BIBLIOT... [N]AZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 A
1

5. 8.D.6.

1839

MACROBII IN SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS. VI. LIBRO DE REP. ERVDITISSIMA EXPLANATIO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A

EIVSDEM *Saturnaliorum Libri* VII.

CENSORINVS De *die natali, additis ex uetuſto exemplari nonnullis, quæ deſiderabantur.*

67 A 1

AL DVS.

DONATVS VERONENSIS IO. BAPT. RHAMNVSIO GRAECE, ET LATINE DOCTISS. AC VENETAE REIP. SECRETARIO S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vm cernerem nouum hunc laborem meum, quo in hiſce Macrobianis monumentis inſtaurãdis functus ſum, aliquo indigere patrocinio: diuq́; , ac multum cogitanti nullus occurreret, præter te Rhamnuſi doctiſſime, cui muneris iſtius præſtandi uoluntas adeſſet, poteſtas non deeſſet, uel contra, ſi adeſſet poteſtas, etiam uoluntas accederet: aliorum quodã modo auxilio deſtitutus ad te confugi. Qui ſi unus pro omni bonorum concilio noſtram hanc induſtriam comprobaueris, uulgi ac multitudinis rabidos iſtos clamores, qui perturbare imparatos conſueuerunt, facile mihi eſſe contemnendos intelligam. Etenim ea tibi adeſt facultas, qua nemo maiorem deſyderet: cum et utranque linguã non minus calleas, quàm quiuis hac ætate alius: & nullum ſit doctrinæ ac ſapientiæ genus, quod nõ & ſtudio incredibili, & ingenij bonitate ſis adeptus. In quo uidelicet genere maxime hic noſter uerſatur Macrobius. Voluntatem uero ita planè declaras, ut omnes ſtudioſi iam & intelligant, & prædicent nihil tibi eſſe antiquius, q̃ ut ſtudia bonarum litterarum augeas, pro ferẽdo præſertim in medium ſiquid adhuc latet. quod ſanè hoc ipſo potiſſimum tempore haud dubium reliquiſti: cum iſtud Cenſorini plenum bonæ frugis opus

de die natali his Macrobij cõmentarijs tanto ſtudio adiungendum curaſti. Ideo autem huic operæ noſtræ patrocinio tuo opus eſt, quod ſunt quibus Macrobiana hæc non undecunque operæpretium abſoluere uideantur. Quippe quæ uel de Virgilio noſtro non omnino uerũ quoddam iudicium contineant: ac potius & audacter, & temere conſcripta eſſe uideantur. Ego uero Macrobiũ tanti momenti eſſe puto ad Virgilium, Ciceronemq́; intelligendos, ut planè affirmare nõ dubitem, plus unũ hũc collaturũ eſſe, q̃ omnes omniũ grammaticorum cõmentarios, multoq́; etiã plus, q̃, præcipue Virgilius, ipſe ſibi, quamuis diligenter lectus ac relectus, præſtare queat. Et cum ueterum poëtarum nullum fuiſſe appareat, quem non ille & aſſidue legerit, & memoria cõprehenſum tenuerit. Tot præterea, tantaq́; Virgilianæ poëſeos mirabiliter arcana prodiderit, nec quiſq̃ unquam plenius tanti poëtæ laudes ſit perſecutus, neminem illi, niſi iniquum prorſus ac triſtem iure inuidere dixerim, quod etiam huius poetæ loca quædã auſus ſit reuocare ad cenſuram. Quod tamen ille, & in una æneide facit, quam ne ipſi quidem authori omni modo probatam fuiſſe conſtat, ut in hoc Macrobius poëtæ ipſius iudicium commendaſſe uideatur: & ſub alterius perſona, ut in dialogis mos eſt, & Græci hominis perſona, quam ſanè aliter nullo modo ſeruare potuiſſet, niſi illi quæ Græcum hominem deceant tribuiſſet: & ipſo poſt conuiuium tempore, cum uel contra manifeſtam ueritatem, ut libere dicatur, permitti ſolet: ut ſi ulla in re magni iudicij uir ſit habendus Macrobius, in hac non ſit niſi maximi habendus: puto, qui omnes

ad unum & Platonis, et platonicorum dialogos ita uſu tritos habebat, ita legendo ſibi familiares effecerat, ut nihil eum uideatur, quod ad legem dialogorum pertineat, latere potuiſſe. Quas ob res, ego quidem tam illi, ut etiam de Virgilio in aliquibus iudicare potuerit, cõcedendum fuiſſe arbitror, quàm idem eſt ſine ulla dubitatione inter uere philoſophantes connumerandus. neq; enim philoſophi illi ueteres uni ei ſapientiæ, quam profitebantur, operam dabant: ſed etiam Poeticæ, ac Rhetoricæ, aliarumq; artium liberalium ſibi non minimam curam aſſumebant: adeo ut Ariſtotelis iudicium de poetis, quod in monumentis illius extat, nemo unquã ſit auſus reprehendere. Et Antimachus ad ſuum poema comprobandum unum Platonem ſibi inſtar omniũ habuiſſe credatur. Hoc iuris obtinebant philoſophi, ut, quid ſentirent, impune de omnium artificio pronunciarent. Grammaticis uero de nullo penè alio genere licebat, niſi de poetis iudicare. Indicant Homeri Rhapſodiæ, de quibus nullum unq̃ acrius iudicium q̃ Ariſtarchi fuit. Et ipſum Virglianum opus, quod poſt illius mortem ſine opera & adiumento grammatici publicari non potuit. Et certe multo facilius eſt uerum iudiciũ de alieno proferre artificio, quàm ipſum edere aliquid, quod eorum iudicio comprobetur, quorum oportet. Cur ergo non idem iuris etiam Macrobio condonemus? Sed hæc hactenus, non ut per me tibi, cuius domi naſcuntur, ſed ut per te omnibus innoteſcant. Nã quod non ab uno Cicerone ſibi fines loquendi præſcripſerit, nec in delectu ſingulorum uerborum laborauerit, nõ magis in ipſum, q̃ in omnes qui poſt Ciceronem florue

runt, iactari poteſt. Satis ille habuit & compoſitam, & numeroſam, & apte cadentem, & quæ maxima uirtus eſt, perſpicuam edere orationem. delectus uerborum gloriam aut poſteris ſuis, ut illam quaſi uacuã regionem occuparent: aut certe uetuſtioribus, ut quaſi propriam poſſiderent, reliquit. Hæc dicta ſint Rhamnuſi excellentiſſime, ne Macrobius, qui noſtra opera deinceps emendatior eſt habendus, inhonoratus oĩno in manus hominum emittatur. multo autem plura his & meliora in utranq; partem dici potuiſſe, nec me ſcilicet latet, nec alium quempiam latere arbitror. ſi his tamen ipſis qualiacunq; ſint, tibi ſaltem uni ſatisfactũ eſt, egi ſanè ut uolui: ſin contra, ne tibi quidem uiro eruditiſſimo probabilia uidentur, egi ut potui: &, quod dici ſolet, pro uiribus: plura certe non capiebat epiſtola. Vale.

Comparato hunc noſtrum Indicem Candide Lector, cũ cæteris qui ante hunc diẽ impreſſi ſunt: uidebis quàm bene tibi conſultum ſit noſtris laboribus. non modo enim copioſiorem deprehendes: ſed etiam abſq; omni fraude numerorum conſtantem, fidelemq;: unquam te mittet uſquam, quin ibidẽ ſis inuenturus quod quærebas. a. littera priorem folij paginam, b. uero poſteriorem ſignificat.

Ablatiui caſus ratio quaedam. 254.b.255.a.
Ablutio manuũ quibus ſacrificijs neceſſaria. 166.a.
acitani. 142.b
Ἀκόλαστοι. 165.a.
Ἀκρατεῖς. ibidem.
Ἀκρασία. 278.a.
Acca larentia 114.b.
Achelous cur pro aqua ponatur. 229.b.
Acipenſer. 181.b.
Ἀδελφὸς. 140.a.
Adad deus. 150.a.
Additus pro ĩfeſtus. 247.b
Adonis fabula. 145.b.
Ad pileum uocare. 117.a.
Aduerſa quomodo à dijs nuncientur. 24.a.
Aegyptij quomodo diuiſerint Zodiacum. 54.a.b.
ijdem cur tot annorum millia putent ſe habere. 79.a
ijdem cur non ſanguine ſed thure ſacrificent. 108.b.
ijdem quos deos non receperint. ibidem.
Aër motus frigeſcit. 275.a.b.
Aes à quo primo ſignatum. 109.b.
Aeſculapius ſol. 144.a.
Aeſopus hiſtrio. 181.b.
Αἰσθητικὸν. 49.a.
Aethra. 249.b.
Aetolorum mos in praelijs. 230.a.b.
Affectuum mouendorum ratio. 190.a. et deinceps.
Africa ficus. 188.b.
Africana olea. 189.a.
Agmen. 248.a.
Agonale feſtum. 101.b.
Agonalia. 101.a. et. 130.b
Ἀλεξίκακος 135.a.
Alma Venus. 174.a.
Altilia. 180.a.
Ambaruales hoſtia. 171.a.b.
Amylum. 180.a.
Amor ἔρως. 143.b.
Amphias Tharſius. 164.a
Amygdala. 187.a.
Ancillarum egregium facinus. 119.a.b.
Angerona dea. 114.b.& 175.b.
An pro circum. 117.a.
Anni correctio per Iuliũ Caeſarem. 127.a.b.

Anni correctio per Auguſtum. 128.a.
Anni incertitudo. 120.b. 121.a.
Anni ordinatio per Romulum. 121.a.124.a.
Anni ordinatio per Numam. 124.b.
Annibalis cauillatio.154.b
Animæ mundanæ generatio. 19.b.
Item. 61.b.
Animarum origo è cœlo. 27.a.
Animæ immortalitas ſecundum Platonicos. 83. & deinceps.
Animam per ſe moueri quomodo per Platonicos probetur. 87.b. & deinceps.
Animæ motiones. 93.a.
Anima quid ſit apud philoſophos. 38.a.
Animæ erga corpus amor 27.b.
Anima deſcendens à ſingulis planetis. 32.b.33.a.
Animæ de cœlo in hunc mundũ deſcenſus.31.a.b.
Anima quando mori aut uiuere dicatur.28.b.29.a
Animæ mors et uita ſecundum Platonicos.29.30.
Animi nomen duo ſignificat. 36.a.b.
Animus nobis cum ſyderibus communis. 36.b.
Annorum diuerſitas.79.b
Annus mundanus. 80.a.
Annus lunaris. 79.b
Annus mundanus & quot annis ſolaribus. 80.a.
Annus unde dictus.117.a
Annulus in quo digito. 283.b.284.a.
Ἀντίχειρ. 284.b.
Antigonus. 263.a.
Anteuorta. 109.a.
Antonij luxus. 186.a.
Antonij & Cleopatræ certamen. 186.a.
Apollinis cognomina.137, a.& deinceps.
Apollo idem qui Sol. 134.b.
Vnde dicatur. 134.b. & deinceps.
Eiuſdem ſimulachra.135. a.139.b.140.a.

Apollinares ludi. 136.a.
Ἀπλανὴς σφαῖρα. 16.b.
66.b.
Ἀφρὸς 121.b.
Ἀφροδίτη. 112.a.
Aprilis. 121.b.
Idem Veneri ſacer. 146.a.
Aqua calida mota calidior. 275.a.
Aqua niualis. 281.b.
Aqua fluuialis & ſalſa abluendis ſordibus. 285.a.
Aras tangendi mos 167. a. & b.
Aræ unde dictæ. 167.a.
Arcitenens. 250.a.
Arena pro multitudine. 234.a.
Areopagitæ tacentes indicant. 260.a.
Agri fabula. 143.a.
Agriphontes. 243.a.
Aries ſignum. 55.b. 147.a.b.
Aries inſolito colore quid ſignificet. 173.b.
Ariſtoteles aduerſus Platonem. 84.a. & deinceps.
Eidem quid reſpondeant platonici. 89.a. & deinceps.
Artemis. 130.a. 292.a.
Arteria quæ τραχεῖα dicitur. 288.a.
Ἀστὴρ Ἄστρον. 38.b.
Aſinæ cognomen. 107.a.
Athenienſium oratores Romam miſſi. 104.a.b.
Attinem non eſſe aliud quam ſolem. 146.a.b.
Atargatis dea. 150.b.
Auellana nux. 187.a.
Auguſtus menſis. 124.a.
Auguſti ioca. 158.a. & deinceps.
Auguſti patientia. 159.a. b. & deinceps.
Auidius deuoratus. 281.a.b
Auritus lipus. 250.a.
Auſter cur calidius. 69.b.

B.

Babyloniorum dies. 99.b.
Bacchanalia in parnaſo. 140.b. & deinceps.
Balneæ penſiles. 182.a.
Baſilica nux. 187.a. 186.b
Bellaria. 164.a. & deinceps.
Belli ratio. 131.b. 132.a.

Bidentes. 156.b.157.a.
Bimembres. 250.b.
Bona dea.122.b.123.a.b.
Bruma. 147.a.
Bullæ origo. 105.b.

C

Cadauerum comburendorum mos. 272.b.
Calida edulia ore retenta. 281.b.
Calendæ unde. 129.a.
Eædẽ Iunoni ſacræ.129.b
Calix. 236.a.
Caluitium. 277.b.278.a.
Camilla cur dicta.174.b.
Camurus 149.b.
Canicies. 278.a.
Canis hieroglyfice.145.a.
Cantus in ſacrificijs.64.a.
Cantus in ſepultura mortuorum. 64.b.
Cantandi ſtudium. 181.b.
Cantharus.234.b.235.a. 236.a.
Cantu omnis anima capitur. 64.b.
Caprigenum. 250.b.
Carmen quo dij euocantur. & urbs ſiue exercitus deuonetur.175.b.et deiceps.
Carna dea. 123.b.
Carneades. 104.b.
Carnium diuerſa digeſtio. 274.a.b.
Carcheſium. 235.a.
Caſtanea. 187.a.
Catonis dictum in A. Albinum. 96.b.
Catonis iocus 154.b.
Cebes ſocraticus. 119.b.
Cerei cur miſſitarentur. 110.b.
Cerebrum 276.a.
Cereri uino non libatur. 177.a.b.
Centrum. 51.a.
Cibus quis facilior. 164. b.& deinceps.
χίλια. 103.b.
χιλιάς. 103.b.
Cicero ſcurra. 154.a.
Ciceronis ioci plures.156. b.& deinceps.
Circuli per quem ſol meat ambitus. 52.a.
Circuli undecim in cœlo. 39.a.b.
Circus. 39.a.
Ciſsymbium. 235.b.
Cleopatræ luxus. 186.a.

Cœlum cur moueatur. 43. b. 44. a.
Cur in orbem. 43. b. 44. a.
Cœleſtium corporum interualla. 65. a.
Cœli diuerſitas. 73. b.
Cochleæ ſaginatæ. 180. a.
Coluri duo. 40. a. b.
Cognominū ratio. 107. a.
Coitus morbus comitialis. 165. b.
Coruus ab Auguſto emptus. 160. a. b.
Colotes philoſophus. 7. b.
Comitiales. 131. b.
Comperendini. 131. b.
Conſuetudo ſecunda natura. 176. a.
Concintus corporum cœleſtium. 59. b. 60. a.
Concentuum ratio per Pythagoram. 59. b. 60. a.
Conuiuales ſermones. 96. b. 97. a.
Conuiuarum numerus. 108. b.
Conuiuio an intereſſe debeat philoſophia. 258. initio libri ſeptimi et deinceps.
Conuiuio quæ interrogatiões conueniant. 260. b. 261. a.
Corporum dimenſiones. 13. a. b. 14. a. item. 18. b. 61. b.
Corpus ſolidum. 13. b.
Craſſus ſemel riſit. 153. b.
Crepitantes flāmæ. 248. a.
Crinis morientibus auferendus. 231. a.
Critolaus. 104. b.
Cubus. 13. b.
Cuſtos pro miniſtro. 173. a.
Cymbia. 235. b.

D.

D. littera. 113. a. 257. a.
Dactylum in ſexto habentes apud Virgilium uerſus. 222. b.
Dædala Circe. 249. b.
Damnatus uoti. 167. a.
Deductum carmen. 248. b. 249. a.
Defluere. 248. b.
Delos unde dicta. 139. a.
Delubrum. 169. b.
Delphon græce. 140. a.
Δέμας. 30. a.
Demoſthenes de Laide me-

ritricæ. 155.b.
Deorum myſteria tacenda. 9.a.
Dij laneos pedes habent. 111.b.
Dij omnes referuntur ad ſolē. 134.a. & deinceps.
Dei unius plura numina. 134.b. & deinceps.
Dij qui adſunt naſcentibus. 143.b.
Dij magni. 170.a. & deinceps.
Dij penates. 170.a. & deinceps.
Dij tutelares quomodo euocentur. 175.b. et deīceps.
Dei nomē occultū in cuius tutela erat urbs. 175.b.
Dij quo carmine euocentur. 175.b.
Διαβολή. 261.a.
Diametros. 51.a.
Diateſſaron. 60.b.
Diapente. 60.b.
Διαπασῶν καὶ διαπέντε. 60.b.
Δισδιαπασῶν. 60.b.
Dieſis. 61.a.
Dicteria. 154.a.
Dido in menſam libans. 177.a.
Dies ciuilis. 100.a.
Diei partes. 100.a.
Die craſtini. 101.a.b.
Die quinti & die quinte. 101.b.
Die priſtine. 101.b.
Die quarto. 101.b.
Die noni. 103.a.
Dierum diſcrimina. 130.b.
Dies feſti. pro feſti intercīſi. 130.b. & deinceps.
Dies atri. 131.a.
Digreſſiones quatuor. 265.b.
Diogenes. 104.b.
Diogenes ſeruus. 120.a.
Diogenis empti uerbum. 120.a.
Diomede accuſatiuus græcus. 229.a.
Diſcludere. 248.b.
Dulcia frigida dulciora. 283.a.
Duplaris numerus. 60.b.
Dyas. 16.b.

E

Eanus id eſt Ianus. 113.a.

Ebrietas. 273.b. & deinceps.

Echini. 180.a.

Echo. 148.b.

Educationis uis. 215.a.b.

Elementorũ connexio. 17.a

Elementum ignis eſt pars aëris. 31.a.

Elementa tantũ tria. 57.a.

Eleuſinia ſacra. 9.a.

Eloquentiæ cum hyſtrionicæ comparatio. 181.b.

Elyſij campi. 31.a.

Enyalius Bacchus. 142.a.

Epictetus. 120.a.

Epiglottis. 288.a.229.a.

Ἐπιφάνεια. 13.b.

Epitritus 60.b.

Epogdous. 60.b.

Eques pro equo. 257.a.

Eraſiſtratus. 288.a.

Eunuchis cur uox gracilior. 278.b.

Exta. 170.b.

Extra querere. 27.a.

F

Fabariæ calendæ. 123.b.

Fabij gurgitis luxuries. 179.a.b.

Fabularum genera plura. 7.b.8.a.

Fabulas quas recipiat philoſophia. 8.a.

Fabulis quãdo utantur philoſophi. 8.b.

Faſti à quo publicati. 129.a

Faſti dies. 131.b.

Fatua dea. 122.b.

Fauna dea. 122.b.

Fax prima. 100.b.

Fex in imo & in ſummo. 280.b.281.

Februarius. 125.b.

Feriarum genera. 130.b.

Feſtorum nomina. 101.a.b

Feſtum bacchanale, & agonale. 101.b.

Feſti dies. 130.b. & deinceps.

Ficuum genera. 188.b.

Ficus alba. 188.b.

Ficus nigra. 188.b.

Flutæ. 182.b.

Fortunæ nomen apud Virgiliũ & Homerũ 226.a.

Fuſij qui & furij. 167.a.

Fuſius uinaculus an potius Bibaculus. 154.a.

Gabij oppidum. 176.a.
Gallam ſubigo. 155.a.
Galaxias. 12.b.39.a.
Gargara. 133.a.b.
& deinceps.
Gaudium rubeſcere facit. 279.a.
Genitiui caſus ratio.101.a.b.102.a.
Genera dicendi quattuor. 198.b.199.a.
Gigantum fabula. 144.b.
γνῶθι σαυτόν. 27.a.
Græca nux. 187.a.
Græca nomina. 228.b. 229.a.
Gynæcea dea. 123.a.
H.
Helenæ poculum. 260.a.
Hemiolius. 60.b.
Heracleotica nux. 187.a.
Herculis ſacris non interſunt mulieres. 123.a.
Hercules ſol 144.b.
Hercules plures. 144.b.
Heſperia. 100.b.
Hilaria. 146.b.
Hiſtriones. 181.b.
Homeri athena. 37.b.
Homero uerſum ſubtrahere. 203.a.
Hominis proſpectus ad Horizontem. 40.b.41.a. 287.a.
Homo minis non corpus. 81.a.
Hominis conceptio. formatio. &c. 21.b. & deinceps.
Homines in deorum numerum relati. 27.b.28.a.
Hominem ſacrum occidere. 173.b.174.a.
Horret ager. 248.a.
Hortenſij luxus. 179.a.
Horizō.40.b.41.a.287.a
Horus deus. 146.b.
Humani partus maturitas 16.b.
Humanæ uictimæ.110.b.
Hoſtiarum genera. 170.b. et deinceps.
Hoſtia ubi apollini non cædatur. 171.a.
Hoſtis pro peregrino. 131.b.
Hylas hiſtrio. 163.b.
Hyperborei. 74.b.
Hypermetri uerſus.222.b.
I.
Iactare uerbum. 253.b.
Ianus.109.a.112.b.113.a

Hispani accitani 192.b Hispanus p... 145

idem bifrons. 113.a. 161.a.
idem qui Apollo, & qui sol. 112.b.113.a.
Iani cognomina. 113.b.
eiuſdem templũ. 114.a.
Ianiculum. 109.b.
Ianuarius. 109.b. 124.b.127.a.
Ἰδίωμα. 291.b.
Idus. 129.b.
Idus Ioui ſacræ. 129.b.
Ieiuni. 283.a.
Im pro eum. 101.a.
Immortale. 83.a. & deinceps.
Ignis diuerſæ uires. 291.b.
Illaudatus. 254.a.b.
Inferi. 29.a. & deinceps. & 30.b.
Inſitium infra iſicium.
Inſomnium. 9.b.
Inſtaurare. 116.a.b.
Intercalandi ratio. 125.a. b.126.a.
Ioca uaria diuerſorum. 154.a.b.& deinceps.
Iſicium. 274.a.
Iſis dea. 145.b.
Iuglans. 186.b.
Iulia Auguſti filia. 160.b. 161.a.
Iulius menſis. 123.b.
Iunius menſis. 123.b.
Iuſtitiæ partes. 26.a.b.

L.

Laberij uerſus. 162.
Lacteus circulus. 12.a. 31.b.
Lais. 155.b.
Laridum. 179.b.
Laudare. 254.b.
Laurẽtia meretrix. 114.b.
Laurentinalia. 114.b.
Lectio græca. 32.b.
Leges contra luxum. 184.b.& deinceps.
Lepores ſaginati. 180.a.
Lethe. 32.b.
Lex orchia. 184.b.185.a.
Lex fannia. 184.b.185.a.
Lex Didia et aliæ. 185.a.
Liber pater ſol. 140.b. 141.a.
eiuſdẽ ſimulachra. 141.a
Vnde dictus. 141.b.
Limma. 61.a.
Linea. 13.b.61.b.
Liquidus ignis. 250.a.
Litura. 171.a.
Lituus. 255.a.

κοιδοϱία. 261.a.
Lunæ curſus per Zodiacum. 10.a.
Lunæ uariæ facies. 20.b.
Luna caret lumine.47.a.b
Luna plena & creſcente quid faciendum. 292.a.
Lupus piſcis. 184.a.
Luſtricus dies. 133.b.
Luxus Romanorum.179. & deinceps.
Lychni. 249.a.
Lycius Apollo. 137.a.
Lyræ cordarum numerus. 143.b.
M
Maius menſis. 122. a. & deinceps.
Malorum genera, ac nomina. 188.a.
Mane. 100.a
Maniæ deæ ſacra. 111.a.
Mare ullum an congelaſcat. 282.a.
Martius menſis. 121.a.
Maturare. 255.b.
Mel. 280.b.
Menippus ſeruus. 119.b. 120.a.
Menſis uocabulum. 79.b.
Menſium ordo 121.a.
Menſium initia ac dies. 129.a.b.& deinceps.
Meridies. 100.a.9
Meridianus circulus.40.b.
Mercurius. 143.a.
Meſſala. 107.a.
μεσιτέριον. 23.a.
Metelli luxus. 179.b.
Mezentius. 171.b.
Mille uerborum latine dicitur. 103.b.
Mille declinatum. ibidem.
Minerua. 140.a.b.
Μοῖρα. 226.a.
Molluſca. 187.a.b.
Moras. 62.a.
Mortes duæ. 30.a.
Mortis deus. 30.a.
Mortem ſibi conſciſcere. 34.a.b.
Moriatur ne aliquid in rerum natura. 82.a.b.
Mos. 174.b.
Mouetur ſemper aliquid dupliciter. 83.b.
Mulciber. 249.b.
Mulierum ſtultus concurſus ad ſe natum. 106.b.
Mulieres raro ebriæ. 271.

Mulie-

Muliebrium corporũ qualitas.272.a.b.et deinceps.
Mulierum uox exilior. 278.b.& deinceps.
Mullus. 183.b.
Mundus in duo diuiſus. 30.b.
Idem trifariam diuiſus. 31.a.
Mundus dei templũ.36.a
Mundus utrum æternus. 77.b. & deinceps.
Murenæ cognomen.182.a.
Murenam mortuam luxit Craſſus. 182.a.
Murenæ item. 182.b.
Muſæ quid ſignificent. 64.a.
Muſa urania. ibidem.
Muſicæ melodiæ genera tria, 67.a.
Muſto cur non ebrij fiant. 273.b.& deinceps.
Mus ſiue Mys ſeruus qui et philoſophus. 120.a.
Myſia.233 b. et deinceps.

N.

Nectar. 31.b.
Nemeſis ſol. 148.a.
Næniæ. 64.b.
Neruorũ συζυγίαι. 277.a.
Nonæ. 128.b.129.a.
Nox pro noctu. 102.a.
Noctu. 102.a.
Nox concubia.ibidem, & 100.b.
Nox intempeſta. 100.b.
Noctiuagus. 250.b.
Nomenculator. 158.b.
Noxa apud Virg. 195.a.
Numenius philoſophus. 9.a
Numeri pleni. 13.a.
Numerus octonarius.14.a. & deinceps.
Numerus linea ſuperficie & corpore prior. 14.a.
Numerus par & impar. 15.a.
Numeri tantum ſex muſici ſunt. 60.b.
Numerus binarius. 62.a.
Nundinarum dies. 125.b. 126.a.
Nundinæ. 130.b.131.a.
& item. 132.b.
& item. 133.a.
Nundina dea. 133.a.
Nuces & mala quatenus differant. 187.b.
Nux pinea. 161.b.

*

Nucum genera. 186.b. 187.a.

O

Obnupta obtecta. 146.a.
Oceani incremẽta. 21.a.b.
Oceanus qua terram ara-bit. 75.b.76.a.
Occipitium. 278.a.
October menſis. 124.a.
Olearum genera. 189.a.
Opis dea. 115.a.
Opalia. 115.a.
Opis item aliter. 115.b.
Opis comes Dianæ. 236.b. 237.
Oraculum. 9.b.10.a.
Oratæ. 182.a.
Orbis. 39.a.
Orphi deus. 229.a.
Oſiris Sol. 146.b.
Ouum ne prius an gallina. 289.b.290.a. et deĩceps.

P

Paliã dij. 232.a.
Pan deus. Sol. 148.a.
Panos & lunæ fabula. 237.a.
Papyrius puer. 106.b.
Paralleli quinq;. 40.a.b.
Partus hominis. 16.b.
Parthorum in conuiuijs mos. 258.a.b.
Patera. 235.a.
Pathos 189.b. & deinceps.
Pathetica oratio. 190.a.
Pauonis pretium. 179.a.
Pauonis oua. 179.a.
παιχνίζειν. 167.b.
Pede altero nudo prælium ineuntes. 230.a.b.
πέμματα. 164.a.
Penates dij. 170.a.b.
Per pro inter. 75.b.
Perſonarum ætates in dia-logis. 79.a.
Perſicum. 187.a.b.188.a.
Petulacus. 250.a.
Phlegma. 278.a.
Philoſophia in conuiuijs. 258.a.b. & deinceps.
Philoſophus item ibidem.
Philoſophiæ partes tres. 94.b.
Phædon ſeruus. 119.b.
φυτικόν. 49.a.
φῶτα. 110.a.b.
Pindarum imitatus Vir-gilius. 227.b.228.a.
Pinea nux. 187.b.
Pinarij cuſtodes Herculis

ſacrorum. 137.a.
Piper. 274.b.
Piſcium copia apud Romanos. 182.a.b.
Piſces propagati in mare. 183.b.
Piſiſtratus. 259.a.
Planetarum ratio ad nos. 48.b.49.a.
Planetarum ordo. 56.a.
Platonis diſtichon. 155.b.
Plato quid de uino ſenſerit. 164 b.
Idem de duplici uia cibi et potus. 288.a.b. & deinceps.
Planicies. 13.b.
Plenitudo rerum. 13.a.
Plotæ. 182.b.
Poculorum genera. 234.b. 235.a. & deinceps.
Pollex. 284.b.
Polus philoſophus. 120.a.
Pontica nux. 187.a.
Populeæ coronæ. 178.a.
Porricere. 167.a.
Portæ ſomni. 11.a.
Portæ ſolis. 31.b.
Poſt uorta. 109.a.b.
Potio qualis & ieiuno & pranſo. 281.a.
Potus etiam famem leuat. 281.a.
Præliares dies. 130.b. 131 (b.
Præmaturus. 256.a.
Prætextæ origo. 105.a. & deinceps.
Prætextati cognom. 106.b.
Prænestina nux. 187.a.
Pridie. 102.b.
Proiectus. 249.a.
Profanum. 168.a.b.
Profeſti dies. 130.b. 131.b.
Proteruia. 154.b.
ψόγος. 262.a.
Publij dicta. 163.a.b.
Pudor cauſa ruboris. 279.a
Punctum. 42.a. 62.a.
Putei frigidi æſtiuo tempore. 275.a.
Putredinis cauſa. 291.a.b.
Pythagoræ ſollertia deprehendentis rationem muſicæ. 59.b. 60.a.
Pylades. 163.b.
Pythonis fabula. 138.b.
Pyrorum genera. 188.a.b.

Quadruplus numerus. 60.b.
Quæſtiones etiam in libertos. 117.b.
Quarti & quarto & quartæ die. 101.b.
Quaternarius numerus. 15.a.17.a.b.143.b.
Querquedulæ. 180.a.
Quinarius. 16.b.
Quintilis. 123.b.
Quirianū malum. 188.a.

R.

Radius oleæ. 189.a.
Rationis uis. 287.a.
Reboare. 249.b.
Religioſū et religio. 169.a
Reus uoti. 167.a.
Rhetores decem. 200.a.
Rheumata. 166.b.
Rex ſacrorum. 131.a
Ritus ſacrorum Herculis. 123.a.b.
Roſcij hiſtrionis cum Cicerone certamen. 181 b.
Rubor ex pudore. 179.a.
Rubor ex gaudio. 179.a.

S.

Sabinarum raptus. 106.a. 113.b.
Sacrificandi ritus diverſi. 166.a.b.& deinceps.
Sacrum. 168.a 173.b.
Sacra operto capite. 173.a.b.
Saltandi ſtudium. 181.a.
Salij Herculis. 178.a.
Salis in conſeruando ratio. 279.b.& deinceps.
Samonicus Serenus. 183.a.
Sanctum. 168.b.
Saturnalium & Saturnaliorum. 101.a.
Eorundem origo. 109.a. b.& deinceps.
Saturnus Iani hoſpes. 109.b.
Saturnia terra. 110.a.110.
Saturnaliorū uetuſtas. (b. 111.a.
Saturni templum. 111.a.b.
idem cur ærarium. 111.b.
Saturnus cur in compedibus. 111.b.
Saturnus unde dictus. 112.a.
Cur falcem habeat. 112.a.
Idem pulſus & uinctus. 112.b.
Saturnalibus quid non liceret. 114.a.

eadem ſacra uno die fini
ebantur. 114.a.
Saturnus ſol. 148.b,
Saturnalibus ſerui dominis
anteponuntur. 152.b.
Saxum uetuſtum apud
Virg. 171.a.b.
Satrus. 183.b.
Scipionum nomen unde
107.a.
Scomma. 262.a.b.
Scommatum genera. ibidē.
Item. 263.a.& deinceps.
Item 264.a.b.
Scrodhæ cognomen. 107.a
Scyphus. 234.b.236.a.
Semitonus. 61.a.
Senes loquaces. 262.a.
Senes facile ebrij fiunt.
271.b.272.a.
Senarius numerus. 16.a.
item. 148.a.
Senſus quinq;. 165.a.
Senſu quædam corporis
partes carent. 276.a.b.
Septenarius numerus. 14.b.
15.a.
De eodem. 15.b.16.a.
De eodem. 20.b. & dein-
ceps fuſius.
Seruos dijs curæ eſſe. 116.a
Serui non contemnendi.
ibidem.
Serui dominis hoſtes. 117.a
Seruorum fidelitas. 117.b.
118.a.b.
Seruus pro domino morti
ſeſe offerens. 117.b.
Serui fortes. 118.a.b.
Serui philoſophi. 119.b.
120.a.
Serapis Sol. 145.a.b. &
deinceps.
Siene. 74.a.b.
Signa diuerſis numinibus
dicata. 55.b.& deinceps.
Simulachra in aquis. 285.
b.286.a.
Sinapi uariam uim habet.
274.b.& deinceps.
Sirenes in cœlo. 64.a.
Sitim ſedare dulcius q̃ fa-
mem. 281.a.
Sol quotus planetarū. 46.b
Idem unde dictus. 49.b.
Eiuſdem uaria nomina.
49.b.50.a.
Eiuſdem magnitudo. 50.b.
Ea magnitudo quomodo de
prehenſa. 52.a.b.

Idem ſol octies terra ipſa maior. 52.b.
Idem ſol unde ingrediatur. 73.b.74.a.
Idem ubi umbram non iaciat. 74.b.
Σῶμα. 30.a.
Somnia quæ uera quæ falſa. 10.a.b.11.a.
Somniorũ quinq; gña. 9.b.
Somnium. 9.b.10.a.
Sonus acutior. 65.b.
Sonus grauior. ibidem.
Sphæra. 38.b.
Sphæra extima ſummus deus. 44.a.
Squallere. 254.b.
Stati dies. 131.b.
Σταυρὸς. 116.b.
Στρεῖν. 14.a.
Stella & ſydus. 38.b.
Stellæ errantes. 39.a.
Stellarũ quæ ſemper, quæ nunquam cernuntur in noſtro orbe. 41.b.
Stellæ ſingulæ uniuerſam terram magnitudine uincunt. 42.a.
Stellarum fixarum motus proprius. 44.b.
Stellarum errantium motus. 44.b.45.a.
Stellarum nomina. 48.b.
Stellæ inferiorum ſpherarum quomodo in ſignu Zodiaci. 53.a.b. & deinceps.
Stellæ alias citius, alias tardius ſigna percurrunt. 53.b.54.a.
Stili dicendi. 199.a.
Stare. 88.a.
Superficies. 61.b.
Syluicolæ. 250.b.
Sylla qui Sibylla. 136.b.
Sylla de Cæſare loquens. 157.a.
Symphoniæ quinq;. 61.a.
Συζυγίαι neruorũ. 277.a. & deinceps.

T

Taciturnitas. 197.b.
Tactus. 165.a.b.
Tarentina nux. 187.b.
Tarquinus. 105.a. 170.a.111.a.123.b.
Taurus uictima. 176.b.
Eadem uictima Ioui cur apud poetam. 176.b.
Tempeſtiua pinus. 249.a.

Terræ habitabilis latitu-
do. 75. a.
Terræ umbra. 51. a.
Eiuſdem ambitus. 51. b.
Terra immobilis. 149. b.
57. a.
Terram mediam petunt
quæ grauia ſunt. 57. b.
58. a. b.
Terræ pars ad noſtrum
orbem inferior qualis.
69. b. 70. a.
Terram quadrifariam ha
bitari. 69. b. 70. b.
Terræ quota pars habita-
bilis. 71. a. b.
Ternarij & quaternarij
ſocietas & uis. 17. a.
Teſſera 13. b. 62. a.
Thaſia nux. 187. a.
Theocritus Chius. 263. a.
Thuricremus. 250. a.
Timentes laxationem uen-
tris patiuntur. 279. b.
Tonus. 61. a.
Tranſmittere. 248. b.
Traianus conſulens oracu-
lum. 150. a.
Tremulum lumen. 248. a.
Tria impoſſibilia. 203. a.
Triplaris. 60. b.
Triſtis pro amaro. 250. a.
Tritones in templo Saturni
111. b.
Τύχη. 226. a.
Tyros urbs. 244. b.

V

Vadimoniū dicere. 131. b.
Valeſij. 167. a.
Væ particula. 256. b.
Veſtibulum. 256. a. b.
Veſanus. 256. b.
Vehemens. 256. b.
Vetus. 256. b.
Vectigaliorum. 101. b.
Veliuolum. 250. b.
Venus mas & fœmina.
174. a. b.
Verba obſoleta uitanda.
203. a.
Veſpera. 100. b.
Vexare. 253. b. 254. a.
Vidēdi ratio. 285. b. 286. a
Vidua. 129. b.
Vinum quod ualidius &
minus durans. 280. a.
Vinum natura frigidum.
270. b. 271. a.
Vina in ægypto. 274. b.
275. a.

Vinum optimum. 280. a. b.
Vinum in medio naſis. 280. b.
Vina cur non congelaſcāt. 281. a.
Virgilij teſtamentū. 151. a.
Eiuſdem gloria. 151. b.
Eiuſdem epiſtola ad Auguſtum. 151. b.
Eiuſdem cum Cicerone comparatio. 198. b.
Idem in omni genere dicendi præcipuus. 199. a.
Eiuſdem laus. 200. a.
Idem græcè peritiſſimus. 200. b.
Quæ idem à græcis acceperit. 200. b. & deinceps.
Idem Homero ſuperior. 213. b. 214. a.
Idem eidem par. 216. b. 217. a. & deinceps.
Idem eodem inferior. 218. a. & deinceps.
Idem quàm admiratus ſit eundem. 221. b.
Eiuſdem uerſus uitioſi quidam. 222. b.
Eiuſdem catalogus ab Homeri catalogo diſtat. 223. b. 224. a.
Eiuſdem & Homeri analogorum ſimilitudo. 225. b.
Eiuſdem ſententiæ. 226. a.
Idem in quibus deſciſcat ab Homero. 226. a. b.
Idem q̃ apte belli cauſas ſtruxerit inter Troianos & latinos. 227. a. b.
Idē unde ſumpſerit quartum æneidos. 227. b.
Idem Pindarum imitatus. 227. b. 228. a.
Idem amator græcorum nominum. 228. b. 229. a.
Idem quid à latinis prioribus poëtis acceperit. 238. 239. & deinceps per plures paginas.
Idem etiam à Cicerone acceperit quod ſuo carmini inſereret. 246. a.
Quid noue ab eodem dictum. 251. a. b.
Idem de duobus incipiens dicere, & in unum deſinens. 252. a.
Virgines cur feſtis diebus non nuberent. 130. a.
Viridia uiridiorū. 101. b.

Virtus ſola beatum facit. 25.b.
Virtutum genera quatuor. 25.b.26.a.
Virtutum genus duplex 93.b.
Viſio. 9.b.10.a.
Viſio quomodo fiat. 285.b 286.a.
Viſum. 9.b.
Vitiſator. 250.b.
Vitula. 167.b.
Vitulari. 167.b.
Vmbracula 248.b.
Voluptates quæ turpiſſimæ. 165.a.b.
Vomere. 248.a.b.
Vomitoria in Theatris. 248.a.
Vri. 249.b.
Vuarum genera. 289.a.
Vultur Tityi. 29.a.b.
Z.
Zil miſſus collis. 141.a.
Zodiacus. 39.b.40.a.
Idem quomodo diuiſus. 52.a.b.54.a.b. & deinceps.
Idem unde dictus. 55.b.
Eiuſdem ſigna ad naturã ſolis relata. 147.a.b. & deinceps.
Zonæ quinq;. 68.a.
Eædem tam in cœlo q̃ in terra. 72.b.73.a.
Eãrundem incolæ. 69.a. & deinceps.
Zυγός. 121.b.

VIRGILII VERSVS A' MACROBIO
Expoſiti. κατὰ στοιχεῖον.

Ab Ioue principium muſæ.	44.a.
Balantumq́; gregem fluuio.	131.a.b.
Candida ſuccinctam.	253.a.b.
Candidus auratis.	46.a.
Cœlicolum regi mactabam.	176.b.
Cui tu lacte fauos.	177.a.
Dardanidæ duri.	24.b.25.a.
Defectus ſolis uarios,	40.a.
Dixit & in menſam laticum.	177.a.
Excesſere omnes adytis.	237.a.
Explebo numerum.	35.a.
Felicis mali quo non præſentius.	188.a.
Frigidus Agricolam ſiquando.	255.b.
Has inter mediamq́; duæ mortalibus.	75.a.
Heu ſtirpem inuiſam.	190.a.
Hic uertex nobis.	41.b.
Humida ſolſtitia atq;.	233.a.
Hyberno lætisſima puluere farra.	234.b.
Ianiculum huic,illi fuerat.	109.b.
Interea magnum ſol.	127.a.
In menſam læti.	177.a.
Ipſe quirinali lituo.	254.b.255.a.
Liber & alma Ceres.	129.a.b.134.a.
Nondum illi flauum.	231.a.
O terq; quaterq; beati.	19.b.
per tunicam ſquallentem auro.	253.b.
prohibent nam cætera parcæ.	24.a.

principio cœlum ac terras. 37.a.
pinguis ubi & placabilis ara palici. 232.a.b.
Quæ phœbo pater omnipotens. 237.b.
Quæ gratia currum. 28.a.
Quisq; ſuos patimur manes. 30 a.
Quantum ignes animæq; ualent. 37.b.
Quo numine læſo. 134.b.
Quos Amaſenc pater. 130.a.
Quis aut Euryſthea durum. 253.b. & deinceps.
Stat ſua cuiq; dies. 134.a.
Torquet medios nox humida curſus. 100.a.
Tum ſalij ad cantus. 178.a.
Vitaq; cum gemitu. 27.b. Sed uerſu ipſo tacito.
Vos o clariſſima mundi lumina. 134.a.

FINIS.

SOMNIVM SCIPIONIS QVOD VNVM EX LIBRO SEXTO CICERONIS DE REP. EXTAT.

Vm in Africā ueniſſem Anitio Manilio COS. *ad quartam legionem tribunus (ut ſcitis) militum: nihil mihi potius fuit, quàm ut* Maſiniſſam *conuenirem, regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis amiciſſimum. ad quem ut ueni: complexus me ſenex collachrymauit: aliquantóq; poſt ſuſpexit in cœlum: & grates inquit tibi ago ſumme Sol, uobisq; reliqui cælites: quod antequam ex hac uita migro, conſpicio in meo regno & his tectis* P. Cornelium Scipionem: *cuius ego nomine ipſo recreor. ita nunquam ex animo meo diſceſſit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria.* Deinde *ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra rep. percunctatus eſt: multisq; uerbis ultro citroq; habitis, ille nobis conſumptus eſt dies.* Poſt *autem apparatu regio accepti, ſermonem in multam noctem produximus: cum ſenex nihil niſi de* Africano *loqueretur: omniáq; eius non facta ſolum, ſed etiam dicta meminiſſet. deinde ut cubitum diſceſſimus: me de uia & feſſum, & qui ad multam noctem uigilaſſem, arctior, q̄ ſolebat, ſomnus complexus eſt.* Hic *mihi (credo equidem, ex hoc quod eramus locuti. fit enim ferè, ut cogitationes, ſermonesq; noſtri pariant aliqd in ſomno tale, quale de* Homero *ſcribit* Ennius, *de quo uidelicet ſæpiſſime uigilās ſolebat cogitare, & loqui)* Africanus *ſe oſtendit ea forma, quæ*

mihi ex imagine eius, quàm ex ipſo erat notior. Quem ut agnoui, equidem cohorrui. Sed ille, ades inquit animo, & omitte timorem Scipio: & quæ dicam trade memoriæ. Vides ne illam urbem, quæ parere Populo Romano coacta per me renouat priſtina bella: nec poteſt quieſcere? (oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum, illuſtri, & claro quodam loco) ad quam tu oppugnandum nunc uenis penè miles. hanc hoc biennio C O S. euertes, eritq́; cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc à nobis hæreditarium. Cum autem Carthaginem deleueris: triumphum egeris: C E N S. fueris: & obieris legatus ægyptum, Syriam, Aſiam, Græciam: delegere iterum abſens C O S. bellumq́; maximum conficies, Numantiam excindes. ſed cum eris curru capitolium inuectus: offendes rẽp. perturbatã conſilijs nepotis mei. Hic tu Africane oſtendas oportebit patriæ lumen animi, ingenij, conſilijq́; tui. Sed eius temporis ancipitem ui deo quaſi fatorum uiam. nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus, reditusq́; conuerterit: duoq́; hi numeri, quorum uterq; plenus, alter altera de cauſa habetur: circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unũ, atq; in tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. te ſenatus, te omnes boni, te ſocij, te Latini intuebuntur. tu eris unus, in quo nitatur ciuitatis ſalus. Ac ne multa, dictator remp. conſtituas oportet: ſi impias propinquorum manus effugeris. Hic cum exclamaſſet Lælius: ingemuiſſentq́; cæteri uehementius: leniter arridens Scipio, quæſo inquit ne me à ſomno excitetis: & pax ſit rebus. audite cætera. Sed

quo ſis Africane alacrior ad tutandam remp. ſic habeto: omnibus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo ac diffinitum locum, ubi beati æuo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quàm concilia, cœtusq́; hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur. harum rectores, & conſeruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Hic ego & ſi eram perterritus non tam metu mortis, quàm inſidiarum à meis: quæſiui tamen uiueret ne ipſe et pater Paulus, & alij, quos nos extinctos arbitrabamur. Immo uero inquit hi uiuunt, qui è corporum uinculis; tanquam è carcere, euolauerunt. Veſtra uero, quæ dicitur uita, mors eſt. Quin tu aſpicias ad te uenientem Paulum patrem. quem (ut uidi) equidem uim lachrymarum profudi. Ille autem me amplexus atque oſculans flere prohibebat. Atque ego, ut primum fletu repreſſo loqui poſſe cœpi: quæſo inquam pater ſanctiſſime, atque optime, quoniam hæc eſt uita (ut Africanum audio dicere) quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Non eſt ita inquit ille. niſi enim Deus is, cuius hoc templum eſt omne quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit: huc tibi aditus patere non poteſt. homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium uides, quæ terra dicitur his q́; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera & ſtellas uocatis: quæ rotundæ & globoſæ diuinis animatæ mentibus circulos ſuos, orbes q́; conficiunt celeritate mirabili. quare & tibi Publi, & pijs omni-

bus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis: nec iniuſſu eius, à quo ille eſt nobis datus, ex hominum uita migrandum eſt: ne munus humanum aſſignatum à Deo, defugiſſe uideamini. ſed ſic Scipio ut auus hic tuus, ut ego, qui te genui, iuſtitiam cole, & pietatem: quæ cum magna in parentibus, & propinquis: tum in patria maxima eſt. ea uita uia eſt in cœlum, & in hunc cœtum eorum, qui iam uixerunt, & corpore laxati illum incolunt locum, quem uides. erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas elucens circulus: quem uos (ut à graijs accepiſtis) orbem lacteum nuncupatis. ex quo omnia mihi contemplanti præclara cætera, & mirabilia uidebantur. erant autem eæ ſtellæ, quas nunquam ex hoc loco uidimus, & eæ magnitudines omnium: quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus. ex quibus erat ea minima, quæ ultima cœlo, citima terris luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi terrarum magnitudinem facile uincebant. Iam uero ipſa terra ita mihi parua uiſa eſt: ut me imperij noſtri, quo quaſi punctum eius attingimus, pœniteret. Quam cum magis intuerer: quæſo inquit Africanus, quouſq; humi defixa tua mens erit? nonne aſpicis quæ in templa ueneris? nouem tibi orbibus uel potius globis connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cœleſtis extimus: qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe Deus, arcens & continens cæteros: in quo infixi ſunt illi, qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni. cui ſubiecti ſunt ſeptem, qui uerſantur retro contrario motu, atq; cœlum. E quibus unum globum poſſidet illa, quam in terris ſaturniam nomi-

nant. deinde eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. tum rutilus, horribiliſq; terris, quem Martem dicitis. deinde ſubter mediam ferè regionem Sol optinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret, et compleat. hunc ut comites conſequuntur, Veneris alter, alter Mercurij curſus. in infimoq; orbe luna radijs ſolis accenſa conuertitur. infra autem iam nihil eſt niſi mortale, & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. ſupra lunam ſunt æterna omnia. nam ea, quæ eſt media & nona tellus, neque mouetur & infima eſt: & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera. Quæ cum intuerer ſtupens, ut me recepi, quis hic inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus, & tam dulcis ſonus? Hic eſt inquit ille, qui interuallis coniunctis imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu & motu ipſorum orbium, efficitur: & acuta cum grauibus temperans, uarios æquabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: et natura fert, ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acute ſonent. quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto & excitato mouetur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris, atq; infimus. nam terra nona immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. Illi autem octo curſus, in quibus eadem uis eſt duorum, Mercurij, & Veneris, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerum om-

nium ferè nodus eſt. quod docti homines neruis imitati, atq; cantibus, aperuere ſibi reditum in hunc locum. ſicut alij, qui præſtantibus ingenijs in uita humana diuina ſtudia coluerunt. hoc ſonitu completæ aures hominũ obſurduerunt. nec eſt ullus hebetior ſenſus in uobis. ſicut, ubi nilus ad illa, quæ catadupa nominantur, præcipitat ex altiſſimis montibus: ea gens quæ illum locum accolit, propter magnitudinem ſonitus ſenſu audiendi caret. hic uero tantus eſt totius mundi incitatiſſima conuerſione ſonitus: ut eum aures hominum capere non poſſint. ſicut intueri ſolem aduerſum nequitis: eiusq; radijs acies ueſtra, ſenſusq; uincitur. Hæc ego admirans, referebam tamen oculos ad terram identidem. Tum Africanus ſentio inquit te ſedem etiam nunc hominum, ac domum contemplari. quæ ſi tibi parua (ut eſt) ita uidetur: hæc cœleſtia ſemper ſpectato: illa humana contemnito. tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam conſequi gloriam potes? uides habitari in terra raris & anguſtis locis: & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, uaſtas ſolitudines interiectas. hosq; qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare uobis: à quibus expectare gloriam certe nullam poteſtis. cernis autem eandem terram, quaſi quibuſdam redimitam & circundatam cingulis, è quibus duos maxime inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraq; parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides. medium autem illum & maximum ſolis ardore tor-

reri : duos habitabiles : quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt aduerſa uobis urgent ueſtigia, nihil ad ueſtrum genus. hic autem alter ſubiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quàm tenui uos parte contingat. omnis enim terra quæ colitur uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt circunfuſa illo mari, quod atlanticum, quod magnum quem oceanum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine, q̃ ſit paruus, uides. ex his ipſis cultis, notiſq; terris, num aut tuum, aut cuiuſq; noſtrũ nomen uel caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit? uel illum gangem trãſnare? quis in reliquis orientis, aut obeuntis ſolis ultimis, aut aquilonis, auſtri'ue partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis, cernis profecto quantis in anguſtijs ueſtra ſe gloria dilatare uelit. ipſi autem qui de nobis loquentur, quàm diu loquentur: quin etiam ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuſcuiuſq; noſtrorum à patribus acceptas poſteris prodere: tamen propter eluuiones, exuſtioneſq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt: non modo non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus quid autem intereſt ab his, qui poſtea naſcentur ſermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit, qui ante te nati ſint? qui nec pauciores, & certe meliores fuerunt uiri: præſertim quum apud eos ipſos, à quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo unius anni memoriam conſequi poſſit. homines enim populariter annum tantummodo ſolis, ideſt unius aſtri reditum metiuntur: cum autem ad idem, unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint: ean=

demq́; totius cœli deſcriptionem longis interuallis retulerint: tum ille uere uertens annus appellari poteſt. in quo uix dicere audeo, quam multa hominum ſæcula teneantur. nanq; ut olim deficere ſol hominibus, extinguiq́; uiſus eſt: cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit. Ita quandoq́;, quum ab eadem parte ſol, eodemq́; tempore iterum defecerit: tum ſignis omnibus ſtellisq́; ad idem principium, reuocatis, expletum annum habeto. huius quidem anni nondum uigeſimā partem ſcito eſſe conuerſam. Quo circa ſi reditum in hunc locum deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus uiris: quanti tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere uix ad unius anni partem exiguam poteſt? igitur alte ſpectare ſi uoles: atq; hanc ſedem, & æternam domum contueri: neq; te ſermonibus uulgi dederis, nec in præmijs humanis ſpem poſueris rerum tuarum. ſuis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerum decus. quid de te alij loquantur, ipſi uideant. ſed loquentur tamen. ſermo autem omnis ille, & anguſtijs cingitur his regionum, quas uides: nec unquam de ullo perennis fuit: & obruitur hominum interitu: & obliuione poſteritatis extinguitur. Quæ cum dixiſſet: ego uero inquam ó Africane, ſiquidem benemeritis de patria quaſi limes ad cœli aditum patet: quanquam à pueritia ueſtigijs ingreſſus patris, & tuis, decori ueſtro non defui: nunc tamen tanto præmio propoſito, enitar multo uigilantius. Et ille. Tu uero enitere: & ſic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. nec enim tu is es, quē forma iſta declara: ſed mens cuiusq́;, is eſt quisq́;, non ea figura, quæ digito demon-

ſtrari poteſt.deum te igitur ſcito eſſe.ſiquidem eſt deus qui uiget:qui ſentit:qui meminit:qui prouidet:qui tam regit,& moderatur,& mouet id corpus,cui præpoſi=tus eſt:quàm hunc mundum princeps ille Deus. & ut mundum ex quadam parte mortalem ipſe Deus æter nus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. nam quod ſemper mouetur, æternum eſt. quod autem motum affert alicui: quodq; ipſum agitatur aliunde: quando finem habet motus,uiuendi finem habeat ne-ceſſe eſt.Solum igitur quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit. quin etiam cæteris,quæ mouentur, hic fons,hoc prin-cipium eſt mouendi. principio autem nulla eſt origo. nam ex principio oriuntur omnia. ipſum autem nul-la ex re alia naſci poteſt.nec enim eſſet id principium, quod gigneretur aliunde. quod ſi nunquam oritur,ne occidit quidem unquam.nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur:nec ex ſe aliud recrea=bit ſiquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia.ita fit, ut motus principium,ex eo ſit, quod ipſum à ſe moue tur.id autem nec naſci poteſt,nec mori.uel concidat om ne cœlum,omniſq; natura : & conſiſtat neceſſe eſt:nec uim ullam nancíſcatur,quam à primo impulſa mouea=tur.Cum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſeipſo moueatur: quis eſt hic, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod pul=ſu agitatur externo. quod autem animal eſt: id motu cietur interiore & ſuo. nam hæc eſt natura propria animæ,atq; uis. quæ ſi eſt una, ex omnibus quæ ſeſe moueat:neq; nata certe eſt,et æterna eſt.Hanc tu exerce

optimis in rebus . ſunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit . idq; ocius faciet , ſi iam tum cum erit incluſus in corpore, eminebit foras: & ea, quæ extra erunt, contemplans, quàm maxime ſe à corpore abſtrahet . nanq; eorum animi , qui ſe corporis uoluptatibus dediderunt : earumq; ſe quaſi miniſtros præbuerunt: impulſuq; libidinum uoluptatibus obedietium, deorum, & hominum iura uiolauerunt: corporibus elapſi, circùm terram ipſam uolutantur: nec hunc in locum , niſi multis exagitati ſeculis , reuertuntur . Ille diſceſſit . Ego ſommo ſolutus.

FINIS.

MACROBII AVRELII THEODOSII V. C. ET ILL. IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONVM LIBER I.

i NTER Platonis, & Ciceronis libros quos de Rep. uterq; conſtituit, Euſtathi fili, uitæ mihi dulcedo pariter et gloria, hoc intereſſe prima fronte proſpeximus, ꝙ ille Remp. ordinauit, hic retulit. Alter, qualis eſſe deberet, alter qualis eſſet à maioribus inſtituta, diſſeruit. In hoc tamen uel maxime operis ſimilitudinem ſeruauit imitatio, ꝙ cum Plato in uoluminis concluſione à quodam uitæ reddito, quam religſſe uidebatur, indicari faciat, qui ſit exutarū corporibus ſtatus animarum, adiecta his quadam ſphærarum, uel ſyderum non ocioſa deſcriptione: rerum facies non diſſimilia ſignificans, à Tulliano Scipione per quietem ſibi ingeſta narratur. Sed ꝙ uel illi, commento tali, uel huic, tali ſomnio in his potiſſimum libris opus fuerit, in quibus de Rerump. ſtatu loquebatur, quo'ue attinuerit inter gubernandarum urbium conſtituta, circulos, orbes, globoſq; deſcribere: de ſtellarum modo, de cœli conuerſione tractare, quæſitu dignū et mihi uiſum eſt, et alijs fortaſſe uideatur: ne uiros ſapiētia præcellētes, nihil'q; in ueſtigatione ueri niſi diuinū ſentire ſolitos, aliqd caſtigato operi adiecīſſe ſuꝑfluū ſuſpicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda ſunt, ut liqdo mens operis de quo loqmur, innoteſcat.

Rerum omnium Plato et actuum naturam penitus inſpiciens, aduertit in omni ſermone ſuo de Reip. inſtitutione propoſito, infundendum animis iuſtitiæ amorem, ſine qua non ſolum Reſp. ſed nec exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua conſtabit. Ad hunc porro iuſtitiæ affectum pectoribus inculcandum, nihil æque patrocinaturum uidit, q̃ ſi fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hunc uero ſuperſtitem durare poſt hominem, qui poterat oſtendi, niſi prius de animæ immortalitate conſtaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum, conſequẽs eſſe animaduertit: ut certa illis loca nexu corporis abſolutis, pro contemplatu probi improbi'ue meriti, deputata ſint. Sic in Phædone, inexpugnabilium luce rationum anima in ueram dignitatem propriæ immortalitatis aſſerta, ſequitur diſtinctio locorum, quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur, quam ſibi quiſq; uiuendo ſanxerit. Sic in Gorgia poſt peractam pro iuſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum morali grauitate Socraticæ dulcedinis admonemur. Idem igitur obſeruanter ſecutus eſt in illis præcipue uoluminibus, quibus ſtatum Reip. formandum recepit. Nam poſtq̃ principatum iuſtitiæ dedit, & docuit animam poſt animal non perire, per illam demum fabulam (ſic enim quidam uocant) quo anima poſt corpus euadat, uel unde ad corpus ueniat, in fine operis aſſeruit: ut iuſtitiæ uel cultæ præmium, uel ſpretæ pœnam, animis, quippe immortalibus ſubituriſq; iudicium, ſeruari doceret. Hunc ordinẽ Tullius non minore iudicio ſeruaſſe, q̃ ingenio repertus eſt. Poſtq̃ in omni Reip. ocio ac

negocio palmam iuſtitiæ diſputando dedit, ſacras immortalium animarum ſedes, & cœleſtium arcana regionum, in ipſo conſumati operis faſtigio collocauit: indicans quo his perueniendum uel potius reuertendum ſit, qui Remp. cum prudentia, iuſtitia, fortitudine, atq; moderatione tractauerint. Sed ille Platonicus ſecretorum relator Er quidam nomine fuit, natione Pamphylius, miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudiſſe uiſus, duodecimo demum die inter cæteros unà peremptos ultimo eſſet honorandus igne, ſubito ſeu recepta anima, ſeu retenta, quicquid emenſis inter utranq; uitam diebus egerat uideratúe, tanq̃ publicum profeſſus indicium, humano generi nuntiauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quaſi ipſe ueri conſcius doleat irriſam, exemplum tamen ſtolidæ reprehenſionis uitans, excitari narraturũ q̃ reuiuiſcere maluit. Ac prius q̃ ſomnij uerba conſulamus, enodandum nobis eſt, à quo genere hominum Tullius memoret uel irriſam Platonis fabulam, uel ne idem ſibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus intelligi, ſed genus hominum ueri ignarum ſub peritiæ oſtentatione: quippe quos & legiſſe talia, & ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus igitur, & quos in tantum philoſophum referat quandam cenſuræ exercuiſſe leuitatem; quis ue eorum etiam ſcriptam reliquerit accuſationem: & poſtremo, quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi neceſſaria eſt, reſponderi conueniat obiectis. Quibus, quod factu facile eſt, eneruatis, iam quicquid contra Ciceronis opinionem etiam in Scipionis ſomnium, ſeu iaculatus

eſt unq̃ morſus liuoris, ſeu forte iaculabitur: diſſolutum erit. Epicureorum *tota factio æquo ſemper errore à uero deuia, & ea exiſtimans ridenda quæ neſciat, ſacrum uolumen & auguſtiſſima irriſit naturæ ſeria.* Colotes *uero inter* Epicuri *auditores loquacitate notabilior, etiam in librum retulit, quæ de hoc amarius cauillatus eſt.* Sed *cætera quæ iniuria notauit (ſiquidem ad ſomniũ de quo hic procedit ſermo nõ attinent) hoc loco nobis omittenda ſunt.* Illã *calumniã perſequemur, quæ niſi ſupplodetur, manebit* Ciceroni *cum* Platone *communis.* Ait *enim à* Philoſopho *fabulam non oportuiſſe confingi: quoniã nullum figmenti genus ueri profeſſoribus conueniret.* Cur *enim, inquit, ſi rerum cœleſtium notionem, ſi habitum nos animarum docere uoluiſti, non ſimplici & abſoluta hoc inſinuatione curatum eſt? ſed quæſita perſona, caſusq́; excogitata nouitas, & compoſita aduocati ſcæna figmenti, ipſam quærendi ueri ianuam mendacio polluere?* Hæc *quoniam cum de* Platonico Ere *iactantur: etiam quietem* Africani *noſtri ſomniantis incuſant: (* Vtraq; *enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt, quæ accommoda enunciandis haberetur) reſiſtamus urgenti, & fruſtra arguens refellatur calumnia: ut unà diſſoluta, utriuſq; factum, incolumen, ut fas eſt, retineat dignitatem.* Nec *omnibus fabulis repugnat philoſophia, nec omnibus acquieſcit.* Et *ut facile ſecerni poſſit, quæ ex his ab ſe abdicet, ac uelut profana ab ipſo ueſtibulo ſacræ diſputationis excludat: quæ'ue etiam ſæpe, ac libenter admittat, diuiſionum gradibus explicandum eſt.* Fabulæ, *quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aut tantum concili-*

andæ auribus uoluptatis, aut adhortationis quoq; in bonam frugem gratia repertæ ſunt. Auditum mulcent, uelut comœdiæ, quales Menander, eius'ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis caſibus amatorum referta: quibus uel multum ſe Arbiter exercuit, uel Apuleium nonnunq̃ luſiſſe miramur. Hoc totum fabularum genus, quod ſolas aurium delitias profitetur: è ſacrario ſuo in nutricum cunas, ſapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandã uirtutum ſpeciem intellectum legentis hortantur, fit ſecunda diſcretio. In quibuſdam enim & argumentum ex ficto locatur, & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur, ut ſunt illæ Aeſopiæ fabulæ elegantia fictionis illuſtres. At in aliis argumentum quidẽ fundatur ueri ſoliditate, ſed hæc ipſa ueritas per quædam compoſita et ficta profertur. & hæc iam uocatur narratio fabuloſa, non fabula. ut cæremoniarũ ſacra Heſiodi et Orphei, quæ de deorum progenie actu'ue narrantur: ut myſtica Pythagoreorũ ſenſa referuntur. Ergo ex hac ſecunda diuiſione, quã diximus, à philoſophiæ libris prior ſpecies, quæ concepta de falſo per falſum narratur, aliena eſt. Sequens in aliã rurſus diſcretionẽ ſciſſa diuiditur. Nam cum ueritas argumento ſubeſt, ſolaq; fit narratio fabula, non unus reperitur modus per figmentũ uera referẽdi. Aut enim contextio narrationis per turpia et indigna numinibus, ac monſtro ſimilia componitur: ut dei adulteri: Saturnus patris Cœli pudenda abſcindẽs, & ipſe rurſus à filio regno potito in uincla coniectus. quod genus totũ philoſophi neſcire malũt. Aut ſacrarũ rerũ notio ſub pio figmẽtorũ uelamine, honeſtis et tecta

rebus & ueſtita nominibus enunciatur. Et hoc eſt ſolum figmenti genus, quod cautio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cum igitur nullam diſputationi pariat iniuriam uel Er index, uel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enunciatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandem edoctus à fabulis fabuloſa ſecernere, conquieſcat. Sciendum eſt tamen, non in omnem diſputationem philoſophos admittere fabuloſa uel licita. ſed his uti ſolent, cum uel de anima, uel de aëreis, uel de æthereis poteſtatibus, uel de cæteris dijs loquuntur. Cæterum cum ad ſummum & principem omnium deum, qui apud Græcos τἀγαθὸν, qui πρῶτον αἴτιον nuncupatur, tractatus ſe audet attollere: uel ad mentem, quam Græci νοῦν appellant, originales rerum ſpecies quæ ἰδέαι dictæ ſunt continentem, ex ſummo natam & perfectam deo. Cum de his inquam loquuntur, ſummo deo & mente, nil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aſſignare conantur, quæ non ſermonem tantummodo, ſed cogitationem humanam ſuperant, ad ſimilitudines & exempla cõfugiunt. Sic Plato cum περὶ τἀγαθοῦ loqui eſſet animatus, dicere quid ſit, nõ eſt auſus: hoc ſolum de eo ſciens, ꝙ ſciri quale ſit ab homine non poſſit. Solum uero ei ſimillimum de uiſibilibus ſolem reperit: & per eius ſimilitudinem uiam ſermoni ſuo attollendi ſe ad non compræhenſibilia patefecit. Ideo ut nullum ei ſimulacrum cum dijs alijs conſtitueretur, finxit antiquitas: quia ſummus deus nataq; ex eo mens, ſicut ultra animam, ita ſupra naturam ſunt: quo nihil fas eſt de fabulis peruenire. De dijs autem, ut dixi, cæteris, et de ani-

ma, non

ma, nō fruſtra ſe, nec ut oblectent, ad fabuloſa conuertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturæ apertam nudamq; expoſitionem ſui, quæ ſicut uulgaribus hominum ſenſibus intellectum ſui uario rerum tegmine operimentoq; ſubtraxit, ita à prudentibus arcana ſua uoluit per fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria, figurarum cuniculis operiuntur, ne uel adeptis nudam, rerum talium natura ſe præbeat, ſed ſummatibus tantum uiris ſapientia interprete ueri arcani conſcijs, contenti ſint reliqui, ad uenerationem, figuris defendentibus à uilitate arcanum. Numenio deniq; inter philoſophos occultorum curioſiori, offenſam numinum, ꝙ Eleuſinia ſacra interpretando uulgauerit, ſomnia prodiderunt: uiſo ſibi ipſas Eleuſinias deas habitu meritricio, ante apertum lupanar uidere proſtantes: admirantiq;, & cauſas nō conuenientis numinibus turpitudinis conſulenti, reſpondiſſe iratas: ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ ui abſtractas, & paſſim adeuntibus proſtitutas. Adeo ſemper ita ſe & ſciri, & coli numina maluerunt, qualiter in uulgus antiquitas ipſa fabulata eſt: quæ & imagines & ſimulacra, formarum talium prorſus alienis, & ætates, tam incrementi q̄ diminutionis ignaris, & amictus ornatuſq; uarios, corpus non habentibus, aſſignauit. Secundum hæc Pythagoras ipſe, atq; Empedocles, Parmenides quoq;, & Heraclitus, de dijs fabulati ſunt: nec ſecus Timæus, qui progenies eorum ſicut traditum fuerat executus eſt. His prælibatis, anteq̄ ipſa ſomnij uerba tractemus, prius quot ſomniandi modos obſeruatio deprehenderit, cum licentiam figurarū quæ paſſim quieſcentibus ingeruntur, ſub definitionem

ac regulam uetuſtas mitteret, ediſſeramus: ut cui eorum generi ſomnium quo de agimus applicandum ſit, innoteſcat. Omnium quæ uidere ſibi dormientes uidentur, quinq; ſunt principales, & diuerſitates, et nomina. Aut enim eſt ὄνειρος ſecundum Græcos, quod latini ſomnium uocant. aut ὅραμα quod uiſio recte appellatur. aut χρηματισμὸς, quod oraculum nuncupatur. aut eſt ἐνύπνιον, quod inſomniū dicitur. aut eſt φάντασμα, quod Cicero (quoties opus hoc noīe fuit) uiſum uocauit. Vltima ex his duo, cum uidētur, cura interpretationis indigna ſunt, qa nihil diuinationis apportant, ἐνύπνιον dico, & φάντασμα. Eſt.n. ἐνύπνιον, quoties cura oppreſſi animi, corporis'ue ſiue fortunæ, qualis uigilātem fatigauerat: talē ſe ingerit dormienti. Animi, ut, ſi amator delitijs ſuis aut fruentē ſe uideat, aut carētē. ſi metuēs qs imminentē ſibi uel inſidijs, uel pro poteſtate pſonā: aut incurriſſe hanc ex imagine cogitationū ſuarū: aut effugiſſe uideatur. Corporis, ſi temeto ingurgitatus, aut diſtentus cibo, uel abundatia præfocari ſe extimet: uel grauantibus exonerari aut contra, ſi eſuriens, cibū, aut potū, ſitiēs, deſiderare, quærere, uel etiā inueniſſe uideatur. Fortunæ, cū ſe qs exiſtimat, uel potentia, uel magiſtratu, aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Hæc & his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietē ſicut præuenerāt, ita & turbauerant dormientis: unà cum ſomno aduolant, & pariter euaneſcunt. Hinc & inſomnio nomen, non quia per ſomnum uidetur (hoc enim eſt huic generi commune cum cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantūmodo eſſe creditur dum uidetur: poſt ſomnium nullam ſui utilitatem, uel ſignificationem re-

linquit. Falſa eſſe inſomnia, nec Maro tacuit.

» Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes.

cœlum hic uiuorum regionem uocans: quia ſicut dij no bis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorē quoq; de ſcribens, cuius curam ſemper ſequuntur inſomnia, ait.

» =Hærent infixi pectore uultus Verbáq;, nec placi-

» dam membris dat cura quietem. Et poſt hæc.

» Anna ſoror quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

φάντασμα uero, hoc eſt uiſum, cũ inter uigliam, et adul tam quietē in quadã, ut aiunt, prima ſomnij nebula ad huc uigilare ſe exiſtimans, q dormire uix cœpit, aſpice re uidetur irruētes in ſe, uel paſſim uagantes formas, ĩ natura, ſeu magnitudine, ſeu ſpecie diſcrepãtes, uariaſq; tēpeſtates rerũ uel lætas, uel turbulentas. In hoc genere eſt ἐπιάλτης, quē publica pſuaſio qeſcentes opinatur inua dere: et pondere ſuo præſſos, ac ſentientes grauare. His duobus modis ad nullã noſcēdi futuri opē receptis, tri bus cæteris in ingeniũ diuinationis inſtruimur. Et eſt oraculũ qdē, cũ in ſomnis parēs, uel alia ſancta gra uiſq; pſona, ſeu ſacerdos, uel ēt deus, aperte euēturũ qd euenturũ, faciendum, uitandum'ue denuntiat. Viſio aut nõ eſt aũt, cum id qs uidet, quod eodem modo quo apparuerat eueniet. Amicum peregre cõmorãtem quē non cogitabat, uiſus eſt ſibi reuerſum uidere: & proce denti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depoſi tum in quiete ſuſcepit, & matutinus ei præcator occur rit, mandans pecuniam tutelæ, & fidei cuſtodiæ cœlã dam cõmittens. Somnium proprie uocatur, quod tegit figuris, & uelat ambagibus, non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei, quæ demonſtratur.

Quod quale ſit, non à nobis exponendum eſt, cum hoc unuſquiſq; ex uſu quid ſit agnoſcat. Huius quinq; ſunt ſpecies, aut enim proprium, aut alienum, aut cõe, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt, cum ſe quis faciẽtem patientem'ue aliquid ſomniat. Alienum, cum alium Commune, cum ſe unà cum alio. Publicum eſt, cum ciuitati, foro'ue, uel theatro, ſeu quibuſlibet publicis mœnibus actibus'ue, triſte uel lætum quid exiſtimat accidiſſe. Generale eſt, cum quis circa ſolis orbem, lunarem'ue globum, ſeu alia ſydera, uel cœlum, omnesq; terras, aliquid ſomniat innouatum. Hoc aũt quod Scipio uidiſſe ſe retulit, tria illa quæ ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectitur: & omnes ipſius ſomnij ſpecies attingit. Eſt enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterq; parens, ſancti graueſq; ambo, nec alieni à ſacerdotio, quid illi euenturum eſſet, enuntiarunt. Eſt uiſio: quia loca ipſa, in quibus poſt corpus, uel qualis futurus eſſet, aſpexit. Eſt ſomnium: quia rerum, quæ illi narratæ ſunt, altitudo, tecta profunditate prudentiæ, non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri. Ad ipſius quoq; ſomnij ſpecies omnes refertur. Eſt proprium, quia ad ſupera ipſe perductus eſt, & de ſe futura cognouit. Eſt alienum, ꝙ quem ſtatũ aliorum animæ ſortitæ ſunt, deprehendit. Eſt commune, ꝙ eadem loca tam ſibi, q̃ cæteris eiuſdem meriti didicit præparari. Eſt publicum, ꝙ uictoriam patriæ, & Carthaginis interitum, & Capitolinum triumphum, & ſollicitudinem futuræ ſeditionis agnouit. Eſt generale, ꝙ cœlum, cœliq; circulos, conuerſionisq; concentum uiuo adhuc homini noua & incognita, ſtellarum etiam ac

luminum motus, terræq; omnis ſitum, ſuſpiciendo uel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptum fuiſſe Scipionis perſonæ ſomnium, quod generale eſſet & publicum: quia necdum illi contigiſſet ampliſſimus magiſtratus: immo cum adhuc, ut ipſe dicit, penè miles haberetur. Aiunt enim, non habenda pro ueris de ſtatu ciuitatis ſomnia, niſi quæ rector eius magiſtratus'ue uidiſſet: aut quæ de plæbe non unus, ſed multi ſimilia ſomniaſſent. Ideo apud Homerum, cum in concilio Græcorum Agamemnon ſomnium quod de inſtruendo prælio uiderat, publicaret. Neſtor qui non minus ipſe prudentia, q̃ omnis iuuenta uiribus iuuit exercitum, concilians fidem relatis, de ſtatu inquit publico credendum regio ſomnio: quod ſi alter uidiſſet, repudiaremus ut futile. Sed nõ ab re erat, ut Scipio, etſi necdum adeptus tunc erat conſulatum, nec erat rector exercitus, Carthaginis ſomniaret interitum. cuius erat author futurus: audiretq; uictoriam beneficio ſuo publicandam: uideret etiam ſecreta naturæ, uir non minus philoſophia q̃ uirtute præcellens. His aſſertis, quia ſuperius falſitatis inſomniorum Virgilium teſtem citantes, eius uerſus fecimus mentionem, eruti de geminarum ſomnij deſcriptione portarum: ſi quis forte quærere uelit, cur porta ex ebore falſis, è cornu ueris ſit deputata, inſtruetur authore Porphyrio, qui in cõmentarijs ſuis hæc in eundem locum dicit ab Homero ſub eadem diuiſione deſcripta. Latet inquit omne uerum: hoc tamen anima, cum ab officijs corporis ſomno eius paululum libera eſt, interdum aſpicit: nonnunq̃ tendit aciem, nec tamen peruenit. Et cum aſpicit, tamen non libero & perfecto

lumine uidet, ſed interiecto uelamine, quod nexus natur æ caligantis obducit. Et hoc in natura eſſe idem Vir-
» *gilius aſſerit dicens.* Aſpice: nanq; omnem, quæ nunc
» *obducta tuenti* Mortales hebetat uiſus tibi, & humi-
» *da circùm* Caligat, nubem eripiam. = Hoc uelamẽ *cum in quiete ad uerũ uſq;, aciem introſpicientis admittit, de cornu creditur: cuius iſta natura eſt, ut tenuatũ uiſui peruium ſit.* Cũ *autem à uero hebetat, ac repellit obtutum, ebur putatur: cuius corpus ita natura denſatũ eſt, ut ad quamuis extremitatẽ tenuitatis eraſum, nullo uiſu ad ulteriora tendentẽ penetretur.* Tractatis *generibus, et modis, ad quos ſomniũ* Scipionis *refertur, nunc ipſam eiuſdẽ ſomnij mentem, ipſumq; propoſitum quod græci σκοπὸν uocant, anteq̃ uerba inſpiciantur, tentemus aperire: et eo pertinere propoſitũ præſentis operis aſſeramus, ſicut iam in principio huius ſermonis adſtruximus, ut animas bene de* Rep. *meritorũ, poſt corpora cœlo reddi, et illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat.* Nam Scipionẽ *ipſum hæc occaſio ad narrandũ ſomnium prouocauit, quod longo tempore ſe teſtatus eſt ſilẽtio condidiſſe.* Cum *enim* Lælius *quæreretur, nullas* Naſicæ *ſtatuas in publico, in interfecti tyranni remuneratione locatas: reſpondit* Scipio *poſt alia in hæc uerba.* SED QVAMQVAM SAPIENTIBVS CONSCIENTIA IPSA FACTORVM EGREGIORVM AMPLISSIMVM VIRTVTIS EST PRAEMIVM, TAMEN ILLA DIVINA VIRTVS, NON STATVAS PLVMBO INHAERENTES, NEC TRIVMPHOS ARESCENTIBVS LAVREIS, SED STABILIORA QVAEDÃ, ET VIRIDIORA PRAEMIORVM GE-

NERA DESIDERAT. QVAE TAMEN ISTA SVNT INQVIT LAELIVS? TVM SCIPIO, PATIMINI ME INQVIT (QVONIAM TERTIVM DIEM IAM FERIATI SVMVS, *&c. quibus ad narrationem ſomnij uenit, docens illa eſſe ſtabiliora, & uiridiora præmiorum genera, quæ ipſe uidiſſet in cœlo bonis Rerũp. ſeruata rectoribus: ſicut his uerbis eius oſtenditur.* SED QVO SIS AFRICANE ALACRIOR AD TVTANDAM REMP. SIC HABETO: OMNIBVS QVI PATRIAM CONSERVAVERINT, ADIVVERINT, AVXERINT, CERTVM ESSE IN COELO ET DEFINITVM LOCVM, VBI BEATI SEMPITERNO AEVO FRVANTVR. *Et paulo poſt hunc certum locũ qui ſit, deſignans ait.* SED SIC SCIPIO, VT AVVS HIC TVVS, VT EGO, QVI TE GENVI, IVSTITIAM COLE, ET PIETATEM: QVAE CVM MAGNA IN PARENTIBVS, ET PROPINQVIS: TVM IN PATRIA MAXIMA EST. EA VITA VIA EST IN COELVM, ET IN HVNC COETVM EORVM, QVI IAM VIXERE, ET CORPORE LAXATI INCOLVNT LOCVM, QVEM VIDES, *ſignificans Galaxian. Sciẽdũ eſt enim, ꝙ locus in quo ſibi uidetur eſſe Scipio ꝑ qetẽ, lacteus circulus eſt, q Galaxias uocatur. Siquidẽ his uerbis in principio utitur.* OSTENDEBAT AVTEM CARTHAGINEM DE EXCELSO ET PLENO STELLARVM, ILLVSTRI, ET CLARO QVODAM LOCO. *Et paulopoſt aptius dicit.* ERAT AVTEM IS SPLENDIDISSIMO CANDORE INTER FLAMMAS ELVCENS CIRCVLVS, QVEM VOS (*vt à* GRAIIS ACCEPISTIS) ORBEM

LACTEVM NVNCVPATIS. EX QVO MIHI OMNIA CONTEMPLANTI PRAECLARA ET MIRABILIA VIDEBANTVR. *Et de hoc quidem Galaxia, cum de circulis loquemur plenius, diſſeremus.*

Sed iam quoniam inter libros, quos de Rep. Cicero, quos'ue prius Plato ſcripſerat, quæ differentia, quæ ſimilitudo habeatur, expreſſimus: & cur operi ſuo uel Plato Eris indicium, uel Cicero ſomnium Scipionis aſcẽuerit: quid'ue ſit ab Epicureis obiectum Platoni, uel quemadmodum debilis calumnia refellatur, & quibus tractatibus philoſophi admiſceant, uel à quibus penitus excludant fabuloſa, retulimus: adiecimusq; poſt hæc neceſſario genera omnium imaginum, quæ falſò, quæq; uero uidentur in ſomnijs: ipſasq; diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri: & cur Scipioni conuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnij portis: quæ fuerit à ueteribus expreſſa ſententia. ſuper his omnibus ipſius ſomnij, de quo loquimur, mentem, propoſitumq; ſignauimus: & partem cœli euidenter expreſſimus, in qua ſibi Scipio per quietem hæc uel uidiſſe uiſus eſt, uel audiſſe quæ retulit. Nunc iam diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnij uerba, nõ omnia, ſed ut quæq; uidebuntur digna quæſitu. Ac prima nobis tractanda ſe ingerit pars illa de numeris, in qua ſic ait. NAM CVM AETAS TVA SEPTENOS OCTIES SOLIS ANFRACTVS, REDITVS'QVE CONVERTERIT: DVO'QVE HI NVMERI, QVORVM VTERQVE PLENVS, ALTER ALTERA DE CAVSA HABETVR: CIRCVITV NATVRALI SVMMAM TIBI FATALEM CON

FECERINT: IN TE VNVM ATQVE IN TVVM NOMEN SE TOTA CONVERTET CIVITAS. TE SENATVS, TE OMNES BONI, TE SOCII, TE LATINI INTVEBVNTVR. TV ERIS VNVS, IN QVO NITATVR TOTA CIVITATIS SALVS. AC NE MVLTA, DICTATOR REMP. CONSTITVAS OPORTET: SI IMPIAS PROPINQVORVM MANVS EFFVGERIS. *Plenitudinem hic non fruſtra numeris aſſignat. Plenitudo enim proprie niſi diuinis rebus ſuperniſq; non conuenit. neq; enim corpus proprie plenum dixeris, quod cum ſui ſit impatiens effluendo, alieni appetens eſt hauriendo. Quæ ſi metallicis corporibus non uſu ueniunt, non tamen plena illa, ſed uaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igitur communis numerorum omnium plenitudo, quod cogitationi à nobis ad ſuperos meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipſos tamen proprie pleni uocantur ſecundum hos modos, qui præſenti tractatui neceſſarij ſunt, qui aut uim obtinent uinculorum, aut corpora rurſus efficiuntur, aut corpus efficiunt: ſed corpus, quod intelligendo, non ſentiendo concipias. Totum hoc, ut obſcuritatis depulſe tur offenſa, paulo altius repetita rerum luce, pandendum eſt. Omnia corpora ſuperficie finiuntur, & in ipſam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini, cum ſint ſemper circa corpora quorum termini ſunt, incorporei tamen intelliguntur. Nam quouſq; corpus eſſe dicetur, necdum terminus intelligitur, cogitatio quæ conceperit terminum, corpus relinquit. Ergo primus à corporibus ad incorporea tranſitus oſtendit corporum terminos: &*

hæc eſt prima incorporea natura poſt corpora, ſed nõ pure, nec ad integrũ carens corpore. Nam licet extra corpus natura eius ſit, tamen non niſi circa corpus apparet. Cum totum denicq; corpus nominas, et ſuperficies hoc uocabulo continetur: de corporibus eam, tametſi nõ res, ſed intellectus ſequeſtrat. Hæc ſupficies ſicut eſt corporum terminus, ita lineis terminatur: quas ſuo nomine γραμμὰς Græcia uocauit. Punctis lineæ finiuntur. Et hæc ſunt corpora quæ mathematica uocantur: de quibus ſolerti induſtria geometriæ diſputatur. Ergo hæc ſuperficies cum ex aliqua parte corporis cogitatur, pro forma ſubiecti corporis accipit numerum linearũ. Nã ſeu trium, ut trigonum: ſeu quatuor, ut quadratum: ſeu plurium ſit angulorum: totidem lineis ſeſe ad extrema tangentibus planities eius includitur. Hoc loco admonẽdi ſumus, quod omne corpus longitudinis, latitudinis, & altitudinis dimenſionibus conſtat. Ex his tribus in lineæ ductu una dimenſio eſt longitudo. eſt enim ſine latitudine. Planities uero, quam Græci ἐπιφάνειαν uocãt lõgo latoq; diſtenditur: alto caret. et hæc planities quãtis lineis cõtineatur, expreſſimus. Soliditas autem corporum conſtat, cum his duabus additur altitudo. fit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod ςερεὸν uocãt: qualis eſt teſſera, quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis, ſed totius uelis corporis ſuperficiem cogitare, quod proponimus eſſe quadratum (ut de uno, quod exemplo ſufficiet diſputemus) iam non quatuor, ſed octo anguli colliguntur: quod tum animaduertis, ſi ſuper unum quadratum, quale prius diximus, alterũ tale altius impoſitum mente conſpicias, ut altitudo qua

illi plano deerat, adiiciatur: fiatq; tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν *uocant, ad imitationem teſſeræ, quæ cubus uocatur.* Ex his apparet *octonarium numerũ ſolidum corpus et eſſe, et haberi. ſiquidem unum apud geometras puncti locum obtinet.* Duo *lineæ ductũ faciunt, quæ duobus punctis, (ut ſupra diximus,) coercetur.* Quatuor *uero pũcta aduerſum ſe in duobus ordinibus bina per ordinem poſita, exprimunt quadri ſpẽm, à ſingulis punctis in aduerſum punctum eiecta linea.* Hæc *quatuor ut diximus duplicata, et octo facta, duo quadra ſimilia deſcribunt. quæ ſibi ſuperpoſita, additaq; altitudine, formã cubi, quod eſt ſolidum corpus, efficiunt.* Ex his apparet *antiquiorem eſſe numerum ſuperficie et lineis: ex quibus illam conſtare memorauimus, formiſq; omnibus.* A *lineis enim aſcenditur ad numerũ, tanq̃ ad priorẽ: ut intelligatur ex diuerſis numeris linearũ, quæ formæ geometricæ deſcribantur.* Ipſam *uero ſuperficiem cum lineis ſuis, primam poſt corpora diximus incorpoream eſſe naturam, nec tamen ſequeſtrandam, propter perpetuam cum corporibus ſocietatem.* Ergo *quod ab hac ſurſum recedit, iam pure incorporeum eſt.* Numeros *autem hac ſuperiores præcedens ſermo patefecit.* Prima *eſt igitur perfectio incorporalitatis in numeris.* Et *hæc eſt, ut diximus, numerorum omnium plenitudo.* Seorſum *autem illa (ut ſupra admonuimus) plenitudo eſt eorum, qui aut corpus efficiunt, aut efficiuntur: aut uim obtinent uinculorum, licet alias quoq; cauſas quibus pleni numeri efficiantur, eſſe non ambigam.* Qualiter *autem octonarius numerus ſolidũ*

corpus efficiat, ante ſatis probatum eſt. Ergò ſingulariter quoq; plenus iure dicetur propter corporeæ ſoliditatis effectum. Sed & ad ipſam cœli harmoniam, id eſt concinnentiam, hunc numerum magis aptum eſſe non dubiū eſt: cum ſphæræ ipſæ octo ſint, quæ mouentur, de quibus ſecuturus ſermo procedet. Omnes quoq; partes, de quibus conſtat hic numerus, tales ſunt, ut ex earum compage plenitudo naſcatur. Eſt enim aut de his quæ neq; generantur, neq; generant, de monade & ſeptem. quæ qualia ſint, ſuo loco plenius explicabitur. aut de duplicato eo qui & generatur & generat, id eſt quatuor. Nam hic numerus quatuor & naſcitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinq;, quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit. quinarij autem potentiam ſequens tractatus attinget. Pythagorici uero hunc numerum iuſtitiam uocauerunt, quia primus omnium ita ſoluitur in numeros pariter pares, hoc eſt, in bis quaterna: ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuiſio quoq; ipſa ſoluatur, in bis bina. Eadem quoq; qualitate contexitur, id eſt, bis bina bis. Cum ergo & contextio ipſius pari æqualitate procedat, & reſolutio æqualiter redeat uſq; ad monadē, quæ diuiſionem arithmetica ratione non recipit, merito propter æqualem diuiſionem iuſtitiæ nomen accepit. Et quia ex ſupradictis omnibus apparet, quanta & partium ſuarum & ſeorſum ſua plenitudine nitatur, iure plenus uocatur.

Supereſt ut ſeptenarium quoq; numerum plenum iure uocitandum ratio in medio conſtituta perſuadeat. Ac primum hoc tranſire ſine admiratione non poſſu-

mus, ꝙ duo numeri qui in ſe multiplicati uitale ſpacium uiri fortis includerent, ex pari et impari conſtiterunt. Hoc enim uere perfectum eſt, quod ex horum numerorum permixtione generatur. Nā impar numerus mas, & par fœmina uocatur. Item arithmetica imparem patris, & parem matris appellatione uenerantur. Hinc & Timæus Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum, partes eius ex pari et impari, id eſt duplari & triplari numero intertexuiſſe memorauit: ita ut à duplari uſq; ad octo, à triplari uſq; ad uiginti ſeptem ſtaret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrinq; naſcuntur ſiquidem à paribus bis bini, qui ſunt quatuor, ſuperficiem faciunt: bis bini bis, qui ſunt octo, corpus ſolidum fingunt. A diſpari uero ter terna quæ ſunt nouem, ſuperficiem reddunt: & ter terna ter, id eſt ter nouena, quæ ſunt uigintiſeptem, primum æque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi datur hos duos numeros, octo dico & ſeptem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in Repub. uiri conuenerunt, ſolos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos, quia nihil poſt authorem poteſt eſſe perfectius.

Hoc quoq; notandū eſt, quod ſuperius aſſerentes communē numerorum omniū dignitatē, antiquiores eos ſuperficie, et lineis eius, omni-

busq́; corporibus oſtendimus: procedés autem tractatus inuenit numeros, & ante animam mundi fuiſſe, quibus illam contextam auguſtiſſima Timæi ratio naturæ ipſius conſcia teſtis expreſſit. Hinc eſt q̃ pronunciare non dubitauerunt ſapientes, animam eſſe numerum ſe mouentem. NVNC uideamus cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur: cuius ut preſſius plenitudo noſcatur, primum merita partium de quibus conſtat, tum demum quid ipſe poſſit, inueſtigemus. Conſtat ſeptenarius numerus, uel ex uno & ſex, uel ex duobus & quinq;, uel ex tribus & quatuor. Singularum compagum membra tractemus: ex quibus fatebimur nullum alium numerum tam uaria eſſe maieſtate fœcundum. Ex uno et ſex, compago prima componitur. Vnum autem, quod μονὰς, id eſt unitas dicitur, & mas idem & fœmina eſt: par idem atq; impar, ipſe non numerus, ſed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisq́; omnium, neq; ipſa principij aut finis ſciens, ad ſummum refertur deum, eiusq́; intellectum à ſequentium numero rerum & poteſtatum ſequeſtrat: nec in inferiore poſt deum gradu fruſtra eam deſideraueris. Hæc illa eſt mens, è ſummo nata deo, quæ uices temporum neſciens, in uno ſemper quod adeſt, conſiſtit æuo: cumq;, utpote una non ſit numerabilis, innumeras tamen generum ſpecies, & de ſe creat: et intra ſe continet. Inde quoq; aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad animam referri. Anima enim aliena à ſylueſtris contagione materiæ, tantum ſe authori ſuo ac ſibi debens, ſimplicē ſortita naturam, cum ſe animandæ immenſitati uniuerſi-

tatis infundat: nullum init tamen cum ſua unitate di=uortium. Vides ut hæc monas orta prima rerũ cauſa, aduſq; animam ubiq; integra, & ſemper indiuidua cõtinuationem poteſtatis obtineat. Hæc de monade caſtigatius q̃ ſe copia ſuggerebat. Nec te remordeat, ꝙ cum omni numero præeſſe uideatur, in coniunctione præcipue ſeptenarij prædicetur. Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta, q̃ uirgini. Huic autem numero, id eſt, ſeptenario, adeo opinio uirginitatis inoleuit, ut Pallas quoq; uocitetur. Nam uirgo creditur, quia nullum ex ſe parit numerum duplicatus, qui intra denarium coarctetur: quem primum limitem conſtat eſſe numerorum. Pallas ideo, quia ex ſolius monadis fœtu, & multiplicatione proceſſit. ſicut Minerua ſolo ex uno parẽte nata perhibetur. Senarius uero qui cum uno coniunctus ſeptenarium facit, uariæ ac multiplicis religionis et potentiæ eſt. Primũ ꝙ ſolum ex omnibus numeris qui infra decem ſunt, de ſuis partibus conſtat. Habet enim medietatem, & tertiam partem, & ſextam partem. et eſt medietas tria, tertia pars duo, ſexta pars unum: quæ omnia ſimul ſex faciunt. Habet et alia ſuæ uenerationis indicia: ſed ne longior faciat ſermo faſtidium, unũ ex omnibus eius officium perſequemur: quod ideo prætulimus, quia hoc cõmemorato, non ſenarij tantum, ſed & ſeptenarij pariter dignitas aſtruetur. Humano partui frequentiorẽ uſum nouem menſium, certo numerorum modulamine natura conſtituit: ſed ratio ſub aſciti ſenarij numeri multiplicationẽ procedens, ẽt ſeptem menſes cõpulit uſurpari. quambreuiter, abſolutéq; dicemus. Duos eſſe primos omnium numerorũ cubos, ideſt à pari

octo, ab impari uigintiſeptem, & eſſe imparem marē, parem fœminam ſuperius expreſſimus. Horum uterq; ſi per ſenarium numerum multiplicetur, efficiunt dierum numerum, qui ſeptem menſibus explicantur. Coeant enim numeri, mas ille qui memoratur, & fœmina, octo ſcilicet & uigintiſeptem, pariunt ex ſe quinq; & triginta. Hæc ſexies multiplicata, creant decem & ducētos, qui numerus dierum menſem ſeptimum claudit. Ita eſt ergo natura fœcundus hic numerus, ut primam humani partus perfectionem, quaſi arbiter quidam maturitatis abſoluat. Diſcretio uero partus futuri (ſicut Hippocrates refert) ſic in utero dignoſcitur. Aut enim ſeptuageſimo, aut nonageſimo die conceptus mouetur. Dies ergo motus, quicunq; fuerit de duobus ter multiplicatus, aut ſeptimum, aut nonum explicat menſem. Hæc de prima ſeptenarij copulatione libata ſint. Secunda de duobus, & quinq; eſt. Ex his Dyas, quia poſt monadem prima eſt, primus eſt numerus. Hæc ab illa omnipotentia ſolitaria, in corporis intelligibilis lineam prima defluxit. Ideo et ad uagas ſtellarum, & luminum ſphæras refertur. quia hæ quoq; ab illa quæ Απλανὴς dicitur, in numerum ſciſſæ, & in uarij motus contrarietatem retortæ ſunt. Hic ergo numerus cum quinario aptiſſime iungitur, dum hic ad errantes, ut diximus, ad cœli Zonas ille refertur. Sed ille ratione ſciſſionis, hic numero. illa uero quinario numero proprietas excepta potentiæ ultra cæteras eminentis euenit, q ſolus omnia quæq; ſunt, quæq; uidentur eſſe, complexus eſt. Eſſe autem dicimus intelligibilia, uideri eſſe corporalia omnia, ſeu diuinum corpus habeant, ſeu

beant, ſeu adducum. Hic ergo numerus ſimul omnia et ſupera, & ſubiecta deſignat. Aut enim deus ſummus eſt, aut mens ex eo nata, in qua ſpecies rerum continentur: aut mundi anima, quæ animarũ omnium fons eſt, aut cœleſtia ſunt uſq; ad nos, aut terrena natura eſt: et ſic quinarius rerum omnium numerus impletur. De ſecunda ſeptenarij numeri coniunctione dicta hæc, pro affectatæ breuitatis neceſſitate ſufficiant. Tertia eſt de tribus & quatuor, quæ quantum ualeat, reuoluamus. Geometrici corporis ab impari prima planities in tribus lineis conſtat. his enim trigonalis forma concluditur. A pari uero prima in quatuor inuenitur. Itẽ ſcimus ſecundum Platonem, id eſt, ſecundum ipſius ueritatis arcanum, illa forti inter ſe uinculo colligari, quibus interiecta medietas præſtat uinculi firmitatem. Cũ uero medietas ipſa geminatur, quæ extima ſunt, non tenaciter tantum, ſed etiam inſolubiliter uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit, ut inter duo ſumma, medium quo uinciretur acciperet. Quaternarius uero duas medietates primus omnium nactus eſt: quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex, conditorq; mutuatus, inſolubili inter ſe uinculo elementa deuinxit: ſicut in Timæo Platonis aſſertum eſt. Nec aliter tam controuerſa ſibi ac repugnantia, & naturæ communione abnuentia permiſceri, terram dico & ignem, per tam iugabilem competentiam fœderari potuiſſe, niſi duobus medijs, aeris & aquæ nexibus uincirentur. Ita enim elementa inter ſe diuerſiſſima, opifex tum deus ordinis opportunitate cõnexuit, ut facile iungerentur. Nam cum binæ in ſingulis qualitates eſſent, talẽ unicuiq; de

duabus alterã dedit, ut in eo cui adhæreret cognatam ſibi, & ſimilem reperiret. Terra eſt ſicca, & frigida; aqua uero frigida, & humida eſt hæc duo elementa li cet ſibi p ſiccum, humectumq; contraria ſint, per frigi dum tamen cõmune iunguntur. Aer humectus, & cali dus eſt, & cum aquæ frigidæ cõtrarius ſit calore, conciliatione tamen ſocij copulatur humoris. Super hunc ignis cum ſit calidus, & ſiccus, humorem quidem aeris reſpuit ſiccitate: ſed connectitur ſocietate caloris. Et ita fit, ut ſingula quæq; elementorũ, duo ſibi hinc inde uicina, ſingulis qualitatibus uelut quibuſdam amplectan tur ulnis. Aqua terram frigore, aerem ſibi nectit humo re. Aer aquæ humecto ſimili, & igni calore ſociatur. Ignis aeri miſcetur ut calido, terræ iungitur ſiccitate. Terra ignem ſicco patitur, aquam frigore non reſpuit. Hæc tamen uarietas uinculorũ, ſi elementa duo forent, nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet. ſi tria, minus quidem ualido, aliquo tamen nexu uincienda nodaret. Inter quatuor uero inſolubilis colligatio eſt, cum duæ ſum mitates duabus interiectionibus uinciuntur. Quod erit manifeſtius, ſi in medio poſueris ipſam continentiam ſenſus de Timæo Platonis exceptum. DIVINI DECO RIS (INQVIT) RATIO POSTVLABAT, TALEM FIERI MVNDVM, QVI ET VISVM PATERETVR, ET TACTVM. CONSTABAT AVTEM, NEQVE VIDERI ALIQVID POSSE SINE IGNIS BENEFICIO, NEQVE TANGI SINE SOLIDO, ET SOLIDVM NIHIL ESSE SINE TERRA. VNDE MVNDI OMNE CORPVS DE IGNI, ET TERRA INSTRVERE FABRICATOR INCIPIENS, VIDIT

DVO CONVENIRE SINE MEDIO COLLIGANTE NON POSSE, ET HOC ESSE OPTIMVM VINCVLVM, QVOD ET SE PARITER, ET À SE LIGANDA DEVINCIAT. VNAM VERO INTERIECTIONEM, TVNC SOLVM POSSE SVFFICERE, CVM SVPERFICIES SINE ALTITVDINE VINCIENDA EST. AT VBI ARCTANDA VINCVLIS EST ALTA DIMENSIO, NODVM NISI GEMINA INTERIECTIONE NON NECTI. INDE AEREM, ET AQVĀ INTER IGNEM TERRAMQ; CONTEXVIT, ET ITA PER OMNIA VNA, ET SIBI CONVENIENS IVGABILIS COMPETENTIA CVCVRRIT, ELEMENTORŪ DIVERSITATEM IPSA DIFFERENTIARŪ AEQVALITATE CONSOCIANS. NAM QVANTŪ INTEREST INTER AQVAM ET AEREM CAVSA DENSITATIS ET PONDERIS, TANTVNDEM INTER AEREM ET IGNEM EST. ET RVRSVS, QVOD INTEREST INTER AEREM ET AQVAM CAVSA LEVITATIS ET RARITATIS, HOC INTEREST INTER TERRAM ET AQVAM. ITEM QVOD INTEREST INTER TERRAM ET AQVAM CAVSA DENSITATIS ET PONDERIS, HOC EST INTER AQVAM ET AEREM. ET QVOD INTER AQVAM ET AEREM, HOC INTER AEREM ET IGNEM. ET CONTRA QVOD INTEREST INTER IGNEM ET AERĒ TENVITATIS LEVITATISQ; CAVSA, HOC INTER AEREM ET AQVAM EST. ET QVOD EST INTER AEREM ET AQVAM, HOC INTER AQVAM INTELLIGITVR, ET

TERRAM. NEC SOLVM SIBI VICINA ET COHAERENTIA COMPARANTVR, SED EADEM ALTERNIS SALTIBVS CVSTODITVR AEQVALITAS. NAM QVOD EST TERRA AD AEREM, HOC EST AQVA AD IGNEM, ET QVOTIES VERTERIS, EANDEM REPERIES IVGABILEM COMPETENTIAM, ITA EX IPSO QVO INTER SE SVNT AEQVALITER DIVERSA SOCIANTVR. *Hæc eo dicta ſunt, ut aperta ratione conſtaret, neq; planitiem ſine tribus, neq; ſoliditatem ſine quatuor poſſe uinciri. Ergo ſeptenarius numerus geminam uim obtinet uinciendi, quia ambæ partes eius uincula prima ſortitæ ſunt: ternarius cum una medietate, quaternarius cum duabus. Hinc in alio loco eiuſdem ſomnij Cicero de ſeptenario dicit,* QVI NVMERVS RERVM OMNIVM FERE NODVS EST. *Item omnia corpora aut mathematica ſunt alumna geometriæ, aut talia quæ uiſum, tactum'ue patiantur. Horum priora tribus incrementorũ gradibus conſtant. aut enim linea eijcitur ex puncto, aut ex linea ſupficies, aut ex planitie ſoliditas. Altera uero corpora quatuor elementorũ collato fœdere, in robur ſubſtantiæ corpulẽtæ concordi cõcretione coaleſcunt. Necnõ omniũ corporũ tres ſunt dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas. Termini, adnumerato effectu ultimo, quatuor, pũctum, linea, ſupficies, et ipſa ſoliditas. Item cum quatuor ſint elementa, ex quibus conſtant corpora terra, aqua, aer, & ignis tribus ſine dubio interſtitijs ſeparantur: quorum unum eſt à terra uſq; ad aquam, ab aqua uſq; ad aerem ſequens, tertium ab aere uſq; ad ignem. Et à terra quidem uſq; ad aquã*

*ſpacium, neceſſitas à phyſicis dicitur, quia uincire, & ſo-
lidare creditur, quod eſt in corporibus lutulentum.
Vnde Homericus cenſor Menelaus cum Græcis impre
caretur, Vos omnes (inquit) in terram & aquam reſol
uamini, in id dicens, quod eſt in natura humana turbi-
dum, quo facta eſt homini prima concretio. Illud uero
quod eſt inter aquam & aerem ἁρμονία dicitur, id
eſt apta & conſonans conuenientia. quia hoc ſpacium
eſt, quod ſuperioribus inferiora conciliat, & facit diſſo
na conuenire. Inter aerem uero & ignem obedientia
dicitur: quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus ne
ceſſitate iunguntur: ita ſuperiora lutulentis obedientia
copulantur, harmonia media coniunctionem utriuſq;
præſtante. Ex quatuor igitur elementis, & tribus eorũ
interſtitijs abſolutionem corporum conſtare manifeſtum
eſt. Ergo hi duo numeri, tria dico et quatuor, tam mul
tiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati, efficiendis
utriuſq; corporibus, conſenſu miniſtri fœderis obſequun
tur. Nec ſolum explicandis corporibus hi duo nu-
meri collatiuum præſtant fauorem: ſed quaternarium
quidem Pythagorici (quẽ τετρακτὺν uocant) adeo quaſi
ad perfectionem animæ pertinentem inter arcana ue-
nerantur: ut ex eo & iuriſiurandi religionem ſibi fe-
cerint, οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν.
iuro tibi per eum, qui dat animæ noſtræ quaternariũ
numerum. Ternarius uero aſſignat animam tribus
ſuis partibus abſolutam. Quarum prima eſt ratio.
quam λογιστικὸν appellant. Secunda animoſitas, quam
θυμικὸν uocãt. Tertia cupiditas, quæ ἐπιθυμητικὸν nun
cupatur. Item nullus ſapiẽtum animam ex ſympho-*

niȷs quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit. Inter has non paruæ potentiæ eſt quæ dicitur Διὰ πασῶν. Hæc conſtat ex duabus. i. διὰ τεσσάρων, et Διὰ πέντε. Fit autem diapente ex hemiolio, & fit diateſſaron ex epitrito. Et eſt primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor. quod quale ſit, ſuo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſaron, & diapente, ex quibus diapaſon ſymphonia generatur. Vnde Virgilius nullius diſciplinæ expers, planè, & per omnia beatos exprimere uolens ait. O terq; quaterq; beati.

HAEC DE partibus ſeptenariȷ numeri ſectantes cõpendia diximus, de ipſo quoq; pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocatur, antiquato uſu primæ literæ. Apud ueteres enim ſeptas uocitabatur, quod Græco nomine teſtabatur uenerationem debitam numero. Nam primo omnium hoc numero anima mũdana generata eſt, ſicut Timæus Platonis edocuit. Monade enim in uertice locata, terni numeri ab eadẽ ex utraq; parte fluxerunt: ab hac pares, ab illa impares. i. poſt monadem à parte altera duo, inde quatuor, deinde

octo. ab altera uero parte, tria deinde nouem;

& inde uigintiſeptem. Ex his numeris facta contextio generationem animæ imperio creatoris efficit. Non parua ergo hinc potentia numeri huius oſtenditur, quia mundanæ animæ origo ſeptem finibus continetur. Septem quoq; uagantium ſphærarum ordinem, illi ſtelliferæ & omnes continenti, ſubiecit, artifex fabricatoris prouidentia. quæ & ſuperioris rapidis motibus obuiarent, & inferiora omnia gubernarent. Lunam quoq; quaſi ex illis ſeptimam numerus ſeptenarius mouet, curſumq́; eius ipſe diſpenſat. Quod cum multis modis probetur, ab hoc incipiat oſtendi. Luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci ambitum conficit. Nam etſi per triginta dies ad ſolem à quo profecta eſt, remeat, ſolos tamen ferè uigintiocto in tota Zodiaci circuitione conſumit: reliquis ſolem qui de loco, in quo eum reliquit, abſceſſerat, comprehendit. Sol enim unum de duodecim ſignis integro menſe metitur. Ponamus ergo, ſole in prima parte arietis conſtituto, ab ipſius (ut ita dicam) orbe emerſiſſe lunam, quod eam naſci uocamus. Hæc poſt uigintiocto dies & horas ferè ſeptem, ad primam partem arietis redit: ſed illic non inuenit ſolem. interea enim & ipſe progreſſionis ſuæ lege ulterius abſceſſit: & ideo ipſa necdum putatur eò, unde profecta fuerat, reuertiſſe. quia oculi noſtri tunc, non à prima parte arietis, ſed à ſole eam ſenſerant proceſſiſſe. Hunc ergo diebus reliquis, id eſt duobus plus minuſue conſequitur. & tunc orbi eius denuo ſuccedens, ac denuo inde procedens, rurſus dicitur naſci. Inde ferè nunquam in eodem ſigno bis continuo naſcitur, niſi in Geminis, ubi hoc

nonnunq̃ euenit, quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudine ſigni morãte conſumit. Rariſſimo in alijs, ſi circa primam ſigni partem à ſole procedat. Huius ergo uigintiocto dierum numeri, ſeptenarius origo eſt. Nam ſi ab uno uſq; ad ſeptem quãtũ ſinguli numeri exprimunt: tantum antecedentibus addendo procedas: inuenies uigintiocto nata de ſeptem. Hunc etiam numerum, qui in quater ſeptenos æqua ſorte digeritur, ad totam Zodiaci latitudinem emetiendã, remetiendamq; cõſumit. Nam ſeptem diebus ab extremitate ſeptentrionalis oræ obliquæ incãdo ꝑ latũ, ad medietatẽ latitudinis peruenit: qui locus appellatur eclipticus. Septem ſequentibus à medio ad imum auſtrale delabitur. Septem alijs rurſus ad medium obliquata conſcendit. Vltimis ſeptem, ſeptentrionali redditur ſummitati. Item ijſdem quater ſeptenis diebus omnem Zodiaci, & longitudinem, & latitudinem circùm perq; diſcurrit. Similibus quoq; diſpenſationibus hebdomadum luminis ſui uices ſempiterna lege uariando diſponit. Primis enim ſeptem, uſq; ad medietatem uelut diuiſi orbis excreſcit, et διχότομος tunc uocatur. Secundis, orbẽ totum renaſcẽtes ignes colligendo iam cõplet, et plena tunc dicitur. Tertijs διχότομος rurſus efficitur, cũ ad medietatẽ decreſcendo contrahitur. Quartis, ultima luminis ſui diminutione tenuatur. Septem quoq; permutationibus, quas phaſis uocant Græci, toto menſe diſtinguitur. cum naſcitur, cum fit dichotomos, & cum fit ἀμφίκυρτος, cum plena, & rurſus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & cum ad nos luminis uniuerſitate priuatur. Amphicyrtos eſt autem, cum ſupra diametrum dicho-

tomi eſt, anteq̃ orbis concluſione cingatur: uel de orbe iã minuẽs inter medietatem ac plenitudinem inſuper mediam luminis curuat eminentiam. Sol quoq; ipſe, de quo uitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno uices ſuas uariat. nam à ſolſtitio hyemali ad ſolſtitium æſtiuum ſeptimo peruenit ſigno: & à tropico uerno uſq; ad autumnale tropicum ſeptimi ſigni peragratione producitur. Tres quoq; conuerſiones lucis æthereæ per hunc numerum conſtant. Eſt autem prima maxima, ſecunda media, minima eſt tertia: & maxima eſt anni ſecundum ſolem, media menſis ſecundum lunam, minima diei ſecundum ortum, & occaſum. Eſt uero unaquæq; conuerſio quadripartita, & ita conſtat ſeptenarius numerus, id eſt ex tribus generibus conuerſionum, et ex quatuor modis, quibus unaquæq; conuertitur. Hi ſunt autẽ quatuor modi. Fit enim prima humida, deinde calida, inde ſicca, & ad ultimum frigida. Et maxima conuerſio id eſt anni, humida eſt uerno tempore, calida æſtiuo, ſicca autumno, frigida per hyemem. Media autem conuerſio menſis per lunam ita fit, ut prima ſit hebdomas humida, quia naſcens luna humorem aſſolet concitare. Secunda calida, adoleſcente in ea iam luce de ſolis aſpectu. Tertia ſicca, quaſi plus ab ortu remota. Quarta frigida, deficiente iam lumine. Tertia uero conuerſio, quæ eſt diei ſecundum ortum & occaſum, ita diſponitur, ꝙ humida ſit uſq; ad primam de quatuor partibus partem diei, calida uſq; ad ſecundam, ſicca uſq; ad tertiam, quarta iam frigida. Oceanus quoq; in incremento ſuo hunc numerum tenet. Nam primo naſcentis lunæ die fit copioſior ſolito. minuitur pauliſper ſecun-

do, minoremq; uidet eum tertius q̃ ſecundus, et ita decreſcendo ad diem ſeptimum peruenit. Rurſus octauus dies manet ſeptimo par, & nonus fit ſimilis ſexto, decimus quinto, et undecimus fit quarto par, tertio quoq; duodecimus, & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo, quartuſdecimus primo. Tertia uero hebdomas eadem facit quæ prima, quarta eadem quæ ſecunda. Hic deniq; eſt numerus, qui hominem concipi, formari, edi, uiuere, ali, ac per omnes ætatum gradus tradi ſenectæ, atq; omnino conſtare facit. Nam illud ut taceamus, q̃ uterum nulla ui ſeminis occupatum, hoc dierum numero natura conſtituit, uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali menſe redeunte purgari: hoc tamen prætereundum non eſt, quia ſemen, quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in uitam pronuntiatur. Verum ſemine ſemel intra formandi hominis monetam locato, hoc primum artifex natura molitur, ut die ſeptimo folliculum genitiuum circundet humori ex membrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore teſta clauditur, & intra ſe claudit liquorem. Hoc cum à phyſicis deprehenſum ſit, Hippocrates quoq; ipſe, qui tam fallere q̃ falli neſcit, experimenti certus aſſeruit, referens in libro qui de natura pueri inſcribitur, tale ſeminis receptaculum de utero eius eiectum, quã ſeptimo poſt conceptum die grauidã intellexerat. Mulierem enim ſemine non effuſo, ne grauida maneret orantem, imperauerat ſaltibus concitari, atq; ſeptimo die ſaltu eiectum cum tali folliculo, qualem ſupra retulimus, ſuffeciſſe conceptui. Hoc Hippocrates. Strato uero peripateticus, et Diocles Caryſtius p̃

ſeptenos dies concepti corporis fabricam hac obſeruatione diſpenſant, ut hebdomade ſecunda credant guttas ſanguinis in ſuperficie folliculi, de quo diximus apparere. tertia demergi eas introſum ad ipſum conceptionis humorem. quarta humorẽ ipſum coagulari, ut quiddã uelut inter carnem, & ſanguinem liqda adhuc ſoliditate conueniat. qnta uero interdũ fingi in ipſa ſubſtantia humoris humanã figuram, magnitudine quidẽ apis, ſed ut in illa breuitate membra omnia, et deſignata totius corporis liniamenta conſiſtant. Ideo aũt adiecimus, interdũ, quia conſtat quoties quinta hebdomade fingitur deſignatio iſta membrorũ, menſe ſeptimo maturari partum. Cum autẽ nono menſe abſolutio futura eſt, ſiquidem fœmina fabricatur, ſexta hebdomade iam membra diuidi: ſi maſculus, ſeptima. Poſt partum uero utrum uicturum ſit quod effuſum eſt, an in utero ſit præmortuum, ut tantummodo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. Vltra hunc enim horarũ numerum, quæ præmortua naſcuntur, aeris halitum ferre non poſſunt. quem quiſquis ultra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligitur ad uitam creatus, niſi alter forte, qualis perfectum poteſt, caſus eripiat. Item poſt dies ſeptem iactat reliquias umbilici, et poſt bis ſeptem incipit ad lumen uiſus eius moueri, & poſt ſepties ſeptem libere iam & pupulas, & totam faciem uertit ad motus ſingulos uidendorum. Poſt ſeptem uero menſes dentes incipiunt mandibulis emergere. Et poſt bis ſeptem, ſedent ſine caſus timore. Poſt ter ſeptem, ſonus eius in uerba prorumpit. Et poſt quater ſeptem, non ſolum ſtat firmiter, ſed &

incedit. Poſt quinquies ſeptẽ incipit lac nutricis horreſcere: niſi forte ad patientiam longioris uſus continuata conſuetudine protrahatur. Poſt annos ſeptem, dentes q primi emerſerant, alijs aptioribus ad cibũ ſolidum naſcentibus cedunt: eodemq; anno, id eſt, ſeptimo plene abſoluitur integritas loquendi. Vnde & ſeptem uocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet latinitas eaſdẽ modo longas, modo breues pronuntiãdo, quinq; pro ſeptem tenere maluerit. Apud quos tamen, ſi ſonos uocalium non apices numerauerit, ſimiliter ſeptem ſunt. Poſt autẽ bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit. Tunc enim moueri incipit uis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. Ideo & tutela pueris quaſi uirile iam robur abſoluitur, de qua tamen fœminæ propter uotorum feſtinationem maturius biennio legibus liberantur. Poſt ter ſeptenos annos genas flore ueſtit iuuenta, idemq; annus finem in longum creſcendi facit. Et quarta annorum hebdomas impleta, in latũ quoq; creſcere ultra iam prohibet. Quinta omne uirium, quantæ ineſſe unicuiq; poſſunt, cõplet augmentũ, nulloq; modo iam poteſt quiſq̃ fortior fieri. Inter pugiles deniq; hæc conſuetudo ſeruatur, ut quos iam coronauere uictoriæ, nihil de ſe amplius in incremento uirium ſperent. Qui uero expertes gloriæ huius uſq; illo manſerunt, à profeſſione diſcedant. Sexies uero ſepteni anni, ſeruant uires ante collectas, nec diminutionem, niſi ex accidẽti, euenire patiuntur. Sed à ſexta uſq; ad ſeptimam ſeptimanam fit quidem diminutio, ſed occulta, & quæ detrimentum ſuum aperta defectione non prodat. Ideo nonnullarum Rerumpub. is

mos eſt, ut poſt ſextam ad millitiam nemo cogatur. In pluribus datur remiſſio iuſta poſt ſeptimam. Notandū uero ꝙ cum numerus ſeptem ſe multiplicat, facit ætatem, quæ proprie perfecta, et habetur & dicitur: adeo, ut illius ætatis homo, ut pote qui iam perfectionem & attigerit, & necdum præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cum uero decas, qui & ipſe perfectiſſimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt, heptadi iūgitur, ut aut decies ſeptem, aut ſepties deni computentur anni, hæc à phyſicis creditur meta uiuendi: & hoc uitæ humanæ perfectum ſpaciū terminatur: quod quiſquis exceſſerit, ab omni officio uacuus, ſoli exercitio ſapientiæ uacat: & omnem uſum ſui in ſuadendo habet, aliorum munerum uacatione reuerendus. A` ſeptima enim uſq; ad decimam ſeptimanam pro captu uirium, quæ adhuc ſingulis perſeuerant, uariantur officia. Idem numerus totius corporis membra diponit. Septem enim ſunt intra hominem, quæ à Græcis nigra membra uocitantur, lingua, cor, pulmo, iecur, lien, renes duo. Et ſeptem alia cum uenis, et meatibus quæ adiacent ſingulis, ad cibū, & ſpiritum accipiendum, reddendumq; ſunt deputata, guttur, ſtomachus, aluus, ueſica, & inteſtina principalia tria. quorum unum diſſipium uocatur, quod uentrem, & cætera inteſtina ſecernit. Alterum medium quod Græci μεσεντέριον dicunt. Tertium quod ueteres hiran uocauerunt: habeturq; præcipuum inteſtinorum omnium, & cibi detrimenta deducit. De ſpiritu autem & cibo, quibus accipiendis, ut relatum eſt, atq; reddendis membra quæ diximus cum meatibus ſibi adiacen-

tibus obſequuntur, hoc obſeruatum eſt, ꝙ ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptem, ſine cibo ultra totidem dies uita non durat. Septem ſunt quoq; gradus in corpore, qui dimenſionem altitudinis ab imo in ſuperficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis. Hec de interioribus. In aperto quoq; ſeptem ſunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq;, & pudendum. Item quæ diuiduntur nõ niſi ſeptem cõpagibus iuncta ſunt, ut in manibus eſt humerus, brachium, cubitus, uola, & digitorum nodi terni. In pedibus uero femur, genu, tibia, pes ipſe, ſub quo uola eſt, & digitorũ ſimiliter nodi terni. Et quia ſenſus, eorumq; miniſteria, natura in capite uelut in arce conſtituit, ſeptem foraminibus ſenſuũ celebrantur officia, id eſt, oris, ac deinde oculorũ, narium, & auriũ binis. Vnde non immerito hic numerus totius fabricæ diſpenſator et dominus, ægris quoq; corporibus periculum, ſanitatem'ue denuntiat. Immo ideo et ſeptem motibus omne corpus agitatur. aut enim acceſſio eſt aut receſſio: aut in leuã dextram'ue deflexio: aut ſurſum quis ſeu deorſum mouetur: aut in orbem rotatur. Tot uirtutibus inſignitus ſeptenarius, quas uel de partibus ſuis mutuatur, uel totus exercet, iure plenus et habetur, et dicitur. Et abſolutæ ut arbitror, ratione iam conſtitit, cur diuerſis ex cauſis, octo & ſeptem pleni uocentur. Senſus aũt hic eſt, cum ætas tua quinquageſimum & ſextum annum compleuerit, quæ SVMMA TIBI FATALIS ERIT, ſpes quidem ſalutis publicæ te uidebit, & pro remedijs cõis bonorum omnium ſtatus uirtutibus tuis dictatura debebitur, ſed ſi euaſeris inſidias propinquorum. nam

per SEPTENOS OCTIES SOLIS ANFRACTVS REDITVSQVE, quinquaginta & ſex ſignificat annos, ANFRACTVM ſolis & REDITVM annum uocans: ANFRACTVM, propter Zodiaci ambitum: REDITVM, quia eadem ſigna per annos ſingulos certa lege metitur. Hic quidam mirantur quid ſibi uelit iſta dubitatio, ſi effugeris, quaſi potuerit diuina anima & olim cœlo reddita, atq; hic maxime ſcientiam futuri profeſſa, neſcire, poſſit ne nepos ſuus, an nõ poſſit euadere. Sed non aduertunt hanc habere legem omnia uel ſigna uel ſomnia, ut de aduerſis oblique aut denuntiẽt, aut minentur, aut moneant. Et ideo quædam cauendo trãſimus, alia exorando & litando uitantur. ſunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertuntur ingenio. Nam ubi admonitio eſt, uigilantia cautionis euaditur. Quod apportant minæ, litatio propitiationis auertit. nunq̃ denuntiata uaneſcunt. Hic ſubijcies. Vnde igitur iſta diſcernimus, ut poſſit, cauendum'ne, an exorandum, an uero patiendum ſit, deprehendi? Sed præſentis opis fuerit inſinuare qualis ſoleat in diuinationibus eẽ affectata cõfuſio, ut deſinas uelut de incerta dubitatione mirari. Cæterum in ſuo quoq; opere artificis erit ſigna quærere, quibus iſta diſcernat, niſi hoc uis diuina impediat. Nam illud,

» -prohibent nam cætera parcæ
» Scire, -

Maronis eſt ex intima diſciplinæ profunditate ſententia. Diuulgatis etiam docemur exemplis, q̃ plene ſemper cum prædicuntur, futura ita dubijs obſerantur: ut tamen diligens ſcrutator, niſi diuinitus (ut diximus)

impediatur, ſubeſſe reperiat apprehendendæ ueſtigia ueritatis. ut ecce Homericū ſomnium à Ioue, ut dicitur, miſſum ad conſerendam futuro die cum hoſtibus manum, ſub aperta promiſſione uictoriæ, ſpem regis animauit. Ille uelut diuinum ſecutus oraculum, commiſſo prælio, amiſſis ſuorum plurimis, uix, ægreq; in caſtra remeauit: num dicendum eſt deum mandaſſe mendacium? non ita eſt. Sed quia illum caſum Græcis fata decreuerant, latuit in uerbis ſomnij, quod animaduerſum uel ad uere uincendū, uel ad cauendū ſaltem potuiſſe inſtruere. Habuit enim præceptio, ut uniuerſus produceretur exercitus. At ille ſola pugnãdi hortatione contentus, non uidit quid de producenda uniuerſitate præceptum ſit: prætermiſſoq; Achille, qui tunc recenti laceſſitus iniuria ab armis cum ſuo milite feriabatur: rex progreſſus in prælium, & caſum qui debebatur excepit, & abſoluit ſomnium inuidia mentiendi, non omnia de imperatis ſequendo. Parem obſeruantiæ diligentiam, Homericæ per omnia perfectionis imitator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit. Nam apud illum Aeneas ad regionem inſtruendo regno fataliter eligendam, ſatis, abundeq; Delio inſtructus oraculo, in errorem tamen unius uerbi negligentia relapſus eſt. Non equidem locorum fuerat, quæ petere deberet, nomen inſertum. ſed cum origo uetus parentum ſequenda diceretur, fuit in uerbis quod inter Cretam, et Italiam (que ipſius gentis authores utraq; produxerant) magis oſtenderet, & (quod aiunt) digito demonſtraret Italiam. Nam cum fuiſſent inde Teucer, hinc Dardanus, uox ſacra ſic alloquendo, Dardanidæ duri, aperte

conſulentibus,

conſulẽtibus, Italiam, de qua Dardanus profectus eſſet, obiecit: appellãdo eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certæ quidem denuntiationis eſt, quod de Scipionis fine prædicitur: ſed gratia conciliandæ obſcuritatis, inſerta dubitatio, dicto tamen quod indicio ſomnij continetur, abſoluitur. Nam cum dicitur, CIRCVITV NATVRALI SVMMAM TIBI FATALEM CONFECERINT, *uitari hũc finem non poſſe pronuntiat. Quod autem Scipioni reliquos uitæ actus ſine offenſa dubitandi per ordinem retulit, & de ſola morte ſimilis eſt uiſus ambigenti, hæc ratio eſt, ꝙ ſiue dũ humano uel merori ꝑatur uel timori, ſeu ꝙ utile eſt hoc maxime latere, pronius cætera oraculis q̃ uitæ finis exprimitur: aut cum dicitur, non ſine aliqua obſcuritate profertur. His aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua.* SED QVO SIS AFRICANE ALACRIOR AD TVTANDã REMP. SIC HABETO, OMNIBVS QVI PATRIAM CONSERVAVERINT, ADIVVERINT, AVXERINT, CERTVM ESSE IN COELO AC DEFINITũ LOCVM, VBI BEATI AEVO SEMPITERNO FRVANTVR. NIHIL EST ENIM ILLI PRINCIPI DEO, QVI OMNEM HVNC MVNDVM REGIT, QVOD QVIDEM IN TERRIS FIAT ACCEPTIVS, QVã CONCILIA, COETVSq; HOMINVM IVRE SOCIATI, QVAE CIVITATES APPELLANTVR. HARũ RECTORES, ET CONSERVATORES HINC PROFECTI, HVC REVERTVNTVR. *Bene et opportune, poſtq̃ de morte prædixit, mox præmia bonis poſt obitum ſperãda ſubiecit: quibus adeo à metu præ-*

dicti interitus cogitatio uiuentis erecta eſt: ut ad moriē di deſideriū ultro animaretur, maieſtate promiſſæ beatitudinis, & cœleſtis habitaculi. Sed de beatitate, quæ debetur conſeruatoribus patriæ, pauca dicenda ſunt: ut poſtea locum omnem, quē hic tractandum recepimus, reſoluamus. Solæ faciunt uirtutes beatum: nullaq; alia quiſq̃ uia hoc nomen adipiſcitur. Vnde qui exiſtimāt nullis niſi philoſophantibus ineſſe uirtutes: nullos præter philoſophos beatos eſſe pronuntiant. Agnitionē enim rerum diuinarum ſapientiam proprie uocantes, eos tantummodo dicunt eſſe ſapientes: qui ſuperna acie mentis requirunt: et quærendi ſagaci diligentia cōprehendūt, & quantum uiuendi perſpicuitas præſtat, imitantur. Et in hoc ſolo eſſe aiunt exercitia uirtutum, quarum officia ſic diſpenſant. Prudentiæ eſſe, mundum iſtum, & omnia quæ mundo inſunt, diuinorum contemplatione deſpicere: omnemq; animæ cogitationem in ſola diuina dirigere. Temperantiæ, omnia relinquere, in quantum natura patitur, quæ corporis uſus requirit. Fortitudinis, non terreri animam à corpore quodam modo ductu philoſophiæ recedentem, nec altitudinem profectæ ad ſuperna aſcenſionis horrere. Iuſtitiæ, ad unam ſibi huius propoſiti conſentire uiā uniuſcuiuſq; uirtutis obſequium. Atq; ita fit, ut ſecundum hoc tam rigidæ definitionis abruptum, Rerumpu. rectores beati eſſe non poſſint. Sed Plotinus inter philoſophiæ profeſſores cum Platone princeps, libro de uirtutibus, gradus earum uera et naturali diuiſionis ratione compoſitos, per ordinem digerit. Quatuor ſunt, inquit, quaternarum genera uirtutum. Ex his primæ pollíticæ uocantur:

ſecundæ purgatoriæ: tertiæ animi iam purgati: quartæ exemplares. Et ſunt politicæ, hominis, quia ſociale animal eſt. His boni uiri Reipu. conſulunt: urbes tuentur. his parentes uenerantur: liberos amant: proximos diligunt. his ciuium ſalutem gubernant: his ſocios circumſpecta prouidentia protegunt, iuſta liberalitate deuinciunt. hisq́; ſui memores alios fecere merendo. Et eſt politicæ prudentiæ, ad rationis normam, quæ cogitat, quæq́; agit, uniuerſa dirigere: ac nihil præter rectum uelle, uel facere: humanisq́; actibus tanq̃ diuis arbitris, prouidere. Prudentiæ inſunt, ratio, intellectus, circumſpectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis eſt, animum ſupra periculi metum agere: nihilq́; niſi turpia timere: tolerare fortiter, uel aduerſa uel proſpera. Fortitudo præſtat magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiæ, nihil appetere pœnitendum: in nullo legem moderationis excedere: ſub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam ſequuntur modeſtia, uerecundia, abſtinentia, caſtitas, honeſtas, moderatio, parcitas, ſobrietas, pudicitia. Iuſtitiæ, ſeruare unicuiq; quod ſuum eſt. De iuſtitia ueniunt, innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His uirtutibus uir bonus, primum ſui, atq; inde Reipub. rector efficitur, iuſte ac prouide gubernans humana: diuina non deſerens. Secundæ, quas purgatorias uocant, hominis ſunt: qui diuini capax eſt: ſolumq́; animum eius expediunt: qui decreuit ſe à corporis contagione purgare: &

quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere diuinis. Hæc ſunt otioſorum, qui à Rerumpu. actibus ſe ſequeſtrant. Harũ quid ſingulæ uelit, ſuperius expreſſimus, cum de uirtutibus philoſophantium diceremus: quas ſolas quidam exiſtimauerunt eſſe uirtutes. Tertiæ ſunt purgati iam defæcatiq; animi, & ab omni mundi huius aſpergine preſſe pureq; deterſi. Illic prudentiæ eſt, diuina non quaſi in electione præferre, ſed ſola noſſe: & hæc tanq̃ nihil ſit aliud intueri. Temperantiæ, terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci. Fortitudinis, paſſiones ignorare, non uincere, ut neſciat iraſci, cupiat nihil. Iuſtitiæ, ita cum ſuperna & diuina mente ſociari, ut ſeruet perpetuum cum ea fœdus imitando. Quartæ exemplares ſunt, quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt, quam diximus νοῦν uocari: à quarum exemplo reliquæ omnes ꝑ ordinem defluunt. Nam ſi rerum aliarum, multo magis uirtutum ideas eſſe in mentem credendum eſt. Illic prudentia eſt mens ipſa diuina. Temperantiæ, ꝙ in ſe perpetua intentione conuerſa eſt. Fortitudo, ꝙ ſemper idem eſt, nec aliquando mutatur. Iuſtitia, ꝙ perenni lege à ſempiterna operis ſui continuatione non flectitur. Hæc ſunt quaternarum quatuor genera uirtutum, quæ præter cætera, maximam in paſſionibus habent differentiam ſui. Paſſiones autem (ut ſcimus) uocantur, ꝙ homines metuunt cupiuntq;, dolent gaudentq;. Has priæ molliunt: ſecundæ auferunt: tertiæ obliuiſcuntur: in quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium & effectus uirtutum beare, conſtat autem & politicas eſſe uirtutes, igitur ex politicis efficiũtur beati. Iure ergo Tullius

de Rerumpu.*rectoribus dixit,* VBI BEATI AEVO SEMPITERNO FRVANTVR. *Qui ut oſtenderet alios otioſis,alios negotioſis uirtutibus fieri beatos, non dixit abſolute,*NIHIL ESSE ILLI PRINCIPI DEO ACCEPTIVS QVA`M CIVITATES, *ſed adiecit,* QVOD QVIDEM IN TERRIS FIAT,*ut eos qui ab ipſis cœleſtibus incipiunt,diſcerneret à rectoribus ciuitatum,quibus per terrenos actus iter paratur ad cœlum.* Illa *autem definitione quid preſſius poteſt eſſe, quid cautius, de nomine ciuitatum?* QVAM CONCILIA, *inquit,* COETVS'QVE HOMINVM IVRE SOCIATI,QVAE CIVITATESAPPELLANTVR. Nam *& ſeruilis quondam,& gladiatoria manus con alia hominum & cœtus fuerunt, ſed non iure ſociati.* Illa *autem ſola iuſta eſt multitudo, cuius uniuerſitas in legum conſentit obſequium.* Quod *uero ait.* HARVM RECTORES,ET CONSERVATORES,HINC PROFECTI,HVC REVERTVNTVR.*hoc modo accipiendum eſt.*Animarũ *originem manare de cœlo,inter recte philoſophantes indubitatæ conſtat eſſe ſententiæ.*Et *animæ dum corpore utitur,hæc eſt perfecta ſapientia,ut unde orta ſit,de quo fonte uenerit,recognoſcat.*Hinc *illud à quodam inter alia ſeu feſtiua,ſeu mordacia, ſerio tamen uſurpatũ eſt.*De *cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτόν.* Nam *& delphici uox hæc fertur oraculi, conſulẽti ad beatitatem quo itinere perueniret.*Si *te inquit,agnoueris.*Sed *& ipſius fronti templi hæc inſcripta ſententia eſt.* Homini *autem, ut diximus una eſt agnitio ſui, ſi originis, natalisq; principia atq; exordia prima reſpexerit:nec ſe quæſiuerit extra.*Sic *enim*

anima uirtutes ipſas conſcientia nobilitatis induitur: quibus poſt corpus euecta, eò, unde deſcenderat, reportatur. quia nec corporea ſordeſcit: uel oneratur eluuie, quæ puro, ac leui fonte uirtutum rigatur. nec deſeruiſſe unquam cœlum uidetur: quod reſpectu, et cogitationibus poſſidebat. Hinc anima, quam in ſe pronam corporis uſus effecit, atque in pecudem quodammodo reformauit ex homine, & abſolutionem corporis perhorreſcit, & cum neceſſe eſt, non niſi cum gemitu fugit indignata ſub umbras. Sed nec poſt mortem facile corpus relinquit, quia non funditus corporeæ excedunt peſtes: ſed aut ſuum oberrat cadauer: aut noui corporis ambit habitaculum, non humani tantummodo, ſed ferini quoque, electo genere moribus congruo quos in homine libenter exercuit: mauultque omnia perpeti, ut cœlum quod uel ignorando, uel diſſimulando, uel potius prodendo deſeruit, euadat. Ciuitatum uero rectores, cæterique ſapientes, cœlum reſpectu, uel cum adhuc corpore tenentur, habitantes, facile poſt corpus, cœleſtem, quam pene non reliquerant, ſedem repoſcunt. Nec enim de nihilo, aut de uana adulatione ueniebat: quod quoſdam urbium conditores, aut claros in Repu. uiros, in numerum deorum conſecrauit antiquitas. Sed Heſiodus quoque diuinæ ſobolis aſſertor, priſcos reges cum dijs alijs enumerat: hisque exemplo ueteris poteſtatis etiam in cœlo regendi res humanas aſſignat officium. Et ne cui faſtidioſum ſit, ſi uerſus ipſos, ut poeta Græcus protulit, inſeramus, referemus eos, ut ex uerbis ſuis in latina uerba conuerſi ſunt.

» Indigetes diui fato ſummi Iouis hi ſunt,

» Quondam homines, modo cum ſuperis humana

» tuentes

» Largi, ac munifici, ius regum nunc quoq; nacti.
Hoc & Virgilius non ignorat: qui licet argumento ſuo ſeruiens, heroas in inferos relegauerit: non tamen eos ab ducit à cœlo: ſed æthera his deputat largiorem: & noſſe eos ſolem ſuum ac ſua ſydera profitetur: ut geminæ doctrinæ obſeruationes præſtiterit, & poeticæ figmentum, & philoſophiæ ueritatem. Et ſi ſecundum illum res quoq; leuiores, quas uiui exercuerant, etiam poſt corpus exercent.

» = Quæ gratia currum,
» Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentis
» Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum, curam regendorum hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam ſphæram recipi creduntur: quæ aplanes uocatur. Nec fruſtra hoc uſurpatum eſt, ſiquidem inde ſunt. Animis enim necdum deſyderio corporis iretitis, ſyderea pars mundi præſtat habitaculum: & inde labuntur in corpora. Ideo his illo eſt reditio, qui merentur. Rectiſſime ergo dictum eſt, cum in galaxian, quem aplanes continet, ſermo iſte procedat: hinc profecti: huc reuertuntur. Ad ſequentia tranſeamus. HIC EGO ETSI ERAM PERTERRITVS NON TAM METV MORTIS, QVĀ INSIDIARŪ A MEIS: QVAESIVI TAMĒ VIVERET NE IPSE, ET PATER PAVLVS, ET ALII, QVOS NOS EXTINCTOS ARBITRABAMVR. Vel fortuitis et iter fabulas elucēt ſemina infixa uirtutum, quæ nūc uidea licet, ut è pectore Scipionis, uel ſomniantis emineant.

In re enim una politicarum uirtutum omnium pariter exercet officium. Quod non labitur animo prædicta morte perterritus, fortitudo eſt. Quod ſuorum terretur inſidijs, magiſq; alienum facinus, q̃ ſuum horreſcit exitium, de pietate & nimio in ſuos amore procedit. Hæc autem diximus ad iuſtitiam referri, quæ ſeruat unicuiq; quod ſuum eſt. Quod ea quæ arbitratur, non pro compertis habet, ſed ſpreta opinione, quæ minus cautis animis pro uero inoleſcit, quærit diſcere certiora, indubitata prudẽtia eſt. Quod cum perfecta beatitas, & cœleſtis habitatio humanæ naturæ, in qua ſe nouerat eſſe, promittitur, audiendi tamen talia deſyderium frenat, temperat, & ſequeſtrat, ut de uita aui, & patris interroget, quid niſi temperãtia eſt? ut iam tum liqueret Africanum per quietem ad ea loca quæ ſibi deberentur, adductum. In hac autem interrogatione de animæ immortalitate tractatur. Ipſius enim conſultationis hic ſenſus eſt. Nos (inq̃t) arbitrabamur animam cum fine morientis extingui: nec ulterius eſſe poſt hominem. Ait enim, QVOS NOS EXTINCTOS ARBITRABAMVR. Quod autem extinguitur, eſſe iam deſinit. Ergo uelim dicas, inquit, ſi et pater Paulus tecum et alij ſuperſunt. Ad hanc interrogationem, quæ & de parentibus ut à pio filio, & de cæteris ut à ſapiente, ac naturam ipſam diſcutiente, proceſſit: quid ille reſpondit? IMMO VERO (inquit) HI VIVVNT, QVI CORPORVM VINCVLIS TANQVAM E CARCERE EVOLAVERVNT. VESTRA VERO QVAE DICITVR VITA, MORS EST.

Si ad inferos meare mors eſt, et eſt uita eſſe cum ſupe-

ris, facile diſcernis, quæ mors animæ, quæ uita creden dendа ſit, ſi cõſtiterit qui locus habendus ſit inferorũ, ut anima dũ ad hunc truditur, mori: cum ab hoc pro cul eſt, uita frui, & uere ſupereſſe credatur. Et *quia to tum tractatum, quem ueterum ſapientia de inueſtiga tione huius quæſtionis agitauit, in hac latentem uerbo rum paucitate reperies, ex omnibus aliqua, quibus nos de rei quã quærimus abſolutione, ſufficiet admoneri, amore breuitatis excerpſimus.* Anteq̃ *ſtudium philoſo phiæ circa naturæ inquiſitionem ad tantum uigoris adoleſceret, qui per diuerſas gentes, authores in conſti tuendis ſacris cærimoniarum fuerunt, aliud eſſe inferos negauerunt, q̃ ipſa corpora, quibus incluſæ animæ, car cerem fœdum tenebris, horridum ſordibus, & cruore patiuntur.* Hoc *animæ ſepulchrum, hoc ditis concaua, hoc inferos uocauerunt.* Et *omnia quæ illic eſſe cre didit fabuloſa perſuaſio, in nobiſmetipſis, & in ipſis humanis corporibus aſſignare conati ſunt.* Obliuionis *fluuium, aliud non eſſe aſſerentes, q̃ errorem animæ ob liuiſcentis maieſtatem uitæ prioris, qua anteq̃ in cor pus truderetur potita eſt: ſolamq; eſſe in corpore uitam putantis.* Pari *interpretatione* Phlegethontem, *ardores irarum & cupiditatum putarunt.* Acherontem, *quic quid feciſſe, dixiſſe'ue uſq; ad triſtitiam humanæ uarie tatis more nos pœnitet* Cocytum, *quicquid homines in luctum, lachrymasq; compellit.* Stygẽ, *quicquid inter ſe humanos animos in gurgite mergit odiorum.* Ip*ſam quoq; penarum deſcriptionem, de ipſo uſu conuer ſationis humanæ ſumptam crediderunt.* Vulturem *iecur immortale tondentem, nihil aliud intelligi uolen-*

tes,q̃ tormenta conſcientiæ obnoxia flagitio uiſcera inte riora rimantis,& ipſa uitalia indefeſſa admiſſi ſcele ris admonitione laniantis, ſemper curas, ſi requieſce re forte tentauerint, excitantis,tanq̃ fibris renaſcentibus inhærendo,nec ulla ſibi miſeratione parcentis,lege hac qua ſe iudice nemo nocens abſoluitur:nec de ſe ſuã poteſt uitare ſententiam. Illos autem epulis ante ora poſitis excruciari fame,& inedia tabeſcere, quos magis, magiſq; acquirendi deſyderium cogit præſentem copiam non uidere,& in afluentia inopes,egeſtatis mala in ubertate patiuntur:neſciẽtes parta reſpicere,dum egent habendis. Illos radijs rotarum pendere diſtrictos,qui nihil conſilio præuidentes,nihil ratione moderantes,nihil uirtutibus explicantes, ſeq; & actus ſuos omnes fortunæ permittentes,caſibus,& fortuitis ſemper rotantur. Saxum ingens uoluere, inefficacibus,laborioſiſq; conatibus uitam terentes. Atram ſilicem lapſuram ſemper,& cadenti ſimilem,illorum capitibus imminere: qui arduas poteſtates & infauſtam ambiunt tyrannidem,nunq̃ ſine timore uicturi:et cogentes ſubiectum uulgus odiſſe,dum metuat: ſemper ſibi uidentur exitium,quod merentur,excipere. Nec fruſtra hoc theologi ſuſpicati ſunt. Nam Dionyſius aulæ Siculæ inclementiſſimus incubator, familiari quondam ſuo ſolã beatam exiſtimanti uitam tyranni, uolens q̃ perpetuo metu miſera, q̃ impendentium ſemper periculorum plena eſſet oſtendere, gladium uagina raptum, & à capulo de filo tenui pendentem, mucrone demiſſo, iuſſit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumq; ille & Siculas,& tyrannicas copias præſentis

mortis periculo aſpernaretur: talis eſt, inquit Dionyſius*,uita quam beatam putabas: ſic nobis ſemper mortem imminentem uidimus.*Exiſtima *ergo,quando fœlix eſſe poterit, qui timere non deſinit.* Secundum *hæc igitur quæ à theologis aſſeruntur, ſi uere ſuos quiſq; patimur manes: & inferos in his corporibus eſſe credimus:quid aliud intelligendum eſt,q̃ mori animam:cum ad corporis inferna demergitur:uiuere autem,cum ad ſupera poſt corpus euadit?* Dicendum *eſt, quid his poſtea ueri ſolicitior inquiſitor,philoſophiæ cultus adiecerit.* Nam *& qui primum* Pythagoram*, & qui poſtea* Platonem *ſecuti ſunt, duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram,* prodiderunt. Mori *animal, cum anima diſcedit è corpore. ipſam uero animam mori aſſerentes, cum à ſimplici, & indiuiduo fonte naturæ,in membra corporea diſſipatur.* Et *quia una ex his manifeſta, omnibus nota eſt: altera non niſi à ſapientibus deprehenſa, cæteris eam uitam eſſe credentibus, ideo hoc ignoratur à plurimis, cur eundem mortis deum, modo ditem, modo immitem uocemus: cum per alteram, id eſt, animalis mortem abſolui animam, & ad ueras naturæ diuitias, atq; ad propriam libertatem remitti, fauſtum nomen indicio ſit: per alteram uero, quæ uulgo uita exiſtimatur, animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis impelli: uocabuli teſtemur horrore.* Nam *ut conſtat animal, neceſſe eſt in corpore anima uinciatur.* Ideo *corpus* δέμας*, hoc eſt uinculum nuncupatur: &* σῶμα*, quaſi quoddam* σῆμα*,id eſt, animæ ſepulchrum.*

Vnde Cicero pariter utrũq; ſignificans, corpus eſſe uinculum, corpus eſſe ſepulcrum, quod carcer eſt ſepultorum, ait. QVI E' CORPORVM VINCVLIS, TANQVAM E' CARCERE EVOLAVERVNT. Inferos autem Platonici non in corporibus eſſe, id eſt, non à corporibus incipere dixerunt, ſed certam mundi ipſius partem Ditis ſedem, id eſt, inferos uocauerunt. De loci uero ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt: & in tres ſectas diuiſa ſententia eſt. Alij enim mundum in duo diuiſerunt, quorum alterum facit, alterum patitur. Et illud facere dixerunt, quod cum ſit immutabile, alteri cauſam & neceſſitatem permutationis imponit. Hoc pati quod per mutationes uariatur. Et immutabilem quidem mundi partem à ſphæra, quæ aplanes dicitur, uſq; ad globi lunaris exordium. Mutabilẽ uero à luna ad terras uſq; dixerunt. Et uiuere animas dum immutabili parte conſiſtunt, mori autem cum ad partẽ ceciderint permutationis capacẽ. Atq; ideo inter lunam, terrasq; locum mortis & inferorum uocari, ipſamq; lunam uitæ eſſe mortisq; confinium, & animas inde in terram fluentes mori: inde ad ſupera meantes in uitam reuerti, nec immerito exiſtimatum eſt. A luna enim deorſum natura incipit caducorum, ab hac animæ ſub numerum dierum cadere, & ſub tempus incipiunt. Deniq; illam ætheream terram phyſici uocauerunt: & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt. quod ita eſſe plurimis argumentis, quæ nunc longum eſt enumerare, docuerunt. Nec dubium eſt, quin ipſa ſit mortalium corporum et author, & conditrix, adeo, ut nõnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augu

menta,& hæc decreſcente minuantur. Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generetur, ad ea quæ de inferorum loco alij definiunt, tranſeamus. Maluerunt enim mundum alij in elementa ter quaterna diuidere, ut in primo numerentur ordine, terra, aqua, aer, ignis, quæ eſt pars liquidior aeris uicina lunæ. Supra hæc rurſum totidem numero, ſed naturæ purioris elementa, ut ſit luna pro terra, quam æthereã terrã à phyſicis diximus nominatam, aqua ſit ſphæra Mercurij, aer Veneris, ignis in ſole. Tertius uero elementorum ordo ita ad nos conuerſus habeatur, ut terram ultimam faciat: & cæteris in medium redactis in terrã deſinat tam ima, q̃ ſumma poſtremitas. Igitur ſphæra Martia ignis habeatur, aere Iouis, Saturni aqua, terra uero aplanes, in qua Elyſios campos eſſe puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. De his campis anima cum in corpus emittitur, per tres elementorũ ordines trina morte ad corpus uſq; deſcendit. Hæc eſt inter Platonicos de morte animæ, cum in corpus truditur ſecunda ſententia. Alij uero (nã tres inter eos eſſe ſententiarum diuerſitates ante ſignauimus) in duas quidẽ et ipſi partes ſicut primi faciunt, ſed non iiſdem terminis diuidunt mundum. Hi enim cœlum, quod aplanes ſphæra uocitatur partem unam: ſeptem uero ſphæras quæ uagæ uocantur, & quod inter illas ac terram eſt, terramq; ipſam alteram partẽ eſſe uoluerunt. Secundum hos ergo, quorum ſectæ amicior eſt ratio, animæ beatæ ab omni cuiuſcunq; contagione corporis liberæ cœlũ poſſident. Quæ uero appetentiam corporis, & huius, quam in terris uitam uocamus,

ab illa ſpecula altiſſima & perpetua luce deſpiciens, deſyderio latenti cogitauerit: pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur. Nec ſubito à perfecta incorporalitate luteum corpus induitur: ſed ſenſim per tacita detrimenta, & longiorem ſimplicis: & abſolutiſſimæ puritatis receſſum, in quædam ſyderei corporis incremẽta turgeſcit. In ſingulis enim ſphæris, quæ cœlo ſubiectæ ſunt, æthereã obuolutione ueſtitur: ut per eas gradatim ſocietati huius indumenti teſtei conciliet. Et ideo totidem mortibus, quot ſphæras trã ſit, ad hanc peruenit: quæ in terris uita uocatur. Deſcenſus uero ipſius, quo anima de cœlo in huius uitæ inferna delabitur, ſic ordo digeritur. Zodiacum ita lacteus circulus obliquæ circumflexionis occurſu ambiendo amplectitur: ut eum qua duo tropica ſigna capricornus, & cancer feruntur, interſecet. Has ſolis portas phyſici uocauerunt: quia in utraq; obuiante ſolſtitio ulterius ſolis inhibetur acceſſio: & fit ei regreſſus ad Zonæ uiam, cuius terminos nunquã relinquit. Per has portas animæ de cœlo in terras meare, & de terris in cœlum remeare creduntur. Ideo hominum una, altera deorum uocatur. Hominum cancer, quia per hunc in inferiora deſcenſus eſt. Capricornus deorum, quia per illum animæ in propriæ immortalitatis ſedem, & in deorum numerum reuertuntur. Et hoc eſt quod Homeri diuina prudentia in antri Ithacenſis deſcriptione ſignificat. Hinc & Pythagoras putat à lacteo circulo deorſum incipere Ditis imperium, quia animæ inde lapſæ: uidentur iam à ſuperis receſſiſſe. Ideo primam naſcentibus ait lactis alimoniam offerri: quia primus

eis motus à lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatorum oſtenſo lacteo dictum eſt. HINC PROFECTI, HVC REVERTVNTVR. *Ergo deſcenſuræ cum adhuc in cancro ſunt, quoniam illic poſitæ necdum lacteum reliquerunt: adhuc in numero ſunt deorum. Cum uero ad leonem labendo peruenerint, illic conditionis futuræ auſpicantur exordium. quia in leone ſunt & rudimenta naſcendi, & quædam humanæ naturæ tirocinia. A quarius autem aduerſus leoni eſt: & illo oriente mox occidit. ideo cum ſol aquarium tenet, manibus parentatur: utpotè in ſigno quod humanæ uitæ contrarium, uel aduerſum feratur. Illinc ergo, id eſt, à confinio quo ſe Zodiacus, lacteuſq; contingunt, anima deſcendens, à tereti quæ ſola forma diuina eſt, in conum defluendo producitur: ſicut à puncto naſcitur linea, & in longum ex indiuiduo procedit: ibiq; à puncto ſuo, quod eſt monas, uenit in dyadem, quæ eſt prima protractio. Et hæc eſt eſſentia, quam indiuiduam eandemq; diuiduam Plato in Timæo, cum de mundanæ animæ fabrica loqueretur, expreſſit. Animæ enim, ſicut mundi, ita & hominis unius, modo diuiſionis reperiuntur ignaræ, ſi diuinæ naturæ ſimplicitas cogitetur. modo capaces: cum illa per mundi, hæc per hominis membra diffunditur. Anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima ſui perductione ſylueſtrem tumultum, id eſt, hylen influentem ſibi incipit experiri. Et hoc eſt quod Plato notauit in Phædone, animam in corpus trahi noua ebrietate trepidantem; uolens nouum potum materialis alluuionis intelligi, quo delibuta &*

grauata deducatur. Arcani huius indiciũ eſt, & crater Liberi patris ille ſydereus, in regione quæ inter cancrum eſt & leonem locatus, ebrietatẽ illic primũ deſcenſuris animis euenire ſylua influente ſignificans. Vnde & comes ebrietatis obliuio illic incipit animis latẽter obrepere. Nã ſi animæ memoriã rerũ diuinarũ, quarum in cœlo erant conſciæ, ad corpora uſq; deferrent, nulla inter homines foret de diuinitate diſſenſio. Sed obliuionem quidem omnes deſcendendo hauriunt: aliæ uero magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerum cum non omnibus liqueat, tamen opinantur omnes, quia opinionis ortus eſt memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt, qui minus obliuionis hauſerunt: quia facile reminiſcuntur, quid illic ante cognouerint. Hinc eſt, quod quæ apud latinos lectio, apud græcos uocatur repetita cognitio: quia cum uera diſcimus, ea recognoſcimus, quæ naturaliter noueramus, antequam materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc eſt autem hyle, quæ omne corpus mundi, quod ubicunq; cernimus, ideis impreſſa formauit. Sed altiſſima et puriſſima pars eius, qua uel ſuſtentantur diuina, uel conſtant, nectar uocatur: et creditur eſſe potus deorum, inferior uero & turbidior potus animarum. Et hoc eſt quod ueteres Letheum fluuium uocauerunt. Ipſum autem Liberum patrem Orphaici νοῦν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi, qui ab illo indiuiduo natus, in ſingulos ipſe diuiditur. Ideo in illorum ſacris traditur titaneo furore in membra diſcerptus, et fruſtis ſepultis rurſus unus & integer emerſiſſe: quia νοῦς, quem diximus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo ſe diuidendum, & rur

ſus ex

ſus ex diuiſo ad indiuiduum reuertendo, & mundi implet officia: & naturæ ſuæ arcana non deſerit. Hoc ergo primo pondere de Zodiaco, et lacteo ad ſubiectas uſq; ſpæras anima delapſa, dum & per illas labitur, in ſingulis non ſolum (ut iam diximus) luminoſi corporis amicitur acceſſu: ſed & ſingulos motus, quos in exercitio eſt habitura, producit. In ſaturni ratiocinationem, et intelligētiam, quod λογιστικὸν, θεωρητικὸν uocant: In Iouis uim agēdi, quod πρακτικὸν dicitur. In Martis animoſitatis ardorē, quod θυμικὸν nuncupatur. In ſolis ſciendi opinandiq; naturam, quod αἰσθητικὸν, & φανταστικὸν appellant. Deſiderij uero motum, quod ἐπιθυμητικὸν uocatur, in Veneris. Pronuntiandi et interpretandi quæ ſentiat: quod ἑρμηνευτικὸν dicitur, in orbe Mercurij: Φυτικὸν uero id eſt naturam plantandi & augendi corpora, ingreſſu globi lunaris exercet: & eſt ſicut à diuinis ultima, ita in noſtris terreniſq; orbibus prima. Corpus enim hoc ſicut fex rerum diuinarum eſt: ita animalis eſt prima ſubſtantia. Et hæc eſt differentia inter terrena corpora & ſupera: cœli dico, & ſyderum aliorumq; elementorum: quod illa quidem ſurſum arceſſita ſunt ad animæ ſedem: & immortalitatem ex ipſa natura regionis, & ſublimitatis imitatione meruerunt: ad hæc uero terrena corpora anima ipſa deducitur: & ideo mori creditur, cum in caducam regionem, & in ſedem mortalitatis includitur. Nec te moueat, quod de anima, quam eſſe immortalem dicimus, mortem toties nominamus. Etenim ſua morte anima nō extinguitur: ſed ad tempus obruitur. Nec temporali demerſione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum

rurſus è corpore, ubi meruerit cõtagione uiciorum peni tus elimata purgari: ad perennis uitæ lucẽ reſtituta, in integrum reuertatur. Plene ut arbitror de uita, & de morte animæ definitio liquet: quam de abditis philoſo phiæ, doctrina et ſapientia Ciceronis elicuit. Sed Scipio per quietem & cælo, quod in præmium cedit beatis: & promiſſione immortalitatis animatus, tã glorioſam ſpem, tamq; inclytam magis, magisq; firmauit uiſo pa tre: de quo utrum uiueret, cum adhuc uideretur dubi tare, quæſierat. Mortem igitur malle cepit, ut uiueret. Nec fleſſe cõtentus uiſo parente, quem crediderat extin ctum: ubi loqui poſſe cepit, hoc primũ probare uoluit, nihil ſe magis deſiderare, q̃ ut cum eo iã moraretur. Nec tamen apud ſe quæ deſiderabat facienda cõſtituit antequam conſuleret: quorum unum prudentiæ, alte rum pietatis aſſertio eſt. Nunc ipſa uel conſulentis, uel præcipientis uerba tractemus. QVAESO, INQVAM, PATER SANCTISSIME, ATQVE OPTIME, QVO NIAM HAEC EST VITA (VT AFRICANVM AVDIO DICERE) QVID MOROR IN TERRIS? QVIN HVC AD VOS VENIRE PROPERO? NON EST ITA, (INQVIT ILLE). NISI ENIM CVM DEVS IS, CVIVS HOC TEMPLVM EST OM NE QVOD CONSPICIS, ISTIS TE CORPO RIS CVSTODIIS LIBERAVERIT: HVC TIBI ADITVS PATERE NON POTEST. HOMINES ENIM SVNT HAC LEGE GENERATI, QVI TVERENTVR ILLVM GLOBVM, QVEM IN HOC TEMPLO MEDIVM VIDES, QVAE TERRA DICITVR. ANIMVS DATVS EST EX

ILLIS SEMPITERNIS IGNIBVS, QVAE SYDERA ET STELLAS VOCATIS: QVAE ROTVNDAE ET GLOBOSAE DIVINIS ANIMATAE MENTIBVS, CIRCVLOS SVOS, ORBESQVE CONFICIVNT CELERITATE MIRABILI. QVARE ET TIBI PVBLI, ET PIIS OMNIBVS RETINENDVS EST ANIMVS IN CVSTODIA CORPORIS: NEC INIVSSV EIVS, À QVO ILLE EST NOBIS DATVS, EX HOMINVM VITA MIGRANDVM EST: NE MVNVS HVMANV̄ ASSIGNATVM À DEO, DEFVGISSE VIDEAMINI. *Hæc ſecta et præceptio Platonis eſt, qui in Phædone definit homini non eſſe ſua ſponte moriendum. Sed in eodem tamen dialogo idem dicit, mortem philoſophantibus appetendam, & ipſam philoſophiam meditationem eſſe moriendi. Hæc ſibi ergo contraria uidentur, ſed non ita eſt. Nam Plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nunc repeto, quod ſuperius dictum eſt: duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram. ſed ipſius quoque animalis hoc eſt hominis, duas aſſerit mortes: quarum unam natura, uirtutes alteram præſtant. Homo enim moritur, cum anima corpus relinquit, ſolutum lege naturæ. Mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta, corporeas illecebras philoſophia docente contemnit: & cupiditatum dulces inſidias, reliquaſq; omnes exuitur paſſiones. Et hoc eſt quod ſuperius ex ſecundo uirtutum ordine, quæ ſolis philoſophantibus aptæ ſunt: euenire ſignamus. Hanc ergo mortem dicit Plato ſapien-*

tibus appetendam. Illam *uero quam omnibus natura conſtituit, regi, uel inferri, uel arceſſiri uetat: docens expectandam eſſe naturam.* & *has cauſas huius aperiēs ſanctionis, quas ex uſu rerū, quæ in quotidiana conuerſatione ſunt, mutuatur.* Ait *enim eos qui poteſtatis imperio truduntur in carcerem, non oportere inde diffugere: priusq̄ poteſtas ipſa quæ clauſit, abire permiſerit.* Non *enim uitari pœnam furtiua diſceſſione, ſed creſcere.* Hoc *quoq; addit, nos eſſe in dominio deorum: quorum tutela,* & *prouidentia gubernamur.* Nihil *autem eſſe inuito domino de his, quæ poſſidet, ex eo loco, in quo ſuum conſtituerat, auferendum.* Et *ſicut qui uitam mancipio extorquet, alieno crimine non carebit: ita eum qui finem ſibi, domino necdum iubente, quæſiuerit: non abſolutionem conſequi, ſed reatum.* Hæc Platonicæ *ſectæ ſemina altius* Plotinus *exeqtur.* Oportet, *inquit, animam poſt hominem liberam corporeis paſſionibus inueniri: quam qui de corpore uiolenter extrudit, liberā eſſe non patitur.* Qui *enim ſibi ſua ſponte necem comparat: aut pertæſus neceſſitatis, aut metu cuiusq̄ ad hoc deſcendit: aut odio, quæ omnia inter paſſiones habentur.* Ergo *etſi ante fuit his ſordibus pura, hoc ipſo tamen quo exit extorta, ſordeſcit.* Deinde *mortem debere ait animæ à corpore ſolutionem eſſe, non uinculum.* Exitu *autem coacto animam circa corpus magis, magisq; uinciri.* Et *reuera ideo ſic extortæ animæ diu circa corpus, eius'ue ſepulturam uel locum, in quo iniecta manus eſt, peruagantur.* Cum *contra illæ animæ, quæ in hac uita à uinculis corporeis philoſophiæ morte diſſoluuntur, adhuc extante corpo-*

re, cœlo & ſyderibus inſerantur. Et ideo illam ſolam de uoluntarijs mortibus ſignificat eſſe laudabilem, quæ comparatur philoſophiæ, ratione, ut diximus, non ferro: prudentia, non ueneno. Addit etiam, ſolam eſſe naturalē mortem, ubi corpus animam, non anima corpus relinquit. Conſtat enim numerorum certam conſtitutamq; rationem animas ſociare corporibus. Hi numeri dū ſuperſunt, perſeuerat corpus animari. cum uero deficiunt, mox arcana illa uis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſt quod fatum, & fatalia uitæ tempora uocamus. Anima ergo ipſa non deficit: quippe quæ immortalis atq; perpetua eſt: ſed impletis numeris corpus fatiſcit. Nec anima laſſatur animando: ſed officium ſuum deſerit corpus, cum iam non poſſit animari Hinc illud eſt doctiſſimi uatis.

» = *Explebo numerum, reddarq; tenebris.*

Hæc eſt igitur naturalis uere mors, cum finem corporis ſolus numerorum ſuorum defectus apportat: non cum extorqueretur uita corpori adhuc idoneo ad continuationē ferendi. Nec leuis eſt differentia, uitam uel natura, uel ſponte ſoluendi. Anima enim cum corpore deſeritur: poteſt in ſe nihil retinere corporeum, ſi ſe pure, cum in hac uita eſſet, inſtituit. Cum uero ipſa uiolenter de corpore extruditur: quia exit rupto uinculo, non ſoluto, fit ei ipſa neceſſitas occaſio paſſionis: & malis uinculis, dum rumpitur, inficitur. Hanc quoq; ſuperioribus adijcit rationem non ſponte pereundi. Cum conſtet, inquit, remunerationem animis illic eſſe tribuendam, pro modo perfectionis: ad quam in hac uita unaquæq; peruenit: non eſt præcipitandus uitæ finis, cum

adhuc proficiendi eſſe poſſit acceſſio. Nec fruſtra hoc dictum eſt, nam in arcanis de animæ reditu diſputationibus fertur: in hac uita delinquentes, ſimiles eſſe ſuper æquale ſolum cadentibus, quibus denuo ſine difficultate præſtò ſit ſurgere. Animas uero ex hac uita cum delictorum ſordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptum ex alto, præcipitiq́; delapſi ſunt: unde facultas nunq̄ ſit reſurgendi. Ideo ergo conceſſis utendum uitæ ſpacijs, ut ſit perfectæ purgationis maior facultas. Ergo, inquies, q iam perfecte purgatus eſt, manum ſibi debet inferre: cum non ſit ei cauſa remanendi, quia profectum ulterius non requirit, qui ad ſuperna peruenit. Sed hoc ipſo quo ſibi celerem finem ſpe fruendæ beatitatis arceſſit, irretitur laqueo paſſionis: q a ſpes, ſicut timor, paſſio eſt. Sed & cætera, quæ ſuperior ratio diſſeruit, incurrit. Et hoc eſt, ꝙ Paulus filiū ſpe uitæ uerioris ad ſe uenire properantem, prohibet, ac repellit: ne feſtinatū abſolutionis, aſcenſionisq́; deſideriū magis eū hac ipſa paſſione uinciat, ac retardet. Nec dicit, ꝙ niſi mors naturalis aduenerit, emori non poteris: ſed huc uenire nó poteris. NISI ENIM, inq̄t, CVM DEVS ISTIS TE CORPORIS CVSTODIIS LIBERAVERIT, HVC TIBI ADITVS PATERE NON POTEST, quia ſcit iam receptus in cœlū, niſi perfectæ puritati cœleſtis habitaculi aditum non patere. Pari autem conſtantia, mors nec ueniēs per naturā timenda eſt: nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his quæ Platonem, quæq́; Plotinum de uoluntaria morte pronūtiaſſe retulimus, nihil in uerbis Ciceronis, quibus hanc prohibet, remanebit obſcurum.

Sed illa uerba quæ propter hoc ſunt inſerta, repetamus. HOMINES ENIM SVNT HAC LEGE GENERATI, QVI TVERENTVR ILLVM GLOBŨ, QVEM IN HOC TEMPLO MEDIVM VIDES, QVAE TERRA DICITVR. HISQ; ANIMVS DATVS EST EX ILLIS SEMPITERNIS IGNIBVS, QVAE SYDERA ET STELLAS VOCATIS. QVAE ROTVNDAE ET GLOBOSAE, DIVINIS ANIMATAE MENTIBVS, CIRCVLOS VOS, ORBESQVE CONFICIVNT CELERITATE MIRABILI. *De terra cur globus dicatur in medio mundo poſitus, plenius differemus, cum de nouem ſphæris loquemur. Bene autem uniuerſus mundus dei templum uocatur, propter illos qui exiſtimant nihil eſſe aliud deum, niſi cœlum ipſum, & cœleſtia iſta quæ cernimus. Ideo ut ſummi omnipotentiam dei oſtenderet, poſſe uix intelligi, nunq̃ uideri, quicquid humano ſubijcitur aſpectui, templum eius uocauit, qui ſola mente concipitur: ut qui hæc ueneratur ut templa, cultum tamen maximum debeat conditori: ſciatq;, quiſquis in uſum templi huius inducitur, ritu ſibi uiuendum ſacerdotis. Vnde & quaſi quodam publico præconio tantam humano generi diuinitatem ineſſe teſtatur, ut uniuerſos ſyderei animi cognatione nobilitet. Notandum eſt, ꝙ hoc loco animum & ut proprie, & ut abuſiue dicatur, poſuit. Animus enim proprie mens eſt, quam diuiniorem anima nemo dubitauit. Sed nonnunq̃ ſic & animam uſurpantes uocamus. Cum ergo dicat.*

HISQ; ANIMVS DATVS EST EX ILLIS SEMPITERNIS IGNIBVS, *mentem præſtat intelligi,*

quæ nobis proprie cum cœlo,ſyderibusq; cōmunis eſt. Cum uero ait, RETINENDVS ANIMVS EST IN CVSTODIA CORPORIS:*ipſam tunc animam nomi nat, quæ uincitur cuſtodia corporali: cui mens diuina non ſubditur.* Nunc *qualiter nobis animus,id eſt mēs, cum ſyderibus communis ſit: ſecundum theologos diſſe ramus.* Deus *qui prima cauſa,& eſt,et uocatur:unus omnium quæq; ſunt, quæq; uidentur eſſe princeps, & origo eſt.*Hic *ſuperabūdanti maieſtatis fœcunditate de ſe mentem creauit.*Hæc *mens,quæ νοῦς uocatur:qua pa trem inſpicat, plenam ſimilitudinem ſeruat authoris.* Animam *uero de ſe creat,poſteriora reſpiciens.*Rurſus *anima patrem qua intuetur induitur:ac paulatim re grediente reſpectu in fabricam corporum, incorporea ipſa degenerat.*Habet *ergo & puriſſimam ex mente, de qua eſt nata,rationem,quod* λογικὸν *uocatur.*Ex *ſua natura accipit præbendi ſenſus, præbēdiq; incrementi ſeminarium:quorum unum* αἰσθητικὸν, *alterum* φυτικὸν *nuncupatur.*Sed *ex his primū,id eſt,*λογικὸν,*quod innatum ſibi ex mente ſumpſit, ſicut uere diuinum eſt: ita ſolis diuinis aptum.*Reliqua *duo* αἰσθητικὸν,& φυτικὸν,*ut à diuinis recedunt:ita conuenientia ſunt cadu cis.* Anima *ergo creans ſibi, condensq; corpora (nam ideo ab anima natura incipit: quam ſapientes de deo, et mente* νοῦν *nominant)ex illo mero,ac puriſſimo fonte mentis,quem naſcendo de originis ſuæ hauſerat copia: corpora illa diuina uel ſupera, cœli dico & ſyderum, quæ prima condebat,animauit:diuinæq; mentes omnibus corporibus,quæ in formam teretem,id eſt,in ſphæ ræ modum formabantur:infuſæ ſunt.*Et *hoc eſt quod*

cum de ſtellis loqueretur ait, QVAE DIVINIS ANIMATAE MENTIBVS *In inferiora uero ac terrena degenerans, fragilitatem corporum caducorum deprehēdit meram diuinitatem mentis ſuſtinere non poſſe: immo partem eius uix ſolis humanis corporibus conuenire: quia & ſola uidentur erecta, tanq̃ quæ ad ſupera ab imis recedant, et ſola cœlū facile, tanq̃ ſemp erecta ſuſpiciunt, ſoluśq; ineſt uel in capite ſphæræ ſimilitudo, quam formam diximus ſolā mentis capacē.*

Soli igitur homini rationem, id eſt, uim mentis infudit, cui ſedes in capite eſt. Sed & geminam illam creſcendi, ſentiendiq; naturam, quia caducum eſt corpus, inſeruit. Et hinc, eſt ꝙ homo & rationis compos eſt & ſentit, & creſcit: ſoláq; ratione meruit præſtare cæteris animalibus, quæ quia ſemper prona ſunt, & ex ipſa quoq; ſuſpiciendi difficultate a ſuperis receſſerunt: nec ullam diuinorum corporū ſimilitudinem aliqua ſui parte meruerunt: nihil ex mente ſortita ſunt. & ideo ratione caruerunt. Duo q; tantum adepta ſunt, ſentire, uel creſcere. Nam ſiquid in illis ſimilitudinem rationis imitatur, non ratio, ſed memoria eſt: & memoria non illa ratione mixta: ſed quæ hebetudinem ſenſuum quinq; comitatur. De qua plura nunc dicere (quoniam ad præſens opus non attinet) omittemus. Terrenorum corporum tertius ordo in arboribus, & herbis eſt: quæ carent tam ratione, q̃ ſenſu. Et quia creſcendi tantummodo uſus in his uiget, hac ſola parte uiuere dicuntur. Hunc rerum ordinem & Virgilius expreſſit. Nam & mundo animam dedit: & ut puritati eius atteſtaretur, mentem uocauit. Cœlum enim, ait,

& terras, et maria, et ſydera ſpiritus intus alit, id eſt, anima. Sicut alibi pro ſpiramento animam dicit.
» Quantum ignes, animæq; ualent. =
Et ut illius mundanæ animæ aſſereret dignitatem, mentem eſſe teſtatur. » Mens agitat molem. =
Necnon ut oſtenderet ex ipſa anima conſtare, & animari uniuerſa quæ uiuunt, addidit,
» Inde hominum pecudumq; genus = &c.
Vtq; aſſereret eundem ſemper in anima eſſe uigorem: ſed uſum eius hebeſcere in animalibus corporis denſitate, adiecit,
» = Quantum non noxia corpora tardant, & reliqua. Secundum hæc ergo cum ex ſummo deo mens, ex mente anima ſit: anima uero & condat, & uita compleat omnia quæ ſequuntur: cunctaq; hic unus fulgor illuminet, et uniuerſus appareat, ut in multis ſpeculis per ordinem poſitis uultus unus: cumq; omnia continuis ſucceſſionibus ſe ſequantur degenerantia per ordinem ad imum meandi, inuenietur preſſius intuenti à ſummo deo uſq; ad ultimam rerum fæcem una ſe mutuis uinculis religans: & nusq̃ interrupta connexio. Et hæc eſt Homeri cathena aurea, quam pendere de cœlo in terras deum iuſſiſſe commemorat. His ergo dictis, ſolum hominẽ conſtat ex terrenis omnibus, mentis, id eſt, animi ſocietatẽ cum cœlo, et ſyderibus habere cõem. Et hoc eſt quod ait, HISq; ANIMVS DATVS EST EX ILLIS SEMPITERNIS IGNIBVS, QVAE SYDERA ET STELLAS VOCATIS. Nec tamen ex ipſis cœleſtibus, & ſempiternis ignibus nos dicat animatos. Ignis enim ille licet diuinum, tñ corpus eſt. Nec ex corpore

q̃uis diuino poſſemus animari: ſed unde ipſa illa corpora quæ diuina & ſunt, & uidentur, animata ſunt: id eſt, ex ea mundanæ animæ parte, quam diximus de pura mente conſtare. Et ideo poſt q̃ dixit, HISQ; ANIMVS DATVS EST EX ILLIS SEMPITERNIS IGNIBVS, QVAE SYDERA ET STELLAS VOCATIS, mox adiecit, QVAE DIVINIS ANIMATAE MENTIBVS. ut per ſempiternos ignes corpus ſtellarum, per diuinas uero mentes earum animas manifeſta deſcriptione ſignificet: & ex illis in noſtras uenire animas uim mentis oſtẽdat. NON ab re eſt, ut hæc de anima diſputatio in fine ſententias omnium, qui de anima uidentur pronuntiaſſe, contineat. Plato dixit animam eſſentiam ſe mouentem. Xenocrates numerum ſe mouentem. Ariſtoteles ἐντελέχειαν. Pythagoras, & Philolaus harmoniam, Poſſidonius ideam, Aſclepiades quinq; ſenſuum exercitium ſibi conſonum, Hippocrates ſpiritum tenuem per corpus omne diſperſum, Heraclitus Ponticus lucem. Heraclitus Phyſicus ſcintillam ſtellaris eſſentiæ, Zenon concretum corpori ſpiritum. Democritus ſpiritũ inſertum atomis, hac facilitate motus, ut corpus illi omne ſit peruium. Critolaus peripateticus conſtare eam de quinta eſſentia. Hipparchus ignem, Anaximenes aera, Empedocles & Critias ſanguinem, Parmenides ex terra & igne, Xenophanes ex terra & aqua, Boetos ex aere & igne, Epicurus ſpeciem ex igne, & aere, & ſpiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate eius, q̃ de immortalitate ſententia. NVNC uideamus quæ ſint hæc duo nomina, quorum pariter me-

minit cum dicit, quæ ſydera, et ſtellas uocatis. Neq; enim hic res una gemina appellatione monſtratur, ut enſis & gladius. Sed ſunt ſtellæ quidem ſingulares, ut erraticæ quinq; & cæteræ, quæ non admixtæ alijs ſolæ feruntur. Sydera uero, quæ in aliquod ſignum ſtellarum plurimum compoſitione formantur, ut aries, taurus, ut Andromeda, Perſeus, uel corona, & quæcunq; uariarũ genera formarum in cœlum recepta creduntur. Sic et apud græcos ἀςὴρ, et ἄςρον diuerſa ſignificant. Etenim aſter ſtella una eſt: & aſtron ſignum ſtellis coactum, quod nos ſidus uocamus. Cum uero ſtellas globoſas & rotundas dicat, non ſingularium tantum exprimit ſpeciem, ſed & earum, quæ in ſigna formanda conueniunt. Omnes enim ſtellæ inter ſe, etſi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in ſpecie differentiam. Per hæc autem duo nomina: ſolida ſphæra deſcribitur: quæ nec ex globo ſi rotunditas deſyderetur: nec ex rotunditate ſi globus deſit, efficitur: cum alterũ à forma, alterum ſoliditate corporis deſeratur. Sphæras autem hic dicimus ipſarum ſtellarum corpora, quæ omnia hac ſpecie formata ſunt. dicuntur præterea ſphæræ, & aplanes illa quæ maxima eſt: et ſubiectæ ſeptem, per quas duo lumina, & quinq; uagæ diſcurrunt. Circi uero & orbes, duarum ſunt rerum duo nomina. Et his nominibus quidem alibi aliter eſt uſus. Nam & orbem pro circulo poſuit, ut orbem lacteum. Et orbem pro ſphæra, VT NOVEM TIBI ORBIBVS VEL POTIVS GLOBIS Sed et circi uocantur, qui ſphæram maximam cingunt, ut eos ſequens tractatus oſtendet: quorum unus eſt lacteus, de quo ait,

INTET FLAMMAS CIRCVS ELVCENS. Sed hic horum nihil neq; circi, neq; orbis nomine uoluit intelligi. ſed eſt orbis in hoc loco ſtellæ una integra & peracta conuerſio, id eſt, ab eodem loco poſt emenſum ſphæræ, per quam mouetur ambitum in eundem locum regreſſus. Circus autem eſſe hinc linea ambiens ſphærã, ac ueluti ſemitam faciens, per quam lumen utrinq; diſcurrit, & inter quam uagantium ſtellarum error legitimus exercetur. Quas ideo ueteres errare dixerunt, quia & curſu ſuo feruntur: & contra ſphæræ maximæ, id eſt, ipſius cœli impetum, contrario motu ad oriẽtem ab occidente uoluuntur. Et omnium quidem par celeritas, motus ſimilis, & idem eſt modus meandi, ſed non omnes eodẽ tempore circos ſuos, orbesq; conficiunt. Et ideo eſt celeritas ipſa mirabilis: quia cum ſit eadem omniũ, nec ulla ex illis aut concitatior eſſe poſſit, aut ſegnior: nõ eodẽ tamen temporis ſpacio omnes ambitum ſuum peragunt. Cauſam uero ſub eadem celeritate diſparis ſpacij, aptius nos ſequentia docebunt. His de ſyderum natura et ſyderea hominum mente narratis, rurſus filium pater, ut in deos pius, ut in homines iuſtus eſſet, hortatus, præmium rurſus adiecit: oſtendens lacteum circulum uirtutibus debitum, & beatorũ cœtu refertum. Cuius meminit his uerbis. ERAT AVTEM IS SPLẼDIDISSIMO CANDORE INTER FLAMMAS ELVCENS CIRCVLVS: QVEM VOS (VT A GRAIIS ACCEPISTIS) ORBEM LACTEVM NVNCVPATIS. Orbis hic idem quod circulus in lactei appellatione ſignificat. Eſt autem lacteus unus è circulis, qui ambiunt cœlum: et ſunt præter eum numero decẽ,

de quibus quæ dicenda ſunt, proferemus, cum de hoc competens ſermo proceſſerit. Solus ex omnibus hic ſub iectus eſt oculis, cæteris circulis magis cogitatione, q̃ uiſu cōprehendēdis. De hoc lacteo multi inter ſe diuerſa ſenſerunt: cauſasq; eius alij fabuloſas, naturales alij protulerunt. Sed nos fabuloſa reticentes, ea tantummodo, quæ ad naturam eius uiſa ſunt pertinere, dicemus. Theophraſtrus lacteum dixit eſſe compagem: qua de duobus hemiſphærijs cœli ſphæra ſolidata eſt. Et ideo ubi oræ utrinq; conuenerant, notabilem claritatem uideri. Diodorus ignem eſſe denſatæ, concretæq; naturæ in unā curui limitis ſemitam, diſcretione mundanæ fabricæ, coaceruante concretum. Et ideo uiſum intuentis admittere: reliquo igne cœleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubijciente conſpectui. Democritus innumeras ſtellas, breuesq; omnes, quæ ſpiſſo tractu in unū coactæ, ſpacijs, quæ anguſtiſſima in teriacent, opertis, uicinæ ſibi undiq;, & ideo paſſim diffuſæ lucis aſpergine, continuum iuncti luminis corpus oſtendunt. Sed Poſſidonius, cuius definitioni plurium conſenſus acceſſit, ait lacteum caloris eē ſyderei infuſſionem: quam ideo aduerſa Zodiaco curuitas obliquauit, ut quoniam ſol nunq̃ Zodiaci excedendo terminos expertem feruoris ſui partem cœli reliquam deſerebat: hic circus à uia ſolis in obliquum recedens, uniuerſitatem flexu calido temperaret. Quibus autem partibus Zodiacum interſecet, ſuperius iam relatum eſt. Hæc de lacteo. Decem aūt alij, ut diximus, circi ſunt, quorum unus eſt ipſe Zodiacus, qui ex his decem ſolus potuit latitudinē hoc modo, quem referemus, adipiſci. Natura cœleſtium

circulorum incorporalis eſt linea, quæ ita mente concipitur, ut ſola longitudine cēſeatur, latum habere non poſſit. Sed in zodiaco latitudinē ſignorū capacitas exigebat. Quantum igitur ſpacij lata dimenſio porrectis ſyderibus occupabat, duabus lineis limitatum eſt. Et tertia ducta per mediū ecliptica uocatur: quia cum curſum ſuum in eadem linea pariter ſol & luna conficiunt, alterius eorum neceſſe eſt uenire defectum. ſolis, ſi ei tunc luna ſuccedat. lunæ, ſi tunc aduerſa ſit ſoli. Ideo nec ſol unq̃ deficit, niſi cum triceſimus lunæ dies eſt: & niſi quintodecimo curſus ſui die, neſcit luna defectum. Sic enim euenit, ut aut lunæ contra ſolem poſitæ, ad mutuandum ab eo ſolitum lumen ſub eadem inuentus linea terræ conus obſiſtat: aut ſoli ipſa ſuccedens, obiectu ſuo ab humano aſpectu lumen eius repellat. In defectu ergo ſol ipſe nil patitur: ſed noſter fraudatur aſpectus. Luna uero circa proprium defectū laborat, non accipiendo ſolis lumen: cuius beneficio noctem colorat. Quod ſciens Virgilius diſciplinarum omnium peritiſſimus ait,

» *Defectus ſolis uarios, lunæq; labores.*

Quamuis igitur trium linearum ductus Zodiacum et claudat, & diuidat: unum tamen circum author uocabulorum dici uoluit antiquitas. Quinq; alij circuli paralleli uocantur. Horum medius & maximus eſt æquinoctialis. Duo extremitatibus uicini, atq; ideo breues: quorum unus ſeptentrionalis dicitur, alter auſtralis. Inter hos & medium duo ſunt tropici maiores ultimis, medio minores: & ipſi ex utraq; parte zonæ uſtæ terminum faciunt. Præter hos alij duo ſunt colu-

ri, q̃bus nomen dedit imperfecta conuerſio. Ambientes enim ſeptentrionalẽ uerticem, atq; inde in diuerſa difſuſi, & ſe in ſummo interſecant: & quinq; paralelos in quaternas partes æqualiter diuidunt: zodiacum ita interſecantes, ut unus eorum per arietem & libram, alter per cancrum atq; capricornum meando decurrat: ſed ad auſtralem uerticem non peruenire creduntur. Duo qui ad numerum prædictum ſuperſunt, meridianus, et horizon, nõ ſcribuntur in ſphæra quia certum locum habere non poſſunt: ſed pro diuerſitate circumſpicientis, habitantis'ue uariantur. Meridianus eſt enim, quem ſol cum ſuper hominum uerticem uenerit, ipſum diem medium efficiendo deſignat. Et quia globoſitas terræ habitationes omnium æquales ſibi eſſe nõ patitur: non eadem pars cœli omnium uerticem deſpicit. Et ideo unus omnibus meridianus eſſe non poterit: ſed ſingulis gentibus ſuper uerticem ſuũ proprius meridianus efficitur. Similiter facit ſibi horizõtem circumſpectio ſingulorum. Horizon eſt enim, uelut quodã circo deſignatus terminus cœli, quod ſuper terram uidetur. Et quia ad ipſum uere finem non poteſt humana acies peruenire, quantum quiſq; oculos circumferendo conſpexit: proprium ſibi cœli, quod ſuper terram eſt, terminum facit. Hic horizon quẽ ſibi uniuſcuiuſq; circumſcribit aſpectus, ultra trecentos & ſexaginta ſtadios longitudinem intra ſe continere non poterit. Centum enim & octoginta ſtadios non excedit acies contra uidentis. Sed uiſus cum ad hoc ſpacium uenerit, acceſſu deficiens, in rotunditantem recurrendo curuatur. Atq; ita fit, ut hic numerus ex utraq; parte geminatus,

trecentorum

trecentorum ſexaginta ſtadiorum ſpacium quod intra horizontem ſuum continetur, efficiat: ſemperq; quantum ex huius ſpacij parte poſtera procedendo dimiſeris: tantum tibi de interiore ſumetur: & ideo horizon ſemper quantacunq; locorum tranſgreſſione mutatur. Hunc autem quem diximus admittit aſpectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi tranquilla libertas, quæ nullam oculis obijcit offenſam. Nec te moueat, ꝙ ſæpe in longiſſimo poſitum montē uidemus: aut ꝙ ipſa cœli ſuperna ſuſpiciamus. Aliud eſt enim, cum ſe oculis ingerit altitudo: aliud cum per planum ſe porrigit et extendit intuitus, in quo ſolo horizontis circus efficitur. Hæc de circis omnibus, quibus cœlū cingitur: dicta ſufficiant. Tractatum ad ſequentia transferamus. EX QVO OMNIA MIHI CONTEMPLANTI PRAECLARA CAETERA, ET MIRABILIA VIDEBANTVR. ERANT AVTEM EAE STELLAE, QVAS NVNQVAM EX HOC LOCO VIDIMVS, ET EAE MAGNITVDINES OMNIVM: QVAS ESSE NVNQVAM SVSPICATI SVMVS. EX QVIBVS ERAT EA MINIMA, QVAE VLTIMA A COELO, CITIMA TERRIS, LVCE LVCEBAT ALIENA. STELLARVM AVTEM GLOBI TERRARŪ MAGNITVDINĒ FACILE VINCEBANT. dicendo, EX QVO OMNIA MIHI CONTEMPLANTI id quod ſupradiximus affirmat, in ipſo lacteo Scipionis & parentum per ſomnium contigiſſe conuentū. Duo ſunt autem præcipua, quæ in ſtellis ſe admiratum refert, aliquarum nouitatem, & omnium magnitudinem. Ac prius de nouitate, poſt de magnitudine diſſe=

remus. Plene et docte adÿciendo, QVAS NVNQVĀ EX HOC LOCO VIDIMVS, cauſam cur à nobis nō uideantur, oſtendit. Locus enim noſtræ habitationis ita poſitus eſt, ut quædam ſtellæ ex ipſo nunq̄ poſſint uideri. Quia ipſa pars cœli in qua ſunt, nunq̄ poteſt hic habitantibus apparere. Pars enim hæc terræ quæ incolitur ab uniuerſis hominibus, quam nos inuicē ſcire poſſumus: ad ſeptentrionalem uerticem ſurgit, & ſphæralis conuexitas auſtralem nobis uerticem in ima demergit. Cum uero ſemper circa terram ab ortu in occaſum cœli ſphæra uoluatur, uertex hic qui ſeptentriones habet, quoquo uerſum mundana uolubilitate uertatur, quoniam ſuper nos eſt, ſemper à nobis uidetur: ac ſemper oſtendit

» Arctos oceani metuentes æquore tingi.

Auſtralis contra quaſi ſemel nobis pro habitationis noſtræ poſitione demerſus, nec ipſe nobis unquam uidetur: nec ſydera ſua, quibus & ipſe ſine dubio inſignitur, oſtendit. Et hoc eſt quod poeta naturæ ipſius conſcius, dixit.

» Hic uertex nobis ſemper ſublimis, at illum
» Sub pedibus ſtyx atra uidet, maneſq; profundi.

Sed cum hanc diuerſitatem cœleſtibus partibus uel ſemper uel nunquam apparendi terræ globoſitas habitantibus faciat: ab eo qui in cœlo eſt, omne ſine dubio cœlum uidetur, non impediente aliqua parte terræ: quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergò auſtralis uerticis ſtellas nunquam de terris uidere contigerat, ubi circumſpectu libero ſine offenſa terreni obÿcis uiſæ ſunt: iure quaſi nouæ ad-

miratıonem dederunt. Et quia intelexit cauſam propter quam eas nunquam ante uidiſſet, ait. ERANT AVTEM HAE STELLAE QVAS NVNQVAM EX HOC LOCO VIDIMVS, Hunc locum demonſtratiue terram dicens: in qua erat dum iſta narraret. Sequitur illa diſcuſſio, quod adiecit quid ſit. ET HAE MAGNITVDINES OMNIVM, QVAS ESSE NVNQVAM SVSPICATI SVMVS. Cur autem magnitudines quas uidit in ſtellis, nunq̃ homines ſuſpicati ſint, ipſe patefecit addendo. STELLARVM AVTEM GLOBI TERRAE MAGNITVDINEM FACILE VINCEBANT. Nã quando homo, niſi quẽ doctrina philoſophiæ ſupra hominem, immo uere hominem fecit: ſuſpicari poteſt ſtellam unã omnĩ terra eſſe maiorem: cum uulgo ſingulæ uix facis unius flammam æquare poſſe uideantur? Ergo tunc earum uere magnitudo aſſerta credetur: ſi maiores ſingulas quam eſt omnis terra, eſſe conſtiterit: quod hoc modo licet recognoſcas. Punctum dixerunt eſſe Geometræ, quod ob incomprehenſibilem breuitatem ſui, in partes diuidi non poſſit. nec ipſum pars aliqua, ſed tantummodo ſignum eſſe dicatur. Phyſici terram ad magnitudinem circi, per quem ſol uoluitur, puncti modum obtinere docuere. Sol autem quanto minor ſit circo proprio, deprehenſum eſt manifeſtiſſimis dimenſionum rationibus. Conſtat menſuram ſolis ducenteſimam ſextamdecimam partem habere magnitudinis circi, per quem ſol ipſe diſcurrit. Cum ergo ſol ad circum pars certa ſit, terra uero ad circum ſolis punctum ſit: quod pars eſſe nõ poſſit, ſine

cunctatione indicij ſolem conſtat terra eſſe maiorem: ſi maior eſt pars eò quod partis nomen nimia breuitate non capit. Verum ſolis circo ſuperiorum ſtellarum circos certũ eſt eſſe maiores: ſi eo, quod continetur, id quod continet, maius eſt. cum hic ſit cœleſtium ſphærarum ordo, ut à ſuperiore unaquæq; inferior ambiatur. Vnde & lunæ ſphæram quaſi à cœlo ultimam, & uicinam terræ, minimam dixit: cum terra ipſa in punctum quaſi uere iam poſtrema deficiat. Si ergo ſtellarum ſuperiorum circi, ut diximus, circo ſolis ſunt grandiores: ſingulæ autem huius ſunt magnitudinis, ut ad circum unaquæq; ſuum modum partis obtineat: ſine dubio ſingulæ terra ſunt ampliores, quam ad ſolis circum, qui ſuperioribus minor eſt, punctum eſſe prædiximus. De luna, ſi uere luce lucet aliena, ſequentia docebunt. Hæc cum Scipionis obtutus non ſine admiratione percurrens, ad terras uſq; fluxiſſet: & illic familiarius hæſiſſet: rurſus aui monitu ad ſuperiora reuocatus eſt, ipſum à cœli exordio ſphærarum ordinem in hæc uerba monſtrantis. NOVEM TIBI ORBIBVS VEL POTIVS GLOBIS CONNEXA SVNT OMNIA: QVORVM VNVS EST COELESTIS EXTIMVS: QVI RELIQVOS OMNES COMPLECTITVR, SVMMVS IPSE DEVS, ARCENS ET CONTINENS CAETEROS: IN QVO INFIXI SVNT ILLI, QVI VOLVVNTVR STELLARVM CVRSVS SEMPITERNI. CVI SVBIECTI SANT SEPTẽ, QVI VERSANTVR RETRO CONTRARIO MOTV, ATQVE COELVM. E` QVIBVS VNVM GLOBVM POSSIDET ILLA, QVAM IN TER=

RIS SATVRNIAM NOMINANT. DEINDE EST HOMINVM GENERI PROSPERVS ET SALVTARIS ILLE FVLGOR, QVI DICITVR IOVIS. TVM RVTILVS, HORRIBILISq́; TERRIS, QVEM MARTEM DICITIS. DEINDE SVBTER MEDIā FERE REGIONEM SOL OBTINET, DVX ET PRINCEPS ET MODERATOR LVMINVM RELIQVORVM, MENS MVNDI, ET TEMPERATIO, TANTA MAGNITVDINE, VT CVNCTA SVA LVCE LVSTRET, ET COMPLEAT. HVNC VT COMITES CONSEQVV̄TVR VENERIS ALTER, ALTER MERCVRII CVRSVS. INFIMOq́; ORBE LVNA RADIS SOLIS ACCēSA CONVERTITVR. INFRA AVTEM IAM NIHIL EST, NISI MORTALE ET CADVCVM, PRAETER ANIMOS MVNERE DEORVM HOMINVM GENERI DATOS. SVPRA LVNAM SVNT AETERNA OMNIA. NAM EA QVAE EST MEDIA ET NONA TELLVS, NEQVE MOVETVR, ET INFIMA EST: ET IN EAM FERVNTVR OMNIA MOTV SVO PONDERA. *Totius mundi à ſummo in imū diligens in hunc locum collecta deſcriptio eſt: & integrum quoddam uniuerſitatis corpus effingitur: quod quidam τὸ πᾶν, id eſt omne dixerunt. Vnde & hic dicit,* CONNEXA SVNT OMNIA. *Virgilius uero magnum corpus uocauit.*

» *=Et magno ſe corpore miſcet.*

Hoc autem loco Cicero, rerum quærendarum iactis ſeminibus, multa nobis excolenda legauit. De ſeptem ſubiectis globis, ait, QVI VERSANTVR RETRO CON

TRARIO MOTV, ATQVE COELVM. Quod cũ dicit, admonet ut quæramus, ſi uerſatur cœlum. Et ſi illæ ſeptem, & uerſantur: & contrario motu mouentur. Aut ſi hunc eſſe ſphærarum ordinem quem Cicero refert, Platonica cõſentit authoritas. Et ſi uere ſub iectæ ſint: quo pacto ſtellæ earum omnium Zodiacum luſtrare dicantur: cum zodiacus & unus & in ſummo cœlo ſit. quæ'ue ratio in uno Zodiaco aliarum curſus breuiores, aliarum faciat longiores. Hæc enim omnia in exponendo earum ordine neceſſe eſt aſſerantur. Et poſtremo, qua ratione in terram ferantur: ſicut ait, OMNIA NVTV SVO PONDERA. Verſari cœlũ, mundanæ animæ natura, & uis, & ratio docet. Cuius æternitas in motu eſt: q̃a nunq̃ motus relinquit, quod uita nõ deſerit: nec ab eo uita diſcedit, in quo uiget ſemper agitatus. Igitur & cœleſte corpus quod mundi anima futurum ſibi immortalitatis particeps fabricata eſt: ne unq̃ uiuendo deficiat, ſemper in motu eſt: et ſtare neſcit: quia nec ipſa ſtat anima, qua impellitur. Nam cum anima, quæ incorporea eſt, eſſentia ſit in motu: primum autem omnium cœli corpus anima fabricata ſit: ſine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migrauit. Cuius uis integra et incorrupta non deſerit, quod primum cœpit mouere.

Ideo uero cœli motus neceſſario uolubilis eſt, quia cum ſemper moueri neceſſe ſit, ultra autem locus nullus ſit, quo ſe tendat acceſſio: continuatione perpetuæ in ſe reditionis agitatur. Ergo in quo põt, uel habet, currit, & accedere eius reuolui eſt: quia ſphæræ, ſpacia: & loca complectentis omnia, unus eſt curſus, rotari. Sed & ſic-

animam ſequi ſemp uidetur, quæ in ipſa uniuerſitate diſcurrit. Dicemus ergo, ꝙ eam nunꝗ̄ reperiat: ſi ſemper hanc ſequitur? Immo ſemper eam reperit: quia ubiq; tota, ubiq; perfecta eſt. Cur ergo, ſi quam quærit reperit, non quieſcit? quia & illa requietis eſt inſcia. ſtaret enim, ſi uſꝗ̄ ſtantem animam reperiret. Cū uero illa, ad cuius appetentiam trahitur, ſemper in uniuerſa ſe fundat: ſemper & corpus ſe in ipſam, et per ipſam retorquet. Hæc de cœleſti uolubilitatis arcano pauca de multis Plotino authore repta ſufficiāt. Quod aūt hunc iſtum extimū globū, qui ita uoluitur: ſummū deū uocauit, non ita accipiendū eſt, ut ipſe prima cauſa et deus ille omnipotētiſſimus exiſtimetur: cū globus ipſe quo cœlū eſt, animæ ſit fabrica: anima ex mente proceſſerit: mens ex deo, qui uere ſummus eſt, procreata ſit. Sed ſummū quidē dixit, ad cæterorū ordinē qui ſubiecti ſunt: unde mox ſubiecit, arcens: et continens cæteros. Deum uero, ꝙ non modo immortale animal ac diuinū ſit, plenum inclytæ ex illa puriſſima mente rationis. ſed ꝙ uirtutes omnes, quæ illam primæ omnipotētiam ſummitatis ſequūtur, aut ipſe faciat: aut ipſe contineat: ipſum deniq; Iouem ueteres uocauerunt: & apud theologos Iupiter eſt mundi anima. Hinc illud eſt,

» Ab Ioue principium muſæ, Iouis omnia plena.

Quod de Arato poetæ alij mutuati ſunt, qui de ſyderibus locuturus, à cœlo in quo ſunt ſydera exordium ſumendum eſſe decernens: ab Ioue incipiendum eſſe memorauit. Hinc Iuno & ſoror eius, & coniunx uocatur. Eſt autem Iuno aer. & dicitur ſoror, quia eiſdē ſeminibus, quibus cœlum, ēt aer eſt procreatus. coniūx,

quia aer ſubiectus eſt cœlo. His *illud adijciendum eſt, ꝙ præter duo lumina, & ſtellas quinq; quæ appellantur uagæ, reliquas omnes, alij infixas cœlo, nec niſi cum cœlo moueri: alij (quorum aſſertio uero propior eſt) has quoq; dixerunt ſuo motu: præter ꝙ cum cœli conuerſione feruntur, accedere. Sed propter immenſitatem extimi globi, excedentia credibilem numerum ſecula, in una eas curſus ſui ambitione conſumere: et ideo nullum earũ motum ab homine ſentiri: cum non ſufficiat humanæ uitæ ſpacium, ad breue ſaltem punctum tam tardæ acceſſionis deprehendendum.* Hinc Tullius *nullius ſectæ inſcius ueteribus approbatæ, ſimul attigit utranq; ſententiam, dicendo,* IN QVO SVNT INFIXI ILLI QVI VOLVVNTVR STELLARVM CVRSVS SEMPITERNI. *Nam & infixos dixit: & curſus habere non tacuit.* Nunc *utrum illi ſeptem globi, qui ſubiecti ſunt, contrario, ut ait, q̃ cœlum uertitur, motu ferantur: argumentiſq; ad uerum ducẽtibus, requiramus.* Solẽ, *ac lunam, et ſtellas quinq;, quibus ab errore nomen eſt, præter ꝙ ſecum trahit ab ortu in occaſum cœli diurna conuerſio, ipſa ſuo motu in orientem ab occidente procedere: non ſolis literarum profanis, ſed multis quoq; doctrina initiatis, abhorrere à fide, ac monſtro ſimile iudicatum eſt. ſed apud preſſius intuentes ita eſſe uerum conſtabit, ut non ſolum mente concipi: ſed oculis quoq; ipſis poſſit probari.* Tamen *ut nobis de hoc ſit cum pertinaciter negante tractatus, age quiſquis tibi hoc liquere diſſimulas, ſimul omnia, quæ uel contentio ſibi fingit detractans fidem, uel quæ ipſa ueritas ſuggerit: in diuiſionis membra mittamus.* Has

erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, ut alia ſydera,nullum ſui motum noſtris oculis indicare: ſed ferri mundanæ confuſionis impetu:aut moueri ſua quoq; acceſſione dicemus.Rurſus, ſi mouentur: aut cœli uiam ſequuntur ab ortu in occaſum, & communi & ſuo motu meantes:aut contrario receſſu in orientem ab occidentis parte uerſantur.Præter hoc(ut opinor) nihil poteſt uel eſſe,uel fingi.Nunc uideamus quid ex his poterit uerum probari. Si infixæ eſſent,nunq̃ ab eadem ſtatione diſcederent:ſed in eiſdem locis ſemper ut aliæ uiderentur. Ecce enim de infixis uergiliæ, nec à ſui unq̃ ſe copulatione diſpergunt:nec hyadas quæ uicinæ ſunt,deſerunt:aut Orionis proximam regionem relinquunt.Septentrionum quoq; compago non ſoluitur.Anguis qui inter eos labitur,ſemel circumfuſum non mutat amplexũ.Hæ uero,modo in hac,modo in illa cœli regione uiſuntur.et ſæpe cum in unum locum duæ plures'ue conuenerint:& à loco tamen in quo uiſæ ſunt ſimul, et à ſe poſtea ſeparãtur.Ex hoc eas non eſſe cœlo infixas,oculis quoq; approbantibus conſtat.Igitur mouentur:nec negare hoc quiſq̃ poterit quod uiſus affirmat.Quærendum eſt ergo:utrum ab ortu in occaſum, an in contrarium motu proprio reuoluantur. Sed & hoc quærentibus nobis non ſolum manifeſtiſſima ratio,ſed uiſus quoq; ipſe monſtrabit.Conſideremus enim ſignorũ ordinem q̃bus Zodiacũ diuiſum,uel diſtinctũ uidemus:et ab uno ſigno quolibet ordinis eius ſumamus exordiũ.Cum aries exoritur, poſt ipſum taurus emergit.Hunc gemini inſequuntur:hos cancer,& per ordinem reliqua.Si iſtæ ergo in occidentem ab oriente pro=

cederent,non ab ariete in taurũ qui retro locatus eſt: nec à tauro in geminos ſignum poſterius uoluerentur: ſed à geminus in taurũ,& à tauro in arietem, recta,et mundanæ uolubilitatis conſona acceſſione prodirent. Cũ ergo à primo in ſignum ſecundum, à ſecundo ad tertium,& inde ad reliqua,quæ poſteriora ſunt, reuoluantur: ſigna autem infixa cœlo ferantur: ſine dubio conſtat, has ſtellas non cum cœlo, ſed contra cœlum moueri. Hoc ut plene liqueat,aſtruamus de lunæ curſu,quæ & claritate ſui & uelocitate notabilior eſt. Luna poſtq̃ à ſole diſcedens nouata eſt, ſecundo fere die circa occaſum uidetur: & quaſi uicina ſoli quẽ nuper reliquit. poſtq̃ ille demerſus eſt,ipſa cœli marginẽ tenet antecedenti ſuperoccidens. Tertio die tardius: occiditq; ſecundo: & ita cotidie longius ab occaſu recedit, ut ſeptimo die circa ſolis occaſum in medio cœlo ipſa uideatur. Poſt alios uero ſeptem,cum ille mergit,hæc oritur. adeo media parte menſis dimidium cœlum,id eſt, unum hemiſphærium ab occaſu in orientem recedendo metitur. Rurſus poſt ſeptem alios circa ſolis occaſum latentis hemiſphærij,uerticem tenet. et huius rei indiciũ eſt,ꝙ medio noctis exoritur. Poſtremo totidem diebus exemptis ſolẽ denuo comprehendit:& uicinus uidetur ortus amborum, q̃ diu ſoli ſuccedens rurſus mouetur: & rurſus recedens paulatim ſemper in orientem regrediendo relinquat occaſum. Sol quoq; ipſe non aliter q̃ ab occaſu in orientem mouetur:& licet tardius q̃ luna receſſum ſuum conficiat,quippe qui tanto tempore ſignum unũ emetiatur, quanto totum Zodiacum luna diſcurrit: manifeſta tamen & ſubiecta oculis motus ſui

præſtat indicia. Hunc enim in ariete eſſe ponamus, quod quia æquinoctiale ſignum eſt, pares horas ſomni, & diei facit. In hoc ſigno cum occidit, libram, id eſt, ſcorpij chelas mox oriri uidemus: & apparet taurus uicinus occaſui. Nam uergilias & hyadas partes tauri clariores, non multo poſt, ſole mergente uidemus. Sequenti menſe ſol in ſignum poſterius, id eſt, in taurum recedit: & ita fit, ut neq; uergiliæ, neq; alia pars tauri illo menſe uideatur. Signum enim quod cum ſole oritur, & cum ſole occidit, ſemper occulitur: adeo ut uicina aſtra ſolis propinquitate cælentur. Nam & canis tunc, quia uicinus tauro eſt, non uidetur, tectus lucis propinquitate. Et hoc eſt quod Virgilius ait.

» Candidus auratis aperit cum cornibus annum
» Taurus, & aduerſo cedens canis occidit aſtro.

Non enim uult intelligi tauro oriente cum ſole, mox in occaſum ferri canem, qui proximus tauro eſt: ſed occidere eum dixit tauro geſtante ſolem: quia tunc incipit non uideri ſole uicino. Tunc tamen occidente ſole libra adeo ſuperior inuenitur, ut totus ſcorpius ortus appareat. Gemini uero uicini tunc uidentur occaſui. Rurſus poſt tauri menſem, gemini non uidentur: quod in eos ſolem migraſſe ſignificat. Poſt geminos recedit in cancrum. & tunc cum occidit, mox libra in medio cælo uidetur. Adeo conſtat ſolem tribus ſignis peractis, id eſt ariete, & tauro, & geminis ad medietatem hemiſphærij receſſiſſe. Deniq; poſt tres menſes ſequentes tribus ſignis quæ ſequuntur emenſis, cancrum dico, leonem & uirginem, inuenitur in libra: quæ rurſus æquat noctem diei. & dum in ipſo ſigno

occidit, mox oritur aries, in quo ſol ante ſex menſes occi dere ſolebat. Ideo autem occaſum magis eius q̃ ortum eligimus proponendum: quia ſigna poſteriora poſt occaſum uidentur. Et dum ad hæc quæ ſole mergente uideri ſolent, ſolem redire monſtramus: ſine dubio eum contrario motu recedere, q̃ cœlum mouetur, oſtendimus. Hæc autem quæ de ſole, & luna diximus, etiã quinq; ſtellarũ receſſum aſſignare ſufficient. Pari enim ratione in poſteriora ſigna migrando, ſemper mundanæ uolubilitati contraria receſſione uerſantur. His aſſertis, de ſphærarum ordine pauca dicenda ſunt. In quo diſſentire à Platone Cicero uideri poteſt, cum hic ſolis ſphæram quartam de ſeptem, id eſt, in medio locatam dicat: Plato à luna ſurſum ſecundam hoc eſt inter ſeptem à ſummo locum ſextum tenere commemoret. Ciceroni Archimedes, & Chaldæorum ratio conſentit. Plato ægyptios omniũ philoſophiæ diſciplinarum parentes ſecutus eſt, qui ita ſolem inter lunam, & Mercurium locatum uolunt, ut rationem tamen deprehenderint, et dixerint, cur à nonnullis ſol ſupra Mercuriũ, ſupraq; Venerem eſſe credatur. Nam nec illi qui ita exiſtimant, à ſpecie ueri procul aberrant. Opinionem uero iſtius permutationis huiuſmodi ratio perſuaſit. A Saturni ſphæra quæ eſt prima de ſeptem, uſq; ad ſphæram Iouis à ſummo ſecundam, interiecti ſpacij tantæ diſtantia eſt, ut zodiaci ambitum ſuperior triginta annis, duodecim uero annis ſubiecta conficiat. Rurſus tantum à Ioue ſphæra Martis recedit, ut eundem curſum biennio peragat. Venus autem eſt tanto regione Martis inferior, ut ei annus ſatis ſit ad zodiacum peragran-

dum. Iā uero ita Veneri proxima eſt ſtella Mercurij, & Mercurio ſol propinquus, ut hi tres cœlum ſuum pari temporis ſpacio, id eſt, anno plus minus'ue circumeant. Ideo et Cicero hos duos curſus comites ſolis uocauit, quia in ſpacio pari longe à ſe nunq̄ recedunt. Luna autem tantum ab his deorſum receſſit, ut quod illi anno, uigintiocto diebus ipſa conficiat. Ideo neq; de trium ſuperiorum ordine, quem manifeſte, clareq; diſtinguit immenſa diſtantia, neq; de lunæ regione, quæ ab omnibus multum receſſit, inter ueteres aliqua fuit diſſenſio. Horum uero trium ſibi proximorum, Veneris, Mercurij, & Solis ordinem uicinia confundit. Sed apud alios. Nam ægyptiorum ſollertiam ratio non fugit, quæ talis eſt. Circulus per quē ſol diſcurrit, à Mercurij circulo ut inferior ambitur. Illum quoq; ſuperior circulus Veneris includit. Atq; ita fit, ut hæ duæ ſtellæ, cum per ſuperiores circulorum ſuorum uertices currunt, intelligantur ſupra ſolem locatæ. Cum uero per inferiora commeant circulorum, ſol eis ſuperior exiſtimatur. Illis ergo qui ſphæras earū ſub ſole dixerunt, hoc uiſum ex illo ſtellarum curſu, qui nonnunq̄, ut diximus, uidetur inferior: qui & uere notabilior eſt, q̄a tum liberius apparet. Nam cum ſuperiora tenent, magis radijs occuluntur. Et ideo perſuaſio iſta conualuit: & ab omnibus pene hic ordo in uſum receptus eſt. Perſpicacior tamen obſeruatio meliorem ordinem deprehendit: quem præter indaginem uiſus hæc quoq; ratio commendat, ꝙ lunā quæ luce propria caret, & de ſole mutuatur, neceſſe eſt fonti luminis ſui eſſe ſubiectam. Hæc enim ratio facit lunā non habere lumen propriū:

cæteras omnes ſtellas lucere ſuo: ꝙ illæ ſupra ſolem locatæ in ipſo puriſſimo æthære ſunt: in quo omne quicquid eſt, lux naturalis et ſua eſt: quæ tota cum igne ſuo ita ſphæræ ſolis incumbit, ut cœli Zonæ, quæ procul à ſole ſunt, perpetuo frigore oppreſſæ ſint: ſicut infra oſtendetur. Luna uero, q̃a ſola ipſa ſub ſole eſt, et caducorum iam regioni luce ſua carenti proxima, lucem niſi deſuper poſito ſole cui reſplendet, habere non potuit. Deniq; quia totius mundi una pars terra eſt, ætheris autem una pars luna eſt: lunam quoq; terram, ſed æthercam uocauerunt. Immobilis tamen ut terra eſſe non potuit: quia in ſphæra quæ uoluitur, nihil manet immobile præter centrum. Mundanæ autem ſphæræ terra centrum eſt: ideo ſola immobilis perſeuerat. Rurſus terra accepto ſolis lumine clareſcit tantummodo, non relucet. Luna ſpeculi inſtar lumen quo illuſtratur, emittit: quia illa aeris & aquæ, quæ per ſe concreta & denſa ſunt, fœx habetur: & ideo extrema uaſtitate denſata eſt: nec ultra ſuperficiem quauis luce penetratur. Hæc licet & ipſa finis ſit, ſed liquidiſſimæ lucis & ignis etherei: ideo q̃uis denſius corpus ſit, q̃ cætera cœleſtia, ut multo tamen terreno purius, fit acceptæ luci penetrabile, adeo, ut eã de ſe rurſus emittat: nullũ tamen ad nos perferentẽ ſenſum caloris. Quia lucis radius, cũ ad nos de origine ſua, id eſt, de ſole puenit: naturã ſecum ignis de quo naſcitur, deuehit. Cũ uero in lunæ corpus infunditur, et inde reſplẽdet: ſolam refundit claritudinem, nõ calorem. Nam et ſpeculum cum ſplendorẽ de ſe ui oppoſiti eminus ignis emittit, ſolam ignis ſimilitudinem carentem ſenſu calo

ris oſtendit. Quem ſoli ordinem Plato dederit uel eius authores: quos'ue Cicero ſecutus, quartum locum globo eius aſſignauerit: uel quæ ratio perſuaſionem huius diuerſitatis induxerit, & cur dixerit Tullius, infimoq́; orbi luna radijs ſolis accenſa conuertitur, ſatis dictum eſt. Sed his hoc adijciendũ eſt, cur Cicero cum quartum de ſeptem ſolem uelit, quartus aũt inter ſeptẽ non ferè medius, ſed omnimodo medius ſit, & habeatur: non abrupte mediũ ſolem, ſed ferè medium dixerit his uerbis: DEINDE SVBTER MEDIAM FERE REGIONEM SOL OBTINET. *Sed non uacat adiectio, qua hæc pronuntiatio temperatur. nam ſol quartum locũ obtinens, mediam regionẽ tenebit numero: ſpacio non tenebit. Si inter ternos enim ſummos & imos locatur, ſine dubio medius eſt numero. Sed totius ſpacij quod ſeptem ſphæræ occupant, dimẽſione perſpecta, regio ſolis non inuenitur in medio ſpacio locata: quia magis à ſummo ipſe, q̃ ab ipſo receſſit ima poſtremitas: quod ſine ulla diſceptationis ambage, compendioſa probabit aſſertio. Saturni ſtella, quæ ſumma eſt, Zodiacũ triginta annis peragrat: ſol medius anno uno, luna ultima uno menſe non integro. Tantum ergo intereſt inter ſolem, & Saturnum, quantũ inter unum, et triginta. Tantum inter lunam ſolemq́;, quantũ inter duodecim, et unũ. Ex his apparet totius à ſummo in imũ ſpacij, certam ex media parte diuiſionẽ, ſolis regionem non fieri. Sed quia hic de numero loquebatur, in quo uere, qui quartus, et medius eſt: ideo pronuntiauit quidem medium: ſed propter latentem ſpaciorũ dimenſionem, uerbũ quo hanc definitionem temperaret, adiecit.*

Notandum, ꝙ eſſe ſtellam Saturni, & alteram Iouis, Martis aliam, nō naturæ conſtitutio, ſed humana perſuaſio eſt, quæ ſtellis numeros, et nomina fecit. Non enim ait illam quæ Saturnia eſt, ſed quam in terris Saturniam nominant: & ille fulgor qui dicitur Iouis, & quē Martium dicitis. adeo expreſſit in ſingulis, nomina hæc non eſſe inuenta naturæ, ſed hominum commenta, ſignificationi diſtinctionis accommodata.

QVOD *uero fulgorem Iouis humano generi proſperum & ſalutarem, contra martis, rutilum et terribilem terris uocauit, alterum tractum eſt ex ſtellarum colore (nā fulget Iouis: rutilat Martis). alterū ex tractatu eorū, qui de his ſtellis ad hominū uitam manare uolunt aduerſa, uel proſpera. Nā plerūq; de Martis ſtella terribilia, de Iouis ſalutaria euenire definiūt. Cauſam ſi qs forte altius quærat, unde diuinis maliuolentia, ut ſtella malefica eſſe dicatur, ſicut de Martis & Saturni ſtellis exiſtimatur: aut cur notabilior benignitas Iouis, & Veneris inter genethliacos habeatur: cum ſit diuiniorum una natura, in medium proferam rationem, apud unum omnino, quod ſciam, lectam. Nam Ptolemæus in libris tribus, quos de harmonia compoſuit, patefecit cauſam, quam breuiter explicabo. Certi inquit ſunt numeri, per quos inter omnia quæ ſibi conueniunt, iunguntur, & aptantur: fit iugabilis competentia: nec quicꝙ poteſt alteri niſi per hos numeros conuenire. Sunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplaris: quæ hoc loco interim quaſi nomina numerorum accipias uolo. In ſequentibus uero cum de harmonia cœli loquemur, quid ſint hi numeri,*

quid'ue poſſint, opportunius aperiemus. modo hoc noſſe ſufficiat, quia ſine his numeris nulla colligatio, nulla poteſt eſſe concordia. uitam uero noſtram præcipue ſol, et luna moderantur. Nam cum ſint caducorum corporum hæc duo propria, ſentire uel creſcere, αἰσθητικὸν id eſt, ſentiendi natura de ſole, φυτικὸν autem, id eſt creſcendi natura de lunari ad nos globoſitate perueniunt. Sic utriuſq; luminis beneficio hæc nobis conſtat uita, qua fruimur. Conuerſatio tamen noſtra, & prouentus actuum, tam ad ipſa duo lumina, quàm ad quinq; uagas ſtellas refertur. Sed harum ſtellarum aliâs interuẽtus, numerorum (quorũ ſupra fecimus mentionem) cum luminibus bene iungit, ac ſociat: alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea, & Iouialis ſtella per hos numeros lumini utriq; ſociantur. Sed Iouialis ſoli per omnes, lunæ uero per plures: et Venerea lunæ per omnes: ſoli per plures numeros aggregatur. Hinc licet utraq; benefica credatur: Iouis tamen ſtella cum ſole accommodatior eſt, et Venerea cum luna: atq; ideo uitæ noſtræ magis accommodant, quaſi luminibus uitæ noſtræ authoribus numerorũ ratione concordes. Saturni autem Martiſq; ſtellæ, ita nòn habent cum luminibus competentiam, ut tamen aliqua uel extrema numerorũ linea Saturnus ad ſolem, Mars aſpiciat ad lunam. Ideo minus commodi uitæ humanæ exiſtimantur, quaſi cum uitæ authoribus arcta numerorum ratione non iuncti. Cur tamen & ipſi nonnunq̃ opes, uel claritatem hominibus præſtare credantur, ad alterum debet pertinere tractatum: quia hic ſufficat aperuiſſe rationem, cur alia terribilis, alia ſalutaris exiſti-

metur. Et Plotinus quidem in libro qui inſcribitur, Si faciunt aſtra, pronuntiat nihil ui, uel poteſtate eorũ hominibus euenire: ſed ea quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit, ita per horũ ſeptem tranſitum ſtationem receſſum'ue monſtrari, ut aues ſeu præteruolãdo, ſeu ſtando, futura pennis uel uoce ſignificant neſcientes. Sic quoq; tamen iure uocabitur hic ſalutaris, ille terribilis, cũ per hunc proſpera, per illũ ſignificemus incõmoda. In his aũt tot nominibus quæ de ſola dicuntur, nõ fruſtra, nec ad laudis pompã laſciuit oratio: ſed res ueræ uocabulis exprimuntur. DVX ET PRINCEPS AIT, ET MODERATOR LVMINVM RELIQVORVM, MENS MVNDI, ET TEMPERATIO. Plato in Timæo cum de octo ſphæris loqueretur, ſic ait.

» Vt autem per ipſos octo circuitus celeritatis, et tarditatis
» certa menſura, et ſit, et noſcatur: deus in ambitu ſupra
» terrã ſecundũ lumen accendit: quod nunc ſolẽ uocamus.

Vides ut hæc definitio uult eſſe omniũ ſphærarũ lumen in ſole? ſed Cicero ſciens etiam cæteras ſtellas habere lumen ſuũ: ſolamq; lunam (ut ſæpe iam diximus) proprio carere: obſcuritatẽ definitionis huius liquidius abſoluens, et oſtendens in ſole maximũ lumen eſſe, non ſolum ait DVX ET PRINCEPS ET MODERATOR LVMINVM RELIQVORVM (adeo et cæteras ſtellas ſcit eſſe lumina) ſed hunc ducẽ et principẽ, quẽ Heraclitus fontem cœleſtis lucis appellat. DVX ergo eſt, quia omnes luminis maieſtate præcedit. PRINCEPS, quia ita eminet, ut propterea ꝙ talis ſolus appareat, ſol uocetur. MODERATOR RELIQVORVM dicitur, quia ipſe curſus eorũ, recurſusq; certa definitione

ſpacij moderatur. Nam ſpacij certa definitio eſt, ad quã
cum unaquæq; erratica ſtella recedens à ſole peruene-
rit, tanq̃ ultra prohibeatur accedere, agi retro uide-
tur: & rurſus cum certam partem recedendo contige-
rit, ad directi curſus conſueta reuocatur: ita ſolis uis et
poteſtas, motus reliquorũ luminum conſtituta dimenſio
ne moderatur. MENS MVNDI ita appellatur, ut
Phyſici eum cor cœli uocauerint. Inde nimirũ, ꝙ omnia
quæ ſtatuta ratione per cœlum fieri uidemus, diem et
noctem, & migrantes inter utrunq; prolixitatis, breui
tatiſq́; uices, & certis temporibus æquam utriuſq; men
ſuram, dein ueris clementem temperiem, torridum can
cri, ac leonis æſtum, mollitiem autumnalis auræ, uim
frigoris inter utranq; temperiem, omnia hæc ſolis cur
ſus, & ratio diſpenſat. Iure ergo cor cœli dicitur, per
quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri uidemus.
Eſt et hæc cauſa, propter quam iure cor cœli uocetur, ꝙ
natura ignis ſemp̱ in motu perpetuo, agitatuq́; eſt. So-
lem autem ignis ætherei fontem dictum eſſe retuli-
mus. Hoc eſt ergo ſol in æthere, quod in animali cor:
cuius iſta natura eſt, ne unq̃ ceſſet à motu: aut ſi breuis
ſit, eius quocunq; caſu ab agitatione ceſſatio, mox ani-
mal interimat. Hæc de eo ꝙ mundi mentem uocauit.
Cur uero & TEMPERATIO MVNDI dictus ſit,
ratio in aperto eſt. Ita enim non ſolum terram, ſed ip-
ſum quoq; cœlum, quod uere mundus uocatur, tempe-
rari ſole certiſſimum eſt: ut extremitates eius quæ lon-
giſſimæ à uia ſolis receſſerunt, omni careãt beneficio ca-
loris: & unà frigoris perpetuitate torpeſcant: quod in
ſequentibus apertius explicabitur.

Reſtat ut & de magnitudine eius, quam uerißima præ dicatione extulit: pauca, & non prætereunda dicamus. Phyſici hoc maxime conſequi in omni circa magnitudinem ſolis inquiſitione uoluerũt, quanto maior eſſe poſſit q̃ terra. et Eratoſthenes in libris dimenſionum ſic ait. Menſura terræ ſepties & uicies multiplicata, menſuram ſolis efficiet. Poſſidonius multo, multoq́; ſæpius, et uterq; lunaris defectus argumentũ inuicem pro ſe aduocat. Ita cum ſolem uolunt terra maiorem probare, teſtimonio lunæ deficientis utuntur. Cum defectum lunæ conantur aſſerere, probationẽ de ſolis magnitudine mutuantur. Et ſic euenit, ut dum utrunq; de altero aſtruitur, neutrum probabiliter aſtruatur: ſemper in medio uicißim nutante mutuo teſtimonio. Quid enim per rem adhuc probandam probetur? Sed Aegyptij nihil ad coniecturam loquentes, ſequeſtrato ac libero argumento, nec in patrociniũ ſibi lunæ defectum uocantes, quanta menſura ſol terra maior ſit, probare uoluerunt: ut tum demum per magnitudinem eius oſtenderent, cur luna deficiat. Hoc autem nequaq̃ dubitatur non poſſe aliter deprehendi, niſi menſura & terræ, & ſolis inuenta, ut fieret ex collatione diſcretio. Et terrena quidem dimenſio oculis rationem iuuantibus de facili conſtabat. Solis uero menſurã aliter niſi per menſurã cœli, per quod diſcurrit, inueniri non poſſe uiderunt. Ergo primum metiendum ſibi cœlum illud, id eſt, iter ſolis conſtituerunt: ut per id poſſent modum ſolis agnoſcere.

Sed quæſo, ſi quis unq̃ tam otioſus, tanq̃ erit ab omni ſerio feriatus, ut hæc quoq; in manus ſumat: ne talem ueterum promiſſionem quaſi inſaniæ proximam, aut

horreſcat, aut rideat. Etenim ad rem quæ natura incom prehenſibilis uidebatur, uiam ſibi fecit ingeniū: et per terram qui cœli modus ſit reperit. Vt autem liquere poſſit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda ſunt, ut ſit rerum ſequentium aditus inſtructior.

In omni orbe uel ſphæra medietas centrum uocatur. Nihil aliud eſt centrum niſi punctum, quo ſphæræ, aut orbis mediū certiſſima obſeruatione diſtinguitur. Item ducta linea de quocunq; loco circuli qui deſignat ambi tum, in quacunq; eiuſdem circuli ſummitate orbis partem aliquam diuidat neceſſe eſt. Sed non omnimodo me dietas eſt orbis quam ſeparat iſta diuiſio. Illa enim tan tum linea in partes æquales orbem medium diuidit, quæ à ſummo in ſummum ita deducitur, ut neceſſe ſit eam tranſire per centrū. et hæc linea quæ orbem ſic æqualiter diuidit, diametros nuncupatur. Item diametros omnis cuiuſcunq; orbis triplicata cum adiectione ſeptimæ partis ſuæ, menſuram facit circuli: quo orbis includitur. id eſt, ſi uncias ſeptem teneat diametri lon gitudo, & uelis ex ea noſſe quot uncias orbis ipſius cir culus teneat, triplicabis ſeptem, & faciunt uiginti unū. His adijcies ſeptimam partem, hoc eſt unum, & pronuntiabis uiginti & duabus uncijs huius circuli eſſe menſuram, cuius diametros ſeptem uncijs extenditur. Hæc omnia geometricis euidentiſſimisq; rationibus pro bare poſſemus, niſi & neminem de ipſis dubitare arbi traremur: & caueremus iuſto prolixius uolumen extendere. Sciendum & hoc, ꝙ umbra terræ quam ſol poſt occaſum in inferiore hemiſphærio currens ſurſum cogit emitti, ex qua ſuper terram fit obſcuritas, quæ

nox uocatur: ſexages in altum multiplicatur ab ea menſura, quam terræ diametros habet. et hac longitudine ad ipſum circulum per quem ſol currit erecta, excluſione luminis tenebras in terram refundit. Prodendum eſt igitur: quanta diametros terræ ſit, ut conſtet quid poſſit ſexages multiplicata colligere. Vnde his prælibatis ad tractatum menſurarum, quas promiſit oratio, reuertatur. Euidentiſſimis, & indubitabilibus dimenſionibus conſtat uniuerſæ terræ ambitum, quæ ubicunq; uel incolitur, uel inhabitabilis iacet: habere ſtadiorum milia ducenta quinquaginta duo. Cum ergo tamen ambitus teneat, ſine dubio octoginta milia ſtadiorum, uel non multo amplius diametros habet: ſecũdum triplicationem cum ſeptimæ partis adiectione, quam ſuperius de diametro, & circulo regulariter diximus. Et quia ad efficiendam terrenæ umbræ longitudinem non ambitus terræ, ſed diametri menſura multiplicanda eſt: ipſa eſt enim quam ſurſum conſtat excreſcere. ſexages multiplicanda tibi erunt octoginta milia, quæ terræ diametros habet: quæ faciunt quadrages octies centena milia ſtadiorum eſſe à terra uſq; ad ſolis curſum, quo umbram terræ diximus peruenire. Terra autem in medio cœleſtis circuli, per quem ſol currit, ut centrum locata eſt. Ergo menſura terrenæ umbræ medietatem diametri cœleſtis efficiet: & ſi ab altera quoq; parte terræ par uſq; ad eundem circulum menſura tendatur, integra circuli per quem ſol currit, diametros inuenitur. Duplicatis igitur illis quadrages octies centenis milibus, erit integra diametros cœleſtis circuli, nonages ſexies centenis milibus ſtadiorum. Et

inuenta diametros facile menſuram nobis ipſius quoq; ambitus prodit. Hanc enim ſummam, quia diametrum facit, debes ter multiplicare adiecta parte ſeptima, ut ſæpe iam dictum eſt: et ita inuenies totius circuli, per quem ſol currit: ambitum ſtadiorum habere trecenties centena milia, & inſuper centum ſeptuaginta milia. His dictis quibus menſura quam terræ uel ambitus uel diametros habet, ſed & circuli modus per quem ſol currit, uel diametri eius oſtenditur: nunc quam ſolis eſſe menſuram, uel quemadmodum illi prudentiſſimi deprehenderint, indicemus. Nam ſicut extrema umbra potuit circuli per quem ſol meat deprehendi magnitudo: ita per ipſum circulum menſura ſolis inuenta eſt in hunc modum. Procedente inquiſitionis ingenio, æquinoctiali die ante ſolis ortum æquabiliter locatum eſt ſaxeum uas in hemiſpherij ſpeciem, caua ta ambitione curuatum: infra per lineas deſignato duodecim diei horarum numero, quas ſtili prominentis umbra cum tranſitu ſolis prætereundo diſtinguit. Hoc eſt autem, ut ſcimus, huiuſmodi uaſis officium, ut tanto tempore à priore eius extremitate ad alteram uſq; ſtili umbra percurrat: quanto ſol medietatem cœli ab ortu in occaſum unius ſcilicet hemiſphærij conuerſione metitur. Nam totius cœli integra conuerſio diem, noctemq; concludit. & ideo conſtat quantum ſol in circulo ſuo, tantum in hoc uaſe umbram meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus ſolis ortui propinquantis, inhæſit diligens obſeruantis obtutus. Et cum ad primum ſolis radium, quem de ſe emiſit prima ſummitas orbis, emergens umbra de ſtili

decedens ſummitate primã curui labri eminentiã contingit locus ipſe: qui umbræ primitias excepit, notæ impreſſione ſignatus eſt: obſeruatumq; q̃diu ſuper terram ita ſolis orbis integer appareret, ut una eius ſummitas adhuc horizonti uideretur inſidere: & mox locus ad quem umbra tunc in uaſe migrauerat, adnotatus eſt. Habitaq; dimenſione inter ambas umbrarum notas, quæ integrum ſolis orbem, id eſt, diametrũ natæ de duabus eius ſummitatibus metiuntur, pars nono reperta eſt eius ſpacij: quod à ſummo uaſis labro uſq; ad horæ primæ lineam continetur. et ex hoc conſtitit, ꝙ in curſu ſolis unam temporis æquinoctialis horam facit repetitus nouies orbis eius acceſſus. Et quia conuerſio cœleſtis hemiſphærij peractis horis duodecim diem condit: nouies autem duodeni efficiunt centum octo, ſine dubio ſolis diametros centeſima & octaua pars hemiſphærij æquinoctialis eſt. ergo totius æquinoctialis circuli ducenteſima ſextadecima pars eſt. Ipſum autem circulum habere ſtadiorũ trecenties centena milia, & inſuper centum & ſeptuaginta milia, antelatis probatũ eſt. Ergo ſi eius ſummæ ducenteſimam ſextamdecimã conſideraueris partem, menſuram diametri ſolis inuenies. Eſt autem pars iſta ferè in centum quadraginta milibus. Diametros igitur ſolis centum quadraginta milium ferè ſtadiorum eſſe dicẽda eſt. unde penè duplex q̃ terræ diametros inuenitur. Conſtat autem geometricæ rationis examine, cũ de duobus orbibus altera diametros duplo alteram uincit: illum orbem cuius diametros dupla eſt, orbe altero octies eſſe maiorem. Ergo ex his dicendum eſt, ſolem octies terra eſſe maiorem.

Hæc de ſolis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus. Sed quoniã ſeptem ſphæras cœlo diximus eſſe ſubiectas, exteriore quaq; quas interius cõtinet ambiente, longéq; à cœlo omnes, & à ſe ſingulæ receſſerunt: nunc quærendum eſt, cum Zodiacus unus ſit, & is conſtet cœlo ſyderibus infixis: quemadmodum inferiorum ſphærarum ſtellæ in ſignis Zodiaci meare dicantur. Nec longum eſt inuenire rationem quæ in ipſo ueſtibulo excubat quæſtionis. Verũ eſt enim, neq; ſolẽ, lunam'ue, neq; de uagis ullam ita in ſignis zodiaci ferri, ut eorum ſyderibus miſceantur: ſed in illo ſigno eſſe

unaquæq; prohibetur, quod habuerat ſuper uerticem, in ea, quæ illis ſubiecta eſt, circuli ſui regione diſcurrens. quia ſingularum ſphærarum circulos in duodecim partes, æque ut Zodiacum, ratio diuiſit. Et quæ in eam partem circuli ſui uenerit, quæ ſub parte zodiaci eſt arieti deputata, in ipſum arietem ueniſſe conceditur. ſimilis'q; obſeruatio in ſingulas partes migrantibus ſtellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos uia eſt, id quod ſermo deſcripſit, uiſus aſſignet. Eſto enim zodiacus circulus, cui aſcriptum eſt, a. Inter hunc ſeptem alij orbes locentur. Et zodiacus ab, a, per ordinem affixis notis, quibus aſcribentur literæ ſequentes, in partes duodecim diuidatur. ſit'q; ſpacium quod inter a, & b, clauditur, arieti deputatum. Quod intra b, & c, tauro. Quod inter c, & d, geminis. cancro quod ſequitur, & reliquis per ordinem cætera. His conſtitutis, iam de ſingulis Zodiaci notis et literis, ſingulæ deorſum lineæ per omnes circulos ad ultimum uſq; ducantur: procul dubio per orbes ſingulos duodenas partes diuidet tranſitus linearum. In quocunq; igitur circulo ſeu ſol in illo, ſeu luna uel de uagis quæcunq; diſcurrat, cum ad ſpacium uenerit, quod inter lineas clauditur ab a, & b, notis, & literis defluentes, in ariete eſſe dicetur: quia illic conſtituta ſpacium arietis in Zodiaco deſignatum ſuper uerticem, ſicut deſcripſimus, habebit. Similiter in quācunq; migrauerit partem, in ſigno ſub quo fuerit, eſſe dicetur.

Atq; hæc ipſa deſcriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum, eadem'q; ſigna aliæ tempore longiore, aliæ breuiore percurrant. Quoties

enim plures orbes intra ſe locantur, ſicut maximus ẽ ille qui primus eſt: & minimus qui locũ ultimũ tenet: ita de medijs, qui ſummo propior eſt, inferioribus maior: qui uicinior eſt ultimo, breuior ſuperioribus habetur. Et inter has igitur ſeptem ſphæras gradum celeritatis ſuæ ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ quæ per ſpacia grandiora diſcurrunt, ambitum ſuum tempore prolixiore conficiunt: quæ per anguſta breuiore. conſtat enim nullam inter eas celerius cæteris, tardius'ue procedere. Sed cum ſit omnibus idem motus meandi, tantam eius diuerſitatem temporis ſola ſpaciorum diuerſitas facit. Nam ut de medijs nunc pretermittamus, ne eadem ſæpe repetantur, ꝙ eadem ſigna Saturnus annis triginta, luna diebus uigintiocto ambit, & permeat: ſola cauſa in quantitate eſt circulorum: quorũ alter maximus, alter minimus. Ergo et cæterarum ſingulæ pro ſpacij ſui modo tempus meandi aut extendunt, aut contrahunt.

Hoc loco diligens rerum diſcuſſor inueniet, quod requirat. Inſpectis enim Zodiaci notis, quas monſtrat in preſidium fidei aduocata deſcriptio. Quis uero, inquiet, circi cœleſtis duodecim partes aut inuenit, aut fecit: maxime cum nulla oculis ſubijciantur exordia ſingularum? Huic igitur tam neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat, factum referens: quo à ueteribus & tentata eſt tam difficilis, et effecta diuiſio. Aegyptiorum enim retro maiores, quos conſtat primos omnium cœlum ſcrutari, & metiri auſos, poſtquam perpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cœlum ſemper ſuſpectu libero intuentes, deprehenderunt uniuerſis

uel ſtellis,ue ſyderibus infixis cœlo, ſolas cum ſole, & luna quinq; ſtellas uagari:nec has tamẽ per omnes cœli partes paſſim,ac ſine certa erroris ſui lege diſcurrere:nunq̃ deniq; ad ſeptentrionalem uerticem deuiare: nunq̃ ad auſtralis poli ima demergi: ſed intra unius obliqui circi limitem omnes habere diſcurſus: nec omnes tamen ire pariter,et redire: ſed alias alijs ad eundem locum peruenire temporibus. Rurſus ex his alias accedere:retro agi alias:uideriq; ſtare nonnunq̃. Poſtq̃ inq̃ hæc inter eas agi uiderunt, certas ſibi partes decreuerunt in ipſo circo conſtituere: & diuiſionibus annotare:ut certa eſſent locorũ nomina,in quibus eas morari,uel de quibus exiſſe,ad quæ'ue rurſus eſſe uenturas,& ſibi inuicem annunciarent: & ad poſteros noſcenda traſmitterent. Duobus igitur uaſis æneis præparatis,quorum alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus:illud quod erat integrum uacuum ſubiecerunt, pleno aquæ altero ſuperpoſito, ſed meatu ante munito: & quamlibet de infixis unam clariſſimam ſtellam lucidéq; notabilem orientem obſeruauerunt. Quæ ubi primũ cœpit emergere,mox munitione ſubducta permiſerunt ſubiecto uaſi aquam ſuperioris influere: fluxitq; in noctis ipſius,& ſecuti diei finem, atq; in id noctis ſecundæ q̃diu eadem ſtella ad ortum rurſus reuertitur: quæ ubi apparere uix cœpit,mox aqua,quæ influebat, amota eſt. Cum igitur obſeruatæ ſtellæ itus,ac reditus integram ſignificaret cœli conuerſionem,menſuram ſibi cœli in aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim ſub fida dimenſione diuiſa, alia duo huius

capacitatis procurata ſunt uaſa, ut ſingula tantum ſingulas de duodecim partibus ferrent. totaq; rurſus aqua in uas ſuum priſtinum foramine prius clauſo, refuſa eſt: & de duobus illis uaſis capacitatis minoris alterũ ſubiecerunt pleno: alterũ iuxta expeditum, paratumq; poſuerunt. His præparatis, nocte alia in illa iam cœli parte per quam ſolẽ, lunamq;, & quinq; uagas meare diuturna obſeruatione didicerant, quãq; poſtea zodiacum uocauerunt: aſcenſurũ obſeruauerunt ſydus: cui poſtea nomen arietis indiderunt. huius incipiente ortu, ſtatim ſubiecto uaſi ſuperpoſitæ aquæ fluxum dederunt. quod ubi completum eſt, mox eo ſublato, effuſoq;, alterum ſimile ſubiecerunt, certis ſignis obſeruatis, ac memoriter annotatis inter eius loci ſtellas, quæ oriebantur: cum primum uas eſſet impletum, intelligenteſq; eo tẽpore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, p̃s cœli duodecima conſcendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiente aqua in primum uas cœpit influere, uſq; ad locum qui oriebatur cum idem primum uas impleretur: duodecimam partem cœli, id eſt unum ſignum eſſe dixerunt. Item ſecundo uaſe impleto, et mox retracto, illud ſimile quod olim effuſum parauerant, iterum ſubdiderunt: notato ſimiliter loco qui emergebat: cum ſecundum uas eſſet impletum, & à fine primi ſigni uſq; ad locum qui ad ſecundæ aquæ finem oriebatur: ſecundum ſignum notatum eſt. Atq; ita uiciſſim uaſa mutando, & per ſingulas influentis aquæ partes ſingulos ſibi aſcendentium cœli partium limites annotando: ubi conſummata iam omni per duodecim partes aqua, ad primi ſigni exordia peruentum eſt, ſine dubio iam di

uiſas, certiſq; ſibi obſeruationibus & indicijs annotatas cœli partes tantæ compotes machinationis habuerunt. quod non nocte una ſed duabus effectum eſt: quia omne cœlum una nocte non uoluitur: ſed per diē uertitur pars eius media, & medietas reliqua per noctem. Nec tamen cœlum omne duarum ſibi proximarum noctium diuiſit inſpectio, ſed diuerſorum temporum nocturna dimenſio utrunq; hemiſphærium paribus æque uicibus annotauit. et has ipſas duodecim partes ſigna appellari maluerunt: certaq; ſingulis uocabula gratia ſignificationis adiecta ſunt. Et quia ſigna Græco nomine ζώδια *nuncupantur: circum ipſum Zodiacum quaſi ſigniferum uocarunt. Hanc autem rationem ijdem illi cur arietem cum in ſphæra nihil primum, nihilq; poſtremum ſit: primum tamen dici maluerint, prodiderunt. Aiunt incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id eſt, quo in hanc fulgorem cœlum & elementa purgata ſunt: qui ideo mundi natalis iure uocitatur: arietem in medio cœlo fuiſſe. Et quia medium cœlum quaſi mundi uertex eſt, arietem propterea primum inter omnes habitum, qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt etiam cauſam, cur hæc ipſa duodecim ſigna aſſignata ſint diuerſorum numinum poteſtati. Aiunt enim in hac ipſa genitura mundi, ariete (ut docuimus) medium cœlū tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis, cancro geſtante tunc lunam. Poſt hunc ſol cum leone oriebatur, cum Mercurio Virgo, Libra cum uenere, Mars erat in Scorpio: Sagittarium Iupiter obtinebat: in Capricorno Saturnus meabat. Sic factum eſt, ut ſinguli eorum ſignorum domini*

eſſe dicantur: in quibus cum mundus naſceretur, fuiſſe creduntur. Sed duobus quidem luminibus ſingula tantum ſigna, in quibus tunc fuerant, aſſignauit antiquitas: cancrum lunæ, ſoli leonem. Quinq; uero ſtellis præter illa ſigna, quibus tunc inhærebant, quinq; reliqua ſic adiecit uetuſtas, ut in aſſignandis à fine prioris ordinis, ordo ſecundus inciperet. Superius enim diximus in Capricorno Saturnum poſt omnes fuiſſe: ergo ſecunda adiectio eum primum fecit, qui ultimus fuerat. Ideo Aquarius, qui Capricornum ſequitur, Saturno datur. Ioui, qui ante Saturnum erat, Piſces dicantur. Aries Marti, qui præceſſerat Iouem. Taurus Veneri, quam Mars ſequebatur. Gemini Mercurio, poſt quem Venus fuerat, deputati ſunt. Notandum hoc loco, quod in genitura mundi uel ipſa rerum prouidentia, uel uetuſtatis ingenium hunc ſtellis ordinem dedit, quem Plato aſſignauit ſphæris earum, ut eſſet luna prima, ſol ſecundus, ſuper hunc Mercurius, Venus quarta, hinc Mars, inde Iupiter, & Saturnus ultimus. Sed ſine huius tamē rationis patrocinio abunde Platonicum ordinem prior ratio commendat.

Ex his quæ de uerbis Ciceronis proxime prælatis, quærenda propoſuimus, qua licuit breuitate, à ſumma ſphæra quæ aplanes dicitur, uſq; ad lunam, quæ ultima diuinorum eſt: omnia iam, ut opinor, abſoluimus. Nam & cœlum uolui, & cur ita uoluatur oſtendimus: ſeptemq; ſphæras contrario motu ferri ratio indubitata patefecit: & de ipſo ſphærarum ordine quid diuerſi ſenſerint, uel quid inter eos diſſenſionē fecerit, quæue magis ſequēda ſit ſententia, tractatus inuenit.

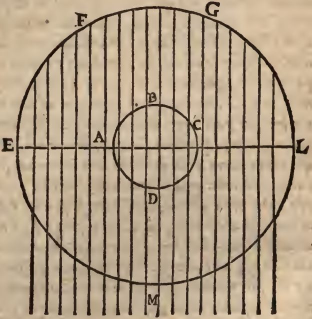
Nec hoc tacitum eſt, cur inter omnes ſtellas ſola ſine fratris radijs luna non luceat. Sed *& quæ ſpaciorũ ratio ſolem ab his quoq;, qui eum inter ſeptem quartum locarunt: non tamen abprupte medium, ſed ferè medium dici coegerit: publicatum eſt.* Quid *ſignificent nomina, quibus ita uocatur ut laudari tantum putetur: innotuit.* Magnitudo *quoq; eius, ſed et cœleſtis per quẽ diſcurrit circuli: terræq; pariter quãta ſit: uel quemadmodum deprehenſa, monſtratum eſt.* ſubiectarum *ſphærarum ſtellæ quemadmodum zodiaco, qui ſupra omnes eſt, ferri dicantur: uel quæ ratio diuerſarum faciat ſeu celerem, ſeu tardum recurſum.* Sed *& ipſe zodiacus in duodecim ptes, qua ratione diuiſus ſit, curq;* Aries *primus habeatur, & quæ ſigna in quorum numinum ditione ſint, abſolutum eſt.* Sed *omnia hæc quæ de ſummo ad lunam uſq; perueniunt, ſacra, incorrupta, diuina ſunt: quia in ipſis eſt æther ſemper idem: nec unq̃ recipiens inæqualem uarietatis æſtum. infra lunam & aer, & natura mutationis pariter incipiunt.* Et *ſicut ætheris & aeris, ita diuinorum, & caducorum luna confinium eſt.* Quod *autem ait,* NIHIL INFRA LVNAM ESSE DIVINVM: PRAETER ANIMOS MVNERE DEORVM HOMINVM GENERI DATOS, *non accipiendũ ita eſt animos hic eſſe, ut his naſci putentur.* Sed *ſicut ſolem eſſe in terris dicere ſolemus, cuius radius aduenit, & recedit: ita animorum origo cœleſtis eſt: ſed lege temporalis hoſpitalitatis hic exulat.* Hæc *ergo regio diuinum nihil habet ipſa, ſed recepit: et quia recepit, & remittit.* Propriũ *autem habere diceretur, ſi ei ſemper tenere licuiſſet.*

licuiſſet. Sed quid mirum, ſi animus de hac regione non conſtat, cum nec corpori fabricando ſola ſuffecerit? Nam quia terra aqua aer infra lunam ſunt, ex his ſolis corpus fieri non potuit, quod idoneum eſſet ad uitam: ſed opus fuit præſidio ignis æthærei, qui terrenis membris uitam, & animam ſuſtinendi commodaret uigorem: qui uitalem calorem et faceret, & ferret. Hæc & de aere dixiſſe nos ſatis ſit. Reſtat ut de terra, quæ ſphærarum nona, & mundi ultima eſt, dictu neceſſaria diſſeramus. NAM EA, QVAE EST MEDIA ET NONA TELLVS, *inquit,* NEQVE MOVETVR, ET INFIMA EST: ET IN EAM FERVNTVR OMNIA NVTV SVO PONDERA. *Illæ uere inſolubiles cauſæ ſunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit, ita uiciſſim de ſe naſcuntur: ut nunq̃ à naturalis ſocietatis amplexibus ſeparentur. Talia ſunt uincula quibus terrã natura conſtrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur, quia infima eſt. nec poterat infima nõ eſſe, in quã omnia ferũtur. Horũ ſingula quæ inſeparabiliter inuoluta rerum neceſſitas in ſe uinxit, tractatus expediat.* NON MOVETVR, *ait. eſt enim centron. In ſphæra autem ſolum centron diximus non moueri, quia neceſſe eſt ut circa aliqd immobile ſphæra moueatur. Adiecit,* INFIMA EST: *Recte hoc quoq;, nam quod centron eſt, medium eſt. In ſphæra uero hoc ſolum conſtat imum eſſe, quod medium eſt. Et ſi ima eſt, ſequitur ut uere dictum ſit,* IN EAM FERRI OMNIA. *Semper enim pondera in imũ natura deducit. Nam et in ipſo mundo*

ut eſſet terra ima, ſic factum eſt. Quicquid ex omni materia de qua facta ſunt omnia, puriſſimum ac liquidiſſimum fuit: id tenuit ſummitatem, & æther uocatus eſt. Pars cui minor puritas, et inerat aliquid leuis ponderis, aer extitit: & in ſecunda delapſus eſt. Poſt hæc quod adhuc quidem liquidum, ſed iam uſq; ad tactus offenſam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum eſt. Iam uero quod de omni ſyluestri tumultu uaſtum, impenetrabile, denſatum, ex defæcatis abraſum reſedit elementis, hæſit in imo. Quod demerſum eſt ſtringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem longinquitas ſolis coacernauit. Quod ergo ita concretum eſt, terræ nomen accepit. hanc ſpiſſus aer & terreno frigore propior q̃ ſolis calori, ſtupore ſpiraminis denſioris undiq; uerſum fulcit, & continet. Nec in receſſum aut acceſſum moueri eã patitur: uel uis circumuallantis & ex omni parte uigore ſimili librantis auræ, uel ipſa ſphæralis extremitas, quæ ſi paululũ à medio declinauerit, fit cuicunq; uertici propior: & imum relinquit. quod ideo in ſolo medio eſt, quia ipſa ſola pars à quouis ſphæræ uertice pari ſpacio recedit. In hanc igitur, quæ & ima eſt, & quaſi media, & non mouetur, quia centrũ eſt: omnia pondera ferri neceſſe eſt Et quia ipſa in hunc locũ quaſi pondus relapſa eſt, argumento ſunt cum alia innumera, tũ præcipue imbres, qui in terram ex omni aëris parte labuntur. Nec enim in hanc ſolam quam habitamus ſuperficiem decidunt: ſed in latera quibus in terra globoſitas ſphæralis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habetur inferior: imbriũ caſus eſt. Nam ſi aër

terreni frigoris exhalatione denſatus, in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres: aër autem uniuerſam terram circumfuſus ambit: proculdubio ex omni aëris parte, præter iſtam calore perpetuo, liquor pluuialis emanat: qui undiq; in terram quæ unica eſt ſedes ponderum, defluit. Quod qui reſpuit, ſupereſt ut exiſtimet extra hanc unam ſuperficiem, quam incolimus, quicquid niuium imbrium'ue, uel grandinum cadit, hoc totum in cœlum de aëre defluere. Cœlum enim ab omni parte terræ æquabiliter diſtat: & ut à noſtra habitatione, ita & à lateribus, & à parte quæ ad nos habetur inferior, pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi ergo omnia pondera ferrentur in terram, imbres qui extra latera terræ defluunt, non in terram ſed in cœlum caderent: quod uilitatem ioci ſcurrilis excedit. Eſto enim terra ſphæra, cui aſcripta ſunt a b c d. Circa hanc ſit aëris orbis, cui aſcripta ſunt e f g l m. Et utrunq; orbem, id eſt terræ & aëris, diuidat linea ducta ab e, uſq; ad l. erit ſuperior iſta quam poſſidemus, & illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne pondus in terram, paruam nimis imbrium partem terra ſuſciperet, ab a, uſq; ad c. Latera uero aëris, id eſt ab f, uſq; ad e, & a, g, uſq; ad l, humorem ſuum in aërem, cœlumq; deijcerent. De inferiore autem cœli hemiſphærio pluuia in exteriora, & ideo naturæ incognita deflueret: ſicut oſtendit ſubiecta deſcriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur ſermo ſobrius, quod ſic abſurdū eſt, ut ſine argumentationis patrocinio ſubruatur. Reſtat ergo ut indubitabili ratione monſtratum ſit, in terram ferri omnia nutu ſuo pondera. Iſta autem quæ de hoc dicta

ſunt, opitulantur nobis: & ad illius loci diſputationem, quæ antipodas eſſe commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus, ad ſecundi commentarij uolumen diſputationem ſequentium reſeruemus.

S Vperiore cōmētario Euſtathi luce mihi charior, dilectiorq́; fili, ad ſtelliferæ ſphæræ curſum, et ſubiectarū ſeptē ſermo proceſſerat. Nunc iam de muſica earum modulatione diſputetur.

QVIS HIC INQVAM, QVIS EST, QVI COMPLET AVRES MEAS TANTVS, ET TAM DVLCIS SONVS? HIC EST INQVIT ILLE, QVI INTERVALLIS CONIVNCTIS IMPARIBVS, SED TAMEN PRO RATA PORTIONE DISTINCTIS. ET IMPVLSV ET MOTV IPSORVM ORBIVM, EFFICITVR: ET ACVTA CVM GRAVIBVS TEMPERANS, VARIOS AEQVABILITER CONCENTVS EFFICIT. NEC ENIM SILENTIO TANTI MOTVS INCITARI POSSVNT: ET NATVRA FERT, VT EXTREMA EX ALTERA PARTE GRAVITER, EX ALTERA AVTEM ACVTE SONENT. QVAM OB CAVSAM SVMMVS ILLE COELI STELLIFER CVRSVS, CVIVS CONVERSIO EST CONCITATIOR, ACVTO ET EXCITATO MOVETVR SONO: GRAVISSIMO AVTĒ HIC LVNARIS, ATQVE INFIMVS. NĀ TERRA NONA IMMOBILLIS MANENS, IMA SEDE SEMPER HAERET, COMPLEXA MEDIVM MVNDI LOCVM. ILLI AVTEM OCTO CVRSVS, IN QVIBVS EADEM VIS EST DVORVM, MERCVRII, ET VENERIS; SEPTEM

EFFICIVNT DISTINCTIS INTERVALLIS SONOS QVI NVMERVS RERVM OMNIVM FERE NODVS EST. QVOD DOCTI HOMINES NERVIS IMITATI, ATQVE CANTIBVS, APERVERE SIBI REDITVM IN HVNC LOCVM.

Expoſito ſphærarũ ordine, motuq; deſcripto, quo ſeptẽ ſubiectæ in contrariũ cælo feruntur: conſequens eſt, ut qualem ſonum tantarũ molium impulſus efficiat, hic requiratur. Ex ipſo enim circunductu orbium, ſonum naſci neceſſe eſt: quia percuſſus aer ipſo interuētu ictus uim de ſe fragoris emittit, ipſa cogente natura: ut in ſonum deſinat duorum corporũ uiolenta colliſio. Sed is ſonus, qui ex qualicunq; aëris ictu naſcitur, aut dulce quoddam in aures & muſicum defert: aut ineptũ & aſperum ſonat. Nam ſi ictum obſeruatio numerorum certa moderetur: compoſitum, ſibiq; conſentiens modulamen efficitur. At cum increpat tumultuaria et nullis modis gubernata colliſio, fragor turbidus, & inconditus offendit auditum. In cælo autem conſtat nihil fortuitum, nihil tumultuarium prouenire: ſed uniuerſa illic diuinis legibus, & rata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinationem collectum eſt, muſicos ſonos de ſphærarum cæleſtium conuerſione procedere: quia & ſonum ex motu fieri neceſſe eſt: & ratio quæ diuinis ineſt, fit ſono cauſa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omniũ Graiæ gentis hominũ mente concepit. et intellexit quidem cõpoſitum quiddã de ſphæris ſonare propter neceſſitatẽ rationis, quæ à cæleſtibus nõ recedit. Sed quæ eſſet illa ratio, uel quibus obſeruanda modis, non facile deprehendebat. Cũq; eum fruſtra tantæ

tamq́; arcanæ rei diuturna inqſitio fatigaret, ſors obtulit, quod cogitatio alta non reperit. Cũ enim caſu præteriret in publico fabros, ignitum ferũ ictibus molliẽtes, in aures eius malleorũ ſoni certo ſibi reſpõdentes, ordine repente ceciderunt. In qbus ita grauitati acumina cõſonabant, ut utrunq; ad audiẽtis ſenſum ſtatuta dimẽſione remearet: et ex uarijs impulſibus unum ſibi conſonans naſceretur. Hic occaſionẽ ſibi oblatã ratus deprehendẽdi oculis, et manibus, quod olim cogitatione quærebat: fabros adit, & imminẽs operi curioſius intuetur: annotans ſonos, qui de ſingulorũ lacertis conficiebantur. Quos cum ferientium uiribus aſcribendos putaret, iubet ut inter ſe malleos mutent. quibus mutatis, ſonorũ diuerſitas ab hominibus recedẽs malleos ſequebatur. Tunc omnem curã ad pondera eorũ examinanda conuertit. Cũq; ſibi diuerſitatẽ ponderis quod habebatur in ſingulis annotaſſet, alijs ponderibus in maius, minus'ue excedentibus fieri maleos imperauit: quorũ ictibus ſoni nequaq̃ prioribus ſimiles, nec ita ſibi cõſonantes exaudiebãtur. Tunc animaduertit cõcordiã uocis lege ponderũ prouenire. collectisq́; numeris, qbus cõſentiẽs ſibi diuerſitas ponderũ continebatur, ex malleis ad fides uertit examen: et inteſtina ouiũ, uel boum neruos tam uarijs põderibus illigatis tetẽdit: qualia in malleis fuiſſe didicerat. taliſq́; ex his concẽtus euenit: qualem prior obſeruatio non fruſtra animaduerſa promiſerat: adiecta dulcedine, quã natura fidiũ ſonora præſtabat. Hic Pythagoras tanti ſecreti cõpos, deprehendit numeros: ex qbus ſoni ſibi conſoni naſcerentur: adeo ut fidibus ſub hac numerorũ obſeruatione cõpoſitis, certæ

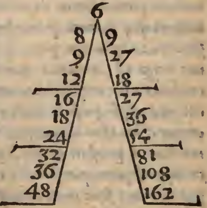
certis aliæq; alijs conuenientium ſibi numerorum concordia tenderentur: ut una impulſa plectro, alia licet longe poſita, ſed numeris conueniens, ſimul ſonaret. Ex *omni autem innumera uarietate numerorum, pauci & numerabiles inuenti ſunt: qui ſibi ad conficiendam muſicam conuenirent.* Sunt *autem hi ſex omnes, epitritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus, & epogdous.* Et *eſt epitritus, cum de dobus numeris maior habet totum minorem, et inſuper eius tertiam partem. ut ſunt quatuor ad tria.* Nam *in quatuor ſunt tria, & tertia pars trium, id eſt, unum.* Et *is numerus uocatur epitritus: deq; eo naſcitur ſymphonia, quæ appellatur* διὰ τεσσάρων. Hemi*olius eſt, cũ de duobus numeris maior habet totum minorem, et inſuper eius medietatem. ut ſunt tria ad duo: nam in tribus ſunt duo, & media pars eorum, id eſt, unum.* Et *ex hoc numero qui hemiolius dicitur, naſcitur ſymphonia, quæ appellatur* διὰ πέντε. Du*plaris numerus eſt, cum de duobus numeris minor bis in maiore numeratur. ut ſunt quatuor ad duo.* Et *ex hoc duplari numero naſcitur ſymphonia, cui nomen eſt* διὰ πασῶν. Tri*plaris autem, cũ de duobus numeris minor ter in maiore numeratur.* Vt *ſunt tria ad unum.* Et *ex hoc numero ſymphonia procedit, quæ dicitur* διὰ πασῶν, καὶ διὰ πέντε. Q*uadruplus eſt, cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur. ut ſunt quatuor ad unum.* Q*ui in numeris facit ſymphoniam, quam dicunt* δὶς διὰ πασῶν. Epog*dous eſt numerus qui intra ſe habet minorem, et inſup eius octauam partem. ut nouẽ & octo.* Q*uia in nouẽ octo ſunt, et inſuper octaua pars eorum, id eſt, unum.*

Hic numerus ſonum parit, quē tonon muſici uocauerūt. Sonum uero tono minorem, ueteres quidem ſemitoniū uocitare uoluerunt. Sed non ita accipiendū eſt, ut dimidius tonus putetur: quia nec ſemiuocalē in literis pro medietate uocalis accipimus. Deinde tonus per naturā ſui in duo diuidi ſibi æqua nō poterit. Cū enim ex nouenario numero conſtet, nouem autem nunq̄ æqualiter diuidantur: tonus in duas diuidi medietates recuſat. Sed ſemitonium uocitauerunt ſonum tonon minorē: quē tam paruo diſtare à tono deprehenſum eſt, quantū hi duo numeri inter ſe diſtant, id eſt ducenta quadragintatria, et ducenta quinquagintaſex. Hoc ſemitoniū Pythagorici quidem ueteres dieſin nominabant. Sed ſequens uſus ſonum, ſemitonio minorem dieſin conſtituit nominandū. Plato ſemitonium limma uocitauit. Sunt igitur ſymphoniæ quinq;, id eſt, διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν, διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε, καὶ δὶς διὰ πασῶν. Sed hic numerus ſymphoniarum ad muſicam pertinet: quā uel flatus humanus intendere, uel capere poteſt humanus auditus. Vltra autem ſe tendit harmoniæ cœleſtis acceſſio, id eſt, uſq; ad quater διὰ πασῶν, καὶ διὰ πέντε. Nunc interim de his quas nominauimus diſſeramus. Symphonia diateſſaron conſtat de duobus tonis & ſemitonio, ut minutias quæ in additamento ſunt, relinquamus, ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito. Diapente conſtat ex tribus tonis & hemitonio: et fit de hemiolio. Diapaſon conſtat de ſex tonis: et fit de duplari. Sed διὰ πασῶν, καὶ διὰ πέντε conſtat ex nouem tonis, et hemitonio: & fit de triplari numero. Dis autem diapaſon continet tonos duodecim: & fit ex quadruplo.

Hinc et Plato poſtq̄ Pythagoricæ ſucceſſione doctrinæ, & ingenij proprij diuina profunditate, cognouit nullā eſſe poſſe ſine his numeris iugabilem cōpetentiam, in Timæo ſuo mundi animā per iſtorū numerorū contextionē ineffabili prouidētia dei fabricatoris inſtituit. Cuius ſenſus ſi huic operi fuerit appoſitus, plurimum nos ad uerborum Ciceronis, quæ circa diſciplinam muſicæ uidentur obſcura, intellectum iuuabit. Sed ne, quod in patrocinium alterius expoſitionis adhibetur, ipſum per ſe difficile credatur: pauca nobis præmittenda ſunt: quæ ſimul utriuſq; intelligentiam faciant lucidiorem. Omne ſolidum corpus trina dimenſione diſtenditur. habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec poteſt inueniri in quolibet corpore quarta dimenſio: his tribus omne corpus ſolidum continetur. Geometræ tamen alia ſibi corpora proponunt, quæ appellant mathematica: cogitationi tantum ſubijcienda, non ſenſui. Dicunt enim punctum corpus eſſe indiuiduum: in quo nec longitudo, neq; latitudo, neq; altitudo deprehendatur: quippe quod in nullas partes diuidi poſſit. Hoc protractum efficit lineam, id eſt corpus unius dimenſionis. Longum eſt enim ſine lato, ſine alto. & duobus punctis ex utraq; parte ſolam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam ſi geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies: quod duabus dimenſionibus extruatur, longo latoq;: ſed alto caret. Et hoc eſt quod apud illos ſuperficies uocatur: punctis autem quatuor continetur, id eſt per ſingulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ, ut ſubiectis duabus duæ ſu-

perponãtur, adijcietur profunditas: & hinc ſolidum corpus efficietur: quod ſine dubio octo angulis continebitur: quod uidemus in teſſera, quæ Græco nomine cubus uocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et μονὰς punctum putatur: quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex ſe facit corpora: ita monas numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum. Primus enim numerus in duobus eſt, qui ſimilis eſt lineæ, de puncto ſub gemina puncti terminatione productæ. Hic numerus duo geminatus de ſe efficit quatuor, ad ſimilitudinem mathematici corporis: quod ſub quatuor punctis longo, latoq; diſtenditur. Quaternarius quoq; ipſe geminatus octo efficit: qui numerus ſolidũ corpus imitatur. ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas, octo angulorum dimenſione integram corporis ſoliditatem creare. Et hoc eſt quod dicitur apud Geometras, bis bina bis corpus eſſe iam ſolidum. Ergo à pari numero acceſſio uſq; ad octo ſoliditas eſt corporis. Ideo inter principia huic numero plenitudinem deputauit. nunc oportet ex impari quq; numero quemadmodum id efficiatur, inſpicere. Et quia tam paris, q̃ imparis numeri monas origo eſt, ternarius numerus prima linea eſſe credatur. hic triplicatus nouenarium numerum facit: qui & ipſe quaſi de duabus lineis longum, latumq; corpus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimenſionem præſtat: & ita à parte imparis numeri in uiginti ſeptem, quæ ſunt ter terna ter, ſolidum corpus efficitur: ſicut in numero pari bis bina bis, qui eſt octonarius, ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum

utrobiq; ſolidũ corpus,monas neceſſaria eſt,& ſex alij numeri,id eſt terni à pari,et impari. A pari quidem duo,quatuor,octo:ab impari autem tria,nouem, uigintiſeptem. Timæus igitur Platonis in fabricãda mundi anima conſilium diuinitatis enuntians,ait illam per hos numeros fuiſſe contextam:qui & à pari,& impari cubum, id eſt perfectionem ſoliditatis efficiunt. non quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum: ſed ut poſſet uniuerſitatem animando penetrare: et mundi ſolidum corpus implere,per numeros ſoliditatis effecta eſt. Nunc ad ipſa Platonis uerba ueniamus. Nam cum de Deo animam mundi fabricante,loqueretur,ait,Primam ex omni firmamento partẽ tulit. Hinc ſumpſit duplam partem prioris. Tertiam uero ſecundæ hemioliam, ſed primæ triplam. Et quartam,duplam ſecundæ. Quintam,tertiæ triplam. Sextam, primæ octuplam. Et ſeptimam,uicies ſepties à prima multiplicatam. Poſt hæc ſpacia,quæ inter duplos,& triplos numeros hiabant,inſertis partibus adimplebat:ut binæ medietates ſingula ſpacia colligarent. ex quibus uinculis hemiolij,& epitriti,& epogdoi naſcebantur. Hæc Platonis uerba ita à nonnullis excepta ſunt,ut primam partem monadem crederent.

Secundam quam dixi duplā prioris, dualem numerū eſſe conſiderent. Tertiam, ternarium numerum: qui ad duo hemiolius eſt, ad unum triplus. Et quartum, quatuor: qui ad ſecundum, id eſt ad duo duplus eſt. Quintam, nouenariū: qui ad tertium, id eſt ad tria triplus eſt. Sextam autem, octonarium: qui primum octies continet. At uero pars ſeptima in uiginti & ſeptē fuit: quæ faciunt, ut diximus, argumentum tertium imparis numeri. Vlterius autem, ut animaduertere poſſe eſt, proceſſit illa contextio: ut poſt monadem, quæ par & impar ē, primus par numerus poneretur id eſt: duo. Deinde ſequeretur primus impar, id eſt, tria. Quarto loco ſecundus par, id eſt quatuor. Quinto loco ſecundus impar, id eſt nouem. Sexto loco tertius par, id eſt octo. Septimo loco tertius impar, id eſt, uigintiſeptem. Vt quia impar numerus mas habetur, et par fœmina: ex pari & impari, id eſt ex mari & fœmina naſceretur: quæ erat uniuerſa paritura: et ad utriuſq; ſoliditatem uſq; procederet, quaſi ſolidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componēda, qui ſoli continent iugabilem competentiam: quia omni mundo ipſa erat iugabilem præſtatura concordiam. Nam duo ad unum dupla ſunt: de duplo autem διὰ πασῶν ſymphoniam naſci iam diximus. Tria uero ad duo hemiolum numerum faciunt. hinc oritur διὰ πέντε. Quatuor ad tria epitritus numerus eſt. ex hoc componitur διὰ τεσσάρων. Item quatuor ad unum in quadrupli ratione cenſentur: ex quo ſymphonia δὶς διὰ πασῶν naſcitur. Ergo mundi anima, quæ ad motum hoc quod uidemus uniuerſitatis corpus impellit: cōtexta numeris muſicam

de ſe creantibus concinentiam, neceſſe eſt ut ſonos muſicos de motu, quem proprio impulſu præſtat, efficiat: quorum originem in fabrica ſuæ contextionis inuenit. Ait enim Plato, ut ſupra rettulimus, authorẽ deũ animæ poſt numerorum inter ſe impariũ contextionem hemiolijs, epitritis, et epogdois, & limmate hiantia interualla ſuppleſſe. Ideo doctiſſime Tullius in uerbis ſuis oſtendit Platonici dogmatis profunditatẽ. QVIS HIC INQVAM, QVIS EST, QVI COMPLET AVRES MEAS TANTVS, ET TAM DVLCIS SONVS? HIC EST (*inquit ille*), QVI INTERVALLIS CONIVNCTIS IMPARIBVS. SED TAMEN PRO RATA PORTIONE DISTINCTIS, ET IMPVLSV ET MOTV IPSORVM ORBIVM, EFFICITVR: *Vides ut interualla cõmemorat: & hæc inter ſe imparia eſſe teſtatur: nec diffitetur rata ratione diſtincta, quia ſecundum Timæum Platonis, imparium inter ſe interualla numerorũ, ratis ad ſe numeris, hemiolijs ſcilicet, epitritis, et epogdois, hemitonijsq; diſtincta ſunt: quibus omnis canora ratio continetur. Hinc animaduertitur, quia hæc uerba Ciceronis nunq̃ profecto ad intellectũ paterent, niſi hemioliorum, epitritorum, & epogdoorũ ratione præmiſſa: quibus interualla diſtincta ſunt: & niſi Platonicis numeris quibus mundi anima eſt contexta, patefactis: & ratione præmiſſa, cur ex numeris muſicam creantibus anima intexta ſit. Hæc enim omnia & cauſam mundani motus oſtendunt: quem ſolus animæ præſtat impulſus: & neceſſitatem muſicæ concinentiæ, quam motui à ſe facto inſerit anima in natura ſibi ab origine. Hinc Plato in Repu. ſua cum de ſphæ-*

rarum cœleſtium uolubitate tractaret, ſingulas ait Sirenas ſigulis orbibus inſidere: ſignificans ſphærarum motu cantum numinibus exhiberi. Nam Siren deo canens Græco intellectu ualet. Theologi quoq; nouem muſas octo ſphærarum muſicos cantus, & unam maximam concinentiam, quæ conſtat ex omnibus, eſſe uoluere. Vnde Heſiodus in Theogonia ſua octauam muſam Vraniam uocat: quia poſt ſeptem uagas quæ ſubiectæ ſunt, octaua ſtellifera ſphæra ſuperpoſita, proprio nomine cœlum uocatur. Et ut oſtenderet nonam eſſe & maximam, quam conficit ſororum concors uniuerſitas, adiecit, καλλιόπη θ', ἥ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασάων, *ex nomine oſtendens ipſam uocis dulcedinem nonam muſam uocari. Nam* καλλιόπη *optimæ uocis Græca interpretatio eſt. Et ut ipſam eſſe quæ conſtet ex omnibus preſſius indicaret: aſſignauit illi uniuerſitatis uocabulũ, uidelicet* προφερεστάτη ἁπασάων. *nam Apollinem ideo* μουσηγέτην *uocant, quaſi ducem, & principem orbium cæterorum: ut ipſe Cicero refert,* DVX ET PRINCEPS ET MODERATOR LVMINVM RELIQVORVM, MENS MVNDI, ET TEMPERATIO.

Muſas eſſe mundi cantum etiam ruſtici ſciunt: qui eas camœnas, quaſi canenas à canendo dixerunt. Ideo canere cœlum etiam theologi comprobantes, ſonos muſicos ſacrificijs adhibuerunt: q apud alios lyra, et cithara, apud nonnullos tibijs, alijs'ue muſicis inſtrumentis fieri ſolebant. In ipſis quoq; hymnis deorũ per ſtropham, et antiſtrophã metra canoris uerſibus adhibebantur: ut per ſtrophã rectus orbis ſtelliferi motus, p antiſtrophã diuerſus uagarũ regreſſus prædicaretur.

ex q̃bus duobus motibus, primus in natura hymnus di cendus deo, ſumpſit exordiū. Mortuos quoq; ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu, plurimarum gentium uel regionū inſtituta ſanxerunt: perſuaſione hac, qua poſt corpus animæ ad originem dulcedinis muſicæ, id eſt ad cœlum redire credantur. Nam ideo in hac uita omnis anima muſicis ſonis capitur: (ut non ſolum qui ſunt habitu cultiores, uerum uniuerſæ quoq; barbaræ nationes cantus, quibus uel ad ardorem uirtutis animentur: uel ad mollitiem uoluptatis reſoluantur, exerceant:) quia in corpus defert memoriam muſicæ, cuius in cœlo fuit conſcia. Et ita delinimentis cantićis occupatur, ut nullum ſit tam immite, tam aſperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Hinc exiſtimo & Orphei, uel Amphionis fabulam, quorum alter animalia ratione carentia, alter ſaxa quoq; trahere cantibus ferebantur, ſumpſiſſe principium: quia primi forte gentes, uel ſine rationis cultu barbaras, uel ſaxi inſtar nullo affectu mobiles, ad ſenſum uoluptatis canendo traxerunt. Ita deniq; omnis habitus animæ cantibus gubernatur, ut & ad bellum progreſſui, & item receptui canatur cantu, & excitante, & rurſus ſedante uirtutem. Dat ſomnos, adimitq;: nec non curas & immittit, & retrahit. Iram ſuggerit: clementiam ſuadet: corporum quoq; morbis medetur. Nam hinc eſt, ꝙ ægris remedia præſtantes præcinere dicuntur. Ecquid mirum, ſi inter homines muſicæ tanta dominatio eſt: cum aues quoq; ut luſciniæ, & cygni, aliæ'ue id genus, cantum ueluti quadam diſciplina artis exerceant: nonnullæ uero uel aues, uel terrenæ, ſeu aquatiles

beluæ inuitante cantu, in retia ſponte decurrant: & paſtoralis fiſtula paſtum pregreſſis quietem imperet gregibus? Nec mirum ineſſe enim mundanæ animæ cauſas muſicæ, quibus eſt intexta, prædiximus. Ipſa autem mundi anima uiuentibus omnibus uitam miniſtrat.

» Hinc hominum, pecudumq́; genus uitæq́; uolantum.
» Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.

Iure igitur muſica capitur omne quod uiuit: quia cœleſtis anima, qua animatur uniuerſitas, originem ſumpſit ex muſica. Hæc dum ad ſphæralē motum mundi corpus impellit, ſonum efficit: qui interuallis eſt diſtinctus imparibus: ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, ſicut à principio ipſa contexta eſt.

Sed hæc interualla, quæ in anima quippe incorporea ſola exiſtimantur ratione, non ſenſu: quærendum eſt utrum etiam ipſo in mundi corpore dimenſio libratæ ſeruauerit. Et Archimedes quidem ſtadiorum numerū deprehendiſſe ſe credidit, quibus à terræ ſuperficie luna diſtaret, à luna Mercurius, à Mercurio Venus: ſol à Venere, Mars à ſole, à Marte Iupiter, Saturnus à Ioue. Sed & à Saturni orbe uſq; ad ipſum ſtelliferum cœlum omne ſpaciū ſe ratione emenſum putauit. Quæ tamen Archimedis dimenſio à Platonicis repudiata eſt, quaſi dupla tripla interualla non ſeruans. Et ſtatuerunt hoc eſſe credendum: ut quantum eſt à terra uſq; ad lunam: duplum ſit à terra uſq; ad ſolem. Quantum eſt à terra uſq; ad ſolem: triplum ſit à terra uſq; ad Venerem. Quātumq́; eſt à terra uſq; ad Venerē: quater tantum ſit à terra uſq; ad Mercurij ſtellam. Quantum eſt ad Mercurium à terra: nouies tantum

ſit à terra uſq; ad Martem. Et quantum à terra uſq; ad Martem eſt, octies tantum ſit à terra uſq; ad Iouē. Quantum eſt à terra uſq; ad Iouem, ſepties, & uicies ſit tantum à terra uſq; ad Saturni orbem. Hanc Platonicam perſuaſionem Porphyrius libris inſeruit, quibus Timæi obſcuritatibus nonnihil lucis infudit: aitq; eos credere, ad imaginem contextionis animæ, hæc eſſe in corpore mundi interualla: quæ epitritis, hemiolijs, & epogdois, hemitonijsq; complentur & limmate: & ita prouenire concentum. cuius ratio in ſubſtantia animæ contexta, mundano quoq; corpori, quod ab anima mouetur, inſerta eſt. Vnde ex omni parte docta & perfecta eſt Ciceronis aſſertio: qui interuallis imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, cœleſtem ſonum dicit eſſe diſtinctum. Nunc locus admonet, ut de grauitate, & acumine ſonorū, diuerſitates quas aſſerit reuoluamus. ET NATVRA FERT, VT EXTREMA EX ALTERA PARTE GRAVITER, EX ALTERA AVTĒ ACVTE SONENT. QVAM OB CAVSAM SVMMVS ILLE COELI STELLIFER CVRSVS, CVIVS CONVERSIO EST CONCITATIOR, ACVTO ET EXCITATO MOVETVR SONO: GRAVISSIMO AVTEM HIC LVNARIS, ATQVE INFIMVS. *Diximus nunq̄ ſonum fieri, niſi aëre percuſſo. Vt autē ſonus ipſe aut acutior, aut grauior proferatur, ictus efficit. Qui dum ingens & celer incidit, acutum ſonum præſtat: ſi tardior lentiorue, grauiorem. Indicio eſt uirga, quæ dum auras percutit, ſi impulſu cito ferit, ſonum acuit: ſi lentiore, in grauius ferit auditum. In fidibus quoq; idem uidemus, quæ ſi tra*

ctu arctiore tenduntur, acute ſonant: grauius, laxiores. Ergo & ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore uoluuntur, dumq; ſpiritu ut in regione ſua fortiore tenduntur, propter ipſam ut ait, concitatiorem conuerſionem, acute excitato mouentur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris atq; infimus, quoniã ſpiritu ut in extremitate langueſcente iam uoluitur: et propter anguſtias, quibus penultimus orbis arctatur, impetu leniore conuertitur. Nec ſecus probamus in tibijs. de quarum foraminibus uicinis inflantis ori, ſonus acutus emittitur: de longinquis autem, & termino proximis, grauior. Item acutior per patentiora foramina, grauior p anguſta. Et utriuſq; cauſæ ratio una, quia ſpiritus ubi incipit, fortior eſt: defectior, ubi deſinit. Et quia maiorẽ impetum per maius foramen impellit: contra autem in anguſtis contingit, & eminus poſitis. Ergo orbis altiſſimus, & ut immenſum patens, et ut ſpiritu eo fortiore, quo origini ſuæ uicinior eſt, incitatus, ſonorum de ſe acumen emittit. uox ultimi pro ſpacij breuitate, & pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoq; apertius approbatur ſpiritum quantũ ab origine ſua deorſum recedit, tanto circa impulſum fieri leniorem: ꝙ circa terrã, quæ ultima ſphærarum eſt, tam concretus, tam denſus habeatur, ut cauſa ſit terræ in una ſede ſemper hærendi: nec in quãlibet partẽ permittatur moueri: obſeſſa undiq; circũfuſi ſpiritus denſitate. In ſphæra autem ultimum locum eſſe, qui medius eſt: antecedentibus iam probatum eſt. Ergo uniuerſi mundani corporis ſphæræ nouem ſunt. Prima illa ſtellifera, quæ proprio nomine dicitur

cœlum, aplanes apud Græcos uocatur, arcens, & continens cæteras. Hæc ab oriente ſemper uoluitur in occaſum. Subiectæ ſeptem, quas uagas dicimus, ab occidente in orientem feruntur. Nona terra ſine motu. Octo ſunt igitur quæ mouentur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de uolubilitate conficiunt: propterea quia Mercurialis, & Veneris orbis pari ambitu comitati ſolem, uiæ eius tanq̃ ſatellites obſequuntur: et ideo à nonnullis aſtronomiæ ſtudẽtibus, eandem uim ſortiri exiſtimantur. Vnde ait, ILLI AVTEM OCTO CVRSVS, IN QVIBVS EADEM VIS EST DVORṼ, MERCVRII, ET VENERIS, SEPTẼ EFFICIVNT DISTINCTOS INTERVALLIS SONOS: QVI NVMERVS RERṼ OMNIVM FERE NODVS EST. *Septenariũ aũt numerũ omniũ nodũ eſſe, plene cum de numeris ſuperius loqueremur, expreſſimus. Ad illuminandũ, ut exiſtimo obſcuritatẽ uerborũ Ciceronis de muſica tractatus ſuccinctus à nobis, qua licuit breuitate, ſufficiet. Nã netas, & hypatas, aliarumq; fidium uocabula perquirere, et tonorum uel limmatum minuta ſubtilia, & quid in ſonis pro litera, quid pro ſyllaba, quid pro integro nomine accipiatur aſſerere, oſtentantis eſt, non docentis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero muſicæ mentionem, occaſione hac eundum eſt per uniuerſos tractatus, qui poſſunt eſſe de muſica: quos (quantum mea fert opinio) terminum habere non exiſtimo. Sed illa ſunt perſequenda, quibus uerba, quæ explananda receperis, poſſint liquere. Quia in re naturaliter obſcura, q in exponendo plura q̃ neceſſe eſt ſuperfundit: addit tenebras, non adimit denſitatem. Vnde finem de hac*

tractatus parte faciemus, adiecto uno quod ſcitu dignũ putamus. Quia cum ſint melodiæ muſicæ tria genera, enarmonicum, diatonum, & chromaticum. Primum quidem propter nimiam ſui difficultatem ab uſu receſſit. Tertium uero eſt infamæ mollitiæ. unde medium id eſt diatonum, mundanæ muſicæ doctrina Platonis adſcribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus, ꝙ muſicam perpetua cœli uolubitate naſcentem, ideo claro non ſentimus auditu: quia maior ſonus eſt, q̃ ut humanarum aurium recipiatur anguſtijs. Nam ſi Nili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt: quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum, quem mundanæ molis impulſus emittit? Nec enim de nihilo eſt quod ait, QVI COMPLET AVRES MEAS TANTVS, ET TAM DVLCIS SONVS? *Sed uoluit intelligi, ꝙ ſi eius qui cœleſtibus meruit intereſſe ſecretis, completæ aures ſunt ſoni magnitudine: ſupereſt ut cæterorum hominum ſenſus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad ſequentia conferamus.* VIDES HABITARI IN TERRA RARIS ET ANGVSTIS LOCIS ET IN IPSIS QVASI MACVLIS, VBI HABITATVR, VASTAS SOLITVDINES INTERIECTAS: HOSq; QVI INCOLVNT TERRÃ, NON MODO INTERRVPTOS ITA ESSE, VT NIHIL INTER IPSOS AB ALIIS AD ALIOS MANARE POSSIT: SED PARTIM OBLIQVOS, PARTĨ TRANSVERSOS, PARTIM ETIAM AVERSOS STARE VOBIS: A QVIBUS EXPECTARE GLORIÃ CERTE NVLLAM POTESTIS. CERNIS AVTEM EANDEM

TERRAM, QVASI QVIBVSDAM REDIMITAM ET CIRCVNDATAM CINGVLIS, E QVIBVS DVOS MAXIME INTER SE DIVERSOS, ET COELI VERTICIBVS IPSIS EX VTRAQVE PARTE SVBNIXOS, OBRIGVISSE PRVINA VIDES. MEDIVM AVTEM ILLVM ET MAXIMVM SOLIS ARDORE TORRERI: DVOS HABITABILES: QVORVM AVSTRALIS ILLE, IN QVO QVI INSISTVNT ADVERSA VOBIS VRGENT VESTIGIA, NIHIL AD VESTRVM GENVS. HIC AVTEM ALTER SVBIECTVS AQVILONI, QVEM INCOLITIS, CERNE QVAM TENVI VOS PARTE CONTINGAT. OMNIS ENIM TERRA QVAE COLITVR VOBIS, ANGVSTATA VERTICIBVS, LATERIBVS LATIOR, PARVA QVAEDAM INSVLA EST CIRCVNFVSA ILLO MARI, QVOD ATLANTICVM, QVOD MAGNVM QVEM OCEANVM APPELLATIS IN TERRIS, QVI TAMEN TANTO NOMINE, QVAM SIT PARVVS, VIDES. *Poſtq̃ cœlum quo omnia continentur, & ſubiectarum ſphærarum ordinem motumq́; ac de motu ſonum cœleſtis muſicæ modos, & numeros explicantem, & aërem ſubditum lunæ Tullianus ſermo per neceſſaria, & præſenti operi apta ductus, ad terram uſq; deſcripſit: ipſius iam terræ deſcriptionem, uerborum parcus, rerum fœcundus abſoluit. Etenim maculis habitationum, ac de ipſis habitatoribus alios interruptos auerſosq́; , obliquos etiam & tranſuerſos alios nominando, terrenæ ſphæræ globoſitatem ſermone tantum, non coloribus pinxit.*

Illud quoq; non ſine perfectione doctrinæ eſt, ꝙ cum alijs nos non patitur errare, qui terram ſemel cingi Oceano credidere. Nam ſi dixiſſet, OMNIS TERRA PARVA QVAEDAM EST INSVLA, CIRCVMFVSA ILLO MARI, unum Oceani ambitum dediſſet intelligi. Sed adijciendo, QVI COLITVR A VOBIS, ueram eius maris diuiſionem, de qua paulo poſt differemus, noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De quinq; autem cingulis, ne quæſo exiſtimes duorum Romanæ facundiæ parentum Maronis, & Tulij diſſentire doctrinam: cum hic ipſis cingulis terram redimitam dicat: ille ijſdem quas Græco nomine zonas uocat, aſſerat cœlum teneri. Vtrunq; enim incorruptam, ueramq́;, nec alteri contrariam retuliſſe rationem procedente diſputatione conſtabit. Sed ut omnia quæ hoc loco explananda recepimus, liquere poſſint: habendus eſt primum ſermo de cingulis: quia ſitu eorum ante oculos locato, cætera erunt intellectu promiora. Prius autem qualiter terram coronent, deinde quemadmodum cœlum teneant, explicandum eſt.

Terra nona & ultima ſphæra eſt. Hanc diuidit horizon, id eſt finalis circulus, de quo ante retulimus. Ergo medietas, cuius nos partem incolimus, ſub eo cœlo eſt, quod fuerit ſuper terram: & reliqua medietas ſub illo, quod dum uoluitur, ad ea loca, quæ ad nos uidentur inferiora, deſcendit. In medio enim locata, ex omni ſui parte cœlum ſuſpicit. Huius igitur ad cœlum breuitas quæ punctum eſt, ad nos uero immẽſa globoſitas, diſtinguitur locis inter ſe uiciſſim preſſis nimietate,

uel frigoris, uel caloris, gẽminam nacta inter diuerſa temperiem. Nam & ſeptentrionalis, & auſtralis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo ſunt cinguli, quibus terra redimitur: ſed ambitu breues quaſi extrema cingentes. Horũ uterq; habitationis impatiens eſt, quia torpor ille glacialis nec animali, nec frugi uitam miniſtrat. Illo enim aëre corpus alitur, quo herba nutritur. Medius cingulus, & ideo maximus, æterno afflatu continui caloris uſtus, ſpacium, quod & lato ambitu, & prolixius occupauit: nimietate feruoris facit imhabitabile uicturis. Inter extremos uero, & mediũ duo maiores ultimis, medio minores, ex utrinſq;

uicinitatis intemperie temperantur. in huq; tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia ani mo facilius illabitur, concepta ratio deſcriptione, q̃ ſer mone, eſto orbis terræ cui aſcripta ſunt, a, b, c, d. Et circa, a, aſcribantur n, & l. Circa, b, autem, m et k. Et circa c, g & i. Et circa d, e & f. Et ducantur rectæ lineæ à ſignis ad ſigna quæ dicimus, id eſt a g, in i. Ab m, in n. A K, in l. Ab e, in f. Spacia igitur duo aduerſa ſibi, id eſt unũ a c, uſq; ad lineam quæ in i ducta eſt, alterum a d, uſq; ad lineã quæ in f ducta eſt, intelliguntur pruina riguiſſe perpetua. Eſt enim ſuperior ſeptentrionalis inferior auſtralis extremitas. Medium uero, ab n, uſq; in l, Zona ſit torrida. Reſtat ut cingulus ab i, uſq; ad n, de ſubiecto calore, & ſuperiore frigore temperetur. Rurſus, ut Zona quæ eſt inter l, & f, accipiat de ſuperiecto calore, et ſubdito rigore temperiem. Nec excogitatas à nobis lineas, quas diximus, exiſtimetur. Circi enim ſunt de quibus ſupra retulimus, ſeptentrionalis, & auſtralis, & tropici duo. Nam equinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet aſcribi: qui opportuniore loco rurſus addetur.

Licet igitur ſint hæ duæ mortalibus ægris munere conceſſæ diuum, quas diximus temperatas, non tamen ambæ Zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſunt: ſed ſola ſuperior, quæ eſt ab i, uſq; ad n, incolitur ab omni (quale ſcire poſſumus) hominum genere: Romani, Græci ue ſint, uel barbaræ cuiusq; nationis. Illa uero ab l uſq; ad f, ſola ratione intelligitur: q͂ propter ſimilem temperiem ſimiliter incolitur. Sed à quibus non licuit unquam nobis, nec licebit agnoſcere. Interiecta enim

torrida utriq; hominum generi, comercium ad ſe denegat commeandi. Deniq; de quatuor habitationis noſtræ cardinibus, oriens, occidens, & ſeptentrio, ſuis uocabulis nuncupantur: quia ab ipſis exordijs ſuis ſciuntur à nobis. nam etſi ſeptentrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multo tamen eſt à nobis remota. Quarto uero noſtræ habitationis cardini cauſa hæc alterum nomen dedit, ut meridies non auſtralis uocaretur: quia et ille propriæ eſt auſtralis, qui de altera extremitate procedens aduerſus ſeptentrionali eſt: & hunc meridiem iure uocari facit locus, de quo incipit nobis dies. Nam quia ſentiri incipit à medio terræ, in qua eſt uſus diei, ideo tanq̃ quidam medidies, una litera mutata meridies nuncupatus eſt. Sciendum eſt autem ꝙ uentus, qui per hunc ad nos cardinem peruenit, id eſt auſter, ita in origine ſua gelidus eſt: ut apud nos commendabilis eſt blando rigore ſeptentrio. ſed quia per flammam torridæ Zonæ ad nos commeat, admixtus igni caleſcit: & qui incipit frigidus, calidus peruenit. neq; enim uel ratio uel natura pateretur, ut ex duobus æquo preſſis rigore cardinibus, diſſimili tractu flatus emitteretur. Nec dubium eſt noſtrum quoq; ſeptentrionem ad illos qui auſtrali adiacent, propter eandem rationem calidum peruenire: et auſtrum corporibus eorum genuino auræ ſuæ rigore blandiri.

Eadem ratio nos non permittit ambigere: quin per illam quoq; ſuperficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarum ambitus, quæ hic temperatæ ſunt: eodem ductu temperatus habeatur: atq; ideo illic quoq; eædem duæ Zonæ à ſe diſtantes, ſimiliter inco-

lantur. Aut dicat, quiſquis huic fidei obuiare mauult, quid ſit, quod ab hac eum diſtinctione deterreat. Nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarũ parte, quã colimus, quia calcantes humum cœlum ſuſpicimus ſuper uerticem, quia ſol nobis & oritur, & occidit: quia circumfuſo fruimur aere, cuius ſpiramus hauſtum: cur non & illic aliquos uiuere credamus: ubi eadem ſemper in promptu ſunt? Nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi ſunt ſpirare auram: quia eadem eſt in eiuſdem zonalis ambitus continuatione temperies. Idem ſol illis & obire dicitur noſtro ortu, & orietur cum nobis occidet. calcabunt æque ut nos humum: & ſemp̃ uerticem, ſemper cœlũ uidebunt. Nec metus erit, ne de terra in cœlũ decidant: cũ nihil unq̃ poſſit ruere ſurſum. Si enim nobis (quod aſſerere genus ioci eſt) deorſum habetur ubi eſt terra, et ſurſum ubi eſt cœlum: illis quoq; ſurſum erit, quod de inferiore ſuſpicient: nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe, nos in quo ſumus loco, degere: ſed opinari, ſiquis ſub pedibus tentaret ſtare, caſurum. nunq̃ tamen apud nos quiſq̃ timuit, ne caderet in cœlum. Ergo nec apud illos quuq̃ in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terram ferri ſuperius relata docuerunt. Poſtremo, quis ambigat in ſphæra terræ ita ea quæ inferiora dicuntur, ſuperiori bus ſuis eſſe contraria: ut eſt oriens occidenti? Nam in utraq; parte par diametros habetur. Cũ ergo et orientem, et occidentẽ ſimiliter conſtet habitari, quid eſt quod fidem huius quoq; diuerſæ ſibi habitationis excludat?

Hæc omnia non otioſus lector in tam paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nã cum dicat, terrã CINGVLIS ſuis REDIMITAM atq; circundatã: oſtendit ꝓ omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatum eſſe temperiem. Et cum ait, in terra MACVLAS habitationum uideri: nõ eas dicit quæ in parte noſtræ habitationis nonnullis deſertis locis interpoſitis incoluntur. Non enim adijceret, IN IPSIS MACVLIS VASTAS SOLITVDINES INTERIECTAS; ſi ipſas ſolitudines diceret, inter quas certæ partes macularum inſtar habeantur. Sed quia maculas dicit has quatuor, quas in duobus terræ hemiſphærijs binas eſſe ratio monſtrauit, bene adiecit, INTERIECTAS SOLITVDINES. Nã ſicut pars quæ habitatur à nobis, multa ſolitudinum interiectione diſtinguitur: credendũ eſt in illis quoq; tribus alijs habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta, & culta diſtinctiones. Sed & quatuor habitationum incolas, & relatione ſitus, & ipſa quoq; ſtandi qualitate depinxit. Primum enim ait, alios præter nos ita INCOLERE TERRAM, ut à ſe INTERRVPTI nullam habeant ad ſe facultatem meandi. Et ipſa uerba declarant, non eum de uno hominum genere loqui, in ac ſupficie à nobis ſolius torridæ interiectione diuiſo: ſic enim magis diceret, ITA INTERRVPTOS, VT NIHIL INTER IPSOS ab illis ad nos MANARE POSSIT. Sed dicendo, ITA INTERRVPTOS, VT NIHIL INTER IPSOS AB ALIIS AD ALIOS MANARE POSSIT, qualiter inter ſe illa hominum genera ſint diuiſa, ſignificat. Quod autem uere ad noſtram partem refertur, adiecit dicendo, de illis

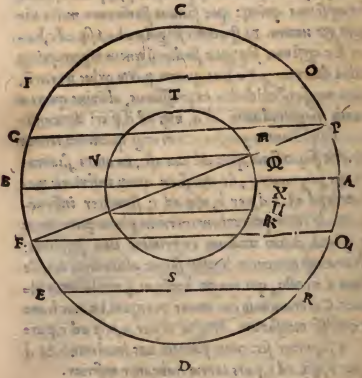
qui & à nobis, & à ſe inuicem diuiſi ſunt: PARTIM OBLIQVOS, PARTIM TRANSVERSOS, PARTIM ETIAM ADVERSOS STARE NOBIS. Interruptio ergo non unius generis à nobis, ſed omnium generum à ſe diuerſorum refertur: quæ ita diſtinguenda eſt. Hi quos ſeparat à nobis peruſta, quos Græci ἀντοίκους uocant: ſimiliter ab illis qui inferiorem zonæ ſuæ incolunt partem, interiecta auſtrali gelida ſeparantur. Rurſus illos ab antœcis ſuis, id eſt per noſtri cinguli inferiora uiuentibus, interiectio ardentis ſequeſtrat: & illi à nobis ſeptentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non eſt una omnium affinis continuatio, ſed interiectæ ſunt ſolitudines ex calore, uel frigore mutuum negantibus commeatum, has terræ partes, quæ à quatuor hominum generibus incoluntur, MACVLAS habitationum uocauit. Quemadmodũ autem cæteri omnes ueſtigia ſua figere ad noſtra credantur, ipſe diſtinxit. Et auſtrales quidem aperte pronuntiauit aduerſos ſtare nobis, dicendo, QVORVM AVSTRALIS ILLE, IN QVO QVI INSISTVNT ADVERSA NOBIS VRGENT VESTIGIA. Et ideo aduerſi, nobis ſunt, quia in parte ſphæræ quæ contra nos eſt morantur. Reſtat inquirere, quos TRANSVERSOS, & quos OBLIQVOS nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio, quin TRANSVERSOS ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenentes. OBLIQVOS uero eos, qui auſtralis cinguli deuexa ſortiti ſunt. Supereſt ut de terræ ipſius ſpaciis, quanta habitationi ceſſerint, quantaq; ſint inculta, referamus. Id eſt quæ ſit ſingulorum dimenſio angulo-

rum. quod ut facile dinoſcas, redeundum tibi eſt ad orbis terrræ deſcriptionem, quam pauloante ſubiecimus: ut per adſcriptarum literarum notas ratio dimenſionum lucidius explicetur. Omnis terræ orbis, id eſt circulus, qui uniuerſum ambitū claudit, cui aſcripta ſunt, a, b, c, d. ab his qui eum ratione dimenſi ſunt, in ſexaginta diuiſus eſt partes. Habet autem totus ipſe ambitus ſtadiorum ducenta quinquagintaduo milia. Ergo ſingulæ ſexageſimæ extenduntur ſtadijs quaternis milibus ducenis. Et ſine dubio medietas eius, quæ eſt a d, per orientem, id eſt per a, uſq; ad c, habet tri-

ginta ſexageſimas, & ſtadiorum milia centum uigintiſex. Quarta uero pars, quæ eſt ab a, uſq; ad c, incipiens à medio peruſtæ, habet ſexageſimas quindecim, & ſtadiorum milia ſexaginta & tria. Huius quartæ partis menſura relata, conſtabit totius ambitus plena dimenſio. Ab a, igitur uſq; ad p, quod eſt medietas peruſtæ, habet ſexageſimas quatuor: quæ faciunt ſtadiorum milia ſexdecim, cum octingentorum adiectione. Ergo omnis peruſta ſexageſimarum octo eſt: & tenet ſtadiorum milia trigintatria, & ſexcenta inſuper. Latitudo autem cinguli noſtri, qui temperatus eſt, id eſt à p, uſq; ad o, habet ſexageſimas quinq;: quæ faciunt ſtadiorum milia uiginti, & unum. Et ſpacium frigidæ ab o, uſq; ad c, habet ſexageſimas ſex: quæ ſtadiorũ tenent uigintiquinq; milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarũ, cuius menſurã euidenter expreſſimus, alterius quartæ partis magnitudinem ab a, uſq; ad d, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. Cum ergo quantum teneat ſphæræ ſuperficies, quæ ad nos eſt, in omni ſua medietate, cognoueris, de menſura quoq; inferioris medietatis, id eſt a d, per b, uſq; ad c, ſimiliter inſtrueris. Modo enim quia orbem terræ in plano pinximus: in plano autem medium exprimere non poſſumus: ſphæralem tumorem imitati ſumus altitudinis intellectum à circulo, qui magis horizon q̃ meridianus uidetur. Cæterum uolo hoc mente percipias, ita nos hanc prætuliſſe menſuram, tanq̃ a d, per a, uſq; ad c, pars terræ ſuperior ſit: cuius partem nos incolimus. Et à d, per b, uſq; ad c, pars terræ habeatur inferior.

Hoc quoq; tractatu proprium ſortito finem, nunc illud quod probandum promiſimus, aſſeramus: hos cingulos & bene Maronem cœlo, & bene terræ aſſignaſſe Ciceronem, & utrunq; non diſcrepantia, ſed conſona, eademq; dixiſſe. Natura enim cœli hanc in diuerſis terræ partibus temperiem, nimietatemq; diſtinxit: et qualitas uel frigoris, uel caloris, quæ cuilibet ætheris parti ſemel inhæſit, eandem inficit partem terræ, quam deſpicit ambiendo. Et q̃a has diuerſitates, quæ cæteris

finibus terminatur, angulos in cœlo notauere, neceſſe eſt totidem angulos etiam hic intelligi. ſicut in breuiſſimo ſpeculo, cum facies monſtratur ingens, tenent in anguſto membra uel liniamenta ordinem, quem ſua in uero digeſſerat amplitudo. Sed hic quoque aſſerendi quod dicitur minuemus laborem, oculis ſubijciendo picturam. Eſto enim cœli ſphæra, a, b, c, d. Et inter ſe claudat ſphærā terræ, cui aſcripta ſunt ſ, x, t, u. Et ducatur in cœli ſphæra circulus ſeptentrionalis ab i, uſque in o. Tropicus æſtiuus, à g, in p. Et æquinoctialis, à b, in a. Et tropicus hyemalis, ab f, in q. Et auſtralis, ab e, in r. Sed & Zodiacus ducatur, ab f, in p. Rurſus in ſphæra terræ ducantur ijdem limites cingulorum, quos ſupra deſcripſimus, in n, in m, in l, in K. His ita depictis, ſine difficultate conſtabit ſingulas terræ partes à ſingulis cœli partibus ſuper uerticem ſuum impoſitis, qualitatem circa nimietatem uel temperiem mutuari. Nam quod eſt ſurſum à d, uſque ad r, hoc deſpicit terram ab ſ, uſque ad K. Et quod eſt in cœlo ab r, uſque ad q, hoc inficit terram a K, uſque ad l. Et quod in cœlo eſt à q, uſque in p, tale facit in terra ab l, uſque ad m. Qualéque eſt deſuper à p, uſque ad o, tale in terra ab m, uſque ad n. Et quale illic ab o, uſque ad c, tale hic eſt, ab n, uſque ad t. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id eſt, à d, uſque ad r, & à c, uſque ad o, æterno rigore denſatæ. Idem in terra eſt ab ſ, uſque ad K, & à t, uſque ad n. Rurſus in cœlo, à q, uſque ad p, nimio calore feruet. Itidem in terra quoque ab l, uſque ad m, idem feruor eſt. Item ſunt in cœlo temperies, ab o, uſque ad p, & à q, in r. Idem ſunt hic quoque tēperatæ, ab n, in m, et ab l, in K, Aequinoctialis enim

circulus,qui ab a,uſq; ad b, ductus eſt, mediam ſecat peruſtam. Et ipſum autem ſciſſe Ciceronem,ꝙ terreni cinguli cœleſtibus inficiantur, ex uerbis eius oſtenditur. Ait enim, E QVIBVS DVOS MAXIME INTER SE DIVESOS, ET COELI VERTICIBVS IPSIS EX VTRAQVE PARTE SVBNIXOS,OBRIGVISSE PRVINA VIDES. Ecce teſtatur finale frigus eſſe de cœlo. Idem quoq; de feruore medio dicit. MEDIVM AVTEM ILLVM ET MAXIMVM SOLIS ARDORE TORRERI: Cum ergo manifeſte rigorem de cœli uerticibus, & feruorem de ſole in terræ cingulos uenire ſignauerit, oſtendit prius in cœlo hos eoſdem cingulos conſtituiſſe.

Nunc quoniam conſtitit eaſdem in cœlo, & in terra zonas eſſe uel cingulos (hæc enim unius rei duo ſunt nomina:) iam dicendum eſt quæ cauſa in æthere hanc diuerſitatem qualitatis efficiat. Peruſta duobus tropicis clauditur, id eſt, ab g, in p, æſtiuo: & ab f, in q, hyemali. Ab f, autem in p, zodiacum deſcribendo perduximus. Ergo ſignum p, tropicus ille cancer habeatur, & ſignum f, capricornus. Conſtat autem ſolē neq; surſum ultra cancrum, neq; ultra capricornum deorſum meare: ſed cum ad tropicorū confinia peruenerit, mox reuerti: unde & ſolſtitia uocantur. Et quia æſtiuus tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt, ideo cum ſol ad ipſum finem uenerit, facit nobis æſtiuos calores, de uicino urens ſenſu maiore ſubiecta. Illo deniq; tempore auſtrali generi reuerti hyemem non poteſt ambigi, quia tunc ab illis ſol omni uiæ ſuæ ſpacio recedit. Rurſus cum ad f, ſignum, id eſt ad capricornum

uenerit, facit hyemem nobis receſſu ſuo: & illis uicinitate reducit æſtatem. Hic notandum eſt, de tribus tantum cardinibus in quancunq; ædem ingredi ſolem, de quarto nunquam. nam & ab ortu, & ab occaſu feneſtra ſolem recipit: quippe quem orientem, obeuntemq; proſpectet. Recipit & à meridie, quia omne iter ſolis in noſtro meridie eſt: ut inſtruit uiſum antelata deſcriptio. Nunquam uero ſolem feneſtra ſeptentrionis admittit: quia nunquam à p, ſigno, ad o, ſol accedit. ſed à p, ſemper recedendo, nunquam fines poli ſeptentrionalis attingit: & ideo nunquam per hunc cardinem radius ſolis infunditur. Eiuſdem rei probationem umbra quoq; cuiuſlibet corporis ſufficiet aſtruere. Nam & in occaſum cadit oriente ſole: & in ortum, cum fit occiduus. Medio autem die, quia ſol meridiem tenet, in ſeptentrionem umbra depellitur. In auſtrum uero circa noſtram habitationem impoſſibile eſt umbram cuiuſlibet corporis cadere: quia ſemper in aduerſam ſoli partem umbra iactatur. Aduerſus autem auſtro apud nos ſol eſſe non poterit: cum nunquam fines ſeptentrionales attingat. Sanè quoniam pars illa peruſtæ, quæ temperatæ uicina eſt, admittit habitantes illic, id eſt trans tropicum, quæcunq; habitantur ſpacia, umbram mittunt in auſtrum eo tempore, quo ſol cancrum tenet.

Tunc enim ei fit ſol ſeptentrionalis, cum tropicum tenet: ꝙ ab illis ad ſeptentrionem recedit. Ciuitas autem Siene, quæ prouinciæ Thebaidos poſt ſuperiorum montium deſerta principium eſt: ſub ipſo æſtiuo tropico conſtituta eſt. Et eo die quo ſol

certam partem ingreditur cancri, hora diei ſexta (quoniam ſol tunc ſuper ipſum inuenitur uerticem ciuitatis) nulla illic poteſt in terram de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec ſtylus hemiſphærij monſtrantis horas, quem γνώμονα uocant, tunc de ſe poteſt umbram creare. Et hoc eſt quod Lucanus dicere uoluit, nec tamen plene, ut habetur, abſoluit. Dicendo enim,

» = Atq; umbras nuſquam flectente Siene,

rem quidem attigit, ſed turbauit uerum. Non enim nunq̃ flectit, ſed uno tempore, quod cum ſua ratione retulimus. His relatis conſtat ſolem nunquam egredi fines peruſtæ, quia de tropico in tropicum Zodiacus obliquatus eſt. Manifeſta eſt igitur cauſa, cur hæc zona flammis ſit ſemper obnoxia: quippe quam ſol totius ætheree flammæ & fons, et adminiſtrator nunquam relinquat. Ergò ambæ partes ultimæ, id eſt ſeptentrionalis & auſtralis, ad quas nunquam ſolis calor accedit, neceſſario perpetua premuntur pruina. Duas uero (ut diximus) temperat hinc atq; illinc uicinia caloris, & frigoris. Deniq; in hac ipſa zona, quam incolimus, quæ tota dicitur temperata, partes tamen quæ peruſto cingulo uicinæ ſunt, cæteris calidiores ſunt: ut eſt Aethiopia, Arabia, Aegyptus, et Libya. in quibus calor ita circumfuſi aeris corpus extenuat, ut aut nunquam, aut raro cogatur in nubes: & ideo nullus penè apud illos uſus eſt imbrium. Rurſus quæ uſq; ad frigidæ fines preſſius accedunt, ut eſt palus Maeotis, ut regiones quas præterfluunt Tanais, et Iſter, omniaq; ſuper Scythiam loca, quorum incolas uetuſtas hyperboreos uocauit, quaſi origne boreæ in trorſum recedēdo tranſiſ-

ſent, adeo æterna penè premuntur pruina, ut non facile explicetur, quanta ſit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio temperata ſunt, quoniam ab utraq; nimietate longe recedunt, ueram tenent, ſalutaremq; temperiem. Locus nos admonet, ut quoniam diximus rem quæ à nullo poſſit refelli, utrunq; tropicum circum zodiaco terminos facere, nec unquam ſolē alterutrum tropicum excedere poſſe, uel ſurſum, uel deorſum meando: trans zodiacum uero circum, id eſt trans uſtam, quæ tropicis clauditur, ex utraq; parte incipere temperatas. Quæramus quid ſit quod ait Virgilius, quē nullius unq̄ diſciplinæ error inuoluit.

» *=Duæ mortalibus ægris*
» *Munere conceſſæ diuum, & uia ſecta per ambas,*
» *Obliquus qua ſe ſignorum uerteret ordo.*

Videtur enim dicere his uerſibus zodiacum per temperatas ductum, & ſolis curſum per ipſas ferri, quod nec opinari fas eſt, quia neutrum tropicum ſolis curſus excedit. Num igitur illud attendit, quod diximus, & intra tropicum in ea peruſta parte, quæ uicina eſt temperatæ, habitatores eſſe? Nam Siene ſub ipſo tropico eſt. Meroe autem tribus milibus octingentis ſtadijs in peruſtam à Siene introrſum recedi, & ab illa uſq; ad terram cinnamomi feracem ſunt ſtadia octingenta. Et per hæc omnia ſpacia peruſtæ, licet rari, tamen uita fruuntur habitantes. Vltra uero iā inacceſſum eſt propter nimium ſolis ardorem. Cum ergo tantum ſpacij ex peruſta uitam miniſtret, & ſine dubio circa uicinā alterius temperatæ, id eſt antoecorum, tantundem ſpacij habere per peruſtæ fines, & parem manſuetudi=

nem, non negetur (Paria enim in utraq; parte ſunt omnia) ideo credendum eſt per poëticam tubam, quæ omnia ſemper in maius extollit, dixiſſe, uiam ſolis ſectam per temperatas: quoniam ex utraq; parte fines peruſtæ in eo ſunt ſimiles temperatis, ꝙ ſe patiuntur habitari? An forte poëtica licentia particulam pro ſimili penè particula poſuit, & pro ſub ambas, per ambas dicere maluit? Nam reuera ductus zodiaci ſub ambas temperatas ultro citroq; peruenit: non tamen per ambas. Scimus autem & Homerum ipſum, & in omnibus imitatorem eius Maronem, ſæpe tales mutaſſe particulas. An (quod mihi uero propius uidetur) per ambas pro inter ambas uoluit intelligi? Zodiacus enim inter ambas temperatas uoluitur: non per ambas. Familiariter autem per pro interponere ſolet, ſicut alibi quoq;.

» *Circum perq; duas in morem fluminis arctos.*

Neq; enim anguis ſydereus arctos ſecat: ſed dum & amplectitur, & interuenit, circum eas, & inter eas uoluitur, non per eas. Ergo poteſt conſtare nobis intellectus, ſi per ambas, pro inter ambas more ipſius poëtæ dictum exiſtimemus. Nobis aliud ad defenſionem, ultra hæc quæ diximus, non occurrit. Verum quoniã in medio poſuimus quos fines nunq̃ uia ſolis excedat, manifeſtum eſt autem omnibus quid Maro dixerit, quẽ conſtat erroris ignarum, erit ingenij ſingulorum inuenire, quid poſſit amplius pro abſoluenda hac quæſtione conferri. His quoq; (ut arbitror) non otioſa inſpectione tractatis, nunc de Oceano quod promiſimus, aſtruemus: non uno, ſed gemino eius ambitu terræ

corpus omne circumflui. cuius uerus, & primus meatus eſt, qui ab indocto hominũ genere neſcitur. Is enim *quem ſolum* Oceanum *plures opinantur, de finibus ab illo originali refuſus, ſecundum ex neceſſitate ambitum facit.* Cæterum *eius prior corona per zonam terræ calidam meat, ſuperiora terrarum & inferiora cingens, flexum circa æquinoctialis imitata.* Ab *oriente uero duos ſinus refundit: unum ad extremitatem ſeptentrionis, ad auſtralis alterum.* Rurſusq; *ab occidente duo pariter enaſcuntur ſinus: qui uſq; ad ambas, quas ſupra diximus, extremitates refuſi, occurunt ab oriente demiſſis. & dum ui ſumma & impetu immaniore miſcentur, inuicemq; ſe feriunt, ex ipſa aquarum colliſione naſcitur illa famoſa* Oceani *acceſſio, pariter & receſſio.* Et *ubicunq; in noſtro mari contingit idem, uel in anguſtis fretis, uel in planis forte littoribus, ex ipſis* Oceani *finibus, quos* Oceanum *nunc uocamus, eueniunt: quia noſtrum mare ex illis influit.* Cæterum *uerior (ut ita dicam) eius alueus tenet zonam peruſtam: et tam ipſe, qui æquinoctialem, quàm ſinus ex eo nati, qui horizontem circulum ambitu ſuæ flexionis imitantur, omnem terram quadrifidam diuidunt: & ſingulas (ut ſupra diximus) habitationes faciunt inſulas.* Nam *inter nos, & auſtrales homines, means ille per calidam zonam, totamq; cingens, & rurſus utriuſq; regionis extrema finibus ſuis ambiens, binas in ſuperiore, atq; inferiore terræ ſuperficie inſulas facit.* Vnde Tullius *hoc intelligi uolens non dixit,* OMNIS TERRA PARVA QVAEDAM EST INSVLA: SED OMNIS

TERRA QVAE COLITVR A' VOBIS, PARVA QVAEDAM EST INSVLA: *quia & ſingulæ de quatuor habitationibus paruæ quædam efficiuntur inſulæ, Oceano bis eas (ut diximus) ambiente. Omnia hæc ante oculos locare poteſt deſcriptio ſubſtituta, ex qua & noſtri maris originem, quæ totius una eſt, & rubri, atq; Indici ortũ uidebis, Caſpiumq́; mare unde oriatur inuenies. Licet non ignorem eſſe nonnullos, qui ei de Oceano ingreſſum negent. Nec dubium eſt in illam quoq; auſtralis generis temperatam mare de Oceano ſimiliter influere. ſed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cuius ſitus nobis incognitus pſeuerat. Quod autem dixit noſtram habitabilem* ANGVSTATAM VERTICIBVS, LATERIBVS LATIOREM, *in eadem deſcriptione poterimus aduertere. Nam quanto longior eſt tropicus circus ſeptentrionali circo, tanto zona uerticibus, quàm lateribus anguſtior eſt: quia ſummitas eius in arctum extremi circuli breuitate contrahitur. Deductio autem laterum cum longitudine tropici ab utraq; parte diſtenditur. Deniq; ueteres omnem habitabilem noſtram extentæ chlamydi ſimilem eſſe dixerunt. Item quia omnis terra in qua & Oceanus eſt, ad quemuis cœleſtem circulum quaſi centron puncti obtinet locum, neceſſario de Oceano adiecit,* QVI TAMEN TANTO NOMINE QVAM SIT PARVVS VIDES. *Nam licet apud nos Atlanticum, mare magnum uocetur, de cœlo tamen deſpicientibus non poteſt magnum uideri: cum ad cœlum, terra ſignum ſit, & punctum: quod diuidi non poſſit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligenter*

aſſeritur, ut paruipendendum ambitum famæ uir fortis intelligit, quæ in tam paruo magna eſſe non poterit. quod doctrinæ propoſitum, non minus in ſequentibus apparebit. QVINETIAM SI CVPIAT PROLES ILLA FVTVRORVM HOMINVM DEINCEPS LAVDES VNIVSCVIVSq; NOSTRVM A PATRIBVS ACCEPTAS POSTERIS PRODERE: TAMEN PROPTER ELVVIONES, EXVSTIONESq; TERRARVM, QVAS ACCIDERE TEMPORE CERTO NECESSE EST: NON MODO NON AETERNAM, SED NE DIVTVRNAM QVIDEM GLORIAM ASSEQVI POSSVMVS. *Virtutis*

dis alimoniam? Cum'q; ita exordium rerum, & ipſius humanæ nationis opinemur, ut aurea primum ſecula fuiſſe credamus: & inde natura per metalla uiliora degenerans, ferro ſecula poſtrema fœdauerit?

Ac ne totum uideamur de fabulis mutuari, quis non hinc exiſtimet mundum quandoq; cœpiſſe, nec longam retro eius ætatem: cum abhinc ultra duo retro annorum milia de excellenti rerum geſtarum memoria: ne Græca quidẽ extet hiſtoria? Nam ſupra Ninum, à quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata: nihil præclarum in libris relatum eſt. Si enim ab initio, immo ante initium fuit mundus, ut Philoſophi uolunt: cur per innumerabilium ſeriem ſeculorum non fuerat cultus, quo nunc utimur inuentus? non literarũ uſus, quo ſolo memoriæ fulcitur æternitas? Cur deniq; multarum rerum experientia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce Galli uitem, uel cultum oleæ, Roma iam adoleſcente, didicerunt. Aliæ uero gentes adhuc multa neſciunt: quæ nobis inuenta placuerunt. Hæc omnia uidentur æternitati rerum repugnare: dum opinari nos faciunt, certo mundi principio paulatim ſingula quæq; cœpiſſe. Sed mundum quidẽ fuiſſe ſemper philoſophia author eſt: conditore quidem deo, ſed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundum eſſe non potuit: cum nihil aliud tempora niſi curſus ſolis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mundo: et rurſus oriuntur, uel eluuione uiciſſim, uel exuſtione redeunte. cuius uiciſſitudinis cauſa uel neceſſitas talis eſt. Ignem æthereũ phyſici tradiderunt humore nutriri: aſſerentes ideo

ſub zona cœli peruſtæ, quam uia ſolis, id eſt zodiacus occupauit, Oceanum (ſicut ſupra deſcripſimus) à natura locatum, ut omnis latitudo, qua ſol cum quinq; uagis & luna, ultro citroq; diſcurrunt, habeat ſubiecti humoris alimoniam. Et hoc eſſe uolunt quod Homerus diuinarum omnium inuentionum fons, et origo, ſub poëtici nube figmenti, uerum ſapientibus intelligi dedit, Iouem cum dijs cæteris, id eſt cum ſtellis profectum in Oceanum, Aethiopibus eum ad epulas inuitantibus. Per quam imaginem fabuloſam Homerum ſignificaſſe uolunt, hauriri de humore nutrimenta ſyderibus. qui ob hoc Aethiopes reges epularum cœleſtiũ dixit: quoniam circa Oceani oram non niſi Aethiopes habitant: quos uicinia ſolis uſq; ad ſpeciem nigri coloris exuſſit. Cum ergo calor nutriatur humore: hæc uiciſſitudo contingit, ut modo calor, modo humor exuberet. Euenit enim ut ignis uſq; ad maximum enutritus augmentum, hauſtum uincat humorem, & ſic aëris mutata tẽperies licentiam præſtet incendio: & terra penitus flagrantia immiſſi ignis uratur. Sed mox impetu caloris abſumpto, paulatim uires reuertuntur humori, cũ magna pars ignis incendijs erogata, minus iam de renaſcente humore conſumat. Ac rurſus longo temporum tractu ita creſcens humor altius uincit, ut terris infundatur eluuio. Rurſusq; calor poſt hæc uires reſumit. Et ita fit, ut manente mundo, inter exuperantis caloris humorisq; uices, terrarum cultus cum hominum genere ſæpe intercidat, & reducta temperie rurſus nouetur. Nunquam tamen ſiue eluuio ſiue exuſtio, omnes terras aut omne hominum genus uel omnino operit, uel

penitus exurit. Aegypto certe, ut Plato in Timæo fatetur, nunquã nimietas humoris nocuit, uel caloris. Vnde & infinita annorum milia in ſolis Aegyptiorum monumentis, libris'q; releguntur. Certæ igitur terrarum partes internitioni ſuperſtites, ſeminarium inſtaurando generi humano fiunt. Atq; ita contingit, ut non rudi mundo rudes homines et cultus inſcij, cuius memoriam intercipit interitus, in terris oberrent: & aſperitatem paulatim uagæ feritatis exuti, conciliabula, & cœtus natura inſtruente patiantur: ſit'q; primum inter eos mali neſcia, & adhuc aſtutiæ inexperta ſimplicitas: quæ nomen auri primis ſeculis præſtat. Inde quo magis ad cultum rerum atq; artium uſus promouet, tanto facilius in animos ſerpit æmulatio: quæ primum bene incipiens, in inuidiam latenter euadit. Et ex hac iam naſcitur quicquid genus hominum poſt ſequentibus ſeculis experitur. Hæc eſt ergo, quæ rebus humanis pereundi, atq; iterum reuertendi incolumi mundo, uiciſſitudo uariatur. QVID AVTEM INTEREST AB HIS, QVI POSTEA NASCENTVR SERMONEM FORE DE TE, CVM AB HIS NVLLVS FVERIT, QVI ANTE TE NATI SINT? QVI NEC PAVCIORES, ET CERTE MELIORES FVERVNT VIRI: PRAESERTIM CVM APVD EOS IPSOS, À QVIBVS AVDIRI NOMEN NOSTRVM POTEST, NEMO VNIVS ANNI MEMORIAM CONSEQVI POSSIT. HOMINES ENIM POPVLARITER ANNVM TANTVMMODO SOLIS, IDEST VNIVS ASTRI REDITVM METIVNTVR: CVM AVTEM AD IDEM, VNDE SEMEL PROFECTA

SVNT, CVNCTA ASTRA REDIERINT: EANDEMQ; TOTIVS COELI DESCRIPTIONEM LONGIS INTERVALLIS RETVLERINT: TVM ILLE VERE VERTENS ANNVS APPELLARI POTEST. IN QVO VIX DICERE AVDEO, QVĀ MVLTA HOMINVM SAECVLA TENEANTVR. NANQVE VT OLIM DEFICERE SOL HOMINIBVS, EXTINGVIQ; VISVS EST: CVM ROMVLI ANIMVS HAEC IPSA IN TEMPLA PENETRAVIT. ITA QVANDOQ; CVM AB EADĒ PARTE SOL, EODEMQ; TEMPORE ITERVM DEFECERIT: TVM SIGNIS OMNIBVS, STELLISQ; AD IDEM PRINCIPIVM, REVOCATIS, EXPLETVM ANNVM HABETO. HVIVS QVIDEM ANNI NONDVM VIGESIMAM PARTEM SCITO ESSE CONVERSAM. *Idem agere perſeuerat, inſtans diſſuaſioni gloriæ deſiderandæ. Quam cum locis arctam, nec in ipſis anguſtijs æternam ſupra docuiſſet: nunc non ſolum perpetuitatis expertem, ſed nec ad unius anni integri metas poſſe propagari docet: cuius aſſertionis quæ ſit ratio dicemus. Annus non is ſolus eſt, quem nunc communis omnium uſus appellat: ſed ſingulorum ſeu luminum, ſeu ſtellarum emenſo omni cœli circuitu, à certo loco in eundem locum reditus annus ſuus eſt. Sic menſis lunæ annus eſt, inter quem cœli ambitum luſtrat. Nam et à luna menſis dicitur, quia Græco nomine luna μήνη uocatur. Virgilius deniq; ad deſcriptionem lunaris anni, quì breuis eſt, annum qui curſu ſolis efficitur, ſignificare uolens ait,*

Interea magnum ſol circumuoluitur annum.

magnum uocans ſolis, comparatione lunaris. Nam cur ſus quidem Veneris, atq; Mercurij penè par ſoli eſt. Martis uero annus ferè biennium tenet. tanto enim tempore cœlum circuit. Iouis autem ſtella duodecim, & Saturni triginta annos in eadem circuitione corſumit. Hæc de lumininibus ac uagis, ut ſæpe relata, iam nota ſunt. Annus uero qui mundanus uocatur, qui uere uertens eſt, quia conuerſione plenæ uniuerſitatis efficitur: largiſſimis ſæculis explicatur. cuius ratio eſt talis. Stellæ omnes & ſydera, quæ infixa cœlo uidentur, quorum proprium motum nunquam uiſus humanus ſentire, uel deprehendere poteſt, mouentur tamen: & præter cœli uolubilitatē, qua ſemper trahuntur, ſuo quoq; acceſſu tam ſero promouentur, ut nullius hominum uita tam longa ſit: quæ obſeruatione continua factam de loco permutationem, in quo eas primum uiderat, deprehendat. Mundani ergo anni finis eſt: cum ſtellæ omnes, omniaq; ſydera quæ aplanes habet, à certo loco ad eundem locum ita remeauerint, ut ne una quidem cœli ſtella in alio loco ſit, q̄ in quo fuit: cum omnes aliæ ex eo loco motæ ſunt: ad quem reuerſæ anno ſuo finem dedere: ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iiſdē locis et partibus ſint: in quibus incipiēte mundano anno fuerunt. Hoc aūt, ut phyſici uolunt, poſt annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo ſicut annus lunæ menſis eſt: & annus ſolis duodecim menſes: & aliarum ſtellarū hi ſunt anni, quos ſupra retulimus: ita mundanum annum quindecim milia annorum, quales nunc computamus,

efficiunt. ILLE ERGO VERE ANNVS VERTENS VOCANDVS EST, *quem non ſolis, id eſt unius aſtri reditu metimur: ſed quem ſtellarum omnium in quocunq; cœlo ſunt, ad eundem locum reditus, ſub eadem cœli totius deſcriptione concludit. Vnde et mundanus dicitur, quia mundus proprie cœlum uocatur. Igitur ſicut annum ſolis non ſolum à Calēdis Ianuarijs uſq; ad eaſdem uocamus: ſed & à ſequente poſt Calendas die uſq; ad eundem diem, et à quocunq; cuiuſlibet menſis die uſq; in diem eundem reditus annus uocatur. ita huius mundani anni initiū ſibi quiſq; facit quodcunq; decreuerit. Vt ecce nunc Cicero à defectu ſolis, qui ſub Romuli fine contigit, mundani anni principium ſibi ipſe conſtituit. Et licet iam ſæpiſſime poſtea defectus ſolis euenerit, nō dicitur tn̄ mundanum annū repetita defectio ſolis impleſſe: ſed tunc implebitur, cum ſol deficiens in iiſdem locis & partibus, & ipſe erit, & omnes cœli ſtellas omniaq; ſydera rurſus inueniet: in quibus fuerant, cum ſub Romuli fine deficeret. Igitur à deceſſu Romuli poſt annorum quindecim milia (ſicut aſſerunt Phyſici) ſol denuo ita deficiet, ut in eodem ſigno, eademq; parte ſit, ad idem principium in quo ſub Romulo fuerat, ſtellis quoq; omnibus ſignisq; reuocatis. Peracti enim fuerant, cum Scipio in Africa militaret, a diſceſſu Romuli anni quingenti ſeptuaginta et tres. Anno enim ab urbe condita ſexcenteſimoſeptimo hic Scipio deleta Carthagine triumphauit. Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romuli, & duobus, qui intra ſomnium, & conſummatum bellum fuere, quingenti ſeptuagintatres à diſceſſu Romuli ad*

ſomnium

ſomnium uſq; remanebunt. Ergo rationabiliter uereq; ſignauit, necdum mundani anni uiceſimam partem eſſe conuerſam. Nam uiceſimæ parti quot anni ſuperſint à fine Romuli ad Africanam militiam Scipionis, quos diximus annos fuiſſe quingentos ſeptuaginta-tres, quiſquis in digitos mittit inueniet. TV VERO ENITERE: ET SIC HABETO, TE NON ESSE MORTALEM, SED CORPVS HOC. NEC ENIM TV IS ES, QVEM FORMA ISTA DECLARAT: SED MENS CVIVSq; IS EST QVISQVE, NON EA FIGVRA, QVAE DIGITO DEMONSTRARI POTEST. DEVM TE IGITVR SCITO ESSE. SIQVIDEM EST DEVS QVI VIGET: QVI SENTIT: QVI MEMINIT: QVI PROVIDET: QVI TAM REGIT, ET MODERATVR, ET MOVET ID CORPVS, CVI PRAEPOSITVS EST: QVÀM HVNC MVNDVM PRINCEPS ILLE DEVS. ET VT MVNDVM EX QVADAM PARTE MORTALEM IPSE DEVS AETERNVS, SIC FRAGILE CORPVS ANIMVS SEMPITERNVS MOVET. *Bene, & ſapienter Tullianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit. Nam ut breuiter à principio omnem operis continentiam reuoluamus, primum tempus eius mortis, & imminentis propinquorum prædixit inſidias: ut totum de hac uita ſperare dediſceret, quam non diuturnam comperiſſet. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur, oſtendit ſapienti, & bono ciui in immortalitatem morte migrandum. Cumq; eum ultro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſideriũ, ſuccedit Pauli patris*

opportuna diſſuaſio, accenſam fili feſtinationem ab appetitu ſpontaneæ mortis excludens. Plene *igitur in animo ſomniantis utrinq; plantata ſperãdi, expectandiq́; temperie, altius iam circa diuina erigendum nepotis animum* Africanus *ingreditur.* Nec *prius eum terram patitur intueri: q̃ cœli, ac ſyderum naturam, motum, ac modulamen agnoſcat: et hæc omnia ſciat præmio ceſſura uirtutum.* Ac *poſtq̃ mens firmata* Scipionis *alacritate tantæ promiſſionis erigitur: tum demũ gloria, quæ apud indoctos magnum uirtutis præmium creditur, contemni iubetur: dum oſtenditur ex terrarum breuitate uel caſibus, arcta locis, anguſta temporibus.* Africanus *igitur penè exutus hominem, & defæcata mente iam naturæ ſuæ capax, hic apertius admonetur, ut eſſe ſed eum nouerit.* Et *hæc ſit præſentis operis conſumatio, ut animam non ſolum immortalem, ſed deum eſſe clareſcat.* Ille *ergo qui fuerat iam poſt corpus in diuinitatem receptus, dicturus uiro adhuc in hac uita poſito,* DEVM TE SCITO ESSE: *non prius tantam prærogatiuam committit homini, q̃ quid ſit ipſe diſcernat: ne exiſtimetur hoc quoq; diuinum dici, quod mortale in nobis & caducum eſt.* Et *quia* Tullio *mos eſt profundam rerum ſcientiam ſub breuitate tegere uerborum, nunc quoq; miro compendio tantum includit arcanum, quod* Plotinus *magis q̃ quiſquam uerborum parcus libro integro diſſeruit, cuius deſcriptio eſt,* Quid *eſt animal? quid homo?* In *hoc ergo libro* Plotinus *quærit, cuius ſint in nobis uoluptates, mœrores, metusq́;, ac deſideria, & animoſitas, uel dolores, poſtremo cogitationes, & intellectus, utrum meræ animæ,*

an uero animæ utentis corpore. Et poſt multa quæ ſub copioſa rerum denſitate diſſeruit, quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereunda ſunt: ne uſq; ad faſtidij neceſſitatem uolumen extendant, hoc poſtremo pronuntiat animal eſſe corpus animatum. Sed nec hoc neglectum, uel non quæſitum relinquit, quo animæ beneficio, quá ue uia ſocietatis animetur. Has ergo omnes quas prædiximus paſſiones aſſignat animali. Verum autem hominem ipſam animam eſſe teſtatur. Ergo quod uidetur, non ipſe uerus homo eſt: ſed uerus ille eſt, à quo regitur quod uidetur. Sic cum morte animalis diſceſſerit animatio, cadit corpus regente uiduatum. Et hoc eſt quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo eſt, ab omni conditione mortalitatis aliena eſt, adeo, ut ad imitationem dei mundum regentis, regat & ipſa corpus, dum à ſe animatur. Ideo Phyſici mundum magnum hominem, & hominem breuem mundum eſſe dixerunt. Per ſimilitudines igitur cæterarum prærogatiuarum, quibus deum anima uidetur imitari, animum deum & priſci philoſophorum, & Tullius dixit. Quod autem ait MVNDVM QVADAM PARTE MORTALEM, ad communem opinionem reſpicit: qua mori aliqua inter mundum uidentur, ut animal exanimatum, uel ignis extinctus, uel ſiccatus humor. Hæc enim omnino interijſſe creduntur. Sed conſtat ſecundum ueræ rationis aſſertionem, quam & ipſe non neſcit, nec Virgilius ignorat, dicendo, nec morti eſſe locum. Conſtat, inquam, nihil intra uiuum mundum perire: ſed eorum quæ interire uidentur, ſolam mutari ſpeciem:

& illud in orignem ſuam, atq; in ipſa elementa remeare, quod tale quale fuit eſſe deſierit. Deniq; et Plotinus alio in loco, cum de corporum aſſumptione diſſereret, & hoc diſſolui poſſe pronunciaret, quicquid effluit, obiecit ſibi. Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto eſt, non ſimiliter aliquando ſoluuntur? Et breuiter tantæ obiectioni, ualidæq; reſpondit. Ideo elementa licet fluant, nunq̃ tamen ſolui, quia non foras effluunt. A` cæteris enim corporibus quod effluit, recedit: elementorum fluxus nunq̃ ab ipſis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis eſt ſecundum ueræ rationis aſſerta. Sed q̃ ait eum QVADAM PARTE MORTALEM, ad communem, ut diximus, opinionem paululum inclinare ſe uoluit. In fine autem ualidiſſimum immortalitatis animæ argumentum ponit: quia ipſi corpori præſtat agitatum. Quod quale ſit, ex ipſis uerbis Ciceronis quæ ſequuntur inuenies. NAM QVOD SEMPER MOVETVR, AETERNVM EST. QVOD AVTEM MOTVM AFERT ALICVI: QVOD'QVE IPSVM AGITATVR ALIVNDE: QVANDO FINEM HABET MOTVS, VIVENDI FINEM HABEAT NECESSE EST. SOLVM IGITVR QVOD SESE MOVET, QVIA NVNQVAM DESERITVR A` SE, NVNQVAM NE MOVERI QVIDEM DESINIT. QVIN ETIAM CAETERIS, QVAE MOVENTVR, HIC FONS, HOC PRINCIPIVM EST MOVENDI. PRINCIPIO AVTEM NVLLA EST ORIGO. NAM EX PRINCIPIO ORIVNTVR OMNIA. IPSVM AVTEM NVLLA EX RE ALIA NASCI POTEST. NEC ENIM

ESSET ID PRINCIPIVM, QVOD GIGNERETVR ALIVNDE. QVOD SI NVNQVAM ORITVR, NE OCCIDIT QVIDEM VNQVAM. NAM PRINCIPIVM EXTINCTVM, NEC IPSVM AB ALIO RENASCETVR: NEC EX SE ALIVD RECREABIT. SIQVIDEM NECESSE EST À PRINCIPIO ORIRI OMNIA: ITA FIT, VT MOTVS PRINCIPIŨ EX EO SIT, QVOD IPSŨ À SE MOVETVR. ID AVTẼ NEC NASCI POTEST, NEC MORI. VEL CONCIDAT OMNE COELVM, OMNISQ; NATVRA: ET CONSISTAT NECESSE EST: NEC VIM VLLAM NANCISCATVR, QVA À PRIMO IMPVLSA MOVEATVR. CVM PATEAT IGITVR AETERNVM ID ESSE, QVOD À SEIPSO MOVEATVR: QVIS EST HIC, QVI HANC NATVRÃ ANIMIS ESSE TRIBVTAM NEGET? INANIMVM EST ENIM OMNE, QVOD PVLSV AGITATVR EXTERNO. QVOD AVTEM ANIMAL EST: ID MOTV CIETVR INTERIORE ET SVO. NAM HAEC EST NATVRA PROPRIA ANIMAE, ATQVE VIS. QVAE SI EST VNA, EX OMNIBVS QVAE SESE MOVEAT: NEQ; NATA CERTE EST, ET AETERNA EST.

Omnis hic locus de Phædone Platonis ad uerbum à Cicerone tranſlatus eſt: in quo ualidiſſimis argumentis animæ immortalitas aſſeritur. Et hæc eſt argumentorũ ſumma, eſſe animam mortis immunem, quoniam ex ſe moueatur. Sciendum eſt autem ꝙ duobus modis im mortalitas intelligitur. Aut enim ideo eſt immortale quid, quia per ſe nõ eſt capax mortis: aut quia procu-

ratione alterius à morte defenditur. Ex *his prior modus ad animæ, ſecundus ad mundi immortalitatem refertur.* Illa *enim ſuapte natura à conditione mortis aliena eſt.* Mundus *uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur.* Rurſus *ſemper moueri dupliciter accipitur.* Hoc *enim dicitur & de eo, quod ex quo eſt, ſemper mouetur: & de eo, quod ſemper & eſt, & mouetur.* Et *ſecundus modus eſt, quo animam dicimus ſemper moueri.*

His premiſſis, iam quibus ſyllogiſmis de immortalitate animæ diuerſi ſectatores Platonis *ratiocinantur, oportet aperiri.* Sunt *enim qui per gradus ſyllogiſmorum ad unum finem probationis euadant, certum ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedentis concluſione facientes: apud quos hic prior eſt.* Anima *ex ſe mouetur: quicquid autem ex ſe mouetur, ſemper mouetur. igitur anima ſemper mouetur.* Secundus *ita, qui naſcitur ex prioris fine.* Anima *ſēper mouetur: quicquid autem ſemper mouetur, immortale eſt: igitur anima immortalis ē.* Et *ita in duobus ſyllogiſmis duæ res probantur, id eſt, & ſemper moueri animā, ut in priore: & eſſe immortalem, ut colligetur de ſecundo.* Alij *uero uſq; ad tertium gradum ita argumentando procedunt.* Anima *ex ſe mouetur: quod autem ex ſe mouetur, principium motus eſt: igitur anima principium motus eſt.* Rurſus *ex hac concluſione naſcitur propoſitio.* Anima *principium motus eſt: quod autem principium motus eſt, natum non eſt: igitur anima nata non eſt.* Tertio *loco, anima nata non eſt: quod natum nō eſt, immortale eſt: igitur anima immortalis eſt.* Alij

uero omnem ratiocinationem ſuam in unius ſyllogiſmi compendium redegere. Anima ex ſe mouetur: quod ex ſe mouetur, principium motus eſt: quod autem principium motus eſt, natum non eſt: quod natum non eſt, immortale eſt: igitur anima immortalis eſt. Sed harum omnium rationum apud eum poteſt poſtrema conclusio de animæ immortalitate conſtare: qui primam propoſitionem, id eſt ex ſe moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia quæ ſequuntur. Sed huic Stoicorũ quidem accedit aſſenſio. Ariſtoteles uero adeo non acquieſcit, ut animam non ſolum ex ſe non moueri, ſed ne moueri quidem penitus conetur aſſerere. Ita enim callidis argumentationibus aſtruit nihil ex ſe moueri: ut etiam ſi quid hoc facere concedat, animam tamen hoc non eſſe confirmet. Si enim anima, inquit, principium motus eſt, doceo non poſſe principiũ motus moueri. Et ita diuiſionem ſuæ artis ingreditur, ut primum doceat in rerum natura eſſe aliquid immobile, deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. Neceſſe eſt, inquit, aut omnia quæ ſunt, immobilia eſſe: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua non moueri. Itẽ ſi damus, ait, et motum, et quietẽ: neceſſe eſt aut alia ſemp̱ moueri: et alia nunq̃ moueri: aut omnia ſimul nunc queſcere, nunc moueri. De his, inquit, quid magis uerum ſit, requiramus. Non eſſe omnia immobilia aſpectus ipſe teſtimonio eſt: quia ſunt quorum motum uidemus. Rurſus non moueri omnia uiſus docet, quo immota cognoſcimus. Sed nec omnia dicere poſſumus modo motum pati: modo eſſe ſine motu: quia ſunt quorum perpetuum motum uidemus:

ut de cœleſtibus nulla dubitatio eſt. Reſtat igitur, ait, ut ſicut aliqua ſemper mouentur: ita ſit aliquid ſemper immobile. Ex his ut collectum ſit, eſſe aliquid immobile, nullus obuiat, uel refellit. Nam & uera diuiſio eſt: & ſectæ Platonicæ non repugnat. Neq; enim ſi quid eſt immobile, ſequitur ut hoc ſit anima. Nec qui dicit animam ex ſe moueri, iam moueri uniuerſa confirmat: ſed modum aſtruit quo anima mouetur. Siquid uero eſt aliud immobile, nihil ad hoc quod de anima aſtruitur, pertinebit. Quod & ipſe Ariſtoteles uidens, poſtq̃ docuit eſſe aliquid immobile, hoc eſſe animã uult dicere. Et incipit aſſerere, nihil eſſe quod ex ſe moueri poſſit: ſed omnia quæ mouentur ab alio moueri. quod ſi uere probaſſet, nihil ad patrocinium Platonicæ ſectæ relinqueretur. Quemadmodum enim credi poſſet, ex ſe moueri animam, ſi conſtaret nihil eſſe quod ex ſe poſſit moueri? In hac autem Ariſtotelica argumentatione huiuſmodi diuiſionis ordo contexitur. Ex omnibus quæ mouentur, inquit, alia per ſe mouentur: alia ex accidenti. Et ex accidente inquit, mouentur quæ cum ipſa non moueantur, in eo tamen ſunt quod mouetur: ut in naui ſarcina, ſeu uector quieſcens: aut etiam cum pars mouetur quieſcẽte integritate: ut ſi quis ſtans, pedem manum'ue uel caput agitet. Per ſe autem mouetur, quod neq; ex accidenti, neq; ex parte, ſed & totum ſimul mouetur: ut cum ad ſuperiora ignis aſcendit. Et de his quidem quæ ex accidenti mouentur, nulla dubitatio eſt, quin ab alio moueantur. Probabo autem, inq̃t, etiam ea, quæ ex ſe mouentur, ab alio moueri. Ex omnibus enim, ait, quæ per ſe mouentur, alia cauſam mo-

tus intra ſe poſſidet, ut animalia, ut arbores: quæ ſine dubio ab alio intelliguntur moueri: à cauſa ſcilicet quæ in ipſis latet. nam cauſam motus ab eo quod mouetur, ratio ſequeſtrat. Alia uero aperte ab alio mouentur, id eſt, aut ui, aut natura. Et ui dicimus moueri omne iaculum: quod cum de manu iaculantis receſſit, ſuo quidem motu ferri uidetur: ſed origo motus ad uim refertur. Sic enim nonnunq̃ et terram ſurſum, & ignẽ deorſum ferri uidemus: quod alienus ſine dubio cogit impulſus. Natura uero mouentur uel grauia, cum per ſe deorſum: uel leuia, cum ſurſum feruntur. Sed & hoc dicendum eſt ab alio moueri: licet à quo habeatur incertum. Ratio enim ait, deprehendit eſſe neſcio quid, quod hæc moueat. Nam ſi ſponte mouerentur: ſponte etiam ſtarent. Sed nec unam uiam ſemper agerent: immo per diuerſa mouerentur, ſi ſpontaneo ferrentur agitatu. Cum uero hoc facere non poſſint, ſed leuibus ſemper aſcenſus, & deſcenſus grauibus deputatus ſit: apparet eorum motum ad certum, & conſtitutam naturæ neceſſitatem referri. Hæc ſunt & his ſimilia, quibus Ariſtoteles omne quod mouetur ab alio moueri probaſſe ſe credidit. Sed Platonici, ut paulopoſt demonſtrabitur, argumenta hæc argu'a magis q̃ uera eſſe docuere. Nunc ſequens eiuſdem iungenda diuiſio eſt: qua non poſſe animam ex ſe moueri, etiam ſi hoc alia res facere poſſet, laborat oſtendere. Et huius rei primam propoſitionem ab illis mutuatur, quæ ſibi exiſtimat cõſtituiſſe. Sic enim ait, Cum igitur omne quod mouetur conſtet ab alio moueri: ſine dubio id quod primũ mouet, quia non ab alio mouetur, (neq; enim haberetur

iam primum ſi ab alio moueretur,)neceſſe eſt,inquit, ut aut ſtare dicatur:aut ſeipſum mouere. Nam *ſi moueri ab alio dicatur,illud quoq; quod ipſum mouet,dicetur ab alio moueri:& illud rurſus ab alio,& in infinitum inquiſitio iſta caſura eſt:nunq̃ exordia prima reperiens, ſi ſemper aliud ea quæ putaueris prima præcedit.* R*eſtat igitur inquit,ut ſi quod primum mouet,non dicatur ſtare,ipſum ſe mouere dicatur:& ſic erit in uno,eodemq; aliud quod mouet,aliud quod mouetur.* Siquidem *in omni,ait,motu tria hæc ſint neceſſe eſt:id quod mouet,& quo mouet,& quod mouetur.* Ex *his quod mouetur,tantum mouetur, non etiam mouet: cum illud quo fit motus, & moueatur,& moueat.* il*lud uero quod mouet,non etiam mouetur:ut ex tribus ſit commune,quod medium:duo uero ſibi contraria intelliguntur.* Nam *ſicut eſt quod mouetur,et non mouet, ita eſt,inquit, quod mouet,& non mouetur. propter quod diximus,quia cum omne quod mouetur ab alio moueatur, ſi hoc quod mouet,& ipſum mouetur: quæremus ſemper motus huius,nec unq̃ inueniemus exordium.* Deinde *ſi quid ſe mouere dicatur, neceſſe eſt,inquit,ut aut totum à toto,aut partem à parte,aut partem à toto,aut totum à parte exiſtimemus moueri:et tamen motus ille ſeu à toto, ſeu à parte procedat, alterum ſui poſtulabit authorem.* Ex *his omnibus in unum* A*riſtotellica ratiocinatio tota colligitur hoc modo.* Omne *quod mouetur,ab alio mouetur.* Quod *igitur primum mouet,aut ſtat, aut ab alio & ipſum mouetur : ſed ſi ab alio,iam non poteſt hoc primum uocari : & ſemper quod primum moueat,requiremus.reſtat ut ſta-*

re dicatur. Stat igitur quod primũ mouet. Contra Platonem ergo, qui dicit animam motus eſſe principium, in hunc modum componitur ſyllogiſmus. Anima principium motus eſt: principium autem motus non mouetur: igitur anima non mouetur. Et hoc eſt quod primo loco uiolenter obiecit. Nec eo uſq; perſuadere contentus, animam non moueri: alijs quoq; rationibus non minus uiolentus perurget. Nullum, inquit, initium idem poteſt eſſe ei, cuius eſt initium. Nam apud geometras principiũ lineæ punctum dicitur eſſe, non linea. apud Arithmeticos principium numeri non eſt numerus. Itẽ, cauſa naſcendi ipſa non naſcitur: & ipſa ergo motus cauſa uel initium non mouetur. Ergo anima quæ initium motus eſt, non mouetur. Additur hoc quoque, Nunq̃, inquit, fieri poteſt: ut circa unã, eandem'q; rem, uno eodem'q; tempore, contrarietates ad unum idem'q; pertinentes eueniant. Scimus autem quia mouere facere eſt, & moueri pati eſt. Ei igitur quod ſe mouet, ſimul euenient duo ſibi contraria, & facere, & pati: quod impoſſibile eſt. Anima igitur non poteſt ſe mouere. Item dicit, Si animæ eſſentia motus eſſet, nunq̃ quieſceret à motu. Nihil enim eſt quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem. Nam ignis nunq̃ frigidus erit, nec nix unq̃ ſponte caleſcet. Anima autem nonnunq̃ à motu ceſſat: non enim ſemper corpus uidemus agitari. Non igitur animæ eſſentia motus eſt cuius contrarietatem receptat. ait etiam, Anima ſi alijs cauſa motus eſt, ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit. Nihil eſt enim, inquit, quod eiuſdem rei ſibi cauſa ſit, cuius eſt alij: ut medicus, ut exercitator corporũ, ſanitatẽ,

uel ualentiam, quam ille ægrus, hic luctatoribus præſtat, non utiq; ex hoc etiam ſibi præſtant. Item dicit. Omnis motus ad exercitium ſui inſtrumento eget: ut ſingularum artium uſus docet. ergo uidendum, ne et animæ ad ſe mouēdum inſtrumento opus ſit. Quod ſi impoſſibile indicatur, & illud impoſibile erit, ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit, Si mouetur anima, ſine dubio cum reliquis motibus & de loco in locum mouetur. Quod ſi eſt, modo corpus ingreditur: modo rurſus egreditur: & hoc frequenter exercet. Sed hoc uidemus fieri non poſſe. non igitur anima mouetur. His quoq; addit. Si anima ſe mouet, neceſſe eſt ut aliquo motus genere ſe moueat. Ergo aut in loco ſe mouet: aut ſe ipſam pariendo ſe mouet: aut ſeipſam conſumendo, aut ſe augendo, aut ſe minuendo. Hæc ſunt enim inquit motus genera. Horum autem ſingula quemadmodū poſſunt fieri requiramus. Si in loco ſe mouet, aut in rectā lineam ſe mouet: aut ſphærico motu in orbem rotatur. Sed recta linea infinita nulla eſt. Nam quæcunq; in natura intelligitur linea: quocunq; fine ſine dubio terminatur. Si ergo per lineam terminatam anima ſe mouet, non ſemper mouetur: nam cum ad finem uenerit, & inde rurſus in exordium reditur, neceſſe eſt interſtitium motus fieri in ipſa permutatione redeundi. ſed nec in orbem rotari poteſt: quia omnis ſphæra circa aliquid immobile, quod centron uocamus, mouetur. Si ergo, & anima ſic mouetur, aut intra ſe habeat quod immobile eſt, & ita fit ut non tota moueatur: aut ſi non intra ſe habet: ſequitur aliud non minus abſurdum, ut centron foris ſit, quod eſſe non poterit. Conſtat

ergo ex his ait, ꝙ in loco ſe non moueat. Sed ſi ipſa ſe parit, ſequitur ut eandem & eſſe, et non eſſe dicamus. Si uero ſeipſa conſumit, non erit immortalis. Quod ſi ſe aut auget, aut minuit, eadem ſimul & maior ſe, & minor reperietur. Ex his talẽ colligit ſyllogiſmum. Si anima ſe mouet, aliquo motus genere ſe mouet: nullum aũt motus genus quo ſe moueat inuenitur: nõ igitur ſe mouet. Contra has tã ſubtiles, et argutas, et uerisſimiles argumentationes accingendũ eſt ſecundum ſectatores Platonis: qui inceptũ quo Ariſtoteles tam ueram, tamq; ualidam definitionem magiſtri ſauciare tentauerat, ſubruerunt. Neq; uero tam immemor mei aut ita male animatus ſum, ut ex ingenio meo uel Ariſtoteli reſiſtã: uel adſim Platoni. ſed ut quiſq; magnorum uirorum, qui ſe Platonicos dici gloriabantur, aut ſingula: aut bina defenſa ad oſtentationem ſuorũ operum reliquerunt: collecta hæc in unum continuæ defenſionis corpus coaceruaui: adiecto ſi quid poſt illos aut ſentire fas erat: aut audere in intellectum licebat. Et q̃a duo ſunt quæ aſſerere conatus eſt: unum, ꝙ dicat nihil eſſe quod ex ſe moueatur: alterum, quo animam hoc eſſe non poſſe confirmat: utriq; reſiſtendũ eſt. ut & conſtet poſſe aliquid ex ſe moueri: & animam hoc eſſe clareſcat. In primis igitur illius diuiſionis oportet nos cauere præſtigias: in qua enumerans aliqua quæ ex ſe mouentur: & oſtendens illa quoq; ab alio moueri, id eſt à cauſa interius latente: uidetur ſibi probaſſe omnia quæ mouentur, etiam ſi ex ſe moueri dicantur, ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars uera eſt, ſed eſt falſa concluſio. Nam eſſe aliqua, quæ cum ex ſe moueri uideantur, ab alio tamen

conſtet moueri, nec nos diffitemur. Non *tamẽ omnia quæ ex ſe mouẽtur hoc ſuſtinẽt, ut ab alio ea moueri neceſſe ſit.* Plato *enim cum dicat animam ex ſe moueri, id eſt cum* αὐτοκίνητον *uocat, non uult eam inter illa numerari: quæ ex ſe quidem uidẽtur moueri, ſed à cauſa quæ intra ſe latet mouentur: ut mouentur animalia, authore quidem alio, ſed occulto: nam ab anima mouentur. aut ut mouentur arbores: quarum etſi non uidetur agitator, à natura tamem eas interius latente conſtat agitari. ſed* Plato *ita dicit animam ex ſe moueri, ut non aliam cauſam uel extrinſecus accidẽtem, uel interius latentem huius motus dicat authorem.* Hoc *quemadmodum accipiendum ſit inſtruemus.* Ignem *calidum uocamus, ſed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam, & ſaxum frigidum nuncupamus. mel dulce, ſed & mulſum dulce uocitamus.* Horum *tamen ſingula de diuerſis diuerſe ſignificant.* Aliter *enim de igne, aliter de ferro calidi nomen accipiemus.* Quia *ignis per ſe calet, non ab alio fit calidus: contra, ferrum, non niſi ex alio caleſcit.* Vt *nix frigida, ut mel dulce ſit, non alium de contingit: ſaxo tamen frigus, uel mulſo dulcedo, à niue uel melle proueniunt.* Sic *& ſtare et moueri, tam de his dicitur, quæ ab ſe uel ſtant, uel mouẽtur: q̃ de illis, quæ uel ſiſtuntur, uel agitantur ex alio.* Sed *quibus moueri ab alio uel ſtare contingit, hæc & ſtare deſiſtunt, & moueri.* Quibus *autem idem eſt, et eſſe, et moueri, nunq̃ à motu ceſſant: quia ſine eſſentia ſua eſſe non poſſunt.* Sicut *ferrum amittit calorem: ignis uero calere non deſinit.* Ab *ſe ergo mouetur anima, licet et animalia, uel arbores per ſe mo-*

ueri uideantur. Sed illis q̃us interius latens, alia tamen cauſa, id eſt anima uel natura motum miniſtrat: ideo & amittunt hoc quod aliunde ſumpſere. Anima uero ita per ſe mouetur, ut ignis per ſe calet, nulla aduenticia cauſa, uel illum calefaciente, uel hanc mouente. Nam cum ignem calidũ dicimus, non duo diuerſa concipimus, unum quod calefacit, alterũ quod calefit: ſed totum calidum ſecundũ ſuam naturam uocamus. Cum niuem frigidã, cũ mel dulce appellamus: non aliud quod hanc qualitatẽ præſtat, aliud cui præſtatur accipimus. Ita & cum animã per ſe moueri dicimus, non gemina conſideratio ſeq̃tur mouentis, et moti: ſed in ipſo motu eſſentiam eius agnoſcimus: quia quod eſt in igne nomẽ calidi, in niue uocabulũ frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc neceſſe eſt de anima αὐτοκίνητον nomen intelligi: quod latina conuerſio ſignificat per ſe moueri. Nec te confundat, ꝙ moueri paſſiuum uerbum eſt. Nec ſicut ſecari cum dicitur, duo pariter conſiderãtur, quod ſecat, & quod ſecatur: item cum teneri dicitur, duo intelliguntur, quod tenet, et quod tenetur. ita hic in moueri duarum rerũ ſignificationem putes, quæ mouet, & quæ mouetur. Nam ſecari quidem et teneri paſſio eſt, ideo conſiderationem & facientis, & patientis amplectitur. Moueri autem cum de his quidẽ dicitur quæ ab alio mouentur, utranq; conſiderationẽ ſimiliter repræſentat. De eo autẽ quod ita per ſe mouetur, ut ſit αὐτοκίνητον, cum moueri dicitur, quia ex ſe nõ ex alio mouetur: nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. Nã & ſtare licet paſſiuum uerbũ non eſſe uideatur: cum de eo tamen dicitur, quod ſtat alio ſiſtente: ut ſtant terræ defi-

xæ haſtæ ſignificat paſſionem. Sic et moueri, licet paſſiuum ſonet, quando tamen nihil ineſt faciens, patiens ineſſe non poterit. Et ut abſolutius liqueat, non uerborum, ſed rerum intellectu paſſionem ſignificari: ecce ignis cum fertur ad ſuperna, nihil patitur: cum deorſum fertur, ſine dubio patitur: quia hoc, niſi alio impellente, non ſuſtinet. & cum unum, idemq; uerbũ proferatur, paſſionem tamen modo ineſſe, modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idem in ſignificatione eſt, quod calere. Et cum calere ferrum dicimus, uel ſtylum moueri, quia utriq; aliunde peruenit, paſſionem eſſe fatemur. Cum uero aut ignis calere, aut moueri anima dicetur: quia illius in calore, & in motu huius eſſentia eſt, nullus hic locus relinquitur paſſioni: ſed ille ſic calere, ſicut moueri iſta dicetur. Hoc loco Ariſtoteles argutam de uerbis calumniam ſarciens, Platonem quoq; ipſum duo, id eſt quod mouet, & quod mouetur, ſignificaſſe contendit, dicendo, Solum igitur quod ſe ipſum mouet: quia nunq̃ deſeritur à ſe, nunq̃ ne moueri quidem deſinit: & aperte illũ duo expreſſiſſe proclamat, his uerbis, quod mouet, & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe: ſed in exercitio argutiarum talium conniuentem ſibi, operam ſponte luſiſſe. Cæterum quis non aduertat, cum quid dicitur ſeipſum mouere, nõ duo intelligẽda? ſicut et cũ dicitur ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id eſt, ſe puniens, nõ alter q̃ punit, alter qui punitur. Et cum ſe perdere, ſe inuoluere, ſe liberare quis dicitur: non neceſſe eſt unum facientẽ, alterum ſubeſſe patientem. Sed hoc ſolum intellectu huius elocutionis exprimitur: ut qui ſe punit, aut qui ſe

liberat,

liberat, non ab alio hoc accepiſſe, ſed ipſe ſibi aut intuliſſe, aut præſtitiſſe dicatur. Sic & de αὐτοκίνητον cũ dicitur, ſeipſum mouet, ad hoc dicitur ut exiſtimationem alterius mouentis excludat: quam uolens Plato, de cogitatione legentis eximere, his quæ præmiſit expreſſit. NAM QVOD SEMPER, ait, MOVETVR, AETERNVM EST. QVOD AVTEM MOTVM AFFERT ALICVI: QVODQVE IPSVM AGITATVR ALIVNDE: QVANDO FINEM HABET MOTVS, VIVENDI FINEM HABEAT NECESSE EST. Quid his uerbis inuenitur expreſſius, clara ſignificatione teſtantibus, non aliunde moueri quod ſeipſum mouet: cum animam ob hoc dicat æternam: quia ſeipſam mouet, & non mouetur aliunde? Ergo ſe mouere hoc ſolum ſignificat, non ab alio moueri. Nec putes ꝗ idẽ moueat, idemq; moueatur: ſed moueri ſine alio mouente ſe mouere eſt. Aperte ergo conſtitit, quia non omne quod mouetur, ab alio mouetur. Ergo αὐτοκίνητον poteſt non ab alio moueri. Sed ne à ſe quidem ſic mouetur, ut in ipſo aliud ſit quod mouet: aliud quod mouetur. nec ex toto, nec ex parte, ut ille proponit, ſed ob hoc ſolum ſeipſum mouere dicitur: ne ab alio moueri exiſtimetur. Sed & illa de motibus Ariſtotelica diuiſio (quam ſupra retulimus) ſurripienti magis apta eſt ꝙ probanti, in qua ait, Sicut eſt quod mouetur, & non mouet: ita eſt quod mouet, & non mouetur. Conſtat enim ꝗ omne qӡquid mouetur, mouet alia: uti dicitur, aut gubernaculum nauem, aut nauis circumfuſum ſibi aerem, uel undas mouere. Quid autem eſt quod non poſſit aliũ dum ipſum mouetur impellere? Ergo ſi ue-

rum non eſt, ea quæ mouentur alia non mouere, non conſtat illud, ut aliquid quod moueat, nec tamen moueatur, inuenias. Illa igitur magis probanda eſt in decimo de legibus à Platone motuum prolata diuiſio. Omnis motus, inquit, aut ſe mouet & alia: aut ab alio mouetur, & alia mouet. Et prior ad animam: ad omnia uero corpora ſecũdus refertur. Hi ergo duo motus differentia ſeparantur: & ſocietate iunguntur. Commune hoc habent, ꝙ & prior, & ſecundus mouent alia. Hoc autem differunt, ꝙ ille à ſe, hic ab alio mouetur. Ex his omnibus quæ eruta de Platonicorum ſenſu fœcunditate collegimus, conſtitit, non eſſe uerum omnia quæ mouẽtur, ab alio moueri. Ergo nec principium motus ad deprecandam ulterius mouentis neceſſitatem ſtare dicetur: qui poteſt ſeipſum, ut diximus, mouere alio nõ mouente. Eneruatus eſt igitur ſyllogiſmus, quem præmiſſa uaria, & multiplici diuiſione collegerat. Id eſt, anima principium motus eſt, principium autem motus non mouetur: igitur anima non mouetur. Reſtat, ut quia cõſtitit poſſe aliqd per ſe moueri, alio non mouente, animã hoc eſſe doceatur. quod facile docebitur, ſi de manifeſtis, et indubitabilibus argumenta ſumamus. Homini motum, aut anima preſtat, aut corpus, aut de utroq; permixtio. Et quia tria ſunt de quibus inquiſitio iſta procedit: cum neq; à corpore, neq; à permixtione præſtari hoc poſſe conſtiterit: reſtat ut ab anima moueri hominem nulla dubitatio ſit. Nunc de ſingulis, ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus ſuo motu moueri, manifeſtius eſt, q̃ ut aſſerendum ſit: nihil eſt autem, quod dum immobile ſit, aliud poſſit mo

uere: igitur corpus hominem non mouet. Videndum ne forte animæ & corporis ipſa permixtio hunc ſibi motum miniſtret. Sed quia conſtat motum corpori non ineſſe, ſi nec animæ ineſt: ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur. ſicut nec ex duabus dulcibus amaritudo: nec ex duabus amaris dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor: aut frigus ex gemino calore naſcetur. Omnis enim qualitas geminata creſcit: nunq̃ ex duplicatis ſimilibus contrarietas emergit. Ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. Hominem igitur permixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis ſyllogiſmus, ex confeſſarum rerũ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: motum autem animali aut anima præſtat, aut corpus, aut ex utroq; permixtio: ſed neq; corpus, neq; permixtio motum præſtat: igitur anima motum præſtat. Ex his apparet animam initium motus eſſe: initium autem motus, tractatus ſuperior docuit per ſe moueri. Animam ergo αὐτοκίνητον eſſe: id eſt per ſe moueri, nulla dubitatio eſt. Hic ille rurſus obloquitur: & alia de initijs diſputatione confligit. Eadem enim hic ſoluendo repetimus, quæ ſupra in ordinem obiecta digeſſimus. Non poſſunt, inquit, eadem initijs ſuis eſſe, quæ inde naſcuntur: & ideo animam quæ initium motus eſt, non moueri: ne idem ſit initium: & quod de initio naſcitur, id eſt, ne motus ex motu proceſſiſſe uideatur. Ad hæc facilis, & abſoluta reſponſio eſt. Quia ut principia, & hæc quæ de principijs prodeunt, in aliquo nonnunq̃ inter ſe differre fateamur: nunq̃ tamen ita ſibi poſſunt eſſe contraria, ut aduerſa ſunt ſibi, ſtare, & moueri.

Nam ſi albi initium nigrum uocaretur, et ſiccum eſſet humoris exordium, bonum de malo ex amaro initio dulce procederet. Sed non ita eſt, quia uſq; ad contrarietatem initia & ſequētia diſſidere natura non patitur. Inuenitur tamen inter ipſa nonnunq̃ talis differentia, qualis inter ſe origini, progreſſioniq; conuenuat: ut eſt hic quoq; inter motum quo mouetur anima: & quo mouet cætera. Non enim animam Plato ſimpliciter motum dixit, ſed motum ſe mouentem. Inter motū ergo ſe mouentem, & motum quo mouet cætera, quid interſit, in aperto eſt. Siquidem ille ſine authore eſt: hic alijs motus author eſt. Conſtitit ergo neq; adeo poſſe initia, ac de initijs procreata differre, ut contraria ſibi ſint: nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. Non igitur ſtabit principium motus, quod ille artifici concluſione collegit. His tertia, ut meminimus, ſucceſſit obiectio. Vni rei contraria ſimul accedere non poſſe: & quia contraria ſibi ſunt mouere & moueri: non poſſe animam ſe mouere, ne eadem & moueatur, & moueat. Sed hoc ſuperius aſſerta diſſoluunt. Siquidem conſtitit in animæ motu duo nō intelligenda, quod moueat, et quod moueatur: q̃a nihil aliud eſt ab ſe moueri, q̃ moueri alio non mouēte. Nulla eſt contrarietas, ubi quod fit unum eſt: q̃a fit non ab alio circa alium: quippe cum ipſe motus animæ ſit eſſentia. Ex hoc ei, ut ſupra retulimus, nata eſt occaſio quarti certaminis. Si animæ eſſentia motus eſt, inquit, cur interdum quieſcit: cum nulla alia res contrarietatem propriæ admittat eſſentiæ? Ignis cuius eſſentiæ calor ineſt, calere non deſinit. Et quia frigidum niuis in eſſentia eius eſt,

non niſi ſemper eſt frigida. Et anima igitur eadem ratione nunq̃ à motu ceſſare deberet. Sed dicat uelim, quando à motu ceſſare animam ſuſpicatur? Si mouendo ſe, inquit, moueat et corpus: neceſſe eſt utiq;, quãdo non moueri corpus uideamus: animam quoq; intelligamus non moueri. Contra hoc in promptu eſt gemina defenſio. Primum, quia non in hoc deprehenditur motus animæ, ſi corpus agitetur. Nam & cũ nulla pars corporis moueri uidetur in homine, tamen ipſa cogitatio, aut in quocunq; animali auditus, uiſus, odoratus, & ſimilia: ſed & in quiete ipſa ſpirare, ſomniare: omnia hæc motus animæ ſunt. Deinde quis ipſum corpus dicat immobile, etiam dum non uidetur agitari: cum incrementa membrorum, aut ſi iam creſcendi ætas, et tempus ceſſit, cum ſaltus cordis ceſſationis impatiens: cũ cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione inter uenas, & uiſcera ſuccum miniſtrans: cum ipſa collectio fluentorum perpetuum corporis teſtetur agitatum? Et anima igitur æterno, & ſuo motu, ſed et corpus q̃diu ab initio & cauſa motus animatur, ſemper mouetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtionis. Si anima, inquit, alijs cauſa eſt motus, ipſa ſibi cauſa motus eẽ non poterit: quia nihili eſt, quod eiuſdem rei, & ſibi, et alijs cauſa ſit. Ego uero licet facile poſſim probare plurima eſſe, quæ eiuſdem rei & ſibi, & alijs cauſa ſint: ne tamen ſtudio uidear omnibus quæ aſſerit obuiare, hoc uerum eſſe concedam: quod & pro uero habitum ad aſſerendum motum animæ non nocebit. Etenim animam initium motus, & cauſam uocamus. De cauſa poſt uidebimus. Interim conſtat omne initium ineſſe rei, cum

ius eſt initium: & ideo quicquid in quamcunq; rem ab initio ſuo proficiſcitur, hoc in ipſo initio reperitur. Sic initium caloris non poteſt non calere. Ignem ipſum de quo calor in alia tranſit, quis neget calidum? ſed ignis, inquit, non ſe ipſe calefacit: quia natura totus eſt calidus. Teneo quod uolebam, nam nec anima ita ſe mouet, ut ſit inter motum, mouentemq́; diſcretio: ſed tota ita ſuo motu mouetur, ut nihil poſſis ſeparare quod moueat. Hæc de initio dicta ſufficiunt. De cauſa uero, quoniam ſpontanea conniuentia conceſſimus, ne quid eiuſdē rei & ſibi, & alijs cauſa ſit, libenter acquieſcimus: ne anima quæ alijs cauſa motus eſt, ac ſibi cauſa motus eſſe uideatur. His enim cauſa motus eſt, quæ non mouerentur, niſi ipſa præſtaret. Illa uero ut moueatur, non ſibi ipſa largitur: ſed eſſentiæ ſuæ eſt, quod mouetur. Ex hoc queſtio quæ ſequitur abſoluta eſt. Tunc enim forte concedam, ut ad motus exercitium inſtrumenta quærantur, quando aliud eſt quod mouet: aliud quod mouetur. In anima uero hoc nec ſcurrilis locus ſine damno uerecundiæ audebit expetere, cuius motus eſt in eſſentia: cum ignis, licet ex cauſa inter ſe latente moueatur: nullus tamen inſtrumentis ad ſuperna conſcendat. Multóq; minus hæc in anima quærenda ſunt: cuius motus eſſentia ſua eſt. In his etiam quæ ſequuntur, uir tantus & aliâs ultra cæteros ſerius ſimilis cauillanti eſt. Si mouetur, inquit, anima inter cæteros motus etiam de loco in locum mouetur: ergo modo, ait, corpus egreditur: modo rurſus ingreditur: & in hoc exercitio ſæpe uerſatur, quod fieri non uidemus: non igitur anima mouetur. Contra hoc

nullus eſt qui non ſine hæſitatione reſpondeat, non omnia quæ mouentur, etiam de loco in locum moueri. Aptius deniq; in eum ſimilis interrogatio requirenda eſt. Moueri arbores dicis? quod cum (ut opinor) annuerit, pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores, ſine dubio (ut tu dicere ſoles) inter alios motus etiam de loco in locum mouentur. Hoc autem uidemus per ſeipſas facere non poſſe: igitur arbores non mouentur. Sed ut hunc ſyllogiſmum additamento ſerium facere poſſimus, poſtq̃ dixerimus, ergo arbores non mouentur: adijciemus, ſed mouentur arbores: non igitur omnia quæ mouentur etiam de loco in locum mouentur: & ita finis in exitium ſanæ concluſionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, ſed apto ſibi motu: cur hoc animæ negemus, ut motu eſſentiæ ſuæ conueniente moueatur? Hæc & alia ualide dicerentur, etiã ſi hoc motus genere moueri anima non poſſet. Cum uero & corpus animet acceſſu, & à corpore certa conſtituti temporis lege diſcedat, quis eam neget etiam in locum, ut ita dicam, moueri? Quod autem non ſæpe ſub uno tempore acceſſum uariat & receſſum, facit hoc diſpoſitio arcana, & conſulta naturæ, quæ ad animalis uitam certis uinculis continendam: tantum animæ iniecit corporis amorem, ut amet ultro ꝙ iuncta eſt: raroq; contingat, ne finita quoq; lege temporis ſui mœrens, & inuita diſcedat. Hac quoq; obiectione, ut arbitror, diſſoluta, ad eas interrogationes quibus nos uidetur urgere, ueniamus. Si mouet, inquit, ſe anima, aliquo motus genere ſe mouet. Dicendum'ne eſt igitur animam ſe in locum mouere? ergo ille locus aut orbis, aut linea eſt.

An ſe pariendo, ſeu conſumendo mouetur? ſe ne auget, aut minuit? aut proferatur in medium, ait aliud motus genus, quo eam dicamus moueri. Sed *omnis hæc interrogationum moleſta congeries, ex una eademq; defluit male conceptæ definitionis aſtutia.* Nam *quia ſemel ſibi propoſuit, omne quod mouetur, ab alio moueri: omnia hæc motuum genera in anima quærit: in quibus aliud quod mouet, aliud eſt quod mouetur: cum nihil horum cadere in animam poſſit, in qua nulla diſcretio eſt mouentis, & moti.* Q*uis eſt igitur, dicet aliquis, aut unde intelligitur animæ motus, ſi horum nullus eſt?* S*ciet hoc quiſquis noſſe deſiderat, uel* P*latone dicente, uel* T*ullio.* QVINETIAM CAETERIS QVAE MOVENTVR, HIC FONS, HOC PRINCIPIVM EST MOVENDI. Q*uanta ſit autem uocabuli huius expreſſio, quo anima fons motus uocatur, facile reperies, ſi rei inuiſibilis motum ſine authore, atq; ideo ſine initio, ac ſine fine prodeuntem, & cætera mouentem, mente concipias: cui nihil ſimilius de uiſibilibus, q̃ fons potuerit reperiri: qui ita principium eſt aquæ, ut cum de ſe fluuios, & lacus procreet, à nullo naſci ipſe dicatur. nam ſi ab alio naſceretur, non eſſet ipſe principium.* E*t ſicut fons non facile ſemp deprehẽditur, ab ipſo tñ qui funduntur, aut* N*ilus eſt, aut* E*ridanus, aut* I*ſter, aut* T*anais: et ut illorũ rapiditatẽ uidendo admirans, & intra te tantarum aquarum originem requirens, cogitatione recurris ad fontem: & hunc omnem motum intelligis de primo ſcaturiginis manare principio: ita cum corporum motum, ſeu diuina ſeu terrena ſint, conſiderando: quærere forte authorem uelis, mens*

tua ad animam quaſi ad fontem recurrat: cuius motum etiam ſine corporis miniſterio teſtantur cogitationes, gaudia, ſpes, timores. Nam motus eius eſt boni, maliq; diſcretio, uirtutum amor, cupido uitiorum, ex quibus effluunt omnes inde naſcentium rerum meatus. Motus enim eius eſt, quicquid iraſcimur, & in feruorẽ mutuæ colliſionis armamur: unde paulatim procedens rabies fluctuat præliorum. Motus eius eſt, ꝙ in deſideria rapimur: ꝙ cupiditatibus alligamur. Sed hi motus ſi ratione gubernentur, proueniunt ſalutares: ſi deſtituantur, in præceps & rapiuntur, & rapiunt. Didiceſti motus animæ, quos modo ſine miniſterio corporis, modo per corpus exercet. Si uero ipſius mundanæ animæ motus requires: cœleſtem uolubilitatem, & ſphærarum ſubiacentium rapidos impetus intuere, ortum occaſum'ue ſolis, curſus ſyderum uel recurſus: quæ omnia anima mouente proueniunt. Immobilem uero eam dicere, quæ mouet omnia, Ariſtoteli non conuenit: qui quantus in alijs ſit, probatum eſt: ſed illi tantum, quem uis naturæ, quem ratio manifeſta non moueat. E docto igitur, atq; aſſerto animæ motu, Africanus qualiter exercitio eius utendum ſit, in hæc uerba mandat, & præcipit. HANC TV EXERCE OPTIMIS IN REBVS. SVNT AVTEM OPTIMAE CVRAE DE SALVTE PATRIAE: QVIBVS AGITATVS ET EXERCITATVS ANIMVS VELOCIVS IN HĀC SEDEM ET DOMVM SVAM PERVOLABIT. IDQ; OCIVS FACIET, SI IAM TVM CVM ERIT INCLVSVS IN CORPORE, EMINEBIT FORAS: ET EA, QVAE EXTRA ERVNT, CONTEM-

PLANS,QVAM MAXIME SE A` CORPORE AB-
STRAHET.NANQVE EORVM ANIMI,QVI SE
CORPORIS VOLVPTATIBVS DEDIDERVNT:
EARVMq́; SE QVASI MINISTROS PRAEBVE-
RVNT:IMPVLSV´QVE LIBIDINVM VOLVPTA
TIBVS OBEDIENTIVM,DEORVM, ET HOMI-
NVM IVRA VIOLAVERVNT : CORPORIBVS
ELAPSI,CIRCVM TERRAM IPSAM VOLV-
TANTVR:NEC HVNC IN LOCVM,NISI MVL
TISEXAGITATISAECVLIS,REVERTVNTVR.

In ſuperiore huius operis parte diximus alias otioſas, alias negotioſas eſſe uirtutes: illas philoſophis, has Re= rump.rectoribus conuenire:utraſq; tn̄ exercentē̄ facere beatū.Hæ uirtutes interdū diuidūtur,nōnunq̄ uero miſcentur,cum utrarūq; capax,et natura,et inſtitutione animus inuenitur.Nā ſi qs ab omni quidē doctrina habeatur alienus:in Rep.tn̄ et prudēs,et tēperatus,& fortis,et iuſtus ſit:hic à feriatis remotus,eminet tamen actualiū uigore uirtutū: qbus nihilominus cœlū cedit in præmiū.Si qs uero inſita qete naturæ non ſit aptus ad agendū: ſed ſolū optima conſciētiæ dote ereptus ad ſupera,doctrinæ ſupellectilem ad exercitiā diuinæ diſputationis expēdat,ſectator cœleſtiū,deuius caducorū, is quoq; ad cœli uerticē otioſis uirtutibus ſubuehetur.Sæpe tn̄ euenit,ut idē pectus et agēdi,et diſputādi perfectiōe ſublime ſit:et cœlū utroq; adipiſcatur exercitio uirtutū.Romulus nobis i primo genere ponatur:cuius uitæ uirtutes nunq̄ deſeruit:ſemꝑ exercuit.In ſecūdo Pythagoras,q agēdi neſcius,fuit artifex diſſerēdi:et ſolas doctrinæ,et conſciētiæ uirtutes ſecutus eſt.Sint in tertio,ac

mixto genere apud Græcos Lycurgus, et Solon: inter Romanos Numa, Catones ambo, multiq; alij, qui et philoſophiā hauſerūt altius: et firmamentū Reip. præſtiterūt. Soli enim ſapiētiæ otio deditos, ut abunde Græcia tulit, ita Roma nō neſciuit. Quoniā igitur Africanus noſter, quē modo auus præceptor inſtituit, ex illo genere ē, quod et de doctrina uiuēdi regulā mutuatur: et ſtatū publicum uirtutibus fulcit: ideo ei perfectionis geminæ præcepta mandantur. ſed ut in caſtris locato, et ſudanti ſub armis primum uirtutes politicæ ſuggeruntur, his uerbis, SVNT AVTEM OPTIMAE CVRAE DE SALVTE PATRIAE, QVIBVS AGITATVS ET EXERCITATVS ANIMVS, VELOCIVS IN HANC SEDEM ET DOMVM SVAM PERVOLABIT. *Deinde quaſi nō minus docto, q̄ forti uiro philoſophis apta ſubduntur, cum dicitur,* IDQVE OCYVS FACIET, SI IAM TVNC CVM ERIT INCLVSVS IN CORPORE, EMINEBIT FORAS: ET EA QVAE EXTRA ERVNT CONTEMPLANS, QVAM MAXIME SE A CORPORE ABSTRAHET. *Hæc enī illius ſunt præcepta doctrinæ, quæ illā dicit mortē philoſophantibus appetendā: ex qua fit, ut adhuc in corpore poſiti, corpus, ut alienā ſarcinam (in quantū patitur natura) deſpiciāt. Et facile nunc atq; opportune uirtutes ſuadet: poſtq̄ quāta, et q̄ diuina præmia uirtutibus debeantur, edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicitur, in qua nulla deuiantibus pœna ſancitur: ideo in cōcluſione operis pœnam ſancit extra hæc præcepta uiuentibus. quem locum Hermagoras ille Platonicus copioſius executus eſt, ſæcula infinita dinume-*

rans, quibus nocentũ animæ in eaſdem pœnas ſæpe re uolutæ, ſero de tartaris emergere permittuntur: et ad naturæ ſuæ principia, quod eſt cœlũ, tandem impetra ta purgatione remeare. Neceſſe eſt enim omnem animã ad originis ſuæ ſedem reuerti. Sed quæ corpus tanq̃ pe regrinæ incolunt, cito poſt corpus uelut ad patriam re uertuntur. Quæ uero corporum illecebris ut ſuis ſedi bus inhærent, quanto ab illis uiolentius ſeparantur: tanto ad ſupera ſerius reuertuntur. Sed iam finem ſomi nio cohibita diſputatione faciamus, hoc adiecto, quod con cluſionem decebit. Quia cum ſint totius philoſophiæ tres partes, moralis, naturalis, & rationalis: & ſit mo ralis, quæ docet morum elimatam perfectionem: natu ralis, quæ de diuinis corporibus diſputat: rationalis, cũ de incorporeis ſermo eſt, quæ mens ſola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc ſomnio prætermiſit. Nam illa ad uirtutes, amoremq; patriæ, & ad contem ptum gloriæ adhortatio, quid aliud continet, niſi ethicæ philoſophiæ inſtituta moralia? Cum uero uel de ſphæra rum modo, uel de nouitate, ſiue magnitudine ſyderũ, deq; principatu ſolis, & circis cœleſtibus, cingulisq; ter reſtribus, & Oceani ſitu loquitur, & harmoniæ ſupe rum pandit arcanum, phyſicæ ſecreta commemorat. At cum de motu, & immortalitate animæ diſputat, cui nihil conſtat ineſſe corporeum, cuiusq; eſſentiam nullius ſenſus, ſed ſola ratio deprehendit, illic ad altitudinem philoſophiæ rationalis aſcendit. Vere igitur pronun tiandum eſt, nihil hoc opere perfectius, quo uniuerſa philoſophiæ continetur integritas.

MACROBII AVRELII THEODOSII V. C. ET ILL. CONVIVIORVM PRIMI DIEI SATVRNALIORVM LIBER PRIMVS, AD EVSTATHIVM FILIVM.

m VLTAS, VARIAS QVE RES *in hac uita nobis Euſtathi fili natura cōaliauit. Sed nulla nos magis, q̄ eorum q̨ è nobis eſſent procreati, charitate deuinxit: eamq́; noſtram in his educādis, atq; erudiendis curam eſſe uoluit: ut parentes, neq; ſi id quod cuperent ex ſententia cederet, tantum ulla alia ex re uoluptatis, neq; ſi contra eueniret, tantum mœroris, capere poſſint. Hinc eſt q̄ mihi quoq; inſtitutione tua nihil antiquius æſtimatur. ad cuius perfectionē compendia longis anfractibus anteponenda ducens, moræq́; omnis impatiens, non operior, ut per hæc ſola te promoueas, quibus ediſcendis gnauiter ipſe inuigilas: ſed ago, ut ego quoq; tibi legerim, & quicquid mihi uel te iam in lucem edito, uel anteq̄ naſcereris, in diuerſis ſeu Græcæ, ſeu Romanæ linguæ uoluminibus elaboratum eſt, id totum ſit tibi ſciētiæ ſuppellex: et quaſi de quodam literarum penu, ſiquando uſus uenerit, aut hiſtoriæ quæ in librorum ſtrue latens clam uulgo eſt: aut dicti, facti'ue memorabilis reminiſcendi, facile id tibi inuentu, atq; depromptu ſit. Nec indigeſte tanq̄ in aceruum congeſſimus di-*

gna memoratu, ſed uariarum rerum diſparilitas, authoribus diuerſa, confuſa temporibus, ita in quoddam digeſta corpus eſt: ut quæ indiſtincte atq; promiſcue ad memoriæ ſubſidium annotaueramus, in ordinem inſtar membrorum cohærentia conuenirent. Nec *mihi uitio uertas, ſi res quas ex lectione uaria mutuabor, ipſe ſæpe uerbis quibus ab ipſis authoribus enarratæ ſunt, explicabo: quia præſens opus non eloquentiæ oſtentationem, ſed noſcendorum congeriem pollicetur.* Et *boni conſulas oportet, ſi notitiam uetuſtatis, modo noſtris nō obſcure, modo ipſis antiquorum fideliter uerbis recognoſcas: prout quæq; ſe uel enarranda, uel transferenda ſuggeſſerint.* Apes *enim quodammodo debemus imitari, quæ uagantur, & flores carpunt: deinde quicquid attulere, diſponunt, ac per fauos diuidunt: et ſuccum uarium in unum ſaporem miſtura quadam, & proprietate ſpiritus ſui mutant.* Nos *quoq; quicquid diuerſa lectione quæſiuimus, committemus ſtylo: ut in ordinem eodem digerente coaleſcat.* Nam *& in animo melius diſtincta ſeruantur: & ipſa diſtinctio non ſine quodam fermento, quo conditur uniuerſitas, in unius ſaporis uſum uaria libamenta confundit: ut etiam ſi quid apparuerit unde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe q̃ unde ſumptum noſcatur, appareat.*

Q*uod in corpore noſtro uidemus ſine ulla opera noſtra facere naturam.* Alimenta *quæ accipimus, quandiu in ſua qualitate perſeuerant, et ſolida innatant ſtomacho, oneri ſunt.* At *cum ex eo quod erant mutata ſunt, tum demum in uires, et ſanguinē tranſeunt.* Idem *in his quibus aluntur ingenia præſtemus, ut quæcunq;*

hauſimus, non patiamur integra eſſe, ne aliena ſint: ſed in quandam digeriem concoquantur. Alioquin in memoriam ire poſſunt, non in ingenium. Ex omnibus col ligamus, unde unum fiat ex omnibus: ſicut unus numerus fit ex ſingulis. Hoc faciat noſter animus: omnia q̃bus eſt adiutus abſcondat: ipſum tamen oſtendat quod efficit. Vt qui odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant, ut nullius ſint odoris propria: quæ condiuntur, confuſuri uidelicet omnium ſuccos odoraminum in ſpiramentum unum. Vides q̃ multorum uocibus chorus cõſtet? una tamẽ ex omnibus redditur. Aliqua eſt illic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedunt uiris fœminæ, interponitur fiſtula. Ita ſingulorum illic latent uoces, omnium apparent, & fit concentus ex diſſonis. Tale hoc præſens opus uolo. Multæ in illo artes, multa præcepta ſunt, multarũ ætatum exempla, ſed in unum con ſpirata. In quibus ſi neq; ea: quæ iam tibi cognita ſunt aſperneris, nec quæ ignota ſunt uites, inuenies plurima, quæ ſint aut uoluptati legere: aut cultui legiſſe: aut uſui meminiſſe. Nihil enim huic operi inſertũ puto, aut cognitu inutile, aut difficile perceptu. ſed omnia, quibus ſit ingenium tuum uegetius, memoria adminiculatior, oratio ſolertior, ſermo incorruptior: niſi ſicubi nos ſub alio ortos cœlo latinæ linguæ uena non adiuuet. Quod ab hiſce (ſi tamen quibuſdã forte nonnunq̃ tempus, uoluntasq; erit iſta cognoſcere) petitum, impetratumq; uolumus, ut æqui boniq; conſulant, ſi in noſtro ſermone natiua Romani oris elegantia deſideretur. Sed ne ego incautus ſum, qui uenuſtatem reprehenſionis incurram à. M. quondam Catone profectæ in

Aulum Albinũ, qui cum Lucio Lucullo conſul fuit? Is Albinus res Romanas oratione Græca ſcriptitauit. in eius hiſtoriæ primo ſcriptum eſt ad hanc ſententiam, Neminem ſuccenſere ſibi conuenire, ſiquid in illis libris parum compoſitæ, aut minus eleganter ſcriptum foret. Nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio: unde & eloquium Græcum à nobis alieniſſimum eſt. Ideoq; ueniam, gratiamq; malæ exiſtimationis, ſiquid eſſet erratum, poſtulauit. Ea cum legiſſet M. Cato, Næ tu, inquit, Aule nimiũ nugator es, cum maluiſti culpam deprecari, q̃ culpa uacare. Nam petere ueniam ſolemus, aut cum imprudẽtes errauimus: aut cum noxã imperio compellentis admiſimus. Te, inquit, oro, quis perpulit, ut id committeres, quod priusq̃ faceres, peteres uti ignoſceretur? Nunc argumentum, quod huic operi dedimus, uelut ſub quodã prologi habitu dicemus. Saturnalibus apud Vectium Prætextatum nobilitatis Romanæ proceres, doctiq; alij congregantur: et tempus ſolenniter feriatum deputant colloquio liberali: conuiuia quoq; ſibi mutua comitate præbentes: nec diſcedentes à ſe niſi ad nocturnam quietem. Nã per omne ſpacium feriarum meliorem diei partem ſerijs diſputationibus occupantes, cœnæ tempore conuiuiales ſermones agitant: ita ut nullum diei tempus docte aliquid, uel lepide proferrendi uacuum relinquatur. Sed erit in menſa ſermo iucundior, ut habeat uoluptatis amplius, ſeueritatis minus. Nam cum apud alios quibus ſunt deſcripta conuiuia, tum in illo Platonis ſympoſio, non auſteriore aliqua de re conuiuarum ſermo, ſed cupidinis uaria, et lepida deſcriptio eſt. In quo quidem Socrates,

non arctioribus, ut aſſolet, nodis urget, atq; implicat ad uerſarium: ſed eludendi magis q̃ decertandi modo, ap prehenſis dat elabendi propè atq; effugiendi locum. Oportet enim uerſari in conuiuio ſermones, ut caſtitate integros, ita appetibiles uenuſtate. Matutina erit robuſtior diſputatio, quæ uiros, & doctos, & præclariſſimos deceat. Neq; enim Cottæ, Lælij, & Scipiones ampliſſimis de rebus, quo ad Romanæ literæ erunt, in ueterũ libris diſputabũt: Prætextatos uero, Flauianos, Albinos, Symmachos, & Euſtathios, quorũ ſplendor ſimilis, & non inferior uirtus eſt, eodem modo loqui aliquid licitũ non erit. Nec mihi fraudi ſit, ſi uni aut alteri ex his quos cœtu coegit matura ætas, poſteriori ſæculo Prætextati ſint: quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiquior, ut huius pueritia uix illius apprehenderit ſenectutem: & tamen inter illos de rebus arduis diſputatur. Inclytum dialogum Socrates habita cum Timæo diſputatione conſumit: quos cõſtat eodem ſæculo nõ fuiſſe. Paralus uero & Xantippus, quibus pericles pater fuit, cum Protago ra apud Platonem diſſerunt, ſecundo aduentu Athenis morante, quos multo ante infamis illa peſtilentia Athenis abſumpſerat. Annos ergo coeuntium mitti in digitos (exemplo Platonis nobis ſuffragante) non conuenit. Quo autem facilius quæ ab omnibus dicta ſunt, apparere, ac ſecerni poſſent, Decium de Poſthumiano, qui nam ille ſermo, aut inter quos fuiſſet, ſciſcitantem fecimus. Et ne diutius lectoris deſyderia moremur, iã Decij, & Poſthumiani ſermo palàm faciet: quæ huius colloquij uel origo fuerit, uel ordo proceſſerit. Tentãti

mihi Poſthumiane aditus tuos, & molliſſima conſultandi tempora, cũ modo adſunt feriæ, quas indulget magna pars menſis Iano dicati. Cæteris enim fermè diebus, qui cauſis opportuni perorandis ſunt, hora omnino reperiri nulla poteſt, quin tuorum clientium negotia uel defendas in foro: uel domi diſcas. Nunc autem (ſcio te enim nõ ludo, ſed ſerio feriari) ſi eſt commodũ reſpondere id, quod rogatum uenio, tibi ipſi quantum arbitror non iniucundum, mihi uero gratiſſimum feceris. Requiro autem abs te id primum, interfueris ne cõuiuio ꝑ pluſculos dies continua comitate renouato, eiq; ſermoni quem prædicare in primis, quemq; apud omnes maximis ornare laudibus diceris? quem quidem ego ex patre audiſſem, niſi poſt illa conuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Alijs uero nuꝑ interfui admirantibus memoriæ tuæ uires, uniuerſa quæ tunc dicta ſunt per ordinem ſæpe referentis. Hoc unum Deci nobis (ut et ipſe, quantum tua ſinit adoleſcentia, uidere, et ex patre Albino audire potuiſti) in omni uitæ curſu optimum uiſum eſt, ut quantum ceſſare à cauſarum defenſione licuiſſet, tantum ad eruditorum hominum tuiq; ſimilium congreſſum aliquẽ ſermonemq; conferrem. Neq; enim recte inſtitutus animus requieſcere, aut utilius, aut honeſtius uſq̃ poteſt, q̃ in aliqua opportunitate docte, ac liberaliter colloquendi, interrogandiq;, & reſpondendi comitate. Sed quodnam iſtud conuiuium? An uero dubitandum eſt, quin id dicas, quod doctiſſimis procerum, cæteriſq; nuper apud Vectium Prætextatum fuit, & diſcurrens poſt inter reliquos grata uiciſſitudo uariauit? De hoc ipſo quæſitum ue-

nio. & explices uelim quale illud conuiuium fuerit, à quo te abfuiſſe propter ſingularem omnium in te amicitiam non opinor. Voluiſſem equidem, neq; id illis (ut exiſtimo) ingratum fuiſſet. Sed cum eſſent amicorum complures mihi cauſæ illis diebus pernoſcendæ, ad cœnam tum rogatus, meditandi, non edendi illud mihi tempus eſſe reſpondi. hortatusq; ſum ut alium potius nullo inuolutum negotio, atq; cura liberum quærerent. Itaq; factum eſt. Nam facundum & eruditum uirum Euſebium rhetorem inter Græcos præſtantẽ omnibus, id eſt noſtra ætate profeſſis, doctrinæ latialis haud inſciũ, Prætextatus meum in locum inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota ſunt, quæ tam iucunde & comiter ad inſtituendam uitam exemplis, ut audio, rerum copioſiſſimis, & uariæ doctrinæ ubertate prolata, digeſtaq; ſunt. Cum ſolſtitialis dies qui Saturnaliorum feſta, quibus illa conuiuia celebrata ſunt, conſecutus eſt, forenſi cura uacuus, lætiore animo eſſem domi, eò Euſebius cum paucis è ſectatoribus ſuis uenit. ſtatimq; uultu renidens, per magna me, inquit, abs te Poſthumiane cum ex alijs, tum hoc maxime gratia fateor obſtrictum, q à Prætextato ueniam poſtulando, mihi in cœna uacue feciſti locum. Itaq; intelligo, non ſtudium tantum tuum, ſed ipſam quoq; ut aliquid abs te mihi fiat cõmodi, conſentire, atq; aſpirare fortunam. Vis'ne, inquã, reſtituere id nobis, quod debitum tam benigne, ac tã libenter fateris: noſtrumq; hoc otium, quo perfrui raro admodum licet, eò ducere, ut his quibus interfueris tunc tu, nunc nos intereſſe uideamur? Faciam, inquit, ut uis.

Narrabo autem tibi, non cibum aut potum, tametſi ea quoq; ubertim caſteq; affuerunt: ſed ea quæ uel in conuiuijs, uel maxime extra menſam ab ijſdem per tot dies dicta ſunt, in quantũ potero animo repetã. Quæ quidem ego cum audirem, ad eorum mihi uitam qui beati à ſapientibus dicerentur, accedere uidebar. Nam & quæ pridie q̃ adeſſem inter eos dicta ſunt, Auieno mihi inſinuante comperta ſunt: & omnia ſcripto mandaui, ne quid ſubtraheret obliuio. Quæ ſi ex me audire geſtis, caue exiſtimes diem unam referendis, quæ per tot dies ſunt dicta, ſufficere. Quemnam igitur, & inter quos, aut unde ortum ſermonem Poſthumiane fuiſſe dicebat? Ita præſtò ſum indefeſſus auditor. Tum ille. Declinante, inquit, in ueſperum die, quem Saturnale feſtum erat inſecuturum, cum Vectius Prætextatus domi conuenire ſe geſtientibus copiam faceret, eò uenerunt Aurelius Symmachus, & Cecinna Albinus, cum ætate, tum etiam moribus ac ſtudijs inter ſe coniunctiſſimi: Hos Seruius inter grammaticos doctorem recens profeſſus, iuxta doctrinam mirabilis & amabilis, uerecunde terram intuens, & uelut latenti ſimilis ſequebatur. quos cum proſpexiſſet, obuiamq; proceſſiſſet, ac per blãde ſalutauiſſet, conuerſus ad Furium Albinum, qui tum forte cum Auieno aderat, Vis ne, ait, mi Albine cum his quos aduenisse popportune uides, quosq; iure ciuitatis noſtræ lumina dixerimus, eam rem de qua inter nos naſci cœperat ſermo, communicemus? Quid ni maxime uelim Albinus inquit? Nec enim ulla alia de re, q̃ de doctis quæſtionibus colloqui, aut nobis, aut his poteſt eſſe iucundius. Cumq; conſediſſent, tum

Cecinna, Quidnã id ſit mi Prætextate, tametſi adhuc neſcio, dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum. Cum & uobis ad colloquendum cauſam attulerit, & nos eius expertes eſſe non ſinatis. Atqui ſcias, inquit, oportet, eum inter nos ſermonem fuiſſe: ut cum dies craſtinus feſtis Saturno dicatis initium da it, quando Saturnalia incipere dicamus, id eſt quando craſtinum diem initium ſumere exiſtimemus. Et inter nos quidẽ parua quædam de hac diſputatione libauimus. uerum quia te, quicquid in libris latet, inueſtigare notius eſt, q̃ ut per uerecundiã negare poſſis, pergas uolo in mediũ proferre, quicquid de hoc quod quærimus edoctum tibi cõprehenſumq́; eſt. Tum Cecinna, cum uobis, qui me in hunc ſermonem adducitis, nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata ſunt, aut ignoratio neget, aut obliuio ſubtrahat, ſuperfluum uideo inter ſcientes nota proferre. Sed ne quis me exiſtimet dignatione cõſultationis grauari: quicquid de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit, paucis reuoluam. Poſt hæc cum omnes paratos ad audiendũ erectosq́; uidiſſet, ita exorſus eſt. Marcus Varro in rerum humanarum libro, quem de diebus ſcripſit, Homines, inquit, qui ex media nocte ad proximã mediam noctem his horis uigintiquatuor nati ſunt, uno die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obſeruationem diuiſiſſe, ut qui poſt ſolis occaſum, ante mediam noctem natus ſit, illo quem nox conſecuta eſt: contra uero qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur, eo die uideatur natus, qui poſt eam noctem diluxerit. Athenienſes autem aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit, eosq́; à ſolis occaſu ad

ſolem iterum occidẽtem, omne id medium tempus, unũ diem eſſe dicere. Babylonios porrò aliter, A ſole enim exorto, ad exortum eiuſdem incipientem, id ſpacium unius diei nomine uocare. Vmbros uero unum & eundem diem eſſe dicere, à meridie ad ſequentem meridiẽ. Quod quidem (inquit Varro) nimis abſurdum eſt. Nam qui Calẽdis hora ſexta apud Vmbros natus eſt, dies eius natalis uideri debebit: & Calendarum dimidiatus, & qui poſt Calendas erit, uſq; ad horam eius diei ſextam. Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies ſingulos annumerare à media nocte ad mediam proximam, multis argumentis oſtenditur. Sacra ſunt enim Romana, partim diurna, partim nocturna. Et ea quæ diurna ſunt, ab hora ſexta noctis ſequentis nocturnis ſacris tempus impenditur. Ad hoc ritus quoq; et mos auſpicandi eandẽ eſſe obſeruationem docet. Nam magiſtratus quando uno die eis et auſpicandum eſt, & id agendum, ſuper quo proceſſit auſpicium, poſt mediam noctem auſpicantur, & poſt exortum ſolem agunt: auſpicatiq; & egiſſe eadem die dicuntur. Præterea tribuni plebis, quos nullum diem integrum abeſſe Roma licet, cum poſt mediam noctem proficiſcuntur, et poſt primam facem ante mediam noctem ſequentem reuertuntur, non uidentur abfuiſſe diem: quoniã ante horam noctis ſextam regreſſi, partem aliquam illius in urbe conſumunt. Quintum quoq; Mutium iuriſconſultum dicere ſolitum legi, non eſſe uſurpatam mulierem, quæ cum Calendis Ianuarijs apud uirum matrimonij cauſa eſſe cœpiſſet, ad diẽ quartum Calendas Ianuarias ſequentes uſurpatum

iſſet. Non enim poſſet impleri trinoctium, quo abeſſe à uiro uſurpādi cauſa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ, alterius anni eſſent, qui inciperet ex Calendis. Virgilius quoq; id ipſum oſtendit, ut hominem decuit poeticas res agentem, recondita, atq; operta ueteris ritus ſignificatione.

» Torquet, inquit, medios nox humida curſus,
» Et me ſæuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim uerbis diem quem Romani ciuilem appellauere, à ſexta noctis hora oriri admonet. Idē poeta quando nox quoq; incipiat expreſſit in ſexto. Cum enim dixiſſet.

» Hac uice ſermonum roſeis aurora quadrigis
» Iā mediū æthereo curſu traiecerat axē, Mox ſuggeſſit
» Nox ruit Aenea, nos flendo ducimus horas. (uates.

Sed ita obſeruantiſſimus ciuiliū definitionum diei et noctis initia deſcripſit. qui dies ita diuiditur. Primū tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde Gallicinium. Inde conticinium, cum & galli conticeſcunt: et homines etiam tum quieſcunt. Deinde diluculum, id eſt cum incipit dignoſci dies. Inde mane, dum dies clarus. Mane autem dictum, aut ꝙ ab inferioribus locis, id eſt à manibus exordium lucis emergat. aut, quod uerius mihi uidetur, ab omine boni nominis. Nā & Lanuuini mane pro bono dicunt. ſicut apud nos quoq; contrarium eſt immane, ut immanis belua, uel immane facinus, & hoc genus cætera, non pro bono. Deinde à mane ad meridiem, hoc eſt ad medium diē. Inde iam ſupra uocatur tempus occiduum, et mox ſuprema tempeſtas, hoc eſt diei nouiſſimū tempus, ſicut

expreſſum eſt in duodecim tabulis, Solis occaſus ſuprema tempeſtas eſto. Deinde ueſpera, quod à Græcis tractum ē illi enim ἑσπέραν à ſtella heſpero dicunt. unde & Heſperia Italia, ꝙ occaſui ſubiecta ſit, nominatur. Ab hoc tempore prima fax dicitur. deinde concubia, et inde intempeſta, quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. Hæc eſt diei ciuilis à Romanis obſeruata diuiſio. Ergo noctu futura, cum media eſſe cœperit, auſpicium Saturnaliorum erit, quibus die craſtini mos inchoandi eſt. Hic cum omnes quaſi uetuſtatis promptuarium, Albini memoriam laudauiſſent, Prætextatus Auienum uidens Furio inſuſurrantem, quidnam hoc mi Auiene inquit, quod uni Albino indicatum clā cæteris eſſe uelis? Tum ille, Moueor quidem authoritate Cecinnæ, nec ignoro errorem in tantam non cadere doctrinam. Aures tamen meas iſta uerborum nouitas perculit, cum noctu futura, & die craſtini, magis, quā futura nocte, & die craſtino dicere (ut regulis placet) maluit. Nam noctu non appellatio, ſed aduerbium eſt. Porrò futura, quod nomen eſt, non poteſt cum aduerbio conuenire. Nec dubiū eſt, hoc inter ſe eſſe noctu & nocte, quod diu & die. Et rurſus, die & craſtini nō eodem caſu ſunt, & niſi caſus idem nomina in eiuſmodi elocutione non iungit. Saturnaliorū deinde cur malimus q̄ Saturnalium dicere, opto dignoſcere.
Ad hæc cum Cecinna renidens taceret, & Seruius à Symmacho rogatus eſſet, quidnam de his exiſtimaret. Licet, inquit, in hoc cœtu non minus doctrina q̄ nobilitate reuerendo, magis mihi diſcendum ſit, q̄ docendum: fabulabor tamen arbitrio iubentis, et inſinuabo

primum de Saturnalibus, poſt de cæteris, unde ſit ſic eloquendi non nouitas, ſed uetuſtas. Qui Saturnalium dicit, regula innititur. Nomina enim quæ datiuũ pluralem in bus mittunt, nunq̃ genitiuum eiuſdem numeri ſyllaba creuiſſe patiũtur. ſed aut totidem habet, ut monilibus monilium, ſedilibus ſedilium: aut una ſyllaba minus eſt, ut carminibus carminum, luminibus luminum. Sic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium q̃ Saturnaliorum. Sed qui Saturnaliorum dicunt, authoritate magnorum muniuntur uirorum. Nam et Salluſtius in .iij. Bacchanaliorum ait. Et Maſurius faſtorũ ſecundo, Vinaliorum, inquit, dies Ioui ſacer eſt, non ut quidam putant Veneri. Et ut ipſos quoq; grammaticos in teſtimonium citem, Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inſcribitur, Saturnaliorum inquit, dies apud Græcos quoq; feſti habentur. Et in eodem libro. Diluade me, inqt, de conſtitutione Saturnaliorum ſcripſiſſe arbitror. Item Iulius Modeſtus de ferijs. Saturnaliorũ, inquit, feriæ. Et in eodem libro. Antias inquit, Agonaliorum repertorem Numam pompilium refert. Hæc tamẽ, inquies, authoritas quæro an poſſit aliqua ratione defendi. Plane, quatenus alienum non eſt committi grãmaticũ cum ſua analogia, tentabo ſuſpitionibus eruere, quid ſit, quod eos ſolita enũtiatione detorſerit, ut mallent Saturnaliorum, q̃ Saturnalium dicere. Ac primum æſtimo, ꝙ hæc nomina quæ ſunt feſtorum dierũ neutralia, carentq; numero ſingulari, diuerſæ conditionis eſſe uoluerunt ab his nominibus, quæ utroq; numero figurantur. Compitalia enim, & Bacchanalia, & Agonalia, & Vinalia, & reliqua his ſimilia, feſtorũ

dierum nomina ſunt, nec ſingulariter nominantur. aut ſi ſingulari numero dixeris, non idem ſignificabis, niſi adieceris feſtum, ut Bacchanale feſtum, et Agonale feſtum, et reliqua, ut iam nõ poſitum ſit, ſed adiectiuum, quod Græci ἐπίθετον uocant. Animati ſunt ergo ad faciendam diſcretionem in genitiuo caſu, ut ex hac declinatione exprimerent nomen ſolẽnis diei, ſcientes in nonnullis ſæpe nominibus datiuo in bus exeunte, nihilominus genitiuum in rum finiri, ut domibus domorum, duobus duorum, ambobus amborum. Ita et uiridia cum ἀντὶ ἐπιθέτων accipiuntur, genitiuum in ium faciunt, ut uiridia prata, uiridium pratorum. Cũ uero ipſam loci uiriditatem ſignificare uolumus, uiridiorum dicimus. ut cum dicitur formoſa facies uiridiorum. Tunc enim uiridia quaſi poſitiuum ponitur, nõ accidens. Tanta autem apud ueteres fuit licentia huius genitiui, ut Aſinius Pollio Vectigaliorum frequenter uſurpet, quod uectigal non minus dicatur q̃ uectigalia. Sed & cum legamus Læuáq; ancile gerebat, tamen & anciliorũ relatum eſt. Videndum ergo, ne magis uarietas delectauerit, q̃ ad amuſſim uerum ſit, feſtorum dierum nomina ſic uocata. Ecce enim & præter ſolennium dierum uocabula alia quoq; ſic declinata reperimus, ut præcedens ſermo patefecit, uiridiorum, & uectigaliorum, et anciliorũ. Sed et ipſa feſtorũ nomina ſecundum regulam declinata apud ueteres reperio. Si quidem Varro Ferialium diem ait, à ferendis in ſepulchra epulis dici. Non dixit ferialiorum. Et alibi, Floralium non floraliorum ait, cum idem non ludos florales illic, ſed ipſum feſtum floralia ſignificaret.

Maſurius etiam ſecundo faſtorum, Liberalium dies, inquit, à pontificibus agonium martiale appellatur. Et in eodem libro. Eam noctem deinceps, quæ in ſequentem diem qui eſt Lucarium, non dixit lucariorum. Itemq; Liberalium multi dixerunt, non Liberaliorũ. Vnde pronuntiandum eſt ueteres indulſiſſe copiæ per uarietatem, ut dicebant exanimos & exanimes, inermes & inermos, tum hilaros atq; hilares. Et ideo certum eſt licito & ſaturnalium & ſaturnaliorum dici, cũ alterum regula cum authoritate, alterum etſi ſola, ſed multorũ defendit authoritas. Reliqua autem uerba quæ Auieno noſtro noua uiſa ſunt, ueterum nobis ſunt teſtimonijs aſſerenda. Ennius enim, niſi cui uidetur inter noſtræ ætatis politiores munditia reſpuendus, noctu concubia dixit his uerbis.

» Qua Galli furtim noctu ſumma arcis adorti
» Mœnia concubia, uigileſq; repente cruentant.

Quo in loco animaduertẽdum eſt non ſolum ꝙ noctu concubia, ſed etiam quod qua noctu dixerit. Et hoc poſuit in annalium ſeptimo, in quorũ .iij. clarius quidem idem dixit.

» Hac noctu filo pendebit Hetruria tota.

Claudius etiam Quadrigarius annali .iij. Senatus autem de noctu conuenire, noctu multa domum dimitti. Non eſſe ab re puto hoc in loco id quoq; admonere, ꝙ decemuiri in .xij. tabulis inuſitatiſſime nox pro noctu dixerunt. Verba hæc ſunt. Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit, iure cæſus eſto. In quibus uerbis id etiam notandũ eſt ꝙ ab eo quod eſt is, non eum caſu accuſatiuo, ſed im dixerunt. Sed nec diecraſtini

à doctiſſimo uiro ſine ueterum authoritate prolatum eſt: q̃bus mos erat, modo diequinti, modo diequinte, pro aduerbio copulate dicere. Cuius indiciũ eſt, q̃ ſyllaba ſecunda corripitur, quæ natura producitur, cum ſolũ dicitur die. Quod aũt diximus, extremam iſtius uocis ſyllabã tum p e, tum per i ſcribi, conſuetũ id ueteribus fuit, ut his literis plerũq; in fine indifferenter uterentur, ſicut priſtine & priſtini, procliue procliui. Venit ecce illius uerſus Pomponiani in mentem, qui eſt ex Atellana, quæ Meuia inſcribitur.

» *Dies hic ſextus cum nihil egi, die*
» *Quarte moriar fame.*

Die priſtine eodem modo dicebatur, quod ſignificabat die priſtino, id eſt priore, quod nunc pridie dicitur, conuerſo cõpoſitionis ordine, quaſi priſtino die. Nec inficias eo, lectum apud ueteres die quarto. Sed inuenitur hoc de tranſacto, non de futuro poſitum. Nã Cn. Matius homo impenſe doctus, in mimiambis pro eo dicit, quod nudiuſquartus nos dicimus, in his uerſibus, Nuper die quarto ut recordor, et certe aquarium urceum unicum domi fregit. Hoc igitur intererit, ut die quarto quidem de præterito dicamus, die autem quarte de futuro. Verum ne de diecraſtini nihil retuliſſe uideamur, ſuppetit Cœlianum illud ex libro hiſtoriarũ ſecundo, Si uis mihi æquitatem dare, & ipſe cum cætero exercitu me ſequi, diequinti Romæ in capitolio curabo tibi cœnam coctam. Hic Symmachus, Cœlius tuus, inquit, & hiſtoriam, & uerbũ ex originibus M. Catonis accepit, apud quem ita ſcriptum eſt. Igitur dictatorem Carthaginenſium magiſter equitum monuit, Mitte Romã me-

cum equitatum, diequinti in capitolio tibi cœna cocta erit. Et Prætextatus, Exiſtimo nonnihil ad demonſtrandam conſuetudinẽ ueterum, etiam et pratoris uerba cõferre: qui more maiorum ferias concipere ſolet, quæ appellantur Compitalia. Ea uerba hæc ſunt, Dienonũ poſt calẽdas Ianuarij Quiritibus compitalia erunt. Tum Auienus aſpiciens Seruium, Curius, inquit, & Fabricius, & Coruncanus antiquiſſimi uiri, uel etiam his antiquiores Horatij illi trigemini, plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt: neq; Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelaſgorum, qui primi coluiſſe in Italia dicuntur, ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. Tu autem proinde quaſi cũ matre Euandri nunc loquere. Vis nobis uerba multis iam ſæculis oblitterata reuocare, ad quorum congeriem præſtantis quoq; uiros, quorum memoriam continuus legendi uſus inſtruit, incitaſti. Sed antiquitatẽ uobis placere iactatis, quæ honeſta, & ſobria, & modeſta ſit. Viuamus ergo moribus præteritis, præſentibus uerbis loquamur. Ego enim id quod à C. Cæſare excellentis ingenij ac prudentiæ uiro, in primo de analogia libro ſcriptum eſt, habeo ſemper in memoria atq; in pectore, ut tanq̃ ſcopulum, ſic fugiam infrequens atq; inſolens uerbum. Mille deniq; uerborũ talium eſt, quæ cũ in ore priſcæ authoritatis crebro fuerint, exauctorata tamen à ſequenti ætate, repudiataq; ſunt. Horum copiã proferre nunc poſſem, ni tempus iam noctis propinquantis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret. Bona uerba quæſo, Prætextatus morali, ut aſſolet, grauitate ſubiecit, ne inſolenter parentis artium antiquitatis reuerentiam uerberemus, cuius amorem tu quoq; dum

diſſimulas, magis prodis. Cum enim dicis, mille uerborum eſt, quid aliud ſermo tuus niſi ipſam redolet uetuſtatem? Nam licet M. Cicero in oratione, quam pro Milone concepit, ita ſcriptum reliquerit, Ante fundum Clodij quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones, facile mille hominum uerſabatur ualentium. non uerſabantur: quod in libris minus accurate ſcriptis reperiri ſolet. Et in ſexta in Antonium, Quis unq̃ in illo Iano inuentus eſt, qui Lucio Antonio mille nummum ferret expenſum? Licet Varro quoq; eiuſdem ſæculi homo in ſeptimodecimo humanarum dixerit, Plus mille & centum annorum eſt, tamen fidutiam ſic componendi, non niſi ex antecedentium authoritate ſumpſerunt. Nam Quadrigarius in tertio annalium ita ſcripſit, Ibi occiditur mille hominum. Et Lucilius in tertio ſatyrarum,

» Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum.

Alibi uero etiam declinationem huius nominis executus eſt. Nam in decimoquinto libro ita dicit,

» Hunc milli paſſum qui uicerit atq; duobus,
» Campanus ſonipes ſucauſſor nullus ſequetur
» Maiori ſpacio ac diuerſus uidebitur ire. Idẽ in lib. ix.
» Tu milli nummum potes uno quærere centum.

Milli paſſum dixit, pro mille paſſibus. & milli nummum dixit, pro mille nummis. aperteq; oſtendit mille & uocabulum eſſe, & ſingulari numero dici, & caſum etiam capere ablatiuum: eiuſq; pluratiuũ eſſe milia. Mille enim non ex eo ponitur quod Græce χίλιοι dicuntur, ſed quod χιλίας. Et ſicut una chilias, et duæ chiliades, ita unum mille, et duo milia ueteres certa, atq;

directa ratione dicebant. Et heus tu? his ne tam doctis uiris quorum M. Cicero, et Varro imitatores ſe gloriantur, adimere uis in uerborum comitijs ius ſuffragandi: & tanquam ſexagenarios maiores de ponte deijcies? Plura de hoc diſſereremus, ni nos inuitos ab inuito diſcedere hora cogeret. Sed uultis ne diem ſequentem, quem omnes pleriq; abaco & latrunculis conterunt, nos iſtis ſobrijs fabulis à primo lucis in cœnæ tempus, ipſam quoq; cœnam non obrutam poculis, non laſciuientem ferculis, ſed quæſtionibus doctis pudicam, & mutuis ex lectione relationibus exigamus? Sic enim ferias præ omni negotio fœtas commodi ſenſerimus, non animum, ut dicitur, remittentes: nam remittere, inquit, Muſonius animum quaſi amittere eſt: ſed demulcentes eum paulum, atq; laxantes iucundis, honeſtisq; ſermonum illectationibus. Quod ſi ita decernitis, dijs pœnatibus meis huc conueniendo gratiſſimum feceritis. Tum Symmachus, Nullus, qui quidem ſe dignum hoc conuentu meminerit, ſodalitatem hanc, uel ipſum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionem cœtus deſyderetur, inuitandos ad eundem congreſſum conuictumq; cenſeo Flauianum, qui quanto ſit mirando uiro, & uenuſto patre præſtantior, non minus morum ornatu uitæq; grauitate, quam copia profundæ eruditionis aſſeruit: ſimulq; Poſthumianum, qui forum defenſionum dignatione nobilitat: et Euſtathium, qui tantus in omni philoſophiæ genere eſt, ut ſolus nobis repræſentet trium philoſophorum ingenia, de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt. Illos dico, quos Athenienſes quondam ad ſenatum legauere, impetratum,

uti multam remitteret, quam ciuitati eorũ fecerat propter Oropi uaſtationem. Ea multa fuerat talentum ferè quingentũ. Erant iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes ſtoicus, Critolaus peripateticus, quos ferunt ſeorſum quenq́;, oſtentandi gratia, per celeberrima urbis loca, magno hominum conuentu diſſertaſſe. Fuit, ut relatum eſt, facundia Carneades uiolenta & rapida, ſcita & teriti Critolaus, modeſta Diogenes et ſobria. Sed in ſenatum introducti interprete uſi ſunt Cœlio ſenatore. At hic noſter cũ ſectas omnes aſſecutus, ſed probabiliorem ſecutus ſit, omniaq́; hæc inter Græcos genera dicendi ſolus impleat, inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt, ut neſcias qua lingua facilius, uel ornatius expleat operam diſſerendi. Probauere omnes Quinti Aurelij iudicium, quo edecumatos elegit ſodales, atq; his ita conſtitutis, primumà Prætextato ſimul, deinde à ſe diſcedentes, domum quiſq; ſuam regreſſi ſunt. Poſtero die ad ædes Vectij matutini omnes, inter quos pridie conuenerat, affuerunt: quibus Prætextatus in bibliothecam receptis, in qua eos operiebatur, præclarum, inquit, diem mihi fore uideo, cum & uos adeſtis, & affuturos ſe illi quos ad conuentus noſtri ſocietatem rogari placuit, ſpoponderunt. Soli Poſthumiano antiquior uiſa eſt inſtruendarũ cura defenſionum, in cuius abnuentis locum Euſebium Graia, et doctrina & facundia clarum rhetorem ſurrogaui: inſinuauiq́; omnibus, ut exorto die, ſe nobis indulgerent. quandoquidem nullus hodie officijs publicis occupari fas eẽt. Togatus certe, uel trabeatus, paludatus'ue, ſeu prætextatus, hac die uidetur nullus. Tũ Auienus,

ut ei

ut ei interpellandi mos erat. Cum ſacrum mihi, ait, ac Reip. nomen Prætextate tuum inter uocabula diuerſi habitus referſ, admoneor non ludicræ, ut exiſtimo, quæſtionis. Cum enim ueſtitus togæ, uel trabeæ, ſeu paludamenti, nullum de ſe proprij nominis uſum fecerit, quæro abs te, cur hoc de ſolo prætextæ habitu uſurpauerit uetuſtas: aut huic nomini quæ origo contigerit? Inter hæc Auieni dicta, Flauianus & Euſtathius, par inſigne amicitiæ, ac minimo poſt Euſebius ingreſſi, alacriorem fecere cœtum: acceptaq́; ac reddita ſalutatione conſederunt, percontantes quidnam offenderint ſermocinationis. Tum Vectius, peropportune affuiſtis mihi, inquit, aſſertorem quærenti. Mouet enim mihi Auienus noſter mei nominis quæſtionem, & ita originem eius flagitat, tanq̃ fides ab eo generis exigenda ſit. Nam cum nullus ſit qui appelletur ſuo nomine uel togatus, uel trabeatus, uel paludatus, cur Prætextatus nomen habeatur, poſtulat in mediũ proferri. Sed & cũ poſti inſcriptum ſit delphici templi, & unius è numero ſeptem ſapientum eadem ſit iſta ſentẽtia, γνῶθι σεαυτὸν, quid in me ſcire exiſtimãdus ſim, ſi nomen ignoro, cuius mihi nunc & origo, & cauſa dicenda eſt? Tullus Hoſtilius rex Romanorum tertius, debellatis Hetruſcis, ſellam curulem, lictoresq́;, et togam pictam, atq; prætextam, quæ inſignia magiſtratuum Hetruſcorum erant, primus ut Romæ haberentur, inſtituit. Sed prætextã illo ſæculo puerilis nó uſurpabat ætas. Erat enim ut cætera quæ enumeraui, honoris habitus. Sed poſtea Tarquinius Demarati exulis Corinthij filius Priſcus, quem quidam Lucumonem uocitatum ferunt,

rex tertius ab Hoſtilio, quintus à Romulo, de Sabinis egit triumphum. Quo bello filium ſuum, annos quatuordecim natum: quod hoſtem manu percuſſerat, & pro concione laudauit, & bulla aurea, prætextáq; donauit, inſigniens puerum ultra annos fortem, præmijs uirilitatis & honoris. Nam ſicut Prætexta magiſtratuum, ita bulla geſtamen erat triumphantium: quam in triumpho præ ſe gerebant, incluſis intra eam remedijs: quæ crederent aduerſus inuidiam ualentiſſima. Hinc deductus mos, ut prætexta et bulla in uſum puerorum nobilium uſurparentur: ad omen & uota conciliandæ uirtutis, ei ſimilis, cui primis in annis munera iſta ceſſerunt. Alij putant eundem Priſcum, cum is ſtatum ciuium ſollertia prouidi principis ordinaret: cultum quoq; ingenuorum puerorum inter præcipua duxiſſe, inſtituiſſéq;, ut patricij bulla aurea cum toga: cui purpura prætexitur, uterentur, dúntaxat illi, quorum patres curulem geſſerant magiſtratum. Cæteris autem, ut prætexta tantum uterentur indultum: ſed uſq; ad eos, quorum parentes equo ſtipendia iuſta meruiſſent. Libertinis uero nullo iure uti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis: quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo. Sed poſtea libertinorum quoq; filijs prætexta conceſſa eſt, ex cauſa tali: quam M. Lælius augur refert, qui bello punico ſecundo duumuiros dicit ex ſenatuſconſulto: propter multa prodigia, libros Sibyllinos adiſſe: & inſpectis his nuntiaſſe in capitolio ſupplicandum, lectiſterniumq; ex collata ſtipe faciendum: ita ut libertinæ quoq;, quæ longa ueſte uterentur, in eam rem pecuniam ſubminiſtrarent. Acta

igitur obſecratio eſt, pueris ingenuis, itemq́; libertinis: ſed & uirginibus patrimis matrimisq́; pronuntiantibus carmen. Ex *quo conceſſum, ut libertinorum quoq; filij, qui ex iuxta duntaxat matreſamilias nati fuiſſent: togam prætextam, & lorum in collo pro bullæ decore geſtarent.* Verrius Flaccus *ait,* Cum *populus* Romanus *peſtilentia laboraret, eſſetq́; reſponſum, id accidere, ꝙ dij deſpicerentur, anxiam urbem fuiſſe: quia non intelligeretur oraculum, eueniſſeq́;, ut circenſium die, puer de cœnaculo pompam ſuperne deſpiceret, & patri referret, quo ordine ſecreta ſacrorum in arca pilenti compoſita uidiſſet.* Qui *cum rem geſtam ſenatui nuntiaſſet, placuiſſe uelari loca ea, qua pompa ueheretur: atq; ita peſte ſedata, puerum, qui ambi ambiguitatem ſortis abſoluerat, togæ & prætextæ uſum munus impetrauiſſe.* Vetuſtatis *peritiſſimi referunt, in raptu* Sabinarum, *unam mulierum nomine* Herſiliam *: dum adhæreret filiæ, ſimul raptam.* Quam *cum* Romulus Hoſto *cuidam ex agro* Latino *: qui in aſylum eius confugerat, uirtute conſpicuo uxorem dediſſet, natum ex ea puerum anteq̃ ulla alia* Sabinarum *partum ederet, eumq́;, ꝙ primus eſſet in hoſtico procreatus,* Hoſtum Hoſtilium, *à matre uocatum, & eundem à* Romulo *bulla aurea, ac prætexta, inſignibus honoratum.* Is *enim cum raptas ad conſolandum uocaſſet, ſpopondiſſe fertur, ſe eius infanti: quæ prima ſibi ciuem* Romanum *eſſet enixa, illuſtre munus daturum.* Nonnulli *credunt ingenuis pueris attributum, ut cordis figuram in bula ante pectus annecterent, quã inſpiciẽtes, ita demũ ſe homines cogitarent, ſi corde præſtarẽt.*

Togam quoq; prætextam his additam,ut ex purpuræ rubore,ingenuitatis pudore regerentur.

Diximus unde prætexta, adiecimus & cauſas quibus exiſtimatur conceſſa pueritiæ. Nunc idem habitus quo argumento tranſierit in uſum nominis,paucis explicandum eſt. Mos antea ſenatoribus fuit in curiam cum prætextatis filijs introire. Cum in ſenatu res maior quæpiam conſultaretur,eaq; in diem poſterum prolata eſſet:placuit ut hanc rem, ſuper qua tractauiſſent; ne quis enuntiaret,priuſq̃ decreta eſſet. Mater Papyrij pueri,qui cum parente ſuo in curia fuerat, percontatur filium, quidnam in ſenatu egiſſent patres. Puer reſpondit,tacendum eſſe,neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior,ſecretum rei,& ſilentiũ pueri eius animumq; ad exquirendum euerberat. Quærit igitur compreſſius,uiolẽtiusq;. Tum puer urgente matre, lepidi atq; feſtiui mendacij conſilium capit. Actum in ſenatu dicit,utrum uideretur utilius,magisq; ex Republica eſſe, unus'ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc ubi illa audiuit,animo compaueſcit,domo trepidans egreditur,ad cæteras matronas affert. Poſtridieq; ad ſenatum copioſæ matrumfamilias cateruæ confluunt,lachrimantes atq; obſecrantes orant,una potius ut duobus nupta fieret,quàm uni duæ. Senatores ingrediẽtes curiam,quæ illa mulierum intemperies,& quid ſibi poſtulatio iſthæc uellet,mirabantur. & non ut paruæ rei prodigium,illam uerecundi ſexus impudicam inſaniam paueſcebant. Puer Papyrius publicum metum demit. Nam in medium curiæ progreſſus,quid ipſi mater audire inſtitiſſet, quid

matri ipſe ſimulaſſet, ſicuti fuerat, enarrat. Senatus fidem, atq; ingenium pueri exoſculatur: conſultumq́; facit uti poſt hac pueri cum patribus in curiam non introeant, præter illum unum Papyrium, eiq; puero poſtea cognomentum honoris gratia, decreto inditum Prætextatus, ob tacendi, loquendiq́; in prætextata ætate prudentiam. Hoc cognomentum poſtea familiæ noſtræ in nomen hæſit. Non aliter dicti Scipiones, niſi quod Cornelius, qui patrem luminibus carentem pro baculo regebat, Scipio cognominatus, nomen ex cognomine poſteris dedit. Sic Meſſala tuus Auiene, dictus cognomento Valerij Maximi, qui poſtq̃ Meſſanam urbem Siciliæ nobiliſſimam cœpit, Meſſala cognominatus eſt. Nec mirum ſi ex cognominibus nata ſunt nomina, cũ contra & cognomina ex proprijs ſint tracta nominibus, ut ab Aemilio Aemilianus, à Seruilio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius, Meſſala & Scipio, alter de pietate, de uirtute alter, ut refers, cognomina repererunt. Sed Scrofa & Aſina, quæ uiris non mediocribus cognomenta ſunt, uolo dicas unde contigerint, cum cõtumeliæ quã honori propiora uideantur. Tum ille, Nec honor, nec iniuria, ſed caſus fecit hæc nomina. Nam Aſinæ cognomentũ Cornelijs datum eſt, quoniam princeps Corneliæ gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cum ſponſores ab eo ſolenniter poſcerentur, aſinam cum pecuniæ onere produxit in forum, quaſi pro ſponſoribus præſens pignus. Tremellius uero Scropha cognominatus eſt euẽtu tali. Is Tremellius cum familia atq; liberis in uilla erat, ſerui eius cum de uicino ſcrofa erraret, ſurreptam conficiunt. Vicinus aduocatis cuſtodibus,

omnia circumuenit, ne qua hæc efferri poſſit, iſque ad dominum appellat reſtitui ſibi pecudem. Tremellius q ex uillico rem comperiſſet, ſcrofæ cadauer ſub centonibus collocat: ſuper quos uxor cubabat. Quæſtionem ai-nno permittit. Cum uentum eſt ad cubiculum, uerba iurationis concipit, nullam eſſe in uilla ſua ſcrofam, niſi illa, inquit, quæ in centronibus iacet, lectulũ monſtrat. Ea facetiſſima iuratio, Tremellio Scrofæ cognomẽ dedit. Dum iſta narrantur, unus è famulitio: cui prouincia erat admittere, uolẽtes dominũ conuenire, Euangelum adeſſe nuntiat cum Dyſario: qui tunc Romæ præſtare uidebantur cæteris medendi artem profeſſis. Corrugato indicauere uultu plæriq; de conſidentibus, Euangeli interuentum otio ſuo inamœnum, minusq; placido conuentui congruentem. Erat enim amarulenta dicacitate, et lingua proterue mordaci, procax, ac ſecurus offenſarum: quas ſine delectu chari uel non amici in ſe, paſſim, uerbis odia ſerentibus prouocabat. Sed Prætextatus, ut erat in omnes æque placidus, ac mitis: ut admitterentur miſſis obuijs imperauit, quos Horus ingredientes commodum conſecutus comitabatur, uir corpore atq; animo iuxta ualidus: qui poſt inter pugiles palmas, ad philoſophiæ ſtudia migrauit, ſectamq; Antiſthenis, & Cratetis, atq; ipſius Diogenis ſecutus, inter Cynicos non incelebris habebatur: ſed Euangelus poſtq̃ cœtum tantum aſſurgentem ſibi ingreſſus offendit, caſus ne, inquit, hos omnes ad te Prætextate contraxit, an altius quiddam: cui remotis arbitris opus ſit, cogitaturi ex diſpoſito conueniſtis? Quod ſi ita eſt (ut exiſtimo) abibo potius, q̃ me ue-

ſtris miſcebo ſecretis, à quibus me amouebit uoluntas, licet fortuna fecíſſet irruere. Tum Vectius, quis ad omnem patientiam conſtanter animi tranquillitate firmus eſſet, nonnihil tamen conſultatione tam proterua motus, Si aut me, inquit, Euangele, aut hæc innocentiæ lumina cogitaſſes: nullum inter nos tale ſecretum opinareris, quod non uel tibi, uel & uulgo fieri dilucidum poſſet, quia neq; ego ſum immemor, nec horũ quenq̃ inſcium credo ſancti illius: præcepti philoſophiæ, Sic loquendum eſſe cum hominibus, tanq̃ dij audiant: ſic loquendum cum dijs, tanq̃ homines audiant. Cuius ſecunda pars ſancit, ne quid à dijs petamus, quod uelle nos indecorum, ſit hominibus conſiteri. Nos uero, ut & honorem ſacris ferijs haberemus, & uitaremus tamen torporem feriandi: atq; ocium in negocium utile uerteremus, conuenimus, diem totum doctis fabulis, uelut ex ſymbolo conferendis daturi. Nam ſi per ſacra ſolennia riuos deducere religio nulla prohibet: ſi ſalubri fluuio merſare oues fas, & iura permittunt, cur non religionis honor putetur, dicare ſacris diebus ſacrum ſtudium literarum? Sed quia uos quoq; deorum aliquis nobis additos uoluit, facite, ſi uolentibus uobis erit, diem communibus & fabulis, et epulis exigamus: quibus ut omnes hodie qui præſentes ſunt acquieſcant, impetratum teneo. Tunc ille, Superuenire fabulis non euocatos, haud equidem turpe exiſtimatur: uerum ſponte irruere in conuiuiũ alijs præparatum, nec ab Homero ſine nota, uel in fratre, memoratum eſt. Et uide ne nimiũ arroganter tres tibi uelis Menelaos contigiſſe, cũ illi tanto regi unus euenerit.

Tum omnes Prætextatum iuuantes orare, blandeq; ad commune inuitare conſortium: Euangelum quidem ſæpius & maxime, ſed nonnunq̃ & cum eo pariter ingreſſos. Inter hæc Euangelus petitu omnium temperatus. M. Varronis, inquit, librũ uobis arbitror non ignotum ex ſatyris menippeis, q̃ inſcribitur, Neſcis quid ueſper uehat. in quo conuiuarum numerum hac lege definit, ut neq; minor q̃ gratiarum ſit: neq; q̃ muſarum numeroſior. Hic uideo excepto rege conuiuij, tot uos eſſe, quot ſunt muſæ. Quid ergo perfecto numero quæritis adijciendos? Et Vectius, Hoc, inquit, præſentia ueſtra nobis præſtabit, ut & muſas impleamus, et gratias: quas ad feſtum deorum omnium principis æquum eſt conuenire. Cum igitur conſediſſent, Horus Auienum intuens, quem familiarius frequentare ſolitus erat: In hoc, inquit, Saturni cultu, quem deorum principem dicitis, ritus uidetur ab Aegyptiorum religioſiſſima gente, in arcana templorum, uſq; ad Alexãdri Macedonis occaſum defuiſſe: poſt quem tyrannide Ptolemæorum preſſi, hos quoq; deos in cultum recipere, Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur, coacti ſunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non omnino religionis ſuæ obſeruata confunderent. Nam quia nunquam fas fuit Aegyptijs pecudibus aut ſanguine, ſed precibus et thure ſolo placare deos, his autem duobus aduenis hoſtiæ erant ex more mactandæ, fana eorum extra pomœrium locauerunt, ut & illi ſacrificij ſolenni ſibi cruore colerentur: nec tamen urbana templa pecudum morte pollueretur. Nullum itaq; Aegypti oppidum intra muros ſuos, aut Saturni, aut Serapis fanum recepit. Horũ

alterum uix ægréq; à nobis admiſſum audio: Saturnũ uero uel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil eſt, quod me hoc ſcire prohibeat, uolo in medium proferatur. Hic Auienus in Prætextatum expectationem conſulentis remittens, Licet omnes, ait, qui adſunt, pari doctrina polleant, ſacrorum tamen omniũ Vectius unice conſcius, poteſt tibi & originem cultus, q̃ huic deo penditur, & cauſam feſti ſolennis aperire. Quod cum Prætextatus in alios refundere tentaſſet, omnes ab eo impetrauerunt, ut ipſe diſſereret. Tunc ille ſilentio facto ita exorſus eſt,

Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas eſt, non quæ ad arcanam diuinitatis naturam refertur, ſed quæ aut fabuloſis admiſta diſſeritur: aut à phyſicis in uulgus aperitur. Nam occultas et manantes ex meri ueri fonte rationes, ne in ipſis quidem ſacris enarrari permittitur. Sed ſi quis illas aſſequitur, continere intra conſcientiam tectas iubetur. Vnde quæ ſciri fas eſt, Horus noſter licebit mecum recognoſcat. Regionem iſtam, quæ nunc uocatur Italia, regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinus Protarchum Trallianum ſecutus tradit) cum Cameſe æque indigena terram hanc ita participata potentia poſſidebat, ut regio Cameſene oppidum Ianiculum uocitaretur. Poſt ad Ianum ſolum regnum redactum eſt, qui creditur geminam faciem prætuliſſe, ut quæ ante, quæq; poſt tergum eſſent, intueretur. Quod procul dubio ad prudentiam regis ſollertiamq; referendum eſt, qui & præterita noſſet: & futura proſpiceret. ſicut Anteuorta, & Poſtuorta diuinitatis ſcilicet aptiſſimæ comites, apud Romanos coluntur.

Hic igitur Ianus cum Saturnum claſſe peruectum ex cepiſſet hoſpitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum, & rudem ante fruges cognitas uictum, in melius redegiſſet, regni eum ſocietate munerauit. Cum primus quoq; æra ſignaret, ſeruauit & in hoc Saturni reuerentiam: ut quoniam ille naui fuerat aduectus, ex una quidem parte ſui capitis effigies, ex altera uero nauis exprimeretur: quo Saturni memoriam etiam in poſteros propagaret. Aes ita fuiſſe ſignatum hodieq; intelligitur in aleæ luſu: cum pueri denarios in ſublime iactantes, capita aut nauim, luſu teſte uetuſtatis, exclamant. Hos una concordes regnaſſe, uicinaq; oppida opera communi condidiſſe, præter Maronem, qui refert, Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen, etiam illud in promptu eſt: quod poſteri quoq; duos eis continuos menſes dicarunt, ut December ſacrum Saturni, Ianuarius alterius uocabulum poſſideret. Cum inter hæc ſubito Saturnus non comparuiſſet: excogitauit Ianus honorum eius augumentum. Ac primum terram omnem ditioni ſuæ parentem Saturniam nominauit. Aram deinde cum ſacris tanquam deo condidit, quæ Saturnalia nominauit. Tot ſæculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatem. Obſeruari igitur eum iuſſit maieſtate religionis, quaſi uitæ melioris authorem. Simulacrum eius indicio eſt, cui falcē inſigne meſſis adiecit. Huic deo inſertiones ſurculorum, pomorumq; educationes, & omnium eiuſcemodi fertilium, tribuunt diſciplinas. Cyrenenſes etiam cum rem diuinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur, placentasq; mutuo miſſitant, mellis &

fructuum repertorem Saturnum æſtimantes. Hunc Romani etiam Sterculium uocant, quod prius ſtercore fœcunditatem agris comparauerit. Regni eius tempora feliciſſima feruntur, cum propter rerum copiam, tum etiam quod nondum quiſquam ſeruitio uel libertate diſcriminabatur. Quæ res intelligi poteſt, quod Saturnalibus tota ſeruis licentia permittitur. Alia Saturnaliorum cauſa ſic traditur. qui erant ab Hercule in Italia relicti (ut quidam ferunt) irato: quod incuſtoditum fuiſſet armentum: (ut nonnulli æſtimant) conſulto eos relinquente: ut aram ſuam, atque ædem ab incurſionibus tuerentur: ij ergo cum à latronibus infeſtarentur, occupato edito colle, Saturnios ſe nominauerunt, quo ante nomine etiam idem collis uocabatur. Et quia ſe eius dei ſenſerũt nomine, ac religione tutos, inſtituiſſe Saturnalia feruntur: ut agreſtes uicinorum animos, ad maiorem ſacri reuerentiam, ipſa indicti feſti obſeruatio uocaret. Nec illam cauſam, quæ Saturnalibus aſſignatur ignoro, quod Pelaſgi (ſicut Varro memorat) cum ſedibus ſuis pulſi, diuerſas terras petiſſent, confluxerunt plæriq; Dodonam: et incerti quibus adhærerent locis, eiuſmodi accepere reſponſum.

» Στείχετε μαιόμενοι σικελῶν σατούρνιον αἶαν
» Ἠδ᾽ ἀβοριγενέων κοτύλην οὗ νᾶσος ὀχεῖται
» οἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε φοίβῳ,
» Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Acceptaq; ſorte, cum Latiũ poſt errores plurimos appuliſſent, in lacu Cutulienſium natam inſulam deprehenderunt. Ampliſſimus enim ceſpes, ſiue ille continens

limus, ſeu paludis fuit, coacta compage, uirgultis et arboribus in ſyluæ licentiam comptus, iactantibus per omne mare fluctibus uagabatur, ut fides ex hoc etiam Delo facta ſit, quæ celſa montibus, uaſta campis, tamen per maria migrabat. Hoc igitur miraculo deprehenſo, has ſibi ſedes prædictas eſſe didicerunt. uaſtatisq́; Sicilienſibus incolis occupauere regionem, decima præde ſecundum reſponſum Appollini conſecrata, erectis Diti ſacello, & Saturno ara. cuius feſtum Saturnalia nominauerunt. Cumq́; diu humanis capitibus Ditem, & uirorũ uictimis Saturnum placare ſe crederent, propter oraculum in quo erat,

" *Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.*

Herculem ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem ſuaſiſſe illorum poſteris, ut fauſtis ſacrificijs infauſta mutarent: inferentes Diti, non hominũ capita, ſed oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata, & aras Saturnias, non mactando uiros, ſed accenſis luminibus excolentes: quia non ſolum uirum ſed & lumina φῶτα ſignificant. Inde mos per Saturnalia miſſitandis cæreis cœpit. Alij cæreos nõ ob aliud mitti putant, q̃ quod hoc principe ab incompti & tenebroſa uita, quaſi ad lucem & bonarum artiũ ſcientiam editi ſumus. Illud quoq; in literis inuenio, quod cum multi occaſione Saturnaliorum per auaritiam à clientibus ambitioſe munera exigerẽt, idq́; onus tenuiores grauaret, Publicius tribunus plebis tulit, ut non niſi cærei ditioribus miſſitarentur. Hic Albinus Cecinna ſubiecit, Qualem nunc permutationem ſacrificij Prætextate me

moraſti, inuenio poſtea compitalibus celebratum, cum ludi per urbem in compitis agitabãtur, reſtituti ſcilicet à Tarquinio ſuperbo Laribus ac Maniæ ex reſponſo Apollinis, quo præceptum eſt, ut per capitibus capitibus ſupplicaretur. Id'q; aliquãdiu obſeruatum, ut pro familiarium ſoſpitate pueri mactarentur Maniæ deæ matri Larium. Quod ſacrificij genus Iunius Brutus conſul pulſo Tarquinio aliter conſtituit celebrandum. Nam capitibus alij & papaueris ſupplicari iuſſit, ut reſponſo Apollinis ſatiſfieret de nomine capitum, remoto ſcilicet ſcelere infauſtæ ſacrificationis. Factum'q; eſt ut effigies Maniæ ſuſpenſæ pro ſingulorum foribus, periculum ſi quod immineret familijs, expiarent. Ludos'q; ipſos ex uijs compitorum in quibus agitabantur, compitalia appellitauerunt. Sed perage cætera. Tunc Prætextatus, Bene & opportune ſimilis emendatio ſacrificiorum relata eſt. Sed ex his cauſis quæ de origine huius feſti relatæ ſunt, apparet Saturnalia uetuſtiora eſſe urbe Romana: adeo, ut ante Romam in Græcia hoc ſolenne cœpiſſe Lucius Accius in annalibus ſuis referat his uerbis,

» *Maxima pars Graium Saturno et maximæ Athenæ*
» *Conficiunt ſacra, quæ Cronia eſſe iterantur ab illis.*
» *Cum'q; diem celebrant, per agros urbesq; ferè omnes*
» *Exercent epulis læti, famulosq; procurant*
» *Quiſ'q; ſuos, noſtri'q; itidem, & mos traditus illinc*
» *Iſte, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.*

Nunc de ipſo dei templo pauca referenda ſunt. Tullum Hoſtilium cum bis de Albanis, de Sabinis tertio triumphaſſet, inuenio fanum Saturno ex uoto conſe-

eraſſe, & Saturnalia tunc primum Romæ inſtituta. Quamuis Varro libro ſexto qui eſt de ſacris ædibus, ſcribat, ædem Saturni ad forum faciendum locaſſe Lucium Tarquinium regem: Titum uero Largum dictatorem Saturnalibus eam dedicaſſe. Nec me fugit, Gellium ſcribere ſenatum decreſſe, ut ædes Saturni fieret, eiq; rei Lucium Furium tribunum militum præfuiſſe. Habet aram, & ante ſe cœnaculum. Illic Græco ritu capite operto res diuina fit: quia primo à Pelaſgis, poſt ab Hercule ita eam à principio factitatam putant. Aedem uero Saturni ærarium Romani eſſe uoluerunt, quod tempore quo incoluit Italiam: fertur in eius finibus nullum eſſe furtum commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiusq̃ priuatum, Nec ſignare ſolum, aut partiri limite campum fas erat, in medium quærebant. Ideo apud eum locaretur populi pecunia communis: ſub quo fuiſſent cunctis uniuerſa communia. Illud non omiſerim, Tritonas cum bucinis faſtigio Saturni ædis ſuperpoſitos, quoniam ab eius commemoratione ad noſtrã ætatem hiſtoria elata, & quaſi uocalis eſt. ante uero, muta & obſcura, et incognita, quod teſtantur caudæ Tritonum humi merſæ & abſconditæ. Cur autem Saturnus ipſe in compedibus uiſatur, Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit. uerũ mihi Apollodori lectio ſuggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait, per annum laneo uinculo; & ſolui ad diem ſibi feſtum, id eſt menſe hoc Decembri: Atq; inde prouerbiũ ductum, Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo menſe ſemen, in utero animatum in uitam grandeſcere, quod donec erumpat in lucem, mollibus natu-

ræ uinculis detinetur. Eſt porrò idem κρόνος καὶ χρόνος. *Saturnum enim in quantum mythici fictionibus diſtrahunt, in tantum phyſici ad quandam ueri ſimilitudinem reuocant. Hunc aiunt abſcidiſſe Cœli patris pudenda, quibus in mare deiectis, Venerem procreatam: quæ à ſpuma unde coaluit* ἀφροδίτη *nomen accepit. Ex quo intelligi uolunt, cum chaos eſſet, tempora non fuiſſe. Siquidem tempus eſt certa dimenſio: quæ ex cœli conuerſione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipſo natus putatur* κρόνος*: qui (ut diximus)* χρόνος *eſt. Cumq́; ſemina rerum omnium poſt cœlum gignendarum de cœlo fluerent, & elementa uniuerſa: quæ mundo plenitudinem facerent, ex illis ſeminibus funderentur: ubi mundus omnibus ſuis partibus, membriſq́; perfectus eſt: certo iam tempore finis factus eſt procedendi de cœlo ſemina, ad elementorum conceptionem. quippe quæ iam plena fuerant procreata. Animalium uero æternam propagationem ad Venerem generandi facultas, ex humore tranſlata eſt, ut per coitum maris fœminæq́; cuncta deinceps gignerentur. Propter abſciſſorum pudendorum fabulam, etiam noſtri eum Saturnum uocitarunt* παρὰ τὴν σάθην*: quod membrum uirile declarat, ueluti Sathurnum. Vnde Satyros etiam ueluti ſathuros (quod ſint in libidinem proni) appellatos opinãtur. Falcem ei quidam putant attributam: quod tempus omnia metat, execet & incidat. Hunc aiunt filios ſuos ſolitum deuorare, eoſdemq́; rurſus euomere. Per quod ſimiliter ſignificatur eum tempus eſſe, à quo uicibus cuncta gignantur, abſumanturq́;: & ex eo denuo renaſcantur.*

Eundem à filio pulſum, quid aliud eſt, q̃ tempora ſeneſcentia ab his quæ poſt ſunt nata depelli? Vinctum autem, ꝙ certa lege naturæ connexa ſint tempora, uel quod omnes fruges quibuſdam uinculis nodiſq; alternentur. Nam & falcem uolunt fabulæ in Siciliam decidiſſe, ꝙ ſi terra iſta uel maxime fertilis. Et quia Ianum cum Saturno regnaſſe memorauimus, de Saturno autem quid mythici uel phyſici exiſtiment, iam relatum eſt. de Iano quoq; quid ab utriſq; iactetur, in medium proferremus. Mythici referunt regnante Iano omnium domos religione ac ſanctitate fuiſſe munitas. Idcircoque ei diuinos honores eſſe decretos, & ob merita introitus et exitus ædium eidem conſecratos. Xenon quoque primo Italicorũ tradit Ianum in Italia primum dijs templa feciſſe: & ritus inſtituiſſe ſacrorum. ideo eum in ſacrificijs præfationem meruiſſe perpetuam. Quidam ideo eum dici bifrontem putem putant, ꝙ & præterita ſciuerit: & futura prouiderit. Sed phyſici eum magis conſecrant argumentis diuinitatis. Nam ſunt qui Ianum eundem eſſe, atq; Apollinem, & Dianam dicant: & in hoc uno utrunq; exprimi numen affirment. Etenim ſicut Nigidius quoq; refert, apud Græcos Apollo colitur, qui θυραῖος uocatur, Eiuſq; aras ante fores ſuas celebrant, ipſum exitus & introitus demonſtrãtes potentem. Idem Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nuncupatur, quaſi uijs præpoſitus urbanis. Illi enim uias quæ intra pomœria ſunt, ἀγυιὰς appellant, Dianæ uero, ut Triuiæ, uiarum omnium ijdẽ tribuunt poteſtatem. Sed apud nos Ianum omnibus præeſſe ianuis nomen oſtendit, quod eſt ſimile θυραίου. Nã & cum claui, ac uirga figuratur,

q̃ figuratur, quaſi omnium & portarum cuſtos, & rector uiarum. Pronuntiauit Nigidius Apollinem Ianum *eſſe: Dianamq́; Ianam, appoſita d litera, quæ ſæpe i literæ cauſa decoris apponitur, ut reditur, redhibetur, redintegratur, & ſimilia.* Ianum *quidã ſolem demonſtrari uolun:, &* ideo *geminum, quaſi utriusq; ianuæ cœl ſtis potentem: qui exoriens aperiat diem, occidens claudat: inuocariq́; primum, cum alicui deo res diuina celebratur, ut per eum pateat ad illum deum cui immolatur acceſſus, quaſi preces ſupplicum per portas ſuas ad deos ipſe tranſmittat.* Inde *& ſimulacrum eius plerumq; fingitur manu dextra trecentorum, et ſiniſtra ſexaginta & quinq; numerum tenens, ad demonſtrandam anni dimenſionem: quæ præcipua eſt ſolis poteſtas.* Alij *mundum, id eſt cœlum eſſe uoluerunt:* Ianumq; *ab eundo dictum, ꝙ mundus ſemper eat, dũ in orbem uoluitur: & ex ſe initium faciens, in ſe refertur.* Vnde Cornificius Etymorum *libro tertio,* Cicero *inquit, non* Ianum, *ſed* Eanũ *nominat, ab eundo.* Hinc *et* Phœnices *in ſacris imaginem eius exprimentes, draconem finxerunt in orbem redactum, caudamq; ſuam deuorantem, ut appareat mundum, & ex ſeipſo ali: & in ſe reuolui.* Ideo *& apud nos in quatuor partes ſpectat, ut demonſtrat ſimulacrum eius* Phaleris *aduectum.* Caius Baſſus *in eo libro, quem de dijs compoſuit,* Ianum *bifrontem fingi ait, quaſi ſuperum, atq; inferum ianitorem. eundem quadriformem, quaſi uniuerſa climata maieſtate complexum.* Saliorum *quoq; antiquiſſimis carminibus deorum deus canitur.* M. *etiã* Meſſala Cnæi Domitij *in conſulatu collega, idemq́; per*

annos quinquaginta & quinq; augur, de Iano ita incipit, Qui cuncta fingit, eademq; regit, aquæ terræq; uim ac naturam grauem atq; pronam in profundum dilabentem, ignis atq; animæ leuem immenſum in ſublime fugientem copulauit circundato cœlo, quæ uis cœli maxima duas uires diſpares colligauit. In ſacris quoq; inuocamus Ianum geminum, Ianum patrem, Ianum Iunonium, Ianum conſiuium, Ianum quirinum, Ianum patultium, & clauſium. Cur geminum inuocemus, ſupra iam diximus. Patrem, quaſi deorũ deum. Iunonium, quaſi non ſolum menſis Ianuarij, ſed menſium omnium ingreſſus tenentem. In ditione autem Iunonis ſunt omnes Calendæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarum ſcribit, Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas. Conſiuium, à conſerendo, id eſt à propagine generis humani, quæ Iano authore conſeritur. Quirinum, quaſi bellorum potentem, ab haſta quam Sabini curim uocant. Patultium, et Clauſium, quia bello ualuæ eius patent, pace clauduntur. Huius autem rei hæc cauſa narratur. Cum bello Sabino quod uirginum raptarum gratia commiſſum eſt, Romani portam quæ ſub radicibus collis Viminalis erat, quæ poſtea ex euentu Ianualis uocata eſt, claudere feſtinarent, quia in ipſam hoſtes irruebant: poſtꝙ eſt clauſa, mox ſponte patefacta eſt. cumq; iterum, ac tertio idem contigiſſet, armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, cuſtodes ſteterunt. Cumq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur, ſubito fama pertulit, fuſos à Tacio noſtros. Quã ob cauſam Romani, qui aditum tuebantur, territi profugerunt. Cũq; Sa

bini per portam patentem irrupturi eſſent, fertur ex æde Iani per hanc portam magnam uim torrentiũ, undis ſcatentibus erupiſſe, multasq; perduellium cateruas aut exuſtas feruenti aqua, aut deuoratas rapida uoragine, deperijſſe. Ea re placitum, ut belli tempore, uelut ad urbis auxilium profecto deo fores reſerarentur. Hæc de Iano. Sed ut ad Saturnalia reuertamur, Bellum Saturnalibus ſumere, nefas habitum. Pœnas à nocente ijſdem diebus exigere, piaculare eſt. Apud maiores noſtros Saturnalia die uno finiebantur, qui erat ad quartumdecimum Calendas Ianuarias. Sed poſtq̃ C. Cæſar huic menſi duos addit dies, ſextodecimo cœpta celebrari. Ea re factum eſt, ut cum uulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, nonnulliq; à C. Cæſare inſerto die, & alij uetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur. Licet & apud ueteres opinio fuerit ſeptem diebus peragi Saturnalia. ſi opinio uocanda eſt, quæ idoneis firmatur authoribus. Nouius enim probatiſſimus Attellanarum ſcriptor ait. Olim expectata ueniunt Septem Saturnalia. Mummius quoq;, qui poſt Nouium & Pomponium diu iacentem artem Attellaniam ſuſcitauit, Noſtri, inquit, maiores uelut bene multa inſtituere, hoc optime à frigore fecere ſummo, dies ſeptem Saturnalia. Sed Mallius ait, eos qui ſe (ut ſupra diximus) Saturni nomine, & religione defenderant, per triduum feſtos inſtituiſſe dies, & Saturnalia uocauiſſe. Vnde & Auguſtus huius inquit rei opinionem ſecutus, in legibus iudiciarijs tridus ferias ſeruari iuſſit. Maſurius & alij uno die, id eſt decimoquarto

Calendas Ianuarij affuiſſe Saturnalia crediderunt. Quorum ſententiam Feneſtella confirmat dicens, Aemiliam uirginem decimoquinto Calendarum Ianuariarum eſſe damnatam. Quo die ſi Saturnalia gererentur, nec cauſam omnino dixiſſet. Deinde adiecit, Sequebantur eum diem Saturnalia. Mox ait, Poſtero autem die qui fuit decimustertius Calendarum Ianuariarum, Liciniam uirginem ut cauſam diceret iuſſam. ex quo oſtendit decimotertio Calendas profeſtum eſſe. Duodecimo uero feriæ ſunt diuæ Angeroniæ, cui pontifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciunt, quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quod angores, ac animorum ſolicitudines propiciata depellat. Maſurius adijcit, ſimulacrum eius deæ ore obligato atq; ſignato in ara Volupiæ propterea collocatum, ꝙ qui ſuos dolores anxietatesq; diſſimulant, perueniant patientiæ beneficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit, ꝙ populus Romanus morbo, qui angina dicitur, præmiſſo uoto, ſit liberatus. Vndecimo autem Calendarum feriæ ſunt Laribus dedicatæ, quibus ædem bello Antiochiæ Aemilius Regilius prætor in campo Martio curandam uouit. Decimo Calendas feriæ ſunt Iouis, quæ appellantur Larentinalia. de quibus, qa fabulari libet, hæ ſunt opiniones. Ferunt enim regnante Anco, Aedituum Herculis per ferias otiantem, deum teſſeris prouocaſſe, ipſo utriuſq; manum tuente, adiecta conditione, ut uictus cœna ſcortoq; multaretur. Victore itaq; Hercule, illum Accam Larentiam nobiliſſimum per id tempus ſcortorum intra ædem incluſiſſe cum cœna, eamq; poſtero die diſtuliſſe rumorē,

ꝙ poſt concubitum dei accepiſſet munus, ne commodum primæ occaſionis, cum ſe domum reciperet, offerendæ aſpernaretur. Eueniſſe itaq;, ut egreſſa mox templo à Carutio capto eius pulchritudine compellaretur, cuius uoluntatem ſecuta, ſumptaq́; nuptijs, poſt obitum uiri omnium bonorum eius facta compos, cum decederet, populum Romanum nuncupauit hæredem. Et ideo ab Anco in uelabro loco celeberrimo urbis ſculpta eſt, ac ſolenne ſacrificium eidem conſtitutum, quo dijs manibus eius per flaminem ſacrificaretur. Iouiq́; feriæ conſecratæ: quia exiſtimauerũt antiqui animas à Ioue dari, & rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait, Larentiam meritricio quæſtu locupletatam, poſt exceſſum ſuum populo Romano agros Turacem, Semurium, Lincerium, & Solinium reliquiſſe, & ideo ſepulchri magnificentia, & annuæ parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarum libro primo, Fauſtuli coniugem Accam Larentiam, Romuli & Remi nutricem eſſe confirmat. Hanc, regnante Romulo, Carutio cuidam Tuſco diuiti denuptam, auctamq́; hæreditate uiri, quam poſt Romulo quem educaſſet reliquit: & ab eo parentalia diemq́; feſtum pietatis cauſa ſtatutum. Ex his ergo omnibus colligi poteſt, & uno die Saturnalia fuiſſe, & nõ niſi decimoquarto Calendarum Ianuariarum celebrata, quo ſolo die apud ædem Saturni conuiuio ſoluto, Saturnalia clamitabantur: qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cum primum Saturno pariter & opi fuerit adſcriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderunt, & ideo hoc menſe Saturnalia, itemq́; Opalia celebrari, ꝙ Saturnus eiuſq́;

uxor, tam frugum q̃ fructuum repertores eſſe credan tur. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto, ab hominibus hos deos coli, quaſi uitæ cultioris authores, quos ēt nonnullos cœlum & terram eſſe perſuaſum eſt: Saturnumq́; à ſatu dictum, cuius cauſa de cœlo eſt: & terram Opem, cuius ope humanæ uitæ alimenta quærun tur, uel ab opere, per quod fructus, frugesq́; naſcuntur: Huic deæ ſedentes uota concipiunt, terramq́; de induſtria tangunt, demonſtrantes ipſam matrem terrā eſſe mortalibus appetendam. Philochorus Saturno, & Opi primum in Attica ſtatuiſſe aram Cecropem dicit, eosq́; deos pro Ioue terraq́; coluiſſe, inſtituiſſeq́;, ut patres familiarum & frugibus, & fructibus iam coactis, paſſim cum ſeruis ueſcerentur, cum quibus patien tiam laboris in colendo rure tolerauerant: delectari enim deum honore ſeruorum contemplatu laboris. Hinc eſt q̃ ex inſtituto peregrino huic deo ſacrū aper to capite facimus. Abunde iam probaſſe nos exiſtimo Saturnalia uno tantum die, id eſt decimoquarto Calendarum ſolita celebrari ſed poſt in triduum propagata, primum ex adiectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. A decimoſexto igitur cœpta in decimumquartum deſinunt: quo ſolo fieri ante conſueuerant. Sed Sigillariorū adiecta celebritas, in ſeptē dies diſcurſum publicum, & letitiam religionis extendit. Tunc Euangelus, Hoc quidem, inquit, iam ferre non poſſum, q̃ Prætextatus noſter in ingenij ſui pompam, et oſtentationem loquendi, uel paulo ante honori alicuius dei aſſignari uoluit, q̃ ſerui cum dominis ueſcerentur,

quaſi uero curent diuina de ſeruis: aut ſapiens quiſq̃
domi ſuæ contumeliam tam fœdæ ſocietatis admittat.
uel nunc ſigillaria, quæ luſum reptanti adhuc infan-
tiæ oſcillis fictilibus præbent, tentat officio religionis
aſcribere. Et quia princeps religioſorum putatur, non
nulla & ſuperſtitionis admiſcet. quaſi uero nobis fas
non ſit Prætextato aliquando non credere. Hic cũ
omnes exhorruiſſent, Prætextatus renidens. Superſtitio
ſum me Euãgele, nec dignũ cui credatur exiſtimes uolo,
niſi utriuſq; tibi rei fidem aſſerta ratio monſtrauerit.
Et ut primũ de ſeruis loquamur, ioco ne an ſerio putas
eſſe hominum genus, quo dij immortales nec cura ſua
nec prouidentia dignentur? an forte ſeruos in hominũ
numero eſſe non pateris? Audi igitur quanta indignatio
de ſerui ſupplicio cœlum penetrauerit. Anno enim
poſt Romã conditam quadringenteſimo ſeptuageſimo
quarto, Atronius quidam Maximus ſeruũ ſuum uer-
beratum, patibuloq; conſtrictum ante ſpectaculi com=
miſſionem per circum egit. Ob hanc cauſam indigna-
tus Iupiter, Annio cuidam per quietem imperauit, ut
ſenatui nuntiaret non ſibi placuiſſe plenum crudelita
tis admiſſum. Quo diſſimulante filium ipſius mors
repentina conſumpſit: ac poſt ſecundam denuntiatio-
nem ob eandẽ negligentiam ipſe quoq; in ſubitam cor=
poris debilitatem ſolutus eſt. Sic demũ ex conſilio ami
corum lectica delatus ſenatui retulit: et uix conſumma
to ſermone ſine mora recuperata bona ualetudine cu
ria pedibus egreſſus eſt. Ex ſenatus itaq; conſulto, &
Meuia lege ad propitiandũ Iouem additus eſt illis cir=
cẽſibus dies, iſq; inſtauratitius dictus eſt, nõ à patibulo,

ut quidam putant græco nomine ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ſed à redintegratione, ut Varroni placet, qui inſtaurare ait eſſe inſtar nouare. Vides quanta de ſeruo ad deorum ſummum cura peruenerit? Tibi autem unde in ſeruos tantum & tam immane faſtidium? quaſi non ex iiſdem tibi & conſtent, et alantur elementis, eundemq; ſpiritum ab eodem principio carpant. Vis tu cogitare eos, quos ius tuum uocas, iiſdem ſeminibus ortos, eodem frui cœlo, æque uiuere, æque mori? Serui ſunt, immo homines. Serui ſunt, immo conſerui. Si cogitaueris tantundem in utroſq; licere fortunæ, tam tu illum uidere liberum potes, quàm ille te ſeruum. Neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit, qua Crœſus, qua Darij mater, qua Diogenes, qua Plato ipſe? Poſtremo, quid ita nomen ſeruitutis horremus? Seruus eſt quidem, ſed neceſſitate. Sed fortaſſe libero animo ſeruus eſt. Hoc illi nocebit, ſi oſtenderis quis non ſit. Alius libidini ſeruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omnes ſpei, omnes timori. Et certe nulla ſeruitus turpior, q̃ uoluntaria. At nos iugo à fortuna impoſito, ſubiacentem tanq̃ miſerum uilemq; calcamus. quod uero nos noſtris ceruicibus inſerimus, non patimur reprehendi. Inuenies inter ſeruos aliquem pecunia fortiorem: inuenies dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſeruorum manibus infigentem. Non ergo fortuna homines æſtimabo, ſed moribus. Sibi quiſq; dat mores, conditionem caſus aſſignat. Quemadmodũ ſtultus eſt, qui empturus equum, non ipſum inſpiciat, ſed ſtratum eius ac frænos, ſic ſtultiſſimus eſt, qui hominẽ aut ex ueſte, aut ex conditione, quæ modo ueſtis nobis circundata eſt, æſtimandum putat. Non eſt mi Euange

le, quam amicum tantum in foro et in curia quæris. Si diligenter attenderis, inuenies & domi. Tu modo uiue cũ ſeruo clementer, comiter quoque, & in ſermonem illum, & nonnunquam in neceſſarium admitte conſilium. Nã et noſtri maiores omnem dominis inuidiam, omnem ſeruis contumeliam detrahentes, dominum patremfamilias, ſeruos familiares appellauerunt. Colant ergo te potius ſerui tui, mihi crede, quam timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de faſtigio ſuo deijcere, & quodammodo ad pileum ſeruos uocare, quos debere dixi magis colere quam timere. Hæc qui ſenſerit, obliuiſcetur id dominis parum non eſſe, quod dijs ſatis eſt. Deinde, qui colitur, etiam amatur: non poteſt amor cum timore miſceri. Vnde putas arrogantiſſimum illud manaſſe prouerbium, quod iactatur, Totidem nobis hoſtes eſſe quot ſeruos? Non habemus illos hoſtes, ſed facimus, cum in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſſimi ſumus: & ad rabiem nos cogunt peruenire delitiæ, ut quicquid non ex uoluntate reſpõdit, iram furoremque euocet. Domini enim animos nobis induimus tyrannorum, & nõ quantum decet, ſed quantum libet, exercere uolumus in ſeruos. Nam (ut cætera crudelitatis genera præteream) ſunt qui dum ſe menſæ copijs & auiditate diſtendunt, circunſtantibus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem ut loquantur, licere permittunt. Virga murmur omne compeſcitur, et ne fortuita quidem ſine uerberibus excepta ſunt. Tuſſis, ſternutamentum, ſingultus, magno malo luitur. Sic fit, ut iſti de domino loquãtur, quibus coram domino loqui non licet. At illi, quibus non tantum præſentibus dominis, ſed cum ipſis

ſermo erat, quorum os non conſuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicem, & periculum imminens in caput ſuum uertere. In conuiuijs loquebantur, ſed in tormentis tacebant. Vis exercitas in ſeruili pectore uirtutes recenſeamus? Primus tibi Vrbinus occurrat, qui cum iuſſus occidi in Reatino lateret, latebris proditis, unus ex ſeruis anulo eius, et ueſte inſignitus, in cubiculo ad quod irruebant qui perſequebantur, pro domino iacuit, militibusq; ingredientibus ceruicem præbuit, & ictum tanquam Vrbinus excepit. Vrbinus poſtea reſtitutus, monumentum ei fecit, titulo ſcriptionis, qui tantum meritum loqueretur, addito. Aeſopus libertus Demoſthenis, conſcius adulterij, quod cum Iulia patronus admiſerat, tortus diutiſſime perſeuerauit non prodere patronum, donec alijs coarguentibus conſcijs, Demoſthenes ipſe fateretur. Et ne exiſtimes ab uno facile cælari poſſe ſecretum, Labienum ope libertorum latentem, ut indicarent liberti, nullo tormentorum genere compulſi ſunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidem beneficio potius libertatis acceptæ, quam ingenio debuiſſe, accipe ſerui in dominum benignitatem, cum ipſe a domino puniretur. Antium enim Reſtionem proſcriptum, ſolumq; nocte fugientem, diripientibus bona eius alijs, ſeruus compeditus inſcripta fronte, cum poſt damnationem domini aliena eſſet ſolutus cuſtodia, fugientem perſecutus eſt: hortatusq; ne ſe timeret, ſcientem contumeliam ſuam fortunæ imputandam eſſe, non domino: abditumq; miniſterio ſuo aluit. Cum deinde perſequentes adeſſe ſenſiſſet, ſenem, quem caſus obtulit, iugulauit, & in con-

ſtructam pyram coniecit: qua accenſa, occurrit eis, qui Reſtionē quærebant, dicēs damnatum ſibi pœnas luiſſe, multo acrius à ſe uexatum, q̃ ipſe uexarat: & fide habita Reſtio liberatus eſt. Cepionem quoq;, qui in Augusti necem fuerat animatus, poſtq̃ detecto ſcelere damnatus eſt, ſeruus ad Tyberim in oſtia detulit, peruectumq; Hoſtiam in agrum Laurentem ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio unà expulſum dominum, Neapoli diſſimulāter occuluit, exceptusq; à Centurione, nec pretio, nec minis ut dominum proderet, potuit adduci. Aſinio etiā Pollione acerbe cogente Patauinos, ut pecuniam et arma conferrent, dominisq; ob hoc latentibus, præmio ſeruis cum libertate propoſito, qui dominos ſuos proderēt, conſtat ſeruorum nullum uictum præmio dominumprodidiſſe. Audi in ſeruis, non fidē tantum, ſed & fœcundū bonæ inuentionis ingenium. Cum premeret obſidio Grumentum, ſerui relicta domina ad hoſtes tranſfugerunt. Capto deinde oppido impetum in domum habita conſpiratione fecerunt, & extraxerunt dominam, uultu pœnam minante, ac uoce obuijs aſſerente, ꝙ tandem ſibi data eſſet copia crudelē dominam puniendi, raptamq; quaſi ad ſupplicium, obſequijs plenis pietate tutati ſunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. Cluentium Pelignum Italicenſem, comprehenſum à cohortibus ſuis, ne Pompeio traderetur, ſeruus eius occidit: ac ſe, ne domino ſuperſtes fieret, interemit. C. Gracchum ex Auentino fugientem Euporus ſeruus, uel (ut quidam tradunt)

Philocrates, dum aliqua ſpes ſalutis erat, indiuulſus comes qua potuit ratione tutatus eſt. Super occiſum deinde animam ſciſſis proprio uulnere uiſceribus effudit. Ipſum Publium Scipionem Africani patrem, poſtq̃ cum Annibale conflixerat, ſaucium in æquum ſeruus impoſuit: et cæteris deſerentibus, ſolus in caſtra perduxit. Parum fuerit dominis præſtitiſſe uiuentibus. Quid q in his quoq; exigendæ uindictæ reperitur animoſitas? Nam Seleuci regis ſeruus, cum ſeruiret amico eius, à quo dominus fuerat interemptus, cœnantem in ultionem domini confodit. Quid q duas uirtutes, quæ inter nobiles quoq; unicæ claræ ſunt, in uno uideo fuiſſe mancipio, imperium regendi peritiam, & imperium contemnendi magnanimitatem? Anaxilaus enim Meſſenius, qui Meſſanam in Sicilia condidit, fuit Rheginorum tyrannus. Is cum paruos relinqueret liberos, Mycitho ſeruo ſuo commendaſſe contentus eſt. Is tutelam ſancte geſſit, imperiumq; tam clementer obtinuit, ut Rhegini à ſeruo regi non dedignarentur. Perductis deinde in ætatem pueris, & bona & imperium tradidit. Ipſe paruo uiatico ſumpto profectus eſt: & Olympiæ cum ſumma tranquillitate conſenuit. Quid etiam in commune ſeruilis fortuna profuerit, non paucis docetur. Bello punico, cum deeſſent qui ſcriberentur, ſerui pro dominis pugnaturos ſe polliciti, in ciuitatem recepti ſunt: et Volones (quia ſponte hoc uoluerunt) appellati. Ad Cannas quoq; uictis Romanis, octo millia ſeruorum empta militauerunt. Cumq; minoris captiui redimi poſſent, maluit ſe Reſpub. ſeruis in tanta tempeſtate committere. Sed & poſt calamitatem

apud Traſumenum notæ cladis acceptum, libertini quoq; in ſacramentum uocati ſunt. Bello ſociali, cohortium duodecim ex libertinis conſcriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæſarem cum milites in amiſſorum locum ſubſtitueret, ſeruos quoq; ab amicis accepiſſe, & eorum forti opera uſum eſſe comperimus. Cæſar Auguſtus in Germania & Illyrico cohortes libertinorum complures legit, quas uoluntarias appellauit. Ac ne putes hæc in noſtra tantum contigiſſe Repu. Boryſthenidæ oppugnante Zopyrione, ſeruis liberatis, dataq; ciuitate peregrinis, & factis tabulis nouis, hoſtem ſuſtinere potuerunt. Cleomenes Lacedæmonius, cum mille & quingenti ſoli Lacedæmonij, qui arma ferre poſſent, ſuperfuiſſent: ex ſeruis manumiſſis bellatorum nouem millia conſcripſit. Athenienſes quoq; conſumptis publicis opibus, ſeruis libertatem dederunt. Ac ne in ſolo uirili ſexu exiſtimes inter ſeruos extitiſſe uirtutes, accipe ancillarum factum non minus memorabile: ac ne quo utilius Reipub. in ulla nobilitate reperias. Nonis Iulijs diem feſtum eſſe ancillarum, tam uulgo notum eſt, ut nec origo, nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni enim caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæq; ſacrificant ſub arbore caprifico, in memoriam benignæ uirtutis, quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam poſt urbem captam, cum ſedatus eſſet Gallicus motus, res uero publica eſſet ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſthumium Liuium Fidenatium dictatorem. Qui mandatis ad ſenatum miſſis,

poſtulauit, ut ſi uellent reliquias ſuæ ciuitatis manere, matreſſamiliæ ſibi, & uirgines dederentur. Cumq́; patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi, ancilla nomine Tutela ſeu Philotis pollicita eſt, ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram: habituq́; matrumfamilias & uirginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lachrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. Quæ cum à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent, uiros plurimo uino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. Quibus ſoporatis, ex arbore caprifico, quæ caſtris erat proxima, ſignum Romanis dederunt: qui cum repentina incurſione ſuperaſſent, memor beneficij ſenatus, omnes ancillas manu iuſſit emitti: dotemq́; eis ex publico fecit, & ornatum, quo tunc erant uſæ geſtare conceſſit: diemq́; ipſum nonas caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico, ex qua ſignū uictoriæ cœperunt. ſacrificiumq́; ſtatuit annua ſolennitate celebrandum, cui lac quod ex caprifico manat, propter memoriam facti præcedentis adhibetur.

Sed nec ad philoſophandum ineptum, uel impar ſeruile ingenium fuit. Phædon ex cohorte Socratica, Socratiq́; & Platoni perfamiliaris, adeo ut Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animæ diceret: ſeruus fuit forma, atq; ingenio liberali. Hunc Cebes & Socraticus hortāte Socrate, emiſſe dicitur, habuiſſeq́; in philoſophiæ diſciplinis. atq; is poſtea philoſophus illuſtris emerſit: ſermoneſq́; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoq; non pauci ſerui fuerunt, qui poſt philoſophi clari extiterunt. Ex q̄bus ille Menippus fuit, cuius libros. M. Var-

ro in ſatyris æmulatus eſt, quas alij cynicas, ipſe appellauit Menippeas. Sed & Philoſtrati peripatetici ſeruus Polus, & Zenonis Stoici ſeruus, qui Perſeus uocatus eſt, & Epicuri, cui Mys nomen fuit, philoſophi non incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiam Cynicus licet ex libertate in ſeruitutem uænum ierat, quem cum emere uellet Xeniades Corinthius, & quid artificij nouiſſet percontatus eſſet, noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tunc Xeniades reſponſum eius miratus, emiſit manu: filiosq́; ſuos ei tradens, accipe, inquit, liberos meos quibus imperes. De Epicteto autẽ philoſopho nobili, ꝙ is quoq; ſeruus fuit, recentior eſt memoria, q̃ ut poſſit inter obliterata neſciri. Cuius etiam de ſe ſcripti duo uerſus feruntur, ex quibus illud latenter intelligas, non omnino dijs exoſos eſſe, qui in hac uita cum ærumnarum varietate luctantur: ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit peruenire curioſitas.

" Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
" Καὶ πενίην ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Habes (ut opinor) aſſertum, non eſſe faſtidio deſpiciendum ſeruile nomen, cum & Iouem tetigerit cura de ſeruo: & multos ex his fideles, prouidos, fortes, & philoſophos etiam extitiſſe conſtiterit. Nunc de Sigillaribus, ne ridenda me potius exiſtimes, q̃ ſancta dixiſſe, pauca recenſendum eſt. Epicadus refert Herculẽ occiſo Geryone, cũ uictor per Italiam armenta duxiſſet, põte, qui nũc ſublicius dicitur, ad tẽpus inſtructo, hominũ ſimulachra pro numero ſociorũ, quos caſu pegrinationis amiſerat, in fluuiũ demiſiſſe: ut aqua ſecũda in

mare deuecta, pro corporibus defunctorum ueluti patrijs ſedibus redderentur. et inde uſum talia ſimulachra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi huius rei illa origo uerior exiſtimatur, quam pauloante meminimi retuliſſe: Pelaſgos poſtq̃ felicior interpretatio, capita, non uiuentium, ſed fictilia, & φωτὸς æſtimationẽ, non ſolum hominem, ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet: cœpiſſe Saturno cæreos potius accendere, & in ſacellum Ditis, aræ Saturni cohærens, oſcilla quædam pro ſuis capitibus ferre. Ex illo traditum, ut cærei Saturnalibus miſſitarentur, & ſigilla arte fictili fingerẽtur, ac uænalia pararentur: quæ homines pro ſe atq; ſuis piaculum pro dite Saturno facerent. Ideo Saturnalibus talium commerciorum celebritas cœpta, ſeptem occupat dies, quos tantum feriatos facit eſſe, non feſtos omnes. Nam medio, id eſt, decimotertio Calendas feſtum probauimus: & alijs hoc aſſertionibus ab his probatum eſt, qui rationem anni menſium, dierumq;, & ordinationem à Cæſare digeſtam plenius retulerunt.

Quumq; hic finem loquendi facere uellet, ſubiecit Aurelius Symmachus, Perge mi Prætextate eloquio tam dulci de anno quoq; ediſſertare, anteq̃ experiaris moleſtiam conſulentis, ſiquis forte de præſentibus ignorat quo ordine uel apud priſcos fuerit, uel certioribus poſtea regulis innouatus ſit, ad quod diſcendum, ipſe mihi uideris audientium animos incitaſſe, de diebus menſi additis diſſerendo. Tum ille eodem ductu orãdi reliqua contexit. Anni certus modus apud ſolos ſemper Aegyptios fuit, Aliarum gentium diſpari numero pari errore mutabat. Et ut contentus ſim referẽdo pau

carum

cerum morem regionum, Arcades annum ſuum tribus menſibus explicabant, Acarnanes ſex, Græci reliq; trecentis quinquaginta quatuor diebus annum proprium computabant. Non igitur mirum in hac uarietate Romanos quoq; olim authore Romulo, annum ſuum decem habuiſſe menſibus ordinatum, quia annus à Martio incipiebat, et cõficiebatur diebus.ccc.iiij. Vt ſex quidem menſes, id eſt, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenum eſſent dierum: quatuor uero Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis & ſingulis expedirẽtur: qui hodieq; ſeptimanas habẽt nonas, cæteri quintanas. Septimanas autem habentibus ab Idibus reuertebantur Calendæ ad diem ſeptimumdecimum. Verum habentibus quintanas, ad decimumoctauum remeabat initium Calen. Hæc fuit Romuli ordinatio, qui primum anni menſem genitori ſuo Marti dicauit, quem menſem anni primũ fuiſſe, uel ex hoc maxime probatur, ꝙ ab ipſo quintilis quintus eſt: & deinceps pro numero nominabantur. huius etiam die prima, ignem nouum Veſtæ aris accendebant, ut incipiente anno cura denuo ſeruandi nouati ignis inciperet. Eodem quoq; ingrediẽte menſe, iam in regia curijſq;, atq; flaminum domibus, laureæ ueteres nouis laureis mutabantur. Eodem quoq; menſe & publice & priuatim ad Annam perennam ſacrificatum itur, ut annare, perennareq; commode liceat. Hoc menſe mercedes exoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit. Comitia auſpicabantur, uectigalia locabant, Et ſeruis cœnas apponebant matronæ, ut domini Saturnalibus. Illæ ut principio anni ad promptũ

obſequium honore ſeruos inuitarent, hi quia gratiam perfecti operis exoluerent. Secundum menſem nominauit Aprilem, ut quidam putant, cum aſpiratione, quaſi Aphrilem, à ſpuma quam græci uocant ἀφρὸν, unde orta Venus creditur. Et hanc Romuli aſſerunt fuiſſe rationem, ut primum quidem menſem à patre ſuo Marte, ſecundum ab Aeneæ matre Venere nominaret: et hi potiſſimũ anni principia ſeruarent, à quibus eſſet Romani nominis origo, cum hodie quoq; in ſacris Martem patrem Venerem genitricem uocemus. Alij putant Romulũ uel altiore prudentia, uel certi numinis prouidentia, ita primos ordinaſſe menſes, ut cum præcedens Marti eſſet dicatus, deo plerumq; hominum necatori, ut Homerus ait naturæ conſcius, ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα, ſecundus Veneri dicaretur, quæ ui eius, quaſi benefica leniret. Nã et in duodecim Zodiaci ſignis, quorũ certa certorũ numinũ domicilia cum primum ſignũ aries Marti aſſignatus ſit, ſequens mox Venerem, ideſt taurus accepit. Et rurſus è regione ſcorpius ita diuiſus eſt, ut deo eſſet utriq; communis. Nec exiſtimatur cœleſti ratione carere ipſa diuiſio. Siquidem aculeo uelut potentiſſimo telo pars armata poſterior domicilium Martis eſt. Priorem uero partem, cui ζυγὸς apud græcos nomen eſt, nos libram uocamus. Venus accepit, quæ uelut iugo concordi iungit matrimonia, amicitiasq; componit. Sed Cingius in eo libro quem de Faſtis reliquit, ait imperite quoſdam opinari Aprilem menſem antiquos à Venere dixiſſe: cum nullus dies feſtus, nullumq; ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem à maioribus inſtitutum ſit. Sed

ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut cæterorum cœleſtium, laus celebratur. Cingio etiam Varro conſentit, affirmans nomen Veneris ne ſub regibus quidem apud Romanos, uel Latinum, uel Græcum fuiſſe: & ideo non potuiſſe menſem à Venere nominari. Sed cum ferè ante æquinoctium uernum triſte ſit cœlum & nubibus obductum, ſed & mare nauigantibus clauſum, terræ etiam ipſæ aut aqua, aut pruina, aut niuibus contegantur, eaq; omnia uerno, id eſt hoc menſe aperiantur: arbores quoq;, nec minus cætera quæ continet terra aperire ſe in germen incipiant: ab his omnibus menſem Aprilem dici, merito credendum, quaſi Aperilem. ſicut apud Athenienſes ἀνθεστηριὼν idem menſis uocatur, ab eo ꝙ hoc tempore cuncta floreſcant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die poſtea conſtitutum, ut Matronæ Veneri ſacrum facerent, cuius rei cauſam, quia huic loco non conuenit, prætereundum eſt. Maium Romulus tertium poſuit: de cuius nomine inter authores lata diſſenſio eſt. Nam Fuluius Nobilior in faſtis, quos in æde Herculis muſarum poſuit, Romulum dicit poſtꝗ populum in maiores iunioresq; diuiſit: ut altera pars conſilio, altera armis rempublicam tueretur, in honorem utriuſq; partis, hunc Maium, ſequentem Iunium menſem uocaſſe. Sunt qui hunc menſem ad noſtros faſtos à Tuſculanis tranſiſſe commemorent, apud quos nunc quoq; uocatur deus Maius, qui eſt Iuppiter, à magnitudine ſcilicet ac maieſtate dictus. Cingius menſem nominatum putat à Maia, quam Vulcani dixit uxorem, argumentóque

utitur, ꝙ flamen Vulcanalis Calendis Maijs huic deæ rem diuinam facit. Sed Piſo uxorem Vulcani Maieſtam non Maiam dicit uocari. Contendunt alij Maiam Mercurij matrem menſi nomen dediſſe, hinc maxime probantes, ꝙ hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioq́; ſacrificant. Affirmant quidam quibus Cornelius Labeo conſentit, hãc Maiam cui menſe Maio res diuina celebratur terram eſſe, hoc adeptam nomen à magnitudine, ſicut et mater magna in ſacris uocatur. aſſertionemq́; æſtimationis ſuæ etiam hinc colligunt, ꝙ ſus prægnans ei mactatur, quæ hoſtia eſt propria terræ. et Mercurium ideo illi in ſacris adiungi dicunt, quia uox naſcenti homini terræ contactu datur. Scimus autem Mercurium uocis, & ſermonis potentem. Author eſt Cornelius Labeo, huic Maiæ id eſt terræ ædem Calendis Maijs dedicatam, ſub nomine Bonæ deæ, et eandem eſſe bonam deam & terram, ex ipſo ritu occultiore ſacrorum doceri poſſe confirmat. Hanc eandem etiam bonam, Faunamq́;, Opemq́;, & Fatuam pontificum libris indigitari. Bonam, ꝙ omnium nobis ad uictum bonorum cauſa eſt. Faunam, ꝙ omni uſui animãtium fauet. Opem, ꝙ ipſius auxilio uita conſtet. Fatuã à fando, ꝙ (ut ſupra diximus) infantes partu editi, non prius uocem edunt, ꝙ̃ attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiam habere Iunonis, ideoq́; regale ſceptrum in ſiniſtra manu ei additum. Eandem alij Proſerpinam credunt, porcaq́; ei rem diuinam fieri, quia ſegetem, quam Ceres mortalibus tribuit, porca depaſta eſt. Alij χθονίαν ἑκάτην. Bœotij Semelam credunt, necnon eandem Fauni filiam dicunt: obſtitiſſeq́;

uoluntati patris in amorem ſuum lapſi, ut & uirga myrtea ab eo uerberaretur, cum deſyderio patris nec uino ab eodem preſſa ceſſiſſet. Tranſfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem pater creditur, & coiſſe cum filia. Horũ omnium hoc proferunt indicij, ꝙ uirgam myrteam in templo haberi nefas ſit: ꝙ ſuper caput eius extendatur uitis, qua maxime eam pater decipere tentauit: ꝙ uinum in templum eius non ſuo nomine ſoleat inferri: ſed uas in quo uinum inditum ſit, mellarium nominetur, & uinum lac nuncupetur: ſerpentesq; in templo eius nec terrentes, nec timentes indifferenter appareant. Quidam Medeam putant, ꝙ in æde eius omne genus herbarum ſit, ex quibus antiſtites dant plærunq; medicinas: & ꝙ templum eius uirum introire non liceat propter iniuriam, quam ab ingrato uiro Iaſone perpeſſa eſt. Hæc apud Græcos θεὸς γυναικεῖα dicitur, quam Varro filiam Fauni tradidit, adeo pudicam ut extra γυναικωνῖτιν nunquam ſit egreſſa, nec nomen eius in publico fuerit auditum, nec uirum unquam uiderit, uel à uiro uiſa ſit: propter quod nec uir templum eius ingreditur. Vnde & mulieres in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe, quia Herculi (cum boues Geryonis per Italiæ agros duceret) ſicienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe præſtare, ꝙ fœminarum deæ celebraretur dies: nec ex eo apparatu uiris guſtare fas eſſet. Propter quod Hercules facturus ſacrum, deteſtatus eſt præſentiam fœminarum: & Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus iuſſit, ne mulierem intereſſe permitterent. Ecce occaſio nominis quo Maiam eſſe eandẽ, & terram, & Bonam deam diximus, coegit nos de

Bona dea quæcunq; comperimus protuliſſe.
Iunius Maium ſequitur, aut ex parte populi (ut ſupra diximus) nominatus, aut (ut Cingius arbitratur) ꝙ Iunonius apud Latinos ante uocitatus, diuq; apud Aricinos, Prænestinosq; hac appellatione in faſtos relatus ſit, adeo ut (ſicut Niſus in commentarijs faſtorum dicit) apud maiores quoq; noſtros hæc appellatio menſis diu manſerit: ſed poſt detritis quibuſdam literis, ex Iunonio Iunius dictus ſit. Nam & ædes Iunoni Monetæ Calen. Iunijs dedicata eſt. Nonnulli putauerunt Iunium menſem à Iunio Bruto, q primus Romæ conſul factus eſt, nominatum: ꝙ hoc menſe, id eſt Calendis Iunijs pulſo Tarquinio, ſacrum Carnæ deæ in Cœlio monte uoti reus fecerit. Hanc deam uitalibus humanis præeſſe credunt. Ab ea deniq; petitur, ut iecinora et corda, quæq; ſunt intrinſecus uiſcera, ſalua conſeruet. Et quia cordis beneficio, cuius diſſimulatione Brutus habebatur idoneus emendationi publici ſtatus, extitit, hāc deam quæ uitalibus præeſt, templo ſacrauit. Cui pulte fabaria & larido ſacrificatur: ꝙ uires maxime his rebus corporis roborentur. Nam & Calendæ Iuniæ fabariæ uulgo uocantur: quia hoc menſe adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.
Sequitur Iulius, qui cum ſecundū Romuli ordinationem Martio anni tenente principiū, quintilis à numero uocaretur: nihilominus tamen etiā poſt præpoſitos à Numa Ianuarium ac Februarium, retinuit nomen, cum non uideretur iam Quintus eſſe, ſed ſeptimus. Sed poſtea in honorem Iulij Cæſaris dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Conſule, Iulius appellatus eſt: ꝙ

hoc menſe, ad quartum idus quintilis Iulius procreatus ſit.
Auguſtus deinde eſt, qui ſextilis antea uocabatur, donec honori Auguſti daretur ex ſenatuſconſulto, cuius uerba ſubieci. Cum imperator Cæſar Auguſtus menſe ſextili & primum conſulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ ſecutæq; ſint eius auſpicia ac fidem, & Agyptus hoc menſe in poteſtatem populi Romani redacta ſit, finisq; hoc mēſe bellis ciuilibus impoſitus ſit, atq; ob has cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui ut hic menſis Auguſtus appelletur. Idem plebiſcitum factum ob eandem rem, Sexto Pacubio tribuno plebem rogante.
Menſis September principalem ſibi retinet appellationem, ex Germanici appellatione.
Octobrem uero ſuo nomine Domitianus inuaſerat. Sed ubi infauſtum uocabulū ex omni ære uel ſaxo placuit eradi, menſes quoq; uſurpatione tyrannicæ appellationis exuti ſunt. Cautio poſtea principum cæterorum diri ominis infauſta uitantiū, menſibus à Septembri uſq; ad Decembrem priſca nomina reſeruauit.
Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimenſio, qui (ſicut ſupra iam diximus) annum decem menſium, dierum uero quatuor et trecentorum habendum eſſe conſtituit: menſesq; ita diſpoſuit, ut quatuor ex his tricenos et ſingulos, ſex uero tricenos haberent dies. Sed cum is numerus neq; ſolis curſui, neq; lunæ rationibus cōueniret, nonnunq̄ uſu ueniebat, ut frigus anni æſtiuis menſibus, & contra calor hyemalibus proueniret. Quod ubi

contigiſſet, tantum dierum ſine ullo menſis nomine patiebantur aſſumi, quantum ad id anni tempus adduceret, quo cœli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.

Sed ſecutus Numa, quantum ſub cœlo rudi, & ſæculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit: uel quia Græcorũ obſeruatione forſan inſtructus eſt, quinquaginta dies addidit: ut in trecentos quinquaginta dies, quibus duodecim lunæ curſus confici credidit, annus extenderetur: atq; his quinquaginta à ſe additis, adiecit alios ſex, retractos illis ſex menſibus qui triginta habebant dies, id eſt de ſingulis ſingulos, factoſq; quinquaginta & ſex dies, in duos nouos menſes pari ratione diuiſit: ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit, primumq; anni eſſe uoluit, tanq̃ bicipitis dei menſem, reſpicientem ac proſpicientem trãſacti anni finem: futuriq; principia. Secundum dicauit Februo deo, qui luſtrationum potens creditur. Luſtrari autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat, quo ſtatuit, ut iuſta dijs manibus ſoluerentur. Numæ ordinationem finitimi mox ſecuti, totidem diebus, totidemq; menſibus, ut Pompilio placuit, annum ſuum computare cœperunt. Sed hoc ſolo diſcrepabant, ꝙ menſes undetricenum, tricenumq; in numero alternauerunt. Paulopoſt Numa in honore imparis numeri ſecretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura, unum adiecit diem, quem Ianuario dedit: ut tam in anno, q̃ in menſibus ſingulis præter unum Februarium impar numerus ſeruaretur. Nam quia duodecim menſes ſi ſinguli aut pari, aut impari numero putarentur, conſummationem parem facerent: unus pari numero inſtitutus

uniuerſam putationem imparem fecit. Ianuarius igitur, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, undetricenis cenſebantur diebus: et quintanas nonas habebāt. Ac poſt idus in omnibus ad ſeptimum decimum Calendæ computabantur. Martius uero, Maius, Quintilis, & October dies tricenos ſingulos poſſidebant. Nonæ in his ſeptimanæ erant. Similiterq́; poſt idus decem et ſeptem dies in ſingulis uſq; ad ſequentes Calendas computabantur. Sed ſolus Februarius uiginti & octo dies, quaſi inferis & diminutio, & par numerus conueniret.

Cum ergo Romani ex hac diſtributione Pompilij ad lunæ curſum, ſicut Græci, annum proprium computarent, neceſſario & intercalarem menſem inſtituerunt more Græcorum. Nam et Græci cum animaduerterent temere ſe trecentis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſe annum, quoniam appareret de Solis curſu, qui trecentis ſexagintaquinq; diebus & quadrante zodiacum conficit, deeſſe anno ſuo undecim dies & quadrātem, intercalares ſtatuta ratione commenti ſunt. Ita octauo quoq; anno nonaginta dies, ex quibus tres menſes tricenum dierum compoſuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, quoniam erat operoſum, atq; difficile omnibus annis undecim dies et quadrantē intercalare. Itaq; maluerunt hunc numerum octies multiplicare, et nonaginta dies qui naſcuntur, ſi quadrans cum diebus undecim octies componatur, inſerere, in tres menſes (ut diximus) diſtribuendos. Hos dies ὑπερβαίνοντας, Menſes uero ἐμβολίμους appellabant. Hunc ergo ordinem Romanis quoq; imitari placuit, ſed fruſtra, quippe

fugit eos, diem unum (ſicut ſupra admonuimus) additum à ſe ad græcum numerum, in honorem imparis numeri. Ea re per octennium conuenire numerus atq; ordo non poterat. Sed nondũ hoc errore comperto, per octo annos nonaginta quaſi ſuperfundendos Græcorũ exemplo computabant dies, alternisq; annis binos & uicenos, alternis ternos uicenosq; intercalares expenſabant intercalationibus quatuor. Sed octauo quoq; anno intercalares octo affluebant dies ex ſingulis, quibus uertentis anni numerum apud Romanos ſuper Græcum abũdaſſe iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito hæc ſpecies emendationis inducta eſt. Tertio quoq; octennio ita intercalandos diſpenſabant dies, ut non nonaginta, ſed ſexagintaſex intercalarent, compenſantis quatuor et uiginti diebus pro illis, qui per totidẽ annos ſupra Græcorum numerum creuerant. Omni autem intercalationi menſis Februarius deputatus eſt, quoniã is ultimus anni erat. Quod etiam ipſum de græcorũ imitatione faciebant. Nam & illi ultimo anni ſui menſi, ſuperfluos interſerebant dies, ut refert Glaucippus, qui de ſacris Athenienſium ſcripſit. Verum una re à Græcis differebãt: nam illi confecto ultimo menſe, Romani non confecto Februario, ſed poſt uigeſſimumtertium diẽ intercalabant. Terminalibus ſcilicet iã peractis. Deinde reliquos Februarij menſis dies, q̃ erant quinq;, poſt intercalationẽ ſubiungebant: credo, uetere religionis ſuæ more, ut Februariũ oĩo Martius ſequeretur. Sed cum ſæpe eueniret, ut nundinæ modo in anni principem diẽ, modo in nonas caderent,) utrunq; aũt perniciosũm reipublicæ putabatur) remediũ quo hoc auer

teretur excogitatum eſt. Quod aperiemus, ſi prius oſtenderimus, cur nundinæ uel primis Calendis, uel nonis omnibus cauebantur. Nã quoties incipiẽte anno, dies cœpit qui adiectus eſt nundinis, omnis ille annus infauſtis caſibus luctuoſus fuit, maximeq; Lepidiano tumultu opinio iſta firmata eſt.
Nonis aũt conuentus uniuerſæ multitudinis uitandus exiſtimabatur, quoniam populus Romanus exactis ẽt regibus, diem hunc nonarũ maxime celebrabat: quẽ natalem Seruij Tulij exiſtimabant. Qui cum incertũ eſſet, quo mẽſe Seruius Tullius natus eſſet, nonis tamen natũ eſſe conſtaret, omnes nonas celebri notitia frequẽtabant. Veritos ergo, qui diebus præerant, nequid nundinis collecta uniuerſitas ob regis deſideriũ nouaret, cauiſſe ut nonæ à nũdinis ſegregarẽtur. Vnde dies ille, quo abundare annum diximus, eorum eſt permiſſus arbitrio, qui faſtis præerant, ut cum uellent intercalarent: dummodo eum in medio terminaliorum, uel mẽſis intercalaris ita locarent, ut à ſuſpecto die celebritatem auerterent nundinarũ. Atq; hoc eſt, quod quidam ueterum retulerunt, non ſolum menſem apud Romanos, uerum etiam diem intercalarem fuiſſe.
Quando autem primum intercalatum ſit, uarie refertur, et Macer quidẽ Licinius eius rei originem Romulo aſſignat. Antias li. ſecũ. Numã Pompiliũ ſacrorũ cauſa id inueniſſe cõtendit. Iunius Seruiũ Tulliũ regẽ primum intercalaſſe cõmemorat, à quo et nũdinas inſtitutas Varroni placet. Tuditanus refert libro triũ magiſtratuũ, decẽ uiros q decẽ tabulis duas addiderũt, de intercalãdo populum rogaſſe. Caſſius eoſdẽ ſcribit authores.

Flauius id egiſſe M. conſulem dicit, ab urbe condita anno quingenteſimo ſexageſimoſecundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro, ſcribendo antiquiſſimam legem fuiſſe inciſam in columna ærea, à Lucio Pinario, et Furio conſulibus: cui mentio intercalaris aſcribitur. Hæc de intercalandi principio ſatis relata ſint.

Verum fuit tempus cum propter ſuperſtitionem intercalatio omnis omiſſa eſt, nonnunquam uero per gratiam ſacerdotum, qui cum publicanis proferri, uel imminui conſulto anni dies uolebant, modo auctio, modo retractio dierum proueniebat: & ſub ſpecie obſeruationis emergebat maior confuſionis occaſio. Sed poſtea C. Cæſar omnem hanc inconſtantiam temporum uagam adhuc & incertam, in ordinem ſtatutæ definitionis coegit: adnitenti ſibi M. Flauio ſcriba, qui ſcriptos dies ſingulos ita ad dictatorem retulit, ut & ordo eorum inueniri facillime poſſet, & inuento certus ſtatus perſeueraret. Ergo C. Cæſar exordium nouæ ordinationis initurus, dies omnes qui confuſionem adhuc poterant facere, conſumpſit: eaque re factum eſt, ut annus confuſionis ultimus in quadringētos quadraginta tres dies protenderetur. Poſt hoc imitatus Aegyptios, ſolos diuinarum rerum omnium conſcios, ad numerum ſolis, qui diebus trecentis & ſexaginta quinq; & quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit. Nam ſicut lunaris annus menſis eſt, quia luna paulo minusquam menſem in zodiaci circuitione conſumit, ita ſolis annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit, dum ad id ſignum ſe denuo uertit, ex quo digreſſus eſt: unde annus uertens uocatur, & habetur magnus, cum lunæ

annus breuis putetur. Horum Virgilius utrunq; complexus eſt. Interea magnum ſol circumuoluitur annum. Hinc Atteius Capito annum à circuitu temporis putat dictum, quia ueteres an pro circum ponere ſolebant, ut Cato in originibus oratorum, An terminum, id eſt circum terminum, et ambire pro circumire. Iulius ergo Cæſar decem dies obſeruationi ueteri ſuperadiecit, ut annum trecenti & ſexagintaquinq; dies, quibus ſol luſtrat zodiacum, efficerent: et ne quadrans deeſſet, ſtatuit ut quarto quoq; anno, ſacerdotes qui curabant, mẽſibus ac diebus unum intercalarent diem: eo ſcilicet menſe ac loco, quo etiam apud ueteres menſis intercalabatur, id eſt ante quinq; ultimos Februarij menſis dies: idq; biſextum cenſuit nominandum. Dies autem decẽ, quos ab eo additos diximus, hac ordinatione diſtribuit. In Ianuarium, & Sextilem, & Decembrẽ binos dies inſeruit. In Aprilẽ autem, Iunium, Septembrẽ, Nouembrem, ſingulos. Sed neq; menſi Februario addidit diẽ, ne deum inferũ religio immutaretur. Et Martio, Maio, Quintili, Octobri ſeruauit priſtinum ſtatum, q; ſatis pleno erant numero, id eſt dierum ſingulorum tricenorumq;. Ideo & ſeptimanas habent nonas, ſicut Numa conſtituit, quia nihil in his Iulius mutauit. Sed Ianuarius, Sextilis, December, q̃bus Cæſar binos dies addidit, licet tricenos ſingulos habere poſt Cæſarem cœperint, quintanas tamen habent nonas, & ab idibus illis ſequentes Calendæ in undeuiceſimum reuertuntur: quia Cæſar quos addidit dies, neq; ante nonas, neq; ante idus inſerere uoluit, ne nonarum aut iduum religionem, quæ ſtatuto erat die, nouella com-

perendinatione corrumperet. Sed ne poſt idus mox uoluit inſerere, ne feriarum quarumq; uiolaretur indictio. Sed peractis cuiusq; menſis ferijs, locum diebus aduenis fecit. Et Ianuario quidem dies, quos dicimus quartum & tertium Calendas Februarias dedit: Aprili, tertium Calendas Maias: Iunio, tertium Calendas Iulias: Auguſto, quartum & tertium Calendas Septembris: Septembri, tertium Calendas Octobris: Nouembri, tertium Calendas Decembris: Decembri uero, quartum & tertium Calendas Ianuarias. Ita factum eſt, ut cũ omnes hi menſes quibus dies addidit, ante hãc ordinationem habuiſſent menſis ſequentis Calendas ad ſeptimumdecimũ reuertẽtes, poſtea ex augumento additorum dierum, hi qui duos acceperunt, ad nonumdecimum: qui uero unum, ad octauumdecimum haberent reditum Calendarum. Feriarum tamen cuiusq; menſis ordo ſeruatus eſt. Nam ſicui feriæ tertius ab idibus dies feſtus aut feriatus fuit, & tunc ad ſextumdecimum dicebatur, etiam poſt augumentum dierum, eadem religio ſeruata eſt, ut tertio ab idibus die celebraretur: licet ab incremento non iam ad decimum ſextum Calendas, ſed ad ſeptimumdecimum ſi unus, ad decimumoctauum ſi duo ſunt additi, diceretur. Nam ideo nouos dies circa finem cuiusq; menſis inſeruit ubi finem oĩum quæ in menſe erant repperit feriarum. adiectosq; omnis à ſe dies faſtos notauit, ut maiorẽ daret actionibus libertatẽ: & nõ ſolũ nullũ nefaſtum, ſed nec comitialem quemq̃ de adiectis diebus inſtituit, ne ambitionem magiſtratuũ augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæſar habitis ad lunam dimenſionibus conſti-

tutum, edicto palàm poſito publicauit.

Et hucuſq; error ſtare potuiſſet, ni ſacerdotes ſibi errorem nouum ex ipſa emendatione feciſſent. Nam cum oporteret dič, qui ex quadrantibus conſit, quarto quoq; anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare: illi quarto non peracto, ſed incipiente intercalabāt. Hic error ſex & triginta annis permanſit, qbus annis intercalati ſunt dies duodecim, cum debuerint intercalari nouem. Sed hunc quoq; errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus, q annos duodecim ſine intercalari die tranſigi iuſſit, ut illi tres dies, qui per annos triginta et ſex uitio ſacerdotalis feſtinationis excreuerant, ſequentibus annis duodecim nullo die intercalato deuorarentur. Poſt hoc unum diem ſecundū ordinationem Cæſaris, quinto quoq; incipiente anno, intercalari iuſſit: & omnem hunc ordinem æræ tabulæ ad æternam cuſtodiam inciſione mandauit. Tunc Horus, Dies quidem hic, inquit, intercalaris, antequam quintus annus incipiat inſerendus, cum Aegypti matris artium ratione conſentit. Sed in illorum menſibus explicandis uidetur operoſum, quos tricenum dierum omnes habent, eo ꝙ explicitis duodecim menſibus, id eſt trecentis ſexaginta diebus exactis, tunc inter Auguſtū, atq; Septembrem reliquos quinq; dies anno ſuo reddunt, adnectentes quarto quoq; anno exacto intercalarem, qui ex quadrantibus conſit. At hic, non à primo in ultimum menſis diem ad incrementum continuū numerus accedit, ſed poſt Calendas dirigitur in nonas, inde ad quaſdā idus deflecti audio. Poſt rurſus, ni fallor, immo ut nūc quoq; retuliſti, in ſequentes Calēdas.

Quæ omnia quid ſibi uelint,ſcire equidem uellem.Nã illud nec conſequi poſſe me ſpero, ut uocabula comprehendam,quæ ſingulis apud uos diebus adduntur:dum alios faſtos,uarijsq; alios nominibus nuncupatis. Nundinas quoq; ueſtras neſcire me fateor,de quibus obſeruatio tam diligens, tam cauta narratur.Hæc nec mihi erubeſcendum eſt ignorare peregrino, à te uero Prætextate diſcere nec ciuem puderet. Tunc Prætextatus,Non ſolum tibi,inquit,Hore,cum ſis Aegypto oriundus,ſed ne nobis quidem quibus origo Romana eſt,erubeſcendum puto, quærere quod quæſitu dignum omnes ueteres putauerunt.Nam de Calendis,nonis,& idibus, deq; feriarum uarijs obſeruationibus, innumeros authores cura quæſtionis exercuit.Et ideo nos quæ de his ab omnibus dicta ſunt,in unum breuiter colligemus. Romulus cum ingenio acri quidem,ſed agreſti ſtatum proprij ordinaret imperij, initium cuiuſq; menſis ex illo ſumebat die,quo nouam lunam contigiſſet uideri.Quia uero non continuo euenit,ut eodem die ſemper appareat,ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis uideri ſolet,contigit ut dum tardius apparuit,præcedenti menſi plures dies,aut cum celerius,pauciores darentur: & ſingulis quibuſq; menſibus perpetuam numeri legem primus caſus addixit.Sic factum eſt,ut alij triginta et unum,alij undetriginta ſortirentur dies. Omnibus tamen menſibus ex die nonarum idus.ix. die repræſentari placuit,& inter idus ac ſequentes Calen. conſtitutum eſt.xvi.dies eſſe numerandos. Ideò menſis uberior duos illos,quibus augebatur, dies inter Calendas ſuas & nonas habebat.Hinc alijs quintus à Calendis dies,

alijs

*aliȷs ſeptimus Nonas facit. Cæſar tamen (ut ſupra diximus) ſtata ſacra cuſtodiens, nec in illis menſibus quibus binos adiecit dies, ordinem uoluit mutare nonarũ: quia peractis totius menſis ferijs, dies ſuos rei diuinæ cautus inſeruit. Priſcis ergo temporibus, anteq̃ faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus, in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc prouincia delegabatur, ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum, uiſamq́; regi ſacrificulo nuntiaret. Itaq; ſacrificio à rege & minore pontifice celebrato, idem pontifex, calata, id eſt uocata in capitolium plæbe, iuxta curiam Calabrã: quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad nonas ſupereſſent, pronuntiabat. & quintanas quidem quinquies dicto uerbo καλῶ, ſeptimanas repetito ſepties prædicabat. * Verbũ autem καλῶ Græcum eſt, id eſt uoco. Et hunc diẽ qui ex his diebus qui calarentur primus eſſet, placuit Calendas uocari. Hinc & ipſi curiæ, ad quam uocabantur, Calabræ nomen datum eſt: & claſſi, ꝙ omnis in eam populus uocaretur. Ideo autem minor pontifex numerum dierum: qui ad nonas ſupereſſent calãdo prodebat, ꝙ poſt nouam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris eſſent confluere in urbem: accepturos cauſas feriarum à rege ſacrorum, ſcituroſq́; quid eſſet eo menſe faciendum. Vnde quidam hinc nonas exiſtimant dictas, quaſi nouæ initium obſeruationis, uel ꝙ ab eo die ſemper ad idus nouem dies putentur: ſicut apud Tuſcos nonæ plures habebantur, ꝙ hi nono quoq; die regem ſuum ſalutabant, & de proprijs negotijs conſulebant. Iduum porrò nomen à Tuſcis, apud quos is dies Itis*

uocatur, ſumptum eſt. Item autem illi interpretaban-tur Iouis fiduciam. Nam cum Iouem accipiamus lucis authorem, unde & Lucetium Salij in carminibus ca-nunt, & Cretenſes δὶα, τὴν ἡμέραν uocant, ipſi quoq; Romani Dieſpitrem appellant, ut diei patrem: iure hic dies Iouis fiducia uocatur, cuius lux cum ſolis oc-caſu non finitur, ſed ſplendorem diei, & noctis conti-nuat, illuſtrante luna, quod ſemper in plenilunio, id eſt medio menſe fieri ſolet. Diem uero, qui uel noctur nis caret tenebris, Iouis fiduciam Tuſco nomine uoca-uerunt: unde & omnes idus Iouis ferias obſeruandas ſanxit antiquitas. Alij putant idus, ꝙ ea die plena lu-na uideatur, à uidendo uidus appellatas, mox literam u detractam. Sicut contra, quod græci ἰδεῖν dicunt, nos u litera addita uidere dicimus. Nonnullis placet idus dictas uocabulo græco ἀπὸ τοῦ εἴδους, ꝙ eo die plenam ſpeciem luna demonſtret. Sunt qui exiſtiment idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine uocant Tuſci, & omnibus idibus ouis immolatur à flamine. Nobis il-la ratio nominis uero propior exiſtimatur, ut idus uo cemus diem qui diuidit menſem. Iduare enim Hetru-ſca lingua diuidere eſt: unde uidua quaſi ualde idua, id eſt, ualde diuiſa, aut uidua, id eſt à uiro diuiſa.

Vt autem idus omnes Ioui, ita omnes Calendas Iuno-ni tributas, & Varronis & pontificalis confirmat au-thoritas. Quod etiam Laurentes patrijs religionibus ſeruant, qui & cognomen deæ ex cærimonijs addide-runt, Calendarem Iunonem uocantes. Sed & omni-bus Calendis à menſe Martio ad Decembrem huic deæ Calendarum die ſupplicant. Romæ quoq; Ca-

lendis omnibus, præterq̃ pontifex minor, in curia Ca labra rem diuinam Iunoni facit. Etiam regina ſacrorum, id eſt regis uxor, porcam uel agnam in regia Iunoni immolat, à qua etiam Ianum Iunonium cognominatum diximus, ꝙ illi deo omnis ingreſſus, huic deæ cuncti Calendarũ dies uidentur adſcripti. Cum enim initium menſiũ maiores noſtri ab exortu lunæ ſeruauerint, iure Iunoni Calendas addixerunt: lunam ac Iunonem eandem putantes, uel quia luna per aerem meat, unde & græci lunam ἄρτεμιν nuncupauerunt, quaſi ἀεροτόμην ꝙ aera ſecat, Iuno autem aeris arbitra eſt: merito initia menſium, id eſt, Calendas huic deæ conſecrauerunt. Nec hoc prætermiſerim, ꝙ nuptijs copulandis Calendas, nonas, et idus religioſas, id eſt de uitandas cenſuerunt. Hi enim dies præter nonas feriati ſunt: ferijs aũt uim cuiq̃ fieri piaculare eſt. Ideo tunc uitantur nuptiæ, in q̃bus fieri uis uirginibus uidetur. Sed Verriũ Flaccum iuris pontificij peritiſſimũ dicere ſolitum refert Varro, q̃a ferijs tergere ueteres foſſas liceret, nonas facere ius non eſſet: ideo magis uiduis, q̃ uirginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum. Subijciet aliquis, Cur ergo nonis ſi feriatus dies nõ eſt, prohibetur celebritas nuptiarũ? Huius quoq; rei in aperto cauſa eſt. Nam q̃a primus nuptiarũ dies uerecũdiæ datur, poſtridie aũt nuptam in domo uiri dominũ incipere oportet adipiſci, et rẽ facere diuinã: oẽs autem poſtriduani dies, ſeu poſt Calẽdas ſeu poſt nonas idus'ue, ex æquo atri ſunt: ideo et nonas ĩhabiles nuptijs eẽ dixerũt, ne nupta, aut poſtera die libertatẽ auſpicaretur uxoriã: aut atro ĩmolaret, quo nefas ẽ ſacra celebrari.

Sed quia nos ad commemorationem dierũ ordo deduxit, de hoc quoq; quod Hori noſtri conſultatio continet, pauca dicenda ſunt. Numa ut in menſes annum, ita in dies menſem quenq; diſtribuit: dieſq; omnes, aut feſtos, aut profeſtos, aut interciſos uocauit. Feſti dijs dicati ſunt. Profeſti hominibus ob adminiſtrandam rem priuatam, publicamq; conceſſi. Interciſi deorum hominumq; communes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ: Profeſtis, faſti, comitiales, cõperendini, ſtati, præliares. Interciſi in ſe, non in alia diuiduntur. Illorum enim dierum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam fas non eſt ius dicere. Nam cum hoſtia cæditur, fari ne fas eſt. Intercæſa et porrecta fari licet. Rurſus cum adoletur, non licet. Ergo de diuiſione feſtorum, & profeſtorum dierum latius differendum eſt. Sacra celebritas eſt: uel cum ſacrificia dijs offeruntur: uel cum dies diuinis epulationibus celebratur, uel cum ludi in honorem aguntur deorum: uel cum feriæ obſeruantur. Feriarum autem publicarum genera ſunt quatuor. Aut enim ſtatiuæ ſunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et ſunt ſtatiuæ uniuerſi populi communes, certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis, ſtatis obſeruationibus annotatæ in quibus præcipue ſeruantur agonalia, carmentalia, lupercalia. Conceptiuæ ſunt, quæ quotannis à magiſtratibus, uel ſacerdotibus concipiuntur, in dies, uel certos, uel etiã incertos, Vt ſunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia. Imperatiuæ ſunt, quas conſules uel prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt. Nundinæ ſunt paganorum, id eſt ruſticorum, quibus conueniunt negotijs proprijs

uel mercibus prouiſuri. Sunt prætereа feriæ propriæ familiarum,ut Claudiæ familiæ,uel Aemiliæ, ſeu Iuliæ, ſiue Corneliæ:& ſiquas ferias proprias quæq; familia ex uſu domeſticæ celebritatis obſeruat. Sunt ſingulorum,ut natalium, fulgurumq; ſuſceptiones. Item funerum atq; expiationum. Apud ueteres quoq; qui nominaſſent Salutem, Semoniam, Saiam, Segetiam, Tutilianam, ferias obſeruabat. Item Flamminica,quoties tonitrua audiſſet, feriata erat,donec placaſſet deos. Affirmabant autem ſacerdotes pollui ferias, ſi indictis conceptisq; opus aliquod fieret. Prætereа regem ſacrorũ flaminesq; non licebat,uidere ferijs opus fieri:& ideo per præconium denuntiabant, ne quid tale agretur, et præcepti negligens multabatur. Præter multam uero affirmabant eum qui talibus diebus imprudens aliqd egiſſet,porco piaculum dare debere,prudẽtem expiare non poſſe Scæuola pontifex aſſeuerabat. Sed Vmbro negat eum pollui:qui opus uel ad deos pertinens, ſacrorum'ue cauſa feciſſet,uel aliquid ad urgentem uitæ utilitatem reſpiciens actitaſſet. Scæuola deniq; conſultus quid ferijs agi liceret, reſpondit, quod prætermiſſum noceret: quapropter ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumq; paterfamilias adhibitis operis liberaſſet, non eſt uiſus ferias polluiſſe:nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti uindicauit ruina. Vnde & Maro omnium diſciplinarum peritus, ſciens lauari ouem,aut lanæ purgandæ,aut ſcabiei curandæ gratia, pronuntiauit tunc ouem per ferias licere merſari, ſi hoc remedij cauſa fieret: balantumq; gregem fluuio merſare

ſalubri. Adijciēdo enim ſalubri, oſtendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſa fieri, conceſſum. Hæc de feſtis, & qui inde naſcuntur, qui etiam nefaſti uocantur. Nunc de profeſtis, & q̃ ex is procedunt, loquamur: id eſt faſtis, comitialibus, comperendinis, ſtatis, præliaribus. Faſti ſunt, quibus licet fari prætori tria uerba ſolennia, do, dico, addico. His contrarij ſunt nefaſti. Comitiales ſunt, quibus cum populo agi licet. Et faſtis quidem lege agi poteſt: cum populo non poteſt, comitialibus utrunq; poteſt. Comperendini, quibus uadimonium licet dicere. Stati, qui iudicij cauſa cum peregrino inſtituuntur, ut Plautus in Gurgulione, Status condictus cum hoſte, intercęſſit dies. Hoſtem nunc more uetere ſignificat peregrinum. Præliares ab iuſtis non ſegregauerim ſiquidem iuſti ſunt continui triginta dies, quibus exercitui imperato uexillum rufi coloris in arce poſitum eſt. Præliares autem omnes, quibus fas eſt res repetere, uel hoſtem laceſſere. Nam cum Latiare hoc eſt Latinarum ſolenne concipitur, item diebus Saturnaliorum, ſed & cum mundus patet, nefas eſt præliũ ſumere. Quare nec Latinarum tempore, quo publice quondam induciæ inter Romanum populum, Latinoſq; firmatæ ſunt, inchoari bellum decebat: nec Saturni feſto, qui ſine tumultu bellico creditur imperaſſe: nec patente mundo, quod ſacrum Diti patri, & Proſerpinæ dicatum eſt: meliuſq; occluſa Plutonis fauce eundum ad præliũ putauerunt. Vnde & Varro ita ſcribit, Mundus cum patet, deorum triſtium atq; inferum quaſi ianua patet: propterea non modo prælium committi, uerumetiam dele-

ctum rei militaris cauſa habere, ac militem proficiſci: nauem ſoluere: uxorem liberum quærendorum cauſa ducere, religioſum eſt. Vitabant ueteres ad uiros uocandos etiam dies, qui eſſent notati rebus aduerſis. Vitabant etiam ferijs, ſicut Varro in augurum libris ſcripſit in hæc uerba, Viros uocare ferijs non oportet. ſi uocauit, piaculum eſto. Sciendum eſt tamen eligendi ad pugnandum diem Romanis tunc fuiſſe licentiam, ſi ipſi inferrent bellum: at cum exciperent, nullum obſtitiſſe diem quo minus uel ſalutem ſuam, uel publicam defenderent dignitatem. Quis enim obſeruationi locus, cum eligendi facultas non ſuperſit? Dies autem poſtriduanos ad omnia maiores noſtri cauendos putarunt, quos etiam atros, uelut infauſta appellatione damnarunt. Eoſdem tamen nonnulli communes, uelut ad emendationem nominis uocitauerunt. Horum cauſam Gellius annalium lib. xv. & Caſſius Hemina hiſtoriarum lib. ij. referunt. Anno ab urbe condita trecenteſimo ſexageſimotertio à tribunis militū Virgilio Manlio, Cœlio Poſthumio, collegisq; eorum, in ſenatu tractatum quid eſſet propter quod toties inter paucos annos male eſſet afflicta Reſp. & ex præcepto patrum L. Aquinium aruſpicem in ſenatum uenire iuſſum religionum requirendarū gratia, dixiſſe. Quintum Sulpitium tribunum militū ad Alliam aduerſum Gallos pugnaturū, rem diuinam dimicādi gratia feciſſe poſtri die idus Quintilis. Itē apud Cremerā, multisq; alijs tēporibus et locis, poſt ſacrificiū die poſtero celebratum, male ceſſiſſe conflictū. Tūc patres iuſſiſſe, ut ad collegiū pontificum de his religionibus referretur. pontificesq;

ſtatuiſſe, poſtridie, omnes Calendas, nonas, idus, atros dies habendos. ut hi dies neq; preliares, neq; puri, neq; comitiales eſſent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro undecimo negat oportere atro die parentare: quia tunc quoq; Ianum, Iouemq́; præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoq; quartum Calendas uel nonas uel idus, tanq̃ inominalem diem pleriq; uitant. Eius obſeruationis an religio ulla ſit tradita, quæri ſolet. Sed nos nihil ſuper ea re ſcriptum inuenimus, niſi ꝙ Quintus Claudius annalium quinto, cladem illam uaſtiſſimam pugnæ Canenſis factam refert ante diem quartum nonas Sextilis. Ad rem ſanè militarem nihil attinere notat Varro, utrum faſtus uel nefaſtus dies ſit, ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas.

Quod autem nundinas ferias dixi, poteſt argui, quia Titus de ferijs ſcribens, nundinarum dies non inter ferias retulit, ſed tantum ſolennes uocauit. Et quod Iulius Modeſtus affirmat, Meſſala augure conſulente pontifices, an nundinarum Romanarum nonarumq́; dies ferijs tenerentur, reſpondiſſe eos, nundinas ſibi ferias nõ uideri. Et quod Trebatius in libro primo religionum ait, nundinis magiſtratum poſſe manumittere, iudiciaq́; addicere. Sed contra Iulius Cæſar decimoſexto auſpiciorum libro negat nundinis concionem aduocari poſſe, id eſt cum populo agi, ideoq; nundinis Romanorũ haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labio primo faſtorum libro, nundinis ferias eſſe pronuntiat. Cauſam uero huius uarietatis apud Granium Licinianum libro ſecũdo diligens lector inueniet. Ait enim, nundi-

nas Iouis ferias eſſe, ſiquidē flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem ſoleat immolare. Sed lege Hortenſia effectum, ut faſtæ eſſent, uti ruſtici, qui nundinandi cauſa in urbem ueniebant, lites componerent. Nefaſto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt, à mendacio uindicantur patrocinio uetuſtatis. Qui contra ſentiunt, æſtimatu ætatis, quæ legem ſecuta eſt, uera depromunt. Harum originem quidam Romulo aſſignant, quem communicato regno cum Tito Tatio, ſacrificijs & ſodalitatibus inſtitutis, nundinas quoq; adiecſſe cōmemorant: ſicut Tuditanus affirmat. Sed Caſſius Seruium Tullium fecſſe nundinas dicit, ut in urbem ex agris conuenirent, urbanas ruſticasq́; res ordinaturi. Geminus ait, diem nundinarū exactis iam regibus cœpiſſe celebrari: quia plæriq; de plebe repetita Seruij Tullij memoria, parētarent ei nundinis. Cui rei etiam Varro conſentit. Rutilius ſcribit, Romanos inſtituiſſe nundinas, ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent: nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum legesq́; accipiendas Romam uenirent. & ut ſcita atq; conſulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die propoſita à ſingulis atq; uniuerſis facile noſcebantur. Vnde etiam mox tractus, ut leges trinundino die promulgarentur. Ea re etiam candidatis uſus fuit in comitium nundinis uenire, & in colle conſiſtere, unde coram poſſent ab uniuerſis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta, & poſt abolita, poſtq̄ in trinundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adeſſe cœperunt. Eſt etiam Nundina Romanorum dea, à nono die naſcentium nuncu-

patæ, qui luſtricus dicitur. Eſt autem luſtricus dies, quo infantes luſtrantur, & nomen accipiunt. Sed is maribus nonus, octauus eſt fœminis.

Plene (ut arbitror) anni ac menſium conſtitutione digeſta, habet Horus quoq; noſter, quod de dierum uocabulis, & obſeruatione conſuluit. Et ſcire equidem uelim, nunquid ſit quod argutus Niligena, & gentis accola numerorum potentis, ex hoc ordine Romanæ diſpenſationis irrideat: an Tuſcum quoq; Tyberim aliquid ex diſciplinis ſuis hauſiſſe conſentiat. Subiecit Euſtathius. Non ſolum Horus noſter grauis uir & ornatus, ſed nec quiſq̃ alius, ut exiſtimo, tam futilis poſſet eſſe iudicij, qui Romani anni ſic ad unguem, ut aiunt emendatum ordinem non probaret. cui maiorem gratiam & tenax memoria & luculenta oratio referentis adiecit. Nec mirum ſi hæc digeries morſum reprehenſionis euaſit: cui accerſita eſt ab Aegypto poſtremæ correctionis authoritas. Nam Iulius Cæſar, ut ſyderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptijs diſciplinis hauſit: ita hoc quoq; ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, ut ad ſolis curſum finiendi anni tẽpus extenderet. Latij uero ueteres incolæ, quia nihil iã tum diſcere ab Aegypto licebat, ad quam nullus illis cómeatus patebat, morem Græciæ in numerandis menſium diebus ſecuti ſunt: ut retrouerſum cedente numero, ab augumento in diminutionem computatio reſoluta deſineret. Ita enim nos decimum diem, deinde nonum, & poſtea octauum dicimus, ut Athenienſes δεκάτην καὶ ἐννάτην φθίνοντος μηνὸς ſoliti ſunt dicere. Homerus quoq; cũ ait, τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ᾽ ἱστα-

μένοιο, quid aliud niſi illum φθίνοντα dicit, cuius paulatim deficiẽtis ſupputatio in nomen deſinit ſecuturi. & ἱστάμενον illum, qui præcedit numerum ſucceſſurus priori in defectum meanti? Quod & Homerus noſter Mantuanus intelligens, illud ſtare dici, ad quod acceditur, ait, Stat ſua cuiq; dies. extremum diem ſtare dicẽs, quaſi ad quem per omnes eatur. Idem poeta doctrina ac uerecundia iuxta nobilis, ſciens Romanos ueteres ad lunæ curſum, & ſequentes ad ſolis anni tempora digeſſiſſe, utriusq; ſæculi opinioni reuerentiam ſeruãs, Vos ó clariſſima mundi lumina, inquit, labentem cœlo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres, tum lunam ꝙ ſolem duces anni hac inuocatione deſignans. Hic *Auienus, Hoc quidem mecum multum ac frequenter agitaui, quid ſit ꝙ ſolem modo Apollinem, modo Liberum, modo ſub aliarum appellationum uarietate ueneremur. Et quia ſacrorũ omnium præſulem eſſe te Vecti Prætextate diuina uoluerunt, perge quæſo rationem mihi tantæ ſub uno numine in nominibus diuerſitatis aperire. Tum Vectius, Caue exiſtimes mi Auiene, poetarum gregem, cum de dijs fabulantur, non ab adytis plerunq; philoſophiæ ſemina mutuari. Nam ꝙ omnes penè deos duntaxat qui ſub cœlo ſunt, ad ſolem referunt: non uana ſuperſtitio, ſed ratio diuina commendat. Si enim ſol (ut ueteribus placuit) dux & moderator eſt luminum reliquorum, & ſolus ſtellis errantibus præſtat: ipſarum uero ſtellarum curſus, ordinem rerum humanarum, ut quibuſdam uidetur, pro poteſtate diſponunt: uel (ut Plotino conſtat placuiſſe) ſignificant: neceſſe eſt,*

ut ſolem, qui moderatur noſtra moderantes, omnium quæ circa nos geruntur, fateamur authorem. Et ſicut Maro cum de una Iunone diceret, Quo numine læſo, oſtendit unius dei effectus uarios pro uarijs cenſendos eſſe numinibus: ita diuerſæ uirtutes ſolis, nomina dijs dederunt. unde ἓν τὸ πᾶν ſapientum principes prodiderunt. Virtutem igitur ſolis, quæ diuinationi curationiq; præeſt, Apollinem uocauerunt. Quæ ſermonis author eſt, Mercurij nomen accepit. Nam quia ſermo interpretatur cogitationes latentes, ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν propria appellatione uocitatus eſt. Virtus ſolis quæ fructibus effectus eiuſdē eſt, qui frugibus præeſt. & hinc natæ ſunt appellationes deorum, ſicut cæterorum, qui ad ſolem certa et arcana ratione referuntur. Et ne tanto ſecreto nuda præſtetur aſſertio, authoritates ueterum de ſingulis conſulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione ad ſolem refertur, cuius rei ordinem pergam pandere. Plato ſolem ἀπόλλωνα cognominatum ſcribit, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id eſt à iactu radiorum. Chryſippus Apollinem ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα, primā enim nominis literam retinere ſignificationem negandi, ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ, καὶ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eum, quia tantam claritatem ſolus obtinuit, ſolem uocauit. Speuſippus, quod ex multis ignibus conſtet uis eius, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς, αὐτοῦ συνεστῶτος. Cleanthes ὡς ἀπ᾽ ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον, quod ab alijs atq; alijs locorū declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, id eſt quia intra circuitum mundi, quē Græ

ἀπόλλον appellant, impetu latus ad ortus refertur. Alij cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. Exanimat enim & perimit animantes, cum peſtem intemperie caloris immittit, ut Euripides in Phaëthonte ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι᾽ ὥς μ᾽ ἀπόλεσας, ὅθεν σ᾽ ἀπόλλων᾽ ἐμφανῶς κλήζει βροτός. Idem Archilochus. ἄναξ ἄπολλον καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε καὶ σφᾶς ὄλλυ᾽ ὥσπερ ὀλλύεις. Deniq; iniuſtos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους appellant. Et quia ſimiles ſunt ſolis effectibus effectus lunæ, in iuuando nocendoq;, ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους uocant. Hinc eſt quod arcu & ſagittis Appollinis ſimulachra decorantur, ut per ſagittas intelligatur uis emiſſa radiorum. Vnde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ᾽ αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς βάλλε. Idem author eſt & publicæ ſoſpitatis, quam creditur ſol animantibus præſtare temperie. Sed quia perpetuã præſtat ſalubritatem & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt, ideo Apollinis ſimulachra manu dextera gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra: quod ad noxam ſit pigrior, & ſalutem dextera promptior largiatur. Hinc eſt quod eidem attribuitur medendi poteſtas, quia tẽperatus ſolis calor morborum omnium fuga eſt. Nam tam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα, quam ἀπελοῦντα cognominatum putant. Quæ ſententia latini quoq; nominis enuntiationi congruens, fecit, ne huius dei nomen uerteremus, ut Apollinem aſpellentem mala intelligas, quem Athenienſes ἀλεξίκακον appellant. Sed et Lindij colunt Apollinem λοίμιον, hoc cognomine finita peſtilentia nuncupatum. Eadem opinio ſoſpitalis et

medici dei, in noſtris quoq; ſacris fouetur. Nanq; uirgines ueſtales ita indigitant, Apollo medice, Apollo pæan. Cum ergo ſint huiuſce ſyderis, id eſt ſolis duo maximi effectus, alter quo calore temperato mortalium uitam iuuat: alter quo iactu radiorum nonnunquam peſtiferum immittit uirus, duo eademq; cognomina circa ſingulos effectus proprijs enũtiationibus ſignant, appellantes deum ἰήιον atq; παιᾶνα: quæ cognomina utriq; effectui ſunt apta: ut ſit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, id eſt à ſanando: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rurſus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰέναι, id eſt ab immittendo βέλος ἐχεπευκὲς, καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν, id eſt à feriendo. Obtinuit tamen ut cum ſanitatem dari ſibi precantur, ἰὴ παιὰν per η literam enuntient, id eſt medere pæan. Cum autem ἵε παιὰν per ε literam dicunt cum aſpiratione prioris literæ, ſignificant hoc dici in aliquem aduerſa precatione, βάλλε παιὰν, id eſt immitte feriendo: qua uoce ferunt Latonam uſam, cum Apollinem hortaretur impetum Pythonis inceſſere ſagittis, cuius rei naturalem rationem ſuo loco reddam. Hanc uocem, id eſt ἵε παιὰν confirmaſſe fertur oraculum Delphicum Athenienſibus petentibus opem dei aduerſus Amazonas, Theſeo regnante. Namq; inituros bellum iuſſit his ipſis uerbis ſemetipſum auxiliatorem inuocari, hortariq;. Apollodorus in libro decimoquarto περὶ θεῶν, ἰήιον ſolem ſcribit appellari, Apollinemq; ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἰέναι, quod ſol per orbem impetu fertur. Sed Timotheus ita, σύ τε ὦ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον ἅμα τοῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων, πέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖς βέλος σᾶς ἀπὸ νευρᾶς παιάν. Eundem

deum præſtantem ſalubribus cauſis οὔλιον appellant, id eſt ſanitatis authorem, ut ait Homerus οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε. Menandrus ſcribit Mileſios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro ſalute ſua imolare. Pherecydes refert, Theſea cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, uouiſſe pro ſalute, atq; reditu ſuo ἀπόλλωνι οὐλίῳ, καὶ ἀρτέμιδι οὐλίᾳ. Nec mirum ſi gemini effectus uarijs nominibus celebrantur, cum alios quoq; deos ex contrario in eadē re duplici cēſeri et poteſtate accipiamus et nomine: ut Neptunum, quē aliâs ἐνοσίχθονα, id eſt terrā mouentem, aliâs ἀσφαλίωνα, id eſt ſtabiliētem uocant. Itē Mercurius hominum mentes, et oculos excitat, & ſopit, ut ait poëta, Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinem, id eſt ſolem, modo ſoſpitatem, modo peſtem ſignificantibus cognominibus adoramus: cum tamen peſtis, quæ ab eo noxijs immittitur, aperte hunc deum bonis propugnare ſignificat. Hinc eſt ꝙ apud Pachynum Siciliæ promontorium Apollo Libyſtinus eximia religione celebratur. Nā cum Libyci inuaſuri Siciliam, claſſem appuliſſent ad id promontorium, Apollo qui ibi colitur, inuocatus ab incolis, immiſſa hoſtibus peſte, et penè cunctis ſubita morte interceptis, Libyſtinus cognominatus eſt. Noſtris quoq; cōtinetur annalibus, ſimilis eiuſdem dei præſentiæ maieſtas. Nam cum ludi primo Romæ Apollini celebrarentur, ex uaticinio Martij uatis, carmineq; Sibyllino, repentino hoſtis aduētu plebes ad arma excitata, hoſti occurrit: eoq; tēpore nubes ſagittarū in aduerſos uiſa ferri, et hoſtē fugauit, et uictores Romanos ad ſpectacula dei ſoſpitalis reduxit. Hinc intelligitur prælij cauſa, nō

peſtilentiæ (ſicut quidam exiſtimant) ludos inſtitutos. Hæc eſt autem huius exiſtimationis ratio, quod tunc ſol ſuper ipſum noſtræ habitationis uerticem fulget. Nam cancer in æſtiuo tropico eſt, in quo meãte ſole, radij temperatam noſtram, non eminus, ſed superni demiſſi rectis fulgoribus luſtrant. Vnde exiſtimatum eſt, à nonnullis, ad propitiandum tunc maxime deum caloris, Apollinaribus litari. Sed inuenio in literis, hos ludos, uictoriæ, non ualetudinis cauſa (ut quidam annalium ſcriptores memorãt) inſtitutos. Bello enim punico hi ludi ex libris ſibyllinis primum ſunt inſtituti, ſuadẽte Cornelio Rufo decemuiro, qui propterea Sibylla cognominatus eſt, & poſtea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocitari. Fertur autem in carminibus Martij uatis, cuius duo uolumina illata ſunt in ſenatũ, inuẽtũ eſſe ita ſcriptũ, Hoſtẽ Romani ſi ex agro pellere uultis, uomicamq́; , quæ gentium uenit longe, Apollini cenſeo uouendos ludos, qui quotannis cõiter Apollini fiant: His ludis faciendis præſit is prætor, qui ius populo plebiq́; dabit ſummum. Decemuiri græco ritu hoſtijs ſacra faciãt. Hoc ſi recte facietis, gaudebitis ſemper, fietq́; reſpublica melior. Nam is diuus extinguit perduellos ueſtros, qui ueſtros campos paſcunt placide. Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies unus rebus diuinis impenſus eſſet, poſtea Senatuſconſultum factum, uti decem uiri (quo magis inſtruerentur de ludis Apollini agendis, req́; diuina recte facienda) libros Sibyllinos adirẽt: in quibus cum eadem reperta nuntiatum eſſet, cenſuerunt patres Apollini ludos uouendos faciendoſq́; : inq́; eam rem duodecim millia æris prætori, et duas hoſtias

maiores

maiores dari, decemq; uiris præceptum eſt, ut græco ritu hiſce hoſtijs ſacrum facerẽt, Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata. Ludos in circo populus coronatus ſpectare iuſſus. Hæc præcipue traditur origo ludorũ Apollinariũ. Nũc ex alijs quoq; huius dei nominibus eundẽ eẽ Apollinẽ et ſolẽ probemus. Loxias cognominatur, ut ait Aenopides ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κινούμενος. id eſt, ꝙ obliquum circulum ab occaſu ad orientem pergit. Aut ut Cleanthes ſcribit: ἐπειδὴ καθ' ἕλικας κινεῖται, λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ αὗται. uel ꝙ flexuoſum pgit iter. ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἵησι ἐφ' ἡμᾶς βορείας οὔσας νότιος ὤν. uel ꝙ transuerſos in nos à meridie immittit radios, cum ſimus ad ipſum ſeptentrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτὶ, ꝙ illuminando omnia clara demonſtret. φοῖβος appellatur (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, ꝙ ui fertur. Plæriq; autem à ſpecie & nitore Phœbum, id eſt καθαρὸν, καὶ λαμπρὸν dictum putant. Item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν, ἐπειδὴ φαίνεται νέος, quia ſol cotidie renouat ſeſe. Vnde Virgilius. Mane nouum. Camienſes qui ſacram ſoli incolunt inſulam, ἀειγενετῇ Apollini immolant, τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾷν. id eſt ꝙ ſemper exoriens gignitur: ꝙq; ipſe generat uniuerſa ſeminando, fouendo, producendo, alendo, augendoq;. Apollinis Lycij plures accipimus cognominis cauſas. Antipater ſtoicus Lycium Apollinem nuncupatum ſcribit ἀπὸ τοῦ λυκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycũ Apollinem appellatum notat,

ꝙ ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoq; humorem eripit radijs. Priſci græcorū primam lucem, quæ præcedit ſolis exortus, λύκην appellauerunt, ἀπὸ τοῦ λύκου. id eſt tēporis: hodieq; lycophos cognominānt. De quo tpe ita poeta ſcribit, ἦμος δ᾽ οὔτ᾽ ἄρπω ἠώς, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νύξ. Idē Homerus, εὔχεο δ᾽ ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ, ꝙ ſignificat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id eſt qui generat exortu ſuo lucem. Radiorum enim ſplendor propinquantem ſolem longe, lateq; præcedens, atq; caliginem paulatim extenuās tenebrarum, parit lucem. Neq; minus Romani ut pleraq; alia ex Græco, ita lucem uidentur à lyce figuraſſe. Annū quoq; uetuſtiſſimi græcorum λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου, id eſt ſole, βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem ſolem uocari etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio eſt, quæ pari religione Apollinem, itemq; lupum, hoc eſt λύκον colit, in utroq; ſolem uenerans, ꝙ hoc animal rapit & conſumit omnia, in modum ſolis: ac plurimum oculorum acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipſos quoq; λύκους, ἀπὸ τῆς λύκης, id eſt à luce prima appellatos quidam putant, quia hæ feræ maxime id tempus aptum rapiendo pecori obſeruant: quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur. Et Apollinem πατρῷον cognominauerunt, non propria gentis unius ac ciuitatis religione, ſed ut authorem progenerandarum omnium rerum, ꝙ ſol humoribus excitatis, progenerandis omnibus præbuit cauſam, ut ait Orpheus, πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Unde nos quoq; Ianum patrem uocamus, ſolem ſub hac appellatione uenerantes. Νόμιον ἀπόλλω=

λωνα cognominauerunt, non ex officio paſtorali, ut fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauiſſe: ſed quia ſol paſcit omnia, quæ terra progenerat. Vnde non unius generis, ſed omnium pecorum paſtor canitur, ut apud Homerum Neptuno dicente, φοῖβε. σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες. Atq; idem apud eundem poetam, equarum paſtor ſignificatur, ut ait,

» Τὰς ἐν πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος ἀπόλλων
» Ἄμφω θηλείας, φόβον ἄρηος φορεούσας.

Præterea ædes ut omnium paſtorum ſunt apud Camirenſes ἐπιμηλίου apud Naxios ποιμνίου. Itemq; deus ἀρνοκόμης colitur, & apud Leſbios ναπαῖος. Et multa ſunt cognomina per diuerſas ciuitates ad dei paſtoris officium tendentia. Quapropter uniuerſi pecoris antiſtes, & uere paſtor agnoſcitur. Apollo ἐλελεὺς appellatur, ἀπὸ τοῦ ἑλίσσεσθαι περὶ τὴν γῆν, ꝙ æterno circa terram meatu ueluti uolui uidetur, ut ait Euripides, ἥλιε θοαῖσιν ἵπποισιν ἑλίσσων σθένος πολλὸν πυρός. uel ut ait Empedocles, ὅσωνεκα ἑλιχθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει, ὁ παλλάπτων, ἀπὸ τοῦ συνελαύνειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἀνέτειλε, ꝙ exoriens homines conducit in cœtum. Apollo Chryſocomos cognominatur à fulgore radiorum, quos uocat comas aureas ſolis. Vnde & ἀκερσεκόμης, ꝙ nunq̃ radij poſſunt à fronte lucis auelli. Item Argyrotoxus, ꝙ enaſcens per ſummum orbis ambitum, uelut arcus quidam figuratur alba & argentea ſpecie: ex quo arcu radij in modum emicant ſagittarum. Smyntheus cognominatur, ὅτι ζέων θεῖ, quia feruens currit. κάρνειος, ὅτι καιόμενος ὁρᾶται νέος,

uel ꝙ cum omnia ardentia conſumantur, hic ſuo calo-
re candens ſemꝑ nouus conſtat. Item ἀπόλλων σκιάλ-
λιος, ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίας ποιεῖ, ſemper nobis ab au
ſtro currens. θυμβραῖος, ὅτι τοὺς ὄμβρους θείς. ꝙ eſt
deus imbricator. ἀπόλλων φιλήσιος, ꝙ lumen eius exo=
riens amabile amicissima ueneratione oculorum conſa
lutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐχὶ ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id eſt
nõ à cõſultatione occultorũ dictus à Phyſicis exiſtima=
tur, ſed ἀπὸ τοῦ πύθειν, id eſt σήπειν, quod nunq̃ ſine
ui caloris efficitur. Hinc ergo πύθων dictum exiſtimãt,
licet hoc nomen ex nece draconis inditum deo Græci fa
bulentur: quæ tamen fabula non abhorret ab intelle=
ctu naturalis arcani, quod apparebit, ſi percurratur
ordo, qui de Apolline naſcente narratur, ſicut paulo ſu
perius enarraturum me eſſe promiſi. Latonæ Apolli-
nem Dianamq; pariturę Iuno dicitur obſtitiſſe. ſed ubi
quandoq; partus effuſus eſt, draconem ferunt, qui πύ-
θων uocitabatur, deorum cunas inuaſiſſe, Apollinemq;
in prima infantia ſagittis beluam confeciſſe. Quod ita
intelligendum naturalis ratio demonſtrat. Nanq; poſt
chaos, ubi primum cœpit confuſa deformitas in rerum
formas, & elementa niteſcere: terræq; adhuc humida
ſubſtantia in molli atq; inſtabili ſede nutaret, conuale
ſcente paulatim æthereo calore, atq; inde ſeminibus in
eam igneis defluentibus, hæc ſydera edita eſſe credun
tur: & Solem maxima caloris ui in ſuperna raptum,
Lunam uero humidiore & uelut fœmineo ſexu, natu
rali quodam preſſam tepore inferiora tenuiſſe, tanq̃
ille magis ſubſtantia patris conſtet, hæc matris. Siqui=
dem Latonam phyſici uolunt terram uideri, cui diu

interuenit Iuno, ne numina quæ diximus ederentur: hoc eſt aer, qui tunc humidus adhuc grauisq; obſtabat ætherei, ne fulgor hominum per humoris aerij denſitatem, tanq̃ ex cuiuſdam partus progreſſione fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ uicit inſtantia, quæ creditur iuuiſſe partum. Ideo in inſula Delo ad confirmandam fidem fabulæ, ædes prouidentiæ, quam ναὸν προνοίας appellãt, apta religione celebratur. Propterea ea in inſula dicuntur nati, ꝙ ex mari nobis oriri uidentur. Hæc inſula ideo Delos uocatur, qui ortus & quaſi partus luminum omnia facit δῆλα, id eſt aperta clareſcere. Hæc eſt aũt de nece draconis rõ naturalis, ut ſcribit Antipater Stoicus. Nam terræ adhuc humidæ exhalatio, meando in ſuperna uolubili impetu, atq; inde ſeſe poſtq̃ calefacta eſt, inſtar ſerpentis mortiferi in inferiora reuoluẽdo, corrumpebat omnia ui putredinis, quæ non niſi ex calore, & humore generatur: ipſumq; ſolem denſitate caliginis obtegendo nebula, uidebatur quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorum tandem uelut ſagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Eſt & alia ratio draconis perempti. Nam ſolis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat, ſurſum tamen ac deorſum uentorum uices certa deflexione uariando, iter ſuum uelut flexum draconis inuoluit. Vnde Euripides, πυριγενὴς δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται ταῖς τετραμόρφοις ὥραις ζεύγλην, ἁρμονίᾳ ὄλβου τοῦ πολυκάρπου ὄχημα. Sub hac ergo appellatione cœleſtis itineris ſol cũ confeciſſet ſuũ curſum, draconem confeciſſe dicebatur. Inde fabula exorta eſt de ſerpentis

necę. Sagittarum autem nomine non niſi radiorum iactus oſtenditur, qui tunc longiſſimi intelliguntur, quo tempore altiſſimus ſol diebus longiſſimis ſolſtitio æſtiuo conficit annuum curſum, unde ἑκηβόλος dictus καὶ ἑκατηβόλος, è longiſſimo altiſſimoq; radios in terram uſq; demittens. De Pythij cognomine ſufficere iſta potuiſſent, ni hoc quoq; ratio eiuſdem appellationis ingereret. Cũ enim ſol in ſigno cancri æſtiuum ſolſtitium facit, in quo eſt longiſſimi diei terminus, & inde retrogreſſum agit ad diminutionem dierum, Pythius eo tempore appellatur ὡς πύματον θέων, ὅ ἐστι τελευταῖον δρόμον τρέχων. Idem ei nomen conuenit & cum capricornum rurſus ingrediens, ultimum breuiſſimi diei curſum intelligitur peregiſſe: & ideo in alterutro ſignorum, peracto annuo ſpacio, draconem Apollo, id eſt flexuoſum iter ſuũ confeciſſe memoratur. Hãc opinionẽ Cornificius in Etimys rettulit. Ideo aũt his duobus ſignis, quæ portæ ſolis uocãtur, cancro, & capricorno hæc nomina cõtigerunt, ꝙ cancer animal retro, atq; oblique cedit. Eademq; ratione ſol in eo ſigno obliquum (ut ſolet) incipit agere retrogreſſum. Capræ uero conſuetudo hæc in paſtu uidetur, ut ſemper altum paſcendo petat. Sed & ſol in capricorno incipit ab imis in alta remeare.

Ἀπόλλωνα διδυμαῖον uocant, ꝙ geminam ſpeciẽ ſui numinis præfert ipſe, illuminando, formandoq; lunam. Etenim ex uno fonte lucis gemino ſidere ſpacia diei, & noctis illuſtrat. Vnde & Romani ſolem ſub nomine et ſpecie Iani Didymæi Apollinis appellatione uenerãtur. Ἀπόλλωνα δέλφιον uocant, ꝙ quæ obſcura ſunt claritudine lucis oſtendit, ἀπὸ τοῦ δηλοῦν ἀφανῆ. Aut ut Nu=

minio placet, quaſi unũ & ſolum. Ait enim priſca Græcorum lingua δέλφον unum uocitari, unde & frater, inquit, ἀδελφὸς dicitur, quaſi iam non unus. Hieropolitani preterea qui ſunt gentes Aſſyriorum, omnes ſolis effectus atq; uirtutes ad unius ſimulacri barbati ſpeciẽ redigunt: eundẽq; Apollinem appellant. Huius facies prolixa in acutum barba figurata eſt, eminente ſuper caput calatho. Simulachrum thorace munitũ eſt. Dextera erectam tenet haſtam, ſuperſtante uictoriæ paruulo ſigno. Siniſtra floris porrigit ſpẽm, ſummiſq; ab humeris gorgoneum uelamentum redimitum anguibus tegit ſcapulas. Aquilæ propter exprimunt inſtar uolatus. Ante pedes imago fœminea eſt, cuius dextra, læuáq; ſunt ſigna fœminarũ. Ea cingit flexuoſo uolumine draco. Radios in terrã ſuperne iaci, barba demiſſa ſignat. Calathus aureus ſurgens in altũ, monſtrat ætheris ſummũ, unde ſolis creditur eſſe ſubſtantia. haſtæ atq; loricæ argumento imago adiungitur Martis, quem eundem ac ſolem eſſe procedens ſermo patefaciet. Victoria teſtatur cũcta ſummitti huius ſyderis poteſtati. Floris ſpecies florem rerũ proteſtatur, quas hic deus inſeminat, progenerat, nutrit, fouet, maturatq;. Species fœminea terræ imago eſt, quã ſol deſuper illuſtrat. Signa duo æque fœminea, quibus ambitur, hylen, naturãq; ſignificant conſamulantes. Et draconis effigies flexuoſum iter ſyderis monſtrat. Aqlæ propter altiſſimam uelocitatẽ uolatus, altitudinẽ ſolis oſtendunt. Addita eſt gorgonea ueſtis, quia Minerua quã huius præſidẽ accipimus, ſolis uirtus ſit. Sicut & Porphyrius teſtatur Mineruam eſſe uirtutẽ ſolis, quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat.

Nam ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur, id eſt de ſuma ætheris parte edita, unde origo ſolis eſt. Hæc quæ de Apolline diximus, poſſunt etiam de Libero dicta exiſtimari. Nam Ariſtoteles, qui theologumina ſcripſit, Apollinem & Liberum patrem unum eundemq; deum eſſe, cum multis alijs argumentis aſſeuerat, tum etiam apud Ligyreos ait in Thracia eſſe adytum Libero conſecratum, ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinaturi plurimo mero ſumpto, uti apud Clarium aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiam in ſacris quæ Apollini celebrãt, Hyacinthia uocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. Itẽ Bœotij Parnaſum montem Apollini conſecratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem & oraculum Delphicum, et ſpeluncas Bacchicas uni deo conſecratas colunt. Vnde & Apollini, & Libero patri in eodem monte res diuina celebratur. Quod cum & Varro, & Granius Flaccus affirment, etiam Euripides his docet. διόνυσος θυρσοῖς καὶ νεβρῶν δοραῖς καθαπτὸς, ἐν πεύκαισι παρνάσον καταπηδᾷ χορεύων. In hoc monte Parnaſo bacchanalia alternis annis aguntur, ubi & ſatyrorum, ut affirmant, frequens cernitur cœtus: & plærunq; uoces propriæ exaudiuntur. Itemq; cymbalorum crepitus ad aures hominum ſæpe perueniunt. Et ne quis opinetur diuerſis dijs Parnaſum montem dicatum, idem Euripides in Licimio Apollinem, Liberumq; unum eundemq; deũ eſſe ſignificans ſcribit. δέσποτα φιλόδαφνε, βάκχε, παιὰν, ἄπολλον, εὔλυρε. Ad eandem ſententiam Aeſchylus, ὦ κισσεὺς, ἀπόλλων, ὦ βάκχε, ὦ μάντις. Sed licet illo prius aſſerto, eundem eſſe Apollinem ac ſolem,

edoctoq́; poſtea ipſum eſſe Liberum *patrem qui* Apollo *eſt, nulla ex his dubitatio ſit, ſolem ac* Liberũ *patrem eiuſdem numinis habendum, abſolute tamen argumentis liquidioribus aſtruetur.* In *ſacris enim hæc religioſi arcani obſeruatio tenetur, ut cum ſol in ſupero, id eſt in diurno hemiſphærio ẽ,* Apollo *uocitetur: cũ in infero, id eſt nocturno,* Dionyſius, *qui eſt* Liber *pater, habeatur.* Item Liberi *patris ſimulachra partim puerili ætate, partim iuuenis fingunt.* Præterea *barbata ſpecie, ſenili quoq; uti* Græca *eius quẽ* Bacchapæan, *item quem* Briſſea *appellant: & ut in* Campania Neapolitani *celebrant* Ebona *cognominãtes.* Hæ *autem ætatum diuerſitates ad ſolem referuntur, ut paruulus uideatur hyemali ſolſtitio, qualẽ* Aegyptij *proferunt ex adyto die certa, ꝙ tunc breuiſſimo die ueluti paruus & infans uideatur.* Exinde *autem procedentibus augumentis æquinoctio uernali ſimiliter atq; adoleſcentis adipiſcitur uires: figuraq́; iuuenis ornatur.* Poſtea *eius ætas ſtatuitur pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſeqtur augumentum.* Exinde *per diminutiones ueluti ſeneſcenti quarta forma deus figuratur.* Item *in* Thracia *eũdem haberi ſolem atq;* Liberum *accipimus, quem* Sebadium *nuncupantes, magnifica religione celebrant, ut* Alexander *ſcribit: eiq; deo in colle* Zilmiſſo *ædes dicata eſt ſpecie rotunda, cuius mediũ inter patet tectum.* Rotunditas *ædis monſtrat huiuſce ſyderis ſpeciem, ſummoq́; tecto lumen admittitur, ut appareat ſolem cuncta uertice ſummo luſtrare lucis immiſſu, et ꝗa oriẽte eo uniuerſa pateſiũt.* Orpheus *quoq; ſolem uolens intelligi, ait inter cætera.*

» Τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα
» Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὁρᾶν, κάλλιστον ἰδέσθαι
» ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ διόνυσον
» εὐβουλῆα τ᾽ ἄνακτα καὶ ἀνταυγὴν ἀρίδηλον,
» ἂ μὴ δ᾽ ἄλλοι καλέουσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
» Γρῶτος δ᾽ ἐς φάος ἦλθε, διόνυσος δ᾽ ἀπεκλήθη
» Οὕνεκα δινεῖται κατ᾽ ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
» Ἀλλαχθεὶς δ᾽ ὄνομ᾽ ἔσχε προσωνυμίας ἕκαστον
» Γαντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

Phaneta dixit ſolẽ ἀπὸ τοῦ φωτὸς, id eſt à lumine atq; illuminatione, quia cunctis uiſitur cuncta conſpiciens. Dionyſius ut ipſe uates ait, ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι, id eſt ꝙ circunferatur in ambitum. Vnde Cleanthes ita cognominatum ſcribit, ἀπὸ τοῦ διανύσαι, quia cotidiano impetu ab oriente ad occaſum diem, noctemq; faciendo cœli conficit curſum. Phyſici διόνυσον διὸς νοῦν, quia ſolem mundi mentem eſſe dixerunt. Mũdus aũt uocatur cœlũ qđ apellãt Iouẽ. Vnde Aratus de cœlo dicturus ait, ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα. Liber à Romanis appellatur, ꝙ liber et uagus ẽ, ut ait Næuius Hac qua ſol uagus igneas habenas immittit propius, iũgitq; terræ. Idẽ uerſus Orphei εὐβουλῆα uocantes boni cõſilij hunc deũ præſitẽ monſtrant. Nã ſi cõceptu mentis conſilia naſcuntur, mundi autẽ ſolẽ opinantur authores, à quo in hoĩes manat intelligendi principiũ, merito boni conſilij ſolẽ antiſtitem crediderunt. Solẽ liberẽ eſſe manifeſte pronuntiat Orpheus hoc uerſu, Ἥλιος ὃν διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Et is qdẽ uerſus abſolutior, ille uero eiuſdẽ uatis operoſior, Εἷς ζεὺς, εἷς ἅδης, εἷς ἥλιος, εἷς διόνυσος. Huius uerſus authoritas fundatur

oraculo Apollinis, Clarij in quo aliud quoq; nomen ſoli adijcitur, qui in eiſdē ſacris uerſibus inter cætera uocatur ὑάω. Nā cõſultus Apollo Clarius, qs deorū habēdus ſit qui uocatur ὑάω, ita effatus eſt ὁ ρπχμει. Huius oraculi uim numinis, nominiſq; interpretationem qua Liber pater, & ſol ὑάω ſignificatur, executus eſt Cornelius Labeo in libro cuius titulus eſt de oraculo Apollinis Clarij. Itē Orpheus liberū atq; ſolē unū eſſe deum eundemq; demonſtrans, de ornatu ueſtituq; eius in ſacris liberalibus ita ſcribit, αὐτὰ τε πάντα. Hinc & Virgilius ſcribens Liberum patrem ſolem eſſe, & Cererē lunam, qui pariter fertilitatibus glebæ et maturandis frugibus uel nocturno temperamento, uel diurno calore moderantur, Veſtro ait ſi munere tellus Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta. Solē uero terrenæ eſſe fœcunditatis authorē, idem poeta profano mox docuit exemplo, cū ait. Sæpe ēt ſteriles incendere profuit agros, et reliqua. Si enim hominū cōmento ignis adhibitus multiplex præſtat auxilium, quid aſcribendum eſt æthereo ſolis calori? Quæ de libero patre dicta ſunt, hæc Martē eundem ac ſolem eſſe demonſtrant: ſiquidē plæriq; Liberū cum Marte coniungunt, unū deū eſſe monſtrātes. Vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur, qđ eſt inter propria Martis nomina. Colitur ēt apud Lacedæmonios ſimulachrū Liberi patris haſta inſigne nō thyrſo. Sed cū thyrſum tenet, qđ aliud q̄ latēs telū geritur, cuius mucro hedera lābēte protegitur? Quod oſtēdit uinculo quodā patiētiæ obligādos īpetus belli. Habet enim hedera uinciēdi, obligandiq; naturā. Nec nō et calor uini, cuius Liber pater author eſt, ſæpe

homines ad furorem bellicũ uſq; propellit. Igitur pro pter cognatum utriuſq; effectus calorem Martem ac liberum unum eundemq; deum eſſe uoluerunt. Certe Romani utrũq; patris appellatione uenerantur, alterũ Liberum patrem, alterum Marſpitrem, id eſt Martem patrem cognominantes. Hinc etiam Liber pater bello rum potens probatur, ꝙ eum primũ ediderunt autho rem triumphi. Cum igitur Liber pater idem ac ſol ſit, Mars uero idem ac Liber pater, Martem ſolem eſſe qs dubitet? Accitani etiam Hiſpana gens, ſimulachrũ Mar- tis radijs ornatũ maxima religione celebrant, Necyn uocantes. Et certe ratio naturalis exigit, ut dij caloris cœleſtis parentes, magis nominibus q̃ re ſubſtantiáq; diuerſi ſint. Feruorem autem quo animus excandeſcat excitaturq;, alias ad iram, alias ad uirtutes, nonnunq̃ ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bel la naſcuntur, Martem cognominauerunt. Cuius uim poëta exprimendo, et ſimilitudini ignis applicãdo, ait, Μαίνετο δ' ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. In ſumma pronuntiãdũ eſt effectũ ſolis, de quo feruor ani morũ, de quo calor ſanguinis excitatur, Martẽ uocari.

Vt uero Mercurius ſol probetur, ſuperius edocta ſuf- fragia ſunt. Eundem enim eſſe Apollinem atq; Mercu rium uel hinc apparet, quod apud multas gentes ſtel- la Mercurij ad Apollinis nomen refertur. Et qđ Apol lo muſis præſidet, Mercurius ſermonem, quod eſt mu- ſarum munus, impartit. Præter hoc quoq; Mercurium pro ſole cenſeri, multa documenta ſunt. Primum, ꝙ ſi- mulachra Mercurij pennatis alis adornantur, quæ res monſtrat ſolis uelocitatem. Nam quia mentis potentem

Mercuriũ credimus, appellatũq; ita intelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, & ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt uelocitas mentis, ut ait Homerus, ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, ideo pennis Mercurius quaſi ipſa natura ſolis ornatur. Hoc argumentum Lucidius Aegyptij abſoluunt, ipſius ſolis ſimulachra pennata fingentes, quibus color apud illos non unus eſt. Alterũ enim cærulea ſpecie, alterum clarã fingunt. Ex his clarum ſuperum, et cæruleum inferum uocant. Inferi autem nomen ſoli datur, cum inferiore hemiſphærio, id eſt hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit: ſuperi, cum partem Zodiaci ambit æſtiuam. Eadem circa Mercuriũ ſub alia fabula fictio eſt, cum inter ſuperos & inferos deos administer ac nuntius exiſtimatur. Argiphontes præterea cognominatur, non quod Argum perimit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiã eius deæ pellicem, conuerſam in bouis formam. Sed ſub huiuſcemodi fabula Argus eſt cœlum ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quædam ſpecies cœleſtium uidetur oculorum. Cœlum autem Argum uocitari placuit à candore & uelocitate παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ. Et uidetur terra deſuper obſeruari quã Aegyptij hieroglyphicis literis cum ſignificare uolunt, ponunt bouis figuram. Is ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tũc exiſtimatur enectus à Mercurio, cũ ſol diurno tempore obſeruando ſydera ueluti enecat, ui luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus. Pleraq; etiam ſimulachra Mercurij quadrato ſtatu figurantur, ſolo capite inſignita, & uirilibus erectis.

Quæ figura ſignificat ſolem mundi eſſe caput, & rerum ſatorem: omnemq́; uim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſedes in capite eſt. Quatuor latera eadem ratione finguntur, qua et tetrachordum Mercurio *creditur attributum. Quippe ſignificat hic numerus, uel totidem plagas mundi, uel quatuor uices temporum, quibus annus includitur: uel ꝙ duobus æquinoctijs, duobusq́; ſolſtitijs Zodiaci ratio diſtincta eſt: ut lyra* Apollinis *chordarum ſeptem tot cœleſtium ſphærarum motus præſtat intelligi, quibus ſolem moderatorem natura conſtituit.* In Mercurio *ſolem coli etiam ex caduceo claret, quod* Aegyptij *in ſpecie draconum maris, & fœminæ coniunctorum figurauerint* Mercurio *conſecrandum.* Hi *dracones parte media uoluminis ſui inuicē in nodū, quē uocant* Herculis, *obligantur: primæq́; partes eorum reflexæ in circulum, preſſis oſculis ambitum circuli iungunt. et poſtmodum caudæ reuocantur ad capulum caducei: ornaturq́; alijs ex eadem capuli parte naſcentibus:* Argumentum *caducei ad genituram quoq; hominum, quæ geneſis appellatur,* Aegyptij *protēdūt, deos præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe memorātes, δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην. & duos priores ſolem ac lunam intelligi uolunt, ꝙ ſol author ſpiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & cuſtos eſt, & ideo naſcentis dæmon, id eſt deus creditur.* Luna *τύχη. quia corporum præſul eſt, quæ fortuitorum uarietate iactantur.* Amor *oſculo ſignificatur,* Neceſſitas *nodo. Cur pennæ adijciantur, iam ſuperius abſolutum eſt.* Ad *huiuſcemodi argumenta draconum præcipue uolu-*

men lectum eſt, propter iter utriuſq; ſyderis flexuoſum. Hinc eſt ꝙ *ſimulachris & Aeſculapij, & Salutis Draco ſubiūgitur,* ꝙ *hi ad ſolis naturam, lunæq; referuntur. Et eſt Aeſculapius uis ſalubris de ſubſtantia ſolis, ſubueniens animis, corporibuſq; mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus eſt, quo animantium corpora iuuantur ſalutifero firmata temperamento. Ideo ergo ſimulachris eorum iunguntur figuræ draconum, quia præſtant ut humana corpora uelut infirmitatis pelle depoſita ad priſtinum reuireſcant uigorem, ut reuireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta. Propterea & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur, quia ſol ſemper uelut à quadam imæ depreſſionis ſenecta, in altitudinem ſuam ut in robur reuertitur iuuentutis. Eſſe autem dracone inter præcipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur,* ꝙ *ſit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt uidere. Nam ferunt hunc ſerpentem acie acutiſſima & peruigili, naturam huius ſyderis imitari: atq; ideo ædium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Aeſculapium uero eundem eſſe atq; Apollinem, nō ſolum hinc probatur, ſed* ꝙ *ei & ius diuinationis adiungitur. Nam Apollodorus in libris quibus titulus eſt περὶ θεῶν, ſcribit* ꝙ *Aeſculapius diuinationibus, et augurijs præſit. Nec mirū, ſi qdē medicinæ atq; diuinatiōis cōſociatæ ſūt diſciplinæ. Nā medicus uel cōmoda uel incōmoda in corpore futura prænoſcit, ſicut ait Hippocrates, oportet medicū dicere de ægroto, τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα. id eſt quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uētura ſequentur.*

Quod congruit diuinationibus, quæ ſciunt τά τε ὄντα, τά τ᾽ ἐσσόμενα, πρό τ᾽ ἐόντα.

Sed nec Hercules à ſubſtantia ſolis alienus eſt. Quippe Hercules ea eſt ſolis poteſtas, quæ humano generi uirtutem ad ſimilitudinem præſtat deorum. Nec exiſtimes Alcumena apud Thebas Bœotias natum ſolũ, uel primũ Herculẽ nuncupatũ: immo poſt multos atq; poſtremus: ille hac appellatione dignatus eſt, honoratusq; hoc nomine: quia nimia fortitudine meruit nomen dei uirtutem regentis. Cæterum deus Hercules religioſe quidem & apud Tyron colitur: uerum ſacratiſſima, & auguſtiſſima Aegyptij eum religione uenerantur: ultraq; memoriam, quæ apud illos retro longiſſima eſt, ut carentem initio colunt. Ipſe creditur & Gigantes interimiſſe, cum pro cœlo pugnaſſet, quaſi uirtus deorum. Gigantes autem quid aliud fuiſſe credendum eſt, q̃ hominum quandam impiam gentem, deos negantem, & ideo exiſtimatam deos pellere de cœleſti ſede uoluiſſe? Horum pedes in draconum uolumina deſinebant, quod ſignificat, nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius uitæ eorum greſſu, atq; proceſſu in inferna mergente. Ab hac gente ſol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit. Et re uera Herculem ſolem eſſe uel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud eſt, niſi heras, id eſt aeris cleos? quæ porrò alia aeris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu, profunditate ſpiritus occulitur tenebrarum? Præterea ſacrorum adminiſtrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem dei aſſerunt poteſtatem, ſignificantes Herculem hunc eſſe τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re

quoq;

quoq; alibi terrarum geſta argumentũ non uille colligitur. Nam Theron rex Hiſpaniæ citerioris, cum ad expugnandum Herculis templum ageretur furore, inſtructo exercitu nauium, Gaditani ex aduerſo uenerũt prouecti nauibus longis, commiſſoq; prælio, adhuc æquo Marte conſiſtente pugna, ſubito in fugam uerſæ ſunt regiæ naues: ſimulq; improuiſo igne correptæ conflagrauerunt. pauciſſimi qui ſuperfuerant hoſtium capti, indicauerũt apparuiſſe ſibi leones proris Gaditanæ claſſis ſuperſtantes, ac ſubito ſuas naues immiſſis radijs, quales in ſolis capite pinguntur, exuſtas.

Eidem Aegypto adiacens ciuitas, quæ conditorem Alexandrũ Macedonem gloriatur, Serapin, atq; Iſim cultu penè attonitæ uenerationis obſeruat: omnem tamen illam uenerationem, ſoli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, uel dum calathum capiti eius infigunt: uel dum ſimulachro ſignum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodemq; maximo capite leonis effigiẽ. Dextra parte caput canis exoritur manſuetæ ſpecie blãdiẽtis. Pars uero læua ceruicis rapacis lupi capite finitur: easq; formas animalium draco connectit uolumine ſuo, capite redeunte ad dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum. Ergo leonis capite monſtratur præſens tempus, quia conditio eius inter præteritum futurumq; actu præſenti ualida, feruensq; eſt. Sed præteritum tempus lupi capite ſignatur, quod memoria rerũ tranſactarum rapitur, et aufertur. Item canis blandiẽtis effigies futuri temporis deſignat euentum, de quo nobis ſpes, licet incerta, blãditur. Tempora aũt cui niſi proprio famularentur authori? Cuius uertex inſignitus

calatho, & altitudinem ſyderis monſtrat, & potentiam capacitatis oſtendit: quia in eum omnia terrena redeunt, dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quod de ſole uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Serapis, quem Aegyptij deum maximum prodiderunt, oratus à Nicocreonte Cypriorum rege, quis deorum haberetur, his uerſibus ſollicitam religionem regis inſtruxit.

» Εἰμὶ θεὸς τοιόσδε μαθεῖν, οἷον κ᾽ ἀγὼ εἴπω.
» Οὐράνιος κόσμος, κεφαλὴ, γαστὴρ δὲ θάλασσα.
» Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ᾽ οὔατ᾽ ἐν αἰθέρι κεῖται.
» Ὄμμά τε τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ex his apparet Serapis & ſolis unam eſſe & indiuiduam naturam. Iſis cuncta religione celebratur, quæ eſt uel terra, uel natura rerum ſubiacens ſoli. Hinc eſt ꝙ cõtinuatis uberibus corpus deæ omne denſetur, quia uel terræ uel rerum naturæ altu nutritur uniuerſitas. Adonin quoq; ſolem eſſe non dubitatur, inſpecta religione Aſſyriorum, apud quos ueneris Architidis & Adonis maxima olim ueneratio uiguit, quam nunc Phœnices tenent. Nam Phyſici terræ ſuperius hemiſphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt. Inferius uero hemiſphærium terræ Proſerpinam uocitauerunt. Ergo apud Aſſyrios ſiue Phœnicas lugens inducitur dea, ꝙ ſol annuo greſſu per duodecim ſignorum ordinem pergens, partem quoq; hemiſphærij inferioris ingreditur, quia de duodecim ſignis Zodiaci ſex ſuperiora, ſex inferiora cenſentur. Et cum eſt in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere creditur dea, tanq̃ ſole raptu mortis temporalis amiſſo, &

à Proſerpina retento, quam numen terræ inferioris cir culi & Antipodum diximus. Rurſumq́; Adonin redditum Veneri credi uolunt, cum ſol euictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis, incipit noſtri circuli luſtrare hemiſpærium cum incremento luminis et dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonin, hyemis imaginem hoc animali fingentes: ꝙ aper hiſpidus, & aſper gaudet locis humidis & lutoſis, pruinaq́; contectis, proprieq́; hyemali fructu paſcitur glande. Ergo hyems ueluti uulnus eſt ſolis, quæ et lucē eius nobis minuit et calorē: quod utrunq; animantibus accidit mortē. Simulachrum huius deæ in monte Libano fingitur capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læua intra amictum ſuſtinens, lachrymæ uiſione conſpicientium manare creduntur. Quæ imago præterq̄ ꝙ lugentis eſt (ut diximus) deæ, terræ quoq; hyemalis eſt, quo tempore obnupta nubibus, ſole uiduata ſtupet: fonteſq́; ueluti terræ oculi uberius manant: agriq́; interū ſuo cultu uidui, mæſtam faciē ſui monſtrant. Sed cum ſol emerſerit ab inferioribus partibus terræ, uernaliſq́; æquinoctij trāſgreditur fines augēdo diē: tūc et Venus læta, et pulchra uirent arua ſegetibus, prata herbis, arbores folijs. Ideo maiores noſtri Aprilē mēſem Veneri dicauerūt. Similiter Phryges fabulis & ſacrorum adminiſtrationibus immutatis, circa matrem deum & Attinen eadem intelligi præſtant. Quis enim ambigat matrem deum terrā haberi? Hæc dea leonibus uehitur, ualidis impetu atq; feruore animalibus: quæ natura cœli eſt, cuius ambitu aer cōtinetur, qui uehit terram. Solem uero ſub nomine Attinis ornat et fiſtula, et uirga. Fiſtula

ordinem ſpiritus inæqualis oſtendit: quia uenti in quibus nulla æqualitas eſt, propriam ſumunt de ſole ſubſtantiam. Virga ſolis poteſtatem aſſerit, qui cuncta moderatur. Præcipuam autem ſolis in his cerimonijs uerti rationem: hinc etiam poteſt intelligi, quod ritu eorum καταβάσει finita, ſimulationeq; luctus peracta, celebratur lætitiæ exordium ad octauum Calendas Aprilis: quem diem hilaria appellant, quo primum tempore ſol diem longiorem nocte protendit.

Idem ſub diuerſis nominibus religionis effectus eſt apud Aegyptios, cum Iſis Oſirim luget. nec in occulto eſt, neq; aliud eſſe Oſirim, quam ſolem: nec Iſim aliud eſſe, quam terram, ut diximus, naturam'ue rerum. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinen uertitur, in Aegyptia quoq; religione luctum et lætitiam uicibus annuæ adminiſtrationis alternat. Hinc Oſirim Aegyptij, ut ſolẽ eſſe aſſerant, quoties hieroglyphicis literis ſuis exprimere uolunt, inſculpunt ſceptrũ: inq; eo ſpeciem oculi exprimunt: & hoc ſigno Oſirim monſtrant: ſignificantes hunc deum ſolem eſſe, regaliq; poteſtate ſublimem cuncta deſpicere, quia ſolem Iouis oculum appellat antiquitas.

Apud eoſdẽ Apollo qui eſt ſol, Horus uocatur. Ex quo & Horæ uiginti quatuor, quibus dies noxq; conficitur, nomen acceperũt. Et quatuor tempora quibus annuus orbis impletur, Horæ uocantur. Iidem Aegyptij uolentes ipſius ſolis nomine dicare ſimulachrum, figurauere raſo capite, ſed dextra parte crine remanẽte. Seruatus crinis docet ſolem naturæ rerum nunquam eſſe in operto. Dempti autẽ capilli reſidente radice monſtrant,

hoc ſydus et tempore quo non uiſitur à nobis, rurſum emergendi, uti capillos, habere ſubſtantiam. Eodem argumento ſignificatur & tempus, quo anguſta lux eſt, cū uelut abraſis incrementis, anguſtiſq́; manēte extantia, ad minimum diei ſol peruenit ſpacium, quod ueteres appellauere brumale ſolſtitium, brumam à breuitate dierum cognominantes, id eſt βραχὺ ἦμαρ. ex quibus latebris uel anguſtijs rurſus emergens, ad æſtiuum hemiſphærium tanq̄ enaſcens in augumenta porrigitur: et tunc ad regnum ſuum perueniſſe iam creditur. Propterea Aegyptij animal in zodiaco conſecrauere ea cœli parte, qua maxime annuo curſu ſol ualido efferuet calore: leoniſq́; inibi ſignum domicilium ſolis appellant, quia id animal uidetur ex natura ſolis ſubſtantiam deducere: primumq́; impetu & calore præſtat animal, uti præſtat ſol ſydera. ualiduſq́; eſt leo pectore et priore corporis parte, ac degenerat poſteriori bus mēbris. Aeque ſolis uis pría parte diei ad meridiē increſcit, uel prima parte anni à uere in æſtatem: mox elāgueſcens, deducitur uel ad occaſum, q diei, uel ad hyemē, quæ anni pars uidetur inferior. Ideóq; oculis patentibus atq; igneis cernitur ſemp, ut ſol patēti igneoq; oculo, terramq́; conſpectu perpetuo atq; infatigabili cernit. Nec ſolus leo, ſed ſigna quoq; uniuerſa Zodiaci ad naturam ſolis iure referuntur. Et ut ab ariete incipiam, magna illi concordia eſt. Nam & is per ſex menſes hybernales ſiniſtro incubat lateri, ab æquinoctio uerno ſuper dextrum latus: ſicut & ſol ab eodemq; tempore dextrum hemiſphærium, reliquo ambit ſiniſtrum. Ideo & Ammonem, quem deum ſolem

ocidētem Libyes exiſtimant, arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal ualet, ſicut radijs ſol. Nam & apud Græcos ἀπὸ τοῦ κέρως κριὸς appellatur. Taurum uero ad ſolem referri multiplici ratione Aegyptius cultus oſtendit, uel quia apud Heliopolim taurum ſoli conſecratum, quē Netiron cognominant, maxime colunt. Vel quia bos Apis in ciuitate Memphi, ſolis inſtar excipitur. Vel qa in oppido Hermonthi magnifico Apollinis templo, conſecratum ſoli colunt taurū Bacchim cognominantes, inſignem miraculis conuenientibus naturæ ſolis. Nam & per ſingulas horas mutare colores affirmatur: & hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcentibus contra naturā omnium animalium. unde habetur ueluti imago ſolis in aduerſam mundi partem nitentis. Gemini autem qui alternis mortibus uiuere creduntur, quid aliud niſi ſolem unū eundemq; ſignificant: modo deſcendentem in ima mundi, modo in ſummam altitudinem reſurgentem? Cancer obliquo greſſu, quid aliud niſi iter ſolis oſtendit? qui uiam nunq̄ rectam, ſed per illam ſemper meare ſortitus eſt, obliquus qua ſe ſignorum uerteret ordo: maximeq; in illo ſigno, ſol à curſu ſupero incipit obliquus inferiora iam petere. De leone iam ſupra dictum eſt. Virgo autem, quæ manu ariſtam refert, quid aliud q̄ δύναμις ἡ λιακή: quæ fructibus curnatur? et ideo iuſtitia creditur, quæ ſola facit naſcentes fructus ad hominum uſus peruenire. Scorpius totus, in quo libra eſt, naturā ſolis imaginatur, qui hyeme torpeſcit: & tranſacta hac, aculeum rurſus erigit ui ſua nullū natura damnum ex hyberno torpore perpeſſa.

Sagittarius qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atq; poſtremus eſt, ideo ex homine in ferã per membra poſteriora degenerat, quaſi poſtremis p̃tibus ſuis à ſuperis in inferiora detruſus. Sagittam tamen iacit, quod indicat tunc quod uniuerſorũ conſtare uitam radio ſolis uel ab ima parte uenientis. Capricornus ab infernis partibus ad ſupera ſolem reducens, capræ naturam uidetur imitari: quæ dum paſcitur ab imis partibus ſemper prominentium ſcopulorum alta depoſcit. Aquarius non'ne ipſam uim ſolis oſtendit? Vnde enim imber caderet in terras, niſi ſolis calor ad ſupera traheret humorem? cuius refuſio pluuialis eſt copia. In ultimo ordine zodiaci piſces locati ſunt, quos conſecrauit ſoli non aliqua naturæ ſuæ imaginatio, ut cætera: ſed oſtentatio potentiæ ſyderis, à quo uita non ſolum aerijs, terreniſq; animalibus datur, ſed illis quoq; quorũ conuerſatio aquis merſa uelut è conſpectu ſolis exulat. Tanta eſt uis ſolis, ut abſtruſa quoq; penetrando uiuificet. Et ut ad ſolis multiplicem poteſtatẽ reuertatur oratio, Nemeſis quæ contra ſuperbiam colitur, quid aliud eſt quã ſolis poteſtas? Cuius iſta natura eſt, ut fulgentia obſcuret, & conſpectui auferat: quæq; ſunt in obſcuro illuminet, offeratq; conſpectui. Pan ipſe, quem uocant Inuum, ſub hoc habitu quo cernitur, ſolem ſe eſſe prudentioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt, appellantes τὸν τῆς ὕλης κύριον: non ſyluarum dominum, ſed uniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificari uolentes. Cuius materiæ uis uniuerſorum corporũ, ſeu illa diuina, ſiue terrena ſint, componit eſſentiam.

Ergo Inui cornua, barbæq; prolixa demiſſio, naturā lucis oſtendunt, qua ſol & ambitum cœli ſuperioris illuminat: & inferiora colluſtrat. Vnde Homerus de eo ait, ὤρνυθ' ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι, ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fiſtula uel uirga ſignificent, ſuperius in habitu Attinis expreſſimus. Quod in capræ pedes deſinit, hæc argumenti ratio eſt: quia materia quæ in omnem ſubſtantiam ſole diſpenſante porrigitur, diuinis de ſe corporibus effectis, in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis ſignum pedes huius animalis electi ſunt, quod & terrenum eſſet, & tamen ſemper peteret alta paſcendo, ſicut ſol, uel cum radios ſuperne demittit in terras, uel cum ſe recolligit, in montibus uiſitur. Huius Inui amor & deliciæ ἠχὼ creditur, nullius oculis obnoxia: quod ſignificat harmoniam cœli, quæ ſoli amica eſt, quaſi ſphærarum omnium de quibus naſcitur moderatori: nec tamen poteſt noſtris unq̃ ſenſibus deprehendi. Saturnus ipſe, qui author eſt temporū, et ideo à Græcis immutata litera κρόνος quaſi χρόνος uocatur: quid aliud niſi ſol intelligendus eſt? cum tradatur ordo elementorum, temporum numeroſitate diſtinctus, luce patefactus, nexus æternitate traductus, uiſione diſcretus, quæ omnia actum ſolis oſtendunt. Nec ipſe Iuppiter rex deorum, ſolis naturam uidetur excedere: ſed eundem eſſe Iouem ac ſolem claris docetur indicijs. Nam cum ait Homerus, Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν, Iouis appellatione ſolem intelligi Cornificius ſcribit, cui unda Oceani uelut dapes miniſtrat. Ideo enim, ſicut & Poſſidonius, & Cleanthes affirmant, ſolis meatus à plaga, quæ uſta dicitur, non recedit: quia

ſub ipſa currit Oceanus, qui terram & ambit, & diuidit. Omnium autem Phyſicorum aſſertione conſtat calorem humore nutriri. Nam quod ait, θεοὶ δ᾽ ἅμα πάντες ἕποντο, ſydera intelliguntur, quæ cum eo ad occaſus ortusq́; cotidie impetu cœli feruntur, eodemq́; aluntur humore: θεοὺς enim dicunt ſydera & ſtellas, ἀπὸ τοῦ θέειν, ideſt τρέχειν, quod ſemper in curſu ſint: ἢ ἀπὸ τοῦ θεώρεσθαι. Addit poeta δυωδεκάτη γένετ᾽ ἠώς, non dierum, ſed horarum ſignificans numerum: quibus referuntur ad hemiſphærij ſuperioris exortum.

Intellectum noſtrum in eandē ſententiam ducunt etiam de Timæo Platonis hæc uerba. ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διὰ κόσμον πάντα, καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δ᾽ ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη, μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. His enim uerbis magnum in cœlo ducem Solem uult ſub appellatione Iouis intelligi, alato curru uelocitatem ſyderis monſtrans. Nam quia in quocunq; fuerit, præſtat omnia ſigna & ſydera: ſignorumq́; præſtites deos, uidetur cunctos deos ducatu præire, ordinando cuncta ornandoq́;: atq; ideo uelut exercitum eius, cæteros deos haberi per duodecim ſignorum partes diſtributos: quia ipſe duodecimi ſigni in quocunq; ſigno fuerit locum tenet, & occupat. Nomen autem dæmonum cum deorum appellatione coniungit: aut quia dij ſunt δαίμονες, id eſt ſcientes futuri: aut (ut Poſſidonius ſcribit in libris quibus titulus eſt περὶ ἡρώων, καὶ δαιμόνων) quia ex ætherea ſubſtantia parta atq; diuiſa qualitas illis eſt: ſiue ἀπὸ τοῦ δαίειν, id eſt καίειν, ſeu ἀπὸ τοῦ δαιομένου,

hoc eſt, μεριζομένου. Quod autem addit μένει δ' ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη, ſignificat quia hæc ſola quam terram eſſe accepimus, manet immobilis intra domum deorum, id eſt intra mundũ, ut ait Euripides, καὶ γαῖα μὲν πάντες οἱ βροτοὶ οἰκοῦσιν ἢ μὲν ἐν αἰθέρι. Hinc quoq; oſtenditur quid de Sole & Ioue ſit ſentiendũ, cum alibi dicatur, πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας. Et alibi, ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις. Vnde utrunq; conſtat una poteſtate cenſendum. Aſſyrij quoq; ſolẽ ſub Iouis nomine quem Dia heliopoliten cognominant, maximis cærimonijs celebrant in ciuitate quæ Heliopolis nũcupatur. eius dei ſimulachrũ ſumptum eſt de oppido Aegypti, quod et ipſum Heliopolis appellatur, regnante apud Aegyptios Senemure, ſeu idem Senepos nomine fuit. perlatumq; eſt primum in eam per Oppiam legatum Delebois regis Aſſyriorum, ſacerdotesq; Aegyptios, quorũ princeps fuit Parmetis: diuq; habitum apud Aſſyrios, poſtea Heliopolim cõmigrauit. Cur ita factũ, quaq; ratione Aegypto profectum, in hæc loca ubi nunc eſt poſtea uenerit: rituq; Aſſyrio magis q̃ Aegyptio colatur, dicere ſuperſedi, quia ad præſentem non attinet cauſam. Nunc uero eundem Iouem Solemq; eſſe, cum ex ipſo ſacrorũ ritu, tum ex habitu dignoſcitur. Simulachrum enim aureum ſpecie imberbi inſtat, dextra eleuata cum flagro in aurigæ modum, læua tenet fulmen, & ſpicas. Quæ cuncta Iouis Solisq; conſociatam potentiã demonſtrant. Huius tẽpli religio ẽt diuinatione præpollet, quæ ad Apollinis poteſtatem refertur, qui idem atq; ſol eſt. Vehitur enim ſimulachrũ dei Heliopolitani ferculo, ueluti uehuntur

in pompa ludorũ circenſium deorum ſimulachra: & ſubeunt plærunq; prouinciæ proceres, raſo capite, longi temporis caſtimonia puri, feruntur'q; diuino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quo deus propellit uehentes, ut uidimus apud Antium promoueri ſimulachra Fortunarum, ad danda reſponſa. Conſulunt hunc deũ et abſentes miſſis diplomatibus conſignatis, reſcribit'q; ordine ad ea quæ conſultatione addita continentur. Sic & imperator Traianus initurus ex ea prouincia Parthiã cum exercitu, conſtantiſſimæ religionis hortantibus amicis, q̃ maxima huiuſce numinis cœperant experimenta, ut de euentu conſuleret rei cœptæ, egit Romano conſilio, prius explorando fidẽ religionis, ne forte fraus ſubeſſet humana. Et primũ miſit ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi uellet. Deus iuſſit afferri chartam, eam'q; aſſignari puram, et mitti, ſtupentibus ſacerdotibus ad eiuſmodi factũ. Ignorabãt quippe conditionem codicillorum. Hos cum maxima admiratione Traianus excepit, q̃ ipſe quoq; puris tabellis cum deo egiſſet. Tunc alijs codiqlis conſcriptis ſignatiſq;, conſuluit an Romam perpetrato bello rediturus eſſet. Vitem centurialem deus ex muneribus in æde dicatis deferri iuſſit, diuiſam'q; in partes ſudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei, obitu Traiani apparuit, oſſibus Romam relatis. Nam fragmentis, ſpecies reliquiarum, uitis argumento, caſus futuri tempus oſtenſum eſt.

Et ne ſermo per ſingulorũ nomina deorum uagetur, accipe q̃d Aſſyrij de ſolis potentia opinẽtur. Deo enim, quem ſummum maximum'q; uenerantur, Adad nomen dederunt. Eius nominis interpretatio ſignificat,

anus. Hunc ergo ut potentiſſimum adorant deum. Sed ſubiungunt eidem deã nomine Atargatim. Omnemq́; poteſtatem cunctarum rerũ his duobus attribuunt, ſolem terramq́; intelligentes, nec multitudine nominum enunciantes diuerſam eorum per omnes ſpecies poteſtatem, ſed argumentis quibus ornantur, ſignificantes multiplicem præſtantiam duplicis numinis. Ipſa autem argumenta ſolis rationẽ loquuntur. Nanq; ſimulachrum Adad inſigne cernitur radijs inclinatis, quibus monſtratur uim cœli in radijs eſſe ſolis, qui dimittuntur in terram. Atargatis ſimulachrum ſurſum uerſum reclinatis radijs inſigne eſt, monſtrando radiorum ui ſuperne miſſorum enaſci quæcunq; terra progenerat. Sub eodem ſimulachrõ ſpecies leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes, qua Phryges finxere matrem deum, id eſt terram leonibus uehi.

Poſtremo potentiam ſolis ad omnium poteſtatem, ſummitatemq́; referri indicant Theologi, qui in ſacris hoc breuiſſima precatione demonſtrãt dicentes. Ἥλιε παντοκράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς. *Solem eſſe omnia & Orpheus teſtatur his uerſibus.* *
Κέκλυθι πώρου χύκλον οὐρανίοιο στρόφιγξι περὶ δρομῶν ἥλιε ἠέλιος ὢν ἀγλαὲ ζεῦς, διόνυσε πάτερ πόντοιο, πάτερ αἴης, ἠέλιε παγγενέτορ πανταίολε χρυσεοφεγγές.

Hic cum Prætextatus feciſſet loquendi finem, omnes in eum affixis uultibus admirationẽ ſtupore prodebant. Deinde laudare hic memoriam, ille doctrinam, cuncti religionem: affirmantes hunc eſſe unum arcanæ deorũ naturæ conſcium: qui ſolus diuina, & aſſequi animo, & eloqui poſſet ingenio. Inter hæc Euangelus, Equidẽ,

inquit miror potuiſſe tantorum poteſtatem numinum comprehendi. Verum ꝙ Mantuanum noſtrum ad ſingula, cum de diuinis ſermo eſt, teſtem citatis, gratioſius eſt q̃ ut iudicio fieri putetur. An ego credam, ꝙ ille cũ diceret, liber & alma Ceres, pro ſole & luna, non hoc in alterius poetæ imitationem poſuerit, ita dici audiens, cur tamen diceretur ignorans? Niſi forte ut Græci omnia ſua in immenſum tollunt, nos quoq; poetas ẽt noſtros uolumus philoſophari: cum ipſe Tullius, qui non minus profeſſus eſt philoſophandi ſtudium, q̃ loquendi: quoties aut de natura deorum, aut de fato, aut de diuinatione diſputat: gloriam quam oratione conflauit, incondita rerum relatione minuat. Tum Symmachus, de Cicerone Euangele, qui conuicijs impenetrabilis eſt, poſt uidebimus. Nunc quia cũ Marone nobis negotium eſt, reſpondeas uolo, utrum poetæ huius opera inſtituendis tantum pueris idonea iudices: an alia illis altiora ineſſe fatearis. Videris enim mihi ita adhuc Virgilianos habere uerſus, qualiter eos pueri magiſtris prælegẽtibus canebamus. Immo uero pueri cum eſſemus Symmache (inquit Euangelus) ſine iudicio mirabamur: inſpicere autem uitia nec per magiſtros, nec per ætatem licebat: quæ tamen non pudenter quiſq̃ negabit, cum ipſe confeſſus ſit. Qui enim moriens poema ſuum legauit igni, qui niſi famæ ſuæ conuicia poſteritati ſubtrahenda curauit? nec immerito. Erubuit quippe de ſe futura iudicia, ſi legeretur petitio deprecantis filio arma à marito, cui ſoli nupſerat, nec ex eo prolem ſuſcepiſſe ſe nouerat: uel ſi mille alia multum pudenda, ſeu in uerbis modo Græcis, modo barbaris,

ſeu in ipſa diſpoſitione operis deprehenderentur. Cumq́; adhuc dicentem omnes exhorruiſſent, ſubtexuit Symmachus. Hæc eſt quidem Euangele Maronis gloria, ut nullius laudibus creſcat, nullius uituperatione minuatur. Verum iſta quæ proſcindis, defendere quilibet poteſt ex plæbeia grammaticorũ cohorte: ne Seruio noſtro, qui priſcos, ut mea fert opinio, præceptores doctrina præſtat, in excuſandis talibus quæratur iniuria. Sed quæro utrũ poetica tibi in tanto poeta diſplicuerit, nerui tamen oratorij, qui in eodem ſunt ualidiſſimi, placere uideantur? Hæc uerba primum Euangeli riſus excepit. Deinde ſubiecit, Id Hercule reſtat deniq; ut oratorem Virgilium renuncietis: nec mirũ cum ad philoſophos ambitus ueſter paulo ante prouexerit. Si in hac opinione es Symmachus, inquit, ut Maro tibi nihil niſi poeticum ſenſiſſe exiſtimetur, licet hoc quoq; eidẽ nomen inuideris, audi quid de operis ſui multiplici doctrina ipſe pronunciet. Ipſius enim Maronis epiſtola, qua cõpellat Auguſtum, ita incipit, Ego uero frequentes
» à te literas accipio. & infra. De Aenea quidem meo ſi
» mehercle iam dignum auribus haberem tuis, libenter
» mitterem. Sed tanta inchoata res eſt, ut penè uitio men
» tis tantum opus ingreſſus mihi uidear: cum præſertim, ut ſcis, alia quoq; ſtudia ad id opus multóq; potiora imptiar. Nec his Virgilij uerbis copia rerũ diſſonat, quã plæriq; penè omnes literatores pedibus illotis prætereunt, tanq̃ nihil ultra uerborum explanationẽ liceat noſſe grammatico. Ita ſibi belli iſti homines certos ſententiæ fines, & uelut quædam pomœria & effata poſuerunt: ultra quæ ſiquis egredi audeat, introſpexiſſe

in ædem deæ, ì qua mares abſterrentur, exiſtimandus ſit. Sed nos quos craſſa Mineruà dedecet, nõ patiamur abſtruſa eſſe adyta ſacri poematis: ſed arcanorũ ſenſuum inueſtigato aditu, doctorum cultu celebranda præbeamus recluſa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unius amplecti, ſpondeo uiolentiſſima inuenta uel ſenſa rhetoricæ in Virgliano me opere demonſtraturum. Euſebio autem oratorũ eloquẽtiſſimo non præripio de oratoria apud Maronem arte tractatũ, quem et doctrina, et docendi uſu melius exequetur. Reliquos omnes, q̃ adeſtis, impenſe precatus ſim, ut quid ueſtrum quiſq; præcipuum ſibi annotauerit de Maronis ingenio, uelut ex ſymbolo conferamus. Mirũ in modum alacritatem omnibus q̃ aderant hæc uerba pepererũt. Et aſſurgens quiſq; in deſiderium alios audiendi, non uidit et ſe in idẽ munus uocandum. Itaq; hortatu mutuo concitati, in aſſenſum facile ac libẽter animati ſunt. Intuentesq́; omnes Prætextatũ orabant, ut iudicium ſuum primus aperiret, cæteris per ordinẽ quẽ caſus ſedendi fecerat ſecuturis. Et Vectius, Equidẽ inter omnia quibus eminet laus Maronis, hoc aſſiduus lector admiror, quia doctiſſime ius pontificiũ, tanq̃ hoc profeſſus, in multa & uaria operis ſui parte ſeruauit. Et ſi tantæ diſertationis ſermo non ceſſerit, promitto fore, ut Virgilius noſter Pontifex Maximus aſſeratur. Poſt hunc Flauianus, Apud poetã noſtrum, inquit, tantã ſcientiã iuris auguralis inuenio, ut ſi aliarũ diſciplinarum doctrina deſtitueretur, hæc illũ uel ſola profeſſio ſublimaret. Euſtathius deinde, Maxime, inq̃t, prædicarẽ quanta de Græcis cautus et tanq̃ alìud agens, modo artificij diſſimula-

tione, modo profeſſa imitatione tranſtulerit, ni me maior admiratio de aſtrologia, totaq; philoſophia teneret, quam parcus & ſobrius operi ſuo nuſquam reprehẽdendus aſperſit. Furius Albinus alterũ fouens Prætextati latus, iuxtaq; eum Cecinna Albinus, ambo uetuſtatis affectionem in Virgilio prædicabant: alter in uerſibus, alter in uerbis. Auienus, Non aſſumam mihi, inquit, ut unam aliquam de Virgilianis uirtutibus audeam prædicare: ſed audiendo quæcunq; dicetis, ſi quid uel de his mihi uidebitur, uel iamdudum legenti annotandum uiſum eſt, opportunius proferam: modo memineritis à Seruio noſtro exigendum, ut quicquid obſcurum uidebitur, quaſi litteratorum omnium longe maximus, palàm faciat. His dictis, & uniuerſo cœtui complacitis, Prætextatus cum in ſe conuerſa omniũ ora uidiſſet, Philoſophia inquit, quod unicũ eſt munus deorum & diſciplina diſciplinarum, honoranda eſt anteloquio. Vnde meminerit Euſtathius, primum ſibi locum ad diſſerendum omni alia profeſſione cedente conceſſum. Huic tu mi Flauiane ſuccedes: ut & auditu ueſtro recreer: & aliquanto ſilentio inſtaurem uires loquendi. Inter hæc ſeruilis moderator obſequij, cui cura uel adolendi pennates, uel ſtruendi penum, & domeſticorum actuum miniſtros regendi, admonet dominum, familiam pro ſolennitate annui moris epulatum. Hoc enim feſto religioſæ domus prius famulos inſtructis tanq̃ ad uſum domini dapibus honorant: & ita demum patriſfamilias menſæ apparatus nouatur. Inſinuat ergo præſul famulitij, cœnæ tempus & dominos iam uocare. Tũ Prætextatus. Reſeruandus ergo

eſt Virgilius noſter ad meliorem partem diei, ut mane nouum inſpiciendo per ordinem carmini deſinemus. Nunc hora nos admonet, ut honore ueſtro hæc menſa dignetur. Sed & Euſtathius, & poſt hunc Nicomachus meminerint, craſtina diſcretione ſeruari ſibi anteloquij functionem, Et Flauianus. Ex placita iam uos lege conuenio, ut ſequenti die penates mei beari ſe tanti cœtus hoſpitio glorientur. His cũ omnes aſſenſi eſſent, ad cœnam, alio aliud de his quæ inter ſe contulerant reminiſcente approbanteq́;, cum magna alacritate animi conceſſerunt.

LIBER SECVNDVS.

IC ubi modeſtus edendi modus ceſſare fecit caſtimoniam ferculo, & conuiualis lætitia minuſculis poculis oriebatur: Auienus ait, Bene ac ſapienter Maro noſter tumultuoſum ac ſobrium uno eodemq́; uerſu deſcripſit ſub paucorum uerborum immutatione conuiuium. Nã ubi ſub apparatu regio procedere ſolet luxus ad ſtrepitum, » Poſtq̃ prima, inquit, quies epulis. At cum heroes caſtigatis dapibus aſſidunt, non reducit quietem, quia nec præceſſit tumultus. Sed inquit, Poſtq̃ exempta fa» mes epulis. Noſtrum hoc conuiuium, quod & heroica ſæculi pudicitiam, & noſtri conduxit elegantiam, in quo ſplendor ſobrius & diligens parſimonia, Agathonis conuiuio, uel poſt magniloquentiam Platonis non

componere tantum, ſed nec præferre dubitauerim. Nam ipſe rex menſæ, nec in moribus Socrate minor, in Repu. philoſopho efficacior. Cæteri qui adeſtis eminentiores eſtis ad uirtutum ſtudia, q̃ ut poetis, comicis, & Alcibiadi, qui tantum fuit fortis ad crimina, alijſq; quibus frequens illud conuiuium fuit, uos quiſq̃ exiſtimet comparandos. Bona uerba quæſo, Prætextatus ait, circa reuerentiam tantum Socraticæ maieſtatis. Nam reliquis q̃ in illo fuerunt ſympoſio, hæc lumina quis non præponenda conſentiat? Sed quorſum tibi Auiene hoc tendit exemplum? Quia ſub illorum, inquit, ſupercilio non defuit, qui pſaltriam intromitti peteret: ut puella ex induſtria ſupra naturam mollior canora dulcedine & ſaltationis lubrico exerceret illecebris philoſophantes. Illic hoc fieri tentatũ eſt, ut Agathonis uictoria celebraretur. Nos honorem dei cuius hoc feſtum eſt, nullo admixtu uoluptatis augemus. Neq; ego ſum neſcius nos nec triſtitiam, nec nubillum uultum in bonis ducere: nec Craſſum illum, quem authore Lucilio Cicero ſemel in uita riſiſſe ſcribit, magnopere mirari. Ad hæc cũ Prætextatus diceret ludicras uoluptates nec ſuis penatibus aſſuetas, nec ante cœtũ tã ſeriũ producẽdas excepit Symmachus. Quia ſaturnalibus optimo dierũ, ut ait Veronẽſis poeta, nec uoluptas nobis ut Stoicis tanq̃ hoſtis repudienda eſt, nec ut Epicureis ſummũ bonum in uoluptate ponendũ, excogitemus alacritatẽ laſciuia carẽtem. Et ni fallor, inueni, ut iocos ueterũ ac nobilium uirorum edecumatos ex multiiugis libris relatione mutua proferamus. Hæc nobis ſit literata lætitia, et docta cauillatio, uicem planidepis et ſabu

lonis impudica et prætextata uerba iaciētis, at pudorē ac modeſtiam uerſus imitata. Hæc res & cura, & ſtudio digna ueteribus uiſa eſt. Et iam primo animaduerto duos, quos eloquentiſſimos antiqua ætas tulit comicum Plautum, & oratorem Tullium, eos ambos etiam ad iocorum uenuſtatem cæteris præſtitiſſe. Plautus quidem ea re clarus fuit, ut poſt mortem eius comœdiæ quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe de iocorum copia noſcerentur. Cicero autem quantum in ea re ualuerit, quis ignorat, qui uel liberti eius libros, quos is de patroni iocis compoſuit, quos quidam ipſius putant eſſe, legere curauit? Quis item neſcit conſularem eum ſcurram ab inimicis appellari ſolitum? Quod in oratione etiam ſua Vatinius poſuit. Atq; ego (ni longū eſſet) referrem, in quibus cauſis cum nocentiſſimos reos tueretur, uictoriam iocis adeptus ſit. Vt ecce pro Lucio Flacco quem repetundarum rerum, ioci opportunitate de manifeſtiſſimis criminibus exemit. Is iocus in oratione, non extat, mihi ex libro Fuſij Vinaculi notus eſt, et inter alia eius dicteria celebratur. Sed in hoc uerbo, non caſu incidi, uolens feci. Iocos enim hoc genus ueteres noſtri dicteria dicebant. Teſtis idem Cicero, qui in lib. Epi, ad Cornelium Nepotem ſecundo ſic ait, Itaq; noſtri cum omnia quæ dixiſſemus dicta eſſent, quæ facete et breuiter et acute locuti eſſemus, ea proprio nomine appellari dicteria uoluerunt. Hæc Cicero. Nouius uero, Pomponiusq; iocos non raro dicteria nominant. Marcus ēt Cato ille cenſorius, argute iocari ſolitus eſt. Horū nos ab inuidia muniret authoritas, ēt ſi noſtris cauillaremur. At cum à ueteribus dicta referamus, ipſa utiq;

authorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inuẽtum, agite quod cuiq; de dictis talibus in mentẽ ueniet, uiciſſim memoriam noſtram excitando referamus. Placuit uniuerſis lætitiæ excogitata ſobrietas, & ideo ut Prætextatus incipiendo authoritatem de exemplo præberet, hortati ſunt. Tum ille, dictum uolo hoſtis referre, ſed uicti, & cuius memoria inſtaurat Romanorum triumphos. Annibal Carthaginenſis apud regem Antiochum profugus, facetiſſime cauillatus eſt. ea cauillatio huiuſcemodi fuit. Oſtendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum Po. Romano facturus, comparauerat: conuertebatq; exercitum inſignibus argenteis et aureis florentem. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus, equitatumq; frænis et ephippijs, monilibus ac phaleris præfulgentem. Atq; ibi rex contemplatione tanti, & tam ornati exercitus gloriabundus. Annibalẽ aſpicit. Et putas ne, inquit, ſatis eſſe Romanis hæc omnia? Tunc pœnus eludens ignauiam imbelliamq; militum eius pretioſe armatorum, plane, inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc, & ſi auariſſimi ſunt. Nihil prorſus neq; tam lepide, neq; tam acerbe dici poteſt. Rex de numero exercitus ſui, ac de exiſtimanda æquiparatione quæſiuerat. Reſpondit Annibal de præda.

Flauianus ſubiecit, Sacrificium apud ueteres fuit, quod uocabatur proteruia. In eo mos erat, ut ſiquid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. Hinc Catonis iocus eſt. Nanq; Albidium quendã, qui ſua bona comediſſet, et nouiſſime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet: proteruiam feciſſe dicebat, quod comeſſe non

potuerit, id combuſſiſſe.

Symmachus deinde, Mater M. Bruti Seruilia, cum pretioſum ære paruo fundum abſtuliſſet à Cæſare, ſubijciente haſtæ bona ciuium, non effugit dictum tale Ciceronis, Equidem quo melius emptum ſciatis, comparauit Seruilia hunc fundum Tertia deducta. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia, eadem'q; C. Craſſi uxor, laſciuiente dictatore tam in matrẽ, quàm in puellam. Tunc luxuriam ſenis adulteri ciuitas ſubinde rumoribus iocisq; carpebat, ut mala non tantum ſeria forent.

Poſt hunc Cecinna Albinus, Plancus in iudicio forte amici, cum moleſtum teſtem deſtruere uellet, interrogauit (quia ſutorem ſciebat) quo artificio ſe tueretur. Ille urbane reſpondit, Gallam ſubigo. Sutorium hoc habetur inſtrumentum, quod non infacete in adulterij exprobrationem ambiguitate conuertit. Nam Plancus in Meuia Galla nupta male audiebat.

Secutus eſt Furius Albinum, Poſt Mutinenſem fugam quærentibus quid ageret Antonius, reſpondiſſe familiaris eius ferebatur, Quod canis in Aegypto bibit, et fugit. Quoniã in illis regionibus conſtat canes raptu crocodilorum exterritos, currere, & bibere.

Euſtathius deinde, Publius Mutium in primis maleuolum cum uidiſſet ſolito triſtiorem, Aut Mutio, inquit, neſcio quid incõmodi acceſſit: aut neſcio cui aliquid boni.

Inde Auienus, Fauſtus Syllæ filius, cum ſoror eius eodem tempore duos mœchos haberet, Fuluium Fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculam, Miror, inquit, ſororem meam habere Maculam, cum Fullonem habeat.

Hic Euangelus, Apud Lucium Mallium, qui optimus pi ctor Romæ habebatur, Seruilius Geminius forte cœnabat. Cumq; filios eius deformes uidiſſet, Non ſimiliter, inquit, Malli fingis, & pingis. Et Mallius, In tenebris enim fingo, inquit, luce pingo.

Euſebius deinde, Demoſthenes, inquit, excitatus ad Laidis famam, cuius formam tunc Græcia mirabatur: acceſſit, ut & ipſe famoſo amore potiretur. Qui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audiuit, deceſſit hoc dicto, οὐκ ἀγοράζω τοσούτου μεταυοῆσαι.

Inter hæc cum Seruius ordine ſe uocante per uerecundiam ſileret, Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammatice pronuntias, ſi tacere talia uis uideri tuitionem pudoris. Vnde neq; tuū, nec Diſarij, aut Hori ſupercilium liberum erit à ſuperbiæ nota, ni Prætextatum, & nos uelitis imitari.

Tunc Seruius, poſtq̃ magis ſilentium erubeſcendum uidit, ad libertatem ſe ſimilis relationis animauit. M. inquit, Votacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilus uno tantum die conſul fuiſſet, dixit. Ante flamines, nunc conſules diales fiunt.

Nec Diſarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans ait.

Deſunt uerba Diſarij.

Poſt hunc horus quoq;, affero ad uos, inqt, δίστιχον Platonis, quo ille adoleſcens luſerit, cum tragœdijs quoq; eadem ætate præluderet, τὴν ψυχὴν, ἀγάθωνα φιλῶν, ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον. ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Ortæ ex his lætitia, & omnibus in cenſorium riſum remiſſis, ac retractantibus quæ à ſingulis antiquæ feſtiuitatis ſapore prolata ſunt: Symmachus ait, Hos Platonis uerſiculos, quorum magis uenuſtatem an breuitatem mireris incertum eſt legiſſe me memini in latinum tanto latius uerſos, quanto ſolet noſtra q̃ Græcorum lingua breuior, & anguſtior exiſtimari. Et, ut opinor, hæc uerba ſunt.

» Dum ſemiulco ſauio
» Meum puellum ſuauior,
» Dulcem'q; florem ſpiritus
» Duco ex aperto tramite,
» Anima ægra & ſaucia
» Cucurrit ad labias mihi,
» Rictum'q; oris peruium,
» Et labra pueri mollia
» Rimata itineri tranſitus
» Vt tranſiliret nititur.
» Tum ſi moræ quid pluſculæ
» Fuiſſet in coitu oſculi
» Amoris igne percita
» Tranſiſſet, & me linqueret.
» Et mira prorſum res foret
» Vt ad me fierem mortuus,
» Ad pueum intus uiuerem.

Sed miror omnes uos ioca tacuiſſe Ciceronis, in quibus facundiſſimus, ut in omnibus, fuit. Et ſi uidetur, ut æditu us reſponſa numinis ſui prædicat, ita ego quæ memoria ſuggeſſerit, referam dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis, ille ſic incipit.

M. Cicero, cum apud Damaſippum cœnaret, et ille me diocri uino poſito diceret, Bibite Falernum hoc, annorū quadraginta eſt: Bene, inquit, ætatem fert.

Idem cum Lentulum generum ſuum exiguæ ſtaturæ hominem longo gladio accinctum uidiſſet, Quis, inquit, generum meum ad gladium alligauit?

Nec quinto Ciceronis fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit. Nam cum in ea prouincia quam ille rexerat, uidiſſet clypeatam imaginem eius, ingentibus liniamē tis uſq; ad pectus ex more pictam (erat autem Quintus ipſe ſtaturæ paruæ) ait, Frater meus dimidius maior eſt q̄ totus.

In conſulatu Vatinij, quem paucis diebus geſſit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferebatur. Magnum oſtentum inquit, anno Vatinij factum eſt, quod illo conſule, nec bruma, nec uer, nec æſtas, nec autumnus fuit.

QVerenti deinde Vatinio quod grauatus eſſet domum ad ſe infirmatum uenire, reſpondit, Volui in conſulatu tuo uenire, ſed nox me comprehendit.

Vlciſci autem ſe Cicero uidebatur, ut qui reſpondiſſe ſibi Vatinium meminerat, cum humeris ſe Reipu. de exilio reportatum gloriaretur. Vnde ergo tibi uarices?

Caninius quoq; Reuilus, qui uno die, ut Seruius retulit, conſul fuit, roſtra cum aſcendiſſet, pariter honorem inijt conſulatus, & eierauit. quod Cicero gaudens omni occaſione urbanitatis increpuit, λογοθεώρητος eſt Caninius conſul. Deinde, Hoc conſecutus eſt Reuilus, ut quæreretur, quibus conſulibus conſul fuerit. Dicere præterea non deſtitit, Vigilantem habemus conſulem Caninium, qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit.

Pompeius Ciceronis facetiarum impatiens fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebantur, Ego uero quem fugiam habeo, quem ſequar non habeo. Sed & cum ad Pompeium ueniſſet, ducentibus ſero eum ueniſſe, reſpondit, Minime ſero ueni, nam nihil hic paratum uideo. Deinde interroganti Pompeio, ubi gener eius Dolobella eſſet, reſpōdit: Cum ſocero tuo. Et cum donaſſet Pompeius tranſfugam ciuitate Romana, O hominem bellū, inquit, Gallis ciuitatem promittit alienam, qui nobis noſtram non poteſt reddere. Propter quæ merito uidebatur dixiſſe Pompeius, Cupio ad hoſtes Cicero tranſeat, ut nos timeat.

In Cæſarē quoq; mordacitas Ciceronis dentes ſuos ſtrinxit. Nam primum poſt uictoriam Cæſaris interrogatus, cur in electione partis erraſſet, reſpondit, Præcinctura me decepit. iocatus in Cæſarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo laciniam, uelut mollis incederet: adeo, ut Sylla tanq̃ prouidus dixerit Pōpeio, Caue tibi illum puerum male præcinctum.

Deinde cum Laberius in fine ludorū anulo aureo honoratus à Cæſare, eueſtigio in quatuordecim gradibus ad ſpectandū tranſiſſet, uiolato ordine, et cum detractus eſſet eques Romanus, & cum mimus remiſſus, ait. Cicero prætereunti Laberio ſedile quærenti, Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem. ſimul et illum reſpuens, et in nouum ſenatum iocatus, cuius numerū Cæſar ſupra fas auxerat. Nec impune, Reſpōdit enim Laberius. Mirum ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere. exprobrata leuitate Ciceronis, qua immerito optimus ciuis male audiebat. Idem Cicero aliàs facilitatem Cæſa-

ris in adlegendo ſenatum irriſit palàm. Nam cum ab hoſpite ſuo Publio Mallio rogaretur, ut Decurionatum priuigno eius expediret, aſſiſtente frequentia dixit, Romæ ſi ius habebit Pomp. difficile eſt. Nec intra hæc mordacitas ſtetit. Quippe ab Androne quodam Laodiceno ſalutatus, cũ cauſam aduentus requiſiuiſſet, cõperiſſetq́; (nam ille ſe legatum de libertate patriæ ad Cæſarem ueniſſe reſpondit), ita expreſſit publicam ſeruitutem. ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον. Si obtinueris, & pro nobis intercede.

Vigebat in eo excedens iocus, & ſeria mordacitas, ut hoc eſt ex epiſtola ad C. Caſſium dictatoris uiolatorem. Vellem Idibus Martijs me ad cœnam inuitaſſes, profecto reliquiarum nihil fuiſſet, nunc me reliquiæ ueſtræ exercent. Idem Cicero de Piſone genero, & M. Lepido lepidiſſime cauillatus eſt.

Dicente adhuc Symmacho, & (ut uidebatur) plura dicturo, intercedens Auienus, ut fieri in ſermonibus conuiualibus ſolet. Nec Aug. inq̃t, Cæſar in huiuſmodi dicacitate quoq̃ minor, & fortaſſe nec Tullio. Et ſi uolentibus uobis erit, aliqua eius quæ memoria ſuggeſſerit, relaturus ſum. Et Horus. Permitte Auiene Symmachus explicet de his, quos iam nominauerat: dicta Ciceronis, et opportunius quæ de Auguſto uis referre ſuccedent. Reticente Auieno, Symmachus. Cicero, inquã, cum Piſo gener eius mollius incederet, filia autẽ concitatius, ait genero, Ambula tanq̃ fœmina. Ait filiæ, Ambula tanq̃ uir. Et cum M. Lepidus in ſenatu dixiſſet patribus conſcriptis, Ego non tanti feciſſem ſimile factum: Tullius ait, Ego non tanti feciſſem ὁμοιόπτωτον.

Sed perge Auiene, ne ultra te dicturientem retardẽ. Et ille. Auguſtus, inquam, Cæſar affectauit iocos, ſaluo tamen maieſtatis pudoriſq; reſpectu, nec ut caderet in ſcurram. Aiacem tragœdiam ſcripſerat; eandemq́; ꝙ ſibi diſplicuiſſet, deleuerat. Poſtea Lucius grauis tragœdiarũ ſcriptor interrogabat eum quid ageret Aiax ſuus. Et ille, in ſpongiam, inquit, incubuit.

Idem Auguſtus, cum ei quidam libellum trepidus offerret, & modo proferret manum, modo traheret. Putas, inquit, te aſſem elephanto dare?

Idem cum ab eo Pacuuius Taurus congiariũ peteret, diceretq́;, iam hoc homines uulgo loqui, nõ paruam ab illo ſibi pecuniam datam, Sed tu, inquit noli credere. Alium præfectura equitũ ſummotum, et inſuper ſalariũ poſtulantẽ, dicentẽq́;, non lucri cauſa dari hoc mihi rogo: ſed ut iudicio tuo munus uidear impetraſſe, et ita officiũ depoſuiſſe: Hoc dicto repercuſſit: Tu te accepiſſe apud omnes affirma: & ego dediſſe me non negabo.

Vrbanitas eiuſdem innotuit circa Herennium deditum uitijs iuuenẽ, quẽ cum caſtris excedere iuſſiſſet, et ille ſupplex hac deprecatione uteretur. Quo modo ad patrias ſedes reuertar? quid patri meo dicam? reſpondit, Dic me tibi diſplicuiſſe.

Saxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in frõte deformen nimiũ tñ ſua opera iactantẽ, ſic leuiter caſtigauit, At tu cũ fugies, inqt, nunq̃ poſt te reſpexeris. Galbæ, cuius informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam, & frequenter dicenti, corrige in me ſiquid reprehendis. reſpondit, Ego te monere poſſum, corrigere non poſſum.

Cum multi Seuero caſſio accuſante abſoluerentur, & architectus fori Auguſti expectationem operis diu traheret, ita iocatus eſt, Vellem Caſſius & meum forum accuſaſſet.
Vectius cum monumentum patris exaraſſet, ait Auguſtus, Hoc eſt uere monumentum patris colere.
Cum audiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſſit interfici, filium quoq; eius occiſum, ait, Melius eſt Herodis porcum eſſe, ꝙ filium.
Idem Auguſtus, quia Mecœnatem ſuum nouerat eſſe ſtilo remiſſo, molli, & diſſoluto, talē ſe in epiſtolis, quas ad eum ſcribebat, ſæpius exhibebat: & contra caſtigationem loquendi, quam aliis ille ſcribendo ſeruabat, in epiſtola ad Mecœnatem familiari, plura in iocos effuſa ſubtexuit: Vale mel gentium, meluelle, ebur ex hetruria, laſer aretinum, adamas ſupernas, tyberinum margaritum, cilneorum ſmaragde, iaſpis figulorum, berylle porſennæ, carbunculum habeas ἵνα συντείνω πάντα μαλάγματα mœcharum.
Exceptus eſt à quodam cœna ſatis parca, & quaſi cotidiana. nam penè nulli ſe inuitanti negabat. Poſt epulum igitur, inops ac ſine ullo apparatu diſcedens, uale dicenti hoc tantum inſuſurrauit, Non putabam me tibi tam familiarem.
Cum de Tyriæ purpuræ, quam emi iuſſerat, obſcuritate quereretur, dicente uenditore, erige altius, & ſuſpice: his uſus eſt ſalibus, Quid ergo? ut me Po. Romanus dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum?
Nomenclatori ſuo, de cuius obliuione querebatur, dicen-

ti: numquid ad forum mandas? Accipe, inquit, commendatitias, quia illic neminem noſti.
Vatinio in prima ſua ætate eleganter inſultauit. Confuſus ille podagra, uolebat tamen uideri diſcuſſiſſe uitium, et mille paſſus ambulare ſe gloriabatur. Cui Cæſar, Non miror, inquit, dies aliquanto ſunt longiores.
Relata ad ſe magnitudine æris alieni, quam quidam eques Romanus dum uixit excedētem ducenties. LL S. celauerat, culcitram emi cubicularem in eius auctione ſibi iuſſit. Et præceptum mirantibus, hanc rationē reddidit: Habenda eſt ad ſomnum culcitra, in qua ille, cum tantum deberet, dormire potuit.
Non eſt intermittendus ſermo eius, quem Catonis honori dedit. Venit forte in domum, in qua Cato habitauerat. Dein Strabone in adulationem Cæſaris male exiſtimante de Catonis peruicacia, ait, Quiſquis præſentem ſtatum ciuitatis commutari non uolet, & ciuis, & uir bonus eſt. Satis ſerio, & Catonem laudauit: et ſibi, ne quis affectaret res nouas, conſuluit.
Soleo in Auguſto magis mirari quos pertulit iocos, q̃ ipſe quos protulit. quia maior eſt patientiæ, q̃ facundiæ laus. maxime cum æquanimiter aliqua etiam iocis mordaciora pertulerit. Cuiuſdam prouincialis iocus aſper innotuit. Intrauerat Romam ſimillimus Cæſari, & in ſe omnium ora conuerterat. Auguſtus perduci hominem ad ſe iuſſit, uiſumq; hoc modo interrogauit, Dic mihi adoleſcens, fuit aliquando mater tua Romæ? Negauit ille: nec contentus adiecit, ſed pater meus ſæpe.
Temporibus triumuiralibus Pollio cum Feſcenninos

in eum Auguſtus ſcripſiſſet, ait, At ego taceo. Non eſt enim facile in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere.

Curtius eques Romanus delicijs diffluens, cum macrũ turdum ſumpſiſſet in conuiuio Cæſaris, interrogauit an mittere liceret. Reſpõderat princeps, quid ni liceat? Ille ſtatim per feneſtram miſit.

Aes alienum Auguſtus cuiuſdam ſenatoris chari ſibi non rogatus exoluerat, numerato quadragies. At ille pro gratiarũ actione hoc ſolum ei ſcripſit, Mihi nihil. Solebat Licinius libertus eius inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre, quẽ morem ſecutus, centum promiſit per libellum in quo uirgulæ ſuperductæ pars ultra pecuniæ defectionem protendebatur, uacante infra loco. Cæſar occaſione uſus, priori alterum centies ſua manu iunxit, ſpacio diligenter expleto & affectata literæ ſimilitudine, geminatamq; accepit ſummam diſſimulante liberto. Qui poſtea cœpto alio opere, leniter factum ſuum Cæſari obiecit, libello tali dato, Confero tibi domine ad noui operis impenſam, quod uidebitur.

Mira etiam cenſoris Auguſti et laudata patientia. Corripiebatur eques Romanus à principe, tanꝗ minuiſſet facultates ſuas. At ille ſe multiplicaſſe corãm probauit. Mox eidem obiecit, ꝙ ad contrahendũ matrimonium legibus non paruiſſet. Ille uxorem ſibi & tres liberos eſſe dixit. Tunc adiecit, Poſt hac Cæſar cum de honeſtis hominibus inquiris, honeſtis mandato.

Etiam militis non libertatem tantum, ſed & temeritatem tulit. In quadam uilla inquietas noctes agebat, rumpente ſomnum eius crebro noctuæ cantu. Præben

dendam curauit noctuam. Miles aucupij peritus, & ſpe ingentis præmij, pertulit. Laudato imperator mille nummos dari iuſſit. Ille auſus eſt dicere. Malo uiuat, auemq́; dimiſit. Quis non miratus eſt, non offenſo Cæſare, abiiſſe militem contumacem?

Veteranus cum die ſibi dicto periclitaretur, acceſſit in publico ad Cæſarem, rogauitq́; ut ſibi adeſſet. Ille aduocatum quem ex comitatu ſuo elegerat, ſine mora dedit, commendauitq́; ei litigatorem. Exclamauit ingenti uoce Veteranus, At nō ego Cæſar periclitante te Actiaco bello, uicarium quæſiui: ſed pro te ipſe pugnaui. detexitq́; impreſſas cicatrices. Erubuit Cæſar, uenitq́; in aduocationem, ut qui uereretur non ſuperbus tantum, ſed etiam ingratus uideri.

Delectatus inter cœnam erat pueris ſymphoniacis Turonij Flacci mangonis, atq; eos frumento donauerat, cū in alia acroamata fuiſſet liberalis nummis. Eoſdemq́; poſtea Turonius æque inter cœnam quærenti Cæſari, ſic excuſauit, Ad molas ſunt.

Sublimis Actiaca uictoria reuertebatur, occurrit ei inter gratulantes, coruum tenens, quem inſtituerat hoc dicere, Aue Cæſar uictor imperator. Miratus Cæſar officioſam auem, uiginti milibus nummum emit. Socius opificis ad quem nihil ex illa libertate peruenerat, affirmauit Cæſari, habere illum & alium coruum, quem ut afferre cogeretur, rogauit. Allatus uerba quæ didicerat, expreſſit, Aue uictor imperator Antoni. Nihil exaſperatus, ſatis duxit iubere illū diuidere donatiuū cū contubernali. Salutatus ſimiliter à Pſitaco, emi iuſſit eū. Idē miratus in pica, hanc quoq; redemit. Exēplū

ſutorem pauperem ſollicitauit, ut coruum inſtitueret ad parem ſalutationem: qui impēdio exhauſtus, ſæpe ad auem non reſpondentem dicere ſolebat, opera, & impenſa periit. Aliquando tamen coruus cœpit dicere dictatam ſalutationem. Hac audita dum tranſit Auguſtus, reſpōdit, Satis domi ſalutatorum talium habeo. ſuperfuit coruo memoria, ut & illa quibus dominum quærentem ſolebat audire, ſubtexeret, opera & impenſa periit. Ad quod Cæſar riſit, emiq́; auem iuſſit, quanti nullam adhuc emerat.

Solebat deſcēdēti à palatio Cæſari honorificum aliquod epigramma porrigere græculus. Id cum fruſtra ſæpe feciſſet, rurſuſq́; eum id facturum uidiſſet Auguſtus, breue manu ſua in charta exarauit græcum epigramma. pergenti deinde ad ſe obuiam miſit. Ille legendo laudare, mirari tam uoce, q̃ uultu. Cumq́; acceſſiſſet ad ſellam, demiſſa in fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos principi daret. Adiectus hic ſermo μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν σεβαστὲ, εἰ πλεῖον εἶχον, πλεῖον ἐδίδουν. Non ſecundum fortunam tuā Auguſte, ſi plus haberem, plus darem. Secuto omniū riſu, diſpenſatorem Cæſar uocauit, & ſeſtertia centum milia græculo numerari iuſſit. Vultis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed ſi garrulus non putabor, uolo de moribus fœminæ pauca præmittere, ni quiſquam ueſtrum habeat ſeria, & diſcenda quæ proferat. Hortantibuſq́; omnibus ut cœpto inſiſteret, ita de Iulia orſus eſt. Annum agebat triceſimū et octauū, tempus ætatis (ſi mens ſana ſupereſſet) uergentis in ſenium: ſed indulgentia tam fortunæ, q̃ patris abute-

batur,

batur, cum alioqui literarum amor multuq́; eruditio, quod in illa domo facile erat: præterea mitis humanitas, minimeq́; ſæuus animus, ingentem fœminæ gratiã conciliarent, mirantibus qui uitia noſcebant tantam pariter diuerſitatem. Non *ſemel præceperat ei pater, temperato tamen inter indulgentiã, grauitatemq́; ſermone, moderaretur profuſos cultus, perſpicuosq́; comitatus.* Idem *cum ad nepotum turbam ſimilitudinemq́; reſpexerat, qua repræſentabatur* Agrippa, *dubitare de pudicitia filiæ erubeſcebat.* Inde *blandiebatur ſibi* Augustus, *lætum in filia animum uſq; ad ſpeciem procacitatis, ſed reatu liberum. & talem fuiſſe apud maiores* Claudiam *credere audebat.* Itaq; *inter amicos dixit, duas habere ſe filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre,* Iuliam, & Rempub.

Iulia *uenerat ad eum licentiore habitu, et oculos offenderat patris tacentis.* Mutauit *cultus ſui poſtera die morem, & lætum patrem affectata ſeueritate complexa eſt.* At *ille qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit.* Et *quantum ait in filia* Augusti *probabilior eſt hic cultus?* Non *defuit patrocinio ſuo* Iulia *his uerbis.* Hodie *enim me patris oculis ornaui, heri uiri.*

Notum & *illud.* Auerterant *in ſe populum in ſpectaculo gladiatorum* Liuia, & Iulia, *comitatus diſſimilitudine.* Quippe *cingentibus* Liuiam *grauibus uiris, hæc iuuentutis & quidẽ luxurioſæ grege circumſidebatur.* Admonuit *pater ſcripto,* Videret *quantum inter duas principes fœminas intereſſet.* Eleganter *illa reſcripſit,* Et *hi mecum ſenes fient.*

Eadem Iulia mature habere cœperat canos, quos legere ſecreto ſolebat. Subitus interuentus patris aliquando oppreſſit ornatrices. Diſſimulauit Auguſtus, Deprehenſis ſuper ueſtem earum canis, & aliis ſermonibus tempore extracto, induxit ætatis mentionem: interrogauitq́; filiam utrū poſt aliquot annos cana eſſe mallet, an calua. Et cum illa reſpondiſſet, Ego pater cana eſſe malo: ſic illi mendaciū obiecit, Quid ergo iſtæ te caluam tam cito faciunt?

Item cum grauem amicum audiſſet Iulia ſuadentem, melius facturam, ſi ſe compoſuiſſet ad exemplar paternæ frugalitatis, ait. Ille obliuiſcitur Cæſarem ſe eſſe: ego memini me Cæſaris filiam.

Cumq́; conſcii flagitiorum mirarentur, quo modo ſimiles Agrippæ filios procrearet, quæ tam uulgo poteſtatem corporis ſui faceret, ait, Nunquā enim niſi naui plena tollo uectorem.

Simile dictum Populiæ M. filiæ, quæ miranti cuidam quid eſſet, quapropter aliæ beſtiæ nunquam marem deſiderarent, niſi cum pregnantes uellent fieri, reſpondit, beſtiæ enim ſunt.

Sed ut à fœminis ad uiros, & à laſciuis iocis ad honeſtos reuertar, Caſellius iuriſconſultus, urbanitatis miræ libertatisq́; habebatur. præcipue tamen is iocus eius innotuit. Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat, ut ædiles edicerent, ne quis in arenam niſi pomum miſiſſe uellet. Forte iis diebus Caſellius conſultus à quodam, an nux pinea pomum eſſet: reſpondit, ſi in Vatinium miſſurus es, pomum eſt.

Mercatori deinde quemadmodum cum ſocio nauẽ diuideret interroganti, reſpondiſſe traditur. Nauem ſi diuidis, nec tu nec ſocius habebitis.

In galbam eloquentia clarum, ſed quem habitus, ut ſupra dixi, corporis deſtruebat, M. Lollij uox circumferebatur, Ingenium Galbæ male habitat.

In eundem Galbam Orbilius grammaticus acerbius irriſit. Prodierat Orbilius in reum teſtis, quem Galba ut confunderet, diſſimulata eius profeſſione, interrogauit, quid artiũ faceret? Reſpondit, In ſole gibbos fricare ſoleo.

Lucius Cæcilius, cum C. Cæſar alijs qui ſecum pila luſitabant centena ſeſtertia, illi uni quinquaginta dari iuſſiſſet: quid ego, inquit, una manu ludo & non duabus, ut plus habere poſſim?

Cum iratus eſſe Pub. Clodius Decimo Valerio diceretur, quod ei nummum petenti non dediſſet, Quid amplius, inquit, mihi facturus es, niſi ut Dyrrhachiũ eã, & redeam? alludens ad Ciceronis exilium.

Sed quia & paulo ante Aurelius Symmachus, & ego nunc Laberij fecimus mentionem: ſi aliqua huius atq; Publij dicta referemus, uidebimur & adhibendi conuiuio Mimos uitaſſe laſciuiam: & tamen celebritatem, quam cum adſunt illi excitare pollicentur, imitari. Laberium aſperæ libertatis equitem Romanum Cæſar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in ſcenam, & ipſe ageret Mimos, quos ſcriptitabat. Sed poteſtas non ſolum ſi inuitet, ſed etiam ſi ſupplicet, cogit. Vnde ſe & Laberius à Cæſare coactum in prologo teſtatur his uerſibus.

» Neceſſitas, cuius curſu auerſo impetum
» Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
» Quo me detruſit penè extremis ſenſibus?
» Quem nulla ambitio, nulla unq̃ largitio,
» Nullus timor, uis nulla, nulla authoritas
» Mouere potuit in iuuenta de ſtatu,
» Ecce in ſenecta ut facile labefecit loco
» Viri excellentis mente clemente edita
» Submiſſa placide blandiloquens oratio.
» Etenim ipſi dij negare cui nil potuerunt,
» Hominem me denegare quis poſſet pati?
» Ego bis tricenis annis actis ſine nota,
» Eques Romanus lare egreſſus meo,
» Domum reuertar Mimus, nimirum hoc die
» Vno plus uixi mihi q̃ uiuendum fuit.
» Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo,
» Si tibi erat libitum literarum laudibus
» Floris cacumen noſtræ famæ frangere,
» Cur cum uigebam membris præuiridantibus,
» Satiſfacere populo & tali cum poteram uiro,
» Non flexibilem me concuruaſti, ut carperes?
» Nunc me quo deijcis? quid ad ſcenam affero?
» Decorem formæ, an dignitatem corporis?
» Animi uirtutem, an uocis iocundæ ſonum?
» Vt hedera ſerpens uires arboreas necat,
» Ita me uetuſtas amplexu annorum necat.
» Sepulchris ſimilis, nil niſi nomen retineo.

In ipſa quoq; actione ſubinde ſe qua poterat ulciſcebatur, inducto habitu Syri, qui uelut flagris cæſus, præ ripiētiq; ſe ſimilis, exclamabat, Porrò Quirites liber-

tatem perdidimus. Et paulopoſt adiecit, Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. Quo dicto uniuerſitas populi ad ſolum Cæſarem oculos & ora conuertit, notantes eius impotentiam hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in publium uertit fauorem. Is Publius natione Syrus, cum puer ad patronum domum eſſet adductus, promeruit eum non minus ſalibus et ingenio, q̃ forma. Nam forte cum ille ſeruum ſuũ hydropicum iacentẽ in area uidiſſet, increpuiſſetq́; quid in ſole faceret: reſpondit, aquam calefacit. Ioculari deinde ſuper cœnam exorta quæſtione, quodnam eſſet moleſtum otium, aliud alio opinante, ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumiſſus, et maiore cura eruditus, cum Mimos componeret, ingentiq́; aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet, productus Romam per Cæſaris ludos, omnes qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locauerunt, prouocauit, ut ſinguli ſe cum poſita inuicem materia pro tempore contenderent. Nec ullo recuſante, ſuperauit omnes, in quis et Laberium. Vnde Cæſar arridens hoc modo pronuntiauit, Fauente tibi me, uictus es Laberi à Syro. Statimq́; Publio palmam, et Laberio anulum aureũ cum quingẽtis ſeſtertijs dedit. Tunc Publius ad Laberium recedentẽ ait, Qui cum contendiſti ſcriptor, hũc ſpectator ſubleua. Sed et Laberius ſequẽti ſtatim cõmiſſione Mimo nouo interiecit hos uerſus.

» *Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore.*
» *Summum ad gradum cum claritatis ueneris, conſiſtes*
» *Aegre, & citius q̃ deſcendas, decides.*
» *Cecidi ego, cadet qui ſequitur, laus eſt publica.*
» *Publij autem ſententiæ feruntur lepidæ, & ad cõem*

uſum accommodatiſſimæ. Ex quibus has ferè memini ſingulis uerſibus circumſcriptas.

» *Malum conſilium eſt, quod mutari non poteſt.*
» *Beneficium dando accepit qui digno dedit.*
» *Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.*
» *Cui plus licet q̃ par eſt, plus uult q̃ licet.*
» *Comes facundus in uia pro uehiculo eſt.*
» *Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.*
» *Hæredis fletus ſub perſona riſus eſt.*
» *Furor fit læſa ſæpius patientia.*
» *Improbè Neptunum accuſat, qui iterũ naufragiũ facit.*
» *Nimium altercando ueritas amittitur.*
» *Pars beneficij eſt, quod petitur ſi cito neges.*
» *Ita amicum habeas, poſſe ut fieri hunc inimicũ putes.*
» *Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.*
» *Nunquam periclum ſine periclo uincitur.*

Sed quia ſemel ingreſſus ſum ſcenam loquendo, non Pylades hiſtrio nobis omittendus eſt. qui clarus in opere ſuo fuit temporibus Auguſti: & Hylam diſcipulum uſq; ad æqualitatis contentionem eruditione prouexit. Populus deinde inter utriuſq; ſuffragia diuiſus eſt. Et cum canticum quoddam ſaltaret Hylas, cuius clauſula erat, τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα, ſublimem, ingentemq́; Hylas uelut metiebatur. Non tulit Pylades, & exclamauit è cauea, σὺ μακρὸν οὐ μεταποιεῖς. Tunc eum populus coegit idem ſaltare canticum. Cumq́; ad locum ueniſſet, quem reprehenderat, expreſſit cogitantem, nihil magis ratus magno duci conuenire, q̃ pro omnibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem. & Pylades hac uoce ſecuritatem ſaltantis caſtigauit σὺ βλέπεις. Cum in Her=

*culem furentem prodiſſet, & nonnullis inceſſum hi-
ſtrioni conuenientem non ſeruare uideretur, depoſita
perſona, ridentes increpuit, μωροὶ μαινόμενον ὀρχοῦ-
μαι. Hac fabula & ſagittas iniecit in populum. Eandē
perſonam cum iuſſu Auguſti in triclinio ageret, & in-
tendit arcum, & ſpicula immiſit. Nec indignatus eſt
Cæſar, eodem ſe loco Pyladi, quo Po. Ro. fuiſſe. Hic quia
ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum, quæ
apud maiores uiguit, & uenuſtam induxiſſe nouita-
tem, interrogatus ab Auguſto, quæ ſaltationi contuliſſet,
reſpondit. αὐλῶν συρίγγων. Idem cum propter populi
ſeditionem pro contentione inter ſe Hylamq; habita,
concitatam indignationem excepiſſet Auguſti, reſpon-
dit, βασιλεῦ, ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀπολεῖσθαι καὶ
ἀνκαιρήσεις. His dictis, & excitata lætitia, cum in
Auieno memoria florida, et amœnitas laudaretur in-
genij, menſas ſecundas miniſter admouit.*

*Et Flauianus, multi ut exiſtimo in hoc à Varrone diſſen
tiunt, qui in illa lepidiſſima ſatyra Menippea, quæ in-
ſcribitur, Neſcis quid ueſper uehat, de ſecunda menſa
placentas remouit. Sed quæſo dicas Cecinna uerba ipſa
Varronis, ſi tibi beneficio memoriæ tenacioris hæſe-
runt. Et Albinus, Locus inquit Varronis quē refer
» ri à me imperas, in his ferè uerbis eſt, Bellaria ea ma
» xime ſunt mellita, quæ mellita nō ſunt. Dulcibus enim
» cū pepſi ſocietas infida. Significant aūt bellaria omne
» mēſæ ſecundæ genus. Nā quæ πέμματα Græci uel τρα-
γήματα dixerunt, ea ueteres noſtri appellauere bel-
laria. Vina quoq; dulciora eſt inuenire in comedijs anti
quioribus hoc uocabulo, dictaq; ea Liberi bellaria.*

Et Euangelus, Agite, antequã ſurgendum nobis ſit, uino indulgeamus, quod decreti Platonici authoritate faciemus: qui exiſtimauit fomitem eſſe quendam & incitabulum ingenij uirtutiſq;, ſi mens & corpus hominis uino flagret. Tum Euſtathius, quid agis, inqt, Euangele? an Platonem exiſtimas hauriẽda paſſim uina ſuaſiſſe, et non magis inter minuta pocula iucundiorẽ liberalioreq́; inuitationẽ, quæ fieret ſub quibuſdã quaſi arbitris & magiſtris conuiuiorũ ſobrijs, non improbaſſe? Et hoc eſt quod in primo, & in ſecundo de legibus non inutile uiris eſſe decernit. Nã et modicis honeſtiſq; inter bibendum remiſſionibus refici, integrariq; animos ad inſtauranda ſobrietatis officia exiſtimauit: redditoſq; ſenſim lætiores, et ad intentiones rurſus adpeſſendas fieri habiliores, et ſimul ſiqui penitus in his affectionũ cupiditatumq́; errores ineſſent, quos celaret alioqui pudor reuerens: ea omnia ſine graui periculo libertate per uinũ data detegi: et ad corrigendũ medendumq́; fieri opportuniora. Atq; hoc ẽt Plato ibidem dicit, non diffugiẽdas eſſe huiuſcemodi exercitationes aduerſus propulſandã uini uiolentiam: neq; ullum unquã continentem prorſum, aut temperantẽ ſatis fideliter uiſum eſſe, cui uita non inter ipſa errorũ pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata ſit. Nã cui libẽtiæ gratiæq; omnes conuiuiorũ incognitæ ſint, quiq; illarũ omnino expers ſit, ſi eum forte ad participandas huiuſmodi uoluptates aut uolũtas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſſitas ĩpulerit, mox deliniri et capi: neq; mentẽ eius animũq; conſiſtere. Congrediendũ igitur, & tanq̃ in acie quadam cum uoluptarijs rebus,

cumq́; iſta uini licentia cominus decernendũ.ut aduerſus eas non fuga,nec abſentia ſimus tuti: ſed animi uigore,et conſtanti præſentia, moderatoq́; uſu temperãtiam,continentiamq́; tueamur:et calefacto ſimul refotoq́; animo,ſiquid in eo uel frigidæ triſtitiæ,uel torpentis uerecundiæ fuerit,diluamus.

Sed quia uoluptatũ fecimus mentionem,docet Ariſtoteles à quibus uoluptatibus ſit cauendũ. Quinq; enim ſunt ſenſus hominũ, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos uoluptas animo aut corpori quæri uidetur: tactus,guſtus,odoratus, uiſus,auditus.Ex ijs omnibus uoluptas quæ immodice capitur,ea turpis,atq; improba eſt.Sed enim quæ nimia ex guſtu,atq; tactu eſt,ea uoluptas ſicut ſapientes uiri cenſuerunt,omnium rerũ fœdiſſima eſt:eosq; maxime qui ſeſe duabus iſtis uoluptatibus dediderunt, grauiſſimi uitij uocabulis Græci appellauerunt,uel ἀκρατεῖς,uel ἀκολάστους.Nos eos uel incontinentes dicimus,uel intemperantes.Iſtas autem uoluptates duas, guſtus atq; tactus,id eſt cibi atq; ueneris,ſolas hominibus cões uidemus eſſe cum beluis.Et idcirco pecudum,ferorũq́; animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferarũ uoluptatibus occupatus. Cæteræ ex tribus alijs ſenſibus proficiſcentes,hominum tantum propriæ ſunt.Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi in medium proferam,ut quid de his infamibus uoluptatibus tam clarus, atq; inclytus uir ſentiat publicetur.Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γινομένην ἐὰν ὑπερβάλλωσιν,ἀκρατεῖς λέγονται. οὔτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι,οὔτε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν,ἀπ᾿ ἐνίων

μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδὺ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου λάρυγγα ηὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι. ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταται εἰσὶ καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν. καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ παρίχους ὀδμὴ, ὅταν ἅδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα. ἡ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus iſtis duabus, coeundi atq; comedendi, quæ homini cum ſuæ atq; aſino communes ſunt, gratuletur? Socrates quidem dicebat, homines multos propterea uelle uiuere, ut ederent, & biberent: ſe bibere atq; eſſe, ut uiueret. Hippocrates autem diuina uir ſentẽtia, dei coitu uenereo ita exiſtimabat. Partem eſſe quandam morbi teterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. Nanq; ipſius uerba hæc traduntur.

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν, *id eſt coitum eſſe paruum morbum comitialem.*

Deſunt multa.

Deeſt huius tertij libri principium.

Violatum cum ſe noſſet Aeneas multa cæde pollutum, ait,
» *Tu genitor cape ſacra manu patrioſq; penates.*
» *Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti*
» *Attrectare nefas, donec me flumine uiuo Abluero.*
Poſt Caietæ quoq; nutricis ſepulturam, quo potiſſimum nauigans appellitur, q̃ ad eam partem per quam fluuio Tyberinus ameno in mare prorumpit, ut confeſtim in ipſo Italiæ limine fluuiali unda ablutus, poſſet q̃ puriſſime Iouẽ, Phrygiamq́; ex ordine matrem inuocare? Quid q Euandrum aditurus per Tyberim nauigat, q eum eſſet reperturus Herculi ſacra celebrantem, ut ſic purificatus ſacris poſſet hoſpitalibus intereſſe? Hinc & Iuno ipſa conqueritur, non magis q Aeneam contigiſſet contra ſuum uelle in Italiam peruenire, q̃ q optato potiretur Tybridis alueo: quia ſciret eum hoc amne purificatum poſſe ſacra etiam ſibi rite perficere. Nã ne ſupplicari quidem ſibi ab eo uellet. Nũc (quoniã purificationem ad ſacra ſuperorum pertinentẽ deorũ in Virgiliana obſeruatione mõſtrauimus) uideamus, utrũ etiã circa inferorũ deorũ cultũ proprietatẽ moris idẽ poeta ſeruauerit. Cõſtat dijs ſupis ſacra facturũ corporis ablutione purgari. Cũ uero inferis litandũ eſt, ſatis actum uidetur, ſi aſperſio ſola cõtingat.

De ſacris igitur ſuperorum ait Aeneas, Donec me flumine uiuo Abluero. At Dido cum ſacra dijs inferis inſtituit, ait,

» Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem.
» Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha.

Et alibi.

» Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Nec non cũ Miſenum ſepulturæ mandari refert idẽ,

» = Ter ſocios pura circumtulit unda,
» Spargens rore leui. =

Sed et cum facit Aeneam apud inferos ramum Proſerpinæ conſecraturum, ita refert,

» Occupat Aeneas aditum: corpusq́; recenti
» Spargit aqua. =

Verborum proprietas tam poetæ huic familiaris eſt, ut talis obſeruatio in Virgilio eſſe iam deſinat, nullis tamen magis proprie uſus eſt, q̃ ſacris uel ſacrificalibus uerbis. Et primum non omiſerim in quo plæriq; falluntur, Extaq; ſalſos porriciam in fluctus, Non (ut quidam) proijciam, exiſtimantes dixiſſe Virgilium proijciendo exta, qui adiecit in fluctus. ſed non ita eſt. Nam ex diſciplina aruſpicum, & ex præcepto pontificum, uerbum hoc ſolenne ſacrificãtibus eſt. ſicut Veranius ex primo libro Pictoris ita diſſertationem huius uerbi executus eſt. Exta porriciunto dijs tanto in altaria, arã ue, focum'ue, eo'ue quo exta dari debebunt. Porricere ergo, non proijcere, proprium ſacrificij uerbum eſt. Et quia dixit Veranius in aram, focum'ue eo'ue quo exta dari debebunt, nunc pro ara, & pro foco mare accipiendum eſt, cum ſacrificium dijs maris dicatur. Ait enim.

» Dij quibus imperium eſt pelagi, quorũ æquora curro,
» Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
» Conſtituam ante aras uoti reus, extáq; ſalſos
» Porriciam in fluctus, & uina liquentia fundam.

Ex his docetur in mare rite potuiſſe porrici exta, non proijci. Conſtituam ante aras uoti reus. Hæc uox propria ſacrorum eſt: ut reus uocetur, qui ſuſcepto uoto ſe numinibus obligat. damnatus autem, qui promiſſa uota iam ſoluit. Sed de hoc nõ opus eſt à me plura proferri, cum uir doctiſſimus Euſtathius paulo ante hanc partem plenius executus ſit.

Eſt profundam ſcientiã huius poetæ in uno ſæpe reperire uerbo, quod fortuito dictum uulgus putaret. Multifariam enim legimus, ꝙ litare ſole non poſſit oratio: niſi is qui deos precatur, etiam aram manibus apprehendat. Inde Varro diuinarum libro quinto dicit, aras primum anſas dictas: ꝙ eſſet neceſſarium à ſacrificantibus eas teneri. Anſis autem teneri ſolere uaſa quis dubitet? Commutatione ergo litterarũ aras dici cœptas, ut Valeſios, & Fuſios dictos prius: nunc Valerios, & Furios dici. Hæc omnia illo poeta executus eſt uerſu,

» Talibus orantem dictis, aráſq; tenentem
» Audijt omnipotens. =

Nonne eo additum credideris, non quia orabat tantũ, ſed quia & aras tenebat, auditum? Necnon cum ait;

» Talibus orabat dictis, aráſq; tenebat. Item,
» Tango aras, medios ignes, & numina teſtor.

eandem uim nominis ex apprehenſione ſignificat. Idem poeta tam ſcientia profundus, q̃ amœnus ingenio, nonnulla de ueteribus uerbis quæ ad proprietatẽ

ſacrorum nouerat pertinere, ita interpretatus eſt, ut mutato uerbi ſono integer intellectus maneret. Nam primo pontificij iuris libro apud Pictorem uerbũ hoc poſitum eſt, uitulari. De cuius uerbi ſignificatu Titius ita rettulit, Vitulari eſt uoce lætari. Varro etiam in libro decimoquinto rerum diuinarum ita refert, ꝙ Pontifex in ſacris quibuſdam uitulari ſoleat, quod Græci παιανίζειν uocant. Has tot interpretationis ambages q̃ paucis uerbis docta Maronis elegantia expreſſit,

» *Lætumq́; choro pæana canentes.*

Nam ſi uitulari eſt uoce lætari, quòd eſt παιανίζειν, nonne in tantu læti παιᾶνος enarratio uerbi perfecta ſeruata? Et ut huic uocabulo diutius immoremur, Hyllus libro quẽ de dijs compoſuit, ait Vitulam uocari deam, quæ letitiæ præeſt. Piſo ait uitulam uictoriam nominari. Cuius rei hoc argumentum profert, ꝙ poſtridie nonas Iulias re bene geſta cum pridie populus à Tuſcis in fugam uerſus ſit, unde Populi fugia uocantur, poſt uictoriam certis ſacrificijs fiat uitulatio. Quidam nomen eius animaduerſum putant, ꝙ potens ſit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri ſacra dicuntur, quia frugibus uita humana toleratur. Vnde hoc eſſe animaduertimus quod ait Virgilius,

» *Cum faciam uitula pro frugibus ipſe uenito.*

Vt uitula dixerit pro uitulatione, quod nomen eſſe ſacrificij ob lætitiam facti ſuperius expreſſimus. Meminerimus tamen ſic legendum per ablatiuum, Cum faciam uitula pro frugibus, id eſt cum faciã rem diuinã, non oue, non capra, ſed uitula, tanq̃ dicat, cum uitulam pro frugibus ſacrificauero: quod eſt, cum uitula rem

diuinam fecero. Pontificem Aeneam uel ex nomine referendorum laborum eius oſtendit. Pontificibus enim permiſſa eſt poteſtas memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi, & hos annales appellant & quidem maximos, quaſi à pontificibus maximis factos. Vnde ex perſona Aeneæ ait,

» *Et uacet annales noſtrorum audire laborum.*

Et q̄a inter decreta pontificū hoc maxime quæritur, quid ſacrū, quid ſanctum, q̄d religioſum: quærendum utrū ijs ſecundū definitionem ſuā Virgilius uſus ſit, et ſingulis uocabuli ſui proprietatē more ſuo ſeruauerit. Sacrum eſt, ut Trebatius libro primo de religionibus refert, quicquid eſt quod deorū habetur. Huius definitionis poeta memor, ubi ſacrum nominauit, admonitionem deorum penè ſemper adiecit.

» *Sacra Dioneæ matri diuiſq; ferebam.* Item,

» *Sacra Ioui ſtygio quæ rite incepta paraui.* Item,

» *Tibi.n. tibi maxima Iuno Mactat ſacra ferens.*

Profanum omnes penè conſentiunt id eſſe, quod extra fanaticam cauſam ſit: quaſi porrò à fano et religione ſecretū. Cuius ſignificatus exemplū conſecutus eſt, cū de luco & aditu inferorum ſacro utroq; loqueretur.

» *Procul ó procul eſte profani*

» *Conclamat uates, totoq; abſiſtite luco.*

Eo accedit q Trebatius profanū id proprie dici ait, q̄d ex religioſo, uel ſacro in hominum uſum proprietatēq; cōuerſum ē. Quod uel aptiſſime poeta ſeruauit, cū ait,

» *Faune precor miſerere inquit, tuq; optima ferrum*

» *Terra tene, colui ueſtros ſi ſemper honores,*

» *Quos cōtra æneadæ bello fecere profanos. Dixerat. n.*

» Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
» Suſtulerant, =
Vnde oſtendit proprie profanum eſſe, quod ex ſacro promiſcuum humanis actibus accommodatum eſt. Sanctum eſt, ut idem Trebatius libro decimo religionum refert: interdum idem quod ſacrū, idemq́; quod religioſum: interdum aliud, hoc eſt, nec ſacrum, nec religioſum eſt. Quod ad ſecundam ſpeciem pertinet,
» Sancta ad uos anima atq; iſtius neſcia culpæ
» Deſcendam. =
Nō enim ſacro aut religioſo eius anima tenebatur, quā ſanctam hoc eſt incorruptam uoluit oſtendere, ut in illo quoq;,
» = Tuq́; ó ſanctiſſima coniunx Felix morte tua. =
in quo caſtitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus eſt. Vnde & ſanctæ leges, quæ non debent pœnæ ſanctione corrumpi. Quod autem ad priorem ſpeciei definitione de ſancto attinet, id eſt non ut aliud ſit q̄ ſacrum aut religioſum,
» Ecce leuis ſummo de uertice uiſus Iuli
» Fundere lumen apex. =
» Et paulo poſt,
» Nos pauidi trepidare metu, crinemq́; flagrantem
» Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
Hic enim ſanctos, ac ſi ſacros accipiemus, quia diuinitus contigerunt. Item,
» = Tuq́; ó ſanctiſſima uates
» Præſcia uenturi. = non aliud niſi ſacram uocat, quam uidebat & uatem, & deo plenam, & ſacerdotem.

ſupereſt

ſupereſt ut quid ſit religioſum cum Virgilio communi cemus. Seruius Sulpitius religionem eſſe dictam tradidit: quæ propter ſanctitatem aliquam remota, ac ſepoſita à nobis ſit, quaſi à relinquendo dicta, ut à carendo cerimonia, Hoc Virgilius ſeruans ait,

» Eſt ingens gelidum lucus propè Ceritis amnem
» Relligione patrum late ſacer. =

Et adiecit quo proprietatem religionis exprimeret,

» = Vndiq; colles
» Incluſere caui, & nigra nemus abiete cingit.

Quæ res utiq; faciebat lucum à communione populi ſecretum. Et ut relictum locum oſtenderet non ſola adeundi difficultate, adiecit & ſanctitatem,

» Syluano fama eſt ueteres ſacraſſe Pelaſgos
» Agrorum, pecoriſq; deo. =

Secundum Pompeium Feſtum religioſi ſunt, qui facienda, & uitanda diſcernunt. Hinc Maro ait,

» = Riuos deducere nulla
» Relligio uetuit. =

Quod autem ait deducere, nihil aliud eſt q̃ detergere. Nam feſtis diebus riuos ueteres ſordidatos detergere licet, nouos fodere non licet. In tranſcurſu & hoc notandum eſt: quod & ipſe uelut præteriens ſub unius uerbi ſignificatione proiecit. Cauetur enim in iure pontificio, ut quoniam oues duabus ex cauſis lauari ſolent: aut ut curetur ſcabies, aut ut purgetur lana: feſtis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari non liceat: liceat autem ſi curatione ſcabies abluenda ſit. Ideo hoc
» quoq; inter conceſſa numerauit, Balantumq; gregem fluuio merſare. Quod ſi hucuſq; dixiſſet, licita & ue-

tita confunderet: ſed adijciendo, ſalubri, cauſam conceſſæ ablutionis expreſſit. Nomina et ſacrorum locorum ſub congrua proprietate proferre pontificalis obſeruatio eſt. Ergo delubrum quid pontifices proprie uocent, & qualiter hoc nomine Virgilius uſus ſit, requiramus. Varro libro octauo rerum diuinarum, Delubrum ait alios exiſtimare, in quo præter ædem ſit area aſſumpta deum cauſa, ut eſt in circo Flaminio Iouis ſtatoris: alios, in quo loco dei ſimulachrum dedicatum ſit. Et adiecit, ſicut locum in quo figerent candelam, candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. His à Varrone præſcriptis, poſſumus intelligere id potiſſimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit, ut ab dei dedicato ſimulacro delubrum cœperit nuncupari. Virgilius tamen utranq; rationem diligenter eſt executus. Vt enim à poſtrema incipiamus, obſeruauit delubrum nominaturus, aut proprie deorum nomina, aut ea quæ dijs accommodarentur inſerere.

» At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
» Effugiunt. =

Et ut mox ſimulacrum nominaret, ſubtexuit,

» = Sæuæq; petunt tritonidis arcem,
» Sub pedibuſq; deæ clypeiq; ſub orbe teguntur. Item,
» Nos delubra deũ miſeri, quibus ultimus eſſet Ille dies.

Illam uero opinionem de area quam Varro prædixerat, non dimiſit,

» Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
Exquirunt. = Et mox.
» Aut ante ora deum pingues ſpaciatur ad aras.

Quid enim eſt aliud ſpaciari, quàm ſpacio lati itineris ob-

ambulare? ob quod adijciendo ante aras, oſtendit areã aſſumptam deorum cauſa. Ita ſuo more uelut aliud agendo implet arcana.

De dijs quoq; Romanorũ proprijs, id ẽ penatibus aſperſa eſt huic operi nõ incurioſa ſubtilitas. Nigidius enim de dijs libro decimonono reqrit, num Dij penates ſint Troianorũ Apollo, & Neptunus, qui muros eis feciſſe dicuntur, et num eos in Italiã Aeneas aduexerit. Cornelius quoq; Labeo libro de dijs penatibus eadẽ exiſtimat. Hanc opinionem ſequitur Maro cum dicit,

» *Sic fatus meritos aris mactabat honores,*

» *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.*

Varro humanarũ ſecundo, Dardanũ refert deos penates ex Samothrace in Phrygiam, et Aeneã ex Phrygia in Italiam detuliſſe. Qui ſint autem dij penates, in libro quidem memorato Varro non exprimit. Sed qui diligentius eruunt ueritatem, penates eſſe dixerũt, per quos penitus ſpiramus: per quos habemus corpus: per quos rationem animi poſſidemus. Eſſe aũt mediũ æthera Iouem, Iunonẽ uero imum aera cum terra, & Mineruam ſummũ ætheris cacumen. & argumento utuntur, ꝙ Tarquinius Damarathi Corinthij filius Samothracijs religionibus myſtice imbutus, uno tẽplo, ac ſub eodẽ tecto, numina memorata coniungit. Caſſius uero Hemina dicit Samothracas deos, eoſdẽq; Romanorũ penates proprie dici θεοὺς μεγάλους. Noſter hæc ſciẽs, ait cũ ſocijs natoq; penatibus, & magnis dijs, quod exprimit θεοὺς μεγάλους. Sed & omnia hæc nomina cum in uno de ſupradictis numinibus ſeruat, doctrinam proculdubio ſuam de hac omni opinione confirmat.

Cum enim ait, Iunonis magnæ primum prece numen adora, τὴν μεγάλην nominat. Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno, τὴν χρηστὴν. Dominamq́; potentem τὴν δυνατὴν. Eodem nomine appellauit et Veſtam, quã de numero penatum, aut certe comitem eorum eſſe manifeſtum eſt, adeo, ut & conſules & prætores, ſeu dictatores cum ineunt magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciant penatibus pariter et Veſtæ. Sed et Virg. ubi ex perſona Hectoris dixit,

» *Sacra, ſuosq́; tibi commendat Troiana penates,*
mox adiecit, Sic ait,
» = *& manibus uittas Veſtamq́; potentem*
» *Aeternumq́; adytis effert penetralibus ignem.*

Addidit Higinius in libro quem de dijs penatibus ſcripſit, uocari eos θεοὺς πατρῴους. Nec hoc Virgilius ignoratum reliquit.

» *Dij patrij ſeruate domum, ſeruate nepotem.* Et alibi.
» = *patrijq́; penates,*

Nec minus de ſacrificiorum uſu, q̃ de deorum ſcientia diligentiam ſuam pandit. Cum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat hoſtiarum genera eſſe duo, unum in quo uoluntas dei per exta diſquiritur, alterum in quo ſola anima deo ſacratur: (Vnde & aruſpices animales has hoſtias uocant,) utrunq́; hoſtiarum genus Virgilius in carmine oſtẽdit. Et primo quidem illud quo uolũtas numinum ꝑ extra monſtratur,

» = *Mactat lectas de more bidentes,* Et mox.
» = *Pecudumq́; recluſis*
» *Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.*

Alterum illud in quo hoſtia animalis dicitur, ꝙ eius

tantum anima ſacratur, oſtendit, cum facit Entellum *ui ctorem* Eryci *mactare taurum.* Nam *ut expleret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo uſus eſt nomine,*

» Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis.
Et *ut nuncupata uota ſignificaret, ait, perſoluo, quod de uoto proprie dicitur.* Vtq; *oſtenderet p̃ſolutum dijs, ſignificauit dicens.*

» Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humi bos.
Videndum ẽt, ne & illam hoſtiam oſtendat animalẽ,

» Sanguine placaſtis uentos et uirgine cæſa,

» Cum primum Iliacas Danai ueniſtis ad oras.

» Sanguine quærendi reditus, animaq; litandũ Argolica.
Nam & *animam, id eſt hoſtiæ nomen poſuit: et litare, quod ſignificat ſacrificio facto placare numen.*
In *ipſis hoſtijs uel animalibus, uel conſultatorijs quædam ſunt, quæ hoſtiæ iniuges uocantur, id eſt quæ nũq̃ domitæ, ac iugo ſubditæ ſunt.* Harũ *quoq; noſter poeta ſic meminit.*

» Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos

» Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.
Eximij *quoq; in ſacrificijs uocabulum, non poeticum* ἐπίθετον, *ſed ſacerdotale nomen eſt.* Veratius *enim in pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias: quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximantur è grege; uel q eximia ſpecie quaſi offerendæ numinibus eligantur.* Hinc *ait,*

» Quattuor eximios præſtanti corpore tauros.
Vbi *q eximuntur, eximios: q eligantur, præſtanti corpore monſtrauit.* Ambarualis *hoſtia eſt, ut ait* Pompeius Feſtus, *quæ rei diuinæ cauſa circum arua ducatur,*

ab ijs, qui pro frugibus faciunt. Huius ſacrificij mētionē in bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loqtur,

» Hæc tibi ſemper erunt, & cum ſolēnia uota.

» Reddemus nymphis, & cum luſtrabimus agros.

Vbi luſtrare ſignificat circuire. Hinc enim uidelicet et nomen hoſtiæ acquiſitum eſt, ab ambiendis aruis. Sed & in Georgicon libro primo,

» Terq; nouas circumfelix eat hoſtia fruges.

Obſeruatum eſt à ſacrificantibus, ut ſi hoſtia quæ ad aras duceretur, fuiſſet uehemētius reluctata, oſtēdiſſetq; ſe inuitā altaribus admoueri, amoueretur: quia inuito deo offerri eā putabant. Quæ aūt ſtetiſſet oblata, hāc uolenti numini dari exiſtimabant. Hinc noſter,

» Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. Et alibi.

» Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Adeo autem omnem pietatem in ſacrificijs, quæ dijs exhibenda ſunt, poſuit: ut propter contrariā cauſam Mezentium uocauerit cōteptorē deorum. Neq; enim (ut Aſpro uidetur) ideo contemptor diuum dictus eſt, ꝙ ſine reſpectu deorū in homines impius fuerit. Alioqui multo magis hoc de Buſiride dixiſſet, quē longe crudeliorem illaudatum uocaſſe contentus eſt. Sed uerā huius contumaciſſimi nominis cauſam in primo libro originū Catonis diligens lector inueniet. Ait enim Mezentium Rutulis imperaſſe, ut ſibi offerent, quas dijs primitias offerebant: et Latinos omnes ſimilis imperij metu ita uouiſſe, Iuppiter ſi tibi magis cordi eſt, nos ea tibi dare potius ꝗ̄ Mezentio, uti nos uictores facias. Ergo ꝙ diuinos honores ſibi exegerat, merito dictus eſt à Virgilio cōtēptor deorum. Hinc pia illa inſultatio ſacerdotis.

» =*Hæc ſunt ſpolia & de rege ſuperbo*
» *Primitiæ.*=

Vt nomine contumaciæ, cuius pœnas luit, raptas de eo notarent exuuias. Miranda eſt huius poetæ & ar ca noſtra, & circa externa ſacra doctrina. Neq; enim de nihilo eſt, ꝙ cum in Delon uenit Aeneas, nulla ab eo cæſa eſt hoſtia, niſi cum proficiſceretur, Apollini, & Neptuno res diuina facta eſt. Cóſtat enim (ſicut Cloatius Verus ordinatorum libro ſecundo docet) eſſe Deli aram apud quam hoſtia non cæditur, ſed tantũ ſolẽni deum prece uenerantur. Verba Cloatij hæc ſunt, Deli ara eſt Apollinis γενέτορος, in qua nullum animal ſacrificatur, quã Pythagorã uelut inuiolatã adoraſſe produnt. Hanc ergo eſſe quæ adoratur ab Aenea γενέτορος aram poetæ demonſtrat. Siquidem templũ ingreſſus pontifex nullo acto ſacrificio ſtatim inchoat precem, & ut genitora expreſſius nominaret, Da pater augurium. At uero cum taurũ mox immolat Apollini & Neptuno, apud aliam utiq; aram factum intelligimus. Et bene ſupra tantummodo patrem, quod ibi proprium eſt: & infra, quod commune eſt, Apollinem nominat. Meminit huius aræ, & Cato de liberis educandis in hæc uerba, Nutrix hæc omnia faciebat in uerbenis ac tubis ſine hoſtijs, ut Deli ad Apollinis genitiui aram. Eodem uerſu non omittendũ puto, cur ſaxo uetuſto dixerit extructum templũ. Velius Longus, immutatio eſt, inquit, epitheti: uult enim dicere uetuſtatem templi. Hunc multi alij commentatores ſecuti ſunt. Sed frigidum eſt ædificij ætatem notare. Epaphus autem uir plurimæ lectionis libro decimoſeptimo

ait, Delphis quodã tempore eueniſſe, ut templũ religioſum antea et intactum ſpoliatũ, incenſumq́; ſit. et adijcit, multas circa Corinthum urbes, inſulasq́; proximas terræ motu hauſtas, Delon neq; antea neq; poſtea, hoc incommodo uexatam, ſed ſemper eodẽ manere ſaxo. Thucydides etiam hiſtoriarum libro tertio idem docet. Non mirum ergo ſi præſidio religionis tutam inſulam ſemper oſtendens, & reuerentiam ſibi locorum acceſſiſſe, dicit continuam ſaxi eiuſdẽ, id eſt inſulæ firmitatem. Vt ſeruauit Apollinis genitoris proprietatem, patrem uocando.

Idem curauit Herculem uocando uictorem. Hæc, inquit, limina uictor Alcides ſubijt. Varro diuinarum libro quarto, Victorem Herculem putat dictum, ꝙ omne animalium genus uicerit. Romæ autem Victoris Herculis ædes duæ ſunt: una ad portam trigeminã, altera in foro boario. Huius commenti cauſam Maſſurius Albinus memorabiliũ libro primo aliter exponit. M. inquit Octauius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtꝗ̃ arti ſuæ diffiſus eſt, inſtituit mercaturam: & bene re geſta, decimam Herculi profanauit. Poſtea cum nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortiſſime pugnauit, & uictor receſſit. Hunc in ſomnijs Hercules docuit ſua opera ſeruatum. Cui Octauius impetrato à magiſtratibus loco ædem ſacrauit & ſignum: Victoremq́; inciſis literis appellauit. Dedit ergo epitheton deo, quo & argumentum ueterum uictoriarum Herculis, & cõmemoratio nouæ hiſtoriæ, quæ recenti Romano ſacro cauſam dedit, contineretur. Nec fruſtra in eodẽ loco dixit,

» Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri.

Quidam enim aram maximam cum uicino flagraret incendio, liberatam à Pinarijs ferunt: & ideo ſacri cuſtodem domum Pinariã dixiſſe Virgilium, κατὰ διαστολὴν inquit potitiorũ, qui ab Appio Claudio præmio corrupti, ſacra ſeruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro quem fecit de ſupplicationibus, ita ait, Pinarijs qui nouiſſimi comeſo prandio ueniſſent, cum iam manus pranſores lauarent, præcepiſſe Herculem ne quid poſtea ipſi, aut progenies ipſorum ex decima guſtarent ſacranda ſibi, ſed miniſtrandi tantummodo cauſa nõ ad epulas conuenirent. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari, ut ipſe Virgilius alibi,

» At triuiæ cuſtos iam dudum in montibus Opis,

id eſt miniſtra. Niſi forte cuſtodem dixit, eam quæ ſe prohibuerit, & continuerit à ſacris, ut ipſe alibi,

» Et cuſtos furum, atq; auium cum falce ſaligna
» Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

Hic utiq; cuſtodem, prohibitorem auium, furumq; ſignificat.

» Hæc ubi dicta, dapes iubet & ſublata reponi
» Pocula, gramineoq; uiros locat ipſe ſedili.

Non uacat ꝙ dixit ſedili. Nam propria obſeruatio eſt, Herculis ſacris epulari ſedentes. Et Cornelius Balbus ἐξηγητικῶν lib. xviij. ita ait, Apud aram maximam obſeruatum ne lectiſternium fiat. Cuſtoditur in eodem loco ut omnes aperto capite ſacra faciant. Hoc fit, ne qs in æde dei habitum eius imitetur. Nam ibi operto ipſe capite eſt. Varro ait Græcum hunc eſſe morem: quia

ſiue ipſe ſiue ab eo relicti, qui arã maximam ſtatuerunt, græco ritu ſacrificauerunt. Hoc amplius addidit Caius Baſſus, Idcirco enim hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduentũ Aeneæ in Italia conſtituta eſt, qui hunc ritum uelãdi capitis inuenit. Ea quoq; quæ incurioſe tranſmittuntur à legentium plebe, non carẽt profunditate. Nam cum loqueretur de filio Pollionis, id quod ad principem ſuum ſpectaret, adiecit,

» *Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti*
» *Murice, iam croceo mutabit uellera luto.*

Traditur aũt in libro Hetruſcorum, ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutũ, portẽdi Imperatori rerum omniũ felicitatem. Eſt ſuper hoc liber Tarquinij tranſcriptus ex oſtentario Tuſco. ibi reperitur, Purpureo aureo'ue colore ouis aries'ue ſi aſpergetur, principi ordinis et generis ſũma cũ felicitate largitatẽ auget, genus progeniẽq; propagat in claritate, lætiorẽq; efficit. Huiuſmodi igitur ſtatũ Imperatori in tranſitu uaticinatur. Verbis etiam ſingulis de ritu ſacro q̃ ex alto petita ſignificet, uel hinc licebit aduertere,

» *Iniecere manum parcæ, teluſq; ſacrarunt Euandri.*

Nam quicquid deſtinatum eſt dijs, ſacrũ uocatur. Peruenire autem ad eos non poteſt, niſi libera ab onere corporis fuerit anima: quod niſi morte fieri non poteſt. Ita ergo opportune ſacrũ Haleſum facit, quia erat oppetiturus. Et hic proprietatem et humani, & diuini iuris executus eſt. Nam ex manus iniectione penè mancipiũ deſignauit: & ſacrationis uocabulo obſeruantiã diuini iuris impleuit. Hoc loco non alienũ uidetur de conditione eorũ hominũ referre, quos leges, ſacros eſſe cer=

tis dijs iubent, quia non ignoro quibuſdā mirum uideri, ꝙ cum cætera ſacra uiolari nefas ſit, hominē ſacrū ius fuerit occidi. Cuius rei cauſa hæc eſt. Veteres nullū animal ſacrū in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines deorū, quibus ſacrū eſſet. animas uero ſacratorum hominum, quos Græci ζωάνας uocant, dijs debitas exiſtimabant. Quemadmodū igitur quod ſacrum ad deos ipſos mitti non poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant: ſic animas quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, uiduatas corpore q̄ primum illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc more ēt Trebatius religionum li. ix. Cuius exemplū, ne ſim prolixus, omiſi. Cui cordi eſt legere, ſatis habeat, et authorē, & uoluminis ordinem eſſe monſtratum. Nonnullorum quæ ſcientiſſime prolata ſunt, male enuntiando, corrumpimus dignitatem. Vt quidam legunt,

» Diſcedo, ac ducēte dea flāmā inter et hoſtes Expedior: cum ille doctiſſime dixerit, Ducente deo, non dea. Nā et apud Caluū Acterianus affirmat legendū, pollentēq; deum Venerem, non deam. Signum ēt huius eſt Cypri barbatū corpore, ſed ueſte muliebri, cū ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandē marē ac fœminā eſſe Ariſtophanes eam ἀφρόδιτον appellat. Leuinus etiam ſic ait, Venerem igitur almum adorans, ſiue fœmina, ſiue mas eſt, ita uti alma noctiluca eſt. Philochorus quoq; in Atthide eandem affirmat eſſe lunam: & ei ſacrificium facere uiros cū ueſte muliebri, mulieres cum uirili: ꝙ eadē & mas exiſtimatur, & fœmina.

Hoc quoq; de prudētia religionis à Virgilio dictū eſt,

» Decidit exanimis uitamq; reliqt in aſtris Aereis.

Higinus enim de proprietatibus deorum, cũ de aſtris, ac ſtellis loqueretur, ait, oportere his uolucres immolari. Docte ergo Virg. dixit apud ea numina animam uolucris remanſiſſe: quibus ad litandum data eſt.

Nec nomen apud ſe quod fortuitum eſſe poterat, uacare permittit,

» = *Matriſq; uocauit*

» *Nomine Caſmillæ mutata parte Camillam.*

Nam Statius Tullianus de uocabulis rerum lib. primo ait dixiſſe Callimachum, Tuſcos Camillum appellare Mercurium: quo uocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. Vnde Virg. ait Metabum Camillam appellaſſe filiam, Dianæ ſcilicet præminiſtram. Nam & Pacuuius cum de Medea loqueretur, Cælitum Camilla expectata aduenis, ſalue hoſpita. Romani quoq; pueros, puellas'ue nobiles & inueſtes, Camillos & Camillas appellant, flaminicarum & flaminum præminiſtros. Hanc quoq; obſeruationẽ eius non conuenit præterire.

» *Mos erat,* = *inquit,*

» = *Heſperio in Latio, quem protinus urbes*

» *Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum*

» *Roma colit.* =

Varro de moribus Morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. Iulius Feſtus de uerborum ſignificationibus lib. xiij. Mos eſt, inquit, inſtitutum patrium, pertinens ad religiones, cærimoniaſq; maiorũ. Ergo Virg. utrunq; authorem ſecutus, et primo quidem Varronem quoniam ille dixerat morem

» *præcedere, ſequi conſuetudinem, poſtq̃ dixit, Mos erat,*

» *ſubiunxit, quem protinus urbes Albanæ coluere, &*

» = nunc maxima rerum Roma colit: quo perſeuerantiã conſuetudinis monſtrat. Et quoniam Feſtus pertinere ad cærimonias ait, hoc idem docuit Maro adijciendo,
» ſacrum, = quem protinus urbes Albanæ coluere ſacrũ. Mos ergo præceſſit, & cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. & hic definitionem Varronis impleuit. Adijciendo deinde ſacrum, oſtendit morem cærimonijs dicatum, quod Feſtus aſſeruit. Idem ſeruauit & in
» xij. li. cũm ait, Morem, ritusq́; ſacrorum Adijciam. in quo oſtendit aperte morem eſſe ritus ſacrorum. Sed hiſtoriæ quoq; fidem in his uerſibus ſecutus eſt, Mos erat heſperio in Latio, & reliqua. Seruauit enim regnorũ ſucceſſionem. Quippe primi regnauerunt Latini, inde Albani, & inde Romani. Ideo mos erat pri
» mum dixit, Heſperio in Latio, & poſtea, quẽ protinus
» urbes Albanæ coluere ſacrum. deinde ſubiecit. Nunc
» maxima rerum Roma colit.
» Exceſſere omnes adytis arisq́; relictis
» Dij quibus imperium hoc ſteterat. =
Et de uetuſſimo Romanorum more, & de occultiſſimis ſacris uox iſta prolata eſt. Conſtat enim omnes urbes in alicuius dei eſſe tutela, moremq́; Romanorum arcanum, & multis ignotum fuiſſe, ut cum obſiderent urbem hoſtium, eamq́; iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarent tutelares deos: ꝙ aut aliter urbem capi poſſe non crederent: aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent deos habere captiuos. Nam propterea ipſi Romani & deum in cuius tutela urbs Roma eſt, & ipſius urbis latinum nomen ignotum eſſe uoluerunt. Sed dei quidem nomen nõnullis antiquorum licet in=

ter ſe diſſidentiũ libris inſitum, & ideo uetuſtas perſequentibus quicqd de hoc putatur innotuit. Alij enim Iouem crediderunt, alij lunã. Sunt qui Angeronã, quæ digito ad os admoto ſilentiũ denunciat. Alij aũt, quorũ mihi fides uidetur firmior, Opem Conſiuiam eſſe dixerunt. Ipſius uero urbis nomen etiã doctiſſimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis, ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem ipſi quoq; hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaretur. Sed uidendũ ne quod nonnulli male exiſtimauerunt, nos quoq; confundat, opinantes uno carmine et euocari ex urbe aliqua deos, et ipſam deuotã fieri ciuitatẽ. Nam reperi in lib. v. rerũ reconditarũ Sãmonici Sereni utrunq; carmẽ, quod ille ſe in cuiuſdã Furij uetuſtiſſimo libro reperiſſe profeſſus eſt. Eſt aũt carmen huiuſmodi, quo dij euocantur, cũ oppugnatione ciuitas cingitur. Si deus, ſi dea eſt, cui populus ciuitasq; Carthaginenſis eſt in tutela, teq; maxime ille, q urbis huius populiq; tutelã recepiſti, precor, ueneror q;, ueniamq; à uobis peto, ut uos populũ, ciuitatemq; Carthaginenſiũ deſeratis: loca, templa, ſacra, urbemq; eorum relinquatis, abſq; his abeatis: eiq; populo ciuitatiq; metum, formidinem, obliuionẽ iniſciatis: proditiq; Romã ad me meosq; ueniatis: noſtraq; uobis loca, tẽpla, ſacra, urbs acceptior probatiorq; ſit: mihi quoq; populoq; Rõano militibuſq; meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſq;. Si ita feceritis, uoueo uobis tẽpla, ludoſq; facturũ. In Eadẽ uerba hoſtias fieri oportet, authoritatẽq; uideri extorũ, ut ea promittant futura. Vrbes uero exercituſq; ſic deuouentur, iam numinibus euocatis. Sed dictatores impe

ratoreſq́; ſoli poſſunt deuouere his uerbis. Dis pater *ſiue* Iouis *manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare, ut omnes illã urbem* Carthaginẽ *exercitumq́; quẽ ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore cópleatis: quiq́; aduerſus legiones, exercitumq́; noſtrũ arma telaq́; ferent, uti uos eos exercitus, eos hoſtes, eoſq́; homines, urbes agroſq́; eorũ, et qui in his locis, regionibuſq́;, agris urbibuſq́; habitant abducatis, lumine ſupero priuetis: exercitũq́; hoſtiũ, urbes agroſq́; eorũ, quos me ſentio dicere, uti uos eas urbes agroſq́; capita ætateſq́; eorũ deuotas conſecrataſq́; habeatis, illis legibus, q̃bus q̃nq́; ſunt maxime hoſtes deuoti, eoſq́; ego uicarios pro me fide magiſtratuq́; meo, et pro populo* Romano *exercitibus legionibuſq́; noſtris do, deuoueo: ut me meamq́; fidem, imperiumq́; legiones exercitumq́; noſtrũ, qui in his rebus gerundis ſunt, bene ſaluos ſinatis eſſe.* Si *hæc ita faxitis, ut ego ſciã, ſentiam, intelligamq́;, tunc quiſquis uotũ hoc faxit, ubi faxit, recte factum eſto, ouibus atris tribus,* Tellus *mater, teq́;* Iuppiter *obteſtor.* Cũ *tellurem dicit, manibus terrã tangit: cum* Iouẽ *dicit, manus ad cœlũ tollit: cum uotũ recipere dicit, manibus pectus tangit.* In *antiquitatibus aũt hæc oppida inueni deuota.* Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc *intra* Italiam. Præterea Carthaginẽ, & Corinthũ. Sed *et multos exercitus, oppidaq́; hoſtiũ* Gallorũ, Hiſpanorum, Afrorũ, Maurorum, *aliarũq́; gentium, quas priſci loquuntur annales.* Hinc *eſt ergo, ꝙ propter eiuſmodi euocationẽ numinum diſceſſionemq́; ait* Virgilius,

» Exceſſere *omnes adytis, ariſq́; relictis* Dij
Et *ut tutelares aſſignaret, adiecit,*

» = *Quibus imperium hoc ſteterat.* =

Vtq; præter euocationẽ ẽt uim deuotionis oſtenderet, in qua præcipue Iuppiter, ut diximus, inuocatur, ait,

» = *Ferus omnia Iuppiter Argos Tranſtulit.*

Videtur ne uobis probatum ſine diuini & humani iuris ſcientia, non poſſe profunditatẽ Maronis intelligi? Hic cum omnes concordi teſtimonio doctrinam & poetæ, et narrantis æquarent, exclamauit Euangelus, diu ſe ſuccubuiſſe patientiæ, nec ultra diſſimulandum, quin in medium detegat inſcientiæ Virgilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando ſubduximus: & nos cœpimus pontificij iuris auditũ. Et ex his quæ nota ſunt nobis, Maronem huius diſciplinam iuris neſciſſe conſtabit. Quando enim diceret,

» *Cœlicolum regi mactabam in littore taurum,*

ſi ſciret taurum immolari huic deo uetitum? aut ſi didiciſſet quod Atteius Capito comprehendit? Cuius uerba ex libro primo de iure ſacrificiorũ hæc ſunt, Itaq; Ioui tauro, uerre, ariete immolari nõ licet. Labeo uero lx. & .viij. libro intulit, niſi Neptuno Apollini, et Marti taurum non immolari. Ecce põtifex tuus, quid apud quas aras mactetur, ignorat: cum uel æditius hæc nota ſint, & ueterum non tacuerit induſtria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus deorum immoletur tauro, ſi uis cum Virgilio communicare, ipſe te docebit,

» *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.*

Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc docte, ita illud argute. Nam oſtendit ideo non litatum, ideo ſecutum,

» *Horrendum dictu, & uiſu mirabile monſtrum.*

Ergò reſpiciens ad futura, hoſtiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non eſſe inexpiabilē. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locaſti, adiecit hæc uerba, Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculum dato. Committitur ergo res non quidem impianda, inſolita tamen. Et committitur non ignorantia, ſed ut monſtro locum faceret ſecuturo. Subiecit Euãgelus, Si euentu excuſantur illicita, dic quæſo quod erat monſtrum ſecuturū: & cum Cereri libari uino iuberet, quod omnibus ſacris uetatur.

» *Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho.*

Vinum autem Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere, qui in Aulularia ait, Cererin mi Strobile hi ſunt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatū intelligo. At hic ueſter flamen, & pontifex, & omnia, tam quid immoletur, q̄ quid libetur, ignorat. Et ne nō ubiq; in libando pari errore ſit deuius, in octauo ait,

» *In menſam læti libant, diuoſq; precantur.*

cum non in menſam, ſed in aram ſecundum morem libare debuerint. Vt prius tibi, Prætextatus inquit, de poſteriore quæſtione reſpondeam, fateor te non immerito de uſurpata in menſam libatione quæſiſſe: ampliusq; ſpeciem difficultatis auxeras, ſi magis Didonē in menſa ſimiliter libantem notaſſes.

» *Dixit, & in menſa laticum libauit honorem.*

Nam & Pub. Tertius cum de ritu ſacrorū multa diſſereret, ait ſibi hunc locum in quæſtione uenire, nec tamen hæſitationem ſuam requiſita ratione diſſoluit: ego autem quid mihi magiſtra lectione compertum eſt, publicabo. In Papyriano enim iure euidenter relatū eſt,

Aræ uicem præſtare poſſe menſam dicatam: ut in templo, inquit, Iunonis populoniæ auguſta menſa eſt. Nãq; in fanis alia uaſorum ſunt & ſacræ ſupellectilis, alia ornamentorum. Quæ uaſorum ſunt, inſtrumenti inſtar habent, quibus ſemper ſacrificia conficiuntur. Quarum rerum principem locum obtinet menſa, in qua epulæ, libationesq́;, & ſtipes reponuntur. Ornamenta uero ſunt clypei, coronæ, & huiuſcemodi donaria. Neq; enim donaria dedicantur eo tempore, quo delubra ſacrantur. At uero menſa arulæq́; eodem die quo ædes ipſæ dedicari ſolent. Vnde menſa hoc ritu dedicata in templo aræ uſum, & religionem obtinet puluinaris. Ergo apud Euandrum quidem fit iuſta libatio, quippe apud eam menſam quæ cum ara maxima more utiq; religionis fuerat dedicata, et in loco ſacrato, & inter ipſa ſacra, in quibus epulabantur. In conuiuio uero Didonis, quod tantum regium conſtat, nõ etiam ſacrum fuiſſe, apud humanam menſam, in triclinio, non in templo, quia non erat religioſa, ſed uſurpata libatio, ſolã fecit libaſſe reginam: in cuius perſona nulla obſeruationis neceſſitas, et multa ad uſurpandũ in poteſtate pmiſſio. At uero hic omnes in menſa læti libãt, diuosq́; precantur: q̃a quod recte fieri nouerat, ab omnibus ſimul in tẽplo epulantibus, et uni ſacratæ aſſidẽtibus menſæ factum eſſe memorauit. De illo aũt uerſu,

» Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho,

paucis ꝙ Maro accuſatur abſoluã. Poeta enim æque in rebus doctrinæ, & in uerbis ſectator elegantiæ, ſciens Cereri mulſo libari, adiecit, miti Baccho fauos dilue, ſcilicet miteſcere uinum dicẽs, cum mulſum cœperit fie

ri. Nam mite hic uinum ita dixit, ut alibi ait domitũ, Et durum Bacchi domitura ſaporem. Notum autem eſſe non diffitebere, ꝙ ad diem duodecimam Calendas Ianuarias Herculi, & Cereri faciunt, ſue prægnante, panibus, mulſo. Opportune mehercule Prætextate feciſti Herculis mentionem. In cuius ſacra hic ueſter gemino errore commiſit.

» Tum ſalij ad cantus incenſa altaria circum
» Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Nam & ſalios Herculi dedit, quos tantum Marti dicauit antiquitas: & populeas coronas nominat, cum ad aram maximam ſola lauro capita, & alia fronde nõ uinciant. Videmus & in capite prætoris urbani laureã coronam, cum rem diuinam Herculi facit. Teſtatur ẽt Terentius Varro in ea ſatyra, quæ inſcribitur περὶ κεραυνοῦ, maiores ſolitos decimam Herculi uouere. Nec decem dies intermittere, quin pollucerent populum ad ἀσύμβολον, cum corona laurea dimitterent cubitum. Hiccine eſt (ait Vectius) error geminus? At ego in neutro dico erraſſe Virgilium. Nam ut primum de frondis genere dicamus, conſtat quidem nunc lauro ſacrificantes apud aram maximam coronari. Sed multo poſt Romam conditam hæc conſuetudo ſumpſit exordium, poſtꝗ̃ in auentino lauretum cœpit uirere: quam rem docet Varro humanarum libro ſecundo. E monte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operantibus, quã uicina offerebat occaſio. Vnde recte Maro noſter ad tẽpora reſpexit, quibus Euander ante urbem conditam, apud aram maximã ſacra celebrabat, et utebatur populo utiq; Alcidæ gratiſſima. Salios aũt Herculi propter

ubertatem doctrinæ altioris aſſignat: quia is deus & apud pontifices idem qui & Mars habetur. Et ſanè ita Menippea Varronis affirmat, quæ iſcribitur, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. qua cum de Hercule multa loqueretur, eundem eſſe ac Martem probauit. Chaldæi quoq; ſtellam Herculis uocant, quam reliqui omnes Martis appellant. Eſt præterea Octauij Herſenij liber, qui inſcribitur de ſacris ſaliaribus Tyburtiũ, in quo Salios Herculi inſtitutos, operari diebus certis & auſpicato docet. Item Antonius Enipho uir doctus, cuius ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat, Salios Herculi datos probat in eo uolumine: quo diſputat, quid ſit feneſtra, quod eſt oſtium minuſculum in ſacrario. quo uerbo Ennius etiam uſus eſt. Idoneis, ut credo, authoribus certisq; rationibus error qui putabatur uterq; defenſus eſt. Siqua ſunt alia quæ nos commoueant, in medium proferamus, ut ipſa collatio noſtrum nõ Maronis, abſoluat errorem.

Tunc Euangelus, Nunq̃ ne tibi Prætextate uenit in mẽtem, toto, ut aiunt, cœlo erraſſe Virgilium, cum Dido
» ſuam rem diuinam pro nuptijs faceret? Mactat enim,
» inquit, lectas de more bidentes Legiferæ Cereri, Phœ-
» boq;, patriq; Lyæo. Et quaſi expergefactus adiecit, Iu-
» noni ante omnes, cui uincla iugalia curæ.

Multa hoc loco deſint neceſſe eſt.

Accipite & M. Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui cum de pauonibus in uilla nutriẽdis loqueretur, ſic ait. Primus hos Quintus Hortenſius augurali cœna dicitur poſuiſſe. Quod potius factum tum luxurioſe, q̃ ſeuere boni uiri laudabant. Quẽ cito ſecuti multi, extulerunt eorũ pretia: ut oua eorũ denarijs ueneant quin is, ipſi facile quinquagenis. Ecce res nõ admiranda ſolũ, ſed et pudenda: ut oua pauonum quinis denarijs ueneant, quæ hodie non dicam uilius, ſed omnino nec ueneunt. Is Hortenſius platanos ſuas uino irrigare cõſueuit adeo, ut in quadã actione quã habuit cum Cicerone ſuſceptu, precario à Tullio poſtulaſſet, ut locum dicendi permutaret ſecum. abire in uillam neceſſario ſe uelle, ut uinum platano, quam in Tuſculano poſuerat, ipſe ſuffunderet. Sed forte ad notam ſæculi ſui non ſufficit Hortenſius, uir alioqui ex profeſſo mollis, & in præcinctu ponens omnem decorem. Fuit enim ueſtitu ad mundiciem curioſo. Et ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo quærebat: ubi ſe intuens, togam corpori ſic applicabat, ut rugas, non forte, ſed induſtria locatas artifex nodus aſtringeret: & ſinus ex cõpoſito defluens, modum lateris ambiret. Is quondam cum incederet elaboratus ad ſpeciem collegæ de iniurijs diem dixit, ꝙ ſibi in anguſtijs obuius, offenſu fortuito ſtructuram togæ deſtruxerat: & capitale putauit, ꝙ in humero ſuo locum ruga mutaſſet. Ergo hoc prætermiſſo, ad uiros uenio triumphales, quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut taceam Gurgitem à deuorato patrimonio cognominatum, quia inſignibus uirtutis ſecutæ uitia prioris compenſauit ætatis: in quam

foueam luxus & ſuperbiæ Metellus Pius ſucceſſuum continuatione peruenit? Et ne multis morer, ipſa de eo Saluſtij uerba ſubieci, At Metellus in ulteriorem Hiſpaniam poſt annum regreſſus, magna gloria, concurrentibus undiq; uirili & muliebri ſexu, per uias & tecta omniũ uiſebatur. Et cum quæſtor Caius Vrbinus, aliíq; cognita uoluntate eum ad cœnã inuitauerant, ultra Romanorum ac mortalium ẽt morem, curabant, exornatis ædibus ꝑ aulæa et inſignia, ſcenísq; ad oſtentationẽ hiſtrionum fabricatis. ſimul croco ſparſa humus, & alia in modum templi celeberrimi. Præterea cum ſedẽti in trãſenna demiſſum Victoriæ ſimulachrũ cum machinato ſtrepitu tonitruũ, coronã ei imponebat: tum ueniẽti, thure quaſi deo ſupplicabatur. Toga picta plærumq; amiculo erat ei accumbẽti. Epulæ quæſitiſſimæ, neq; per omnem modo prouinciã, ſed trans maria ex Mauritania uolucrũ et ferarũ incognita antea plura genera. Quibus rebus aliquantã partẽ gloriæ dẽpſerat, maxime apud ueteres et ſanctos uiros, ſuꝑba illa, grauia, indigna Romano ĩperio exiſtimãtes. Hæc Saluſtius, grauiſſimus alienæ luxuriæ obiurgator, et cenſor. Accipite inter grauiſſimas perſonas non defuiſſe luxuriam. Refero enim põtificis uetuſtiſſimam cœnam, quæ ſcripta eſt in indice quarto Metelli illius pontificis maximi in hæc uerba. Ante diem nonum Calendas ſeptembris, quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus eſt, domus ornata fuit. Triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt. Duobus triclinijs pontifices cubuerunt, Quintus Catulus, Mar. Aemilius Lepidus, D. Syllanus, C. Cæſar rex ſacrorum, P. Scæuola Sextus. Quin.

» Cornelius, P. Voluminus, P. Albinouanus, & Lucius
» Iulius Cæſar augur, qui eum inaugurauit. In tertio tri
» clinio Popilia, Perpenia, Licinia, Arūcia, uirgines ueſta
» les: & ipſius uxor Publicia flaminica, & Sempronia
» ſocrus eius. Cœna hæc fuit. Ante cœnā echinos, oſtreas
» crudas quantū uellent, peloridas, ſphondylos, turdum,
» aſparagos, ſubtus gallinam altilem, patinam oſtrearū
» peloridum, balanos nigros, balanos albos. Iterū ſphon
» dylos, glycomaridas, urticas, ficedulas, lumbos capra-
» gines, aprugnos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas,
» murices, & purpuras. In cœna, ſumina, ſinciput apru
» gnum, patinam piſcium, patinam ſuminis, anates, quer
» quedulas elixas, lepores, altilia aſſa, amylum, panes pi
» centes. Vbi iam luxuria tunc accuſaretur, quando tot
» rebus farta fuit cœna pontificum? Ipſa uero edulium
genera q̄ dictu turpia? Nam Cincius in ſuaſione
legis Fanniæ obijcit ſæculo ſuo, ꝙ porcum Troianum
menſis inferat: quem illi ideo ſic uocabant, quaſi alijs
incluſis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus
grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoq; illa gu-
læ intemperantia, ut et lepores ſaginarentur teſte Var
rone, qui de agricultura li. iij. cum de leporibus loque
» retur, ſic ait, Hoc quoq; nuper inſtitutum, ut lepores ſa
» ginarentur. cum exceptos è leporario quidam in ca-
» ueis & loco clauſo faciant pingues. Si cui hoc mirum
uidetur, quod ait Varro, lepores ætate illa ſolitos ſagi
nari, accipiat aliud qđ maiore admiratione ſit dignū,
cochleas ſaginatas, quod idē Varro in eodem libro re-
fert. Verba ipſa qui uolet legere, ubi debeat quærere
indicaui. Neq; ego nunc antiquitati nos præferēdos uel

comparandos dico, ſed reſpondi obiurganti Horo, aſſerens uti res habet, maiorem illis ſæculis deliciarum curam fuiſſe q̃ noſtro. Subiecit Furius Albinus antiquitatis non minus q̃ Cecinna peritus, Miror te, inq̄t, non retuliſſe, quāta illis affluentia marinarū procurari ſolita fuerit copiarum, cuius relatu maximam conuiuiorum noſtrorum ſobrietatem doceres. Et Cecinna, Profer, inquit, in mediū quæ de hac quoq; parte lectu comperiſti. Vltra omnes enim polles memoria uetuſtatis. Et Furius ſic ingreſſus eſt.

Vetuſtas quidem nobis ſemper (ſi ſapimus) adoranda eſt. Illa quippe ſæcula ſunt, quæ hoc imperium uel ſanguine, uel ſudore pepererunt: quod non niſi uirtutū faceret ubertas. Sed quod fatendum eſt, in illa uirtutum abundantia uitijs quoq; ætas illa non caruit, è quibus nonnulla noſtro ſæculo morū ſobrietate correcta ſunt. Et de luxu quidē illius temporis circa marinas copias dicere inſtitueram: ſed quia in aſſertionem noſtræ emēdationis alia ex alijs praferenda ſe ſuggerunt, de piſcibus nō omitto, ſed differo, dum de alia laſciuia qua nunc caremus admoneo. Dic enim Hore qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius triclinium modo ſaltatricem uel ſaltatorem te uidiſſe meminiſti? At inter illos ſaltatio certatim uel ab honeſtis appetebatur. Ecce enim ut ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica, ingenui, quid dicam ingenui, filij ſenatorum in ludum ſaltatorium commeabant: & illic crotala geſtantes ſaltare diſcebant. Taceo ꝙ matronæ etiam ſaltationem nō inhoneſtam putabant, ſed inter probas quoq; earum erat ſaltandi cura, dum-

modo non curioſa uſq; ad artis perfectionem. Quid enim ait Saluſtius, pſallere, ſaltare elegantius q̃ neceſſe eſt probe? Adeo & ipſe Semproniam reprehendit, nõ ꝙ ſaltare, ſed ꝙ optime ſcierit. Nobilium uero filios, et (quod dictu nefas ẽ) filias quoq; uirgines inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Africanus Aemilianus, qui in oratione contra legem iudiciariam Tyberij Gracchi ſic ait, Docentur præſtigias inhoneſtas, cum cinædulis & ſambuca pſalterioq; eunt in ludum hiſtrionũ, diſcunt cantare, quæ maiores noſtri ingenuis probro ducier noluerunt. Eunt inquã in ludum ſaltatorium inter cinædos uirgines puerią; ingenui. Hæc cum mihi quiſquã narrabat, non poteram animum inducere, ea liberos ſuos nobiles homines docere: ſed cum ductus ſum in ludum ſaltatorium, plus medius fidius in eo ludo uidi pueris uirginibusq; quingentis. In his unum (quo me reipublicæ maxime miſertum eſt) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis ſaltare, quam ſaltationem impudicus ſeruulus honeſte ſaltare non poſſet. Vides quemadmodum ingemuit Africanus, ꝙ uidiſſet cum crotalis ſaltantem filium petitoris, id eſt candidati, quem ne tum quidem ſpes, & ratio adipiſcendi magiſtratus, quo tempore ſe ſuosq; ab omni probro debuit uindicare, potuit coercere, quo minus faceret, qđ ſcilicet turpe non habebatur. Cæterum ſuperius plæraq; nobilitatem hæc propudia celebrare cõqueſtus eſt. Sic nimirum. M. Cato ſenatorem non ignobilem Cæcilium ſpaciatorem & Feſcenium uocat: eumq; ſtaticulos dare his uerbis ait, Deſcendit de cantherio, inde ſtaticulos

» dare, ridicularia fundere. Et alibi in eundem. Præte-
» rea cantat ubi collibuit, interdum Græcos uerſus agit,
» iocos dicit, uoces demutat, ſtaticulos dat. Hæc Cato, cui, ut uidetis, etiam cantare nõ ſerij hominis uidetur, quod apud alios adeo non inter turpia numeratum eſt, ut Lucius Sylla uir tanti nominis optime cantaſſe dicatur.

Cæterum hiſtriones non inter turpes habitos, Cicero teſtimonio eſt, quem nullus ignorat Roſcio, & Aeſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationesq; eorum ſua ſollertia tueretur. Quod cum alijs multis, tum ex epiſtolis quoq; eius declaratur. Nam illam orationem quis eſt qui non legerit, in qua populum Romanum obiurgauit, ꝙ Roſcio geſtum agente, tumultuauerit? Et certe ſatis conſtat contendere eum cum ipſo hiſtrione ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſententiam uarijs geſtibus efficeret: an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret. Quæ res ad hanc artis ſuæ fiduciam Roſcium abſtraxit, ut librũ conſcriberet, quo eloquentiam cum hiſtrionia compararet. Is eſt Roſcius, qui etiam Lucio Syllæ chariſſimus fuit, & anulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt. Tanta autem fuit gratia & gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Aeſopum uero ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus, cum Appius Claudius uir triumphalis, qui ſalius ad uſq; ſenectutem fuit, pro gloria obtinuerit, quod inter collegas optime ſaltitabat? Ac priusq̃ à ſaltatione diſcedo illud adijciam. Vno eodemq; tempore, tribus nobiliſſimis ciuibus, non modo ſtudium ſaltan-

di, ſed etiam (ſi dijs placet) peritiam qua gloriaren tur fuiſſe, Gabinio conſulari Ciceronis inimico, quod ei & Cicero non diſſimulanter obiecit, & M. Cælio noto inter turbas uiro, quem idem Cicero defendit, & Licinio Craſſo Craſſi eius qui apud Parthos extinctus eſt, filio. Sed de ſaltatione ueterum ad prædæ marinæ tranſire luxum Liciniorum me nomen admonuit, quos Murenas cognominatos, quod hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt, ſatis conſtat. Huic opinioni M. Varro conſentit, aſſerit eodem modo Licinios appellatos Murenas, quo Sergius Orata cognominatus eſt: quod ei piſces qui auratæ uocantur, chariſſimi fuerint. Hic eſt Sergius Orata, qui primus balneas penſiles habuit: primus oſtrearia in Baiano locauit: primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit. Fuit autem ætate Lucij Craſſi illius diſerti, qui quàm grauis & ſerius habitus ſit, etiam Cicero docet. Is tamen Craſſus uir cenſorius, nam cum Cn. Domitio cenſor fuit, cum ſupra cæteros diſertus haberetur, eſſetq; inter clariſſimos ciues princeps: tamen murenam in piſcina domus ſuæ mortuam, atratus tanquã filiam luxit. Neq; id obſcurum fuit, quippe collega Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit. Neq; id confiteri Craſſus erubuit, ſed ultro etiã (ſi dijs placet) gloriatus eſt cenſor, piam, affectuoſamq; rem feciſſe ſe iactans. Piſcinas aũt quàm refertas habuerint pretioſiſſimis piſcibus Romani illi nobiliſſimi principes, Lucius Philippus, & Hortenſius, quos Cicero piſcinarios appellat, ẽt illud indicium eſt, quod M. Varro in libro de agricultura refert, M. Catonẽ, qui poſt Vticæ periJt, cum hæres teſtamento

* Lucilij eſſet relictus, piſces de piſcina eius. xl. milibus uendidiſſe. Accerſebantur autem murenæ ad piſcinas noſtræ urbis ab uſq; freto Siculo, quod Rhegium à Meſſana deſpiat. Illic enim optimæ à prodigis eſſe creduntur, tam Herculis q̃ anguillæ. Et utræq; ex illo loco, Græce πλῶται uocantur, latine flutæ, ꝙ in ſummo ſupernãtes, ſole torrefactæ curuare ſe poſſe et in aquã mergere deſinunt, atq; ita faciles captu fiunt. Et ſi enumerare uelim q̃, multi magniq; authores murenas è freto Siculo nobilitarint, longum fiet. Sed dicam quid. M. Varro in libro qui inſcribitur Gallus, de murænis
» dixerit his uerbis. In Sicilia quoq;, inquit, manu capi
» murenas flutas, ꝙ hæ in ſumma aqua præ pinguitudi
» ne fluitẽt. Hæc Varro. Sed quis neget indomitam apud illos & (ut ait Cæcilius) uallatam gulam fuiſſe, qui ex tam longinquo mari inſtrumenta luxuriæ compararent? Nec rarus hic Romæ piſcis, ut pegre accitus erat. Author eſt Plinius C. Cæſarẽ dictatorem cum triumphales cœnas populo daret, ſex milia murenarum à C. Hirrio ad pondus accepiſſe. Huius Hirrij uillam, q̃uis non amplam aut latam, conſtat propter uiuaria quæ habuit, quadragies ſeſtertium uenundatam. Nec aci penſer, quem maria prodigis nutriunt, illius ſæculi delicias euaſit. Et ut liqueat ſecundo Punico bello celebre nomen huius piſcis fuiſſe, accipite ut meminerit eius Plautus in fabula, quæ inſcribitur Baccharia, ex perſona paraſiti.

» Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus unq̃,
» Quã ego nunc ſum, cuius hæc uẽtri portatur pompa?
» Vel nunc qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,

» Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus, & manibus.

Et ne uilior ſit teſtis poeta, accipite aſſertore Cicerone, in quo honore fuerit hic piſcis apud Publium Scipionem Africanum illum & Numantinum. Hæc ſunt in dialogo de fato uerba Ciceronis. Nã cum eſſet apud ſe ad Lauernium Scipio, unáq; Pontius, allatus eſt forte Scipioni acipẽſer, qui admodum raro capitur. Sed eſt piſcis (ut ferunt) in primis nobilis. Cum autem Scipio unum & alterum ex his, qui eum ſalutatum uenerãt, inuitaſſet, pluresq́; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, uide quid agas, acipenſer iſte paucorũ hominum eſt. Nec inficias eo temporibus Traiani hunc piſcem in magno pretio non fuiſſe, teſte Plinio Secundo, qui in naturali hiſtoria, cum de hoc piſce loqueretur ſic ait. Nullo nunc in honore eſt, quod quidem miror, cum ſit rarus inuentu. Sed nec diu ſtetit hæc parſimonia. Nã temporibus Seueri principis, qui oſtentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus uir ut eo ſæculo doctus, cum ad principẽ ſuum ſcriberet, faceretq́; de hoc piſce ſermonem, uerba Plinij quæ ſuperius poſui, præmiſit, & ita ſubiecit, Plinius (ut ſcitis)
» ad uſq; Traiani Imperatoris uenit ætatem. Nec dubiũ
» eſt, ꝙ ait nullo honore hunc piſcem temporibus ſuis
» fuiſſe, uerum ab eo dici. Apud antiquos autem in pre-
» tio fuiſſe. ego teſtimonijs palàm faciam, uel eo magis, ꝙ
» gratiam eius uideo ad epulas quaſi poſtliminio rediſ-
» ſe. Quippe qui dignatione ueſtra cum interſum con-
» uiuio ſacro, animaduerto hunc piſcem à coronatis mi-
» niſtris cum tibicinæ introferri. Sed quod ait Plinius de

» *acipenſeris ſquamis, id uerum eſſe maximus rerũ na*
» *turalium indagator* Nigidius Figulus *oſtendit, in cuius*
» *libro de animalibus quarto ita poſitum eſt,* Cur *alij pi*
» *ſces ſquama ſecunda, acipenſer aduerſa ſit.* Hæc Sam-
monicus, qui turpitudinem conuiuij principis ſui lau-
dando notat, prodens uenerationem qua piſcis habeba
tur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quaſi
quadam non deliciarum, ſed numinis pompa. Sed
ut minus miremur acipenſerem graui pretio taxari ſo
litum, Aſinius Celer *uir conſularis (ut idẽ* Sammonicus
refert) mullum unum ſeptem milibus nummum mer-
catus eſt. In *qua re luxuriam illius ſæculi eo ma-*
gis licet æſtimare, ꝙ Plinius Secundus *tẽporibus ſuis ne*
gat facile mullum repertũ, qui duas pondo libras exce
deret. At *nunc & maioris ponderis paſſim uidemus,*
& pretia hæc inſana neſcimus. Nec *contenta illa in*
gluuies fuit maris ſui copijs. Nam Octauius *præfectus*
claſſis, ſciens ſcarũ adeo I*talicis litoribus ignotum, ut*
nec nomen latinum eius piſcis habeamus, incredibilẽ
ſcarorum multitudinem in uarijs nauibus huc aduectã
inter Hoſtiã, *&* Cãpaniæ *litus in mare ſparſit: miroq́;*
ac nouo exemplo piſces in mari tanq̃ in terra fruges
aliquas ſeminauit. I*dẽq́; tanq̃ ſumma in hoc utilitatis*
publicæ uerteretur, quinquennio dedit operã, ut ſiquis
inter alios piſces ſcarũ forte cœpiſſet, incolumen confe-
ſtim & inuiolatũ mari redderet. Quid *ſtupemus ca*
ptiuã illius ſæculi gulã ſeruiſſe mari, cũ in magno uel
dicam maximo apud prodigos honore fuerit ẽt tybe-
rinus lupus, & omnino oẽs ex hoc amne piſces? q̃d eq̃dẽ
cur illis ita uiſum ſit, ignoro. Fuiſſe *autem ẽt* M. Varro

oſtendit, qui enumerans quæ in quibus Italiæ partibus
optima ad uictum gignantur, piſci tyberino palmam
» tribuit his uerbis ī libro rerū humanarū xi. Ad uictū
» optima fert, ager Cāpanus frumentum, Falernus uinū,
» Caſſinas oleū, Tuſculanus ficum, mel Tarentinus, piſcē
» Tyberis. Hæc Varro de omnibus ſcilicet huius flumi-
nis piſcibus. Sed inter eos ut ſupra dixi præcipuū locū
lupus tenuit, & quidem is, qui inter duos pontes captus
eſſet. id oſtendunt cū multi alij, tum ēt Caius Titius uir
ætatis Lucilianæ, in oratione, qua legem Fanniā ſuaſit:
cuius uerba ideo pono, q̃a non ſolū de lupo inter duos
pontes capto erunt teſtimonio: ſed ēt mores, quibus plæ-
riq; tunc uiuebant, facile publicabunt. Deſcribens enim
homines prodigos in forum ad iudicandum ebrios cō-
» meantes, quæq; ſoleant inter ſe ſermocinari, ſic ait, Lu
» dunt alea, ſtudioſe unguētis delibuti, ſcortis ſtipati: Vbi
» horæ. x. ſunt, iubent puerū uocari, ut comitium eat per
» contatū, quid in foro geſtum ſit: qui ſuaſerint, qui diſ-
» ſuaſerint: quot tribus iuſſerint, quot uetuerint. Inde
» ad comitium uadunt, ne litem ſuam faciant. Dum eunt,
» nulla eſt in angiporto amphora, quam nō impleant,
» quippe qui ueſicam plenā uini habeant. Veniunt in co
» mitium triſtes, iubent dicere. quorū negotium eſt, nar-
» rant. Iudex teſtes poſcit. Ipſius it mictū. Vbi redit, ait
» ſe omnia audiuiſſe. Tabulas poſcit. Literas inſpicit. Vix
» præ uino ſuſtinet palpebras. Eunti in conſiliū, ibi hæc
» oratio. Quid mihi negotij eſt cū iſtis nugatoribus po-
» tius, q̃ potamus mulſum miſtum uino græco, edibus mus.
» turdum pinguem, bonumq; piſcem, lupum germa-
» num, qui inter duos pontes captus fuit? Hæc Titius.

Sed & Lucilius acer & uiolentus poeta, oſtendit ſcire ſe hunc piſcem egregij ſaporis, qui inter duos pontes captus eſſet, eumq; quaſi liguritorem Catillonem appellat, ſcilicet qui proxime ripas ſtercus inſectaretur. Proprie autem Catillones dicebantur, qui ad pollucſtum Herculis ultimi cum uenirent, catillos ligueriebant. Lucilij uerſus hi ſunt.

» Fingere præterea afferri quod quiſq; uolebat,
» Illum ſumina ducebant, atq; altilium lanx,
» Hunc pontes tyberinos duo inter captus catillo.

Lóngum fiat ſi enumerare uelim quot inſtrumenta gulæ inter illos uel ingenio excogitata ſint, uel ſtudio cõfecta. Et hæ nimirum cauſæ fuerunt, propter quas tot numero leges de cœnis & ſumptibus ad populum ferebantur: & imperari cœpit, ut patentibus ianuis pranſitaretur, & cœnitaretur. Sic oculis ciuium teſtibus factis, luxuriæ modus fieret. Prima autem omnium de cœnis lex ad populum Orchia peruenit. Quam tulit C. Orchius tribunus plebis de ſenatus ſententia, tertio anno q̃ Cato cenſor fuerat. Cuius uerba (quia prolixa ſunt) prætereo. Summa autem eius præſcribebat numerum conuiuarum. Et hæc eſt lex Orchia, de qua Cato mox orationibus ſuis uociferabatur: ꝙ plures, q̃ præſcripto eius cauebatur, tum ad cœnam uocarentur. Cumq; authorem nouæ legis aucta neceſſitas imploraret, poſt annum uiceſimumſecundum legis Orchiæ, Fannia lex lata eſt, anno poſt Romam conditam, ſecundum Gellij opinionem, quingenteſimo octogeſimo octauo. De hac lege Sãmonicus Serenus ita refert, Lex
» Fannia ſanctiſſimi * Auguſti ingenti omnium ordinum

conſenſu

» *conſenſu peruenit ad populum. Neq; eam prætores, aut*
» *tribuni, ut pleraſq; alias, ſed ex omni bonorum conſi*
» *lio & ſententia ipſi conſules pertulere, cum reſpublica*
» *ex luxuria conuiuiorum maiora q̃ credi poteſt detri-*
» *menta pateretur. Siquidẽ eò res redierat, ut gula ille-*
» *cti plæriq; ingenui pueri, pudicitiam et libertatem ſuã*
» *uenditarent: plæriq; ex plebæ Romana uino madidi*
» *in comitium uenirent, & ebrij de reipublicæ ſalute cõ*
» *ſulerent. Hec Sammonicus. Fanniæ legis ſeueritas in eo*
ſuperabat Orchiam legem, ꝙ in ſuperiore numerus
tantummodo cœnantium cohibebatur, licebatq; ſecun-
dum eam unicuiq; bona ſua inter paucos conſumere.
Fannia autem & ſumptibus modum fecit aſſibus cen-
tum. unde à Lucilio poeta feſtiuitatis ſuæ more centuſ-
ſis uocatur. Fanniam legem poſt annos decem et octo
lex Didia conſecuta eſt. Eius ferundæ duplex fuit cau
ſa. Prima et potiſſima, ut uniuerſa Italia nõ ſola urbs,
lege ſumptuaria teneretur, Italis æſtimantibus Fanniã
legem, non in ſe, ſed in ſolos urbanos ciues eſſe conſcri
ptam. Deinde, ut non ſoli qui prandia cœnas'ue ma-
iore ſumptu feciſſent, ſed etiã qui ad eas uocati eſſent,
atq; omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur.
Poſt Didiã Licinia lex lata eſt à Publio Licinio Craſſo
diuite. cuius ferundæ, probandæq; tantum ſtudium ab
optimatibus impenſum eſt, ut conſulto ſenatus iubere-
tur, ut ea tantummodo promulgata priusq̃ trinundino
confirmaretur, ita ab omnibus obſeruaretur, quaſi iam
populi ſententia comprobata. Lex uero hæc paucis mu
tatis in plæriſq; cum Fannia congruit. In ea enim fe-
renda quæſita eſt nouæ legis authoritas, exoleſcente

mentu legis antiquioris, ita Hercules, ut de ipſis xij. tabulis factum eſt. quarũ ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cauebantur, in alia latorũ nomina tranſierunt. Sed legis Liciniæ ſumma, ut Calendis, nonis, nundinis Romanis, cuiq; in dies ſingulos xxx. dũtaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret. Cæteris uero diebus, qui excepti non eſſent, ne amplius apponeretur, q̃ carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorũ pondo libra, quod ex terra, uite, arbore'ue natum ſit.

Video quid remordeat. Ergo indicium ſobrij ſæculi eſt, ubi tali præſcripto legum coercetur expenſa cœnarum. Non ita eſt. Nã leges ſumptuariæ à ſingulis ferebantur, qui totius ciuitatis uitia corrigerent. At niſi peſſimis effuſiſſimisq; moribus uiueretur, profecto opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus uerbum eſt, Leges (inquit) bonæ ex malis moribus procreantur. Has ſequtur lex Cornelia, & ipſa ſumptuaria, quã tulit Cornelius Sylla dictator, in qua non conuiuiorũ magnificentia prohibita eſt, nec gulæ modus factus, uerum minora precia rebus impoſita, & quibus rebus dij boni, q̃q; exqſitis, & penè incognitis generibus deliciarũ? Quos illic piſces, quaſq; offulas nominat? Et tamen precia illis minora conſtituit: auſim dicere, ut uilitas edulium animos hominum ad parandas opſoniorũ copias incitaret: & gulæ ſeruire, etiam qui paruis eſſent facultatibus, poſſent. Dicam planè qđ ſentio. Apprime luxurioſus mihi uidetur & prodigus, cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur. Itaq; tanto hoc ſæculum ad omnem incontinentiã promptius, ut pleraq; earũ rerum quæ Syllana lege, ut uulgo nota, comprehẽduntur, nemo no-

ſtrum uel fando cópererit. Sylla mortuo Lepidus con ſul legem tulit & ipſe abariã. Cato.n ſumptuarias leges abarias appellat. De hinc paucas interiectis annis alia lex puenit ad populũ, ferẽte Antio Reſtione: quã legem, q̃uis eſſet optima, obſtinatio tamen luxuriæ, & uitiorũ firma concordia, nullo abrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur, cũ quoad uixit, forꝰ poſtea nõ recœnaſſe, ne teſtis fieret cõteptæ legis, quã ipſe bono publico pertuliſſet. His legibus annumerarẽ edictũ de ſumptibus ab Antonio propoſitum, qui poſt triũuir fuit, ni indignũ crederem inter cohibẽtes ſumptus Antonio locũ facere: cuius expẽſæ in cœnã ſolitæ cõferri ſola unionis à Cleopatra uxore cõſumpti æſtimatione ſupatæ ſunt. Nam cũ Antonius quicqd mari, aut terra aut ẽt cœlo gigneretur, ad ſatiandã ingluuiem ſuã natum exiſtimãs, faucibus ac dẽtibus ſuis ſubderet: eaq; re captus, de Romano imperio facere uellet Aegyptiũ regnum: Cleopatra uxor, quæ uinci à Romanis nec luxuria dignaretur, ſponſione prouocauit inſumere ſe poſſe in unã cœnam ſeſtertiũ centies. Id Antonio mirũ uiſum, nec moratus ſponſione cõtendit, dignus culina Numatio Planco, qui tã honeſti certaminis arbiter electus eſt. Altera die Cleopatra pertentans Antoniũ, pollucibilẽ ſanè cœnã parauit, ſed quã non miraretur Antonius: qppe qui omnia quæ apponebãtur ex quotidianis opibus agnoſceret. Tunc regina arridens phialã popoſcit, cui aceti nonnihil acris infudit: atq; illic unionẽ dẽptũ ex aure altera feſtinabũda demiſit: eũq; mature diſſolutũ, uti natura eſt eius lapidis, abſorbuit. Et q̃uis eo facto ſpõſione uiciſſet, qppe cũ

ipſa margarita centies ſeſtertium ſine contentione eualuiſſet, manum tamen ad alterius unionis aurem ſimiliter admonuit, niſi Numatius Plancus iudex ſeueriſſimus ſuperatum Antonium mature pronunciaſſet. Ipſe autem unio cuius magnitudinis fuerit, inde colligi poterit, ꝙ qui ſuperfuit poſtea uicta regina, & capta Aegypto, Romam delatus, diſſectusq; eſt: & factæ ex una margarita duæ, impoſitæq; ſimulachro Veneris, ut mõſtroſæ magnitudinis: in templo quod Pantheum dicitur.

Adhuc dicente Furio, ſecundæ menſæ illatæ bellaria nouo ſermoni principium dederunt. Symmachus duas attrectans manu nuces, uellem inquit, ex te audire Serui, tantæ nucibus nomina quæ cauſa, uel origo uariauerit: unde tot mala cum hac una appellatione uocentur, fiant tamen ſeorſum diuerſa tam uocabulo, q̃ ſapore. Ac prius de nucibus abſoluas uolo quæ tibi memoria crebræ lectionis occurrunt. Et Seruius, Nux iſta iuglans ſecundum nonnullorum opinionem à iuuando, & à glande dicta exiſtimatur. Caius Baſſus uero in libro de ſignificatione uerborum hoc refert, Iuglans arbor dicta inde eſt, perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet, quæ ſunt ſuauiore ſapore q̃ glans eſt. Hunc fructum antiqui illi, qui egregium glandiq; ſimilem, ipſamq; arborem deo dignam exiſtimabant, Iouis glandem appellauerunt, quæ nunc literis interliſis iuglans nominatur. Cloatius autem Verrius in libro à Græcis tractorum ita memorat, Iuglans quaſi diuglans, id eſt, διὸς βάλανος ſicut Theophraſtus ait, τέρμινθος, ἐρινεὸς, φιλύνη, ἀφάρνη, καρύα, διὸς βάλανος, πρῖνος. Hanc græci etiam Baſilicam uocant.

Nux hæc auellana ſeu præneſtina quæ eſt eadem, ex arbore eſt, quæ corylus dicitur, de qua Virgilius dixit, Corylum ſere. eſt autem natio hominum iuxta agrum Præneſtinum, qui Carſitani uocantur ἀπὸ τῶν καρυῶν. Cuius rei meminit Varro in logiſtorico, qui inſcribitur, Marius de fortuna. Inde ſcilicet præneſtinæ nuces. Eſt & illud apud Næuium in fabula Ariolo, Quis heri apud te? Præneſtini, & Lanuuini hoſpites ſuapte: utroſq; decuit acceptos cibo, alteris inanem bullam madidam dari, alteris nuces in procliui profundere. Hanc autem nucem Græci Ponticam uocant, dum unaquæq; natio indit huic nuci nomen ex loco, in quo naſcitur copioſior. Nux caſtanea de qua Virgilius, Caſtaneaſq; nuces, uocatur & heracleotica. Nam uir doctus Oppius in lib. quem fecit de ſylueſtribus arboribus ſic ait, Heracleotica hæc nux, quã quidã caſtaneã nominant, itemq; Pontica nux, atq; ẽt quæ dicuntur baſilicæ iuglãdes, germina atq; flores agũt ſimiliter iiſdẽ tẽporibus qbus Græcæ nuces. Nũc dicẽdũ eſt quæ ſit græca nux, ac ſimul hoc dicens, amygdalã de lance tulit, et oſtendit, nux græca hæc eſt, quæ & amygdala dicitur. Sed & Thaſia eadem nux uocatur. Teſtis eſt Cloatius in ordinatorum græcorum lib. iiij. cum ſic ait, Nux græca amygdala. Acca uero in ſupplicatione nucem græcam (ait) ſiuumq; adde quantũ libet. Nucem molluſcã licet hyemis nobis tempus inuideat, tamen quia de nucibus loquimur, indictam non relinquimus. Plautus in calceolo ſic eius meminit, Molluſcam nucem ſuper eius dixit impendere tegulas. Ecce Plautus nominat quidem, ſed quæ ſit molluſca nux non exprimit. Eſt autem Perſi-

cum quod uulgo uocatur, & molluſca nux dicitur, ſcilicet ꝙ *cæteris omnibus nucibus mollior ſit. Huius rei idoneus aſſertor eſt Sueuius uir longe doctiſſimus in idyllio, quod inſcribitur moretum. Nam cum loquitur de hortulano facientę moretum, inter cætera quæ eo mittit, & hoc pomum mitti ait his uerbis,*

» *Admiſce tu Acca baſilicas hæc, nux partim,*
» *Partim perſica, quod nomun ſic deniq; fertur*
» *Propterea,* ꝙ *qui quondam cum rege Ponti*
» *Nomine Alexandro magno fera prælia bello*
» *In Perſas retulere ſuo, poſt inde reuentum*
» *Hoc genus arboris in prælatis finibus Graijs*
» *Diſſeruere, nouos fructus mortalibus dantes.*
» *Molluſca hæc nux eſt, ne quis forte inſcius erret.*

Nux tarentina dicitur, quæ ita mollis eſt, ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini ſic reperitur. Itemq; quidam Tarentinas oues uel nuces dicunt: quæ ſunt tarentinæ à Tereno, quod eſt Sabinorum lingua molle, Vnde Terentios quoq; dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Horatius poteſt uideri incidere, qui ait, Et molle Tarentum.
. *Nux pinea hos nobis, qui appoſiti ſunt, nucleos dedit. Plautus in Ciſtellaria. Qui è nuce nucleos eſſe uult, frangat nucem.*

Et quia mala uidemus admiſta bellarijs, poſt nuces de malorum generibus diſſerendū eſt. Sunt de agricultura ſcriptores, qui nuces & mala ſic diuidunt, ut nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habet quod eſui eſt. Malum uero, quod foris habeat quod eſt, eſui, & durum intus includat. Secundū hāc definitionē perſicum, quod Sueuius poeta ſuperius

inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum. His præmiſſis, malorum enumeranda ſunt genera, quæ Cloatius ordinatorum Græcorũ libro quarto ita diligenter enumerat. Sunt autem genera malorũ, armenium, cotonium, citreum Coccymeliũ, conditiuum, ἐπιμηλὶς, muſteũ, martianum, orbiculatum, ogrãnum, præcox, panũceũ, punicum, perſicum, quirianum, proſiuum, rubrum, ſcandianum, ſylueſtre, ſtrutiũ, tybur, uerianum. Vides perſicum à Cloatio inter mala numeratum: quod nomen originis ſuæ tenuit, licet iandudũ noſtri ſoli germen ſit. Quod aũt ait idẽ Cloatius, citreũ, & ipſum perſicũ malum eſt. ſecundum Virgilium,

» *Felicis mali quo non præſtantius ullum, & reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixiſſe Virgilium, accipite quæ Oppius in li. de ſylueſtribus arboribus dicat, Citrea item malus, & perſica, altera generatur in Italia, & in Media altera. Et paulopoſt de citreo loquẽs ait, Eſt autem odoratiſſimum, ex quo interiectum ueſti tineas necat. Fertur autem uenenis contrarium, quod tritum cum uino purgatione uirium ſuarũ bibentes ſeruat. Generãtur autem in Perſide omni tempore mala citrea. Alia enim præcarpuntur: alia interim mature ſcunt. Vides hic et citreũ noĩari, et oĩa ſigno poni, quæ de eo Vir. dixit, licet nomen citrei ille non dixerit. Nã et Home. quod citreũ θύον appellat, oſtendit eẽ odoratũ pomũ θύον ἀπὸ τοῦ καλὸν ὄζειν. Et qđ ait Oppius inter ueſtẽ poni citreũ idẽ ſignificat et Home. cum dicat εἵματα. Hic et Næuius poeta ĩ bello punico ait Citroſam ueſtẽ. Pyra hæc quæ uidemus, uarietas nominum numeroſa diſcernit. Nam idem Cloatius ſic eorum uocabula de-*

ſcribit. Antianũ, cucurbitinum, cirritũ, ceruiſcæ, calculoſum, cruſtuminum, decimanum, græculũ, lollianum, lanuuinum, laureum, latereſianum, marapium, mileſiũ, myrteum, næuianum, orbiculatum, præcianum, rubile, ſigninum, tullianum, titianum, turrinianum, timoſum; præcox, uolemum, meſpilium ſerum, ſementinum ſerum, ſextilianum ſerum, tarentinum ſerum, ualerianum ſerum.

Admonent nos et fici aridæ, ut enumeremus genera ficorum: eodem Cloatio nos de his, ut de alijs inſtruente. Sic enim diuerſas ficus diligentiæ ſuæ more dinumerat. Africa, albula, harundinea, aſinaſtra, atra, paluſca, auguſta, bifera, carica, caldica, alba, nigra, calpurniana, chia, cucurbitina, duricoria, herculanea, lauiana, ludia, leptoludia, marſica, numidica, pulla, pompeiana præcox, tellana, atra. Sciendum ꝙ ficus alba ex felicibus ſit arboribus, contra nigra ex infelicibus. Docent nos utrunq; pontifices. Ait enim Veranius de uerbis pontificalibus. Felices arbores putantur eſſe, quercus, æſculus, ilexi, ſuperus, fagus, corylus, ſorbus, ficus, alba, pyrus, malus, uitis, prunus, cornus, lothus. Tarquinius autem Priſcus in oſtentario arborario ſic ait, Arbores quæ inferũ deorum, auertentiumq; in tutela ſunt, eas infelices nominant. Alternum ſanguinem felicem, ficum atrã, quæq; baccam nigram, nigroſq; fructus ferunt: itemq; atrifoliũ, pyrum ſyluaticum, pruſcum, rubũ, ſenteſq;, qbus portenta prodigiaq; mala comburi iubere oportet. Quid ꝙ ficum tanq̃ non pomum ſecerni à pomis apud idoneos reperimus? Afranius in ſelia. Pomum, holus, ficum, unã.

Sed & Cicero oeconomicon lib.iij.Neq; ſerit uitem,neq; quæ ſata eſt diligenter colit:oleum, ficus,poma non habet.Nec hoc ignorandum eſt,ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere. Lacte proprie ficorum dicitur.Groſſi appellantur fici,quæ non matureſcunt,hos Græci dicunt ὀλύνθους.M.Attilius.In milibus tot ficorum non uidebitis groſſum. Et paulopoſt ait.Sumas ab alio lacte diffluos groſſos. Et poſthumius Albinus annali primo de Bruto, Ea cauſa ſeſe ſtultum,brutūq; faciebat,groſſulos ex melle edebat.

Olearum genera hæc enumerantur,Africana, albigerus,aquilia,alexandrina,Aegyptia,culminea,conditiua,liciniana,orchas,oleaſter,pauſia,paulia,radius,ſalentina, ſergiana,termutia. Sicut uuarum iſta ſunt genera.Aminea ſcilicet à regione, nā Aminei fuerunt ubi nunc Falernum eſt:aſinuſca,atruſca,albuierus,albena,apiana,apicia, bumammia, aut ut Græci dicunt βούμασθος,duracina,labruſca,melampſithia,marónia; mareotis,numentana,precia, pramnia, pſithia,pilliolata,rhodia, ſtephanitis,uenuncula, uariola,lagea.

Inter hæc Prætextatus,Vellem Seruium noſtrum diutius audire, ſed hora nos quietis admonet, ut exorto iubare eloquio Symmachi domi ſuæ fruamur:atq; ita facta diſceſſio eſt.

Initium huius libri deſyderatur.

» *Nec magis incœpto uultum ſermone mouetur.*
» *Quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.*
» *Tandem corripuit ſeſe, atq; inimica refugit.*
Item pathos eſt & in hoc uerſu,
» *Obſtupui, ſteteruntq́; comæ, & uox faucibus hæſit.*
Sed & tota daretis fatigatio habitu depingitur.
» *Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem,*
» *Quaſſantemq́; utroq; caput, craſſumq́; cruorem*
» *Ore eiectantem.* =
Sociorum quoq; eius trepidationem breuiter oſtendit,
» *Galeamq́;, enſemq́; uocati Accipiunt.*
quaſi non ſponte accepturi munus, quod erat damnum uerecundiæ. Ex eodem genere eſt illud,
» = *Totoq́; loquentis ab ore*
» *Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.*
» *Eſt & in deſcriptione languoris habitus, ut eſt tota deſcriptio peſtilentiæ apud Thucydidem. Et,*
» *Labitur infelix ſtudiorum atq; immemor herbæ*
» *Victor equus &*
» = *Demiſſæ aures, incertus ibidem*
» *Sudor, & ille quidem moriturus frigidus.* =
Eſt inter Pathe & pudor, ut circa Deiphobum paultantem, & dira tegentem ſupplicia. Et luctus habitu proditur, ut in Euryali matre,
» *Excuſſi manibus radij, reuolutaq́; penſa,*
» *Euolat infelix.* =

Et Latinus quia miratur,

» *Defixa obtutu tenet ora.* =

Et Venus quia rogatura eſt,

» *Triſtior & lachrymis oculos ſuffuſa nitentes.*

Et Sibylla quia inſanit,

» = *Subito non uultus, non color unus,*
» *Non comptæ manſere comæ.* =

Nunc uideamus pathos quo tenore orationis exprimitur. Ac primum quæramus quid de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationẽ, aut ad miſericordiã dirigatur, quæ à Græcis οἶκτος καὶ δείνωσις appellatur. Horũ alterũ accuſatori neceſſarum eſt, alterum reo. Et neceſſe eſt initium abruptum habeat, quoniam ſatis indignantibus leniter incipere non conuenit. Ideo apud Virgilium Iuno ſic incipit,

» = *Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? Et alibi,*
» = *Me ne incœpto deſiſtere uictam? Et alibi,*
» *Heu ſtirpem inuiſam, & fatis contraria noſtris*
» *Fata Phrygum. Dido,* =
» *Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadem,*
» *Prò Iuppiter ibit Hic ait. Et priamus,*
» *At tibi pro ſcelere exclamat pro talibus auſis.*

Nec initium ſolũ tale eſſe debet, ſed omnis, ſi fieri poteſt, oratio pathetica, & breuibus ſententijs & crebris figurarũ mutationibus debet, uelut inter æſtus iracundiæ fluctuare. Vna ergo nobis Virgiliana oratio pro exemplo ſit,

» *Heu ſtirpem inuiſam.* *Initium ab ecphoneſi. Deinde ſequuntur breues interrogatiunculæ.*

» *Num Sigeis occumbere campis?*
» *Num capti potuere capi? num incenſa cremauit*
» *Troia uiros?*
Deinde ſequitur hyperbole,
» *Medias acies, medioſq; per ignes Inuenere uiam.*
Deinde Ironia,
» *At credo mea numina tandem*
» *Feſſa iacent: odijs haud exaturata quieui.*
Deinde auſus ſuos inefficaces queritur,
» *Per undas Auſa ſequi, & profugis toto me opponere ponto.*
Secunda poſt hæc hyperbole,
» *Abſumptæ in Teucros uires cœliq;, mariſq;.*
Inde diſperſæ querelæ,
» *Quid ſyrtes aut ſcylla mihi, quid uaſta charybdis profuit?*
Iungitur inde argumentum à minore, ut pathos augeatur,
» *Mars perdere gentem Immanem Lapithum ualuit.*
Minor ſcilicet perſona, ideo illud ſequitur,
» *Aſt ego magna Iouis coniunx.*
Deinde cum cauſas quoq; contuliſſet, quanto impetu dea dixit?
» *Infelix quæ memet in omnia uerti.*
Nec dixit, non poſſum perdere Aeneam, ſed,
» *Vincor ab Aenea.*
Deinde confirmat ſe ad nocendum, & quod propriũ eſt iraſcentis, etſi deſperet perfici poſſe, tamen impedire contenta eſt.
» *Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.*

» *Non dabitur regnis, eſto, prohibere latinis,*
» *At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus.*
» *At licet amborum populos excindere regum.*
Poſt hæc in nouiſſimo, quod irati libenter faciunt, maledicit,
» *Sanguine Troiano & Rutulo dotabere uirgo.*
Et protinus argumentum à ſimili conueniens ex præcedentibus,
» *Nec face tantum*
» *Cyſſeis prægnans ignes enixa iugales.*
Vides quàm ſæpe orationem mutauerit, ac frequentibus figuris uariauerit, quia ira quæ breuis furor eſt, non poteſt unum continuare ſenſum in loquendo. Nec deſunt apud eundem orationes miſericordiam commouentes. Turnus ad Iuturnam,
» *An miſeri fratris letum ut crudele uideres?*
Et idem cum auget inuidiam occiſorum pro ſe amicorum,
» *Vidi oculos ante ipſe meos me uoce uocantem Muranum.*
Et idem cum miſerabilem fortunam ſuam faceret, ut uicto ſibi parceretur,
» *Viciſti, & uictum tendere palmas Auſonij uidere, ideſt, Quos minime uellem, & aliorum preces orantium uitam,*
» *Per te, per qui te talem genuere parentes: & ſimilia. Nunc dicamus de habitu pathus, quod uel eſt in ætate, uel in debilitate, & cæteris quæ ſequuntur. Eleganter hoc ſeruauit, ut ex omni ætate Pathos miſericordiæ moueret. Ab infantia.*
» *Infantumq; animæ flentes in limine primo.*
A pueritia,

» Infelix puer atq; impar congreſſus Achilli. Et,
» Paruumq́; patri tendebat Iulum.
Vt non minus miſerabile ſit periculum in paruo, q̃ in filio, Et,
» Superet coniux ne Creuſa? Aſcaniusq́; puer? Et alibi,
» Et parui caſus Iuli. A iuuenta uero,
» Impoſitiq́; rogis iuuenes ante ora parentum,
» Pubentesq́; genæ, iuuenili in corpore pallor.
» A ſenecta, Dauni miſerere ſenectæ. Et,
» Ducitur infelix æuo confectus Aletes. Et,
» Caniciem multo deformat puluere. =
Mouit à fortuna modo miſericordiam, modo indignationem. Miſericordiam.
» Tot quondam populis terrisq́; ſuperbum
» Regnatorem Aſiæ. Et Sinon,
» Et nos aliquod nomenq́;, decusq́; Geſſimus. Et,
» Auſonijsq́; olim ditiſſimus aruis.
Indignationem uero ex uerbis Didonis,
» Et noſtris illuſerit aduena regnis.
Eleganter enim ex contemptu Aeneæ auget iniuriam ſuam. Et Amatæ,
» Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris?
» Et Numanus, Bis capti Phryges.
Mouit pathos miſericordiæ, & ex debilitate.
» Ex quo me diuum pater atq; hominum rex
» Fulminis afflauit uentis, & contigit igni. Et alibi,
» Et truncas inhoneſto uulnere nares.
Et de Mezentio,
» Attollit in agrorum ſe fœmur. Et,
» Huc caput atq; illuc humero ex utroq; pependit. Et

» *Te deciſa ſuum Laride dextera quærit. &,*
» *Aeræq; cruento*
» *Puluere perq; pedes traiectus lora tumentes.*
Mouit Pathos miſericordiæ frequenter & à loco,
» *Cum uitam in ſyluis inter deſerta ferarum*
» *Luſtra domosq; traho. &,*
» *Libyæ deſerta perago. &,*
» *At nos hinc alij ſitientes ibimus Afros,*
» *Pars Scythiam, & rapidū Cretæ ueniemus Oaxem.*
» *Et illud egregie, & breuiter,*
» *Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.*
Iliacos, id eſt patriæ muros quos ipſe defenderat, pro quibus efficaciter per decem annorum ſpacia pugnauerat. Et illud,
» *Nos patriam fugimus. &,*
» *Littora cum patriæ lachrymans portusq; relinquo. et,*
» *Dulces moriens reminiſcitur Argos. &,*
» *Ignarum laurens habet ora mimanta*
» *Lyrneſi domus alta ſolo laurente ſepulchrum.*
Et ut Agamennonem indigne oſtenderet occaſum, aſſumpſit locum,
» *Prima inter limina dextra oppetijt. & illud,*
» *Mœnibus in patrijs atq; inter tuta domorum.*
Sacer uero locus præcipue pathos mouet. Occiſum inducit Orphea, et miſerabilē interritū eius à loco facit,
» *Inter ſacra deum, nocturniq; orgia Bacchi.*
Et in euerſione Troiæ,
» *Perq; domos & religioſa deorum Limina.*
Caſſandræ quoq; raptum uel diminutionem q̄ miſerabilem facit ſacer locus?

» *Ecce trahebatur à templo, adytiſq; Mineruæ. Et alibi,*
» *Diuæ armipotentis ad aram Procubuit.*
Et Andromache cum de Pyrrhi nece diceret, ut inuidiam occidentis exprimeret,
» *Excipit incautum, patriaſq; obtruncat ad aras.*
Et Venus ꝙ *Aeneas in mari uexaretur ira Iunonis,* ꝗ *inuidioſe quæritur Neptuno de loco?*
» *In regnis hoc auſa tuis.*
Fecit ſibi Pathos ſæpe & ex tempore.
» *Priusꝗ Pabula guſtaſſent Troiæ, Xanthumq; bibiſſent.*
Et Orpheus miſerabilis ex longo dolore,
» *Septem illum totos perhibent ex ordine menſes.*
Et palinurus,
» *vix lumine quarto Proſpexi Italiã. Et Achemenides,*
» *Tertia iam lunæ ſe cornua lumine complent. Et,*
» *Septima poſt Troiæ excidium iam uertitur æſtas.*
Frequens apud illũ Pathos à cauſa. Re uera enim plærumq; efficit cauſa, ut res aut atrox, aut miſerabilis ui
» *deatur. ut Cicero in Verrem. Qui ob ſepulturã in car*
» *cere necatorum à parentibus rogabatur. Hoc enim non tam rogari, aut pecuniam exigere,* ꝗ *ob hanc cauſam, indignum erat. Et Demoſthenes cum quæritur quendam inuidia circumuentum, ex cauſa auget inuidiam. Circumuenit inquit arbitrum, qui inter me, atq; ſe integre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie ſæpe ex hoc loco traxit affectum. Occiditur, inquit, in acie Galeſus. Hoc per ſe non eſt dignum miſericordia belli tempore, ſed admouit cauſam,*
» *Dũm paci medium ſe offert.*
Idem alio loco,

Sternitur

» Sternitur infelix.
Deinde ſubijcit cauſam miſerabilem.
» Alieno uulnere,
id eſt, cum in alium telum eſſet emiſſum. Et cum Palamedem indigne occiſum uellet,
» Quem falſa ſub proditione Pelaſgi
» Inſontem infando indicio, quia bella uetabat,
» Demiſere neci.
Et Aeneas ut oſtenderet magnitudinẽ timoris ſui, bene cauſam poſuit.
» Et pariter comitíq; oneríq; timentem.
Quid Iapix ut contemptis cæteris artificijs inglorius (quemadmodum poeta ait) uiueret, qualis cauſa proponitur?
» Ille ut depoſiti proferret fata parentis.
Ex eodem genere eſt,
» Fallit te incautum pietas tua.
Hæc enim cauſa illum hoſtibus etiam ſic miſerabilem fecit. Sed Aeneas cum hortatur ut ſepeliantur occiſi, quam cauſam proponit?
» Qui ſanguine nobis Hanc patriam peperere ſuo.
Nec non et indignatio demonſtratur à cauſa, ut illic,
» Multa gemens ignominiam, plagaśq; ſuperbi
» Victoris, tum quos amiſit inultus amores.
Et illud à cauſa eſt ex affectu indignantis,
» An ſolos tangit Atridas Iſte dolor?
» ſoliśq; licet capere arma Mycenis? Et illud,
» At tu dictis Albane maneres. Et illa omnia,
» Vendidit hic auro patriam.
» Quiq; ob adulterium cæſi,

» Nec partem poſuere ſuis.

Ad pathos mouendum nec duos illos prætermiſit locos, quos rhetores appellant à modo, & à materia. Modus eſt cum dico, occidit manifeſte uel occulte. Materia eſt cum dico, ferro uel ueneno. Demoſthenes de modo inuidiã Midiæ facit, ſe pulſatum cothurno. Cicero Verri. cum nudum quendã dicit ab eo ſtatuæ impoſitum. Virgilius non minus euidenter,

» Altaria ad ipſa trementem
» Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati. Et,
» Capulo tenus abdidit enſem.

Et illa omnia à modo ſunt,

» Roſtroq; immanis uultur adunco
» Immortale iecur tondens, & reliqua. Et,
» Quos ſuper atra ſilex iam iam lapſura cadenti
» Imminet aſſimilis.

Sed & miſericordiam à modo ſæpe commouet, ut de
» Orpheo, Latos iuuenem ſparſere per agros. Et illud,
» Obruit auſter aqua inuoluens nauemq;, uirosq;. Et,
» Saxum ingens uoluunt alij. Et,
» Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis.

Et in Georgicis,

» Nec uia mortis erat ſimplex.

& cætera in deſcriptione morbi. Sed & materia apud rhetores pathos mouet, ut dum queritur Cicero flammã ex lignis uiridibus factam, atq; ibi incluſum fumo necatum. Hoc enim à materia eſt, quoniam hic uſus eſt fumo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius ueneno. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum eſt. Idem facit, & cum flagellis cæſum queritur

ciuem Romanum. Inuenies idem apud Virgilium,
» At pater omnipotens denſa inter nubila telum
» Contorſit: non ille faces nec fumea tædis, & reliquā.
Eleganter autem illius quidem materiā eluſit, ex huius autem uera, & uehementi materia expreſſit iracundiam. Et ſingula quidem enumerauimus, ex quibus apud rhetores pathos naſcitur, quibus oſtendimus uſum Maronem. Sed nonnunquam Virgilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur, ut in Turno ab ætate,
» Miſerere parentis Longæui.
A` loco.
» Quem nunc mœſtum patria Ardea longe Diuidit.
Et circa Caſſandram ex modo,
» Ecce trahebatur.
Ex habitu corporis,
» Paſſis priameia uirgo Crinibus.
Ex loco.
» A` templo adytisq; Mineruæ.
Et circa Agamemnonem à patria,
» Ipſe mycenæus.
A` fortuna,
» Magnorum ductor Achiuûm.
A` neceſſitudine,
» Coniugis infandum. A` loco,
» Prima intra limina dextra.
Tacite quoq; quaſi per definitionem pathos mouere ſolet, cum res quæ miſerationem mouet, non dilucide dicitur, ſed datur intelligi, ut cum Mezentius dicit,
» Nunc alte uulnus adactum.

Quid enim aliud ex hoc intelligendum eſt, q̃ hoc altũ uulnus eſſe amittere filium? Et rurſus idem,

» Hæc uia ſola fuit qua perdere poſſes.

Sed hic ſcilicet accipiendũ eſt perire eſſe amittere filiũ. Et Iuturna cum queritur, ꝙ adiuuare fratrem pro-

» hibeatur, Immortalis ego.

Quid enim ſequitur? non eſt immortalis in luctu uiuere. Hæc ut dixi uim definitionis habent, & à poeta eleganter introducta ſunt. Sunt & in arte rhetorica ad Pathos mouendum etiam hi loci, qui dicuntur circa rem, & mouendis affectibus peropportuni ſunt. Ex quibus primus eſt à ſimili. Huius ſpecies ſunt tres, exemplum, parabola, imago. Græce παράδειγμα, παραβολὴ, εἰκών. Ab exemplo. Virgilius.

» Si potuit manes arceſſere coniugis Orpheus
» Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
» Si fratrem Pollux alterna morte redemit:
» = Quid Theſea magnum? Quid memorem Alciden? =
» Antenor potuit medijs elapſus achiuis

Hæc enim omnia miſericordiam mouent, quoniam indignum uidetur negari ſibi, quod alijs indultum eſt. Deinde uide unde auget inuidiam,

» Si potuit manes arceſſere coniugis Orpheus.

Habes cauſam diſparem. manes illic coniugis, hic patris: illic arceſſere, hic uidere.

» Treicia fretus cithara,

Hic materiam eius irriſit.

» Si fratrem Pollux alterna morte redemit:
» Itq; reditq; uiam totiens.

Hoc iam à modo. Plus eſt enim ſæpe ire, q̃ ſemel.

» = Quid Theſea, magnum Quid memorem Alciden?
Hic propter egregias perſonas non habuit quod minueret, uel quod augeret: uerum quod in illis elucebat, hoc ſibi iactat cum ijs eſſe commune.
» Et mi genus ab Ioue ſummo.
Simile eſt & illud ab indignatione. Quid enim ait Iuno?
» = Pallas'ne exurere claſſem Argiuum,
Iam hoc plus eſt, claſſem uictricem, quàm reliquias fugientium. Deinde cauſam minuit.
» Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei?
Quam minuit, ut noxam diceret, quod leuis culpæ nomen eſt. Et unius, quod facile poſſit ignoſci, Et furentis, ut nec culpa ſit. Et alibi,
» = Mars perdere gentem, Immanem Lapithum ualuit
Vides eaſdem obſeruationes, gentem et immanem. Deinde aliud exemplum,
» = Conceſſit in iras
» Ipſe deum antiquam genitor Calydona Dianæ.
Antiquam, ut plus honoris accederet ex uetuſtate. Deinde in utroque cauſam minuit,
» Quod ſcœlus aut Lapithis tantum aut Calydone merente?
Parabola uero quoniam magis hoc poetæ conuenit, ſæpiſſime pathos mouit: cum aut miſerabilem, aut iracundum uellet inducere. Miſerabilem ſic,
» Qualis populea mœrens philomela ſub umbra.
» Qualis commotis excita ſacris Thyas.
» Qualem uirgineo demiſſum pollice florem,
Et aliæ plurimæ patheticæ parabolæ, in quibus miſeratio eſt. Quid de ira?

» Ac ueluti pleno lupus inſidiatus ouilij,
» Dum fremit ad caulas. Et
» Mugitus ueluti fugit cum ſaucius aram Taurus.

Et alia plura ſimilia qui quærit inueniet. Et imago, quæ eſt à ſimili pars tertia, idonea eſt mouendis affe=ctibus. Ea fit cum aut forma corporis abſentis deſcri=bitur, aut omnino quæ nulla eſt fingitur. Vtrumq; Vir gilius eleganter fecit. Illud prius circa Aſcanium,

» O' mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
» Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.

Fingit uero cum dicit,

» Quam fama ſecuta eſt,
» Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Sed prior forma οἶκτον præſtat, hæc δείνωσιν, ideſt prior miſericordiam commouet, horrorem ſecunda. Sicut alibi,

» Et ſciſſa gaudens uadit diſcordia palla.
» Quam conſanguineo ſequitur bellona flagello.

Et omnia illa quæ de fama dixit. Sed illud nimium pathetice,

» Furor impius intus
» Sæua ſedens ſuper arma, & centum uinctus ahenis
» Poſt tergum nodis fremit horridus ore cruento.

Diximus à ſimili, nunc dicamus à minore pathos à poeta poſitum. Nempe cum aliquid proponitur, quod per ſe magnum ſit, deinde minus eſſe oſtenditur q̃ il=lud quod uolumus augeri, ſine dubio infinita miſera=tio mouetur. Vt eſt illud,

» O' felix una ante alias Priameia uirgo
» Hoſtilem ad tumulum Troiæ ſub mœnibus altis

» *Iuſſa mori.* =

*Primum quod ait, felix, comparationem ſui fecit. De-
inde poſuit à loco,*

» *Hoſtilem ad tumulum.* =

» *Et à modo, quod non minus acerbum eſt,*

» *Iuſſa mori.* =

*Sic ergo hæc accipienda ſunt, q̃uis hoſtilem ad tumu-
lum q̃uis iuſſa mori, felicior tamen q̃ ego, quia ſortitus
non pertulit ullos. Simile eſt & illud,*

» *O´ terq; quaterq; beati.*

Et quod de Paſiphae dicit,

» *Prœtides implerunt falſis mugitibus agros.*

Deinde ut minus hoc eſſe monſtraret.

» *At non tam turpes pecudum tamen ulla ſecuta eſt*

» *Concubitus.* =

*Quid illud? nonne uehementer patheticum eſt à mi-
nore?*

» *Nec uates Helenus, cum multa horrenda moneret,*

» *Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.*

*Quid hic intelligimus, niſi omnia quæ paſſus erat mi
nora illis uiſa, q̃ patris mortem?*

*A`maiore negauerunt quidam rem augeri poſſe. Sed
eleganter hoc circa Didonem Virg. induxit,*

» *Non aliter q̃ ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis*

» *Carthago, aut antiqua Tyrus.*

*Dixit enim non minorem luctum fuiſſe ex unius mor
te, q̃ ſi tota urbs, quod ſine dubio eſſet maius, ruiſſet. Et
Homerus idem fecit.*

» Τῷ δὲ μάλιστ᾽ ἄρ᾽ ἔην ἐναλίγκιον ὡσεὶ ἅπασα

» Ἴλιος ὀφρυόεσσα πυρὶ σμήχοιτο κατ᾽ ἄκρης

Eſt apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendum, qui dicitur, præter ſpem. Hunc Virgilius frequenter exercuit,

» *Nos tua progenies cœli quibus annuis arcem.*
& cætera. Et Dido.
» *Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,*
» *Et perferre ſoror potero. =*
Aeneas de Euandro,
» *Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani*
» *Fors & uota facit. = Et illud, = Aduena noſtri*
» *(Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli*
» *Diceret, hæc mea ſunt, ueteres migrate coloni.*

Inuenio tamen poſſe aliquem ex eo, quod iam ſperauerit, mouere pathos, ut Euander,

» *Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis,*
Et prædulce decus.

Oratores ὁμοιοπάθειαν uocant, quoties de ſimilitudine paſſionis pathos naſcitur, ut apud Virgilium,

» *= Fuit & tibi talis Anchiſes genitor. = Et,*
» *= Patriæ ſtrinxit pietatis imago. Et,*
» *= Subijt chari genitoris imago. Et Dido,*
» *Me quoq; per multos ſimilis fortuna labores.*

Eſt & ille locus ad permouendum pathos, in quo ſermo dirigitur, uel ad inanimalia, uel ad muta, quo loco oratores frequenter utuntur. Vtrunq; Virgilius bene pathetice tractauit, uel cum ait Dido,

» *Dulces exuuiæ, dum fata, deuſq; ſinebant:*
uel cum Turnus, = Tuq; optima ferrum
Terra tene. = Et idem alibi,
= Nunc ó nunquam fruſtrata uocatus

» Haſta meos. Et,
» Rhebe diu(res ſiqua diu mortalibus ulla eſt) Viximus:
Facit apud oratores pathos etiam addubitatio, quam græci ἀπόρησιν uocant. Eſt enim uel dolentis, uel iraſcentis, dubitare quid agas.
» En quid ago? rurſus ne procos irriſa priores
» Experiar? Et illud de Orpheo,
» Quid faceret? quo ſe rapta bis coniuge ferret?
Et de Niſo,
» Quid faciat? qua ui iuuenem, quibus audeat armis
Eripere? = Anna permouetur,
Quid primū deſerta querar? comitem'ne ſororē, &c.
Et atteſtatio rei uiſæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius ſic exequitur,
» Ipſe caput niuei fultum Pallantis & ora
» Vt uidit, leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud,
» Impleuitq; ſinum ſanguis. = Et,
» = Moriensq; ſuo ſe in ſanguine uerſat. Et,
» Crudelis nati monſtrantem uulnera cernit. Et,
» Ora uirum triſti pendebant pallida tabo. Et,
» Voluitur Euryalus læto, pulchrosq; per artus
» It cruor. = Et,
» Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro.
Facit hyperbole, id eſt, nimietas pathos: per quam exprimitur uel ira, uel miſericordia. Ira, ut cum forte dicimus, miles ille perire debuerat. quod eſt apud Virgilium.
» Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.
Miſeratio, cum dicit,
Daphni tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones Interitū.

Naſcitur præter hæc de nimietate uel amatorium, uel alterius generis pathos.

» *Si mihi non hæc lux toto iam longior anno eſt.*
Et illud ſeorſum,
» *Maria ante exurere Turno,*
» *Quam ſacras dabitur pinus.*

Exclamatio, quæ apud Græcos ἐκφώνησις dicitur, mouet pathos. Hæc fit interdum ex perſona poetæ, nonnunquam ex ipſius quem inducit loquentem. Ex perſona quidem poetæ eſt.

» *Mantua'ue miſeræ nimium uicina Cremonæ.*
» *Infelix utcunque ferent ea fata nepotes.*
» *Crimen amor ueſtrum. & alia ſimilia.*
Ex perſona uero alterius.
» *Dij capiti ipſius generiq; reſeruent. Et,*
» *Dij talia Grais Inſtaurate, pio ſi pœnas ore repoſco. Et,*
» *Dij talem terris auertite peſtem.*

Contraria huic figuræ ἀποσιώπησις, quod eſt taciturnitas. Nam ut illic aliqua exclamando dicimus, ita hic aliqua tacendo ſubducimus, quæ tamen intelligere poſſit auditor. hoc autem præcipue iraſcentibus conuenit, ut Neptunus.

» *Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.*
Et Mneſtheus,
» *Nec uincere certo.*
» *Quanquam o. ſed ſuperent, quibus hoc Neptune dediſti.*
Et Turnus,
» *Quanquam, ó ſi ſolitæ quicquam uirtutis adeſſet.*
Et in Bucolicis.
» *Nouimus & qui te tranſuerſa tuentibus hircis,*

» *Et quo, ſed faciles nymphæ riſere ſacello.*
Sed & miſeratio ex hac figura mota eſt à Sinone,
» *Donec Calchante miniſtro.*
» *Sed quid ego hæc autem nequicq̃ ingrata reuoluo?*
Naſcitur pathos & de repetitione, quam Græci ἐπαναφορὰν uocant: cum ſententiæ ab iiſdem nominibus incipiunt.
» *Hinc Virgilius. Eurydicen uox ipſa et frigida lingua,*
» *Ah miſeram Eurydicen anima fugiente uocabat,*
» *Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et Illud.*
» *Te dulcis coniunx, te ſolo in littore ſecum,*
» *Te ueniente die, te decedente canebat. Et illud.*
» *Te nemus Angitiæ, uitrea te Fucinus unda,*
» *Te liquidi fleuere lacus.*
Ἐπιτίμησις, quæ eſt obiurgatio, habet et ipſa Pathos, id eſt cum obiectis iiſdem uerbis refutamus.
» *Aeneas ignarus abeſt, ignarus abſit.*

Finis huius libri ita ut principium deſyderatur.

*P*Oſt hæc cum pauliſper Euſebius quieuiſſet, omnes inter ſe conſono murmure, Virgilium non minus oratorem, q̃ poetam habendum pronunciabant: in quo & tanta ornandi diſciplina, & tam diligens obſeruatio rhetoricæ artis oſtenderetur. Et Auienus, dicas mihi, inquit, uolo doctorum optime, ſi concedimus (ſicuti neceſſe eſt) oratorem fuiſſe Virgiliũ: ſi quis nunc uelit orandi artem conſequi, utrum magis ex Virgilio, an ex Cicerone proficiat? Video quid agis, inquit Euſebius, quid intendas, quo me trahere coneris, eò ſcilicet quo minime uolo, ad comparationem Maronis, & Tullij. Verecunde enim interrogaſti uter eorum præſtantior: quandoquidem neceſſario is pluri mum collaturus ſit, qui ipſe plurimũ præſtat. Sed iſtam mihi neceſſitatem altam, & profundam remittas uolo, quia non noſtrũ inter illos tantas componere lites. Nec auſim in utramuis partem talis ſententiæ author uideri. Hoc ſolum audebo dixiſſe, quia facundia Mantuani multiplex & multiformis eſt, & dicendi genus omne complectitur. Ecce enim in Cicerone ueſtro unus eloquẽtiæ tenor eſt, ille abundans, & torrẽs, & copioſus. Oratorum autem non ſimplex, nec una natura eſt, ſed hic fluit & redundat. contra ille breuiter & circumcise dicere affectat, tenuis quidam & ſiccus & ſobrius amat quandam dicendi frugalitatem. alius pingui & luculenta & florida oratione laſciuit. In qua tanta omnium diſſimilitudine unus omuino inuenitur Virgilius, qui

eloquentiam ex omni genere conflauerit. Reſpondit Auienus, *Apertius uellem me has diuerſitates ſub perſonarum exemplis doceres.* Quatuor ſunt, inquit Euſebius, genera dicendi. Copioſum, in quo Cicero dominatur. Breue, in quo Saluſtius regnat. Siccum, quod Frontoni aſcribitur. Pingue & floridum, in quo Plinius ſecundus quondam, & nunc nullo ueterum minor noſter Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quatuor genera reperies. Vis audire illum tanta breuitate dicentem, ut arctari magis, & contrahi breuitas ipſa non poſſit?

» Et campos ubi Troia fuit.

Ecce pauciſſimis uerbis maximam ciuitatem hauſit, & abſorpſit: non reliquit ille nec ruinam. Vis hoc ipſum copioſiſſime dicat?

» Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
» Dardaniæ: fuimus Troes: fuit Ilium: & ingens
» Gloria Teucrorum: ferus omnia Iuppiter Argos
» Tranſtulit: incenſa Danai dominantur in urbe.
» O patria, ó diuûm domus Ilium, et inclyta bello
» Mœnia Dardanidûm.
» Quis cladem illius noctis, quis funera fando
» Explicet? aut poſſit lachrymis æquare labores?
» Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quis fons, quis torrens, quod mare, tot fluctibus, quot hic uerbis inundauit? Cedo nunc ſiccum illud genus elocutionis.

» Turnus, ut anteuolans tardum præceſſerat agmen:
» Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
» Improuiſus adeſt: maculis quem Thracius albis

» Portat equus, criſtaq; tegit galea aurea rubra.

Hoc idem quo cultu, ꝗ̃ florida oratione cum libuerit proferetur?

» Forte ſacer Cybele Choreus olimq; ſacerdos
» Inſignis, longe phrygijs fulgebat in armis,
» Spumantemq; agitabat equum, quem pellis ahenis
» In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
» Ipſe peregrina ferrugine clarus & oſtro
» Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu,
» Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Sed hæc quidem inter ſe ſeparata ſunt. Vis autem uidere quemadmodum hæc quatuor genera dicendi Virgilius ipſe permiſceat, & faciat unum quoddam ex omni diuerſitate pulcherrimum temperamentum?

» Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
» Atq; leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis.
» Siue inde occultas uires & pabula terræ
» Pinguia concipiunt, ſiue illis omne per ignem
» Excoquitur uitium, atq; exudat inutilis humor.
» Sed durat magis, & uenas aſtringit hiantes,
» Ne tenues pluuiæ, rapidi'ue potentia ſolis
» Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat.

Ecce dicendi genus, quod nuſꝗ̃ alibi deprehẽdes, in quo nec præceps breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna ſiccitas, nec lætitia pinguis.

Sunt præterea ſtyli dicendi duo, diſpari moralitate diuerſi. Vnus eſt maturus et grauis, qualis Craſſo aſſignatur. Hoc Virgilius utitur, cum Latinus præcipit Turno.

» O' præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci

» *Virtute exuperas, tanto me impenſius æquum eſt*
» *Conſulere, & reliqua.*
Alter huic contrarius, ardens & erectus, & infenſus, quali eſt uſus Antonius. Nec hunc apud Virgiliũ fru-
» *ſtra deſyderaueris. Haud talia dudum*
» *Dicta dabas: morere, & fratrem ne deſere frater.*
Vides ne eloquentiam omni uarietate diſtinctam? quam quidem mihi uidetur Virgilius non ſine quodam præſagio, quo ſe omnium profectibus præparabat, de induſtria pmiſcuiſſe: idq; nõ mortali, ſed diuino ingenio prouidiſſe: atq; adeo non aliũ ducem ſecutus, q̃ ipſam rerũ omnium matrẽ naturam: hanc prætexuit uelut in muſica concordiã diſſonorũ. Quippe ſi mundũ ipſum diligenter inſpicias, magnam ſimilitudinẽ diuini illius, et huius poetici operis inuenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omniũ mores integra eſt, nunc breuis, nũc copioſa, nunc ſicca, nunc florida, nunc ſimul omnia, interdum lenis aut torrens: ſic terra ipſa, hic læta ſegetibus & pratis, ibi ſyluis & rupibus hiſpida: hic ſicca arenis, hic irrigua fontibus: pars uaſto aperitur mari. Ignoſcite, nec nimiũ me uocetis, qui naturæ rerũ Virgilium cõparaui. Intra ipſum enim mihi uiſum eſt, ſi dicerem decem rhetorũ, qui apud Athenas atticos floruerunt, ſtylos inter ſe diuerſos hũc unum permiſcuiſſe. Tunc Euangelus irridenti ſimilis, Bene, inquit, opificẽ deo à rure Mantuano poetam cõparas: quem Græcos rhetores, quorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeuerauerim. Vnde enim Veneto, ruſticis parentibus nato, inter ſyluas & frutices educato, uel leuis Græcarum notitiã literarum?

Et Euſtathius, Caue inquit Euangele Græcorum quenquam uel de ſummis authoribus tantum Græcæ doctrinæ hauſiſſe copiam credas, quantam ſollertia Maronis uel aſſecuta eſt, uel in ſuo opere digeſſit. Nam præter philoſophiæ, & aſtronomiæ amplam illam copiam, de qua ſupra diſſeruimus, non parua ſunt alia quæ traxit à græcis, & carmini ſuo tanquã illic nata conſeruit.

Et prætextatus, oratus ſis, inquit, Euſtathi, ut hæc quoq; communicata nobiſcum uelis, quantum memoria repente incitata ſuffecerit. Omnes prætextatum ſecuti ad diſſerendum Euſtathiũ prouocauerunt. Ille ſic incipit. Quæ Virgilius traxit à græcis, dicturũ ne me putatis ea quæ uulgo nota ſunt? ꝙ Theocritum ſibi fecerit paſtoralis operis authorem, ruralis Heſiodum? & ꝙ in ipſis Georgicis tempeſtatis, ſerenitatiſq; ſigna de Arati phænomenis traxerit? Vel ꝙ euerſionem Troiæ, cum Sinone ſuo & equo ligneo, cæteriſq; omnibus quæ librum ſecundum faciunt, à Piſandro penè ad uerbum tranſcripſerit: qui inter græcos poetas eminet opere, quod à nuptijs Iouis, & Iunonis incipiens uniuerſas hiſtorias, quæ medijs omnibus ſæculis uſq; ad ætatem ipſius Piſandri contigerunt, in unam ſeriem coactas redegerit: & unum ex diuerſis hiatibus temporum corpus effecerit? In quo opere inter hiſtorias cæteras interitus quoq; Troiæ in hunc modum relatus eſt. Quæ fideliter Maro interpretando, fabricatus eſt ſibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc, & talia ut pueris decantata prætereo. Iam uero Aeneis ipſa, non'ne ab Homero ſibi mutuata eſt, errorem primum ex Odyſſea, deinde

ex Iliade

ex Iliade pugnas? quia operis ordinem neceſſario rerũ ordo mutauit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum geſtum ſit, deinde reuertenti de Troia error contigerit Vlyſſi: apud Maronẽ uero Aeneæ nauigatio bella quæ poſtea in Italia ſunt geſta, præceſſerit. Rurſus Homerus in primo cum uellet iniquum Græcis Apollinem facere, cauſam ſtruxit de ſacerdotis iniuria. Hic ut Troianis Iunonem faceret infeſtam, cauſarũ ſibi congeriem cõparauit. Nec illud cũ cura magna relaturus ſum, licet (ut exiſtimo) non omnibus obſeruatum, ꝙ cum primo uerſu promiſiſſet producturum ſeſe de Troiæ

» littoribus Aeneam. = Troiæ qui primus ab oris
» Italiam, fato profugus Lauinaq; uenit
» Littora, ubi ad ianuam narrandi uenit, Aeneæ claſſem non de Troia, ſed de Sicilia producit.
» Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
» = Vela dabant læti:

Quod totum Homericis filis texuit. Ipſe enim uitans in poemate hiſtoricorum ſimilitudinem, quibus lex eſt incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem uſq; perducere: ipſe poetica diſciplina a rerum medio cœpit, & ad initiũ poſt reuerſus eſt. Ergo Vlyſſis errorem non incipit à Troiano littore deſcribere, ſed facit eum primo nauigantem de inſula Calypſonis, & ex perſona ſua perducit ad Phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipſe quemadmodum de Troia ad Calypſonem uſq; peruenerit. Poſt Phæacas rurſus Vlyſſis nauigationem uſq; ad Ithacam ex perſona propria poeta deſcribit. Quem ſecutus Maro, Aeneam de Sicilia producit: cuius nauigationem deſcribendo perdu

cit ad Libyam, Illic in cõuiuio Didonis narrat ipſe Ae neas uſq; ad Siciliam de Troia nauigationem ſuam: & addidit uno uerſu, q̃d iam copioſe poëta deſcripſerat.

Hinc me digreſſum ueſtris deus appulit oris.

Poſt Africam quoq; rurſus poeta ex pſona ſua iter claſſis uſq; ad ipſam deſcribit Italiam.

Interea medium Aeneas iam claſſe tenebat

» *Certus iter. Quid q̃ et omne opus Virgilianum ue*
» *lut de quodam Homerici operis ſpeculo formatum eſt? Nam & tempeſtas mira imitatione deſcripta eſt. Verſus utriusq; qui uolet conferat. Vt Venus in Nauſicaæ locum Alcinoi filiæ ſucceſſit. Ipſa autem Dido refert ſpeciem regis Alcinoi cõuiuiũ celebrantis. Scylla quoq; & Charybdis & Circe decenter attingitur, & pro ſolis armentis, ſtrophades inſulæ finguntur. At pro conſultatione inferorum, deſcenſus ad eos cum comitatu ſacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori, ſed et infeſto Aiaci, infeſta Dido: & Tireſiæ conſilijs, Anchiſæ monita reſpondent. Iam prælia Iliadis, & uulnerum non ſine diſciplinæ perfectione deſcriptio, & enumeratio auxiliorum duplex, & fabricatio armorũ, & ludicri certaminis uarietas, ictumq́; inter reges & ruptum fœdus, & ſpeculatio nocturna, & legatio reportans à Diomede repulſam, Achillis exemplo, & ſuper Pallante ut Patroclo lamentatio: & altercatio, ut Achillis, & Agamemnonis, ita Drancis, & Turni. (Vtrobiq; enim alter ſuum, alter publicum cõmodum cogitabat): pugna ſingularis Aeneæ, atq; Turni, ut Achillis, & Hectoris: & captiui inferis deſtinati, ut illic Patrocli, hic Pallantis,*
Sulmone creatos

Quattuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens
Viuentes rapit inferias, quos immolet umbris.
Quid q̄ pro Lycaone Homerico, qui inter fugientes de
prehenſus, nō mirum ſi ad preces confugerat, nec tamē
Achilles propter occiſi Patrocli dolorem pepercit, ſimi
li conditione Magus in medio tumultu ſubornatus eſt.
Inde Mago procul infeſtam contenderat haſtam.
Et cum ille genua amplectens uitam ſupplex petiſſet,
» reſpondit, Belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto.
Sed & inſultatio Achillis in ipſum Lycaonem iam pe
remptum, in Tāquitium à Marone trāſfertur. Ille ait.
Ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ᾽ ἰχθύσιν, οἵ σ᾽ ὠτειλῆς
αἷμ᾽ ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες, οὐδέ σε μήτηρ
Ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται. ἀλλὰ Σκάμανδρος
Οἴσει δινήεις, εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον. & cætera.
At hic noſter. Iſtic nunc metuende iace, & reliqua.
Et ſi uultis me & ipſos proferre uerſus ad uerbum pe
nè tranſlatos, licet omnes præſens memoria non ſugge
rat, tamen qui ſe dederint obuios annotabo.
Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.
Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit?
Veſter, licet periodo uſus, idem tamen dixit.
» Adduxit longe, donec curuata coirent
» Inter ſe capita, & manibus iam tangeret æquis
» Læua aciem ferri, dextra neruo'q; papillam.
» Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
» Φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
» Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
» Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.

» Nec iam amplius ullæ
» Apparent terræ, cœlum undiq;, & undiq; pontus.
» Πορφύρεον δ' ἄρα κῦμα περιστάθη οὔρεϊ ἶσον, κυρτωθέν.
» Curuata in montis faciem circumſtetit unda.
Et de tartaro ille ait.
τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.
» Bis patet in præceps tantum: tenditq; ſub umbras:
» Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus olympum.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.
Poſtq̃ exempta fames, & amor cõpreſſus edendi.
Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα ζεύς,
τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν,
Νηῶν μὲν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε
Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.
» Audijt: & uoti phœbus ſuccedere partem
» Mente dedit: partem uolucres diſperſit in auras.
» καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μετόπισθε γένωνται.
» Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
» Et nati natorum: & qui naſcentur ab illis.
Et alibi ille ait.
Καὶ τότ' ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ
Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.
Hic de duobus unum fabricatus eſt.
» Extemplo Aeneæ ſoluuntur frigore membra.
Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν
Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων
» Armipotens præſes belli Tritonia uirgo
» Frange manu telum phrygij prædonis, & ipſum
» Pronum ſterne ſolo, portisq; effunde ſub ipſis.
Ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα

Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.
» Ingrediturq́; ſolo, & caput inter nubila condit.
Ille de ſomno ait.
καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
» Dulcis & alta quies: placidæq́; ſimillima morti.
Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ, μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν
Οὐδ' ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψεν
Φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν «
Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας «
Πρὸς Διὸς εἰρύαται. ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος. «
» Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam forte gerebat) «
» Nunq̃ fronde leui fundet uirgulta neq; umbram, «
» Cum ſemel in ſyluis imo de ſtirpe reciſum «
» Matre caret, poſuitq́; comas & brachia ferro, «
» Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro «
» Incluſit, patribusq́; dedit geſtare Latinis. «
Sed iam ſi uidetur à collatione uerſuum tranſlatorum «
faceſſo, ut nec uniformis narratio pariat ex ſacietate fa- «
ſtidiũ: et ſermo ad alia non minus præſenti cauſæ apta
uertatur. Perge quæſo, inquit Auienus, omnia quæ de
Homero ſubtraxit inueſtigare. Quid enim ſuauius, q̃
duos præcipuos uates audire idem loquentes? Quia cum
tria hæc ex æquo impoſſibilia putentur, uel Ioui fulmẽ,
uel Herculi clauã, uel uerſum Homero ſubtrahere: qđ
et ſi fieri poſſet, aliũ tamen nullum deceret uel fulmen
præter Iouem iacere, uel certare præter Herculem ro-
bore, uel canere quod cecinit Homerus: hic opportune in

opus ſuum quæ prior uates dixerat trãſferendo, fecit ut ſua eſſe credantur. Ergo pro uoto omnium feceris, ſi cum hoc cœtu communices uelis quæcũq; à ueſtro noſter poeta mutuatus eſt. Cedo igitur, Euſtathius ait, Virgilianum uolumen: quia locos eius ſingulos inſpiciens, Homericorũ uerſuum promptius admonebor. Cũq; Symmachi iuſſu famulus de bibliotheca petitum librũ detuliſſet, temere uoluit Euſtathius. Et dũ uerſus quos fors obtuliſſet inſpiceret, uidete, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem.

» Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
» Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
» Frangitur: inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
» Hinc atq; hinc uaſtæ rupes, geminiq; minantur
» In cœlum ſcopuli; quorum ſub uertice late
» Aequora tuta ſilent. tum ſyluis ſcena coruſcis
» Deſuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra.
» Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum.
» Intus aquæ dulces, uiuoq; ſedilia ſaxo,
» Nympharum domus. hic feſſas non uincula naues
» Vlla tenent; unco non alligat ancora morſu.

Φόρκυνος δέ τις ἐστὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος.
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης· δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ.
Αὐταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπτηυῖαι.
Αἵ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
Ἔκτοθεν, ἔντοθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσσελμοι, ὅτ' ἂν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.
Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.
Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηιάδες καλέονται

Ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
λάϊνοι, ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

Et cum rogaſſet Auienus, ut non ſparſim ſed ab initio per ordinem annotaret, ille manu retractis in calcem folijs, ſic exorſus eſt.

» Aeole (namq; tibi diuum pater, atq; hominum rex
» Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento)
» Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:
» Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
» Connubio iungam ſtabili, propriamq; dicabo:

Ἀλλ' ἴθι ἐγὼ δέ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν
πασιθέην ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.

Tempeſtas Aeneæ Aeolo concitante cum allocutione ducis res ſuas conclamantis, de Vlyſſis tempeſtate, & allocutione deſcripta eſt: in qua Aeoli locum Neptunus obtinuit. Verſus quoniam utrobiq; multi ſunt, non inſerui. Qui uolet legere ex hoc uerſu habebit exordium.

» Hæc ubi dicta, cauum conuerſa cuſpide montem.

Et apud Homerum de quinto Odyſſeæ.

ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων.

» Vt primum lux alma data eſt: exire, locoſq;
Explorare nouos, quas uento acceſſerit oras,
» Qui teneant (nam inculta uidet) homines'ne, feræ'ne,
» Quærere conſtituit: ſocijſq; exacta referre.
» Ἑζόμενος δ' ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν.
ὤ μοι ἐγώ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω.
ἦ ῥ' οἵ γ' ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι.

Ἠὲ φιλόξεινοι καί σφι νόος ἐστὶ θεουδής·
Ἀλλά γ' ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι, ἠδὲ ἴδωμαι.
» Nulla tuarum audita mihi, neq; uiſa ſororum,
» O quàm te memorem Virgo, nanq; haud tibi uultus
» Mortalis: nec uox hominem ſonat. ó dea certe,
» An Phœbi ſoror, an nympharum ſanguinis una,
Γουνοῦμαί σε ἄνασσα, θεός νύ τις, ἢ βροτός ἐσσί.
Εἰ μέν τις θεός ἐσσί, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρη μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.
» O dea, ſi prima repetens ab origine pergam:
» Et uacet annales noſtrorum audire laborum:
» Ante diem clauſo componet Veſper olympo,
Πάσας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
Ὅσσας ἡρώων ἀλόχους ἴδον, ἠδὲ θύγατρας
Πρὶν γάρ κεν καὶ νὺξ φθίτ' ἄμβροτος. Vel
ῥηϊδίως κεν ἔπειτα καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ἅπαντα
Οὔ τι διαπρήξαιμι λέγων ἐμὰ κήδεα θυμοῦ
Ὅσσα γε δὴ ξύμπαντα θεῶν ἰότητι μόγησα
» At Venus obſcuro gradienteis aere ſepſit:
» Et multum nebulæ circum Dea fudit amictu:
» Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet:
» Moliri'ue moram, aut ueniendi poſcere cauſas.
Καὶ τότ' Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ' ἴμεν, ἀμφὶ δ' Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,
Μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
Κερτομέοι τ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη
» Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
» Exercet Diana choros: quam mille ſecutæ
» Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. illa pharetram

» Fert humero: gradienſq; deas ſupereminet omneis.
» Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
» Talis erat Dido: talem ſe læta ferebat.
Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα
ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ,
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
ὣς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
» Reſtitit Aeneas: claraq; in luce refulſit,
» Os, humeroſq; deo ſimilis: nãq; ipſa decoram
» Cæſariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ,
» Purpureum, & lætos oculis adflarat honores.
» Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
» Argentum, Pariuſue lapis circundatur auro.
τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαυῖα
Μείζονά τ' εἰσιδέειν, καὶ πάσσονα. κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνήρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.
ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.
» Coram quam quæritis, adſum
» Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.
Κεῖνος μέν τοι ὅδ' αὐτὸς ἐγὼ, πάτερ, ὃν σὺ μεταλλᾷς
ἤλυθον, εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν.
» Conticuere omnes: intentiq; ora tenebant.
ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

» Infandum Regina iubes renouare dolorem:
» Troianas ut opes, & lamentabile regnum
» Eruerint Danai: =
σοί δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα
Εἴρεσθ', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
» Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Mineruæ:
» Et molem mirantur equi: primusq; Thymœtes
» Duci intra muros hortatur: & arce locari:
» Siue dolo: ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant.
» At Capys, & quorum melior ſententia menti,
» Aut pelago Danaûm inſidias, ſuſpectaq; dona
» Præcipitare iubent: ſubiectisq; urere flammis:
» Aut terebrare cauas uteri, & tentare latebras.
» Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus.
ὣς ὁ μὲν εἱστήκει· τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον
Ἥμενοι ἀμφ' αὐτὸν· τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή.
Ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ,
ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης,
ἢ ἐάαν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι.
» Vertitur interea cœlum: & ruit oceano nox
» Inuoluens umbra magna terramq; polumq;
ἐν δ' ἔπεσ' ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο
ἕλκων νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.
» Hei mihi qualis erat: quantum mutatus ab illo
» Hectore: qui redit exuuias indutus Achillis:
» Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes.
ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτι νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέῳ.
» = Iuuenisq; Chorœbus
» Mygdonides: illis qui ad Troiam forte diebus

» Venerat, inſano Caſſandræ incenſus amore:
» Et gener auxilium Priamo, Phrigibuſq; ferebat.
Πέφνε γὰρ Ὀθρυονῆα Καβησόθεν ἔνδον ἐόντα,
Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει.
ᾔτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Κασσάνδρην ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον,
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας Ἀχαιῶν.
» Sic animis iuuenum furor additus. inde, lupi ceu
» Raptores atra in nebula, quos improba uentris
» Exegit cæcos rabies: catuliq; relicti
» Faucibus expectant ſiccis: per tela, per hoſtes
» Vadimus, haud dubiã in mortem: mediæq; tenemus
» Vrbis iter: nox atra caua circumuolat umbra.
οἱ δὲ λύκοι ὥς
ὠμοφάγοι, τοῖσίν τε περὶ φρεσὶν ἄσπετος ἀλκὴ
οἵ τ' ἔλαφον κεραὸν μέγαν οὔρεσι δῃώσαντες
δάπτουσιν. &c.
» Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem
» Preſſit humi nitens trepiduſq; repente refugit
» Attollentem iras, & cærula colla tumentem,
» Haud ſecus Androgeus uiſu tremefactus abibat.
ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
Ἄψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τέ μιν εἷλε παρειάς,
ὣς αὖτις καθ' ὅμιλον ἔδυ Τρώων ἀγερώχων
Δείσας Ἀτρέος υἱὸν Ἀλέξανδρος θεοειδής.
» Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
» Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat:
» Nunc poſitis nouus exuuijs, nitiduſq; iuuenta,
» Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
» Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.

» Non ſic aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis
» Exijt: oppoſitasq; euicit gurgite moles:
» Fertur in arua furens cumulo: camposq; per omnes
» Cum ſtabulis armenta trahit.
Θῦε γὰρ ἀμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς
Χειμάῤῥῳ, ὅς τ᾽ ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας,
Τὸν δ᾽ οὔτ᾽ ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσιν,
Οὔτ᾽ ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων
Ἐλθόντ᾽ ἐξαπίνης, ὅτ᾽ ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος,
Πολλὰ δ᾽ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλ᾽ αἰζηῶν.
» Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
» Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
» Par leuibus uentis, uolucriq; ſimillima ſomno.
Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπτατο.
Alia tempeſtas Aeneæ hic, & illic Vlyſſis, numeroſis ambæ uerſibus. Sed hec incipiunt ita.
» Poſtquam altum tenuere rates: nec iam amplius ullæ. Ille ait.
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς
Ζεὺς δ᾽ ἄμυδις βρόντησε, καὶ ἔμβαλε νηὶ κεραυνὸν &c.
» Accipe, & hæc manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint puer.
Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι

Μνῆμ' Ἑλένης χειρῶν.

» *Tendunt uela noti: fugimus ſpumantibus undis*
» *Qua curſum uentusq́; gubernatorq́; uocabant.*

Ἵκμενον οὖρον ἵει πλησίστιον ἐσθλὸν ἑταῖρον
Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα
Ἡμεῖς δ' ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
Ἥμεθα· τὴν δ' ἄνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν.

» *Dextrum ſcylla latus, læuum implacata charybdis*
» *Obſidet: atq; imo barathri ter gurgite uaſtos*
» *Sorbet in abruptum fluctus: rurſusq; ſub auras.*
» *Erigit alternos: & ſydera uerberat unda.*
» *At ſcyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris*
» *Ora exertantem, & naueis in ſaxa trahentem.*
» *Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo*
» *Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtris.*
» *Delphinum caudas utero cōmiſſa luporum.*
» *Præſtat trinacri metas luſtrare Pachyni*
» *Ceſſantem: longos & circunflectere curſus:*
» *Quam ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro*
» *Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.*

Homerus de Charybdi, & de Scylla.

Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
Δεινὸν ἀνεῤῥοίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὡς ἐν πυρὶ πολλῷ,
Γᾶσα ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ' ἄχνη
Ἄκροισι σκοπέλοισιν, ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν.
Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
Γᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέῃ.

» Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς ἀργειφόντης.
» Ac ueluti annoſam ualido cum robore quercum
» Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
» Eruere inter ſe certant: it ſtridor: & altæ
» Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
» Ipſa hæret ſcopulis: & quantum uertice ad auras
» Aethereas, tantum radice in tartara tendit.
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
Αἵ τ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα.
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέες ἀραρυῖαι.
» Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
» Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ τιθωνοῖο
ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι,
» Vt pelagus tenuere rates: nec iam amplius ulla
» Occurrit tellus: maria undiq;, & undiq; cœlum:
» Olli cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
» Noctem, hyememq́; ferens: et inhorruit unda tenebris.
Ἀλλ' ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρονίων etc. Vide ſupra.
» Vinaq; fundebat pateris: animamq́; uocabat
» Anchiſæ magni, manesq́; Acheronte remiſſos.
Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
Ψυχὴν κικλήσκων πατροκλῆος δειλοῖο.
» Leuibus huic hamis conſertam, auroq́; trilicem
» Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe
» Victor, apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto:
Τῷ μὲν ἐγὼ δώσω τόδε φάσγανον ἀργυρόηλον,
Καλὸν, θρηΐκιον, τὸ μὲν ἀστεροπαῖον ἀπηύρων.

Et curſorũ certamen utrobiq; ſimile. Et q̃ a uerſibus eſt apud utrunq; numeroſis, locum loco ſimilem lector inueniet. Initia hæc ſunt.

» Hæc ubi dicta: locum capiunt: ſignoq; repente.

ὣς ἔφατ᾽, ὤρνυτο δ᾽ αὐτίκ᾽ οἰλῆος ταχὺς αἴας.
Ἂν δ᾽ Ὀδυσσεὺς πολύμητις, ἔπειτα δὲ νέστορος υἱός.

Pugilum certamen apud hunc incipit.

» Conſtitit in digitos extẽplo arrectus uterq;. Apud illũ

Ἄντα δ᾽ ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ᾽ ἄμφω
σύν ῥ᾽ ἔπεσον, σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.

Si uelis comparare certantes ſagittis, inuenies hæc utriusq; principia.

» Protinus Aeneas celeri certare ſagitta.

Αὐτὰρ ὁ τοξευτῇσι τίθει ἰόεντα σίδηρον
Κὰδ δ᾽ ἐτίθει, δέκα μὲν πελέκεας, δέκα δ᾽ ἡμιπέλεκκα.

Capita locorum ubi longa narratio eſt dixiſſe ſufficiet, ut quid unde natum ſit, lector inueniat.

» Dixerat. & tenues fugit, ceu fumus in auras.

Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠύτε καπνός
ᾤχετο τετριγυῖα.

» Aeneas, quo deinde ruis, quo proripis inquit?
» Quem fugis? aut quis te à noſtris complexibus arcet?

Μῆτερ ἐμή. τί νύ μ᾽ οὐ μίμνεις ἑλέειν μεμαῶτα,

» Ter conatus erat collo dare brachia circùm
» Ter fruſtra comprenſa manus effugit imagò

Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπτατο,

Sepultura Palinuri formata eſt de Patrocli ſepultura, Hæc incipit.

Principio

» Principio pinguem tædis & robore ſecto: Ille ſic ait.
Κηδεμόνες δὲ παρ' αὖθι μένον καὶ νήεον ὕλην.
Ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα.

Ipſa uero utriuſq; tumuli inſignia q̃ paria?

» At pius Aeneas ingenti mole ſepulchrum
» Imponit, ſuaq́; arma uiro remumq́;, tubamq́;
» Monte ſub aerio: qui nunc Miſenus ab illo
» Dicitur: æternumq́; tenet per ſæcula nomen.
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ,
Τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.
» Tum conſanguineus læti ſopor, =
Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο
Καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν.
Νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
» Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,
» Per genitorem oro, per ſpes ſurgentis Iuli,
» Eripe me his inuicte malis. aut tu mihi terram
» Inijce (nanq; potes) portuſq; require Velinos.
Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων
Πρός τ' ἀλόχου καὶ πατρὸς, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα,
Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες.
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν
Νοσφισθεὶς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοί ἐστιν
σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
» Necnon & Tityon terræ omniparentis alumnum
» Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
» Porrigitur: roſtroq; immanis uultur obunco
» Immortale iecur, tondens, fœcundaq; pœnis

» Viſcera, rimaturq; epulis: habitatq; ſub alto
» Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Καὶ τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί,
Λητὼ γὰρ εἵλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Πυθῶ δ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος
» Non mihi ſi linguæ centum ſint: oraq; centum:
» Ferrea uox: omnes ſcelerum comprendere formas,
» Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem,
πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν
φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη,
» Hinc exaudiri gemitus; iræq; leonum
» Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum:
» Setigeriq; ſues, atq; in præſepibus urſi
» Sæuire: ac formæ magnorum ululare luporum.
» Quos hominum ex facie Deà ſæua potentibus herbis
» Induerat Circe in uultus, ac terga ferarum.
ηὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης,
ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες,
τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.
» Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cuius egentes
» Littus ad Auſonium tot per uada cærula uexit?
» Siue errore uiæ, ſeu tempeſtatibus acti,
» Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto:
ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστὲ, πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε,

οἷά τε ληϊστῆρες ὑπὲρ ἅλα τοί τ' ἀλόωνται
ψυχὰς παρθέμενοι κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.
» *Cum ſeſe è paſtu referunt: & longa canoros*
» *Dant per colla modos: ſonat amnis, & Aſia longe*
» *Pulſa palus.*
τῶν δ' ὥστ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμενα πτερύγεσσι,
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.
» *Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret*
» *Gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:*
» *Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti*
» *Ferret iter: celeris nec tingeret æquore plantas.*
αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπῶν θέον οὐδὲ κατέκλων.
αἱ δ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.
» *Veſcitur Aeneas ſimul, & Troiana iuuentus*
» *Perpetui tergo bouis, & luſtralibus extis.*
τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι.
νώτοισι δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν
» *Poſtquam exempta fames: & amor compreſſus edendi:*
» *Rex Euandrus ait.*
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν.
» *Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,*
» *Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.*
» *Conſurgit ſenior, tunicáque; inducitur artus:*

» Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis.
» Tum lateri, atq; humeris tegeæum ſubligat enſem,
» Demiſſa ab læua pantheræ terga retorquens.
» Necnon & gemini cuſtodes limine ab alto
» Procedunt, greſſumq; canes comitantur herilem.
Ἕζετο δ' ὀρθωθεὶς, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
Καλὸν, νηγάτεον. περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος.
Ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.
Ἀμφὶ δ' ἄρ ὤμοισιν βαλέτο ξίφος ἀργυρόηλον
βῆ δ' ἴμεν εἰς ἀγορὴν, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος
Οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.
O' mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos:
Qualis eram, cum primam aciem Præneſte ſub ipſa
» Straui: ſcutorumq; incendi uictor aceruos:
» Et regem hac Herilum dextra ſub tartara miſi:
» Naſcenti cui tres animas Feronia mater
» (Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda:
» Ter læto ſternendus erat: cui tum tamen omnis
» Abſtulit hæc animas dextra: & totidem exuit armis.
Εἴθ' ὣς ἡβώοιμι, βιὴν δέ μοι ἔμπεδος εἴη
Ὡς ὁπότ' ἠλείοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη
Ἀμφὶ βοηλασίην, ὅτ' ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα
Ἐσθλὸν ὑπειροχίδην. ὃς ἐν ἤλιδι ναιετάασκεν,
ῥύσι' ἐλαυνόμενος. ὁ δ' ἀμύνων ᾗσι βόεσσι,
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ὑπὸ χειρὸς ἄκοντι.
Κὰδ δ' ἔπεσεν.
» Qualis, ubi oceani perfuſus lucifer unda,
» Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes:
» Extulit os ſacrum cœlo: tenebraſq; reſoluit.
Οἷος δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ

Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.
» En perfecta mei promiſſa coniugis arte
» Munera: ne mox, aut Laurentes nate ſuperbos,
» Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
» Dixit: & amplexus nati Cytherea petiuit:
» Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu.
Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
Τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
Τεῦξε δέ οἱ κυνέην βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν
Καλὴν, δαιδαλέην, ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε,
Τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο
Αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις
Μητρὸς ἀχιλλῆος θῆκε προπάροιθεν ἀείρας.
» Ille deæ donis, & tanto lætus honore,
» Expleri nequit, atq; oculos per ſingula uoluit:
» Miraturq́; interq́; manus, & brachia uerſat
Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα,
Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ᾗσιν ἐτάρπετο δαίδαλα λεύσσων.
» Iri decus cœli, quis te mihi nubibus actam
» Detulit in terras? =
Ἶρι θεά, τίς τ' ἄρ σε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε;
» Nec ſolos tangit Atridas Iſte dolor.
Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας
Ἀτρείδης, ἦ οὐχ ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο.
ἦ μοῦνοι φιλέουσι ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεῖδαι.
» Sed uos ó lecti, ferro quis ſcindere uallum
» Apparat? & mecum inuadit trepidantia caſtra?

» Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
» Procurate uiri: & pugnam ſperate parati.
Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.
» Sic ait illachrymans: humero ſimul exuit enſem
» Auratum: mira quem fecerat arte Lycaon
» Gnoſius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
» Dat Niſo Mneſtheus pellem, horrentiſq; leonis
» Exuuias: galeam fidus permutat Alethes.
Τυτεΐδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
ράσγανον ἄμφηκες, τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηυσὶ λέλειπτο,
καὶ σάκος, ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
ταυρείην, ἄφαλόν τε, καὶ ἄλοφον, ἥτε καταῖτυξ
κέκληται, ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν:
μηριόνης δ' ὀδυσῆϊ δίδου βιὸν, ἠδὲ φαρέτρην Καὶ ξίφος
» Protinus armati incedunt: quos omnes euntes
» Primorum manus ad portas, iuuenumq;, ſenumq;
Proſequitur uotis necnon & pulcher Iulus.
τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην,
βὰν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.
» Egreſſi ſuperant foſſas: noctiſq; per umbram
» Caſtra inimica petunt, multis tamen ante futuri
» Exitio. paſſim uino, ſomnoq; per herbam
» Corpora fuſa uident: arrectos littore currus:
» Inter lora, rotaſq; uiros: ſimul arma iacere:
» Vina ſimul. prior Hyrtacides ſic ore locutus.
» Euryale audendum dextra: nunc ipſa uocat res:
» Hac iter eſt tu nequa manus ſe attollere nobis
» A tergo poſſit, cuſtodi: & conſule longe.
» Hæc ego uaſta dabo: & lato te limite ducam.
τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα

αἶψα δ' ἐπὶ θρηικῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες.
οἱ δ' εὗδον καμάτῳ ἀδηκότες. ἔντεα δέ σφιν
καλὰ παρ' αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον
τριστοιχεί, παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι. Et paulo
πὸν δ' ὀδυσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν διομήδεϊ δεῖξεν. (poſt.
οὗτός τοι διόμηδες ἀνήρ, οὗτοι δέ τοι ἵπποι,
ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτης ἱμᾶσι δέδεντο,
οὓς νῶϊν πίφαυσκε δόλων, ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς
ἀλλ' ἄγε δὴ πρόφερε κρατερὸν μένος, οὐδέ τί σε χρὴ
ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν, ἀλλὰ λὺ' ἵππους,
ἠὲ σύ γ' ἄνδρας ἔναιρε, μελήσουσι δέ μοι ἵπποι.

» Sed non augurio potuit depellere peſtem.
ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν.

» Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
» Titoni croceum linquens aurora cubile.
ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ τιθωνοῖο
ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέρει ἠδὲ βροτοῖσι.

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excuſſos de manibus radios, & penſa demitteret: ut per muros & uirorũ agmina ululans & coma ſciſſa decurreret: ut effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha ſumpſit lamentante mortem mariti.
ὣς φαμένη, μεγάροιο διέσσυτο μαινάδι ἴση
παλλομένη κραδίην. ἅμα δ' ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.
αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε καὶ ἀνδρῶν ἷξεν ὅμιλον,
ἔστη παπτήνασ' ἐπὶ τείχει. τὸν δ' ἐνόησεν
ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος.

» O uere Phrygiæ (neq; enim Phryges.)
ὦ μοι ἀπειλητῆρες ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτι ἀχαιοί.

» Quos alios muros? quæ iam ultra mœnia habetis?

» Vnus homo, & ueſtris ó ciues undiq; ſeptus
» Aggeribus, tantas ſtrages impune per urbem
» Ediderit? iuuenum primos tot miſerit orco?
» Non infelicis patriæ, ueterumq; deorum,
» Et magni Aeneæ ſegnes miſeretq;, pudetq;?

» Tela manu iaciunt: quales ſub nubibus atris
» Strymoniæ dant ſigna grues: atq; æthera tranant
» Cum ſonitu: fugiuntq; notos clamore ſecundo.
Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὣς
Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό.
Αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.
» Ardet apex capiti: criſtiſq; à uertice flamma
» Funditur: & uaſtos umbo uomit aureus ignes:
» Non ſecus, ac liquida ſiquando nocte cometæ
» Sanguinei lugubre rubent: aut ſirius ardor
» Ille ſitim, morboſq; ferens mortalibus ægris,
» Naſcitur: & læuo contriſtat lumine cœlum.
Δαῖέ οἱ ἐκ κορυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
Ἀσέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιςα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.
Γαμφαίνονθ' ὥς τ' ἀσέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο.
ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν, ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
φαίνονται, πολλοῖσι μετ' ἄςρασι νυκτὸς ἀμολγῷ,
Ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Stat ſua cuiq; dies: breue, & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ:
Μοῖραν δ' οὔτινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
Οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
Νῦν δ' ἔμπης γὰρ κῆρες ἐφεστᾶσι θανάτοιο
Μυρίαι. ἃς οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν οὐδ' ὑπαλύξαι.
» *Fata uocant, metasq; dati peruenit ad æui.*
Ἤιε, τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακὴ, θανάτοιο τέλος δέ.
Per patrios manes, & ſpes ſurgentis Iuli
» *Te precor, hanc animam ſerues, natoq;, patriq;:*
» *Eſt domus alta: iacent penitus defoſſa talenta*
» *Cælati argenti: ſunt auri pondera facti,*
» *Infectiq; mihi: non hic uictoria Teucrum*
» *Vertitur: aut anima una dabit diſcrimina tanta.*
» *Dixerat. Aeneas contra cui talia reddit,*
» *Argenti, atq; auri memoras, quæ multa talenta*
» *Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus*
» *Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto,*
» *Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iulus.*
» *Sic fatus, galeam læua tenet: atq; reflexa*
» *Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem.*
Ζώγρει Ἀτρέος υἱέ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα,
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται,
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.
Τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα
Εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν
» *Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans,*
» *(Suadet enim ueſana fames) ſi forte fugacem*
» *Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum:*
» *Gaudet hians immane: comasq; arrexit: & hæret*

» Viſceribus ſuper accumbens, lauit improba teter
» Ora cruor.
» Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.

ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα
πεινάων

» Spargitur & tellus lachrymis, ſparguntur & arma

δεύοντο ψάμαθοι, δεύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν
δάκρυσι

» Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus:
» Iamq; adeo Rutulum thoracẽ indutus, ahenis
» Horrebat ſquamis: ſuraſq; incluſerat auro,
» Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat enſem:
» Fulgebatq; alta decurrens aureus arce:

κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
καλὰς ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας,
δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν,
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χάλκεον αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
εἵλετο, τοῦ δ' ἀπάνευθε σέλας γένετ' ἠΰτε μήνης.

» Purpureus ueluti cum flos ſucciſus aratro
» Langueſcit moriens: laſſoq; papauera collo
» Demiſere caput: pluuia cum forte grauantur.

μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥ τ' ἐνὶ κήπῳ
καρπῷ βριθομένη, νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν

Et hæc quidem iudicio legentium relinquenda ſunt, ut ipſi æſtiment quid debeant de utriuſq; collatione ſentire. Si tamen me conſulas, nõ negabo, nonnunquã Virgiliũ in transferendo denſius excoluiſſe, ut in hoc loco,

» Qualis apes æſtate noua per florea rura

» Exercet ſub ſole labor: cum gentis adultos
» Educunt fœtus: aut cum liquentia mella
» Stipant: & dulci diſtendunt nectare cellas:
» Aut onera accipiunt uenientum: aut agmine facto
» Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.
» Feruet opus: redolentq́; thymo fragrantia mella.

ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν.
αἱ μὲν, τ' ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ, τε ἔνθα.

Vides deſcriptas apes à Virgilio opifices, ab Homero uagas? Alter diſcurſum & ſolam uolatus uarietatem, alter exprimit natiuæ artis officium.

In his quoq; uerſibus Maro extitit locupletior interpres,
» O ſocij (neq; enim ignari ſumus ante malorū)
» O paſſi grauiora, dabit deus his quoq; finem.
» Vos & Scyllæam rabiem, penituſq; ſonantes
» Acceſtis ſcopulos: uos & Cyclopea ſaxa
» Experti. reuocate animos: mæſtumq́; timorem
» Mittite. forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.
» Per uarios caſus, & reliqua.

ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω τι κακῶν ἀδαήμονές εἰ μὲν
οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν, ἢ ὅτε κύκλωψ
εἴλει ἐνὶ σπῆ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι,
ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόῳ τε
ἐκφύγομεν, καί που τῶνδε μνήσεσθαι ὀΐω.

Vlyſſes ad ſocios unam commemorauit ærumnam. Hic ad ſperandam præſentis mali abſolutionem, gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit, hic apertius, Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

Sed & hoc quod noſter adiecit, ſolatiũ fortioris eſt. Suos enim non tantùm exemplo euadendi, ſed & ſpe futuræ fœlicitatis animauit, per hos labores non ſolum ſedes quietas, ſed & regna promittens. Hos quoq; uerſus inſpicere libet,

» *Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum*
» *Cum ferro acciſam crebriſq; bipennibus inſtant*
» *Eruere agricolæ certatim, illa uſq; minatur,*
» *Et tremefacta comam concuſſo uertice nutat,*
» *Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum*
» *Congemuit, traxitq; iugis auulſa ruinam.*

Ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς
Ἥ ῥά τ' ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει
Λείη, ἀτάρ τέ οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασι
Τὴν μέν θ' ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
Ἐξέταμ', ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέϊ δίφρῳ,
Ἡ μέν τ' ἀζομένη, κεῖται ποταμοῖο παρ' ὄχθας.

Magno cultu ueſter difficultatẽ abſcidẽdæ arboræ molis expreſſit, uerũ nullo negotio Homerica arbor abſciditur.

» *Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus: & omnes*
» *Explorat uentos: atq; auribus aera captat.*
» *Sydera cuncta notat tacito labentia cælo:*
» *Arcturum, Pleadaſq; hyadas, geminoſq; triones,*
» *Armatumq; auro circumſpicit Oriona.*

Αὐτὰρ ὁ, πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορος ἐστὶ λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Gubernator qui explorat cœlum, crebro reflectere ceruicem debet, captando de diuerſis cœli regionibus ſecuritatem ſereni. Hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam quia arcturus iuxta ſeptentrionem eſt: Taurus uero in quo ſunt hyades, & Orion, in regione auſtri ſunt: crebram ceruicis reflexionem in Palinuro ſydera conſulēte deſcripſit. Arcturum, inquit, Ecce intuetur partem ſeptentrionis. Deinde Pleadasq́; hyadas, ecce ad auſtrum flectitur. Geminosq́; triones. Rurſus ad ſeptentriones uertit aſpectum. Armatumq́; auro circūſpicit Oriona. Iterum ſe ad auſtrum reflectit. Sed & uerbo circunſpicit uarietatem ſæpe ſe uiciſſim conuertentis oſtendit. Homerus gubernatorem ſuum ſemel inducit intuentem pleiadas, quæ in auſtrali regione ſunt, ſemel Booten & Arcton, quæ ſunt in ſeptentrionali polo.

» Nec tibi diua parens: generis nec Dardanus author,
» Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
» Caucaſus: hyrcanæq́; admorunt ubera tigres.

Νηλεὲς, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεύς.
Οὐδὲ θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Plane Virgilius non partionem ſolam, ſicut ille quem ſequebatur, ſed educationem quoq; nutricationis tanq̃ belualem & asperam criminatur addit enim de ſuo,

» Hyrcanæq́; admorunt ubera tygres.

Quoniam uidelicet in moribus inoleſcendis magnam ferè partem nutricis ingeniū & natura lactis tenet, quæ infuſa tenero & miſta parentum ſemini adhuc recenti, ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc eſt q̄d prouidentia naturæ ſimilitudinem naturū

atq; gignentium ex ipſo quoq; nutriatu præparans, fe cit cum ipſo partu alimoniæ copiam naſci. Nam poſt quam ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus ef= finxit atq; aluit: aduentante iam partus tempore, idem ad corporis materni ſuperna conſcendens, in naturam lactis albeſcit, ut recens natis idem ſit altior, qui fuerat fabricator. Quamobrem non fruſtra creditum eſt, ſicut ualeat ad fingendas corporis, atq; animi ſimilitudines uis & natura ſeminis, non ſecus ad eandem rem lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in homini= bus id ſolum, ſed in pecudibus quoq; animaduerſum. Nam ſi ouium lacte, hœdi aut caprarum, agni forſitã alantur: conſtat ferme in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & fru= gibus ad indolem uel detractandam uel augendam, maior plerunq; uis et poteſtas eſt aquarum & terra= rum quæ alunt, quam ipſius quod iacitur ſeminis. Ac ſæpe uideas lætam nitentemq; arborem, ſi in locum alterum transferatur, ſucco terræ deterioris elanguiſſe. Ad cri= minandos igitur mores defuit Homero, quod Virgilius adiecit.

» Non tam præcipites bijugo in certamine campum
» Corripuere: ruuntq; effuſi carcere currus,
» Nec ſic immiſſis aurigæ undantia lora
» Concuſſere iugis proniq; in uerbera pendent.

μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδὸν, οἱ δ' ἑοὶ ἵπποι
ὑψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον

Graius poeta equorum tãtum meminit flagro animã= te currentium, licet dici non poſſet elegantius, quam quod adie= cit ὑψόσ' ἀειρέσθην. quo expreſſit, quantum natura da-

re poterat impetum curſus. Verum Maro et currus de carcere ruentes, & campos corripiendo præcipites mira celeritate deſcripſit, & accepto breui ſemine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora undantia, & pronos in uerbera pendentes, nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit, ut eſſet illius certaminis plena deſcriptio,

» Magno ueluti cum flamma ſonore
» Virgea ſuggeritur coſtis undantis aheni,
» Exultantq; æſtu latices, furit intus aquæ uis,
» Fumidus atq; alte ſpumis exuberat amnis,
» Nec iam ſe capit unda, uolat uapor ater ad auras.

ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ,
κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο·
πάντοθεν ἀμχολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγχανα κεῖται.

Græci uerſus aheni cõtinent mentionem multo igne ebullientis, & totum ipſum locum hæc uerba ornant. Nam ſcaturigines ex omni parte emergentes ſic eleganter expreſſit. In latinis uerſibus tota rei pompa deſcripta eſt. ſonus flammæ. Et pro hoc quod ille dixerat, exultantes æſtu latices, & amnem fumidum exuberantem ſpumis, atq; intus furentem (unius enim uerbi non reperiens ſimilem dignitatem compenſauit quod deerat copiæ uarietate deſcriptionis) adiecit poſt omnia, Nec iam ſe capit unda. quo expreſſit, qđ ſemper uſu euenit ſuppoſiti nimietate caloris. Bene ergo ſe habet poeticæ tubæ cultus, omnia quæ in hac re eueniunt comprehendens.

» Portam, quæ imperio ducis eſt commiſſa, recludunt
» Freti armis: ultroq; inuitant mœnibus hoſtem.

» *Ipſi intus dextra, ac læua pro turribus aſtant*
» *Armati ferro, & criſtis capita alta coruſcis.*
» *Quales aeriæ liquentia flumina circum,*
» *Siue Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum,*
» *Conſurgunt geminæ quercus: intonſaq́; cœlo*
» *Attolunt capita: & ſublimi uertice nutant.*

Νήπιοι ἐν δὲ πύλῃσι δύ' ἀνέρας εὗρον ἀρίστους,
υἷας ὑπερθύμους λαπιθάων αἰχμητάων,
Τὸν μὲν πειριθόου υἷα κρατερὸν πολυποίτην,
Τὸν δὲ λεοντῆα βροτολοιγῷ ἶσον ἄρηϊ,
Τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
Αἵ τ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσ ἀραρυῖαι
ὣς ἄρα τὼ χείρεσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι,
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον οὐδ' ἐφέβοντο.

Græci milites Polipoetes et Leonteus ſtant pro portis, et ĩmmobiles Aſiũ aduenientẽ hoſtem uelut fixæ arbores operiuntur. Hactenus eſt Græca deſcriptio. Verũ Virgiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit, oblaturos hoſti, quod per uota quærebat, ut compos caſtrorum fieret, per hoc futurus in hoſtium poteſtate. Et geminos heroas modo turres uocat, modo deſcribit luce criſtarũ coruſcos. Nec arborũ ut ille ſimilitudinẽ prætermiſit, ſed uberius eã pulchriusq́; deſcripſit. Nec hoc negauerim cultius à Marone prolatum.

» *Olli dura quies oculos, & ferreus urget*
» *Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.*

Ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν, κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.

In aliquibus par penè ſplendor amborum eſt, uti

ſpargit

» *Spargit rapida ungula rores*
» *Sanguineos:mixtaq́; cruor calcatur arena.*
» *Et luce coruſcus ahena.*

» *Quærit pars ſemina flammæ.*
σπέρματα πυρὸς
» *Indum ſanguineo ueluti uiolauerit oſtro*
» *Si quis ebur.*
ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
» *Si tangere portus*
» *Infandum caput ac terris adnare neceſſe eſt,*
» *Et ſic fata Iouis poſcunt,hic terminus hæret,*
» *At bello audacis populi uexatus & armis*
» *Finibus extorris:complexu auulſus Iuli*
» *Auxilium imploret:uideatq́; indigna ſuorum*
» *Funera.nec cum ſe ſub leges pacis iniquæ*
» *Tradiderit:regno aut optata luce fruatur,*
» *Sed cadat ante diem:mediaq́; inhumatus arena.*
δὸς μὴ ὀδυσῆα πολίπορθον οἴκαδ' ἱκέσθαι
υἱὸν λαέρτεω ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἔχοντα.
ἀλλ' εἰ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
οἶκον ἐϋκτίμενον καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν
ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ
» *Proxima Circææ raduntur littora terræ:*
» *Diues inaceſſos ubi Solis filia lucos*
» *Aſſiduo reſonat cantu:tectiſq́; ſuperbis*
» *Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,*
» *Arguto tenues percurrens pectine telas.*

ἤιεν, ὄφρα μέγα σπέος ἵκετο, ᾧ ἔνι νύμφη
ναῖεν ἐϋπλόκαμος, τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θείου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
δαιομένων. ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

» Mæonio regi, quem ſerua Licinia furtim
» Suſtulerat: uetitisq; ad Troiam miſerat armis.

» Ille autem expirans: non me quicunq; es inulto,
» Victor, nec longum lætabere: te quoq; fata
» Proſpectant paria: atq; eadem mox arua tenebis.

οὐ θὴν οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
ἄγχι παρέστηκε θάνατος καὶ μοῖρα κραταιὴ,
χερσὶ δαμέντ' ἀχιλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο.

» Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira.
» Nūc morere: aſt de me diuûm pater, atq; hoîm rex
» Viderit.

τὸν καὶ τεθνειότα προσηύδα δῖος ἀχιλλεὺς
τέθναθι. κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

» Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cygnū
» Suſtulit: alta petens pedibus Iouis armiger uncis.
» Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
» Martius à ſtabulis rapuit lupus.

ὥρμησεν δὲ ἀλεὶς ὥστ' αἰετὸς ὑψιπετήεις
ὅστ' εἶσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
ἁρπάζων ἢ ἄρν' ἀμαλὴν, ἢ πτῶκα λαγωόν.

» *Vndique clamor*
» *Tollitur. inuadunt, & foſſa aggere complent.*
αὐτοὶ δὲ πρυλέες σὺν τεύχεσι θωρηχθέντες
ῥώοντ', ἄσβεστος δὲ βοὴ γένετ' ἠῶθι πρό.
φθάν δὲ μέγ' ἱππήων ἐπὶ τάφρον κοσμηθέντες.
Et quia non eſt erubeſcendum Virgilio, ſi minorem ſe Homero uel ipſe fateatur, dicam in quibus mihi uiſus ſit gracilior author.
» *Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis*
» *Dicere: deturbat terræ, truncumq; reliquit.*
Hi duo uerſus de illo tranſlati ſunt.
ἦ, καὶ ὁ μέν μιν ἔμελλε, γενείου χειρὶ παχείῃ
ἁψάμενος, λίσσεσθαι ὁ δ' αὐχένα μέσσον ἔλασσε,
φασγάνῳ ἀΐξας. ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε.
φθεγγομένου δ' ἄρα τοῦ γε, κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.
Vide nimiam celeritatem ſaluo pondere, ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In circuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem, et alterū pene coniunctū ſequendo qua luce ſignauit?
αἱ Φηρητιάδαο ποδώκεες ἔκφερον ἵπποι.
τὰς δὲ μετεξέφερον, Διομήδεος ἄρσενες ἵπποι
Τρώϊοι, οὐδέ τι πολλὸν ἄνευθ' ἔσαν. ἀλλὰ μάλ' ἐγγύς.
αἰεὶ γὰρ δίφρου ἐπιβησομένοισιν ἐΐκτην,
πνοιῇ δ' Εὐμήλοιο μετάφρενον εὐρέε τ' ὤμω
θέρμετ', ἐπ' αὐτῷ γὰρ καταθέντε πετέσθην
Humeſcunt ſpumis, flatuq; ſequentum.
Mirabilior eſt celeritas conſequentis priorem curſu pedum apud eundem uatem.
ἴχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι
Eſt autem huius uerſus hic ſenſus. Si per ſolum pulue-

remforte curratur, ubi pes fuerit de terra à currente ſublatus, ueſtigium ſine dubio ſignatum uidetur, & tamen celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excuſſus, ueſtigio ſuperfunditur. Ait ergo diuinus poeta, ita proximum fuiſſe qui ſequebatur, ut occuparet antecedentis ueſtigium, anteq̃ puluis ei ſuperfunderetur. At hic uidetur idem ſignificare cupiens quod ait, Calcemq; terit, iam calce Diores.

» Vide & in hoc Homeri cultum.
ἢ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος.
» Iſte ait, ceruicem inflexam poſuit
Hos quoq; uerſus, ſi uidetur, comparemus.
ἅρματα δ᾽ ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ
ἄλλοτε δ᾽ ἀΐξασκε μετήορα
» Iamq; humiles iamq; elati ſublime uidentur
» Aera per tenerum ferri.
πασάων δ᾽ ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα
» Gradienſq; deas ſupereminet omnes.
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι,
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα
» Et meminiſtis enim diuæ: & memorare poteſtis.
αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος
ἤρυγεν ἑλκόμενος ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα.
κούρων ἑλκόντων, γάνυται δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων.
» Clamores ſimul horrendos ad ſydera tollit.
» Qualis mugitus fugit cum ſaucius aram
» Taurus: & incertam excuſſit ceruice ſecurim.

Inſpecto hic utriuſq; filo, quantum diſtantiam deprehēdes? ſed nec hoc minus eleganter, q̃ de tauro ad ſacrificium tracto loquens meminit & Apollinis, & Neptu-

ni. His autem duobus, præcipue rem diuinam fieri tauro teſtis eſt ipſe Virgi.

» Taurum Neptuno: taurum tibi pulcher Apollo.

ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
οὔρεος ἐν κορυφῆς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.
ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες «
ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ «
κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης «
τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν. «

» In ſegetem ueluti cum flamma furentibus auſtris
» Incidit: aut rapidus montano flumine torrens
» Sternit agros: ſternit ſata læta, boumq; labores.
» Præcipitesq; trahit ſyluas, ſtupet inſcius alto
» Accipiens ſonitum ſaxi de uertice paſtor.

Et duas parabolas temerauit, ut unã faceret, trahẽs hic ignem, inde torrẽtem, et dignitatem neutrius impleuit.

ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα,
βορέης καὶ ζέφυρος, ὥτε θρήκηθεν ἄητον
ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν

» Aduerſi rupto ceu quondam turbine uenti
» Confligunt: Zephyruſq; notuſq;, & lætus Eois
» Eurus equis, ſtrìdunt ſyluæ, ſæuitq; tridenti
» Spumens atq; imo Nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitium, quod ſuperius incurrit, de duabus «
Græcis parabolis unam dilucidius conſtruendo. «

τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος ἀπόλλων «

» Proſequitur ſurgens à puppi uẽtus euntis. (ſatis decore.

Quod noſter dixit ἴκμενον ueſter ait, ſurgẽs à puppi, Sed extollũt epithetæ, q̃ tot et ſic apta uẽto noſter impoſuit.

nomina non auſus attingere. Ille de conſtruendis montibus conatum inſanæ molitionis expreſſit. Hic aggreſſos reſcindere dixiſſe contentus eſt cælum. Poſtremo, locum loco ſi compares, pudendam inuenies differentiam.

ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχεῖ κῦμα θαλάσσης
ὄρνυτ' ἐπασσύτερον ζεφύρου ὑποκινήσαντος.
πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται. αὐτὰρ ἔπειτα
χέρσῳ ῥηγνύμενον, μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.

» *Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere ponto,*
» *Paulatim ſeſe tollit mare, & altius undas*
» *Erigit: inde imo conſurgit ad æthera fundo.*

Ille cum marino motu & littoreos fluctus ab initio deſcribit, hoc iſte prætervolat. Deinde quod ait ille,

πόντῳ μέν τα πρῶτα κορύσσεται.

Maro ad hoc uertit, Paulatim ſeſe tollit mare. Ille fluctus incremento ſuo ait ſublime curuatos littoribus illidi, & aſperginem collectæ ſordis expuere, quod nulla expreſſius pictura ſignaret. Veſter mare à fundo ad æthera uſq; perducit.

» *Dixerat: idq; ratum ſtygij per flumina fratris*
» *Per pice torrentis atraq; uoragine ripas*
» *Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.*

ἦ, καὶ κυανέοισιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων·
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Phidias cum Iouem olympium fingeret interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem, reſpõdit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri uerſibus

inueniſſe. Nam de ſupercilijs et crinibus totum ſe Iouis uultum collegiſſe. Quod utrunq; uidetis à Virgilio prætermiſſum. Sanè concuſſum olympum nutus maieſtate non tacuit. Iuſiurandum uero ex alio Homeri loco ſumpſit, ut trãslationis ſterilitas hac adiectiõe cõpẽſaretur.

» Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta.

Prætermiſſa gratia incipientis pubertatis minus gratã fecit latinam deſcriptionem.

ὥς δ' ὅταν ἔντε κυνέσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι,
κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων,
οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες,
ἀντίοι ἵστανται καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς
αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ' οὔποτε κυδάλιμον κῆρ
ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα
ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειριτίζων.
ὅππῃ τ' ἰθύσει, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν

» Vt fera, quæ denſa uenantum ſepta corona
» Contra tela furit: ſeſe haud neſcia morti
» Inijcit: & ſaltu ſupra uenabula fertur:

Videtis in anguſtum latinam parabolam ſic eſſe contractam, ut nihil poſſit eſſe ieiunius? Græcam contra, et uerborum & rerum copia pompam ueræ uenationis impleſſe? In tanta ergo differentia penè erubeſcendum eſt comparare.

φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ
ἀσπὶς δ' ἄρ ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

» Haud aliter Troianæ acies: aciesq; latinæ
» Cõcurrunt: hæret pede pes dẽſusq; uiro uir. (linquo:

Quãta ſit differẽtia utriuſq; loci, lectori æſtimãdũ re-

ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν,
αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ᾽ ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσι πέλωρον
ζωὸν ἔτ᾽ ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος περὶ δειρήν,
ἰδνωθεὶς ὀπίσω, ὁ δ᾽ ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
ἀλγήσας ὀδύνῃσι. μέσῳ δ᾽ ἐνὶ κάμβαλ᾽ ὁμίλῳ
αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

» Vtq; uolans alte raptum cum fulua draconem
» Fert aquila: implicuitq; pedes, atq; unguibus hæſit.
» Saucius at ſerpens ſinuoſa uolumina uerſat.
» Arrectiſq; horret ſquammis, & ſibilat ore,
» Arduus inſurgens, illa haud minus urget adunco
» Luctantem roſtro, ſimul æthera uerberat alis.

Virgilius ſolam aquilæ prædam, refert, nec Homericæ aquilæ omen aduertit, quæ & ſiniſtra ueniens uincentium prohibebat acceſſum: & accepto à captiuo ſerpente morſu, prædam dolore deiecit: factoq; tripudio ſoliſtimo cum clamore dolorem teſtante præteruolat. quibus omnibus uictoriæ præuaricatio ſignificabatur. His præter miſſis quæ animam parabolæ dabant, uelut exanime in latinis uerſibus corpus remanſit. «

» Parua metu primo mox ſeſe attollit in auras, «
» Ingrediturq; ſolo, & caput inter nubila condit.

ἥ τ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα «
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει, «

Homerus ἔριν hoc eſt contentionem à paruo dixit incipere, & poſtea in incrementum cœlum uſq; ſubcreſcere. Hoc idem Maro de fama dixit, ſed incongrue. Neq; enim æqua ſunt argumenta contentionis et famæ: Quia «

contentio, etſi uſq; ad mutuas uaſtationes ac bella proceſſerit, adhuc contentio eſt, & manet ipſa quæ creuit. Fama uero cum in immenſum prodit, fama eſſe iam deſinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet, cum res aliqua à terra in cœlum nota ſit? Deinde nec ipſam hyperbolem potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic aures & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab authore tranſcripſit, quod in omni operis ſui parte alicuius Homerici loci imitationem uolebat inſerere, nec tamen humanis uiribus illa diuinitatem ubiq; æquare, ut in illo loco, quem uolo omnium noſtrum iudicio in commune penſari: Minerua Diomedi ſuo pugnanti duntaxat flammarum addidit ardorem, & inter hoſtium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ,
ἀστέρ᾽ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.

Hoc miratus ſupra modũ Virgilius, immodice eſt uſus. Modo enim ita de turno ait,

» Tremunt ſub uertice criſtæ
» Sanguineæ, clypeoq; micantia fulmina mittunt.

Modo idem ponit de Aenea.

» Ardet apex capiti, criſtisq; ac uertice flamma
» Funditur: & uaſtos umbo uomit æreus ignes.

Quod q̃ importune poſitum ſit, hinc apparet, quod nec dum pugnabat Aeneas, ſed tantum in naui ueniens apparebat. Alio loco,

» Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram

» Suſtinet: Aetneos efflantem faucibus ignes.
Quid quod Aeneas recens allatis armis à Vulcano, & in terra poſitis, miratur terribilem criſtis galeam flā-masq; uomentem? Vultis aliam fruendi auiditatem ui dere? Loci huius, cuius ſupra meminimus, fulgore cor reptus, ſero uoluit loquenti Ioui aſſignare parem re-uerentiam. Nam cum & in primo uolumine, & in iiij. & in.ix. loquatur quædam Iuppiter ſine tumul-tu, deniq; poſt Iunonis et Veneris iurgiū, infit, eo dicēte.
» Deum domus alta ſileſcit.
» Et tremefacta ſolo tellus: ſilet arduus æther.
» Tum Zephyri poſuere, premit placida æquora pontus.
Tanq̄ non idem ſit qui locutus ſit paulo ante ſine ullo mundi totius obſequio. Similis opportunitas eſt in eiuſdē Iouis lance, quam ex illo loco ſumpſit,

καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.
ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
τὴν μὲν ἀχιλλῆος, τὴν δ' ἕκτορος ἱπποδάμοιο.
ἕλκε δὲ μέσσα λαβών. ῥέπε δ' ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ.
ᾤχετο δ' εἰς ἀΐδαο. λίπεν δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων

Nam cum iam de turno prædixiſſet Iuno,
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis,
» Parcarumq; dies, & lux inimica propinquat,
» Manifeſtumq; eſſet, Turnum utiq; periturū, ſero tamē, Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
» Suſtinet: & fata imponit diuerſa duorum.
» Sed hæc & alia ignoſcenda Virgilio, qui ſtudij circa Homerum nimietate excedit modum. Et reuera non po terat non in aliquibus minor uideri, qui per omnem poeſim ſuam hoc uno eſt præcipue uſus archetypo.

Acriter enim in Homerum oculos intendit, ut æmularetur eius non modo magnitudinem, ſed ſimplicitatem et præſentiam orationis, & tacitam maieſtatem. Hinc diuerſarum inter heroas ſuos perſonarum uaria magnificatio, hinc deorum interpoſitio, hinc authoritas fabuloſorum, hinc affectuum naturalium expreſſio, hinc monumentorum perſecutio, hinc parabolarum exaggeratio, hinc torrentis orationis ſonitus, hinc rerum ſingularum cum ſplendore faſtigium.

Adeo autem Virgilio Homeri dulcis imitatio eſt, ut & uerſibus uitia, quæ à nonnullis imperite reprehenduntur, imitatus ſit, eos dico quos Græci uocant Quos hic quoq; Homericum ſtylũ approbans non refugit, ut ſunt apud ipſum Acephali, Arietat in portas; Parietibus textum cæcis iter, & ſimilia. Vt etiam, qui in medio uerſu breues ſyllabas pro longis habent. Et duros obijce poſtes. Conſilium ipſe pater & magna incepta Latinus.

Syllabæ longiores ſunt. Quin protinus omnia. Vulcano decoquit humorem. Et, Spumas miſcent argenti uiuaq; ſulphura. Et, Arbutus horrida.

Sunt apud Homerum uerſus uulſi ac raſis ſimiles, & nihil differentes ab uſu loquendi. Hos quoq; tanq̃ heroice incomptos adamauit.

» Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.
» Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit.

» Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,
» Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quantum ſit admiratus,

imitando confeſſus eſt, et mille talium uocabulorum, quibus uelut ſyderibus micat diuini carminis uariata maieſtas. Ad hæc à ueſtro reſpondetur, Maleſuada fames. Auricomos ramos. Centumgeminus Briareus. Adde & fumigeram noctem. & quicquid in ſingulis penè uerſibus diligens lector agnoſcit. Sæpe Homerus inter narrandum uelut ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Virg. omiſit. Migrantes cernas, totáq; ex urbe ruētes. Totumq; inſtructo marte uideres feruere Leucatē. Et, pelago credas innare reuulſas Cycladas. Et, ſtudio incaſſum uideas geſtire lauandi. Item diuinus ille uates, res, uel paulo, uel multo ante tranſactas, opportune ad narrationis ſuæ ſeriem reuocat, ut & hiſtoricum ſtylum uitet, non per ordinem dirigenda quæ geſta ſunt, nec tamen præteritorum nobis notitiam ſubtrahat. Thebem Aſiæ ciuitatem, aliaſq; plurimas Achilles antequā iraſceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira ſumpſit exordium. Ne igitur ignoraremus quæ prius geſta ſunt, fit eorum tempeſtiua narratio. Item ne ignoraremus, quo duce claſſis, Græcorum ignotum ſibi Troiæ littus inuenerit, cum de Calchante quereretur ait;

καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' ἀχαιῶν ἴλιον εἴσω
ἣν διὰ μαντοσύνην, τὴν οἱ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Et ipſe Calchas narrat omen, quod Græcis narrantibus de ſerpente paſſerum populatore contigerit. Ex quo denuntiatum eſt, exercitum annos decem in hoſtico futurum. Alio loco ſenex, ut referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert uetuſtas.

μέμνημαι τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὔτι νέον γε
ὡς ἦν, ἐν δ' ὑμῖν ἐρέω πάντεσσι φίλοισι,

κουρῆτές τ' ἐμάχοντο, καὶ αἰτωλοὶ μενεχάρμαι
ἀμφὶ πόλιν καλυδῶνα καὶ ἀλλήλους ἐνάριζον.
αἰτωλοὶ μὲν ἀμυνόμενοι καλυδῶνος ἐραννῆς,
κουρῆτες δὲ διαπραθέειν μεμαῶτες ἄρηϊ.
καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος ἄρτεμις ὦρσε
χωσαμένη, ὅ οἱ οὔτι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
οἰνεὺς ῥέξ', ἄλλοι δὲ θεοὶ δαίνυνθ' ἑκατόμβας.
οἴῃ δ' οὐκ ἔρρεξε διὸς κούρῃ μεγάλοιο,
ἢ λάθετ', ἢ οὐκ ἐνόησεν, ἀάσατο δὲ μέγα θυμῷ.

Et ſequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus eſt. Nam memini Heſionæ uiſentem regna ſororis Laomedontiadem Priamum. Et, Atq; equidem Teucrum memini Sidona uenire. Et qualis eram cum primam aciem Præneſte ſub ipſa Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio. Nec uetuſtiſſima tacuit, quin & ipſa notitiæ noſtræ authoris ſui imitator ingereret, Namq; ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati, & ſimilia.

Vbi uero enumerantur auxilia, quem Græci catalogum uocant, eundem authorem ſuum conatus imitari, in non nullis paululum à grauitate Homerica deuiauit. Primũ ꝙ Homerus prætermiſſis Athenis, ac Lacedæmonijs, uel ipſis Mycenis, unde erat rector exercitus, Bœotiam in catalogi ſui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatem, ſed notiſſimum promontorium ad exordium ſibi enumerationis elegit, Vnde progrediens modo mediterranea, modo maritima iuncta deſcribit. Inde rurſus ad utrunq; ſitum cohærentium locorum diſciplina deſcribentis: uelut iter agentis accedit. Nec ullo ſaltu cohærentiam regionum in libro ſuo hiare permittit, ſed hoc

hiandi more procedens, redit unde digreſſus eſt, & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullum in commemorandis regionibus ordinem ſeruat, ſed locorum ſeriem ſaltibus lacerat. Adducit primum Cluſio & Coſis Maſſicum. Abas hunc ſequitur, manu Populoniæ Iluæq; comitatus. Poſt hos Aſilam miſere Piſæ. Quæ in q̃ longinquiora ſint Hetruriæ parte, notius eſt, q̃ ut annotandum ſit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, et Grauiſcas, loca urbi proxima, quibus ducem Aſturem dedit: Hinc rapit illũ Cygnus Liguriam; Ocnus Mantuam. ſed nec in catalogo auxiliorum Turni, ſi uelis ſitum locorum mente percurrere, inuenies illum continentiam regionum ſecutum.

Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat, etiam pugnantes uel proſpera, uel ſiniſtra ſorte commemorat. Et cum uult dicere occiſos quos catalogo non inſeruit, non hominis ſed multitudinis nomen inducit. Et quoties multam necem ſignificare uult, meſſem hominũ factam dicit: nulli certum nomen facile extra catalogum, uel addens in acie, uel detrahens. Sed Maro noſter anxietatem huius obſeruationis omiſit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat ante non dictos. Sub Maſſico duce mille manus iuuenum ueniſſe dixit, qui mœnia Cluſi, quiq; Coſas liquere. Deinde Turnus naui fugit, qua rex Cluſinis aduectus Oſinius oris. quem Oſinium nunq̃ ante nominauit. Et nũc ineptum eſt, regem ſub Maſſico militare. Præterea nec Maſſicus, nec Oſinius in bello penitus apparent. Sed & illi quos dicit fortẽq; Gyã, fortẽq; Sereſtũ, pulcher quoq; Equicolus, & mauortius Hæmon, et fortiſſimus Vmbro,

& Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello, nullũ locum inter pugnantium agmina, uel glorioſa, uel turpi commemoratione meruerunt. Aſtur itemq́; Cupauo, & Cygnus inſignis Cygni Phaethontisq́; fabulis, nullam pugnæ operam præſtant: cum Aleſus, & Sacrator ignotiſſimi pugnent, & Atinas ante non dictus. Deinde in his quos nominat, fit ſæpe apud ipſum incauta confuſio. In nono Corinæum ſternit Aſilas. Deinde in duodecimo Ebuſum Corinæus interficit. Obuius ambuſtum torrem Corinæus ab ara corripit, et uenienti Ebuſo plagamq; ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Niſus occidit, poſtea Aeneas perſequitur, Fortemq́; Numam. Camertem in decimo Aeneas ſternit. At in duodecimo Iuturna formam aſſimulata Camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla in. xij. Turnus. Palinurus Iaſides, & Iapis Iaſides, quæro an fratres ſint. Hyrtacides eſt, Hippocoon, & rurſus Hyrtacides Corinæum ſternit Aſilas. Sed potuerunt duo unum nomen habuiſſe. Vbi eſt illa in his caſibus Homeri cautio? apud quem cum duo Aiaces ſint, modo dicit λοκρῶν δ᾽ ἡγεμόνευεν ὀϊλῆος ταχὺς αἴας, modo μείων, οὔτι τόσος γε, ὅσος τελαμώνιος αἴας. Item alibi.

αἴας δ᾽ οὐκέτι πάμπαν ὀϊλῆος ταχὺς ὗ ὃς
ἧστ᾽ ἀπ᾽ αἴαντος τελαμωνίου, οὐδ᾽ ἠβαιόν.

Nec deſinit, quos iungit nomine, inſignibus ſeparare, ne cogatur lector ſuſpiciones de uarietate appellationis agitare.

Deinde in catalogo ſuo curauit Virgilius uitare faſtidium, quod Homerus alia ratione non cauit, eadem figura ſæpe repetita. Hic autem uariat, uelut

dedecus,

dedecus, aut crimen uitans repetitionem. Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris. Filius huic iuxta Lauſus. Poſt hos inſignem ſama per gramina currum. Tum gemini fratres. Nec Præneſtinæ fundator. At Meſapus equum domitor. Ecce ſabinorũ priſco de ſanguine. Hinc Agamemnonius. Et te montoſæ. Quin & Marrubia uenit de gente ſacerdos. Ibat & Hippolyti proles. Has copias fortaſſe putat aliquis diuinæ illi ſimplicitati præferendas. Sed neſcio quomodo. Homerum repetitio illa unice decet, & eſt genio antiqui poetæ digna, enumerationiq; conueniens, ꝙ in loco mera nomina relaturus nõ incuruauit ſe, neq; minuta torſit, deducendo ſtylum per ſingulorum uarietates: ſed ſtat in conſuetudine percenſentium, tanq̃ per aciem diſpoſitos enumerans. Quod non alijs q̃ numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congeſtionem apud Homerum Maro admiratus ita expreſſit, ut pene eum dixerim elegantius tranſtuliſſe.

τεῖχος ἐδέδμητο χθαμαλώτατον, ἔνθα μάλιστα
ζακρηεῖς γίγνοντο μάχῃ, αὐτοί τε καὶ ἵπποι.
ἔνθα δὲ βοιωτοὶ, καὶ ἰάονες ἑλκεχίτωνες,
λοκροὶ καὶ φθῖοι, καὶ φαιδιμόεντες ἐπειοὶ,
σπουδῇ ἐπαΐσσοντα νεῶν ἔχον, οὐδ' ἐδύναντο
ὦσαι ἀπὸ σφείων φλογὶ ἴκελον ἕκτορα δῖον.
οἱ μὲν ἀθηναίων προλελεγμένοι. ἐν δ' ἄρα τοῖσιν,
ἦρχ' υἱὸς πετεῶο μενεσθεὺς, οἱ δ' ἅμα ἕποντο.
φείδας τε, στιχιός τε, βίας τ' ἐΰς. αὐτὰρ ἐπειῶν,
φυλείδης τε, μέγης, ἀμφίων τε δρακιός τε
προφθίων τε, μέδων τε, μενεπτόλεμός τε ποδάρκης.

Et ſimilia. Ad quod exemplum illa Virgiliana ſunt.

» *Agmina denſantur campis, Argiuaq́; pubes*
» *Auruncaq́; manus, Rutuli, ueteresq́; Sicani*
» *Et Sacranæ acies, & picti ſcuta Labici.*
» *Qui ſaltus Tyberine tuos ſacrumq́; Numici*
» *Littus arant, Rutulosq́; exercent uomere colles*
» *Circæumq́; iugum, quis Iuppiter Anxuris aruis*
» *Præſidet, & cætera.*

Vterq; in catalogo ſuo poſt difficilium rerum uel nominum narrationem, infert fabulam uerſibus amœnioribus, ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumeranda regionum & urbium nomina, facit locum fabulis, quæ horrorem ſatietatis excludant.

οἳ δὲ πύλον τ' ἐνέμοντο, καὶ ἀρήνην ἐρατεινὴν
καὶ θρύον ἀλφειοῖο πόρον, καὶ εὔκτιτον αἰπὺ
καὶ κυπαρισήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν ἔναιον·
καὶ πτελεὸν καὶ ἕλος, καὶ δώριον, ἔνθά τε μοῦσαι
ἀντόμεναι, θάμυριν τὸν θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς
οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου οἰχαλιῆος.
στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο.
αἳ δὲ, χολωσάμεναι, πηρὸν θέσαν· αὐτὰρ ἀοιδὴν
θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.
τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε γερήνιος ἱππότα νέστωρ.

Et reliqua, quibus protraxit iucunditatem. Virgilius in hoc ſecutus autorem, in priore catalogo, modo de Auentino, modo de Hippolyto fabulatur: in ſecundo, Cygnus ei fabula eſt. Et ſic amœnitas intertexta faſtidio narrationum medetur. In omnibus uero Georgicorum libris hoc idem ſumma cum elegantia fecit. Nam

poſt præcepta, quæ natura res dura eſt, ut legentis animum uel auditum nouaret, ſingulos libros acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit, primum de ſignis tempeſtatum, de laudatione ruſticæ uitæ, ſecundum & tertius deſinit in peſtilentiam pecorum. quarti finis eſt de Orpheo & Ariſteo non otioſa narratio. Ita in omni opere Maronis Homerica lucet imitatio.

Homerus omnem poeſim ſuam ita ſententijs farſit, ut ſingula eius ἀποφθέγματα uice prouerbiorum in omnium ore fungantur. ut,

οὐ γάρ πω τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω

παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,

οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων,

Et alia innumerabilia, quæ ſententialiter proferuntur. Nec hæc apud Virgilium fruſtra deſideraueris.

Non omnia poſſumus omnes. Omnia uincit amor.

Labor omnia uincit improbus.

Vſq; adeó'ne mori miſerum eſt? Stat ſua cuiq; dies.

Dolus an uirtus quis in hoſte requirat? Et quid quæq; ferat regio, & quid quæq; recuſet. Auri ſacra fames.

Et ne obtundam nota referendo, mille ſententiarum talium, aut in ore ſunt ſingulorum, aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. In nonnullis ab Homerica ſecta haud ſcio caſu'ne an ſpõte deſciſcit. Fortunã Homerus neſcire maluit, & ſoli decreto, quam μοῖραν uocat, oĩa regenda cõmittit, adeo ut hoc uocabulũ τύχη in nulla parte Homerici uoluminis nominetur. Cõtra Virgi. nõ ſolum nouit & meminit, ſed omnipotentiã quoq; eidẽ tribuit: quam & philoſophi qui eã noiant, nihil ſua ui poſſe, ſed decreti, ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerunt.

Et in fabulis ſeu in hiſtorijs nonnunq̃ idem facit. Aegeon apud Homerum auxilio eſt Ioui. Hunc contra Iouem armant uerſus Maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara, animo manibuſq; parẽtem refert: cum apud Homerum Dolo imbellis ſit. Nullam commemorationẽ de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem, non ut Iunonis pellicem à Ioue raptum, ſed Iouialium poculorum miniſtrum, in cœlum à dijs aſcitũ fert, uelut decorum: Virgilius tantam deam, quod cuius de honeſtis fœminæ deforme eſt, uelut ſpecie uictam Paride iudicante doluiſſe, & propter catamiti pellicatum totam gentem eius uexaſſe commemorat.

Interdum ſit authorem ſuum diſſimulãter imitatur, ut loci inde deſcripti ſolam diſpoſitionem mutet, & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti ſpiritu ex perturbatione terræ ipſum Ditem patrem territum proſilire, & exclamare quodammodo facit.

δεινὸν δ᾽ ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
ὑψόθεν· αὐτὰρ ἔνερθε ποσειδάων ἐτίναξε
γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ᾽ αἰπεινὰ κάρηνα.
πάντες δ᾽ ἐσσείοντο πόδες πολυπιδάκου ἴδης,
καὶ κορυφαὶ, τρώων τε πόλις καὶ νῆες ἀχαιῶν.
ἔδδεισεν δ᾽ ὑπένερθεν ἄναξ ἐνέρων ἀϊδωνεύς.
δείσας δ᾽ ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε μή οἱ ὕπερθε
γαῖαν ἀναῤῥήξειε ποσειδάων ἐνοσίχθων.
οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη,
σμερδαλέ᾽ εὐρώεντα, τάτε στυγέουσι θεοίπερ.
τόσσος ἄρα κτύπος ὦρτο θεῶν ἔριδι ξυνιόντων.

Hoc Maro non narrationis, ſed parabolæ loco poſuit, ut aliud eſſe uideretur.

» Non ſecus ac ſiqua penitus ui terra dehiſcens
» Infernas reſeret ſedes, & regna recludat
» Pallida, dijs inuiſa, ſuperq; immane barathrum
» Cernatur, trepidentq; immiſſo lumine manes.

Hoc quoq; diſſimulando ſurripuit. Nam cum ille dixiſſet, deos ſine labore uiuere θεοὶ ῥεῖα ζώοντες, hoc idem dixit occultiſſime.

» Dij Iouis in tectis caſum miſerantur inanem
» Amborum, & tantos mortalibus eſſe labores

Quibus ipſi ſcilicet carent.

Quid Virgilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet, ꝙ ubi rerum neceſſitas exegit à Marone diſpoſitionem inchoãdi belli, quàm non habuit Homerus, quippe qui Achillis iram exordium ſibi fecerit, quæ decimo demum belli anno contigerit, laborauit ad rei nouæ partum, ceruum fortuito ſaucium fecit cauſam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimiſq; puerile, dolorem auxit agreſtium, ut impetus eorum ſufficeret ad bellum. Sed nec ſeruos Latini, & maxime ſtabulo regio curantes, atq; ideo quid fœderis cum Troianis Latinus icerit, ex muneribus equorum & currus iugalis non ignorãtes, bellum generis domini oportebat inferre. Quid igitur? deorum maxima deducitur è cœlo, & maxima furiarum de tartaris aſciſcitur. Sparguntur angues, uelut in ſcena parturientes furorem. Regina non ſolũ de penetralibus reuerentiæ matronalis educitur, ſed & per urbem mediam cogitur facere diſcurſus. Nec hoc contenta, ſyluas petit acitis reliquis matribus in ſocietatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus, & orgia inſana celebrantur. Quid plura? Maluiſſem Maronem

& in hac parte apud autorem ſuum, uel apud quemlibet Græcorum alium quod ſequeretur habuiſſe. Alium non fruſtra dixi; quia non de unius racemis uindemiam ſibi fecit, ſed bene in rem ſuam uertit, quicqd ubicunq; inuenit imitandum: adeo, ut de Argonauticorum quarto, quorum ſcriptor eſt Apollonius, librū Aeneidos ſuæ quartum totum penè formauerit: ad Didonem uel Aeneam, amatoriam continentiam Medeæ circa Iaſonem transferendo. Quod ita elegantius autore digeſſit, ut fabula laſciuientis Didonis, quam falſam nouit uniuerſitas, per tot tamen ſæcula ſpeciem ueritatis obtineat, & pro uero per ora omnium uolitet: ut pictores fictoresq;, qui figmentis liciorum contextis imitantur effigies, hac materia uel maxime in efficiendis ſimulacris tanq̃ unico argumento decoris utantur. Nec minus hiſtrionum perpetuis & geſtibus & cantibus celebratur. Tantum ualuit pulchritudo narrandi, ut omnes Phœniſſæ caſtitatis conſcij, nec ignari manum ſibi iniecíſſe reginam, ne pateretur damnum pudoris, coniuueat tamen fabulæ: & intra conſcientiam ueri fidem prementes, malint pro uero celebrari, quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit & Pindarum, quem Flaccus imitationi inacceſſum fatetur. Et minuta quidem atq; rorantia quæ inde ſubtraxit, relinquo: unum uero locum, quem tentauit ex integro penè tranſcribere, uolo communicare uobiſcum, quia dignus eſt ut eum uelimus altius intueri. Cum Pindari carmen quod de natura, atq; flagrantia montis Aetnæ compoſitum eſt, æmulari uellet: eiuſmodi ſententias, & uerba molitus eſt, ut Pindaro quoque

ipſo,qui nimis opima & pingui facundia exiſtimatus eſt inſolentior hoc quidem in loco tumidiorq́; ſit. Atq́ uti uoſmetipſos eius quod dico arbitros faciam, carmen Pindari quod eſt ſuper monte Aetna, quantulum mihi eſt memoriæ,dicam.

κίον ... δ' οὐράνια συνέχει
νιφόεσσ' αἴτνα πάνετες
χιόνος ὀξείας τιθήνα,
τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί, ποταμοὶ
δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι,ῥόον καπνοῦ
αἴθων'. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ,ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.
κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite nunc Virgilij uerſus,ut inchoaſſe eum uerius q̃ perfeciſſe dicatis.

» Portus ab acceſſu uentorum immotus,& ingens
» Ipſe,ſed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
» Interdumq́; atram prorumpit ad æthera nubem
» Turbine fumantem piceo & candente fauilla,
» Attolitq́; globos flammarum,& ſydera lambit.
» Interdum ſcopulos auulſaq́; uiſcera montis
» Erigit eructans,liquefactaq́; ſaxa ſub auras
» Cum gemitu glomerat,fundoq́; exæſtuat imo.

Iam principio Pindarus ueritati obſecutus dixit quod res erat,quodq́; illic oculis deprehenditur,interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Virgilius autem

dum in ſtrepitu ſonituq; uerborum conquirendo labo rat, utrunq; tempus nulla diſcretione facta confundit. Atq; ille Græcos quidem fontes imitatus, ignes eructare, & fluere amnes fumi, & flammarum fulua & tortuoſa uolumina in plagas maris ferre, quaſi quoſdam igneos amnes luculente dixit. At hic ueſter atram nubẽ turbine piceo & fauilla fumante, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolens, craſſe & immodice congeſſit: globoſq; flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter poſuit, & ἀκύρως. Hoc uero innarrabile eſt, ꝙ nubem atram fumare dixit turbine picea, & fauilla candente. Non enim fumare ſolent neq; atra eſſe, quæ ſunt candẽtia: niſi forte candente dixit peruulgate & improprie pro feruenti pro relucenti. Nam candens eſt à candore, non à calore dictum. Quod autem ſcopulos eructari, & erigi, eoſdemq; ipſos ſtatim liquefieri, & gemere, atq; glomerari ſub auras dixit, hoc nec à Pindaro ſcriptum, nec unq̃ fando auditum, & omnium quæ monſtra dicuntur monſtroſiſſimum eſt.

Poſtremo Graiæ linguæ q̃ ſe libenter addixerit, de crebris quæ uſurpat uocabulis æſtimate. Dirus Vlyſſes. Spelæa ferarum. Dædala tecta: Rhodopeiæ arces: Altaq; Panchæa. Atq; Getæ, atq; Hebrus, atq; Actias orithyia. Et, Thyas ubi audito ſtimulant trieterica baccho Orgia, nocturnuſq; uocat clamore cytheron. Et, Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacænæ. Et, Ferte ſimul fauniq; pedem dryadeſq; puellæ. Et, Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. Et, Pars pedibus plaudunt choreas. Et, Mileſia uellera nymphæ Carpebant, hyali ſaturo fucata colore. Et Drymoq; xanthoq;, lygeaq;, phyllodoceq;. Et,

Melite Panopæaq; uirgo, Neſea Spioq; thaliaq; cymodoceq;. Et, Alcandrumq; Haliumq; noemonaq; prytaninq;. Et, Amphiō dircæus in acteo aracyntho. Et, ſenior glauci chorus, inousq; Palæmō. Verſus eſt Perthenij, quo grāmatico in Græcis Virgilius uſus eſt. Hic ait, Glauco & Panopee & Inoo Melicertæ. Et, Tritonesq; citi. Immania cete.

Adeo autem & declinationibus Græcis delectatur, ut Mnesthea dixerit pro Mneſtheum. Sicut ipſe alibi, Nec fratre Mneſtheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi, Græce declinando, ut Orphi Calliopea Lino formoſus Apollo. Et, Vidimus ó ciues Diomede. Et talium nominum accuſatiuus Græcus eſt in e deſinens. Nam ſi quis eum putat latine dixiſſe Diomedem, ſanitas metrī in uerſu deſiderabitur. Deniq; omnia carmina ſua Græce maluit inſcribere Bucolica, Georgica, Aeneis, cuius nominis figuratio á regula latinitatis aliena eſt.

Sed de his hactenus, quorum plura omnibus, aliqua nō nullis Romanorum nota ſunt. Ad alia uenio, quæ de Græcarum literarum penetralibus eruta nullis cognita ſunt: niſi qui Græcam doctrinam diligēter hauſerūt. Fuit enim hic poeta ut ſcrupuloſe & anxie, ita diſſimulanter & quaſi clanculo doctus, ut multa transtulerit, quæ unde tranſlata ſint, difficile ſit cognitu. In exordio Georgicorum poſuit hos uerſus.

Liber & alma Ceres ueſtro ſi munere tellus
" Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta
" Poculaq; inuentis acheloia miſcuit uuis.

" Nihil in his uerſibus grammaticorum cohors diſcipulis ſuis amplius tradit, niſi illud, operá Cereris effectū,

ut homines ab antiquo uictu deſiſterent, & frumento pro glandibus uterentur. Liberum uero uitis repertorem, præſtitiſſe humano potui uinum, cui aqua admiſceretur. Cur autem Acheloum amnem potiſſimum Virgi. cum aquam uellet intelligi, nominarit, nemo uel quærit, uel omnino ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. Nos ad altius ſcrutati, animaduertimus doctum poetam, antiquiſſimorum Græcorum more, ſicut docebit autoritas, elocutum: apud quos proprie in aquæ ſignificatione ponebatur Achelous. Neq; id fruſtra, nam cauſa quoq; eius rei cum cura relata eſt. Sed prius q̃ cauſam propono, illud antiquo poeta teſte monſtrabo, hunc morem loquẽdi peruagatum fuiſſe, ut Acheloum pro quauis aqua dicerent. Ariſtophanes uetus comicus in comœdia Cotalo ſic ait, Grauabor, inquit, uino cui aqua non fuiſſet admixta, id eſt, mero. Cur autem ſic loqui ſoliti ſunt, Ephorus notiſſimus ſcriptor hiſtoriarum libro ſecundo oſtendit his uerbis,

Poteſt ne lucidius oſtendi Acheloum à Græcis ueteribus pro quacunq; aqua dici ſolitum? Vnde doctiſſime Virgilius ait, uinum Acheloo Liberum patrem miſcuiſſe. Ad quam rem etiã ſatis teſtium eſt, cum Ariſtophanis comici, & Ephori hiſtorici uerba prodiderimus, tamen ultra progrediemur. Didymus enim grammaticorum facile eruditiſſimus, poſita cauſa, quam ſuperius Ephorus dixit, alteram quoq; adiecit his uerbis,

Licet abunde iſta ſufficiant ad probationem moris antiqui, quo ita loquendi uſus fuit, ut Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur, tamen his quoq; & Euripidis nobiliſſimi tragœdiarum ſcriptoris addetur autoritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris quos παρωδουμένης αἴτεσ ſcripſit, poſuit his uerbis.

Sunt in libro ſeptimo illi uerſus, quibus Hernici populi, & eorum nobiliſſima, ut tunc erat, ciuitas Anagnia enumerantur, Quos diues Anagnia paſcit.

» Quos Amaſene pater: non illis omnibus arma,
» Nec clypei curruſ'ue ſonant, pars maxima glandes
» Liuentis plumbi ſpargit, pars ſpicula geſtat
» Bina manu, fuluoq; lupi de pelle galeros
» Tegmen habent capiti, ueſtigia nuda ſiniſtri
» Inſtituere pedis, crudus tegit altera pero.

Hunc morem in Italia fuiſſe, ut uno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nuſq̃ adhuc quod ſciam reperi: ſed eam Græcorum nonnullis conſuetudinem fuiſſe, locupleti autore iam palàm faciam. In qua quidem re mirari eſt poetæ huius occultiſſimam diligentiam. Qui cum legiſſet Hernicos quorum eſt Anagnia, à Pelaſgis oriundos, appellatoſq; ita, à Pelaſgo quodam duce ſuo qui Hernicus nominabatur: morem quem de Aetolia legerat, Hernicis aſſignauit, qui ſunt uetus Colonia Pelaſgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelaſgum ducem Hernicis fuiſſe Iulius

Higinus in libro ſecundo urbium, non paucis uerbis probat. Morem uero Aetolis fuiſſe uno tantummodo pede calceato in bellum ire, oſtendit clariſſimus Euripides ſcriptor tragicus. in cuius tragœdia quæ Meleager inſcribitur, nuntius inducitur deſcribens, quo quiſq; habitu fuerit ex ducibus, qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hi uerſus ſunt.

Animaduertis diligentiſſime uerba Euripidis à Marone ſeruata? Ait enim ille,

Et eundem pedem nudum Virgilius quoq; dixit, Veſtigia nuda ſiniſtri Inſtituere pedis. In qua quidem re, quo uobis ſtudium noſtrum magis comprobetur, non reticebimus rem pauciſſimis notam, reprehenſum Euripidem ab Ariſtotele, qui ignorantiam iſtud Euripidis fuiſſe contendit, Aetolos enim non læuum pedem habere nudum, ſed dextrum. Quod ne affirmem potius quã probem, Ariſtotelis uerba ponam ex libro, quem de poetis ſecundo ſuprâſcripſit. In quo de Euripide loquẽs ait,

Cum hæc ita ſint, uidetis tamen Virgilium Euripide autore q̃ Ariſtotele uti maluiſſe. Nam ut hæc ignorauerit uir tam anxie doctus, minime crediderim. Iure autem prætulit Euripidem. Eſt enim ingens ei cum Græcarũ tragœdiarum ſcriptoribus familiaritas, quod uel ex præcedentibus licet, uel ex his quæ mox dicentur, opinari.

In libro quarto in deſcribenda Eliſæ morte ait, ꝙ ei

crinis abſciſſus eſſet his uerſibus,

» *Nondum illi flauum Proſerpina uertice crinem*
» *Abſtulerat, ſtygioq́; caput damnauerat orco.*

Deinde Iris à Iunone miſſa abſcidit ei crinem, & ad orcum refert. Hanc Virgilius non de nihilo fabulam fingit, ſicut Aurelius, uir aliàs doctiſſimus, Cornutus exiſtimat, qui ad notationem eiuſmodi appoſuit his uerſibus, Vnde hæc hiſtoria, ut crinis auferendus ſit morientibus, ignoratur. Sed aſſueuit poetico more aliqua fingere, ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet, quod tantus uir Græcarum etiam doctiſſimus literarum ignorauit Euripidis nobiliſſimam fabulam Alceſtim. In hac enim fabula in ſcænã Charon inducitur gladiũ geſtans, quo crinem abſcidit Alceſtidi, & ſic loquitur,

πόλλ' ἂν σὺ λέξας, οὐδὲν ἂν πλέον λάβοις.
ἡ δ' οὖν γυνὴ κάτεισιν εἰς ᾅδου δόμους.
στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει.
ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
ὅτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Proditum eſt, ut opinor, quem ſecutus Virgilius fabulam abſcindendi crinis induxerit. ἁγνίσαι autem dicunt dijs conſecrare. unde poeta noſter ait, ex Iridis perſona.

» *Hunc ego diti*
» *Sacrum iuſſa fero, teq́; iſto corpore ſoluo.*

Nunc quia plæraq́; omnia quæ ſupradixi, inſtructa autoritate tragicorum probaui: id quoq́; quod à Sophocle tractum eſt, annotabo. In libro enim quarto Virgilius Eliſſam facit poſtquàm ab Aenea relinquitur, uelut ad ſacricolarum ſagarumq́; carmina & deuotiones fugientem,

& inter cætera ait, ſedandi amoris gratia herbas quæſitas, quæ Aheneis falcibus ſecarentur. Hæc res nonne quæſtione digna eſt, unde Virgilio Ahenea falces in mẽtem uenerint? Ponam itaq; Virgilianos uerſus, mox & inde Sophoclis, quos Maro æmulatus eſt,

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiam titulo præfert. Inſcribitur enim Rhizotomoi, in qua Medeam deſcribit maleficas herbas ſecantem, ſed auerſam, ne ui noxij odoris ipſa interficeretur, et ſucum quidem herbarum in cados æneos refundentem, ipſas autem herbas Aheneis falcibus execantem. Sophoclis uerſus hi ſunt,

Hæc Sophocles. Quo autore ſine dubio Virgilius protulit aheneas falces. Omnino autem ad rẽ diuinam plæraq; ahenea adhiberi ſolita multa indicio ſunt; & in his maxime ſacris, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut deniq; exigere morbos uolebant. Taceo illud Plautinum cum ait, Mecum habet pagus morbus æs, & qđ alibi Virgilius, Curetum ſonitus crepitantiaq; æra. Sed Carminij curioſiſſimi & docti uerba ponam; qui in libro de Italia ſecundo ſic ait, Prius itaq; & Tuſcos aheneo uomere uti, cum conderentur urbes, ſolitos, in traiectitijs eorum ſacris inuenio: & in Sabinis ex ære cultros, quibus ſacerdotes tonderentur. Poſt hæc Carminij uerba, longum fiat, ſi uelim percenſere, q̃ multis in lo-

cis Græcorum uetuſtiſſimi æris ſonos tanq̃ rem ualidiſſimam adhibere ſoliti ſunt. Sed præſenti operi docuiſſe nos ſufficit, falces aheneas Maronis, exemplo Græci autoris inductas.

In libro nono Virgilius poſuit hos uerſus.

» Stabat in egregijs Arcentis filius armis

» Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus ibera,

» Inſignis facie, genitor quem miſerat Arcens

» Eductum matris luco Symetia circum

» Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.

Quis hic Palicus deus uel potius qui dij Palici, (nam duo ſunt) apud nullum penitus autorem latinum quod ſciã repperi, ſed de Græcorum penitiſſimis literis hãc hiſtoriam eruit Maro. Nam primum ut Symetus fluuius, cuius in his uerſibus meminit, in Sicilia eſt, ita & dij Palici in Sicilia coluntur, quos primũ omnium Aeſchylus tragicus uir utiq; Siculus in literas dedit. Interpretationem quoq; nominis eorum, quam Græci ἐτυμολογίαν uocant, expreſſit uerſibus ſuis. Sed priusq̃ uerſus Aeſchyli ponam, paucis explananda eſt hiſtoria Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius eſt. Iuxta hunc Nympha Thalia compreſſu Iouis grauida, metu Iunonis optauit, ut ſibi terra dehiſceret, quod & factum eſt. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa geſtauerat, recluſa terra eſt & duo infantes de aluo Thaliæ progreſſi emerſerunt, appellatiq; ſunt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, quoniam prius in terram merſi, denuo inde reuerſi ſunt. Nec longe inde lacus breues ſunt, ſed imenſum profundi, aquarũ ſcaturigine ſemp ebulliẽtes, quos incolæ crateras uocant, et nomine Dellos appellãt,

fratresq; eos Palicorum exiſtimant, & habentur in cultu maximo. Præcipueq; circa exigendũ iuxta eos iuſiurandum, præſens & efficax numen oſtenditur. Nam cũ furti negati uel eiuſcemodi rei fides quæritur, & iuſiurandum à ſuſpecto petitur, uterq; ab omni contagione mundi, ad crateras accedunt, accepto prius fideiuſſore à perſona quæ iuratura eſt, de ſoluendo eo quod peteretur, ſi addixiſſet euentus. Illic inuocato loci numine, teſtatum faciebat eſſe iurator, de quo iuraret. Quod ſi fideliter faceret, diſcedebat illæſus. Si uero ſubeſſet iuriiurando mala conſcientia, mox in lacu amittebat uitam falſus iurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat, ut crateres quidem implacabiles uocarentur. Nec ſine diuinatione eſt Palicorum templum. Nam cum Siciliam ſterilis annus areſcaſſet, diuino Palicorum reſpõſo admoniti Siculi, Heroi cuidam certum ſacrificiũ celebrauerunt, & reuertit ubertas. Qua gratia Siculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum. Ex qua ubertate ara ipſa pinguis uocata eſt. Hæc eſt omnis hiſtoria, quæ de Palicis eorumq; fratribus in Græcis tantummodo literis inuenitur, quas Maro non minus q̃ latinas hauſit. Sed hæc quæ diximus autoritatibus approbanda ſunt. Aeſchyli tragœdia eſt, quæ inſcribitur Aetna. In hac cum de Palicis loqueretur, ſic ait,

Hæc Aeſchylus.

Callias autem in ſeptima hiſtoria de rebus ita ſcribit,

Hactenus

Hactenus Callias. Polemon uero ſic ait in libro qui inſcribitur

Hæc Polemon. Sed et Anaxagoras in tertia hiſtoria ſua de loci diuinatione ita ſcribit,

Abſoluta eſt (exiſtimo) & authoribus idoneis aſſerta explanatio Virgiliani loci, quem literatores noſtri nec obſcurum putant, contenti uel ipſi ſcire, uel inſinuare diſcipulis, Palicum dei eſſe cuiuſdam nomen. Quis ſit autem deus iſte uel unde ſit dictus, tam neſciunt, quam ſcire nolunt, quia nec ubi quærant ſuſpicantur, quaſi Græcæ lectionis expertes.

Nec illos uerſus relinquemus intactos qui ſunt in primo γεωργικῶν.

» Humida ſolſtitia, atq; hyemes orate ſerenas
» Agricolæ. Hyberno lætiſſima puluere farra:
» Lætus ager. nullo tantum ſe Myſia cultu
» Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

Senſus hic cum uideatur obſcurior, Pauloq; perplexius, quam poetæ huius mos eſt, pronuntiatus, tamen habet in ſe animaduertendam quæſtionem ex Græca antiquitate uenientem, quæ ſint iſta Gargara quæ Virg. eſſe uoluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur ſunt in Myſia, quæ eſt Helleſpoti prouincia. Sed ſignificatio no-

minis & loci duplex eſt. Nam & cacumen montis Idæ, & oppidum ſub eodem monte hoc nomine uocantur. Homerus ſignificationem cacuminis ita poſuit ἥρη δὲ κραιπνῶς προσεβήσετο γάργαρον ἄκρον ἴδης ὑψηλῆς. Hic Gargarum pro excellentiſſimo montis loco accipi conuenire, & ipſe ſenſus indicium facit, nam de Ioue loquitur. Sed & alibi eodem Homero teſte manifeſtius exprimitur. Et Epicharmus uetuſtiſſimus poeta in fabula quæ inſcribitur Troes, ita poſuit,

Ex his liquido claret, gargara cacumen Idæ montis appellitari. Pro oppido autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notiſſimus hiſtoriarum ſcriptor in libro quinto ſic ait,

Nec Ephorus ſolus, ſed etiam Phileas uetus ſcriptor in eo libro qui inſcribitur Aſia, ſic meminit,

Arati etiam liber elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poeta ſic ait, αἰάζω διότιμον ὃς ἐν πέτρῃσι κάθηται, γαργαρέων παισὶ βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

Ex his uerſibus etiam ciuium nomen innotuit, quia Gargares uocantur. Cum igitur conſtet Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido ſub eodem monte poſito accipienda, Virgilius nõ de ſummo monte, ſed de oppido loquitur. Cur tamen Gargara poſuerit, ut locum frugum feracem, requiramus. Et omnem quidem

illam Myſiam opimis ſegetibus habitam ſatis conſtat, ſcilicet ob humorem ſoli. Vnde Virgilius in ſupradictis uerſibus cum dixiſſet, Humida ſolſtitia, intulit, nullo tantū ſe Myſia cultu iactat, atq; diceret, Omnis regio quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit fœcunditates aruorum Myſiæ. Sed Homerus cum ait, ἴδην δ᾽ ἵκανε πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν γάργαρον. humidum deſignat ſubiacentem monti agrum. Nam polypidata ſignificat fontibus abundantem. Vnde hæc Gargara tanta frugum copia erant, ut qui magnum cuiuſq; rei numerū uellet exprimere, pro multitudine immenſa Gargara nominaret. Teſtis Alcæus qui in cœlo tragœdia ſic ait,

Gargara ut uidetis manifeſte poſuit pro multitudine. Nec aliter Ariſtomenes.

ἐν βουβοῖς. ἔνδον γὰρ ἡμῖν γάργαρα.

Ariſtophanes autem comicus compoſito nomine ex Arena & Gargaris, innumerabilem, ut eius lepos eſt, numerū conatur exprimere. In fabula enim Achanēſiū ait,

ὅσα δὴ δέδηγμαι τὴν ἐμαυτοῦ καρδίαν.

ἥσθην δὲ βαιὰ πάνυ δὲ βαιὰ τέτταρα.

ἃ δ᾽ ὠδυνήθην, ψαμμοκοσιογάργαρα.

φέρ᾽ ἴδω τί δ᾽ ἥσθην ἄξιον χαιρηδόνος.

Arenam autem ſeorſum pro multis Varro ſæpe in Menippeis ſuis poſuit. Sed Ariſtophanes adiecit Gargara, ad ſignificationem numeroſitatis innumeræ. Eſt ergo ſecundum hæc ſenſus horum uerſuum talis. Cum ea ſit anni temperies, ut hyems ſerena ſit, ſolſtitium uero imbricum, fructus optime proueniunt. Hæc autem

adeo agris neceſſaria ſunt, ut ſine ijs, nec illi natura fœcundiſſimi Myſiæ *agri reſponſuri ſint opinioni fertilitatis, quæ de his habetur.* Addit Myſiæ *nominatim* Gargara, *ꝙ ea urbs poſita in imis radicibus* Idæ *montis, defluentibus inde humoribus irrigetur, poſſitq; uideri ſolſtitiales imbres non magnopere deſiderare.* Hoc *in loco ad fidem ſenſui faciendam, ꝙ uliginoſa ſint non ſola* Gargara *prouincia montis, ſed & uniuerſæ* Myſiæ *arua, adhiberi poteſt teſtis* Aeſchylus.

Quid *de* Græcis *in hoc loco traxerit diximus.* Ad*demus præterea hoc cum iucunditatis gratia, & ut liqueat* Virgilium *noſtrum undiq; ueterum ſibi ornamenta traxiſſe, unde hoc dixerit,*

» Hyberno *lætiſſima puluere farra.*

In *libro enim uetuſtiſſimorum carminum, qui ante omnia quæ à latinis ſcripta ſunt, compſitus ferebatur, inuenitur hoc ruſticum uetus canticum,* Hyberno *puluere, uerno luto, grandia farra* Camille *metes.*

Nomina *poculorum* Virgilius *plerunq;* Græca *ponit, ut* Carcheſia, *ut* Cymbia, *ut* Cãtharos, Scyphos. De Carcheſijs *ita.* Cape Mæonij Carcheſia Bacchi Oceano *libemus ait,*

» Et *alibi.* Hic *duo rite mero libans* Carcheſia Baccho:

» De Cymbijs. Inferimus *tepido ſpumantia* Cymbia *lacte*

» De Cãtharo. Et *grauis attrita pẽdebat* Cãtharus *anſa.*

» De Scyphis. Et *ſacer impleuit dextram* Scyphus.

Ea *autem cuius figuræ ſint, quis ue eorum fecerit mentionem, nemo quærit, contenti ſcire huiuſcemodi eſſe po-*

cula. Et Scyphos quidem Canntharosq́; conſueta uulgo nomina ferendum ſi tranſeant. Sed de Carcheſijs Cymbijsq́; quæ apud Latinos haud ſcio an unquam reperias apud Græcos autem ſunt rariſſima, non uideo cur non cogantur inquirere, quid ſibi noua & peregrina Græca nomina uelint. Eſt autem Carcheſium poculũ Græcis tantummodo notum. Meminit eius Pherecydes in libris hiſtoriarum, aitq́; Iouem Alcumenæ pretium concubitus Carcheſium aureum dono dediſſe. Sed Plautus inſuetum nomen reliquit, aitq; in fabula Amphitryone, pateram datam, cum longe utriuſq; poculi figura diuerſa ſit. Patera enim ut & ipſum nomen indicio eſt, planum ac patens eſt: Carcheſium uero procerum & circa mediam partem compreſſum, anſatum mediocriter, anſis à ſummo ad infimum pertingentibus. Aſclepiades autem uir inter Græcos apprime doctus ac diligẽs, Carcheſia à nauali re exiſtimat dicta. Ait enim naualis ueli partem inferiorem pateram uocari, at circa mediam ferme partem τράχηλον dici, ſummam uero partem Carcheſium nominari, & inde diffundi in utrũq; ueli latus: eaq́; cornua uocantur. Nec ſolus Aſclepiades meminit huius poculi, ſed & alij illuſtres poetæ, ut Sappho, quæ ait,

Sophocles in fabula quæ inſcribitur

Hæc de Carcheſijs ignoratis latinitati & à ſola Græcia celebratis. Sed nec Cymbia in noſtro ſermone reperies. Eſt enim à Græcorum paucis relatum. Philemon notiſſimus comicus in Phantaſmate ait.

Anaxandrides etiam comicus in fabula à Græcis

Meminit eius et Demoſthenes in oratione quæ eſt in Midiam. Cymbia autem hæc ut ipſius nominis figura indicat, diminutiue à Cymba dicta, quod & apud Græcos & apud nos ab illis trahentes, nauigij genus eſt. Ac ſanè animaduerti ego apud Græcos multa poculorum genera à re nauali cognominata, ut Carcheſia ſupra docui, ut hæc Cymbia pocula procera ac nauibus ſimilia. Meminit huius poculi Eratoſthenes uir longe doctiſſimus in epiſtola ad Agetorē Lacedæmoniū his uerbis. Fuerunt qui Cymbium à Ciſſymbio per ſyncopam dictum extimauerunt. Ciſſymbij autem (ut de Homero taceam, qui hoc poculum Cyclopi ab Vlyſſe datum memorat) multi faciunt mentionem, uolunt'q; nonnulli proprie Ciſſymbium ligneum eſſe poculum ex hedera, id eſt, κισσῦ. Et Nicander quidam Colophonius in primo Hyalicon ſic ait.

Sed & Callimachus meminit huius poculi.

Qui autem Ciſſymbium ex hedera factum poculum οἱ ὀντ' κκισσῦ non dici arbitrantur, Euripidis authoritate niti uidentur, qui in Andromacha ſic ait.

Hæc de Cymbio. Sequitur ut quando cantharum & poculi & nauigij genus eſſe ſupradiximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res eſt, uel ex ipſo

virgilio, qui aptiſſime proprium Liberi patris poculum aſſignat Sileno. Sed id ut ſupra polliciti ſumus, etiam pro nauigio poni ſolitum debemus oſtendere. Menander in nauclero.

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus. Scyphus Herculis poculum eſt, ita ut Liberi patris cantharus. Herculem uero fictores ueteres, non ſine cauſa cum poculo fecerunt, & nonnunq̃ quaſſabundum & ebrium, non ſolum ꝙ is heros bibax fuiſſe perhibetur, ſed etiam antiqua hiſtoria eſt, Herculem poculo tanq̃ nauigio uentis immenſa maria tranſiſſe. Sed de utraq; re pauca ex Græcis antiquitatibus dicam. Et multibibum heroa iſtũ fuiſſe, ut taceam quæ uulgo nota ſunt, illud non obſcurum argumentum eſt, ꝙ Ephippus in Buſiride inducit Herculem ſic loquentem.

Eſt etiam hiſtoria non adeo notiſſima, nationem quandam hominum fuiſſe propè Heracleam ab Hercule conſtitutam Cylicranorum, compoſito nomine ἀπὸ τῆς κύλικος. Quod poculi genus nos una litera immutata calicem dicimus. Poculo autem Herculem ductum, ad ἐρύθεια Hiſpaniæ inſulam nauigaſſe, &

Pimaſtis egregius ſcriptor Græcorum dicit, & Pherecydes author eſt, quorum uerba ſubdere ſuperſedi, quia propiora ſunt fabulæ q̃ hiſtoriæ. Ego tamen arbitror non poculo Herculem maria tranſuectum, ſed nauigio cui ſcypho nomen fuit, ita ut ſupra cantharum, & carchesium, & à cymbis deriuata cymbia, omnia hæc aſſeruimus eſſe nauigiorum uocabula.

Nomina quoq; Virgilius nõnunq̃ ex antiquiſſimis Græcorum hiſtorijs mutuatur. Scitis apud illum unam ex comitibus Dianæ Opim uocari. Quod nomen uulgo fortaſſe temere impoſitum, uel etiam fictum putatur ab ignorantibus ingenioſum poetam, cognomen quod à ueteribus Græcis ſcriptoribus ipſi Dianæ fuerat impoſitum, comiti eius aſſignare uoluiſſe. Sed Virgilius ſic ait,

» *Velocem interea ſuperis in ſedibus Opim*
» *Vnam ex uirginibus ſocijs ſacraq; caterua*
» *Compellabat, & has triſtis Latonia uoces Ore dabat.*
» *At triuiæ cuſtos iandudũ in montibus Opis. (Et infra.*

Opim, inquit, comitem & ſociam Dianæ. Sed audite unde Virgilius hoc nomen acceperit, qui (ut dixi) quod epitheton ipſiuſce legerat, ſociæ eius impoſuit. Alexander Aetolus poeta egregius in libro qui inſcribitur Muſæ, refert quanto ſtudio populus Epheſius dedicato templo Dianæ curauerit præmijs propoſitis, ut qui tunc erant poetæ ingenioſiſſimi, in deam carmina diuerſa componerent. In his uerſibus Opis non comes Dianæ, ſed Diana ipſa uocata eſt. Loquitur autem (ut dixi) de populo Epheſio.

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam, & Virgilium de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem tranſtuliſſe.

Exceſſere omnes adytis ariſq; relictis Dij. Hoc unde Virgilius dixerit, nullus inquirit, ſed conſtat illum de Euripide traxiſſe, q in fabula Troadibus inducit Apollinem, cum Troia capienda eſſet, iſta dicentem,

ἐγὼ δὲ, νικῶμαι γὰρ ἀργείας θεοῦ
ἥρας, ἀθάνας θ', αἳ συνεξεῖλον φρύγας.
λείπω τὸ κλεινὸν ἴλιον, βωμούς τ' ἐμούς.
ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακὴ,
νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

Qui uerſus docent unde Virg. uſurpauerit diſceſſiſſe deos à ciuitate iam capta. Nec hoc ſine authoritate Graecae uetuſtatis eſt, quod ait,

10 Ipſa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem.

Euripides enim inducit Mineruam uentos contra Graecorum claſſem à Neptuno petentem, dicentemq;, debere illum facere quod Iuppiter fecerit, à quo in Graecos fulmen acceperit.

Apud Virgilium Pan niueo lanae munere lunam illexiſſe perhibetur in nemora alta uocans. Munere ſic niueo lanae, ſi credere dignum eſt, & reliqua. In hoc loco Valer. Probus uir perfectiſſimus notat, neſcire ſe hanc hiſtoriam ſiue fabulam, quo referat authore. Quod tantum uirum fugiſſe miror. Nam Nicander huius eſt author hiſtoriae, poeta, quem Didymus grammaticorum omnium quiq; ſint, quiq; fuerint inſtructiſſimus, fabuloſum uocat. Quod ſciens Virgilius adiecit, ſi credere dignum, adeo ſe fabuloſo uſum authore fatetur.

In tertio libro curſim legitur, neq; unde trāslatum ſit quæritur. Quæ Phœbo pater omnipotēs mihi Phœbus Apollo Prædixit. & cætera. In talibus locis grammatici excuſantes imperitiam ſuam, inuentiones has ingenio magis q̄ doctrinæ Maronis aſſignant, nec dicunt eum ab alijs mutuatum, ne nominare authores cogantur. Sed affirmo doctiſſimum uatem etiā in hoc Aeſchylum eminentiſſimum tragœdiarum ſcriptorem ſecutū, qui in fabula, quæ latina lingua Sacerdotis inſcribitur, ſic ait,

Ecquid clarum factum, inde ſumpſiſſe Virgilium, q̄ Apollo ea uaticinetur, quæ ſibi Iupiter fatur? Probatum'ne uobis eſt, Virgilium, ut ab eo intelligi non poteſt, qui ſonum latinæ uocis ignorat, ita nec ab eo poſſe, qui Græcam non hauſerit extrema ſatietate doctrinā? Nam ſi faſtidium facere non timerem, ingentia poteram uolumina his quæ à penitiſſima Græcorum doctrina trāſtuliſſet, implere. Sed ad fidem rei propoſitæ relata ſufficient.

HIC prætextatus, mirum, inquit, in modum digeſſit Euſtathius, quæ de Græca antiquitate carmine ſuo Virgilius inſeruit. Sed meminimus uiros inter omnes noſtra ætate longe doctiſſimos, Furium, Cæcinnamq; Albinum promiſiſſe, ſe prodituros, quid idem Maro de antiquis Romanis ſcriptoribus traxerit. Quod nunc ut fiat, tempus admonet. Cumq; omnibus idem placeret, tum Furius Albinus, Et ſi uereor, ne dum oſtendere cupio quantum Virgilius noſter ex antiquorum lectione profecerit, & quos ex omnibus flores, uel quæ in carminis ſeu decorem ex diuerſis ornamenta libauerit, occaſionem reprehendendi uel imperitis, uel malignis miniſtrem, exprobrantibus tanto uiro alieni uſurpationem, nec conſiderantibus hunc eſſe fructum legendi, æmulari ea quæ in alijs probes; & quæ maxime inter aliorum dicta mireris, in aliquem uſum tuum opportuna deriuatione conuertere, quod & noſtri tam inter ſe, quàm à Græcis, & Græcorum excellentes inter ſe ſæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceam, poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuo cõpilarint bibliothecæ ueteris authores. Quod tamen opportune aliâs (ſi uolentibus uobis erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferam, quod ad probanda quæ aſſero penè ſufficiat. Afranius enim togatarum ſcri-

ptor, in ea togata, quæ Compitalia inſcribitur, non inuerecunde reſpondens arguentibus, ꝙ plura ſumpſiſſet à Menandro, Fateor, inquit, ſumpſi, non ab illo modo, ſed ut quiſq; habuit quod conueniret mihi, quodq; me non poſſe melius facere credidi, etiam à latino. Quod ſi hæc ſocietas, & rerum communio, poetis ſcriptoribusq; omnibus inter ſe exercenda conceſſa eſt, quis fraudi Virgilio uortat, ſi ad excolendum ſe quædam ab antiquioribus mutuatus ſit? Cui etiam gratia hoc nomine eſt habēda, ꝙ nonnulla ab illis in opus ſuum, quod æterno manſurum eſt, transferendo, fecit ne omnino mēmoria ueterū deleretur: quos (ſicut præſens tempus oſtendit) non ſolū neglectui, uerum etiam riſui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferendi, & modo imitandi, conſecutus eſt, ut quod apud illum legerimus alienum, aut illius eſſe malimus, aut melius hic q̄ ubi natum eſt, ſonare miremur. Dicam itaq; primum, quos ab alijs traxit uel ex dimidio ſui uerſus, uel penè ſolidos. Poſt hoc, locus integros cum parua quadam mutatione tranſlatos, ſenſusue ita tranſcriptos, ut unde eſſent eluceret: immutatos alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur. Poſt hæc quædam de his, quæ ab Homero ſumpta ſunt, oſtendam non ipſum ab Homero tuliſſe, ſed prius alios inde ſumpſiſſe, et hūc ab illis, quos ſine dubio legerat, trāſtuliſſe.

» Vertitur interea cœlum & ruit oceano nox

Ennius in ſexto.

Vertitur interea cœlum cum ingentibus ſignis.

» Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Ennius in primo.

Qui cœlum uerſat ſtellis fulgentibus aptum. Et in.iij.

Cœlum proſpexit ſtellis fulgentibus aptum. Et in.xi
Hic nox præceſſit ſtellis ardentibus apta.
» Conciliumq; uocat diuum pater atq; hominum rex.
Ennius in ſexto.
Tum cum corde ſuo diuũ pater atq; hoim rex Effatur.
» Eſt locus heſperiam graij cognomine dicunt.
Ennius in primo.
Eſt locus heſperiam quam mortales perhibebant.
» Tuq; ó tybri tuo genitor cum flumine ſancto.
Ennius in primo.
Teq; pater tyberine tuo cum flumine ſancto.
» Accipe daq; fidem, ſunt nobis fortia bello, Pectora.
Ennius in primo.
Accipe daq; fidem, fœduſq; feri bene firmum.
» Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Ennius in primo.
Cum ſuperum lumen nox intempeſta teneret.
» Tu tn interea calido mihi ſanguine pœnas, Perſolues
Ennius in primo.
Nec pol homo quiſq̃ faciet impune animatus
Hoc, niſi tu. mihi nam calido das ſanguine pœnas.
» Concurrunt undiq; telis Indomiti agricolæ.
Ennius in tertio.
Poſtq̃ defeſſi ſunt, ſtant, & ſpargere ſeſe
Haſtis, anſatis concurrunt undiq; telis.
» Summa nituntur opum ui.
Ennius in quarto.
Romani ſcalis ſumma nituntur opum ui. Et in.xvi.
Reges per regnum ſtatuaſq; ſepulcraq; quærunt.
Aedificant nomen, ſumma nituntur opum ui.

» Et mecum ingentis oras euoluite belli?

Ennius in ſexto.

Quis potis ingentis oras euoluite belli.

» Nequa meis dictis eſto mora, Iuppiter hac ſtat.

Ennius in ſeptimo.

Non ſemper ueſtra euertit, nunc Iuppiter hac ſtat.

» Inuadunt urbem ſomno uinoq́; ſepultam.

Ennius in octauo.

Nunc hoſtes uino domiti ſomnoq́; ſepulti.

» Tollitur in cœlum clamor, cunctiq́; latini.

Ennius in.xvij.

Tollitur in cœlum clamor exortus utriſq;.

» Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campũ.

Ennius in ſexto.

Explorãt numidæ, totã quatit ungula terrã. Et in.viij.
Cũ ſeqtur ſummo ſonitu quatit ungula terrã. Et i.xvij.
It eques, & plauſu caua concutit ungula terram.

» Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem.

Ennius in.xij.

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

» Corruit in uulnus, ſonitum ſuper arma dederunt.

Ennius in.xvi.

Concidit, & ſonitum ſimul inſuper arma dederunt.

» Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras.

Lucretius in ſecundo.

Cum primum aurora reſpergit lumine terras.

» Flammarum longos à tergo albeſcere tractus.

Lucretius in ſecundo.

Nonne uides longos flammarum ducere tractus.

» Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in ſecundo.
Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.
» Belli ſimulacra ciebat.
Lucretius in ſecundo.
Componunt, complent, belli ſimulacra cientur.
» Simulacráq; luce carentum.
Lucretius in tertio.
Cum ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulacráq; luce carentum.
» Aſper acerba tuens retro redit.
Lucretius in quinto.
Aſper acerba tuens immani corpore ſerpens.
» Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Furius in primo annali.
Interea oceani linquens aurora cubile.
» Quod genus hoc hoim? quæue hũc tã barbara morẽ.
Furius in ſexto.
Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?
» Rumoresq; ferit uarios, ac talia fatur.
Furius in decimo.
Rumoresq; ferunt uarios, ac multa requirunt.
» Nomine quemq; uocans reficitq; in prælia pulſos.
Furius in decimo.
Nomine quemq; ciet, dictorum tempus adeſſe
Cmmemorat. Deinde infra.
Confirmat dictis, ſimulatq; exuſcitat acris
Ad bellandum animos, reficitq; ad prælia mentes.
» Dicite pierides, non omnia poſſumus omnes.
Lucretius in quinto.
Maior erat natu, non omnia poſſumus omnes.

» Diuerſi circunſpiciunt, hoc acrior idem.
Pacuuius in Medea.
Diuerſi circunſpicimus, horror percipit.
» Ergo iter inceptum peragunt rumore ſecundo.
Sueuius in lib. v.
Redeunt referuntq; petita rumore ſecundo.
» Nunq̃ hodie effugies, ueniam quocunq; uocaris.
Neuius in equo troiano.
Nunq̃ hodie effugies, quin mea manu moriare.
» Vendidit hic auro patriam, dominumq; potentem
» Impoſuit, fixit leges pretio atq; refixit.
Varius de morte.
Vendidit hic latium populis, agroſq; quiritum
Eripuit, fixit leges pretio atq; refixit.
» Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat oſtro.
Varius de morte.
Incubet ut tyrijs, atq; ex ſolido bibat auro.
» Talia ſecla ſuis dixerunt currite fuſis.
Catullus.
Currite ducentes ſub tegmina currite fuſi.
» Fœlix heu nimium fœlix ſi littora tantum
» Nunq̃ Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.
Catullus.
Iuppiter omnipotens utinam non tempore primo
Gnoſia Cecropiæ tetigiſſent littora puppes.
» Magna oſſa lacertoſq; extulit.
Ennius in xvij.
Magna oſſa lacertiq; apparent homini.
» Placidam per membra quietem Irrigat.
Furius in primo.

Mitemq;

Mitemq; rigat per pectora ſomnum.

Lucretius in quarto.

Nunc quibus ille modus ſomnus per mēbra quietē Irrigat:

» Camposq; liquentes.

Lucretius in.xi.de mari ſimile.

Et liquidam molem camposq; natantes.

» Et geminos duo fulmina belli Scipiadas.

Lucretius in tertio.

Scipiades belli fulmen Carthaginis horror.

» Et ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

Lucretius in ſecundo.

Fœdo pertorquent ora ſapore.

» Morte obita qualis fama eſt uolitare figuras.

Lucretius in primo.

Cernere uti uideamur eas audireq; coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur oſſa.

Hinc eſt & illud Virgilij.

Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa.

» Ora modis attollens pallida miris.

Lucretius in primo.

Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris.

» Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.

Ennius in.xvi.

Tunc timido manat ex omni corpore ſudor.

» Labitur uncta uadis abies.

Ennius in.xiiij.

Labitur uncta carina, uolat ſuper impetus undas.

» Ac ferreus ingruit imber.

Ennius in octauo.

Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.

» Apicem tamen incita ſummum Haſta tulit.

Ennius in xvi.

Tamen indeuolans ſecum abſtulit haſta Inſigne.

» Puluerulentus eques furit, omnes arma requirunt.

Ennius in ſexto.

Balatum pecudes quatit, omnes arma requirunt.

» Nec uiſu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Accius in Philoctete.

Quem neq; tueri contra neq; affari queas.

» Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis,

» Aut læto inſigni.

Accius in armorum iudicio.

Nam trophæum ferre me à forti uiro pulchrum eſt.

Si autem & uincat, uinci à tali nullum eſt probrum.

» Nec ſi miſerum fortuna Sinonem

» Finxit, uanum etiam mendacemq; improba finget.

Accius in Telepho.

Nam ſi à me regnum fortuna atq; opes

Eripere quiuit, & uirtutem nequiuit.

» Diſce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,

» Fortunam ex alijs.

Accius in armorum iudicio.

Virtuti is par, diſpar fortunis patris.

» Iam iam nec maxima Iuno.

» Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.

Accius in Antigona.

Iam iam neq; dij regunt

Neq; profecto deum ſummus rex omnibus curat.

» Nũ capti potuere capi? nũ incẽſa cremauit Troia uiros?

Ennius in x. cum de Pergamis loqueretur.

Quæ neq; Dardanijs campis potuere perire,
Nec cum capta capi, nec cum combuſta cremari.
» Multi prætere a, quos fama obſcura recondit.

Ennius in Alexandro.

Multi alij aduētant, paupertas quorum obſcurat nōia.
» Audentes fortuna iuuat.

Ennius in ſeptimo.

Fortibus eſt fortuna uiris data.
» Recoquunt patrios fornacibus enſes.
» Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Lucretius in quinto.

Inde minutatim proceſſit ferreus enſis.
Verſaq; in obſcurum ſpecies eſt falcis ahenæ.
» Pocula ſunt fontes liquidi, atq; exercita curſu Flumina.

Lucretius in quinto.

Ad ſedare ſitim fluuij fonteſq; uocabant.
» Quos rami fructus, quos ipſa uolentia rura
» Sponte tulere ſua, carpſit.

Lucretius in quinto.

Quod ſol atq; imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua, ſatis id placarat pectora donum.

Poſt uerſos ab alijs, uel ex integro uel ex parte transla tos, uel quædam immutando uerba tanq̄ ſucco alio tinctos, nunc locos locis componere ſedet animo, unde formati ſint, quaſi de ſpeculo cognoſcas.

» Nec ſum animi dubius, uerbis ea uincere magnum
» Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem,
» Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
» Raptat amor, iuuat ire iugis qua nulla priorum
» Caſtaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo.

Nec me animi fallit q̃ ſint obſcura, ſed acri
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem
Muſarum, quo nunc inſtinctus mente uigenti
Auia pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo.

Accipe & alterum locum Maronis, illi unde traxerat comparandum, ut eundem colorem ac penè ſimilem ſonum loci utriuſq; reperias. Virgilius.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis uomit ædibus undam,
Nec uarios inhiant pulchra teſtudine poſtes.

Et mox.

At ſecura quies & neſcia fallere uita
Diues opum uariarum, at latis otia fundis,
Speluncæ, uiuiq; lacus, at frigida tempe,
Mugitusq; boum, mollesq; ſub arbore ſomni.
Non abſunt illic ſaltus, ac luſtra ferarum,
Et patiens operum paruoq; aſſueta iuuentus.

Lucretius in ſecundo.

Si non aurea ſunt iuuenum ſimulacra per ædes.
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq; renidens,
Nec cytharam reboant laqueata aurataq; templa.
Cum tamen inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucunde corpora curant,
Præſertim cum tempeſtas arridet, & anni

Tempora conſpergunt uiridantis floribus hærbas.
» Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
» Prata mouere animum, non qui per ſaxa uolutus
» Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in ſecundo.

Nec teneræ ſalices, atq; hærbæ rore uigentes,
Fluminaq; ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamq; auertere curam.

Ipſius uero peſtilentiæ, quæ eſt in tertio Georgicon color totus & liniamenta penè omnia tracta ſunt de deſcriptione peſtilentiæ, quæ eſt in ſexto Lucretij, Nam uirgiliana incipit,

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoq; autumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.

Lucretij uero ſic incipit.

Hæc ratio quondam morborum & mortifer æſtus
Finibus in Cecropis funeſtos reddidit agros.
Vaſtauitq; uias, exhauſit ciuibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriuſq; ponere ſatis longum eſt, excerpam aliqua, ex quibus ſimilitudo geminæ deſcriptionis appareat.

Virgilius ait,

Tum uero ardentes oculi atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis, imaq; longo
Ilia ſingultu tendunt, it naribus ater
Sanguis, & oppreſſas fauces premit aſpera lingua.

Lucretius ait.

Principio caput incenſum feruore gerebant,
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes.

Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine,& ulceribus uocis uia ſepta coibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis,motu grauis,aſpera tactu.

Virgilius ſic ait.

Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
Et quæ darent ſigna,ſupra retulit idem.
Demiſſæ aures,inſertus ibidem
Sudor,& ille quidem morituris frigidus,aret
Pellis,& attractu tractanti dura reſiſtit.

Lucretius ait.

Multaq; præterea mortis tunc ſigna dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metuq;,
Triſte ſupercilium,furioſus uultus & acer,
Sollicitæ porrò plenæq; ſonoribus aures,
Creber ſpiritus,& ingens raroq; coortus.
Sudoriſq; madens per collum ſplendidus humor.
Tenuia ſputa minuta croci contacta colore,
Salſaq; per fauces raucas uix edita tuſſis.

Virgilius.

Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos,ea uiſa ſalus morientibus unà.
Mox erat hoc ipſum exitio.

Lucretius ait.

Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Nam quod alijs dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore licere,& cœli templa tueri,
Hoc alijs erat exitio,letumq; parabat.

Virgilius ait.

Prætereanec iam mutari pabula refert,

Quæſitæq; nocent artes, ceſſere magiſtri.

Lucretius ait.

Nec requies erat ulla mali, defeſſa iacebant
Corpora, muſſabat tacito medicina timore.

Virgilius ait.

Ipſis eſt aer auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta uitam ſub nube relinquunt.

Lucretius ait.

Nec tamen omnino temere illis ſedibus ulla
« Comparebat auis, nec triſtia ſæcla ferarum
« Exibant ſyluis, languebant pleraq; morbo,
« Et moriebantur.

Non'ne uidentur nobis membra huius deſcriptionis ex uno fonte manaſſe? ſed rurſus locos alios comparemus.

» Gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
» Exilioq; domos, & dulcia limina mutant.

« Lucretius in tertio,

« Sanguine ciuili rem conflant, diuitiaſq;
« Conduplicant auidi cædem cæde accumulantes,
« Crudeles gaudent in triſti funere fratris.

» Multa dies uariuſq; labor mutabilis æui
» Rettulit in melius, multos alterna reuiſens
» Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.

Ennius in ſeptimo.

Multa dies in bello conficit unus.
Et rurſus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haudquaq̃ quenq̃ ſemper fortuna ſecuta eſt.

» O' præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci
» Virtute exuperas, tanto me impenſius æquum eſt
» Conſulere, atq; omnes metuentem expendere caſus.

Accius in Antigona.

Quanto magis te iſtiuſmodi eſſe intelligo,
Tanto Antigona magis me par eſt tibi
Conſulere & parcere.

» *O' lux Dardaniæ, ſpes ó fidiſſima Teucrû, & reliqua.*

Ennius in Alexandro.

O' lux Troiæ germane Hector
Quid ita cum tuo lacerato corpore miſer?
Aut qui te ſic reſpectantibus tractauere nobis?

» *Fræna Pelethronij Lapithæ hyroſq; dedere*
» *Impoſiti dorſo, atq; equitem docuere ſub armis*
» *Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.*

Varius de morte.

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ,
Qua uelit ire, ſed anguſto prius ore coercens
Inſultare docet campis, fingitq; morando.

» *Talis amor Daphnim, qualis cum feſſa iuuencum*
» *Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos*
» *Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua*
» *Perdita, nec ſeræ meminit decedere nocti.*

Varius de morte.

Ceu canis umbroſam luſtrans Cortynia uallem,
Si ueteris potuit ceruæ comprendere luſtra,
Sæuit in abſentem, & circum ueſtigia luſtrans
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medij, non ardua tardant,
Perdita nec ſeræ meminit decedere nocti.

» *Nec te tua funera mater*
» *Produxi, preſſi'ue oculos, aut uulnera laui.*

Ennius in Creſphonte.

Neq; terram inijcere, neq; cruenta
Conueſtire mihi corpora licuit,
Neq; miſeræ lauere lachrymæ ſalſum ſanguinem.
» *Nanq; canebat uti magnum per inane coacta*
» *Semina terrarumq́;, animæq́;, marisq́; fuiſſent,*
» *Et liquidi ſimul ignis, ut ijs exordia primis*
» *Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis,*
» *Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto*
» *Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.*
» *Iamq; nouum terræ ſtupeant luceſcere ſolem.*
Lucretius in quinto, ubi de confuſione orbis ante hunc ſtatum loquitur.
His neq; tum ſolis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, neq; magni ſydera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec deniq; terra, nec aer.
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla uideri.
Sed noua tempeſtas quædam, molesq́; coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere. paresq́;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum,
Membraq́; diuidere, & magnas diſponere partes.
Et infra.
Hoc eſt à terris magnum ſecernere cœlum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſum item puri ſecretiq; ætheris ignis.
Et infra.
Omnia enim magis hæc leuibus atq; rotundis.
» *Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua uenit*
» *Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.*
Ennius in Alexandro.
Nam maximo ſaltu ſuperauit

Grauidus armatis equus,
Qui ſuo partu ardua perdat Pergama.
» Tum pater omnipotens rerum cui ſumma poteſtas
» Infit, eo dicente deum domus alta ſileſcit,
» Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther.
» Tum uenti poſuere, premit placida æquora pontus.

Ennius in Scipione.

Mundus cœli uaſtus conſiſtit ſilentio,
Et Neptunus ſæuus undis aſperis pauſam dedit.
Sol equis iter repreſſit ungulis uolartibus.
Conſtitere amnes perennes, arbores uento uacant.
» Itur in antiquam ſyluam ſtabula alta ferarum,
» Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,
» Fraxineæq; trabes, cuneis & fiſſile robur
» Sciditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in ſexto.

Incedunt arbuſta per alta ſecuribus cædunt,
Percellunt magnas quercus, exciditur ilex.
Fraxinus frangitur, atq; abies conſternitur alta.
Pinus proceras peruertunt, omne ſonabat
Arbuſtum fremitu ſyluai frondoſai.
» Diuerſi magno ceu quondam turbine uenti
» Confligunt, Zephyrusq;, notusq;, & lætus eois
» Eurus equis.

Ennius in xvij.

Concurrunt ueluti uenti cum ſpiritus auſtri
Imbricitor, aquiloq; ſuo cum flamine contra,
Inde mari magno fluctus extollere certant.
» Nec tamen, hæc cum ſint hominumq; boumq; labores
» Verſando terram experti, nihil improbus anſer.

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæſita labore
Cum iam per terras frondent atq; omnia florent.
Aut nimijs torrens feruoribus æthereus ſol
Aut ſubiti perimunt imbres gelidæq; pruinæ,
Flabraq; uentorum uiolento turbine uexant.

Sunt alij loci plurimorum uerſuum, quos Maro in opus ſuum cum paucorũ immutatione uerborum, à ueteribus tranſtulit. Et quia longum eſt, uniuerſos uerſus ex utroq; tranſcribere, libros ueteres notabo, ut qui uolet illic legendo æqualitatem locorum conferendo miretur. In primo Aeneidos tempeſtas deſcribitur, et Venus apud Iouem queritur de periculis filij, & Iuppiter eã de futurorum proſperitate ſolatur. Hic locus totus ſumptus à Næuio eſt, ex primo libro belli Punici. Illic æque Venus Troianis tempeſtate laborantibus cum Ioue queritur, & ſequuntur uerba Iouis filiam conſolantis ſpe futurorum. Item de Pandaro et Bitia aperientibus portas, locus acceptus eſt ex libro quintodecimo Ennij, qui induxit Hiſtros duos in obſidione erupiſſe portam, & ſtragem de obſidente hoſte fecıſſe. Nec Tullio compilando dummodo undiq; ornamenta ſibi conferret, abſtinuit. O' fama ingens ingentior armis Vir Troianæ. Nempe hoc ait, Aeneam famam ſuam factis fortibus ſupergreſſum, cum plerunq; fama ſit maior rebus. Senſus hic in Catone Ciceronis his uerbis, Contingebat in eo, quod plæriſq; contra ſolet, ut maiora omnia re, q̃ fama uiderentur, id quod non ſæpe euenit, ut expectatio cognitione, aures ab oculis uincerentur. Item. Proximus

huic longo, ſed proximus interuallo. Cicero in Bruto, Duobus igitur ſummis Craſſo, & Antonio Lucius Philippus proximus accedebat, ſed longo interuallo, tamen proximus.

Sunt quędam apud Virgilium, quæ ab Homero creditur tranſtuliſſe: ſed ea docebo à noſtris authoribus ſumpta, qui priores hæc ab Homero in carmina ſua traxerant: quod quidem ſummus Homericæ laudis cumulus eſt: q̄ cum ita à plurimis aduerſus eum uigilatum ſit, coactaq; omnium uires manum contra fecerint, ille uelut pelagi rupes immota reſiſtit. Homerus de Aiacis forti pugna ait.

αἴας δ' οὐκ ἔτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσι.
δάμνα μὶν Ζηνός τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγαυοὶ
βάλλοντες. δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε· βάλλετο δ' αἰεὶ
κὰπ φάλαρ' εὐποίηθ'. ὁ δ' ἀριστερὸν ὦμον ἔκαμνεν
ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον. οὐδὲ δύναντο
ἀμφ' αὐτῷ πελεμίξαι, ἐρείδοντες βελέεσιν.
αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι. κὰδ δέ οἱ ἱδρὼς
πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν. οὐδέ πῃ εἶχεν
ἀμπνεῦσαι. πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

Hunc locum Ennius in decimoquinto ad pugnam Cælij tribuni his uerſibus transfert.

Vndiq; conueniunt, uelut imber, tela tribuno
Configunt parmam, tinnit haſtilibus umbo,
Aerato ſonitu galeæ, ſed nec pote quiſq̄
Vndiq; nitendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitq; quatitq;.
Totum ſudor habet corpus, multumq; laborat.

Nec reſpirandi ſit copia præpete ferro.
Hiſtri tela manu iacientes ſollicitabant.
Hinc Virgilius eundem locum de incluſo Turno gratia elegantiore compoſuit.
Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum,
Nec dextra ualet, obiectis ſic undiq; telis
Obruitur; ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fatiſcunt.
Diſcuſſæq; iubæ capiti, nec ſufficit umbo
Ictibus, ingeminant haſtis & Troes & ipſe
Fulmineus Mneſtheus, tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Flumen agit feſſos, quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait,

φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ·
ἀσπὶς δ' ἄρ ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Furius in quarto annali,

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, uiro uir.

Hinc Virgilius ait,

Hæret pede pes, denſuſq; uiro uir.

Homeri eſt,

πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω,
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν
φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη

Hunc ſecutus Hoſtius poeta in lib. ij. belli hiſtrici ait.
Non ſi mihi linguæ centum atq; ora ſient totidem uoceſq; liquatæ.

Hinc Virgilius ait,

Non mihi ſi linguæ centum ſint oraq; centum.
Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in hæc uerba,

ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ
δεσμὸν ἀπορρήξας θείει πεδίοιο κροαίνων,
εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο
χυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
ὤμοις ἀΐσσονται, ὃ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς.

Ennius hinc traxit.

Et tum ſicut equus qui de præſepibus actus
Vincla ſuis magni animis abrupit, & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaq; prata
Celſo pectore ſæpe iubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.

Virgilius.

Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis. & cætera. *Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas, q̃ uerſus eorum ſcabri nobis uidentur. Ille enim ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat, & diu laborauit ætas ſecuta, ut magis huic molliori ſtylo acquieſceretur. Sed ulterius ne moror Cecinnam, quin & ipſe prodat, quæ meminit Maronem ex antiquitate tranſtuliſſe?*

Tum Cecinna. In uerſibus, uel in locis quantum ſibi Maro ex antiquitate quaſi erit, Furius ut memor & ueteris, & nouæ authorum copiæ diſſeruit. Ego conabor oſtendere hunc ſtudioſiſſimum uatem, et de ſingulis uerbis ueterum aptiſſime iudicaſſe, inſeruiſſe lecta operi ſuo uerba, quæ nobis noua uideri facit incuria uetuſtatis, ut ecce Addita, pro inimica & infeſta; quis non exiſtimet poetam arbitrio ſuo nouum uerbum ſibi uoluiſſe fabricari? ſed non ita eſt. nam quod ait, Nec Teucris addita Iuno uſq̃ aberit. i. affixa & per hoc infeſta, hoc iam dixerat Lucilius in lib. xiiij. his uerſibus.

Si mihi non prætor ſiet additus, atq; agitet me,
Non male ſic ille ut dico me extenderat unus. Virg.
Mane ſalutantum totis uomit ædibus undam.
Pulchre uomit undam, & antique. Nam ait Ennius,
Et Tyberis flumen uomit in mare ſalſum.
Vnde & nunc uomitoria in ſpectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes in ſedilia ſe fundūt. Agmen pro actu et ductu quodam ponere non inelegās eſt, ut Leni fluit agmine Tybris, immo & antiquū eſt.
Ennius enim in quinto ait.
Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.
Quod ait, Crepitantibus urere flammis, nō nouum uſurpauit uerbum, ſed prior Lucretius in ſexto poſuit.
Nec res ulla magis q̄ Phœbi delphica laurus
Terribili ſonitu flammia crepitante crematur.
Tum ferreus haſtis Horret ager. Horret, mire ſe habet.
Sed & Ennius in xiiij.
Horreſcit telis exercitus aſper utriq;. Et in Erectheo.
Arma rigent horreſcunt tela. Et in Scipione.
Sparſis haſtis longis campus ſplendet & horret.
Sed & ante omnes Homerus.
ἔφριξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσι
Μακρῇς, ἃς εἶχον ταμεσίχροας.
Splendet tremulo ſub lumine pontus.
Tremulum lumen de imagine rei ipſius expreſſum eſt.
Sed prius Ennius in Menalippe.
Lumine ſic tremulo terra, & caua cærula candent.
Et Lucretius in vi.
Præterea ſolis radijs iactatur aquai
Humor, & in lucem tremulo rareſcit ab æſtu.

Hic candida populus antro imminet. & lente texunt umbracula uites. Sunt qui exiſtiment hoc uerbum umbracula Virgilio authore compoſitum, cum Varro rerum diuinarum lib. x. dixerit, Nonnullis magiſtratibus in oppido id genus umbraculi conceſſum. Et Cic. in .y. de legibus. Vis ne igitur (quoniam ſol paululum à meridie iam deuexus uidetur, neq; dum ſatis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) deſcendatur ad Lirim: eaq; quæ reſtant, in illis alnorum umbraculis perſequamur? Similiter in Bruto, ſed ut Theophraſti doctiſſimi hominis umbraculis.

Traſmittunt curſu campos, atq; agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant. Quod ait ſpecioſe tranſmittunt pro tranſeunt.

Sic & Lucretius in ſecundo.

Et circumuolitant equites, mediosq; repente
Tranſmittunt ualido quatientes impete campos.

Sed & Peſtanus Ibonenſis ſic ait, Pedibus equos tranſmiſimus, quod eſt tranſiliuimus. Quam tota cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis.

Sic Furius in primo.

Ille graui ſubito deuinctus uulnere habenas
Miſit equi, lapſusq; in humum defluxit, & armis Reddidit æratis ſonitum.

Tum durare ſolum & diſcludere nerea ponto Cœperit. Ferit aures noſtras hoc uerbum diſcludere, ut nouum.

Sed prior Lucretius in quinto.

Diffugere inde loci partes cœpere, pares q;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum

Paſtorem Tityre pingues Paſcere oportet oues, deductum

ctum dicere carmen. Deductum pro tenui, & ſubtili eleganter poſitum eſt. Sic autem & Afranius in uirgine. Verbis pauculis reſpondit triſtis uoce deducta, malleq; ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornificium. Deducta mi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerunt, quod Pomponius in Atellana quæ Calendæ Martiæ inſcribitur, ait. Vocem deducas oportet, ut mulieris uideantur uerba. Iube modo afferatur unus, ego uocem reddam tenuem & tinnulam. Et infra. Etiã nunc uocem deducã.
Proiectaq; ſaxa Pachyni Radimus.
Proiecta ſi ſecundũ conſuetudinem dicatur, intelligitur abiecta. Si ſecundum ueteres, proiecta porrò iactata. Alibi ait. Proiecto dum pede læuo Aptat ſe pugnæ. Sed & Siſenna in ſecundo dixit. Et Marſi propius ſuccedunt, atq; ita ſcutis proiectis, tectis ſaxa certatim lentæ manibus conijciunt in hoſtes. Et in eodem. Vetus atq; ingens erat arbor ilex, quæ circum proiectis ramis maiorem partem loci ſummi tegebat. Et Lucretius in tertio. Quamlibet immani proiectu corporis extet.
Et tempeſtiuam in ſyluis euertere pinum.
Hoc uerbum de pino tempeſtiua à Catone ſumpſit, qui ait, Pineam nucem cum effodies, luna decreſcente eximito, poſt meridiem, ſine uento Auſtro. Tum uero erit tempeſtiua, cum ſemen ſuum maturum erit. Inſeruit operi ſuo & Græca uerba, ſed non primus hoc auſus. Authorum enim ueterũ audaciã ſecutus eſt. Dependent lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius in. ix. Lychnorum lumina bis ſex. Et Lucretius in. ỹ. Quin etiam nocturna tibi terreſtria quæ ſunt Lumina pendentes lychni. Lucilius in primo. Porrò chænopoda & clinopodas

lychnoſq́;,& diximus cennos ante pedes lecti atq; lucernas. Et quod dixit.

Nec lucidus æthra ſyderea polus,

Ennius prior dixerat in.xvi. Interea fax Occidit, oceanumq́; rubra tracti obruit æthra. Et ilius in theutrante, Flammineam per æthram alte feruidam ferri facē.

Dædala Circe. quia Lucre. dixerat, Dædala tellus. Reboant ſyluæq́; & magnus olympus, quia eſt apud Lucretium, Nec cithara reboant laqueata aurataq; tecta. Sed hac licentia largius ſunt uſi ueteres, parcius Maro quippe illi dixerunt & pauſam, et macheram, & acotiam, & malacem, & alia ſimilia. Necnon & punicis oſcisq́; uerbis uſi ſunt ueteres, quorum imitatione Virgilius peregrina uerba non reſpuit, ut in illo,

Syluestres uri aſſidue.

Vri enim gallica uox eſt, qua feri boues ſignificātur. Et,

Camuris hirtæ ſub cornibus aures.

Camuris peregrinum uerbum eſt, id eſt, in ſe redeuntibus. Et forte nos quoq; hac ratione cameram figuramus. Multa quoq; epitheta apud Virgilium ſunt, quæ ab ipſo facta creduntur: ſed et hæc à ueteribus tracta monſtrabo. Sunt autem ex his alia ſimplicia, ut Gradiuus, Mulciber: alia compoſita, ut arcitenens, uitiſator. Sed prius de ſimplicibus dicam.

Et diſcinctos mulciber afros.

Mulciber eſt Vulcanus, ꝙ ignis ſit, & omnia mulceat ac domet. Actius in Philoctete, Heu Mulciber arma ignauo inuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rerum natura libro primo. Deniq; Mulciber & ipſe ferens altiſſima cœli contingunt.

Hœdiq́; petulci floribus inſultent.
Lucretius in ſecundo.
Præterea teneri tremulis in uocibus hœdi
Corniferas norunt matres agniq́; petulci.
Illud audaciæ maximæ uideri poſſit, qđ ait i Bucolicis,
Et liquidi ſimul ignis,
Pro puro uel lucido, ſeu pro effuſo & abundanti, niſi prior hoc epitheto Lucretius uſus fuiſſet in ſexto.
Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.
Triſtis pro amaro translatio decens eſt, ut
Triſtesq́; lupini.
Et ita Ennius in libro Sabinarum quarto.
Neq; triſte quæritat ſinapi, neq; cœpe mœſtum.
Auritos lepores.
Nō Maro primus uſurpat, ſed Afranium ſequitur, qui in prologo ex perſona Priapi ait, Nam quod uulgo prædicant aurito me parente natum, non ita eſt.
Et ut compoſita ſubiungam, quod ait Virgilius,
Vidit Thuricremis cum dona imponeret aris.
Iam Lucretius in .ij. dixerat,
Nam ſæpe ante deum uitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras.
Quam pius arcitenens.
Hoc epitheto uſus eſt Næuius belli Punici libro ſecundo.
Deinde pollens ſagittis inclytus arcitenens ſanctusq́; Delphis prognatus Pythius Apollo.
Idem alibi.
Cum tu arcitenens ſagittis pollens dea.
Sed & Hoſtius libro ſecundo belli Hiſtrici,

Dia Minerua ſimul autem inuictus Apollo, Arcitenens,
Latonius. Etiam,
Syluicolæ fauni.
Næuius libro primo belli Punici.
Syluicolæ homines belliq; inertes. Actius in Bacchis.
Syluicolæ ignota inuiſentes loca.
Deſpiciens mare ueliuolum.
Liuius in Helena.
Tu qui permenſus ponti maria alta ueliuola.
Ennius in decimoquarto.
Cũ procul aſpiciũt hoſtes accedere uẽtis nauibus ueliuo-
Idem in Andromache. (lis.
Rapit & ex alto naues ueliuolas.
Vitiſator ſeruans curuam ſub imagine falcem.
Actius in Bacchis.
O' Dionyſe pater optime uiſitator Semela genitus euhija
Almáq; curru Noctiuago Phœbe.
Egnatius de rerum natura lib. i.
Roſcida noctiuagis aſtris labentibus Phœbe
Pulſa loco ceſſit concedens lucibus altis.
Tu nubigenas inuicte bimembres.
Cornificius in Glauco.
Centauros fodere bimembres.
Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per hærbas.
Pacuuius in Paulo.
Quamuis caprigeno pecori grandior greſſio eſt.
Actius in Philoctete.
Caprigenum trita ungulis. Idem in Minotauro.
Taurigeno ſemine ortum fuiſſe an humano.
Decenter & his epithetis Virgilius uſus eſt: pro ſagitta,

uolatile ferrum: & pro Romanis, gentem togatam: quorum altero Sueuius, altero Laberius uſus eſt. Nam Sueuius in lib, quinto ait, Volucrumq; uolatile telum. Ac Laberius in Ephebo, Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ ſtirpis. Idem infra. Id circo ope dilatatũ eſt dominium togatæ gentis.

Figuras uero quas traxit de uetuſtate, ſi uolentibus uobis erit, cum repẽtina memoria ſuggeſſerit, enumerabo. Sed nunc dicat uolo Seruius, quæ in Virgilio notauerit ab ipſo figurata, non à ueteribus accepta: uel auſu poetico noue quidem, ſed decenter uſurpata. Quotidie enim Romanæ indoli enarrãdo eundem uatem, neceſſe eſt habeat huius annotationis ſcientiam prõptiorem. Placuit uniuerſis electio, in reliqua ſuffecti etiã adhortati ſunt Seruium, ut quæ in ſe refuſa ſunt annotaret. Ille ſic incipit. Vates eſte uenerabilis, uarie, modo uerba, modo ſenſus figurando multum latinitati leporis adiecit. qualia ſunt hæc.

Suppoſita de matre nothos furata creauit:
Vt ipſa creauerit, quos creari fecerit.
Tepidáq; recentem
Cæde locum, cum locus recens cæde, noue dictus ſit. Et,
Hæc ait, & ſocij ceſſerunt æquore iuſſo.
Pro eo quod, iuſſi ceſſerunt.
Et cæſo ſparſurus ſanguine flammas.
Qui ex cæſis uidelicet profunditur.
Vota deum primo uictor ſoluebat eoo.
Pro, quæ dijs uota ſunt.
Et me conſortem nati concede ſepulchro. Alius dixiſſet.
Et me conſortẽ nato concede ſepulchri. Et,

Illa uiam celerans per mille coloribus arcum.
Id eſt, per arcum mille colorum. Et,
Hic alij ſpolia occiſis direpta Latinis Coniiciunt igni,
Pro in ignem. Et,
Corpore tela modo, atq; oculis uigilantibus exit.
Tela exit, pro uitat. Et,
Senior læto canentia lumina ſoluit.
Pro uetuſtate ſenilia.
Exeſæq; arboris antro.
Pro cauerna. Et,
Frontem obſcœnam rugis arat.
Arat non nimie, ſed pulchre dictum.
Ter ſecum ærato circunfer tegmine ſyluam.
Pro iaculis. Et,
Vir gregis.
Pro capro. Et illa q̃ *pulchra ſunt.*
Aquæ mons, telorum ſeges, ferreus imber,
Vt apud Homerum.
εἰ δὴ κυάνεον φώων νέφος ἀμφιβέβηκε
νηυσὶ νέ ἐπικρατέως
ὣς οἱ μὲν μάρναντο. σιδήρειος δ᾽ ὀρυμαγδὸς
χάλκεον οὐρανὸν ἷκε, δι᾽ αἰθέρος ἀτρυγέτοιο
Et, *Dona laboratæ Cereris.* Et,
Oculiſq; aut pectore noctem Accipit. Et,
Vociſq; offenſa reſultat imago. Et,
Pacemq; per aras Exquirunt. Et,
Paulatim abolere Sycheum incipit.
Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit.
Oraq; corticibus ſumunt horrenda cauatis.
Ora pro perſonis. Et,

Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit.
Quid eſt enim aura auri? aut quemadmodum aura refulget? Sed tamen pulchre uſurpauit. Et,
Simili frondeſcit uirga metallo.
Quam bene uſus eſt, frondeſcit metallo? Et,
Nigri cum lacte ueneni.
Nigro imponere nomen lactis. Et,
Haud aliter iuſtæ quibus eſt Mezentius iræ.
Odio eſſe aliquẽ uſitatum: iræ eſſe, inuentũ Maronis eſt.
Item de duobus incipit dicere, & in unum deſinit,
Interea reges, ingenti mole Latinus
Quadriiugo inuehi-tur curru.
Vt eſt apud Homerum. οἱ δὲ δύο σκόπελοι ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει ὀξείῃ κορυφῇ.
Et, Protinus Orſilochũ et Buthẽ, duo maxima Teucrũ
Corpora, ſed Buthẽ aduerſum cuſpide fixit. & cætera.
Iuturnam miſero fateor ſuccurrere fratri Suaſi.
Cum ſolitum ſit dici, Iuturnæ ſuaſi. Et,
Vrbem quam ſtatuo ueſtra eſt. Et,
Tu modo quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis.
Præcipuum iam inde à teneris impende laborem.
Pro in eos impende.
Facit pulcherrimas repetitiones.
Nam neq; Parnaſſi uobis iuga, nam neq; Pindi
Vlla moram fecere.
Quæ uobis quæ digna uiri pro talibus auſis?
Vidiſtis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?
Nec interpoſitiones eius otioſæ ſunt.
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum.
At ramũ hũc (aperit ramũ qui ueſte latebat) Agnoſcas.

Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum, nã forte gerebat)
Nunquan fronde leui.
Et illa mutatio elegantiſſima eſt, ut de quo loquebatur ſubito ad ipſum uerba conuertens.
Vt bello egregias idem diſiecerit urbes,
Troiamq; œchaliamq;, & duros mille labores,
Rege ſub Euryſtheo fatis Iunonis iniquæ.
Pertulerit, tu nubigenas inuicte bimembris, & reliqua.
Illa uero intermiſſio,
Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus.
Tracta eſt à Demoſthene.

Hæc uero q̃ poetica indignatio,
Pro Iuppiter ibit Hic ait,
Hæc miſeratio.
O' patria ó rapti nequicq̃ ex hoſte penates.
Et illa trepidatio,
Ferte citi ferrũ, date tela & ſcandite muros, Hoſtis adeſt.
Et conqueſtio,
Me ne igitur ſocium tantis adiungere rebus Niſe fugis?
Quid illa excogitatio nouorum intellectuum? ut
Mentitaq; tela. Et
Ferrumq; armare ueneno. Et,
Cultuſq; feros mollire colendo.
Exuerint ſylueſtrem animum. Et,
Virgineumq; alte bibit acta cruorem.
Vt apud Homerum de haſta. Et,
Pomaq; degenerant ſuccos oblita priores. Et,
Glacie curſus frænaret aquarum. Et,

Miſtaq; ridenti colocaſia fundet acantho.
Eſt mollis flamma medullas.
Interea: & tacitum uiuit ſub pectore uulnus. Et,
Duro ſub robore uiuit Stuppa mouẽs tardũ fummũ. Et,
Sæuitq; canum latratus in auras Et,
Cælataq; amnem fundens pater Inachus urna. Et,
Affixæ uenis animasq; in uulnera ponunt.
Et quicquid de apibus dixit in uirorum fortium ſimilitudinem, ut adderet quoq; mores, & ſtudia, populos, et prælia. quid plura? ut quirites uocaret. Dies me deficiet ſi omnia perſequi à Virgilio figurata uelim. ſed ex his, quæ dicta ſunt, oĩa ſimilia lector diligens annotabit.
Cum Seruius iſta diſſereret, Prætextatus Auienum Euſtathio inſuſurrantem uidens, quin age, inquit, Euſtathi uerecundiam Auieni probi adoleſcentis iuua, & ipſe publicato nobis quod immurmurat. Euſtathius, iamdudum, inquit, multa de Virgilio Seruium geſtit interrogare, quorum enarratio reſpiciat officium literatoris, & tẽpus indulgeri optat, quo de obſcuris ac dubijs ſibi à doctiore fiat certior. Et Prætextatus, Probo, inquit, mi Auiene, ꝙ ea de quibus ambigis clàm te eſſe non poteris. Vnde exoratus ſit à nobis doctiſſimus doctor, ut te ſecũ negotium habere patiatur: quia in commune proficient, quæ deſideras audire. Ne tu modo ultra ceſſes aperire. Seruio uiam de Virgilio diſſerendi. Tunc Auienus totus conuerſus in Seruium, Dicas uolo, inquit, doctorum maxime, quid ſit, ꝙ cum Virgilius anxie ſemper diligens fuerit in uerbis pro cauſæ merito, uel atrocitate ponendis, incurioſe et abiecte in his uerſibus uerbũ poſuit.
Candida ſuccincta latrantibus inguina monſtris,

Dulichias uexaſſe rates.
Vexaſſe enim uerbum eſt leue,ac parui incommodi,nec tam atroci caſui congruens,cum repente homines à bellua immaniſſima rapti,laniatiq; ſint.Sed & aliud huiuſcemodi deprehendi.
Quis aut Euryſthea durum?
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Hoc enim uerbum,illaudati,non eſt idoneum ad exprimendam ſceleratiſſimi hominis deteſtationem,qui quod homines omnium gentium immolare ſolitus fuit,non laude indignus eſt,ſed deteſtatione,execrationeq; totius generis humani dignus eſt.Sed nec hoc uerbum ex diligẽtia Virgiliana uenire mihi uidetur.
Per tunicam ſqualentem auro.
Non enim conuenit dicere,auro ſqualentem:quoniam nitori ſplendoriq; auri contraria ſit ſqualloris illuuies.
Et Seruius,De uerbo uexaſſe,ita reſponderi poſſe arbitror.Vexaſſe graue uerbum eſt,tractumq; ab eo uidetur quod eſt uehere,in quo ineſt iam uis quædam alieni arbitrij:non enim ſui potens eſt qui uehitur.Vexaſſe autem quod ex eo inclinatum eſt,ui atq; motu proculdubio uaſtiore eſt,nã qui fertur & raptatur,atq; huc,atq; illuc diſtrahitur,is uexari proprie dicitur.Sicuti taxare preſſius crebriusq; eſt,q̃ tangere, unde id proculdubio inclinatum eſt.Et iactare multo fuſius largiusq; ẽ, q̃ iacere,unde id uerbum traductum eſt.Quaſſare etiam q̃ quatere grauius uiolentiusq; eſt.Non igitur quia uulgo dici ſolet uexatum eſſe,quem fumo aut uento,aut puluere laborare uidemus, propterea debet uis uera, atq; natura uerbi deperire,quæ à ueteribus qui proprie

& ſignate locuti ſunt, ita ut decuit obſeruata eſt. M. Catonis uerba ſunt, ex oratione quam de Achæis ſcripſit, Cũq; Annibal terram Italiam laceraret atq; uexaret. Vexatam Italiam dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut ſæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia nõ perpeſſa ſit. M. Tullius quarto in Verrem, Quæ ab iſto ſic ſpoliata atq; direpta eſt, nõ ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem & conſuetudinis iura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur. De illaudato autem duo uidentur reſponderi poſſe. Vnum eſt eiuſmodi, Nemo quisq̃ tam afflictis eſt moribus, qui faciat aut dicat nonnunq̃ aliquid, quod laudari queat. Vnde hic antiquiſſimus uerſus uice prouerbij celebratus eſt, πωλλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. Sed enim q̃ in omni re atq; in omni tempore omni laude uacat, is illaudatus eſt, isq; omnium peſſimus deterrimusq́; eſt. Sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatum facit. Inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ uirtutis. Illaudatus quoq; igitur finis eſt extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, ſed uitijs detrahendis, laudare ampliter eam ſolet. Hoc enim eſt.

τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.
ἔνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.
οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoq; ſimili modo maximam uoluptatem priuationẽ, detractionemq́; omnis doloris definiuit, his uerbis. ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idẽ Virgi. inamabilẽ dixit ſtygiã paludẽ. Nã ſicut illaudatũ κατὰ στέρησιν laudis, ita inamabilẽ ꝑ amoris στέρησιν

deteſtatus eſt. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare ſignificat priſca lingua noīare, appellareq́;. Sic in actionibus ciuilibus author laudari dicitur, quod eſt nominari. Illaudatus ergo eſt, quaſi illaudabilis, id eſt, nunq̄ nominandus; ſicuti quondam à communi conſilio Aſiæ decretum eſt, uti nomen eius, qui templum Dianæ Epheſiæ incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium reſtat ex his quæ reprehenſa ſunt, ꝙ tunicam ſquallentem auro dixit. Id autem ſignificat copiam denſitatemq́; auri in ſquammarū ſpeciem intexti. Squallere enim dictum ab ſquammarum crebritate, aſperitateq́;, quæ in ſerpentum piſcium'ue corijs uiſuntur. Quam rem & alij, & hic idem poeta locis aliquot demonſtrat. Quem pellis, inquit, ahenis. In plumā ſquammis auro conſerta tegebat. Et alio loco. Iāq; adeo rutilum thoraca indutus ahenis Horrebat ſquammis. Actius in Pelopidibus ita ſcribit, Eius ſerpentes ſquammæ ſquallido auro & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumq́; aliqua re erat, ut incuteret uiſentibus facie noua horrorem, id ſquallere dicebatur. Sicut in corporibus incultis ſquammoſisq́; alta congeries ſordidum, ſquallor appellatur. Cuius ſignificationis multo aſſiduoq́; uſu totum id uerbum ita contaminatum eſt, ut iam ſquallor de re alia nulla quam de ſolis inquinamentis dici cœperit.

Gratum mihi eſt, Auienus, inquit, correctum, quod de optimis dictis male opinabar. Sed in hoc uerſu mihi uidetur deeſſe aliquid.

Ipſe quirinali lituo paruaq́; ſedebat Succinctus trabea.

Si enim nihil deeſſe concedimus, reſtat ut fiat lituo &

trabea ſuccinctus, quod eſt abſurdiſſimum. Quippè cũ lituus ſit uirga breuis, in parte qua robuſtior eſt incurua, qua augures utuntur, non uideo qualiter poſſit lituo ſuccinctus uideri. Reſpondit Seruius, Sic hoc dictum eſſe ut pleraq; dici per defectionem ſolent. Veluti cum dicitur. M. Cicero homo magna eloquentia, & Roſcius hiſtrio ſumma uenuſtate, Non plenum hoc utrũq; neq; perfectum eſt: ſed enim pro pleno ac perfecto auditur. Vt Virgilius alio in loco,

Victorem Buten immani corpore,

Id eſt, corpus immane habentem. Et item alibi,

In medium geminos immani pondere cæſtus Proiecit.

Ac ſimiliter.

Domus ſanie dapibusq; cruentis,

Sic igitur id quoq; dictum uideri debet,

Ipſe quirinali lituo,

Id eſt lituum quirinalem tenens. Quod minime miran dum foret, ſi ita dictum fuiſſet, Picus quirinali lituo erat ſicuti dicimus, ſtatua grandi capite erat. Et eſt autem, & erat, & fuit, plerunq; abſunt cum elegantia, ſine detrimento ſententiæ. Sed quoniam litui facta mentio eſt, prætermittendum non eſt, quod poſſe quæri animaduertimus, utrum à tuba lituus auguralis appelletur, an tuba à lituo augurum, lituus dicta ſit. Vtrunq; enim pari forma et pariter in capite incuruum eſt. Sed ſi (ut quidam putant) tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homeri uerſu λίγξε βιός neceſſe eſt ut uirga auguralis à tubæ ſimilitudine, lituus uocetur. Vtitur autẽ uocabulo iſto Virgilius pro tuba, ut ibi,

Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta.

ſubiecit Auienus. Maturate fugam,

Quid ſit parum mihi liquet. Contraria enim mihi uidetur fuga maturitati. Vnde quid de hoc uerbo ſentiendum ſit, quæſo me doceas. Et Seruius, Nigidius homo omnium bonarum artium diſciplinis egregius, Maturare, inquit, eſt, quod neq; citius, neq; ſerius, ſed medium quiddam & temperatum eſt. Bene atq; proprie Nigidius. Nam & in frugibus et in pomis matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia ſunt, neq; caduca & nimium cocta, ſed tempore ſuo temperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianã diuus Auguſtus duobus uerbis Græcis eleganter exprimebat. Nam & dicere in ſermonibus, & ſcribere in epiſtolis ſolitum ferunt, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, ut ad rem agendam ſimul adhiberetur, & induſtriæ celeritas, et tarditas diligentiæ. Ex quibus duobus contrarijs, fit maturitas. Sic ergo Virgilius inducit Neptunum diſceſſum uentis imperantem ut & tam cito diſcedant tanq̃ fugiant, & tamen ſtandi mediocritatem in regreſſu teneant, tanq̃ mature, id eſt, temperate abeuntes. Vereretur enim, ne in ipſo diſceſſu claſſi nocerẽt, dum raptu nimio tanq̃ perfugam redeũt. Idẽ uirgilius duo iſta uerba, maturare et properare, tanq̃ plene contraria ſcitiſſime ſeparauit his uerſibus,

Frigidus agricolam ſiquando continet imber,
Multa forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur.

Bene & eleganter duo iſta uerba diuiſit. Nanq; in præparatu rei ruſticæ, per tempeſtates pluuias, quoniam et neceſſitate otium eſt, maturari põt: per ſerenas uero quoniam tempus inſtat, properari neceſſe eſt. Sane cum ſi-

gnificandum eſt coactius quid et feſtinantius factum, rectius hoc dicitur præmature factum, q̃ mature. Sicuti Afranius dixit in togata, cui tituli nomen eſt, Appetis dominatum demens præmature præcocem. In quo uerſu animaduertendum eſt, quod præcocem, inquit, non præcoquem. Eſt enim caſus eius rectus non præcoquis, ſed præcox. Hic Auienus rurſus interrogat, Cum Virg. inquit, Aeneam ſuum tanq̃ hominem pium à contagione atrocis uiſus apud inferos uindicauerit, et magis eum fecerit audire reorum gemitus, quam ipſa uidere tormenta, in ipſos uero campos piorum licenter induxerit, cur hoc tantum uerſu oſtendit illi partem locorum quibus impij cohibebantur,

Veſtibulum ante ipſum primiſq; in faucibus orci?

Qui enim ueſtibulum & fauces uidet, intra ipſam ædẽ iam ſine dubitatione ſucceſſit: aut ſiquid aliud de ueſtibuli uocabulo intelligendum eſt, ſcire deſidero. Ad hæc Seruius, Pleraq; ſunt uocabula quibus uulgo utimur, nõ tamen liquido animaduertimus, quid ea ex uera proprietate ſignificent, ſicuti eſt ueſtibulum in ſermonibus celebre atq; obuium uerbum, non in omnibus tamen quẽ illo facile utuntur liquido expectatum. Putant enim ueſtibulum eſſe partem domus priorem, quam atrium uocant. Sed Cælius Gallus uir doctiſſimus, in libro de ſignificatione uerborum quæ ad ius ciuile pertinent ſecũdo, ueſtibulũ dicit eſſe nõ in ipſis ædibus, neq; ædiũ partẽ, ſed locũ ante ianuã domus, uacuũ, per quẽ de uia aditus acceſſuſq; ad fores ædiũ fit. Ipſa enim ianua procul à uia fiebat, area interſita, quæ uacaret. Quæ porrò huic uocabulo rõ ſit, q̃ri multũ ſolet. Sed q̃ ſcripta apud

idoneos authores legi, proferre in medium non pigebit. Ve particula, ſicuti quædam alia, tum intenſionem ſignificat, tum minutionem. Nam uetus & uehemens, alterum ab ætatis magnitudine compoſitum eliſumq́; eſt, alterum à nimio impetu et ui mentis inſtructum. Vecors autem & Veſanus priuationem ſignificant ſanitatis & cordis. Diximus autem ſuperius, eos qui amplas domus antiquitus faciebant, locum ante ianuam uacuum relinquere ſolitos, qui inter fores domus et uiam medius eſſet. In eo loco qui dominum eiuſdem domus ſalutatum uenerant, prius quam admitterentur, conſiſtebant. Et neq; in uia ſtabant, neq; intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci conſiſtione, & quaſi quadam ſtabulatione, ueſtibula appellata ſunt ſpacia, in quibus multum ſtaretur ab aduenientibus, prius quam intromitterentur in domum. Alij conſentientes ueſtibula eadem eſſe quæ diximus, in ſenſu tamen uocabuli diſſentiunt. Referunt enim non ad eos qui adueniunt, ſed ad illos qui in domo commanent, quoniam illic nunquam conſiſtunt, ſed ſolius tranſitus cauſa ad hunc locum ueniunt, eundo ſiue redeundo. Siue igitur ſecundum priores per augumentum ſiue per ſecundos per diminutionem intelligendum eſt, tamen ueſtibula conſtat aream dici, quæ à uia domum diuidit. Fauces autem iter anguſtum eſt, per quod ad ueſtibulum de uia flectitur. Ergo Aeneas, cum uidet fauces atq; ueſtibulum domus impiorum, nō eſt intra domum, nec contactu ædium execrabili ſæuoq́; polluitur: ſed de uia uidet loca inter uiam & ædes locata.

Bidentes hoſtiæ quid eſſent, inquit, Auienus, interrogaui quendam de grammaticorum cohorte. Et ille bidentes

oues eſſe reſpōdit, idcircoq́; lanigeras adiectum, ut oues planius demonſtrarentur. Eſto, inquam, oues bidentes dicantur. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti, ſcire, inquam, uolo. Atq; ille nihil cunctatus, oues, inquit, bidentes dictæ ſunt, quod duos tantum dentes habeant. Tunc ego, ubi terrarum quæſo te, inquam, duos ſolos per naturam dentes habere oues aliquando uidiſti? Oſtentū enim hoc eſt, & factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi, & irritatus, quære, inquit, ea potius, quæ à grammatico quærenda ſunt. Nam de ouium dētibus opiliones percontator. Facetias ego nebulonis hominis riſi, & reliqui. Sed te percontor quaſi ipſius uerborum naturæ conſcium. Tum Seruius, de numero dentiū quē ille opinatus eſt, reprehendendus à me nō eſt, cum ipſe iam riſeris. Verum procurandū mihi eſt, ne illud obrepat, quod bidentes epitheton ſit ouium, cum Pomponius egregius Atellanarum poeta in Gallis tranſalpinis hoc ſcripſerit. Mars, tibi uoueo facturum, ſi unquam redierо, bidente uerre. Publius autem Nigidius in libro quē de extis compoſuit, bidentes appellari ait, non oues ſolas, ſed omnes beſtias bimas. Neq; tamen dixit, cur ita appellentur. Sed in commentarijs ad ius pontificium ptinentibus, legi bidennes primo dictas, d litera ex ſuperfluo (ut ſæpe aſſolet) īteriecta, ſicut reire redire dicitur, & pro reamare redamare, & redarguere pro rearguere. Ad hiatū.n. duarū uocaliū procurādū, interponi ſolet d litera. Ergo bidēnes primū dictæ ſunt, quaſi biēnes: & longo uſu loquendi correpta eſt uox, & ex bidēnibus bidentes dictæ. Higinus tamen, qui ius pontificium nō ignorauit, in quinto librorum, quos de Virgilio ſe-

rit, bidentes appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dẽtes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem? Iterum quærit Auienus, his uerſibus,

Fræna Pelethronij Lapithæ gyroſq; dedere
Impoſiti dorſo, atq; equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo & greſſus glomerare ſuperbos,

Cur Virgilius equi officium equiti dederit. Nam inſultare ſolo et glomerare greſſus equi conſtat eſſe, non equitis. Bene, inquit, Seruius, hæc tibi quæſtio nata ex incuria ueteris lectionis. Nam quia ſæculum noſtrũ ab Ennio, & omni bibliotheca uetere deſciuit, multa ignoramus, quæ non laterent, ſi ueterum lectio nobis eſſet familiaris. Omnes enim antiqui ſcriptores, ut hominem equo inſidentem, ita & equum, cum portaret hominem, equitem uocauerunt, & equitare nõ hominem tantum, ſed equũ quoq; dixerunt. Ennius libro annaliũ.vij.ait,

Deniq; ui magna quadrupes eques, atq; elephanti
Proijciunt ſeſe.

Nunquid dubium eſt, quin equitem in hoc ipſum equũ dixerit, cum addidiſſet illi epitheton quadrupes? Sic et equitare, quod uerbũ e uocabulo equitis inclinatum eſt, & homo utens equo & equus ſub homine gradiens, dicebatur. Lucilius nanq; uir apprime linguæ latinæ ſcius, equum & currere & equitare dicit hoc uerſu.

Nempe hunc currere equũ nos atq; equitare uidemus.

Ergo & apud Maronem, qui antiquæ latinitatis diligens fuit, ita intelligendum eſt,

Atq; equitem docuere ſub armis,

Id eſt, docuerũt et equũ portantem hominem inſultare

ſolo, & egreſſus glomerare ſuperbos. Subiecit Auienus:

Cum iam trabibus contextus acernis,
Staret equus.

Scire uellē in equi fabrica caſu'ne an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quodlibet ligno ponere poeticæ licentiæ ſit, ſolet tamen Virgilius temeritatem licentiæ non amare, ſed rationis certæ uim in rerum uel nominum electione ſeruare.

Finis deeſt.

LIBER VII.

PRIMIS *Menſis poſt epulas iam remotis, & diſcurſim uariantibus poculis minutioribus, Prætextatus, ſolet cibus, inquit, cum ſumitur tacitos efficere, potus loquaces. At nos et inter pocula ſilemus tanq̃ debeat ſerijs, uel etiam philoſophicis carere tractatibus tale conuiuium.* Et Symmachus, *Vtrum ne ita ſentis* Vecti, *ut philoſophia conuiuijs interſit: et nō tanq̃ cenſoria quædam, & plus nimio uerecunda materfamilias penetralibus ſuis contineatur, nec miſceat ſe libero, cui etiam tumultus familiares ſunt; cum ipſa huius ſit uerecundiæ, ut ſtrepitum non modo uerborū, ſed ne cogitationū q̃dē, in ſacrariū ſuæ q̃etis admittat?* Doceat *nos uel p̄egrina inſtitutio, et diſciplina à* Parthis *petita:*

qui ſolent cum concubinis, non cum coniugibus inire cõ uiuia: tanq̃ has & in uulgus produci, et laſciuire quoq; illas non niſi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. An ego cenſeam producendã philoſophiã quo rhetorica uenire ars, & profeſſio popularis erubuit? Iſocrates enim Græcus orator, qui uerba prius libera, ſub numeros ire primus coegit, cum in cõuiuio à ſodalibus oraretur, ut aliquid in mediũ de eloquentiæ ſuæ fonte proferret, hãc ueniam deprecatus eſt: Quæ præſens, inqt, locus & tempus exigit, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præſenti ſunt apta, nec tempori. Ad hæc Euſtathius, Probo Symmache propoſitum tuũ, ꝙ philoſophiã ea, quam maximam putas, obſeruatione ueneraris, ut tã tum intra ſuum penetral exiſtimes adorandam. Sed ſi propter hoc à conuiuijs exulabit, procul hinc faceſſant & alumnæ eius, honeſtatem dico & modeſtiam, nec minus cum ſobrietate pietatem. quam enim harum dixerim minus eſſe uenerabilem? Ita fit, ut ab eiuſmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus, libertatem conuiuiorum ſolis concubinis, id eſt, uitijs & criminibus addicat. Sed abſit, ut philoſophia quæ in ſcholis ſuis ſollicite tractat de officijs conuiuialibus, ipſa conuiuia reformidet, tanq̃ non poſſit rebus aſſerere, quæ ſolet uerbis docere: aut neſciat ſeruare modũ, cuius in omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipſa cõſtituit. Neq; enim ita ad menſas inuito philoſophiam, ut non ſe ipſa moderetur, cuius diſciplina eſt rerum omnium moderationẽ docere. Vt ergo inter te & Vectium uelut arbitrali iudicatione componam, aperiam quidem philoſophiæ tricliniorum fores: ſed ſpõdeo ſic interfuturam, ne menſu-

ram notæ ſibi ac ſectatoribus ſuis diſpenſationis excædat. Tunc Furius, Quia te unicum Euſtathi, inquit, ſectatorem philoſophiæ noſtra ætas tulit, oratus ſis, ut modum diſpenſationis, quam das ei conuināti, nobis ipſe patefacias. Et Euſtathius, Primum hoc eam ſcio ſeruaturam, ut ſecum æſtimet præſentium ingenia conuiuarū. Et ſi plures peritos, uel ſaltem amatores ſui in conuiuij ſocietate repperit, ſermonem de ſe patietur agitari. Quia uelut paucæ literæ mutæ, diſperſæ inter multas uocales, in ſocietatem uocis facile manſueſcunt: ita rariores imperiti gaudentes conſortio peritorum, aut conſonāt ſiqua poſſunt: aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab inſtitutiōe huius diſciplinæ alieni ſint, prudentibus qui pauciores intererunt, ſanciet diſſimulationem ſui, & patietur loquacitatem maiori parti amiciorem ſonare, ne rara nōbilitas à plebe tumultuoſiore turbetur. Et hæc eſt una de uirtutibus philoſophiæ. quia cum orator nō aliter niſi orando probetur, philoſophus non minus tacendo pro tempore q̃ loquēdo philoſophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores, in conſenſum rudis conſortij, ſalua & inter ſe quieſcente ueri notione migrabunt, ut omnis diſcordiæ ſuſpicio faceſſat. Nec mirum ſi doctus faciet, quod fecit quondam Piſiſtratus Athenarū tyrannus: qui cum filijs ſuis rectum dando conſiliū nō obtinuiſſet aſſenſum, atq; ideo eſſet in ſimultate cum liberis, ubi hoc æmulis cauſam fuiſſe gaudij comperit, ex illa diſcordia ſperantibus in domo regnantis naſci poſſe nouitatem, uniuerſitate ciuium conuocata ait, ſuccenſuiſſe quidem ſe filijs non acquieſcentibus patriæ uoluntati, ſed hoc ſibi poſtea uiſum paternæ aptius eſſe pietati, ut

in ſententiam liberorum ipſe concederet. Sciret igitur ciuitas, ſobolem regis cum patre eſſe concordem. Hoc cō mento ſpem detraxit inſidiantibus regnātis quieti. Ita in omni uitæ genere, præcipueq́; in lætitia conuiuali, omne quod uidetur abſonum, in unam concordiam ſoni ſalua innocentia redigendum eſt. Sic Agathonis conuiuium, quia Socrates, Phædros, Pauſanias, et Eriſymmachos habuit, ſic ea cœna quam Callias doctiſſimus dedit, Carneadem dico, Antiſthenem, et Hermogenem, cæterosq́; his ſimiles, uerbum nullum niſi philoſophū ſenſit. At uero Alcinoi uel Didonis menſa, quaſi ſolis apta delicijs, habuit hæc Ioppam, illa Polyphemum, cithara canentes. Nec deerant apud Alcinoum uiri ſaltatores, et apud Didonem Bitias, ſic hauriens merum, ut ſe totum ſuperflua eius effuſione proluerét. Non'ne ſiquis aut inter Phæacas, aut apud Pœnos, ſermones de ſapientia erutos conuiuialibus fabulis miſcuiſſet, & gratiam illis cœtibus aptam perderet, et in ſe riſum plane iuſte moueret? Ergo prima eius obſeruatio erit æſtimare conuiuas: deinde ubi ſibi locum patere uiderit, non de ipſis profunditatis ſuæ inter pocula ſecretis loquetur: nec nodoſas & anxias, ſed utiles quidem faciles q́; quæſtiones mouebit. Nam ſicut inter illos, qui exercitij genus habēt in medijs ſaltare conuiuijs, ſi quis ut ſe amplius exerceat, uel ad curſum, uel ad pugillatum ſodales laceſſiuerit, quaſi ineptus relegabitur ab alacritate conſortij: ſic apud menſam, quando licet, aptis philoſophandum eſt: ut crateri liquoris ad lætitiam nati, adhibeatur nō modo nympharum, ſed muſarum quoq; admiſtione temperies. Nam (ſicut fateri neceſſe eſt) in omni conuentu aut

tacendum eſt, aut loquendum. Quæramus, ſilentium ne conuiuijs, an opportunus ſermo conueniat. Nam ſi, ſicut apud Athenas Atticas Ariopagitæ tacẽtes indicãt, ita inter epulas oportet ſemper ſileri, nõ eſt ultra quærendum, inter menſas philoſophandum nec ne ſit. Si uero non erunt muta conuiuia, cur ubi ſermo permittitur inhoneſtus, honeſtus prohibetur? maxime cum non minus quã dulcedo uini hilarent uerba conuiuium. Nam ſi Homeri latentem prudentiam inſcrutetis altius, delinimentum illud quod Helena uino miſcuit, nõ herba fuit, non ex India ſuccus: ſed narrãdi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudiũ. Vliſſis enim præclara facinora filio præſente narrabat,

πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
ὅσσοι δ' ὀδυσῆος ταλασίφρονός εἰσιν ἄεθλοι,
ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
δήμῳ ἐνὶ τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ' ἀχαιοί.

Ergo paternam gloriã & ſingula eius fortia facta dicendo, animum filij fecit alacriorem, & ita credita eſt contra mœrorem uino remedium miſcuiſſe. Quid hoc, inquit, ad philoſophiam? Immo nihil tam cognatum ſapientiæ, quã locis & temporibus aptare ſermones, perſonarum quæ aderunt æſtimatione in medium uocata. Alios enim relata incitarunt exempla uirtutum, alios beneficiorum, nonnullos modeſtiæ: ut & qui aliter agebant, ſæpe auditis talibus ad emendationem uenirent. Sic autem uitijs irretitos, ſi & hoc in conuiuijs exegerit loquendi ordo feriet philoſophia non ſentientes, ut Liber pater thyrſo ferit per obliquationem circunfuſæ hederæ latente mucrone: quia nõ ita profitebitur in conuiuio cen-

ſorem, ut palàm uitia affliget. Cæterum his obnoxij repugnabunt, & talis erit conuiuij tumultus, ut ſub huiuſmodi inuitati uideantur edicto.

» Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
» Procurate uiri, & pugnam ſperate parati.

Aut ut Homerus breuius & expreſſius dixit,

νῦν δ᾽ ἔρχεσθ᾽ ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα

Ergò ſi opportunitas neceſſariæ reprehenſionis emerſerit, ſic à philoſopho proficiſcetur, ut & tecta, & efficax ſit. Quid mirum, ſi feriet ſapiens, ut dixi, non ſentientes: cum interdum ſic reprehendat, ut reprehenſus hilaretur? Nec tantum fabulis ſuis, ſed interrogationibus quoq; uim philoſophiæ nihil ineptum loquẽtis oſtendit. Hanc ergo nullus honeſtus actus, locuſ'ue, cœtus nullus excludat, quæ ita ſe aptat, ut ubiq; ſic appareat neceſſaria, tanq̃ abeſſe illam nefas fuerit.

Et Auienus nouas mihi duas diſciplinas uideris inducere, interrogandi uel etiam reprehendendi, ut alacritas utrinq; ijs ad quos ſermo eſt, excitetur, cũ dolor ſemper reprehenſionem uel iuſtam ſequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigiſti, fac quæſo enarrando planiora. Primũ, inquit, Euſtathius hoc teneas uolo, non de ea me reprehẽſione dixiſſe, quæ ſpeciem accuſationis habet: ſed quæ uituperationis inſtar eſt. Hoc Græci ſcomma uocant, non minus quidem amarum quàm accuſatio, ſi importune proferatur. Sed à ſapiente ſic profertur, ut dulcedine quoq; non careat. Et ut prius tibi de interrogando reſpondeam. Qui uult amœnus eſſe conſultor, ea interrogat, quæ ſunt interrogato facilia reſponſu, et quæ ſcit illum ſedula exercitatione didiciſſe. Gaudet enim, quiſqs

prouocatur ad doctrinam ſuam in medium proferendam: quia nemo uult latere q̄d didicit; maxime ſi ſcientia quam labore quæſiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis ſit incognita, ut de Aſtronomia, uel Dialectica, cæteriſq; ſimilibus. Tunc enim uidētur conſequi fructum laboris, cum adipiſcuntur occaſionem publicandi quæ didicerant ſine oſtentationis nota: qua caret, qui nō ingerit, ſed inuitatur ut proferat. Contra magnæ amaritudinis eſt, ſi coràm multis interroges aliquem, quod non optima ſcientia queſiuit. Cogitur enim aut negare ſe ſcire, quod extremum uerecundiæ damnum putant: aut reſpondere temere, & fortuito ſe euentui ueri falſiue committere. Vnde ſæpe naſcitur inſcitiæ proditio, et omne hoc infortunium pudoris ſui imputat conſulenti. Necnon & qui obierunt maria & terras, gaudent cum de ignoto multis uel terrarum ſitu, uel ſinus maris interrogantur: libenterq; reſpōdent et deſcribunt, modo uerbis, modo radio loca: glorioſiſſimū putantes, quæ ipſi uiderint, aliorum oculis obijcere. Quid duces & milites, qui, fortiter à ſe facta ſemper dicturiunt, & tamen tacent arrogantiæ metu? Nonne ſi ut hæc referant inuitētur, mercedem ſibi laboris exiſtimant perſolutam, remunerationē putantes, inter uolentes narrare quæ fecerint. Adeo autem id genus narrationum habet quendā gloriæ ſaporem, ut ſi inuidi uel æmuli forte præſentes ſint tales interrogationes obſtrependo diſcutiant, & aliâs inferēdo fabulas prohibeant illa narrari, quæ ſolent narranti laudem creare. Pericula quoq; præterita, uel ærūnas penitus abſolutas qui euaſit: ut referat, gratiſſime prouocatur. Nam qui adhuc in ipſis uel paululum de-

tinetur, horret admonitionem, & formidat relatum. Ideo Euripides expreſſit, adiecit enim σωθέντα, ut oſtẽderet poſt finem malorum gratiã relationis incipere. Et poeta noſter adijciendo olim, quid niſi poſt emenſa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam ſedati laboris?

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

Nec negauerim eſſe malorum genera, quæ non uult qui pertulit uel tranſacta meminiſſe, nec minus interrogatus offenditur, ꝙ cum in ipſis malis fuit: ut qui carnifices expertus eſt, & tormenta membrorum, ut qui infauſtas pertulit orbitates, uel cui nota quondam afflicta cẽſoria eſt. Caue interroges, ne uidearis obijcere. Illum ſæpe ſi potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus eſt, uel qui libere & fœliciter legationẽ peregit, uel qui ab imperatore comiter affabiliterq; ſuſceptus eſt, uel ſi quis tota pene claſſe à piratis occupata, ſeu ingenio, ſeu uiribus ſolus euaſit: quia uix implet deſiderium loquentis rerum talium uel longa narratio. Iuuat, ſi quem dicere iuſſeris amici ſui repentinam felicitatem, quam ſponte non audebat uel tacere, uel dicere modo iactantiæ, modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet, interrogetur de ſyluæ ambitu, de ambage luſtrorũ, de uenationis euentu. Religioſus ſi adeſt, da illi referendi copiam, quibus obſeruationibus meruerit auxilia deorum, quantus illi cerimoniarum fructus: quia & hoc genus religionis exiſtimant, numinum beneficia non tacere. Adde, quia uolunt & amicos ſe numinibus exiſtimari. Si uero & ſenex præſens eſt, habes occaſionem qua plurimum illi contuliſſe uidearis, ſi eum interro-

ges, uel quæ ad illum omnino non ꝑtinent. Eſt enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc ſciens Homerus, quandã congeriem ſimul interrogationum Neſtori fecit offerri.

νῦν δ' ἐθέλω ἔπος ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἔρεσθαι
νέστορ', ἐπεὶ περίοιδε δίκας καὶ φρόνιν ἄλλον
τρὶς γάρ δή μιν φασὶν ἀνάξασθαι γένε' ἀνδρῶν.
ὥστε μοι ἀθανάτοις ἰνδάλλεται εἰσοράασθαι.
ὦ νέστορ νηληϊάδη, σὺ δ' ἀληθὲς ἔνισπε.
πῶς ἔθαν' ἀτρείδης εὐρυκρείων ἀγαμέμνων;
ποῦ μενέλαος ἔην; τίνα δ' αὐτῷ μήσατ' ὄλεθρον
αἴγισθος δολόμητις, ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείω.
ἦ οὐκ ἄργεος ἦεν ἀχαιικοῦ, ἀλλά πῃ ἄλλῃ
πλάζετ' ἐπ' ἀνθρώπους, ὁ δὲ θαρσήσας κατέπεφνε;

Tot loquendi ſemina interrogando congeſſit, ut pruritum ſenectutis expleret. Et Virgilianus Aeneas gratũ ſe ad omnia præbens Euandro, uarias illi narrandi occaſiones miniſtrat. Neq; enim de una re aut altera requirit, ſed ſingula lætus Exquiritq;, auditq; uirum monumenta priorum. Et Euander conſultationibus captus, ſcitis q̃ multa narrauerit.

Hæc dicentem fauor excepit omnium. Sed mox ſubiecit Auienus. Vos omnes qui doctorum doctiſſimi adeſtis orauerim, ut hortatu ueſtro Euſtathius, quæ de ſcommate pauloante dixerit, animetur aperire. Omnibus ad hoc prouocantibus ille contexuit. Præter categorian quæ eſt ψόγος & præter διαβολὴν quæ delatio eſt, ſunt alia duo apud Græcos nomina. Lœdoria, & Scomma, quibus nec uocabula latine reperio, niſi forte dicas: Lœdoriam exprobrationem eſſe ad directam contumeliam. Scomma enim penè dixe-

rim morſum figuratum, quia ſæpe fraude uel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligas. Nec tamen ſemper ad amaritudinem pergit; ſed nonnunq̃ ijs in quos iacitur & dulce eſt. Quod genus maxime uel ſapiens, uel aliâs urbanus exercet, præcipue inter menſas & pocula, ubi facilis eſt ad iracundiam prouocatio. Nã ſicut in præcipiti ſtantem uel leuis tactus impellit: ita uino uel infuſum, uel aſperſum, paruus quoq; dolor incitat in furorem. Ergo cautius in conuiuio abſtinendũ ſcõmate, quod tectam intra ſe habet iniuriam. Tãto enim preſſius hærent talia dicta, quàm directæ lœdoriæ, ut hami anguloſi q̃ directi mucrones tenacius infiguntur: maxime quia dicta huiuſmodi riſum præſentibus mouent, quo uelut aſſenſus genere confirmatur iniuria. Eſt autem lœdoria huiuſmodi, Oblitus ne es quia ſalſamenta uendebas? Scõmma autem, quod diximus, ſæpe contumeliam eſſe celatã, tale eſt. Meminimus quando brachio te emungebas. Nam cum res eadẽ utrobiq; dicta ſit: illud tamen lœdoria eſt, quod aperte obiectũ exprobratumq; eſt: hoc ſcomma, quod figurate. Octauius qui natu nobilis uidebatur, Ciceroni recitanti ait, Non audio quæ dicis. Ille reſpondit, Certe ſolebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum eſt, quia Octauius Libys oriundus dicebatur, quibus mos eſt aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius, cum ab eo ad conſeſſum non reciperetur, dicentem; Reciperem te niſi anguſte ſederemus: ait ille nimis mordaciter; Atqui ſolebas duabus ſellis ſedere obijciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero dixit, niſi anguſte ſederemus, ſcomma eſt in C. Cæſarem qui in Senatum paſſim tam multos admittebat, ut eos

quatuordecim gradus capere non poſſent. Tali ergo genere, quod fœtum contumeliæ eſt, abſtinendum ſapienti ſemper, cæteris in conuiuio eſt. Sunt alia ſcommata minus aſpera, quaſi edentatæ beluæ morſus: ut Tullius in Cõſulem qui uno tantum die conſulatum peregit, Solēt, inquit, eſſe flamines diales, modo conſules diales habemus. Et in eundem, Vigilantiſſimus eſt conſul noſter, qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit, Eidemq́; exprobrāti ſibi, ꝙ ad eundem conſulem non ueniſſet, Veniebam, inquit, ſed nox me comprehēdit. Hæc et talia ſunt, quæ plus urbanitatis, minus amaritudinis habent: ut ſunt et illa de nonnullis corporeis uitijs aut parum, aut nihil gignentia doloris: ut ſi in caluitium cuiuſq̃ dicas, uel in naſum, ſeu curuam erectionem, ſeu Socraticam depreſſionem: hæc enim quanto minoris infortunij ſunt, tanto lenioris doloris. Contra oculorum orbitas non ſine excitatione commotionis obijcitur. Quippe Antigonus rex Theocritum Chium, de quo iurauerat ꝙ ei parſurus eſſet, occidit, propter ſcomma ab eodem de ſe dictum. Cum enim quaſi puniendus ad Antigonum raperetur, ſolantibus eum amicis, ac ſpem pollicentibus, ꝙ omnino clementiam regis experturus eſſet cum ad eius oculos ueniſſet, reſpondit, [illegible] Ergo impoſſibilem mihi dicitis ſpem ſalutis. Erat autem Antigonus uno orbatus oculo. Et importuna urbanitas, maledicacem luce priuauit. Nec negauerim philoſophos quoq; incurriſſe nonnunq̃ per indignationem hoc genus ſcommatis. Nā cum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus, philoſophos ad conuiuium congregaſſet, & irridendo eorum minutulas quæſtiones, ſcire ſe uelle dixiſ-

ſet, cur ex nigra & alba faba pulmentum unius colo-
ris edatur. Aridices philoſophus indigne ferens, tu no-
bis, inquit, abſolue, cur de albis, & nigris floris ſimiles
maculæ gignantur. Sunt ſcommata, quæ in ſuperficie
habent ſpeciem contumeliæ, ſed interdum non tangunt
audientes, cum eadem ſi obnoxio dicantur exagitent: ut
contra ſunt, quæ ſpeciem laudis habent, & perſonam
audientis efficiunt contumeliæ plenam. De priore prius
dicam. Lucius Quintus prætor de prouincia nuper re
uerterat, obſeruata quod mireris Domitiani temporis
præturæ maxima caſtitate. Is cum æger aſſidenti ami-
co diceret, frigidas ſe habere manus, renidens ille ait,
Atqui eas de prouincia calidas pauloante reuocaſti. Ri-
ſit Quintus, delectatusq; eſt. quippe alieniſſimus à ſu-
ſpicione furtorum. Contra ſi hoc diceretur male ſibi cō
ſcio, & ſua furta recolenti, exacerbaſſet auditum. Cri-
tobolum famoſæ pulchritudinis adoleſcentem Socrates
cum ad comparationem formæ prouocaret, iocabatur,
non irridebat. Certe ſi dicas conſummatarum diuitia-
rum uiro, tibi excito creditores tuos: aut ſi nimis caſto,
gratæ ſunt tibi meretrices, quia continua eas largitate
ditaſti: utiq; delectabuntur, ſcientes his dictis ſuam con
ſcientiam non grauari. Sicut contra ſunt, quæ ſub ſpecie
laudis exagitant, ſicut pauloante diuiſi. Nā ſi timidiſſi
mo dixero, Achilli uel Herculi comparandus es, aut fa
moſæ iniquitatis uiro, ego te Ariſtidi in æquitate præpo
no: ſine dubio uerba laudem ſonantia ad notam uitupe
rationis ſuæ uterq; tracturus eſt. Eadē ſcommata eoſ-
dem modo iuuare, modo mordere poſſunt, pro diuerſi
tate præſentium perſonarū. Sūt enim, quaſi coram ami

cis obiiciantur nobis, libenter audire poſſimus. Vxore ue ro ſeu parentibus, magiſtris'ue præſentibus, dici in nos aliquod ſcommia nolimus: niſi forte tale ſit, quod illorũ cenſura libenter accipiat. Vt ſiquis adoleſcentem coram parentibus uel magiſtris irrideat, ꝙ inſanire poſſit cõ tinuis uigilijs, lectionibusq; nocturnis: aut uxore præ= ſente, ꝙ ſtulte faciat uxorium ſe præbẽdo, nec ullam ele gantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos di cuntur, & præſentes hilaritate perfundũt. Commendat ſcomma & conditio dicentis, ſi in eadem cauſa ſit, ut ſi alium de paupertate pauper irrideat, ſi obſcure natum natus obſcure. Nam Tarſius Amphias, cum ex hortula no potens eſſet, & in amicum quaſi degenerem nonnul la dixiſſet: mox ſubiecit, Sed et nos de eiſdem ſeminibus ſumus: & omnes pariter lætos fecit. Illa uero ſcomma ta directa, lætitia eum in quem dicuntur infundunt, ſi uirum fortem uituperes, quaſi ſalutis ſuæ prodigum, et pro alijs mori uolentem: aut ſi obiecerꝰ liberali, ꝙ res ſuas profundat, minus ſibi q̃ alijs conſulendo. Sic et Dio genes Antiſthenem Cynicum magiſtrum ſuum ſolebat ueluti uituperando laudare. Ipſe enim aiebat, mendi= cum me fecit ẽ diuite, & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem iſta dicebat, q̃ ſi diceret, gratus illi ſum, quia ipſi me philoſophum & conſummatæ uir tutis uirũ fecit. Ergo cum unũ nomẽ ſcõmatis ſit, diuer ſi continentur in eo effectus. Ideo apud Lacedæmonios inter cætera exactæ uitæ inſtituta, hoc quoq; exercitij genus à Lycurgo eſt inſtitutum, ut adoleſcentes & ſcom mata ſine morſu dicere, & ab alijs in ſe dicta per= peti diſcerẽt. Ac ſiquis eorũ in indignationẽ ob tale di-

ctum prolapſus fuiſſet, ulterius ei in alterum dicere nõ licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (inſtituẽda eſt enim adoleſcentia tua, quæ ita docilis eſt, ut diſcenda præcipiat) cum uideas, inquam, anceps omne eſſe ſcommatũ genus, ſuadeo in conuiuijs, in quibus lætitiæ inſidiabitur ira, ab eiuſmodi dictis faceſſas, & magis quæſtiones conuiuales uel proponas, uel ipſe diſſoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt, ut & Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſerit, & Plutarchus, & ueſter Apuleius. Nec contemnendum ſit, quod tot philoſophantium cura meruit.

Et Prætextatus, Hoc quæſtionum genus, cum & ſenilem deceat ætatem, cur ſoli iuueni ſuadetur? Quin agite omnes qui adeſtis hic apta cõuiuio fabulemur: nec de cibatu tantum, ſed & ſiqua de natura corporum, uel alia: præſente maxime Diſario noſtro, cuius plurimũ ad hoc genus quæſtionum poterit ars, & doctrina conferre: ſortiamurq́; , ſi uidetur, ut per ordinem unuſquiſq; proponat quam ſoluendam exiſtimet quæſtionem. Hic aſſenſi omnes, Prætextato anteloquium detulerunt, orãtes ut cũ ipſe cœpiſſet, cæteris ex filo conſultationis eius, interrogandi conſtitueretur exemplum. Tũ ille, Quæro, inqt, utrum ſimplex, an multiplex cibus digeſtu facilior ſit: quia multos hunc, nonnullos illum ſectantes uidemus. Et eſt quidem ſuperba ac contumax, & ueluti ſui oſtẽtatrix continentia: contra, amœnam ſe & comem appetentia uult uideri. Cum ergo una cenſoria ſit, delicata altera: ſcire equidem uelim, quæ ſeruandæ aptior ſit ſanitati. Nec lõge petendus aſſertor eſt, cum Diſarius adſit, qui quid conueniat corporibus humanis non minus

callet,

callet, quam ipſa natura huius fabricæ author & nutrix. Dicas ergo uelim, quid de hoc quod quæritur medicinæ ratio perſuadeat. Si me Diſarius, inquit, aliquis ex plebe imperitorum de hac quæſtione conſuluiſſet, quia plebeia ingenia magis exemplis quàm ratione capiuntur, admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis pecudum, quibus quum ſimplex & uniformis cibus ſit, multo ſaniores ſunt corporibus humanis: & inter ipſas illæ morbis implicantur, quibus (ut altiles fiant) offæ compoſitæ & quibuſdam condimentis uariæ farciũtur. Nec dubitaret poſthac, cum aduertiſſet animalibus ſimplici cibo utentibus familiarem ſanitatem, ægreſcere autẽ quæ ſaginantur, & compoſita uarietate crudeſcere. Fortaſſe illum attentiorem exemplo altero feciſſem, ut conſideraret nullum unquam fuiſſe medicorum circa curas ægreſcentium tam audacis negligentiæ, ut febrienti uarium et non ſimplicem cibum daret. Adeo conſtat quam facilis digeſtu ſit uniformis alimonia, ut ei uel cum infirma ſit natura, ſufficiat. Nec tertium defuiſſet exemplũ, ita eſſe uitandam ciborum uarietatem, ut uaria ſolent uina uitari. Quis enim ambigat, eum qui diuerſo uino utitur, in repentinam ruere ebrietatem, nec dum hoc potus copia poſtulante? Tecum autem Vetti, cui ſoli perfectionẽ diſciplinarum omnium contigit obtinere, non tam exẽplis quàm ratione tractandum eſt, quæ & me tacente clàm te eſſe non poterat. Cruditates eueniunt, aut qualitate ſucci, in quem cibus uertitur, ſi non ſit aptus humori, qui corpus obtinuit: aut ipſius cibi multitudine, non ſufficiente natura ad omnia quæ congeſta ſunt concoquẽda. Ac primum de ſucci qualitate uideamus. Qui ſim-

plicem cibum ſumit, facile quo ſuccorius corpus uel iuuetur uel grauetur, uſu docente cognoſcit. Nec enim ambigit, cuius cibi qualitate poſſeſſus ſit, cum unum ſumpſerit. Et ita fit, ut noxa, cuius cauſa deprehenſa eſt, facile uitetur. Qui autem multiplici cibo alitur, diuerſas patitur qualitates ex diuerſitate ſuccorum, nec concordant humores ex materiæ uarietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purum'ue ſanguinem, in quem iecoris miniſterio uertuntur, & in uenas cum tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſcaturigo, qui ex repugnãtium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Deinde quia non omnium quæ eſui ſunt, una natura eſt, non omnia ſimul coquuntur: ſed alia celerius, tardius alia: & ita fit, ut digeſtionum ſequentium ordo turbetur. Neq; enim cibi quem ſumimus, una digeſtio eſt: ſed ut corpus nutriat, quatuor patitur digeſtiones: quarum unam omnes, uel ipſi quoq; hebetes ſentiunt, aliãs occultior ratio deprehẽdit. Quod ut omnibus liqueat, paulo altius mihi cauſa repetenda eſt. Quatuor ſunt in nobis uirtutes, quæ adminiſtrandam alimoniam receperunt, Quarum una dicitur καταδεκτικὴ, quæ deorſum trahit cibaria confecta mandibulis. Quid enim tam craſſam materiam per faucium anguſta fulciret, niſi eã uis naturæ occultior hauriret? Hauſta uero non continuo lapſu per omne corpus, ſuccedentibus ſibi foraminibus, peruium, ad imum uſq; deſcendunt, & talia qualia accepta ſunt egeruntur, ſed ſalutare officium digeſtionis expectant. Secundæ hac cura uirtutis eſt, quam Græci, quia retentatrix eſt, uocant καθεκτικὴν. Tertia quia cibum in aliud ex alio mutat, uocatur ἀλλοιωτικὴ. Huic obſequuntur omnes, quia ipſa

digeſtionibus curat. Ventris enim duo ſunt orificia. Quorum ſuperius erectum recipit deuorata, & in follem uentris recondit. Hic eſt ſtomachus, qui paterfamilias dici meruit, quaſi omne animal ſolus gubernans. Nam ſi ægreſcat, uita in ancipiti eſt titubante alimoniæ meatu, cui natura tanq̃ rationis capaci uelle ac nolle cõtribuit. Inferius uero demiſſum inteſtinis adiacentibus inſeritur, & inde uia eſt egerendis. Ergo in uentre fit prima digeſtio, uirtute allœoticæ in ſuccum uertente, quicquid acceptum eſt. cuius fæx retrimenta ſunt, quæ per inteſtina inferiore orificio tradente labuntur, & officio quartæ uirtutis, cui ἀποκριτικὴ nomen eſt, procuratur egeſtio. Ergo poſt q̃ in ſuccum cibus reformatur, hic iam iecoris cura ſuccedit. Eſt autem iecur cõcretus ſanguis, et ideo habet natiuum calorem, qui confectum ſuccum uertit in ſanguinem. Et ſicut cibum in ſuccum uerti, prima eſt: ita ſuccum tranſire in ſanguinem, ſecunda digeſtio ẽ. Hunc calor iecoris adminiſtratum per uenarum fiſtulas in ſua quæq; membra diſpergit, parte quæ ex digeſtis frigidiſſima eſt in lyenem refuſa: qui ut iecur caloris, ita ipſe frigoris domicilium eſt. Nã ideo omnes dexteræ partes ualidiores ſunt, & debiliores ſiniſtræ, quia has regit calor uiſceris ſui, illæ contagione frigoris ſiniſtra obtinentis hebetantur. In uenis autem & arterijs, quæ ſunt receptacula ſanguinis & ſpiritus, tertia fit digeſtio. Nam acceptum ſanguinem quodammodo defæcant; & quod in eo aquoſum eſt, uenæ in ueſicam refundunt: liquidum uero purumq; & altilem ſanguinem ſingulis totius corporis membris miniſtrant. Et ita fit, ut cum cibum ſolus uenter accipiat, eius

alimonia diſperſa per uniuerſos membrorum meatus, oſſa quoq; & medullas & ungues nutriat, & capillos. Et hæc eſt quarta digeſtio, quæ in ſingulis membris fit, dum quod unicuiq; membro datum eſt, ipſi membro fit nutrimentum. Nec tamen huic toties defæcato retrimenta ſua deſunt, quæ cum membra omnia in ſua ſunt ſanitate, per occultos euaneſcũt meatus. Siqua uero pars corporis ægreſcat, in ipſam quaſi infirmiorem ultima illa quæ diximus retrimenta labuntur. Et hinc naſcuntur cauſæ morborum, quæ ῥεύματα medici uocare mos eſt. Si enim fuerit ultimi ſucci iuſto uberior multitudo, hanc à ſe repellit pars corporis illa, quæ ſanior eſt, et ſine dubio labitur in infirmam, quæ uires non habet repellendi. Vnde & alieni receptio diſtendit locum in quem ceciderit, & hinc creantur dolores. Hæc eſt ergo triplex cauſa uel podagræ, uel cuiuslibet ex confluentia morbi, id eſt, multitudo humoris, fortitudo membri à ſe repellẽtis, & recipientis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus, quatuor in corpore fieri digeſtiones, quarum altera pendet ex altera, & ſi præcedens fuerit impedita, nullus fit ſequentis effectus, recurramus animo ad illam primam digeſtionem, quæ in uentre conficitur, & inuenietur quid impedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. Diuerſorum enim ciborum diuerſa natura eſt: & ſunt qui celerius, ſunt qui tardius digeruntur. Dum ergo prima digeſtio uertitur in ſuccum, quia non ſimul accepta omnia uertuntur, quod prius uerſum eſt, dum alia tardius uertuntur, acceſcit, & hoc ſæpe etiam eructando ſentimus. Alia quoq; quibus tarda digeſtio eſt, uelut ligna humida, quæ urgente igne fumum de ſe cre-

ant: ſic illa imminente igne naturæ, fumant: dum tardi
us coquuntur, ſiquidem nec hoc ſenſum eructantis eua=
dit. Cibus autem ſimplex non habet controuerſam mo
ram, dum in ſimplicem ſimul ſucum uertitur. Nec di-
geſtio ulla turbatur, dum omnes ſibi ſtata momentorum
dimenſione ſuccedunt. Siquis autem (quia nihil impatiē
tius imperitia) rationes has dedignetur audire, exiſti-
mans non impediri digeſtionem, niſi ſola ciborum mul-
titudine, nec uelit de qualitate tractare, hic quoq; mul=
tiformis alimonia deprehenditur cauſa morborum. Nã
pulmentorum uarietas recipit uaria condimenta, quibus
gula ultra quam naturæ neceſſe eſt, laceſſitur: & fit in
de congeries, dum pruritu deſiderij amplius uel certe de
ſingulis parua libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus
erat, illos cibos potuſ'ue uitandos, qui ultra ſitim famem'
ue ſedandam producunt appetentiam. Deniq; uel pro=
pter hoc edendi uarietas repudietur, quia plena eſt uo=
luptatis, à qua ſerijs & ſtudioſis cauendum eſt. Quid
enim tam contrarium, quàm uirtus & uoluptas? Sed
modum diſputationi facio, ne uidear hoc ipſum in quo
ſumus, licet ſobrium ſit, tamen quia uarium eſt, accuſa-
re conuiuium.

Hæc cum Prætextato & cæteris prona aſſenſione pla-
cuiſſent, Euangelus exclamauit, Nihil tam indignum to
leratu, quàm quod aures noſtras græca lingua captiuas
tenet, & uerborum rotunditati aſſentire cogimur, circũ
uenti uolubilitate ſermonis, qui ad extorquendam fidẽ
agit in audientes tyrannum. Et quia his loquendi la-
byrinthis impares nos fatemur, age uecti hortemur Eu=
ſtathium, ut recepta contraria diſputatione, quicquid

pro uario cibo dici poteſt, uelit communicare nobiſcum: ut ſuis telis lingua uiolenta ſuccumbat, & Græcus Græco eripiat hunc plauſum, tanquam cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus, Rem iucundam Euangele amarius poſtulaſti. Audere enim contra tam copioſe & eleganter inuenta, res eſt quæ habeat utilem uoluptatem: ſed non tanquam ingenijs inſidiantes, & glorioſis tractatibus inuidentes, hoc debemus expetere. Nec abnego potuiſſe me quoq; tanquam palinodiam canere. Eſt enim rhetoricæ præluſio, communes locos in utranq; partem inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius Græcorum inuentionibus à Græcis forte alijs relata reſpõdent, te Euſtathi oramus omnes, ut ſenſa & inuenta Diſarij contrarijs repellendo, in integrũ reſtituas ex authoratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc à ſe officium deprecatus, ubi tot impellentium procerum quibus obuiandum non erat, hortatui ſuccubuit, Bellum, inquit, duobus mihi amiciſſimis cogor indicere, Diſario & continentiæ. Sed ab authoritate ueſtra tanquam ab edicto prætoris impetrata uenia, gulæ patronum (quia neceſſe eſt) profitebor. In primo ſpecioſis magis ꝙ ueris penè nos Diſarij exemplis, ut docebitur, noſtri, cepit ingenium. Ait enim pecudes uti ſimplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum ꝙ hominum ſanitatem. Sed utrunq; falſum probabo. Nam neq; ſimplex eſt animalibus mutis alimonia, nec ab illis ꝙ à nobis morbi remotiores. Teſtatur unum, uarietas pratorum quæ depaſcuntur: quibus hærbe ſunt amaræ pariter & dulces, aliæ ſuccum calidum, aliæ frigidum nutrientes: ut nulla culina poſſit tam diuerſa condire, quã

in herbis natura uariauit. Notus eſt omnibus Eupolis inter elegantes habendus ueteris comœdiæ poetas. Is in fabula quæ inſcribitur æges, inducit capras de cibi ſui copia in hæc ſe uerba iactantes, βοσκόμεθ᾽ ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης, πρίνου, κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ᾽

κύτισόν τ᾽ ἠδὲ σφάκον εὐώδη

καὶ σμίλακα πολύφυλλον κότινον, ἐχῖνον, μελίαν, δρυῶν, κιττὸν, μυρίκην, πρόμαλον, ῥάμνον, φλῶμον, ἀνθερικὸν, κισθὸν, φηγὸν, θύμβραν. Videtur'ne uobis ciborum iſta ſimplicitas, ubi tot enumerantur uel arbuſta, uel frutices, non minus ſucco diuerſa quàm nomine? Quod autem non facilius morbis homines, quàm pecudes occupētur, Homero teſte contentus ſum, qui peſtilentiam refert à pecudibus eſſe inchoatam: quando morbus antequam in homines poſſet irrepere, facilius captis pecoribus incubuit. Sed & quanta ſit mutis animalibus infirmitas uitæ breuitas indicio eſt. Quod enim eorum quibus notitia nobis in uſu eſt, poteſt annos hominis æquare? niſi recurras forte ad ea, quæ de coruis atq; cornicibus fabuloſa dicuntur. Quos tamen uidemus omnibus inhiare cadaueribus, uniuerſisq; ſeminibus inſidiari, fructus arborum perſequi. Nam non minus edacitatis habent, quàm de longæuitate eorum opinio fabulatur.

Secundum (ſi bene recordor) exemplum eſt, ſolere medicos ægris ſimplicem cibum offerre, non uarium: cum hunc offeratis (ut opinor) non quaſi digeſtu faciliorem, ſed quaſi minus appetendum: ut horrore uniformis alimoniæ, edendi deſiderium langueſceret: quaſi multis concoquendis per infirmitatem

non ſufficiente natura. Ideo ſiquis ægreſcentium uel de ipſo ſimplice amplius appetat, ſubductis adhuc deſiderantis. Ideo uobis commento tali, non qualitas, ſed modus quæritur. Quod autem in edendo ſicut in potando ſuades uaria uitari, habet latentis captionis inſidias, quia nomine ſimilitudinis coloratur. Cæterum longe alia ciborum ratio eſt. Quis enim unquã edendo plurimum, mente ſauciatus eſt, quod in bibendo contingit? Fartus cibo, ſtomacho uel uentre grauatur, infuſus uino fit ſimilis inſano, opinor, quia craſſitudo cibi uno in loco permanens, expectat adminiſtrationem digeſtionis, & tũc demum membris ſenſim confectus illabitur: potus ut natura lenior, mox altum petit: & cerebrum, quod in uertice locatum eſt, ferit fumi calentis aſpergine. Et ideo uaria uina uitantur, ne res quæ ad poſſidendum caput repentina eſt, calore tam diuerſo q̃ ſubito conſilij ſedem ſauciet. Quod æque in cibi uarietate metuendum, nulla ſimilitudo, ratio nulla perſuadet. In illa uero diſputatione, qua digeſtionum ordinem ſermone luculento et uario digeſſiſti, illa omnia quæ de natura humani corporis dicta ſunt, & nihil nocent propoſitæ quæſtioni, & eloquenter dicta non abnego. Illi ſoli non aſſentior, q ſuccos uarios de ciborum uarietate confectos dicis contrarios eſſe corporibus, cum corpora ipſa de contrarijs qualitatibus fabricata ſint. Ex calido enim & frigido, de ſicco & humido conſtamus. Cibus uero ſimplex cui adeſt, ſuccum de ſe unius qualitatis emittit. Scimus autem ſimilibus ſimilia nutriri. Dic quæſo unde aliæ tres qualitates corporis nutrientur? Singula autem ad ſe ſimilitudinem ſui rapere teſtis eſt Empedocles, qui ait,

ὣς γλυκὺ μὲν ἐπὶ γλυκὺ μάρπτε, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρὸν ὄρουσαν, ὀξὺ δ' ἐπ' ὀξὺ, δαλερὸν δαλεροῦ λαβέτω.

Te autem ſæpe audio Hippocratis tui uerba cum admi ratione referentem.

Ergo ſi homo non unum, nutriendus eſt non ex uno. Nam & deus omnium fabricator, aerem quo circunfundimur, & cuius ſpiramus hauſtu, non ſimplicem uoluit habere qualitatem, ut aut frigidus ſit ſemper, aut caleat, ſed nec continuæ ſiccitati, nec perpetuo eum addixit humori, quia una nos non poterat qualitate nutrire de permiſſis quattor fabricatos. Ver ergo calidum fecit, & humectum. Sicca æſtas & calida. Autumnus ſiccus et frigidus. Hyems humida pariter et frigida eſt. Sic & elementa quæ ſunt noſtra principia, ex diuerſitatibus et ipſa conſtant, & nos nutriunt. Eſt enim ignis calidus et ſiccus. Aer humectus & calidus. Aqua ſimiliter humecta, frigida. Terra frigida pariter & ſicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in ijs de quibus ſumus uniforme ſit. Quod autem aceſcere, uel nonnunquam fumare in ſtomacho cibum, uis ſignare uarietati, ut credamus, pronunties oportet, aut ſemper eum qui uario cibo utitur, hæc pati: aut nunquam illum pati, qui ſimplicem ſumit. Si uero & qui menſa fruitur copioſa, hoc uitium ſæpe non ſentit: & qui ſe uno cibo afficit, ſæpe ſuſtinet quod accuſas, cur hoc uarietati, & non modo edacitatis aſſignas? Nam & de ſimplici auidus noxam patitur cruditatis, & in

uario moderatus digeſtionis commodo fruitur. At inqes, ipſa immoderatio ex ciborum uarietate naſcitur, titillāte gula, & ad aſſumenda plura q̃ neceſſe eſt prouocante. Rurſus ad ea quæ iā dixi reuoluor, cruditates de modo, nõ de qualitate prouenire. Modum enim ſeruat, qui ſui potens eſt, & in menſa ſicula uel aſiana. Excedit impatiens, etiam ſi ſolis oliuis aut holere ueſcatur. Et tamen ille copioſus, ſi moderationem tenuit, ſanitatis compos eſt: contra inſanus fit ille, cui merus ſal cibus eſt, ſi hoc ipſum uoraciter inuaſerit. Poſtremo, ſi in his quæ ſumimus uarietatem noxiam putas, cur potionum remedia quæ per os humanis uiſceribus infunditis, ex tam contrarijs ac ſibi repugnantibus miſta componitis? Succo papaueris admiſcetis euphorbium, mandragoram, aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monſtroſis carnibus abſtinetis, inſerentes poculis teſticulos caſtorum, & uenenata corpora uiperarum quibus admiſcetis quicquid nutrit India, quicquid deuehitur herbarum quibus Creta generoſa eſt. Cum ergo ad cuſtodiam uitæ hoc faciant remedia, quod cibus: ſi quidem illa eam reuocent, iſte contineat: cur illis prouidere uarietatem laboras, iſti ſquallorem uniformitatis adijcis? Poſt omnia in uoluptatem cenſura cothurnati ſermonis inuectus es, tanq̃ uoluptas uirtuti ſemper inimica ſit: & nõ cum in luxum ſpreta mediocritate prolapſa eſt. Quid enim agit ipſe ſus, non edendo, niſi cogente fame, nec potando præter ſitim, niſi ut de utroque capiat uoluptatem? Ergo uoluptas non mox nomine ipſo infamis eſt, ſed fit modo utendi uel honeſta uel arguenda. Parum eſt ſi excuſata ſit, & nõ etiam laudetur uo-

luptas. Nam cibus qui cum uoluptate ſumitur, deſiderio tractus, in uentrem reconditur patula expectatione rapientem: & dum animoſe fruitur, mox eum concoquit. Quod non ex æquo cibis euenit, quos nulla ſui dulcedo commendat. Quid ergo cauſas uarietatem quaſi gulæ irritamentum, cum ſalus ſit hominis, uigere appetentiam: qua deficiente langueſcit, & periculo fit propior? Nam ſicut in mari gubernatores uento ſuo, etiam ſi nimius ſit, contrahendo in minorem modum uela præteruolant, & flatum cum maior eſt coercent, ſopitum uero excitare non poſſunt: ita & appetentia cum titillatur & creſcit, rationis gubernaculo temperatur: ſi ſemel ceciderit, animal extinguitur. Si ergo cibo uiuimus, & cibum appetentia ſola commendat, elaborandum nobis eſt commento uarietatis, ut hæc ſemper prouocetur, cum præſto ſit ratio, quæ intra moderationis ſuæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adeſſe, non anxio. Nec ſic admitto uarietatem, ut luxum probem, ubi quæruntur æſtiuæ niues, & hybernæ roſæ, & dum magis oſtentui, q̃ uſui ſeruitur, ſyluarum ſecretum omne luſtratur, & peregrina maria ſollicitantur. Ita enim fit, ut etiam ſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſeruata non ſauciet, ipſe tamen luxus morum ſit ægritudo. His fauorabiliter exceptis, Diſarius, obſecutus es, inquit, Euſtathi dialecticæ, ego medicinæ. Qui uolet eligere ſequenda, uſum conſulat: & quid ſit utilius ſanitati, experientia docebit.

Poſt hæc Flauianus. Et alios quidem medicos idem dicentes ſemper audiui, uinum inter calida cenſendum. Sed & nunc Euſtathius cum cauſas ebrietatis attingeret,

prædicabat uini calorem. Mihi autem ſæpe hoc mecum reputanti, uiſa eſt uini natura frigori propior q̃ calori, Et in medium profero, quibus ad hoc exiſtimandũ trahor, ut ueſtrum ſit de mea exiſtimatione iudicium. Vinum quantum mea fert opinio, ſicut natura frigidum eſt, ita capax uel etiam appetens caloris fit, cum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cum tactu ſit frigidum, ψυχρὸν χαλκὸν ὅλουις ſi tamen ſolẽ pertulerit, concaleſcit, & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc uitrum ita eſſe ratio percaleſcit, & calor aduena natiuũ frigus expellit. Hoc utrũ ita eſſe ratio perſuadeat requiramus. Vinum quod aut potu interioribus conciliatur: aut fotu, ut ſuperficiem curet, adhibetur, cum infunditur cuti: quin frigidũ ſit, nec medici inficias eunt: Calidum tamen in interioribus prædicant, cum non tale deſcendat, ſed admiſtum calidis concaleſcat. Certe reſpõdeant uolo, cur ſtomacho in laſſitudinem degeneranti, ad inſtaurandas conſtrictione uires offerant ægreſcenti uinum, niſi frigore ſuo laſſata cogeret, et colligeret diſſoluta? Et cum laſſo (ut dixi) ſtomacho nil adhibeant calidum, ne creſcat ulterius laſſitudo, à uini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis uino q̃ ingeniti caloris. Nã ſiquis aconitum neſciens hauſerit, non nego hauſtu eum meri plurimi ſolere curari. Infuſum enim uiſceribus trahit ad ſe calorem, & ueneno frigido quaſi calidum iam repugnat. Si uero aconitum ipſum cum uino tritũ potui datum ſit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admiſtione ſui frigus auxit ueneni, nec in interioribus iam caleſcit,

quia non liberum, ſed admiſtum alij, immo in aliud uerſum deſcendit in uiſcera. Sed & ſudore nimio uel laxato uentre deffeſſis uinũ ingeritur, ut in utroq; morbo conſtringat. Inſomnem medici frigidis oblinũt, modo papaueris ſucco, modo mandragora uel ſimilibus, in quibus eſt & uinum. Nam uino ſomnus reduci ſolet, quod non niſi ingentis frigoris teſtimonium eſt. Deinde omnia calida uenerem prouocant, & ſemen excitant. & generationi fauent. Hauſto autem mero plurimo, fiũt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneũ conceptioni ferunt, quia uini nimietas ut frigidi, facit ſemen exile uel debile. Hoc uero uel manifeſtiſſimam æſtimationis meæ habet aſſertionem, ꝙ quæcunq; nimium algentibus, eadem cō tingunt ebrijs. Fiunt enim tremuli, pallidi, graues, et ſaltu tumultuantis ſpiritus artus ſuos & membra quatiũtur. Idem corporis torpor ambobus, eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille, quem παράλυσιν Græci uocant, ſic nimio uino, ut multo algore contingit. Reſpice etiam quæ genera curationum adhibeantur ebrijs. Nō ne cubare ſub multis operimentis iubentur, ut extinctus calor refoueatur? Non & ad calida lauacra ducuntur? non illis unctionum tempore calor corporis excitatur? Poſtremo, qui fiunt crebro ebrij, cito ſeneſcunt. Alij ante tempus competentis ætatis uel caluicio, uel canicie inſigniuntur, quæ non niſi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius, quod culpatum uinum eſt? Solum enim ex omnibus humoribus creſcentem flammam uiolenter extinguit, dum per frigus ſuum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo, ꝙ ex fructibus arborum illi ſunt frigidiores, quorum ſuccus imitatur uini ſaporem: ut mala

ſeu ſimplicia,ſeu granata,ſeu Cydonia,quæ Cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim,quod me ſæpe mouit & exercuit,meum disputantem,quia in medium proferre uolui quid de uino exiſtimauerim ſentiendum.

Cæterum conſultationem mihi debitam non omitto. Te enim Diſari conuenio,ut quod quærendum mihi occurrit abſoluas. Legiſſe apud Græcum philoſophũ memini,(ni fallor,ille Ariſtoteles fuit)in libro quem de ebrietate compoſuit,Mulieres raro in ebrietatem cadere crebro ſenes. Nec cauſam uel huius frequentiæ,uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc queſtio pertinet,quam noſſe & induſtriæ tuæ,& profeſſionis officium eſt,uolo te cauſas rei, quam ille ſententiæ loco dixit,ſi tamen philoſopho aſſentiris,aperire.

Tum ille,Recte et hoc Ariſtoteles ut cætera. Nec poſſum nõ aſſentiri uiro,cuius inuentis nec ipſa natura diſſentit. Mulieres,inquit,raro inebriantur,crebro ſenes. Rationis plena gemina iſta ſententia, & altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quod mulieres ab ebrietate defendat,iam tenemus quid ſenes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturam ſortita ſunt muliebre corpus,& corpus ſenile. Mulier humectiſſimo eſt corpore. Docet hoc & leuitas cutis & ſplendor,docent præcipue aſſiduæ purgationes ſuperfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum uinum in tam largum ceciderit humorem,uim ſuam perdit, & fit dilutius,nec facile cerebri ſedẽ ferit, fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat ſententiæ ueritatem,quod muliebre corpus crebris purgationibus deputatum,pluribus conſertum foraminibus,ut pateat in meatus, &

uias præbeat humori in egeſtionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euaneſcit. Contra ſenibus ſiccum corpus eſt, quod probat aſperitas & ſquallor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod eſt indicium ſiccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, & integra ui ſua adhæret corpori arido, & mox loca tenet, quæ ſapere homini miniſtrant. Dura quoq; eſſe ſenum corpora nulla dubitatio eſt, & ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur, & hauſto uino exhalatio nulla contingit, ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. Hinc fit, ut & ſani ſenes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ cõcitatione: quibus tam ſubiacent iuuenes ebrij, quàm ſenes ſobrij. Si ergo leuem pertulerint impulſum uini, non accipiunt hæc mala, ſed incitant, quibus ætatis ratione iam capti ſunt.

Probata omnibus Diſarij diſputatione, ſubiecit Symmachus, Vt ſpectata eſt tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Diſarius inuenit, ita unum ab eo prætermiſſum eſt, nimio frigore, quod in earum corpore eſt, frigeſcere hauſtum uinum, & ita debilitari, ut uis eius quæ elanguit, nullum calorem poſſit, de quo naſcatur ebrietas, excitare.

Ad hæc Horus, Tu uero Symmache fruſtra opinaris frigidam mulierum eſſe naturam, quam ego calidiorem uirili (ſi tibi uolenti erit) facile probabo. Humor naturalis in corpore, quando ætas tranſijt pueritiã, fit durior, et acuitur in pilos. Ideo tũc et pubes &

genæ & aliæ partes corporis ueſtiuntur. Sed in mulie=bri corpore hunc humorem calore ſiccante fit inopia pilorum, & ideo in corpore ſexus huius manet conti-nuus ſplendor & leuitas. Eſt & hoc in illis indicium ca loris, abundantia ſanguinis, cuius natura feruor eſt. Qui ne urat corpus ſi inſidat, crebra purgatione ſub-trahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris, quia ſanguinis plenæ ſunt? Dein-de licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſæcu-lo nullus ſit, lectio tamen docet, eo tempore, quo igni da ri honor mortuis habebatur, ſiquando uſu ueniſſet, ut plura corpora ſimul incenderentur, ſolitos fuiſſe fune=rum miniſtros denis uirorum corporibus adijcere ſingu la muliebria: & unius adiutu, quaſi natura flammei, et ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec uete-ribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc ta cebo, ꝙ cum calor ſemper generationis cauſa ſit, fœmi-næ ideo celerius q̃ pueri fiunt idoneæ ad generandum quia calent amplius. Nam & ſecundum iura publica duodecimus annus in fœmina, et quartuſdecimus in pue ro definiuit pubertatis ætatem. Quid plura? Nonne ui demus mulieres, quando nimium frigus eſt, mediocri ue-ſte contentas, nec ita operimentis plurimis inuolutas, ut uiri ſolent, ſcilicet naturali calore, contra frigus quod aer ingerit, repugnante? Ad hæc renidens Symmachus, Bene, inquit, Horus noſter tentat uideri orator ex Cyni co, qui in contrarium uertit ſenſus, quibus poteſt mulie=bris corporis frigus probari. Nam ꝙ pilis, ut uiri, non obſidentur, inopia caloris eſt. Calor eſt enim qui pilos creat. Vnde & eunuchis deſunt, quorũ naturam nul-

lus negauerit

lus negauerit frigidiorem uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maxime ueſtiuntur, quibus amplius ineſt caloris, ut barbam in genis propter euaporationē caloris, & inguina propter geminum calorem. Leue autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetur. Comitatur enim algorem denſitas, leuitas denſitatem. Quod uero ſæpe purgantur, non multi ſed uitioſi humoris indicium eſt. Indigeſtum eſt enim & crudum quod egeritur, & quaſi infirmum effluit: nec habet ſedem, ſed natura quaſi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur, quia mulieribus cum purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum eſſe quod effluit, & ideo in uiuo corpore non manere, quaſi inopia caloris extinctum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentes uiros, nō caloris erat, ſed pinguis carnis, & oleo ſimillioris, quod non illis contingeret ex calore. Quod cito admouentur generationi, nō nimij caloris, ſed naturæ infirmioris eſt, ut exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Sed ſi uis intelligere in generationē ueram rationem caloris, conſidera uiros longe diutius perſeuerare in generando, q̄ mulieres in pariendo. Et hæc tibi ſit indubitata probatio in utroq; ſexu, uel frigoris uel caloris. Nam uis eadem in frigidiore corpore celerius extinguitur, in calidiore diutius perſeuerat. Quod frigus aeris tolerabilibus uiris ferunt, facit hoc frigus ſuum. Similibus enim ſimilia gaudent. Ideo ne corpus earum frigus horreat, facit conſuetudo naturæ, quam ſortitæ ſunt frigidiorem.

Sed de his ſinguli, ut uolunt iudicent. Ego uero ad ſortem conſulendi uenio, & quod ſcitu dignum exiſti-

mo, ab eodem Diſario quæro, & mihi uſq; ad effectum nimio amico, et tum in cæteris tum in his optime docto. Nuper in Tuſculano meo fui, cum uindemiales fructus pro annua ſolennitate legerentur. Erat uidere permiſtos ruſticis ſeruos, haurire uel de expreſſo, uel de ſponte fluente muſtum, nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar, quos impelli ad inſaniam paruo uino noueram. Quæro quæ ratio de muſto ebrietatem, aut tardam fieri faciat, aut nullam? Ad hæc Diſarius, Omne quod dulce eſt cito ſatiat, nec diuturnã deſiderij ſui fidem tenet, in locum ſatietatis ſuccedit horror. In muſto autem ſola dulcedo eſt, ſuauitas nulla. Nã uinũ cum in infantia eſt, dulce: cum pubeſcit, magis ſuaue q̃ dulce eſt. Eſſe autem harum duarum rerum diſtantiam certe Homerus teſtis eſt, qui ait.

Μαῖ ἄγε δή μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
Ἡδύν. Et alibi.

Καίτο δ' ἔντ' ἐσθῆτι θεῶν καὶ ἀλείφατι πολλῷ
καὶ μέλιτι γλυκερῷ.

Vocat enim mel dulce, & uinum ſuaue. Muſtum igitur cum nec dum ſuaue eſt, ſed tantummodo dulce, horrore quodam tantum ſumi de ſe non patitur, quantum ſufficiat ebrietati. Addo aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare, adeo, ut medici eos qui uſq; ad periculum diſtenduntur uino plurimo, cogant uomere, & poſt uomitum contra fumum uini qui remanſit in uenis, panem offerunt melle illitum, & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo nõ inebriat muſtum, in quo eſt ſola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione deſcendit, ꝙ muſtum graue eſt, & flatus & aquæ

permiſtione et pondere ſuo cito in inteſtina delabitur ac profluit, nec manet ĩ locis obnoxijs ebrietati. Delapſum *uero relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ, quarum altera inflatu, altera in aquæ ſubſtantia eſt.* Sed *flatus quidem quaſi æque ponderoſus in ima delabitur, aquæ uero qualitas non ſolum ipſa non impellit in inſaniã, ſed & ſiqua uinalis fortitudo in homine reſedit, hanc diluit & extinguit.* Ineſſe aũt *aquã muſto uel hinc docetur, ꝙ cum in uetuſtatem procedit, fit menſura minus, ſed acrius fortitudine, qa exhalata aqua qua molliebatur, remanet uini ſola natura cũ fortitudine, quia libera, nulla diluti humoris ꝑmiſtione mollita.* Poſt hæc Furius Albinus, Ego *quoq; pro uirili portione* Diſariũ *noſtrũ inexercitum non relinquo.* Dicas *quæſo, quæ cauſa difficile digeſtu facit inſitium, qđ ab inſectione inſitium dictum (amiſſione enim literæ, poſtea quod nunc habet nomen obtinuit) cum multum in eo digeſtionem futuram iuuerit, tritura tam diligens, & qcquid graue erat carnis aſſumpſerit, conſummationemq; eius multa ex parte confecerit.* Et Diſarius, *Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digeſtionem ante prouiſam.* Leuitas *enim quam tritura præſtitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio uentris inuenerit: nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digeſtio promouetur, ſic & mox tritum atq; firmatum, cum in aquam conijcitur, natat.* Ex *quo intelligitur, quod idem faciens in uentris humore, ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati: et tam ſero illic coquitur, q̃ tardius conficiuntur, quæ uapore aquæ q̃ quæ igne ſoluuntur.* Deinde *dum inſtantius teritur, multus ei flatus inuoluitur, ꝗ prius in uẽtre*

conſumendus eſt, ut tum demum conficiatur quod remã ſit de carne iam liberum. Hoc quoq; ſcire habeo Furius, inquit, quæ faciat cauſa nonnullos, carnes ualidiores facilius digerere q̃ tenues. Nam cum cito coquant offas bubulas, in aſperis piſcibus coquendis laborant. In his Diſarius ait. Huius rei author eſt nimia in homine uis caloris, quæ ſi idoneã materiam ſuſcipit, libere congreditur, & cito eam in concertatione conſumit: leuem modo præterit ut latentem, modo in cinerẽ potius q̃ in ſuccum uertit: ut ingentia robora in carbonum fruſta lucentia igne uertũtur, paleæ ſi in ignem ceciderint, mox ſolum de eis cinerem reſtat uideri. Habes & hoc exemplum non diſſonum, ꝙ potentior mola ampliora grana confringit, integra illa, quæ ſunt minutiora tranſmittit. Vento nimio abies aut quercus auellitur, cannam nulla facile frangit procella. Cum Furius delectatus enarrantis ingenio plura uellet interrogare, Cecinna ſe Albinus obiecit. Mihi quoq; deſiderium eſt habendi pauliſper negocij cum tam facũda Diſarij doctrina. Dic oro te, inqt, quæ facit cauſa, ut ſinapi & piper, ſi appoſita cuti fuerint, excitent uulnus, & loca perforent: deuorata uero nullam uentris corpori inferant læſionem. Et Diſarius, Species, inquit, & acres & calidæ, ſuperficiem cui apponuntur exulcerant: quia integra uirtute ſua ſine alterius rei admiſſione utuntur ad noxiam. Sed ſi in uentrem recepta ſint, ſoluitur uis earum uentralis humoris alluuione, qua fiunt dilutiores. Deinde prius uertuntur in ſuccum uentris calore, q̃ ut integra poſſint nocere. Cecinna ſubiecit, Dũ de calore loquimur, admoneor rei, quam ſemper quæſitu dignam putaui, Cur in Aegy-

pto quæ regionum aliarum calidiſſima eſt, uinum nō calida, ſed penè dixerim frigida uirtute naſcatur. Ad hoc Diſarius, Vſu tibi Albine compertum eſt, aquas quæ uel de altis puteis, uel de fontibus hauriuntur, fumare hyeme, æſtate frigeſcere. Quod fit non alia de cauſa, niſi ꝙ aere, qui nobis circunfuſus eſt, propter temporis rationem calente, frigus in terrarum ima demergitur, & aquas inficit, quarum in imo eſt ſcaturigo. Et contra cū hyemem aer præfert, calor in interiora demergens, aquis in imo naſcentibus dat uaporē. Quod ergo ubiq; alternatur uarietate temporis, hoc in Aegypto ſemper eſt, cuius aer ſemper eſt in calore. Frigus enim ima petens, uitium radicibus innoluitur, & talem dat qualitatem ſucco inde naſcenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt. Tractatus noſter, Albinus inquit, ſemel ingreſſus calorem, non facile alio digreditur. Dicas ergo, uolo, cur qui in aquam deſcendit calidam, ſi ſe non mouerit, minus uritur: ſed ſi agitatu ſuo aquam mouerit, maiorem ſentit calorem: & totiens aqua urit amplius, quotiens nouus ei motus acceſſerit. Et Diſarius, calida, inquit, quæ adhæſerit noſtro corpori, mox præbet tactum ſui manſuetiorem, uel quia cuti aſſueuit, uel quia frigus accepit à nobis. Motus uero aquam nouam corpori applicat, & ceſſante aſſuetudine, de qua paulo ante diximus, ſemper nouitas auget ſenſum caloris. Cur ergo, Albinus ait, æſtate cum aer calidus flabro mouetur, non calorem, ſed frigus acquirit? eadem enim ratione & in hoc feruorem deberet motus augere. Non eadem ratio eſt, Diſarius, inquit, in aquæ & aeris calore. Illa enim corporis ſolidioris eſt: et craſſa materies

cum mouetur, integra ui ſua ſuperficiē cui admouetur inuadit. Aer motu in uentum ſoluitur, & liquidior ſe factus agitatu, flatus efficitur. Porrò ut flatus illud remouet quod circunfuſum nobis erat, erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore, reſtat ut ad uenam ſenſum frigoris præſtet agitatus. Interpellat Euangelus pergentem conſultationem: & exercebo, inqt, Diſarium noſtrum, ſi tamen minutis illis ſuis & rotantibus reſponſionibus ſatisfaciet conſulenti. Dic Diſari, cur qui ita ſe uertunt, ut ſæpe in orbem rotentur, & uertiginem capitis & obſcuritatem patiuntur oculorū, poſtremo ſi perſeuerauerint, ruunt, cum nullus alius motus corporis hanc ingerat neceſſitatem? Ad hæc Diſarius, Septem, inquit, corporei motus ſunt. Aut enim accedit prior ſum, aut retrorſum recedit, aut in dexteram læuam'ue deuertitur, aut ſurſum promouetur, aut deorſum, aut orbiculatim rotatur. Ex ijs ſeptē motibus, unus tantum in diuinis corporibus inuenitur, ſphæralem dico, quo mouetur cœlum, quo ſydera, quo cætera mouentur elementa. Terrenis animalibus illi ſex præcipue familiares ſunt, ſed nonnunq̄ adhibetur & ſeptimus. Sed ſex illi ut directi, ita, & innoxij. Septimus, id eſt, qui gyros efficit, crebro conuerſu turbat, & humoribus capitis inuoluit ſpiramentum, quod animam cerebro quaſi omnes ſenſus corporis gubernanti miniſtrat. Hoc eſt autem ſpiramentum quod ambiens cerebrum ſingulis uim ſuam ſenſibus præſtat. Hoc eſt, quod neruis & muſculis corporis fortitudinem præbet. Ergo uertigine turbatum, & ſimul agitatis humoribus oppreſſum langueſcit, & miniſterium ſuū deſerit. Inde fit ijs qui raptā

tur in gyros,hebetior auditus,uiſus obſcurior. Poſtremo neruis & muſculis nullam ab eo uirtutem quaſi deficiente ſumentibus,totum corpus quod ijs ſuſtinetur & in robur erigitur,deſertum iam fulcamentis ſuis labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia,conſuetudo,quam ſecundam naturam pronuntiauit uſus,illos iuuat,qui in tali motu ſæpe uerſantur. Spiramentum enim cerebri,quod pauloante diximus,aſſuetum rei iam non ſibi nouæ, non paueſcit hunc motum,nec miniſteria ſua deſerit. Ideo conſuetis etiam iſte agitatus innoxius eſt. Et Euangelus,Irretitum te iam Diſari teneo:& ſi uere opinor, nuſquã hodie effugies. Et alios enim in arte tibi ſocios: et ipſum te audiui ſæpe dicentem,cerebro non eſſe ſenſum ſed ut oſſa,ut dentes,ut capillos, ita & cerebrum eſſe ſine ſenſu. Verum'ne eſt hæc uos dicere ſolitos? an ut falſum refelles Diſari? Verum ait ille. Euangelus , Ecce iã clauſus es. Vt enim concedam tibi præter capillos in homine aliquid eſſe ſine ſenſu,quod non facile perſuaſu ẽ, tamen cur ſenſus omnes pauloante dixiſti à cerebro miniſtrari,cum cerebro non ineſſe ſenſum ipſe fatearis? Poteſt ne excuſare huius contrarietatis auſum , uel ueſtri oris nota uolubilitas? Et Diſarius renidens,Retia quibus me irretitum tenes,nimis rara ſunt,nimis patula. Ecce me Euangele ſine niſu inde exemptum uidebis. Opus naturæ eſt,ut ſenſum uel nimium ſicca,uel nimium humecta non capiant. Oſſa,dentes cum unguibus, & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt, ut penetrabilia nõ ſint effectui animæ, quæ ſenſum miniſtrat. Adeps, medulla,& cerebrum ita in humore atq; mollitie ſunt: ut eundem effectum animæ, quem ſiccitas non reci-

pit, mollities iſta non teneat. Ideo tam dentibus, unguibus, oſſibus, & capillis, q̃ adipi, medullis, & cerebro, ſenſus ineſſe non potuit. Et ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit, ita ſi ſecetur uel dens, uel os, ſeu adeps, ſeu cerebrum, ſeu medulla, aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus, inquis, tormentis affici, quibus ſecantur oſſa: torqueri homines & dolore dentium. Hoc uerum quis abneget? ſed ut os ſecetur, omentum quod impoſitum eſt oſſi, cruciatum dum ſectionem patitur, importat. Quod cum medici manus tranſit, os iam cum medulla, quam continet, habet indolentiam ſectioni ſimilem capillorũ. Et cum dentium dolor eſt, non os dentis in ſenſu eſt, ſed caro quæ continet dentem. Nam & unguis quantus extra carnem creſcendo pergit, ſine ſenſu ſecatur: qui carni adhæret, iam facit ſi ſecetur dolorem, non ſuo, ſed ſedis ſuæ corpore. Sicut capillus dum ſuperior ſecatur, neſcit dolorem: ſi auellatur, ſenſum accipit à carne quam deſerit. Et cerebrum quod tactu ſui hominẽ uel torquet uel frequenter interimit, non ſuo ſenſu, ſed ueſtitus ſui, id eſt, omenti, hunc importat dolorem. Ergo diximus quæ in homine ſine ſenſu ſint, & quæ hoc cauſa faciat, indicatum eſt. Reliqua pars debiti mei de eo eſt, cur cerebrũ, cum ſenſum non habeat, ſenſus gubernet. Sed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſoluẽdo. Senſus de quibus loquimur, quinq; ſunt, uiſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus. Hi aut in corpore ſunt, aut circa corpus, ſoliſq; ſunt caducis corporibus familiares. Nulli enim diuino corpori ſenſus ineſt. Anima uero omni corpore, uel ſi diuinũ ſit, ipſa diuinior eſt. Ergo ſi dignitas diuinorum corporum, ſenſum dedignatur, quaſi aptum caducis: multo ma

gis anima maioris eſt maieſtas, q̃ ut ſenſu egeat. Vt autem homo conſtet & uiuum animal ſit, anima præſtat, quæ corpus illuminat. Porrò illuminat inhabitando, & habitatio eius in cerebro eſt. Et ſphæralis enim natura, & ad nos de alto ueniens, partem in homine altam & ſphæralem tenuit, & quæ ſenſu careat, qui non eſt animæ neceſſarius. Sed quia neceſſarius animali eſt, locat in cauernis cerebri ſpiramentum de effectibus ſuis. Cuius ſpiramenti natura hæc eſt, ut ſenſus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis, quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas, naſcũtur neruorum ſeptem συζυγίαι: cui rei nomen quod ipſe uoles latinum facito. Nos enim συζυγίαν neruorum uocamus, cum bini nerui pariter emergunt, & in locum certum deſinunt. Septem igitur neruorum συζυγίαι de cerebri uentre naſcentes, uicẽ implent fiſtularum, ſpiramentum ſenſificum ad ſua quæq; loca naturali lege ducentes, ut ſenſum uicinis et longe poſitis membris animalis infundãt. Prima igitur συζυγία neruorum talium petit oculos, & dat illis agnitionẽ ſpecierum, & diſcretionem colorum. Secunda in aures ſe diffundit, per quã eis innaſcitur notitia ſonorum. Tertia naribus inſeritur, uim miniſtrans odorandi. Quarta palatum tenet, per quod de guſtibus iudicatur. Quinta ui ſua corpus omne implet. Omnis enim pars corporis, mollia & aſpera, frigida & calida diſcernit. Sexta de cerebro means ſtomachum petit, cui maxime ſenſus eſt neceſſarius, ut quæ deſunt appetat, ſuperflua reſpuat et in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. Septima συζυγία neruorum, infundit ſenſum ſpinali medullæ, quæ hoc eſt animali, quod eſt naui carina. [Et adeo uſu aut dignitate

præcipua eſt, ut longum cerebrum à medicis ſit uocatu. Ex hac deniq; ut ex cerebro diuerſi naſcuntur meatus, uirtutem tribus animæ propoſitis miniſtrantes. Tria ſunt enim quæ ex animæ prouidentia accipit corpus animalis, ut uiuat, ut decore uiuat, et ut imortalitas illi ſucceſſione quæratur. His tribus propoſitis ut dixi animæ, per ſpinalem medullam probetur effectus. Nam cordi & iecori & ſpirandi miniſterijs, quæ omnia ad uiuendum pertinent, uires de ſpinalibus quos diximus meatibus miniſtrãtur. Neruis etiam manuum, pedum, aliarum'ue partium per quas decore uiuitur, uirtus inde præſtatur. Et ut ex his ſucceſſio procuratur, nerui ex eadem ſpinali medulla pudendis, & matrici, ut ſuum opus impleant miniſtrantur. Ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento, quod in uentre cerebri locatũ eſt, & ſine ſpinalis medullæ beneficio conſtat. Sic ergo fit, ut cum ipſum cerebrum ſenſu careat, ſenſus tamen à cerebro in omne corpus proficiſcatur. Euge Græculus noſter, Euangelus ait, tam planè nobis oſtendit res opertu naturæ tectas, ut quicquid ſermo deſcripſit, oculis uidere uideamur. Sed Euſtathio iam cedo, cui præripui conſulendi locum. Euſtathius. Modo uel uir omnium diſertiſſimus Euſebius, uel quicunq; uolent alij, ad exercitiũ conſultationis accedant. Nos poſtea liberiore otio congrediemur. Ergo (ait Euſebius) habendus mihi ſermo eſt Diſari tecum de ætate, cuius ianuã iam penè ambo pulſamus. Homerus cum ſenes πολιοκροτάφους uocat, quæro utrum ex parte poetico more totum caput ſignificare uelit, an ex aliqua ratione canos huic præcipue parti capitis aſſignet. Et Diſarius, Et hoc diuinus ille uates pru

denter ut cætera. Nam pars anterior capitis humidior occipitio eſt, & inde crebro ſolet incipere canities. Et ſi pars anterior, ait ille, humidior eſt, cur caluitium patitur, quod non niſi ſiccitate contingit? Opportuna, inquit Diſarius, obiectio, ſed ratio non obſcura eſt. Partes enim priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euaneſcat ꝑ plures meatus. Vnde uidemus in ſiccis defunctorum capitibus uelut quaſdam ſuturas, quibus hemiſphæria (uti ita dixerim) capitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem ſiccitate mutant: et ideo tardius caneſcunt, ſed non caluitio carent. Si ergo ſiccitas caluos efficiat, ut poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti, cur caluũ occipitiũ nunq̃ uidemus? Ille reſpõdit, Siccitas occipitij nõ ex uitio, ſed ex natura eſt. Ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. Ex illa aũt ſiccitate caluitiũ naſcitur quæ per malã temperiẽ quam Græci ἀκρασίαν uocare ſolent contingit. Vnde capillo criſpi, quia ita temperati ſunt, ut capite ſicciore ſint, tarde caneſcunt, cito in caluitiũ tranſeunt. Contra qui capillo ſunt rariore, non eo facile nudãtur, nutriente humore φλέγμα uocatur, ſed fit illis cita canities. Nã ideo albi ſunt cani, quia colorem humoris quo nutriuntur imitãtur. Si ergo ſenibus abũdantia humoris capillos in canitiem tingit, cur ſenecta opinionẽ exactæ ſiccitatis accepit? Quia ſenecta, ille inquit, extincto per uetuſtatẽ naturali calore, fit frigida: & ex illo frigore gelidi & ſuꝑflui naſcũtur humores. Ceterũ liquor uitalis lõgæuitate ſiccatus ẽ. Inde ſenecta ſicca ẽ inopia naturalis humoris, humecta ẽ abũdãtia uitioſi ex frigore procreati. Hic ẽ, ꝙ ex uigilijs ætas gra

uior efficitur, quia ſomnus qui maxime ex humore contingit, de non naturali humore naſcitur. Sicut eſt multus in infantia, quæ humida eſt abundantia non ſuperflui, ſed naturalis humoris. Eadem ratio eſt, quæ pueritiam caneſcere non patitur, cum ſit humectiſſima. Quia non ex frigore nato phlegmate humida eſt, ſed illo naturali & uitali humore nutritur. Ille enim humor, qui aut de ætatis frigore naſcitur, aut cuiuslibet uitioſitatis occaſione contrahitur, ut ſuperfluus, ita & noxius eſt. Hunc ui demus in fœminis, ubi nõ crebro egeratur, extrema mi nitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibijs ingerentẽ quarum oſſa quaſi ſemper in ſuperfluo humore natantia, naturali uirtute caruerunt: & ideo facile intorquen tur, dum pondus ſuppoſiti corporis ferre non poſſunt, ſicut canna pondere ſibi impoſito curuatur. Et Euſebius, Quoniam nos à ſenectute uſq; ad eunuchos traxit ſuperflui humoris diſputatio, dicas uolo, cur ita acutæ ſint uoces, ut ſæpe mulier an eunuchus loquatur, niſi uideas, ignores? Id quoq; facere ſuperflui humoris abundantiam ille reſpondit. Ipſe enim ἀρτηρίαν per quam ſonus uocis aſcendit, efficiẽs craſſiorẽ, anguſtat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta eſt, uiris grauis, quibus uocis tranſitus habet liberum & ex integro patentem meatum. Naſci autem in eunuchis & in fœminis ex pari frigore, parem penè importuni humoris abundantiam, etiam hinc liquet, ꝙ utrunq; corpus ſæpe pingueſcit. Certe ubera propè ſimiliter utriſq; grandeſcunt. His dictis, cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret, naturali preſſus ille uerecundia, uſq; ad proditionẽm coloris erubuit. Et Diſarius,

Age Serui non ſolum adoleſcentiū,qui tibi æquæui ſunt, ſed ſenum quoq; omnium doctiſſime,cum maſcula frontem,& ſequeſtrata uerecundia,quam in te facies rubore indicat,confer nobiſcum libere quod occurrerit interrogationibus tuis,non minus doctrinæ collaturus,quā ſi alijs conſulentibus ipſe reſpondeas. Cunq; diutule tacentem crebris ille hortatibus excitaret,Hoc inquit,Seruius ex te quæro,q̃d mihi contigiſſe dixiſti. Quæ facit cauſa,ut rubor corpori ex animi pudore naſcatur? Et ille, Natura,inquit,cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum,imum petendo penetrat ſanguinem:quo commoto atq; diffuſo cutis tingitur,& inde naſcitur rubor. Dicunt etiam Phyſici,q natura pudore tacta, ita ſanguinem ante ſe pro uelamento tendat,ut uidemus quēq; erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de ijs poteris,cum nihil aliud ſit rubor niſi color ſanguinis. Addit Seruius, Et qui gaudent cur rubeſcunt? Diſarius, Gaudium,inquit, extrinſecus contingit. Ad hoc animoſo occurſu natura feſtinat,quā ſanguis comitando quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem,tingit cutem. Et inde ſimilis color naſcitur. Idem refert,Contra qui metuunt,qua ratione palleſcunt? Nec hoc,Diſarius ait,in occulto eſt. Natura enim cum quid de extrinſecus contingentibus metuit,in altum tota demergitur:ſicut nos quoq; cum timemus, latebras & loca nos occulentia quærimus. Ergo tota deſcendens ut lateat,trahit ſecum ſanguinem,quo uelut curru ſemper uehitur. Hoc demerſo humor dilutior cuti remanet,& inde palleſcit. Ideo timentes & tremunt,quia uirtus animæ introrſum fugiens neruos relinquit,quibus teneba

tur fortitudo membrorum,& inde ſaltu timoris agitantur. Hinc & laxamentum uentris comitatur timorem, quia muſculi, quibus claudebantur retrimentorũ meatus, fugientis introrſum animæ uirtute deſerti, laxant uincula, quibus retrimente uſq; ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Seruius his dictis uenerabiliter aſſenſus, obticuit. Tunc Auienus, Quia me ordo ait, ad ſimilitudinem conſultationis applicat, reducendus eſt mihi ad conuiuium ſermo, qui longius à menſa iam fuerat euagatus,& ad alias tranſierat queſtiões. Sæpe appoſita ſalita carne, quam laridum uocamus, ut opinor, quaſi large aridum, quærere mecum ipſe conſtitui, qua ratione carnem ad diuturnitatem uſus admiſtio ſalis ſeruet. Hoc licet æſtimare mecum poſſim, malo tamen ab eo, qui corpora curat, certior fieri. Et Diſarius, Omne corpus ſuapte natura diſſolubile & marcidum eſt:& niſi quodam uinculo contineatur facile defluit. Continentur autem q̃ diu ineſt anima reciprocatione aeris, qua uegetantur conceptacula ſpiritus, dum ſemper nouo ſpirandi nutriuntur alimento. Hoc ceſſante ꝑ animæ diſceſſum, membra marceſcunt,& omne pondere ſuo conflictum corpus obteritur. Tum ſanguis etiam (qui q̃diu fuit compos caloris, dabat membris uigorẽ) calore diſcedente uerſus in ſaniem, non manet intra uenas, ſed foras exprimitur, atq; ita laxatis ſpiramentis effluit tabes fæculenta. Id fieri ſal admiſtus corpori prohibet. Eſt enim natura ſiccus et calidus,& fluxum quidem corporis calore contrahit, humorem uero ſiccitate uel coercet, uel exorbet. Certe humorem ſale differri ſiue conſumi fit hinc cognitu facile, ꝙ ſi duos panes pari

magnitudine feceris, unum ſale aſperſum, ſine ſale alterum, inuenies indigentem ſalis pondere propenſiorem, ſcilicet humore in eo per ſalis penuriam permanente. Etiam hoc à Diſario meo quęſitum uolo, cur defęcatum uinum ualidius ſit uiribus, ſed infirmius ad permanēdū: & tā bibentē cito ꝑmouet, ꝗ̃ ipſum ſi mãſerit facile mutatur? Quod cito inqt Diſarius ꝑmouet, hæc rō ē, qa quanto penetralibus in uenas efficitur bibentis, tanto fit liquidius fęce purgata. Ideo autē facile mutatur, ꝙ nullo firmamento nixum undiq; ſui ad noxam patet. Fæx enim uino ſuſtinēdo, & alendo, & uiribus ſufficiendis quaſi radix eius eſt. Et hoc q̃ro Auienus ait, cur fæx in imo ſubſidit oium niſi mellis, mel ſolū eſt qđ in ſummū fęcē expuat? Ad hoc Diſarius, Fæcis materia ut ſpiſſa atq; terrena, cæteris laticibus pōdere præſtat, melle uincitur. Ideo in illis grauitate deuergēs ad fundū decidit: í melle uero, ut leuior, de loco uicta ſurſum pellitur. Quoniā ex ijs quæ dicta ſunt, ingerūt ſe ſimiles quæſtiones, cur Diſari ita mel & uinū diuerſis ætatibus habētur optima? mel qđ recētiſſimū, uinū qđ uetuſtiſſimum? Vnde eſt & illud prouerbiū, quo utuntur gulones, Mulſum qđ probe temperes, miſcendū eſſe nouo hymetio, & falerno uetulo. Propterea inquit ille, quia inter ſe ingenio diuerſa ſunt. Vini enim natura humida eſt, mellis arida. Si dicto meo addubitaueris, medicinæ contēplator effectum. Nam quæ humectanda ſunt corporis, uino fouentur: quæ ſiccanda ſunt, melle deterguntur. Igitur longinquitate temporis de utroque aliquid exorbente, uinum meracius ſit, mel aridius, & ita mel ſucco priuatur, ut uinum aqua liberatur.

Nec hoc quod ſequitur diſſimile quæſitis eſt, cur ſi uaſa uini atq; olei diutule ſemiplena cuſtodias, uinum ferme in acorem corrumpitur, oleo contra ſapor ſuauior conciliatur? Vtrunq;, Diſarius ait, uerum eſt. In illud enim uacuum, quod ſuperne liquido caret, aer aduena inadit, qui tenuiſſimum quenq; humorem elicit & exorbet. Eo ſiccato, uinum, quaſi ſpoliatum uiribus, prout ingenio imbecillum aut ualidum fuit, uel acore exaſperatur, uel auſteritate reſtringitur. Oleum autem ſuperuacuo humore ſiccato, uelut mucore qui in eo latuit abſterſo, acquirit nouam ſuauitatem ſaporis. Rurſus Auienus, ait Heſiodus cum ad medium dolij peruentum eſt comparcendum, & cæteris eius partibus ad ſatietatem dicit abutendum, optimum uinũ ſine dubio ſignificans qđ in dolij medietate conſiſteret. Sed & hoc uſu probatum eſt, in oleo optimum eſſe quod ſupernatat, in melle quod in imo eſt. Quæro igitur cur oleum quod in ſummo ẽ, uinum quod in medio, mel quod in fundo, optima eſſe credantur. Nec cunctatus Diſarius ait, Mel quod optimum eſt, reliquo ponderoſius eſt. In uaſe igitur mellis, pars quæ in imo eſt utiq; præſtat pondere, & ideo ſupernatante pretioſior eſt. Contra in uaſe uini, pars inferior admiſtione fæcis non modo turbulenta, ſed etiam ſapore deterior eſt. Pars uero ſumma, aeris uicinia corrũpitur, cuius admiſtione fit dilutior. Vnde agricolæ dolia non contenti ſub tectum repoſuiſſe, defodiunt, & operimentis extrinſecus illitis muniunt, remouentes in quantum fieri poteſt à uino aeris contagionẽ: à quo tam manifeſte læditur, ut uix ſe tueatur in uaſe pleno, & ideo aeri minus peruio. Cæterum ſi inde hauſeris, & locum

aeris

aeris admiſtioni patefeceris, reliquum quod remanſit, omne corrumpitur. Media igitur pars quantum à confinio ſummi utriuſq; tantum à noxa remota eſt, et qua ſi nec turbulenta nec diluta. Adiecit Auienus, Cur eadẽ potio meracior uidetur ieiuno, q̃ ei qui cibum ſumpſit? Et ille, Venas inedia uacuefacit, ſaturitas obſtruit. Igitur cum potio per inanitatem penitus influit, quia non obtuſas cibo uenas inuenit, neq; fit admiſtione dilutior, ꝑ uacuum means guſtatu fortiore ſentitur. Hoc quoq; ſciẽdum eſt mihi, Auienus inquit, cur qui eſuriens biberit, aliquantulum famem ſubleuat: qui uero ſitiens cibum ſumpſerit, non ſolum non domat ſitim, ſed magis cupidinem potus accendit. Nota eſt inquit, Diſarius, cauſa. Nam liquori quidem nihil officit, quin ſumptus ad omnes corporis partes quoquo uerſus permanet, & uenas compleat. Et ideo inedia quæ inanitatem fecerat, accepto potus remedio, quaſi iam nõ in totum uacua recreatur. Cibatus uero utpote concretior & grandior, in uenas non niſi paulatim confectus admittitur. Ideo ſitim quam reperit, nullo ſolatio ſubleuat, immo quicquid foris humoris nactus eſt, exorbet, & inde penuria eius quæ ſitis uocatur augetur. Nec hoc mihi, Auienus ait, ignoratum relinquo, cur maior uoluptas eſt, cum ſitis potu extinguitur, q̃ cum fames ſedatur cibo. Et Diſarius Ex prædictis quoq; liquet. Nam potionis totus hauſtus in omne corpus ſimul penetrat, & omnium partium ſenſus facit unam maximam & ſenſibilem uoluptatem. Cibus autem exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriam conſolatur. Ideo uoluptas eius multifariam cõminuitur. Hoc quoq; (ſi uidetur) addo quæſitis, cur qui auidius uo-

rant, facilius ſatietate capiuntur, q̃ qui eadem quietius ederint. Breuis eſt, inquit ille, reſponſio. Nam ubi auide deuoratur, tunc multus aer cũ edulijs infertur propter hiatum rictus, & crebritatem reſpirandi. Igitur ubi aer uenas compleuit, ad abijciendum faſtidium pro cibo penſatur. Ni moleſtus ſum Diſarij, patere plus nimio ex diſcendi cupidine garrientem, & dicas quæſo, cur edulia ſatis calida facilius comprimimus ore, q̃ manu ſuſtinemus: & quid eorum plus feruet, q̃ ut diutius mandi poſſit, illico deuoramus, & tamen aluus non p̃niciose uritur? Et ille, Inteſtinus calor qui in aluo eſt, qua ſi multo maior uehementiorq;, quicquid calidum accipit magnitudine ſua circũuenit, ac debilitat. Ideo præſtat, ſi quid ori feruidum admoueris, non ut quidam faciũt hiare, ne nouo ſpiritu feruori uires miniſtres: ſed pauliſper labra comprimere, ut maior calor qui de uentre etiam ori opitulatur, comprimat minorem calorem. Manus autem ut rem feruidam ferre poſſit, nullo proprio iuuatur calore. Iamdudum, inquit Auienus, noſſe aueo, cur aqua, quæ obſita globis niuium perducatur ad niualẽm rigorem, non minus in potu noxia eſt, q̃ ex ipſa niue aqua reſoluta. Scimus enim quot quantæq; noxæ epoto niuis humore naſcantur. Et Diſarius, Addo aliquid ante quæſitis, Aqua enim ex niue reſoluta etiam ſi igne calefiat, & calida bibatur æque noxia eſt, ac ſi epota ſit frigida. Ergo non ſolo rigore niualis aqua p̃nicioſa eſt, ſed ob aliam cauſam, quam non pingebit aperire authore Ariſtotele, qui in Phyſicis quæſtionibus ſuis hanc poſuit, & in hunc ſenſum (niſi fallor) abſoluit, Omnis aqua, inquit, habet in ſe aeris tenuiſſimi portionẽ,

quo ſalutaris eſt habet & terream fæcem, quæ eſt corpulenta poſt terram. Cum ergo aeris frigore, & gelu coacta caleſcit, neceſſe eſt per euaporationem uelut exprimi ex ea auram illam tenuiſſimam: qua diſcedente conueniat in coagulum, ſola terrea in ſe remanente natura. Quod hinc apparet, quia cum fuerit eadē aqua ſolis calore ſoluta: minor modus eius reperitur, q̄ fuit anteq̄ congelaſceret. Deeſt, ꝙ euaporatio ſolum in aqua ſalubre conſumpſit. Nix ergo quæ nihil aliud eſt, q̄ aqua in aere denſata, tenuitatem ſui, cum denſaretur amiſit: & ideo ex eius reſolutæ potu, diuerſa morborū genera uiſceribus inſeminantur. Nominatum gelu, ueteris quæ me ſolebat agitare admonuit quæſtionis, cur uina aut nunq̄, aut rarenter congelaſcant, cæteris ex magna parte humoris, nimietate frigoris cogi ſolitis? Num quia uinum ſemina quædam in ſe caloris habet, & ob eam rem Homerus dixit, αἴθοπα οἶνον, non ut quidam putant propter calorem: an alia quæpiam cauſa eſt? quā quia ignoro, ſcire cupio. Ad hæc Diſarius, Eſto uina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitum eſt aut minorem uim in corporibus calefaciandis habet? et tamen gelu ſtringitur. Certe ſi putas ea quæ calidiora ſunt difficilius congelaſcere, congruens erat nec oleum concreſcere, & ea quæ frigidiora ſunt, facile gelu cogi. acetum autem omnium maxime frigorificum eſt, atq; id tamen nunq̄ gelu ſtringitur. Num igitur oleo magis cauſa eſt coaguli celerioris, ꝙ & leuigatius, & ſpiſſius eſt? Faciliora enim ad coeundum uidentur, quæ leuatiora denſatiora ſunt; Vino autem non contingit tanta mollities, & eſt quam oleum multo liquidius. Acetum ue-

ro & liquidiſſimum eſt inter cæteros humores: & tanto acerbius, ut ſit acore triſtificum: & exemplo marinæ aquæ, quæ ipſa quoq; amaritudine ſui aſpera eſt, nũ q̃ gelu contrahitur. Nam quod Herodotus hiſtoriarum ſcriptor, contra omnium fermè qui hæc quæſierunt opinionem ſcripſit, mare Boſporicum, quod & Cimmeriũ appellat, earumq; partium mare omne quod Scythicũ dicitur, gelu conſtringi & conſiſtere, aliter eſt ac putatur. Nam non marina aqua contrahitur, ſed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum eſt, & paludum in ipſa maria influentium, ſuperficies maris cui dulces aquæ innatant congelaſcit, & incolumi aqua marina uidetur in mari gelu, ſed de aduenis undis coactum. Hoc & in Ponto fieri uidemus, in quo fruſta quædam, & (ut ita dixerim) ſuperficies gelidæ feruntur, contractæ de fluuialium uel paluſtrium undarum multitudine, in quas licet frigore concretæ, tamen ſunt natantes, quaſi leuatiores marina. Plurimum autem aquarũ talium influere Ponto, et totam ſuperficiem eius infectam eſſe dulci liquore (propter quod ait Saluſtius, mare Ponticum dulcius q̃ cætera) eſt hoc quoq; teſtimonio, q̃ ſi in pontum, uel paleas, uel ligna, ſeu quæcunq; alia natantia proieceris, foras extra pontum feruntur in propontidem, atq; ita in mare, quod alluit Aſiæ oram, cum cõſtet in pontum influere maris aquam, non effluere de ponto. Meatus enim qui ſolus de oceano receptas aquas in maria noſtra tranſmittit, in freto eſt Gaditano, quod Hiſpaniam Africamq; interiacet, & ſine dubio inundatio ipſa per Hiſpanienſe & Gallicanũ litora, in Tyrrhenum prodit. Inde Hadriaticum mare facit, Ex quo

dextra in Parthenium, leua in Ionium, & directum in Aegeum pergit, atq; ita ingreditur in pontũ. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de ponto fluant, cum foris influentes aquas pontus accipiat? ſed conſtat utraq; ratio. Nam ſuperficies ponti propter nimias aquas, quæ de terra dulces influunt, foras effluit, deorſum uero intro pergit influxio. Vnde probatum eſt, natantia quæ (ut ſupra dixi) iaciuntur in pontum, foras pelli. Si uero colũna deciderit, introrſum innare. Et hoc ſæpe uſu probatum eſt, ut grauiora quæq; in fundo propontidis ad ponti interiora pellantur. Adiecta hac una conſultatione reticebo, Cur omne dulce magis dulce uidetur, cum frigidum eſt, q̃ ſi caleat? Reſpondit Diſarius, Calor ſenſum occupat, & guſtatum linguæ feruor interpedit. Ideo ex aſpiratione oris prouenta ſuauitas excluditur. Quod ſi caloris abſit iniuria, tum demũ poteſt lingua incolumi blandimento, dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea ſuccus dulcis per calorem nõ impune penetrat uenarum receptacula, & ideo noxa minuit uoluptatem. Succeſſit Horus: & cum multa, inquit, de potu & cibatu quæſiſſet Auienus, unum maxime neceſſarium (ſponte an oblitus ignoro) prætermiſit, cur ieiuni magis ſitiant q̃ eſuriant. Hoc in commune nobis Diſari ſi uidetur abſolue. Et ille, Rem tractatu dignam, inquit, Hore quæſiſti, ſed cuius ratio in aperto ſit. Cum enim animal ex diuerſis conſtet elementis, unum eſt de ijs quæ corpus efficiunt, quod & ſolum, aut maxime ultra cætera, aptum ſibi quærat alimentum, calorem dico, qui liquorem ſibi ſemper exigit miniſtrari. Certe de ipſis quatuor elementis extrinſecus uidemus nec aquã,

nec aerem, neq; terram aliquid quo alatur, aut quod cō ſumat exigere, nullamq; noxam uicinis uel appoſitis ſibi rebus inferre. Solus ignis alimenti perpetui deſiderio quicquid offendit abſumit. Inſpice & primæ ætatis infantiam, quantum cibum nimio calore conficiat, & contra ſenes cogita facile tolerare ieiunium, quaſi extincto in ipſis calore, qui nutrimentis recreari ſolet. Sed et media ætas ſi multo exercitio excitauerit ſibi naturalem calorem, animoſius cibum appetit. Conſideremus & animalia ſanguine carētia, quæ nullum cibum quærant penuria caloris. Ergo ſi calor in appetentia ſemper eſt, liquor autem proprium caloris alimentum eſt: bene in nobis, cum ex ieiunio corpori nutrimenta quæruntur, præcipue calor ſuum poſtulat: quo accepto, corpus omne recreatur, & patientius expectat cibum ſolidiorem. His dictis, Auienus annulum de menſa retulit, qui illi de breuiſſimo dexteræ manus digito repente deciderat. Cunq; à præſentibus quæreretur, cur eum alienæ manui & digito, et non huic geſtamini deputatis potius inſereret: oſtendit manum læuam ex uulnere tumidiorē. Hinc Horo nata quæſtionis occaſio. Et dic, inquit, Diſari (Omnis enim ſitus corporis pertinet ad medici notionē tu uero doctrinam & ultra q̄ medicina poſtulat conſecutus es) dic inquam, cur ſibi communis aſſenſus annulum in digito, qui minimo uicinus eſt, quem etiam medicinalem uocant, & manu præcipue ſiniſtra geſtandum eſſe perſuaſit? Et Diſarius, De hac ipſa quæſtione ſermo quidam ad nos ab Aegypto uenerat, de quo dubitabā, fabulam'ne an uerā rationem uocarem: ſed libris Anatomicorum poſtea conſultis, uerum repperi, neruum quēdam de corde natum priorſum pergere uſq; ad digitum

manus ſiniſtræ minimo proximum, & illic deſinere implicatum cæteris eiuſdē digiti neruis: & ideo uiſum ueteribus, ut ille digitus annulo tanꝗ corona circundaretur. Et Horus, adeo, inquit, Diſari uerum ita ut dicis Aegyptios opinari, ut ego ſacerdotes eorū, quos prophetas uocant, cum in templo uidiſſem circa deorū aras, hūc in ſingulis digitum confectis odoribus illinire, & eius rei cauſas inquiſiſſem, & de neruo quod iam dictum ē principe eorum narrante didicerim, & inſuper de numero qui per ipſum ſignificatur. Complicatus enim ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat, qui omnifariam plenus perfectus atq; diuinus ē. Cauſasq; cur plenus ſit hic numerus, ille multis aſſeruit, ego nunc ut præſentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc ſunt quæ in Aegypto diuinarum omnium diſciplinarū compote, cur annulus huic digito magis inſeratur, agnoui. Inter hæc Cecinna Albinus, Si uolētibus erit uobis, inquit, in medium profero quæ de hac eadē cauſa apud Atteiū Capitonē pōtificij iuris inter primos peritū legiſſe memini, qui cū nefas eſſe ſanciret, deorū formas inſculpi annulis: eo uſq; proceſſit, ut & cur hoc digito uel in hac manu geſtaretur ānulus, nō taceret. Veteres, inqt, nō ornatus, ſed ſignādi cauſa annulū ſecū circūferebāt. Vnde nec plus habere ꝗ unū licebat, nec cuiꝗ niſi libero: quos ſolos fides decerneret, quæ ſignaculo cōtinetur. Ideo ius annulorū famuli nō hēbant. Imprimebatur aūt ſculptura materiæ annuli, ſiue ex ferro, ſiue ex auro foret: & geſtabatur ut quiſque uellet, quacunq; manu, quolibet digito. Poſteā, inquit, uſus luxuriantis ætatis ſignaturas pretioſis gemmis cœpit inſculpere, & certatim hæc

omnis imitatio laceſſiuit, ut de augumēto pretiȷ quo ſcul pendos lapides paraſſent, gloriarentur. Hinc factum eſt, ut uſus annulorum exemptus dexteræ quæ multū negotiorum gerit, in læuam relegaretur, quæ ocioſior ē: ne crebro motu, & officio manus dexteræ, pretioſi lapides frangerentur. Electus autem, inquit, ipſa læua manu digitus minimo proximus, quaſi aptior cæteris, cui commendaretur annuli pretioſitas. Nam pollex, qui nomen ab eo ꝙ pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat, nec minus q̄ tota manus ſemper in officio eſt. Vnde apud Græcos ἀντίχειρ inquit, uocatur; quaſi manus altera. Pollici uero uicinus, nudus, & ſine tuitone alterius appoſiti uidebatur. Nam pollex ita inferior ē, ut uix radicem eius excedat. Medium & minimum uitauerunt, inquit, ut ineptos; alterum magnitudine, breuitate alterum: & electus eſt, qui ab utroq; clauditur, & minus officiȷ gerit, & ideo ſeruando annulo magis accōmodatus. Hæc ſunt quæ lectio pōtificalis habet. Vnuſquiſq; ut uolet, uel Hetruſcam. uel Aegyptiam opinionem ſequatur. Inter hæc Horus ad conſulendum ſeuerus, Scis, inquit, Diſari, præter hunc ueſtitum qui me tegit, nihil me à nominis cenſu aliud habere. Vnde nec ſeruus mihi eſt, nec ut ſit opto: ſed omnē uſum, qui uiuo miniſtrandus eſt, ego mihimet ſubminiſtro. Nuper ergo cum in Hoſtienſi oppido morarer, ſordidatum pallium meum in mari diutule laui, et ſuper litus ſole ſiccaui, nibiloq; minus eædē in ipſo poſt ablutionem maculæ ſordium uiſebantur. Cumq; me res iſta ſtupefaceret, aſſiſtens forte nauta, quin potius, ait, in fluuio ablue pallium tuum, ſi uis emaculatum. Parui, ut uerum probarem: aqua dulci ablutum atq; ſiccatum,

uidi ſplendori ſuo redditum. Et ex illo cauſam requiro;
cur magis dulcis aqua, ꝙ ſalſa idonea ſit ſordibus ablu-
endis. Iamdudum, Diſarius inquit, hæc quæſtio ab Ari-
ſtotele & propoſita & ſoluta eſt. Ait enim aquam ma-
rinam multo ſpiſſiorem eſſe, ꝙ eſt dulcis: immo illam eſſe
fæculentam, dulcem uero puram, atq; ſubtilem. Hinc fa-
cilius ait, uel imperitos nandi ſuſtinet mare: cum fluuia-
lis aqua, quaſi infirma, & nullo adiumento fulta, mox
cedat, & in imum pondera accepta tranſmittat. Ergo
aquam dulcem dixit, quaſi natura leuem celerius im-
mergere in ea quæ abluenda ſunt: & dum ſiccatur, ſe-
cum ſordium maculas abſtrahere. marinā uero qua-
ſi craſſiorē, nec facile penetrare purgando, propter ſui
denſitatem: & dum uix ſiccatur, non multum ſordium
ſecum trahere. Cumq; Horus iis aſſentire uideretur, Eu-
ſtathius ait, Nec decipias quæſo credulum, qui ſe quæ-
ſtionemq; ſuam commiſit fidei tuæ. Ariſtoteles enim, ut
nonnulla alia, magis acute ꝙ uere iſta diſſeruit. Adeo
autem aquæ denſitas non nocet abluendis, ut ſæpe qui
aliquas species purgatas uolunt, ne ſola aqua, uel dulci
tardius hoc efficiant, admiſceant illi cinerē, uel ſi defue-
rit, terrenum puluerem, ut craſſior facta celerius poſſit
abluere. Nihil ergo impedit marinæ aquæ dēſitas. Sed
nec ideo quia ſalſa eſt, minus abluit. Salſitas enim finde-
re, & uelut aperire meatus ſolet, & ideo magis elice-
re debuit abluēda. Sed hæc una cauſa eſt, cur aqua ma-
rina non ſit ablutioni apta, quia pinguis eſt, ſicut &
ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus eſt, et ſales docent, quibus
ineſſe quiddam pingue nullus ignorat. Eſt & hoc in-
dicium pinguis aquæ marinæ, ꝙ cum inſpargitur flam

mæ, non tam extinguit, q̃ pariter accenditur, aquæ p in=
guedine alimoniam igni ſubminiſtrante. Poſtremo Ho=
merum ſequamur, qui ſolus fuit naturæ conſcius. Facit. n.
Nauſicaam Alcinoi filiam abluentem ueſtes, cum ſuper
mare eſſet, non in mari, ſed in fluuio. Idem locus Home
ri docet nos marinæ aquæ quiddam ineſſe pingue per
miſtum. Vlyſſes enim cum iamdudum mare euaſiſſet, et
ſtaret ſicato corpore, ait ad Nauſicaæ famulas.

Α᾽μφίπολοι στῆθ᾽ οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ᾽ ἐγὼ αὐτὸς
Α῎λμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι. ἀμφὶ δ᾽ ἐλαίῳ
Χρίσομαι, ἢ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροὸς ἐστὶν ἀλοιφή.

Poſt hæc cum deſcendiſſet in fluuium, diuinus uates, qui
in omni re naturam ſecutus eſt, expreſſit quod fieri ſo-
let: ut q̃ aſcendunt de mari, ſi in ſole ſteterunt, aqua qui
dē celeriter ſole ſiccetur, maneat aūt in corporis ſupficie
uelqſi flos quidā, qui & in detergēdo ſentiatur. Et hæc
eſt aquæ marinæ pinguedo q̃ ſola impedit ablutionē.
Et quia ā cæteris expeditus mihi te paaliſper indulges,
modo aūt nobis de aqua ſermo fuit, quæro cur in aqua
ſimulachra maiora ueris uidentur: quod genus apud po
pinatores plæraq; ſcitamentorū cernimus propoſita, am
pliora ſpecie q̃ corpore. Quippe uidemus in doliolis ui
treis aquæ plenis, & oua globis maioribus, & iecuſcu
la fibris tumidioribus, & beluas ſpiris ingentibus. Et
omnino ipſum uidere, qua nobis ratione conſtet: quia ſo
lent de hoc nonnulli, nec uera, nec ueriſimilia ſentire.
Et Diſarius, Aqua, inquit, denſior eſt aeris tenuitate, &
ideo eam cunctatior uiſus penetrat, cuius offenſa per=
cuſſa uidendi acies ſcinditur, & in ſe recurrit. Sciſſa dū
redit iam non directo ictu, ſed undiq; uerſum incurrit

liniamenta ſimulachri: & ſic fit, ut uideatur imago archetypo ſuo grandior. Nam & ſolis orbis matutinus ſolito nobis maior apparet, quia interiacet inter nos & ipſum aer adhuc de nocte roſcidus, & grandeſcit imago eius tanq̃ in aquæ ſpeculo uiſatur. Ipſam uero uidendi naturam nõ inſubide introſpexit Epicurus: cuius in hoc non eſt, ut exiſtimo, improbanda ſententia, aſtipulãte præcipue Democrito. Qui ſicut in cæteris, ita & in hoc paria ſenſerunt. Ergo cenſet Epicurus, ab omnibus corporibus iugi fluore quæpiam ſimulachra manare, nec unq̃ tantulam moram interuenire, quin ultro ferãtur inani figura cohærentes corporum exuuiæ, quarũ receptacula in noſtris oculis ſunt: & ideo ad deputatã ſibi à natura ſedem proprij ſenſus recurrunt. Hæc ſunt quæ uir ille commemorat, quibus ſi occurris obuius, expecto quid referas. Ad hæc renidẽs Euſtathius, in propatulo eſt, inquit, q̄d decepit Epicurũ. A uero enim lapſus eſt, aliorũ quatuor ſenſuum ſecutus exemplũ, quia in audiendo, & guſtando, et odorãdo, atq; tangendo, nihil è nobis emittimus, ſed extrinſecus accipimus, q̄d ſenſum ſui moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit, & auræ in nares influunt, & palato ingeritur quod gignat ſaporẽ, & corpori noſtro applicantur tactu ſentienda. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci, ſed imagines rerum in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat, ꝙ in ſpeculis imago aduerſa contemplatorem ſuum reſpicit, cum debeat (ſi quidem à nobis orta recto meatu proficiſcitur) poſteram ſui partem cum diſcedit oſtendere, ut læua læuam, dextra dextram reſpiciat. Nã hiſtrio ꝑſonã ſibi detractã, ex ea ꝑte uidet,

*qua induit,ſcilicet non faciem,ſed poſteriorem aduerſã.
Deinde interrogare hunc uirum uellem,an tunc ima-
gines è rebus auolant,cum eſt qui uelit uidere: an &
cum nullus aſpicit,emicant undiq; ſimulachra: Nam ſi
quod primum dixi teneat, quæro cuius imperio ſimu
lachra præſto ſint intuenti, & quoties quis uoluerit
ora conuertere,toties ſe et illa conuertant? ſin ſecundo in
hæreat,ut dicat perpetuo fluore rerum omnium mana
re ſimulachra: quæro q̃diu cohærentia permaneant nul
lo coagulo iuncta ad permanendum? Aut ſi manere de
derimus,quemadmodum aliquem retinebunt colorem,
cuius natura cum ſit incorporea,tamen nunq̃ poteſt eẽ
ſine corpore? Deinde quis poteſt in animum inducere,ſi
mul atq; oculos uerteris,incurrere imagines cœli, ma-
ris,litoris,prati,nauium,pecudum,& innumerabilium
præterea rerum,quas uno oculorum iactu uidemus,cũ
ſit pupilla quæ uiſu pollet oppido parua? Et quo nã mo
do totus exercitus uiſitur? an de ſingulis militibus profe
cta ſimulachra ſe congerunt, atq; ita collocata tot milia
penetrant oculos intuentis? ſed quid laboramus opinio
nem ſic inanem uerbis uerberare,cum ipſa rei uanitas
ſe refellat? Conſtat autem uiſum nobis hac prouenire ra
tione. Genuinum lumen è pupilla quacunq; eam uerteris
directa linea emicat. Id oculorum domeſticum profluui
um,ſi repererit in circunfuſo nobis aere lucem,per eã
directum pergit,q̃diu corpus offendat. Et ſi faciem uer
teris ut circunſpicias,utrobiq; acies uidendi directa pro
cedit. Ipſe autem iactus,quem diximus de noſtris ocu
lis emicare,incipiens à tenui radice,in ſumma fit latior
ſicut radij à pictore finguntur. Ideo per minutiſſimũ*

foramen contemplans oculus,uidet cæli profunditatem. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſunt ad effectum uidendi,lumen quod de nobis emittimus,& ut aer qui interiacet lucidus ſit,& corpus,quo offenſo deſinat intenſio. Quæ ſi diutius pergat , rectam intenſionem laſſata nõ obtinet,ſed ſciſſa in dexteram læuamq; diffunditur. Hinc eſt,quod ubicunq; terrarũ ſteteris,uideris tibi quãdam cæli cõcluſionem uidere,et hoc eſt quod horizontem ueteres uocauerunt:quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planũ contra aſpicientibus,non pergere ultra centum octoginta ſtadia, et inde in orbe iã recuruari.Per planum ideo adieci,quia altitudines longiſſime aſpicimus: quippe qui & cælum uidemus.Ergo in omni horizontis orbe ipſe qui intuetur, centron eſt.Et quia diximus quantũ à centro acies uſq; ad partem orbis extenditur,ſine dubio in horizonte διάμετρος orbis trecentorum ſexaginta ſtadiorum eſt: & ſi ulterius qui intuetur acceſſerit, ſeu retrorſum receſſerit,ſimilem circa ſe orbem uidebit.Sicut igitur diximus,cum lumen quod pergit è nobis,per aeris lucẽ in corpus inciderit,impletur officium uidendi. Sed ut poſſit res uiſa cognoſci,renuntiat uiſam ſpeciem rationi ſenſus oculorum,& illam aduocata memoria recognoſcit. Ergo uidere oculorum eſt, iudicare rationis , memoriæ meminiſſe: quia trinum eſt officium,quod uiſum complet ad dignoſcendam figuram,ſenſus,ratio memoria. Senſus rem uiſam rationi refundit.Illa quid uiſum ſit recordatur.Adeo autem intuẽdo neceſſarium eſt rationis officium,ut ſæpe in uno uidendi ſenſu,etiam alium ſenſum memoria ſuggerente ratio deprehendat.Nã ſi ignis

appareat, ſcit eum & ante tactum ratio calere. Si nix ſit illa quæ uiſa eſt, intelligit in ipſa ratio etiam tactus rigorem. Hac ceſſante, uiſus ineffi[c]ax eſt, adeo, ut ꝙ remus in aqua fractus uidetur, uel ꝙ turris eminus uiſa cum ſit anguloſa, rotunda exiſtimatur, faciat rõnis negligentia: quæ ſi ſe intenderit, agnoſcit in turre angulos, & in remo integritatem. Et oĩa illa diſcernit, quæ Academicis damnandorum ſenſuum occaſionem dederunt: cum ſenſus unus inter certiſſimas res habendus ſit, comitante ratione, cui nonnunq̃ ad diſcernendam ſpeciem non ſufficit ſenſus unus. Nam ſi eminus pomi, quod malum dicitur, figura uiſatur, non oĩno id malum eſt. Potuit enim ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo. Aduocandus eſt igitur ſenſus alter, ut odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum poſitum auram odoris ipſius concepiſſe. Hic tactus conſulendus eſt, qui poteſt de pondere iudicare. Sed metus eſt ne ipſe fallatur, ſi fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaretur, elegit. Confugiendum eſt igitur ad ſaporem, qui ſi formæ cõſentiat, malum eſſe nulla dubitatio eſt. Sic probatur, efficaciam ſenſuum de ratione pẽdere. Ideo deus opifex omnes ſenſus in capite, id eſt, circa ſedem rationis locauit. His dictis fauor ab omnibus exortus eſt admirantibus dictorum ſoliditatem, adeo ut atteſtari uel ipſum Euangelum non pigeret. Diſarius deinde ſubiecit, Iſti plauſus ſunt, qui prouocant philoſophiam ad uendicandos ſibi de aliena arte tractatus, unde ſæpe occurrit in manifeſtos errores. Vt Plato ueſter, dum nec anatomicæ, quæ medicinæ propria eſt, abſtinet: riſum de ſe poſteris tradidit. Dixit enim diuiſas eſſe uias deuorandis cibatui et

potui: & cibum quidem per ſtomachum trahi, potum uero per ἀρτηρίαν quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis allabi. Quod tantum uirũ uel exiſtimaſſe, uel in libros retuliſſe, mirandum eſt, uel potius dolendum. Vnde Eraſiſtratus medicorum ueterum nobiliſſimus, in eum iure inuectus eſt, dicens illum retuliſſe longe diuerſa q̃ ratio deprehẽdit. Duas enim eſſe fiſtulas inſtar canaliũ, easq́; ab oris faucibus proficiſci deorſum, & per earũ alteram induci, delabiq; in ſtomachũ eſculenta omnia et poculenta, ex eoq́; ferri in uentriculũ, qđ Græce appellatur ἡ κάτω κοιλία, atq; illic ſubigi digeriq́;, ac deinde aridiora ex his retrimenta in aluum conuenire, qđ Græce κῶλον dicitur: humidiora aũt per renes in ueſicã trahi: & per alterã de duobus ſuperioribus fiſtulam, quæ Græce appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum à ſummo ore in pulmonẽ, atq; inde rurſum in os & in nares cõmeare: perq; eãdẽ, uocis fieri meatũ: ac ne potus cibus'ue aridior, quẽ oporteret in ſtomachum ire, procederet ex ore, laberetur'q; in eã fiſtulã ꝑ quã ſpiritus reciprocatur, ex eáq; offenſione intercluderetur aiæ uia, impoſitã eſſe arte quadã & ope naturæ ἐπιγλωττίδα, quaſi clauſtrũ mutuũ utriuſq; fiſtulæ, q̃ ſibi ſunt cohærentes: eamq́; ἐπιγλωττίδα inter edendũ bibẽdumq́; opire ac protegere τὴν τραχεῖαν, ne quid ex eſca potu'ue incideret in illud quaſi æſtuãtis aíæ iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonẽ ore ipſo arteriæ cõito. Hæc Eraſiſtratus, cui (ut exiſtimo) uera rõ cõſentit. Cũ enim cibus nõ ſquallidus ſiccitate, ſed humoris temperie mollis uẽtri inferẽdus ſit, neceſſe eſt eandem uiã ambobus patere, ut cibus potu temperatus ꝑ ſtomachum in uen-

trem condatur: nec aliter natura componeret, niſi quod ſalutare eſſet animali. Deinde cum pulmo & ſolidus, & leuigatus ſit, ſi quid ſpiſſum in ipſum deciderit, quẽ admodum penetrat, aut tranſmitti poteſt ad locum di= geſtionis, cum conſtet, ſiquando caſu aliquid paulo denſi= us in pulmonem uiolentia ſpiritus trahente deciderit, mox naſci tuſſim nimis aſperam, & alias quaſſationes uſq; ad uexationem ſalutis? Si autem naturalis uia potũ in pulmonem traheret, cum corpulenta bibũtur, uel cũ hauritur potus admiſtus granis, ſeu ex re aliqua den= ſiore, quid ijs ſumptis pulmo pateretur? Vnde ἐπιγλωτ= τὶς à natura prouiſa eſt, quæ cum cibus ſumitur operi mento ſit arteriæ, ne quid per ipſam in pulmonem ſpi= ritu paſſim trahente labatur. Sicut cum ſermo emitten dus eſt, inclinatur ad operiendam ſtomachi uiam, ut ἀρτηρίαν uoci patere permittat. Eſt & hoc de experiẽ tia notum, ꝙ qui ſenſim trahunt potum, uentres habẽt humectiores, humore qui paulatim ſumptus eſt diutius permanente. Si quis uero auidius hauſerit, humor eodẽ impetu quo trahitur, præterit in ueſicam, & ſicciori ci bo prouenit tarda digeſtio. Hæc autem differentia non naſceretur, ſi à principio cibi & potus diuiſi eſſent mea tus. Quod autem Alcæus poeta dixit, & uulgo canitur, Τέγγε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται, ideo di ctum eſt, quia pulmo re uera gaudet humore, ſed tra= hit quantum ſibi exiſtimat neceſſarium: Vnde ſatius fuiſſet philoſophorum omnium principi, alienis abſtine re, quàm minus nota proferre. Ad hæc Euſtathius pau lo cõmotior, Non minus te, inquit, Diſari philoſophus ꝙ̃ medicis inſerebam, ſed modo uideris mihi rem conſenſu

generis

generis humani decantatum & creditum, obliuioni da-
re: philoſophiam artem eſſe artium, & diſciplinam di
ſciplinarum. Et nunc in ipſam inuehitur parricidali
auſu medicina: cum philoſophia illic habeatur auguſti-
or, ubi de rationali parte, id eſt, de incorporeis diſputat:
& illic inclinetur, ubi de phyſica, quod eſt de diuinis
corporibus uel cœli, uel ſyderum, tractat. Medicina au-
tem phyſicæ partis extrema fæx eſt, cui ratio eſt cũ te-
ſteis terreniſq; corporibus. Sed quid rationem nomina-
ui, cum magis apud ipſam regnet coniectura quàm ra
tio? Quæ ergo coniicit atrne lutulenta, audet inequitare
philoſophiæ, de incorporeis & uere diuinis certa ratio
ne tractanti. Sed ne uideatur communis iſta defenſio tra
ctatum uitare pulmonis, accipe cauſas quas Platonica ma
ieſtas ſecuta eſt. Ἐπιγλωττὶς quam memoras, inuentum
naturæ eſt ad tegendas detegendaſq; certa alternatione
uias cibatus & potus, ut illum ſtomacho tranſmittat,
hunc pulmo ſuſcipiat. Propterea tot meatibus diſtinctus
eſt, & interpatet rimis: non ut ſpiritus egreſſiones ha-
beat, cui exhalatio occulta ſufficeret: ſed ut per eos ſi qd
cibatus in pulmonem deciderit, ſucus eius mox migret
in ſedem digeſtionis. Deinde ἀρτηρία ſi quo caſu ſciſſa
fuerit, potus non deuoratur, ſed quaſi ſciſſo meatu ſuo,
reiectatur foras incolumi ſtomacho, quod non continge
ret, niſi ἀρτηρία uia eſſet humoris. Sed & hoc in propa
tulo eſt, quia quibus æger eſt pulmo, accendũtur in ma
ximam ſitim: quod non eueniret, niſi eſſet pulmo recæ-
ptaculum potus. Hoc quoq; intuere, ꝙ animalia quibus
pulmo nõ eſt, potum neſciunt. Natura enim nihil ſuper
fluum, ſed membra ſingula ad aliquod uiuẽdi miniſte-

rium fecit: quod cum deeſt, uſus eius non deſideratur. Vel hoc cogita, quia ſi ſtomachus cibum, potumq; ſuſciperet, ſuperfluus foret ueſicæ uſus. Poterat enim utriuſq; rei ſtomachus retrimenta inteſtino tradere, cui nunc ſolius cibi tradit: nec opus eſſet diuerſis meatibus quibus ſingula traderentur, ſed unus utriq; ſufficeret ab eadẽ ſtatione tranſmiſſo. Modo autem ſeorſum ueſica, & inteſtinum ſeorſum ſaluti ſeruit: quia illi ſtomachus tradit, pulmo ueſicæ. Nec hoc prætereundum eſt, ꝙ in urina quæ eſt retrimentum potus, nullum cibi ueſtigium reperitur, ſed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum uel coloris, uel odoris inficitur. Quod ſi in uentre ſimul fuiſſent, aliqua illarum ſordium qualitas inficeretur. Nam poſtremo lapides qui de potu in ueſica naſcuntur, cur nunq̃ in uentre coaleſcunt, cum non niſi ex potu fiant, & naſci in uentre quoq; debuerint, ſi uenter eſſet receptaculum potus? In pulmonem defluere potum, nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim Eupolis in fabula, quæ inſcribitur Colaces. Euripides uero huius rei maniſfeſtiſſimus aſtipulator eſt. Cum igitur & ratio corporeæ fabricæ, & teſtium nobilis authoritas aſtipuletur Platoni, non'ne quiſquis contra ſentit, inſanit? Inter hæc Euangelus gloriæ Græcorum inuidens & illudens, faceſſant ait, hæc quæ inter uos in oſtentationem loquacitatis agitantur. Quin potius ſi quid callet ueſtra ſapientia, ſcire ex uobis uolo, ouum ne prius extiterit, an gallina. Irridere te putas Diſarius ait, & tamen quæſtio quam mouiſti, & inquiſitu, & ſcitu digna eſt. Tu enim me tibi de rei utilitate comparans conſuluiſti, utrũ prius gallina ex ouo, an ouum ex gallina prodierit. Sed hoc ita

ſerijs inſerendum eſt,ut de eo debeat uel anxie diſputa
ri. Et proferam quæ in utranq; partem mihi dicenda
ſubuenient,relicturus tibi utrum eorũ uerius malis ui-
deri. Si concedimus omnia quæ ſunt,aliquando cœpiſſe:
ouum prius à natura factum iure exiſtimabitur. Sem-
per enim quod incipit,imperfectum adhuc,& infor-
me eſt.& ad perfectionem ſui per procedentis artis,&
tp̃is additamenta formatur. Ergo natura fabricans auẽ
ab informi rudimento cœpit,& ouum in quo nec dum
eſt ſpẽs,extitit,procedente paulatim maturitatis effectu.
Deinde quicquid à natura uarijs ornatibus comparatũ
eſt,ſine dubio cœpit à ſimplici,& ita contextionis acceſ
ſione uariatum eſt. Ergo ouum uiſu ſimplex,& undiq;
uerſum pari ſpecie creatum eſt: & ex illa uarietas or
natuum quibus conſtat auis ſpecies abſoluta eſt. Nam ſi-
cut elementa prius extiterunt, & ita reliqua corpora
de commixtione eorum creata ſunt:ita rationes ſemina
les quæ in ouo ſunt,ſi uenialis erit iſta translatio,ue-
lut quædam gallinæ elementa credenda ſunt. Nec im-
portune elementis de quibus ſunt omnia,ouũ compara=
uerim. Omni enim genere animantium quæ ex coitione
naſcuntur,inuenies ouum aliquorũ eſſe principiũ inſtar
elemẽti. Aut.n.gradiuntur aĩantia,aut ſerpunt,aut nã
do,uolãdo'ue uiuunt. In gradiẽtibus lacertæ et ſimilia
ex ouis creantur. Quæ ſerpũt,ouis naſcuntur. Exordio
uolãtia uniuerſa de ouis prodeunt,excepto uno q̃d incer
tæ naturæ eſt. Nã ueſpertilio uolat quidem pellitis alis:
ſed inter uolantia non habendus eſt,qui quatuor pedi-
bus graditur,formatoſq; pullos parit, & nutrit lacte
quos generat. Natantia penè omnia de ouis oriuntur

generis ſui, crocodilus uero etiam de teſteis qualia ſunt uolantium. Et ne uidear plus nimio extuliſſe ouum elementi uocabulo, conſule initiatos ſacris Liberi patris: in quibus hac ueneratione ouum colitur, ut ex forma tereti ac penè ſphærali atq; undiq; uerſum clauſa, & includente intra ſe uitam, mundi ſimul achrum uocetur. Mundũ aũt conſenſu oĩm conſtat uniuerſitatis eſſe principium. Prodeat qui priorem uult eſſe gallinam, & in hæc uerba tentet quod defendit aſſerere. Ouum, rei cuius eſt, nec initium, nec finis eſt. Nã initium ſemen eſt, finis auis ipſa formata. Ouum uero digeſtio eſt ſeminis. Cũ ergo ſemen aĩalis ſit, et ouũ ſeminis ouũ ante aĩal eẽ non potuit: ſicut non poteſt digeſtio cibi fieri anteq̃ ſit q edit. Et tale eſt dicere ouum ante gallinam factum, ac ſi quis dicat, matricem ante mulierem factam. Et qui interrogat quemadmodum gallina ſine ouo eſſe potuit, ſimilis eſt interroganti, quonam pacto homines facti ſint ante pudenda, de quibus homines procreantur. Vnde ſicut nemo recte dicet, hominem ſeminis eſſe, ſed ſemen hominis: ita nec oui gallinam, ſed ouum eſſe gallinæ. Deinde ſi cõcedamus, ut ab aduerſa parte dictum eſt, hæc quæ ſunt, ex tpe aliquod ſumpſiſſe principium: natura primum ſingula animalia perfecta formauit, deinde perpetuã legem dedit: ut continuaretur procreatione ſucceſſio. Perfecta autem in exordio fieri potuiſſe, teſtimonio ſunt nunc quoq; non pauca animantia, quæ de terra & imbre perfecta naſcuntur: ut in Aegypto mures, & in alijs locis ranæ, ſerpenteſq;, & ſimilia. Oua autem nunq̃ de terra ſunt procreata, quia in illis nulla perfectio. Natura uero perfecta format, & de perfectis iſta

procedunt,ut de integritate partes. Nam ut concedam oua auium eſſe ſeminaria,uideamus quid de ſemine ipſo philoſophorum definitio teſtatur,quæ ita ſancit. Semen generatio eſt ad eius ex quo eſt ſimilitudinem pergens. Non poteſt autem ad ſimilitudinem pergi rei quæ nec dum eſt:ſicut nec ſemen ex eo quod adhuc non ſubſiſtit emanat. Ergo in primo rerũ ortu intelligamus, cum cæteris animantibus quæ ſolo ſemine naſcuntur,de quibus non ambigitur,quin prius fuerint q̃ ſemen ſuum, aues quoq; opifice natura extitiſſe perfectas. Et quia uis generandi inſerta ſit ſingulis,ab his iam procedere naſcendi modos,quos pro diuerſitate animantium natura uariauit. Habes Euangele utrobiq; quod teneas, & diſſimulata pauliſper irriſione tecum delibera quid ſequaris.

Et Euangelus,Quia etiam ex iocis ſeria facit uiolentia loquendi,hoc mihi abſoluatis uolo,cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper enim mihi de Tyburti agro meo exhibiti ſunt apri,quos obtulit ſylua uenantibus. Et quia diutule continuata uenatio eſt, perlati ſunt alij interdiu,noctu alij quos perduxit dies , integra carnis incolumitate durarunt:qui uero per noctem lunari plenitudine lucente portati ſunt,putruerunt. Quod ubi ſcitum eſt,qui ſequenti nocte deferebant , infixo cuicunq; parti corporis acuto æneo,apros carne integra pertulerunt. Quæro igitur,cur noxam quam pecudibus occiſis ſolis radij non dederunt,lunare lumen effecerit? Facilis eſt inquit Diſarius,& ſimplex iſta reſponſio. Nullius enim rei fit aliquando putredo,niſi calor humorq; conuenerint. Pecudum autem putredo nihil aliud eſt,niſi cũ defluxio quædam latens ſoliditatem carnis in humorem

reſoluit. Calor aūt ſi temperatus ſit et modicus, nutrit humores: ſi nimius, exiccat, & habitudinem carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis, ſol ut maioris caloris haurit humorē: lunare lumen, in quo eſt non manifeſtus calor, ſed occultus tepor, magis diffundit humecta. Et inde prouenit iniecto tepore, & aucto humore putredo. His dictis, Euſtathium Euangelus intuens, ſi rationi dictæ aſſentiris ait, annuas oportet: aut ſi eſt quod moueat, proferre non pigeat: quia uis ueſtri ſermonis obtinuit, ne inuita aure uos audiam. Omnia inquit Euſtathius à Diſario & luculente, & ex uero dicta ſunt. Sed illud preſſius intuendum eſt, utrum menſura caloris ſit cauſa putredinis: ut ex maiore calore non fieri, & ex minore ac temperato prouenire dicatur. Solis enim calor, qui nimium feruet quando annus in æſtate eſt, & hyeme tepeſcit, putrefacit carnes æſtate, non hyeme. Ergo nec luna propter ſummiſſiorem calorē diffundit humores. Sed neſcio quæ proprietas quam Græci ἰδίωμα uocant, et quædam natura ineſt lumini quod de ea defluit, quæ humectet corpora, & uelut occulto rore madefaciat: cui admiſtus calor ipſe lunaris, putrefacit carnem, cui diutule fuerit infuſus. Neq; n. omnis calor unius eſt qualitatis, ut hoc ſolo à ſe differat, ſi maior minor'ue ſit. Sed eſſe in igne diuerſiſſimas qualitates, nullam ſecum habētes ſocietatem, rebus manifeſtis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo niſi de paleis utuntur igne, quia cæteri ad producendam hāc materiam inhabiles uidentur. Medici in remedijs concoquendis magis ſarmentis, q̄ ex alio ligno ignem requirunt. Qui uitro ſoluēdo firmandoq; curant, de arbore cui Myricæ nomen

eſt, igni ſuo eſcam miniſtrant. Calor de lignis oleæ, cum ſit corporibus ſalutaris, pernicioſus eſt balneis, & ad diſſoluendas iuncturas marmorũ efficaciter noxius eſt. Ergo non mirum, ſi ratione proprietatis quæ ſingulis ineſt, calor ſolis areſacit, lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt, cum ſub luna prætereunt, ne plenos per ætatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet: & ſicut ligna adhuc uirore humida, accepto calore curuantur: ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quoque notum eſt, quia ſi quis diu ſub luna ſomno ſe dederit, ægre excitatur, et proximus fit inſano, pódere preſſus humoris, qui in omne eius corpus diffuſus atq; diſperſus eſt proprietate lunari, quæ ut corpus infundat omnes eius aperit, & laxat meatus. Hinc eſt, ꝙ Diana, quæ luna eſt, ἄρτεμις dicitur, quaſi ἀερότεμις, hoc eſt, aerem ſecans. Lucina à parturiẽtibus inuocatur, quia proprium eius munus eſt diſtendere rimas corporis, et meatibus uiam dare, quod eſt accelerando partui ſalutare. Et hoc eſt quod eleganter poeta Timotheus expreſſit.

διὰ κυάνεον πόλον ἄστρων, διά τ' ὠκυτόκοιο σελάνας.

Nec minus circa inanima lunæ proprietas oſtenditur. Nam ligna quæ uel luna iam plena, uel adhuc creſcente deiecta ſunt, inepta ſunt fabricis, quaſi emollita per humoris conceptionem. Et agricolis curæ eſt, frumenta de agris non niſi luna deficiente colligere, ut ſicca permaneant. Contra quæ humecta deſideras, luna creſcente conficies. Tunc & arbores aptius ſeres, maxime cum illa eſt ſup terrã, quia ad incrementa ſtirpiũ neceſſarium ẽ humoris alimẽtum. Aer ipſe proprieta-

tem lunaris humoris & patitur & prodit. Nam cum luna plena eſt, uel cum naſcitur (& tunc enim à parte qua ſurſum ſuſpicit plena eſt) aer aut in pluuiam ſolui tur, aut ſi ſudus ſit, multum de ſe roris emittit. Vnde Alcmam lyricus dixit rorem aeris et lunæ filium. Ita undiq; uerſum probatur, ad humectandas diſſoluēdasq; carnes ineſſe lunari lumini proprietatem, quam magis uſus q̃ ratio deprehēdit. Quod autem dixiſti Euangele de acuto æneo (ni fallor coniectura mea) à uero non deuiat. Eſt enim in ære uis acrior, quam medici ſtipticam uocant. Vnde ſquamas eius adijciunt remedijs, quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde qui in metallo æris morantur, ſemper oculorū ſanitate pollent: & quibus ante palpebræ nudatæ fuerant, illic conueſtiuntur. Aura enim quæ ex ære procedit, in oculos incidens, haurit & exiccat quod male influit. Vnde & Homerus modo, ὄσσε δ᾽ ἀμερδεν

αὐγὴ χαλκείη, κορύθων ἄπο λαμπομενάων,
θωρήκων τε νεοσμήκτων, σακέων τε φαεινῶν
ἐρχομένων ἄμυδις.

Has cauſas ſecutus appellat. Ariſtoteles uero author eſt, uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt, minus eſſe noxia, q̃ quæ ex ferreo, faciliusq; curari: quia ineſt, inquit, æri uis quædam remedialis & ſiccifica, quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

Finis & libri & totius operis deſyderatur.

CENSORINI OPVSCVLVM DE DIE NATALI AD Q. CERELLIVM.

m

VNERA Ex *auro, uel quæ ex argento nitent: cælato opere nonnunq̃ materia cariora: cæteráq; hoc genus blandimenta fortunæ inhiãt hij,* Q*ui uulgo diuites uocantur. te autem* Q. Cerelli *uirtutis non minus q̃ pecuniarum diuitem, id eſt, uere diuitem iſta nõ capiunt.* Non *ꝙ earum poſſeſſionem, uel etiã uſum à te omnino abieceris,* Sed *ꝙ ſapientium diſciplina formatus ſatis liquido comperiſti huiuſmodi ſita in lubrico bona, mala'ue per ſe non eſſe.* Sed τῶν μέσων: *hoc eſt bonorum, malorumq; media cenſeri:* Hæc *(ut comicus ait* Terentius*) perinde ſunt: ut illius eſt animus, q ea poſſidet.* Q*ui uti ſcit, ei bona: illi qui non utitur bene, mala.* I*gitur quoniam quiſq; nõ quanto plura poſſidet: ſed quanto pauciora optat, tanto eſt locupletior.* Opes *tibi in animo maximæ, & ea quidem quæ non modo bona generis humani procedunt: ſed quæ ad deorum immortalium æternitatem penitus accedãt.* Q*uod enim* Xenophõ Socraticus *dicit,* Nihil *egere, eſt deorũ.* Q*uam minime autem, proximum à dijs.* Q*uare cum dona precioſa neq; tibi per animi uirtutem deſint: nec mihi per rei tenuitatem ſuperſint: quodcunq; hoc libri eſt, meis opibus comparatum natalitij titulo tibi miſi: in quo non ut pleriſq; mos eſt: aut hic aperte philoſophiæ præcepta ad beate uiuendum, quæ tibi ſcriberem, mutuatus ſum, aut ex artibus rhetorũ locos laudibus tuis celebrãdis perſecutus. ad id enim uirtutum omnium fa-*

ſtigium aſcendiſti: ut cuncta iſta, quae uel ſapienter mouẽtur, uel familiariter praedicantur, uita moribusq; ſuperaueris. Sed ex Philologis cōmentarijs quaſdam quæſtiunculas delegi: quæ congeſtæ, poſſunt aliquantulum uolumen efficere. Idq; à me docendi ſtudio, uel oſtentandi uoto non fieri praedico: ne in me uetus elogium iure dicatur, Sus mineruam docet. Cum tuo collatu ſcirem me plura didiciſſe, ne beneficijs tuis uiderer ingratus: noſtrorũ ueterum ſanctiſſimorum hominum exempla ſum ſecutus. Illi enim ꝙ alimenta, patriam lucem, ſe deniq; ipſos deorum dono habebãt. Ex omnibus aliquid deis ſacrabant, magis adeo, ut ſe gratos approbarẽt: q̃ ꝙ deos arbitrarẽtur hoc indigere. itaq; cum perceperant fruges, anteq̃ ueſcerentur, deis libare inſtituerunt. Et cũ agros, atq; urbes deorum munere poſſiderent, partem quandam templis ſacelluſq;, ubi eos colerent, dicatuere. Quidã etiam pro cætera bona corporis ualitudine crinem deo ſacrum paſcebant. Ita ego à quo plura in litteris percepi: tibi hæc exigua reddo libamina. Nunc quoniam liber de die natali inſcribitur: à uotis auſpicia ſumantur. Itaq; hunc diem, quod ait Perſius, Numera melio-
» re lapillo. idq; q̃ ſæpiſſime facias, exopto. Et quod idem
» ſubiungit, Funde merum genio, hic forſitã quis quærat:
quid cauſæ ſit, ut merum fundendum genio, non hoſtia faciendum putauerit? quod ſcilicet ut Varo teſtatur in eo libro, cui titulus eſt articulus, etẽ de numeris: id moris inſtitutiq; maiores noſtri tenuerunt, ut cum die natali munus annale genio ſoluerent: manum à cæde, ac ſanguine abſtinerent: ne die, qua ipſi lucem accepiſſent, alijs demerent. Deniq; Delij ad Apollinis genitoris arã

(ut Timæus auctor eſt) nemo hoſtiam cædit. Illud etiã in hoc die obſeruandũ, quod genio facto neminem oportet ante guſtare, q̃ eum qui fecerit. Sed & hoc à quibuſdam ſæpe quæſitum ſoluendum uidetur, quid ſit genius? cur'ue eum potiſſimum ſuo quiſq; natali ueneretur.

De Genio, & Lare.

g

Enius eſt deus: cuius in tutela, ut quiſq; natus eſt, uiuit: ſiue etiam ꝙ ut generamur, curat: ſiue ꝙ unà gignitur nobiſcum. ſiue etiam ꝙ nos genitos ſuſcipiat, ac tueatur. certe à gignẽdo Genius appellatur. Eundem eſſe Genium & Larẽ multi ueteres memoriæ prodiderunt. In quis etiam C. Flaccus in libro quem ad Cæſarem de indigitamentis reliquit ſcriptum: hunc in nos maximam, quinimmo omnem habere poteſtatem creditum eſt: nonnulli binos genios in his duntaxat domibus quæ eſſent maritæ, colendos putauere. Euclides autem Socraticus duplicem omnibus omnino nobis genium dicit appoſitum: quam rem apud Lucilium in libro ſatyrarum. ix. licet cognoſcere. Genio igitur potiſſimum per omnem ætatem quot annis ſacrificamus, q̃q̃ non ſolum hic, ſed et alij ſunt præterea dei complures homini uitam pro ſua quiſq; portione adminiculantes. quos uolentem cognoſcere indigitamentorum libri ſatis edocebunt: ſed omnes hi ſemel in uno quoq; homine numinum ſuorum effectum repreſentant: quo circa non per omne uitæ ſpacium nouis religionibus arceſſuntur. Genius autem ita nobis aſſiduus obſeruator appoſitus eſt, ut ne puncto quidem temporis longius abſcedat: ſed ab utero matris acceptos ad extremum uitæ diẽ comitetur. Sed cum ſinguli homines ſuos tantummodo

proprios colant natales: ego tamen duplici quot annis officio huiuſce religionis aſtringor. Nam cum ex te, tuáq; amicitia honorem, dignitatem, decus, atq; præſidiũ: cum cæta deniq; uitæ præmia recapiã: nefas arbitror, ſi diem tuũ, qui te mihi in hanc lucem ædidit, meo illo proprio negligentius celebrauero. Ille enim mihi uitam, iſte fructum uitæ atq; ornamentum pepererũt: quoniam ætas à die natali initium ſumit: ſuntq; ante hunc diem multa, quæ ad hominum pertinent, originem: non alienum uidetur de his dicere prius, quæ ſunt natura propria. Igitur quæ ueteribus de natura humana fuerint opiniones, ex his quædam breuiter exponam.

Variæ opiniones ueterũ philoſophorũ de generatione.

2 PRima, & generalis quæſtio inter antiquos ſapientiæ ſtudioſos uerſata eſt: ꝙ cum conſtet, homines ſingulos ex parentũ ſeminibus eſſe procreatos: ſucceſſione prolis multa ſæcula prorogare. alij ſemper homines fuiſſe: nec unq̃ niſi ex hominibus natos: atq; eorum gratia caput, exordiumq; nullum extitiſſe arbitrati ſunt. alij uero fuiſſe tempus, cum homines non eſſent: & his ortum aliquando, principiumq; natura tributum. ſed prior illa ſententia, qua ſemper humanũ genus fuiſſe creditur: auctores habet Pythagoram Samium, & Cereium Lucanum, & Architam Tarẽtinum, omneſq; adeo Pythagoricos: ſed et Plato Athenienſis et Xenocrates, & Dicearcus Miſſenius. Item antiquæ academiæ philoſophi non aliud uidentur opinati. Ariſtoteles quoq; Stagirites, & Theophraſtus, multiq; præterea non ignobiles Peripatetici idem ſcripſerunt: eiuſq; rei exempla dicunt: ꝙ negant omnino poſſe reperiri aue

ne ante an oua generata ſint:cum & ouum ſine aue,&
auis ſine ouo gigni non poſſit:itaq́; & omnium, quæ in
ſempiterno iſto mundo ſemper fuerunt, futuraq; ſunt:
aiunt principium fuiſſe nullum:ſed orbem eſſe quendã
generantium naſcentiumq́;:in quo uniuſcuiuſq; geniti ini
tium ſimul et finis eſſe uideatur. Qui autẽ homines ali
quos primigenios diuinitus natura factos crederent,mul
ti fuerunt:ſed aliter atq; aliter in hac exiſtimatione uer
ſati. Nam ut omittam,quod fabulares poetarũ hiſtoriæ
ferunt homines primos aut Promethei molli luto eſſe for
matos : aut Deucalionis Pyrrhæq́; duris lapidibus eſſe
» natos. Virg. Hic lapides Pyrrhæ iactos Saturnia regna.
» & alibi,quo tempore primum Deucalion uacuum la-
» pides iactauit in orbem:Vnde homines nati durum ge
nus. quidam ex ipſis ſapientiæ profeſſoribus neſcio an
magis monſtroſas,certe non minus incredibiles ratio-
num ſuarum proferunt opiniones. Anaximander Mile
ſius uideri ſibi ex aqua terraq́; calefactis exortos eſſe,
ſiue piſces,ſiue piſcibus ſimilia animalia,in his homi-
nes concreuiſſe:fœtuſq́; ad pubertatem intus retentos,
tum demum ruptis illis uiros mulieresq́;,qui iam ſe ale
re poſſent,proceſſiſſe. Empedocles autem egregio ſuo car
» mine,quod eiuſmodi eſſe prædicat Lucretius:ut uix hu
mana uideatur ſtirpe creatus:tale quiddã confirmat:
primo membra ſingula ex terra quaſi prægnante paſ-
ſim ædita,deinde coïſſe,& effeciſſe ſolidi hominis ma-
teriam,igni ſimul & humori permixtam. Cætera quid
neceſſe eſt perſequi?quæ non capiant ſimilitudinem ue
ritatis. Hæc eadem opinio,etiam in Parmenide,uel in-
ſerta fuit pauculis exceptis ab Empedocle diſſentiente.

Democrito uero abderitæ ex aqua, limoq́; primum ui ſum eſſe homines procreatos: nec longe ſecus Epicurus. Is enim credidit limo calefacto uteros neſcio quos radicibus terræ increuiſſe: & in infantibus ex ſe æditis ingenium lactis humorem natura miniſtrante præbuiſſe: quos ita educatos, & adultos genus hominum propagaſſe. Zeno Citiæus ſtoicæ ſectæ conditor principium humano generi ex nouo mundo conſtitutum putauit: primosq́; homines ex ſolo adminiculo diuini ignis, ideſt dei prouidentia genitos. deniq; etiam uulgo creditum eſt, ut pleriq; genealogiæ authores ſunt, quarundã gentium: quæ ex aduenticia ſtirpe nõ ſint principes terrigenas eſſe, ut in Attica, et Arcadia, Theſſaliáq;: eosq́; Autochthonas uocitari: ut in Italia poeta canit nymphas indigenasq́; faunos nemora quædã tenuiſſe non difficile rudis antiquorum credulitas recepit. Nunc uero eo licentiæ poeticæ proceſſit libido, ut uix auditu ferenda confingat: poſt hominum memoriam progeneratis iam gentibus & urbibus conditis homines è terra diuerſis modis æditos: ut in Attica fertur regione Erichthonius ex uulcani ſemine homo exortus: et in Colchide, uel Bœotia cõſitis anguis dentibus armati partus, è quibus mutua inter ſe cæde necatis, pauci ſuperaſſe tradũtur: qui in conditu Thebarũ Cadmo fuerunt adiumento: necnon in agro Tarquinienſi puer dicitur diuinitus exortus nomine Tages: qui diſciplinã cecinerit extiſpicij: quam Lucumones Hætruriæ potentes exſcripſerunt.

De ſemine hominis.

Actenus de prima hominum origine. Cæterum, quod ad præſentes noſtros pertinet natales, eorumq́; initia, q̃ potero compendio dicã.

h

Igitur ſemen unde exeat, inter ſapientiæ profeſſores nõ conſtat. Parmenides enim tum ex dextris, tũ læuis partibus adoriri putauit. Hipponi uero Metapõtino, ſiue (ut Ariſtoxenus author eſt) Samio ex medullis profluere ſemen uidetur. Idq́; eo probari, quod poſt emiſſionem pecudum, ſi quis mares perimat, medullas, ut pote exhauſtas non reperiat. Sed hanc opinionem nonnulli refellunt, ut Anaxagoras, Democritus, & Alcmæon Crotoniates. Hi enim poſt græcam contentionem non medullis modo, uerum & adipe, multaq́; carne mares exhauriri reſpondent. illud quoq; ambiguam facit inter authores opinionem, utrum ne ex patris tantummodo ſemine partus naſcatur (ut Diognes, et Hippon, Stoiciq́; ſcripſere.) an etiam ex matris, ut Anaxagoræ, et Alcmæoni, necnõ Parmenidi, Empedocliq́;, & Epicuro uiſum: quæ differens non diffinito ſe ſcire Alcmæon confeſſus eſt, ratus neminem poſſe perſpicere.

2 *Quid primum in infante formatur.*

e Mpedocles, quem in hoc Ariſtoteles ſecutus ẽ: ante omnia cor iudicauit increſcere: ꝙ hominis uitam maxime contineat. Hippon uero caput: in quo eſt principale cerebrum. Democritus aluum cum capite: quẽ plurimi habent ex inani. Anaxagoras cerebrũ: unde omnes ſunt ſenſus. Diogenes Apolloniates, ex humore primum carnem fieri exiſtimauit: tum ex carne neruos & oſſa, & cæteras partes enaſci. At Stoici unà totum infantem figurari dixerunt: ut unà naſcatur, alaturq́;. Sunt qui id opinentur ipſa fieri natura, ut Ariſtoteles, atq; Epicurus. Sunt qui potentia ſpiritus ſemen comitantis, ut Stoici ferunt uniuerſi. Sunt qui

æthereum calorem ineſſe arbitrantur, qui membra diſponat, Anaxagorã ſecuti: ut cunq; tamen formatur infans, quẽadmodum in matris utero alatur, duplex opinio ẽ. Anaxagoræ enim, cæteris'q; compluribus per umbilicum cibus adminiſtrari uidetur. at Diogenes, et Hippon exiſtimauere eſſe in aluo prominẽs quiddam, quod infans ore apprehendat: ex eo alimentum ita trahat: ut cum æditus eſt, ex matris uberibus. Cæterum ut mares fœminæ'ue naſcantur, quid cauſæ eſſet: uarie ab eiſdem philoſophis proditum eſt. nam ex quo parente ſeminis amplius fuit, eius ſexum repræſentari dixit Alcmæõ: ex ſeminibus autem tenuioribus, fœminas: ex denſioribus mares fieri Hippon affirmat. Vtrius uero parentis ſedem prius occupauerit, eius reddi naturam Democritus rettulit. At inter ſe certare fœminas et mares, et penes utrum uictoria ſit: eius habitum referri author eſt Parmenides, & dextris partibus profuſo ſemine mares gigni: at læuis fœminas: Anaxagoras, Empedocles'q; cõſentiũt. quorum opiniones ut de hac ſpecie congrue, ita de ſimilitudine liberorum diſpariles. Super qua re Empedoclis diſputata ratio talis profertur. Si par calor in parẽtum ſeminibus fuit: patri ſimilem marẽ procreari. Si frigdus, fœminã matri ſimilem: Quod ſi patris calidus erit: & frigdus matris puerum fore: qui matris uultũ repræſentet. At ſi calidus matris, patris autem ſi erit frigdus puellam futuram, quæ patris reddat ſimilitudinem. Anaxagoras autem eius parentis faciem referre liberos iudicauit: qui ſeminis amplius contuliſſet. Cæterum Parmenidis ſententia eſt, cum dexteræ partes dederint, tunc filios patri conſimiles. cum læuæ

tunc

tunc matri. Sequitur uero de geminis, qui ut aliquando naſcantur modo ſeminis fieri Hippon ratus: id enim cũ amplius eſt, q̃ uni ſatis fuerit, bifariam diduci, id ipſum fermè Empedocles uidetur ſenſiſſe. nam cauſas quidem cur diuideretur, non poſuit: partum tantummodo ait, & ſi utrunq; ſedes æque calidas occupauerit, utrunque marẽ naſci. ſi frigidas æque, utrãq; fœminã. ſi uero alterum calidiorem, alterum frigidiorem, diſpari ſexu, partum futurũ. De conformatione autem partus nihilominus in prima hebdomade dentes homini cadere: in ſecunda, pubem apparere: in tertia, barbam naſci: in quarta, uires: in quinta, maturitatem ad ſtirpẽ relinquẽdam: in ſexta, cupiditatibus tentari: in ſeptima, prudentiam, linguamq; conſumari: in octaua, eadem manere: in nona, illa declinare: in decima, hominem fieri morti maturum. tamen in ſecunda hebdomade uel incipiente, tertia uocem craſſiorem, et inæquabilem fieri: qđ Ariſtoteles appellat τραγίζειν. Antiqui noſtri hirquitallire: & inde ipſos putant hirquitallos appellari, ꝙ tum corpus hircum olere incipiat. De tertia autem ætate adũleſcentulorum tres gradus eſſe factos in Græcia prius, q̃ ad uiros perueniatur, quod uocent annorum. xiiij. παῖδα, melle φῦβον. xv. deinde. xvi. ἔφηβον: tunc. xvij. ἐξέφηβον. Præterea multa ſunt de his hebdomadibus, quæ medici, ac philoſophi libris mandauerunt. unde apparet ut in morbis dies ſeptimi ſuſpecti ſunt, et criſimi dicuntur. ita per omnem uitam ſeptimum quenq; annum periculoſum, & uelut criſimon eſſe, & climatericũ uocari. ſed ex his genethliaci, alios alijs difficiliores eſſe dixerunt: & nonnulli eos potiſſimum, quos ternæ hebdo-

mades conficiunt, putant obſeruandos. hoc eſt unum & xx. & xlij. et deinde. lxiij. poſtremum. lxxxiiij. in quo
ſtaſeas terminum uitæ defixit. Alij autem non pauci
unum omnium difficillimum clinactera prodidere. an-
no, ſcilicet uno de quinquageſimo, quem complent, anni
ſepties ſeptenni: ad quam opinionem plurimorum con=
ſenſus inclinant. nam quadrati numeri potentiſſimi di=
cuntur. Deniq; Plato ille (uenia cæterorum) philoſophiæ
ſanctiſſimus, quadrato numero annorum uitam huma-
nam conſummari putauit, ſcilicet nouenario, qui complet
annos. lxxxi. & unum. Fuerunt etiam qui utrunq; re
cipiant numerum unum de quinquaginta: & lxxxi.
& minorem nocturnis geneſibus, maiorem diurnis a-
ſcriberent. Pleriq; aliter moti, duos iſtos numeros ſubti-
liter diſcreuere, dicentes, ſeptennarium ad corpus, No=
uenarium ad animum pertinere. Hunc medicinæ corpo
ris, & Apollini attributum, illum muſis: quia morbos
animi quos appellant πάθη, muſica lenire, ac ſanare co
ſueuerit. Itaq; primum climactera annum. xlix. eſſe pro
diderunt. Vltimum autem. lxxxi. medium uero ex utro
que permixtum anno. ij. & lx. quę hebdomades. viiij.
uel. vij. enneades conficiunt. Hunc licet quidam pericu-
loſiſſimum dicant, quod ad corpus, & animum pertineat.
ego tamen cæteris non duco infirmiorem: nam utrunque
quidem ſupradictum continet numerum, ſed neutrum
quadratum, & ut eſt ab utroq; non alienus: ita in neu-
tro potens, nec multos ſane, quos uetuſtas claro nomine
celebrat, hic annus abſumpſit, Ariſtotelem Stagiritem
reperit: ſed hunc ferunt naturalem ſtomachi infirmi=
tatem, crebraſq; morbidi corporis offenſiones, adeo uir.

tute animi diu ſuſtentaſſe, ut mirũ ſit ad annos. lxxxiij. eum uitam pertuliſſe, q̃ ſultra non pertuliſſe. Quare ſanctiſſime Cerelli cum iſtum annum, qui maxime fuerat corpori formidoloſus, ſine ullo incommodo tranſieris: cæteros, qui leuiores ſunt, Climacteras, minus tibi extimeſco. Præſertim cum in te animi potius q̃ corporis naturam ſciam dominari. eosq; uiros, qui tales fuerunt nõ prius uita exceſſiſſe, q̃ ad annum illum lxxxiij. peruenerint: in quo Plato finem uitæ & legitimum eſſe exiſtimauit: et habuit legitimum. Hoc anno & Dionyſius Heracleotes, ut uita abiret, cibo abſtinuit: & contra Diogenes Cynicus cibi cruditate in coleram ſolutus eſt. Eratoſthenes quoq; ille orbis terrarum menſor, et Xenocrates Platonicus ueteris Academiæ princeps ad eundẽ annum uixerunt. non pauci etiam per animi ſpiritum moleſtijs corporis ſuperatis limitem iſtum trãſgreſſi ſunt; ut Carneades à quo tertia Academia eſt, quæ dicitur noua: uel Cleanthes qui uno minus centum expleuit. At Xenophanes Colophonius maior annorum. c. fuit. Democritum quoq; Abderitem, & Iſocratem Rhetorem ferè propè ad id ætatis perueniſſe, quo Gorgiam Leontinum, quem omnium ueterum maximẽ ſenem fuiſſe, & viij. ſupra. c. annos habuiſſe conſtat. Quod ſi cultoribus ſapientiæ, ſiue per animi uirtutem, ſeu lege fati diuina obtigit uita, non deſpero, quin te quoq; diu corpore atq; animo ualentem longior maneat ſenectus. Quẽ enim ueterum nunc memoria ſuſcepimus, prudentia, uel temperantia, uel iuſtitia, uel fortitudine tibi ante ſtare dicimus? Quis eorum ſi adeſſet, nõ in te oium uirtutũ prædicationẽ conferret? Quis tuis laudibus ſe poſtponi eru

beſceret? Illud certe ut arbitror, dignum eſt prædicatione, q cum illis fermè omnibus q̃uis prudentiſſimis, & procul à rep. motis, non contigerit ſine offenſione, & odio plerunq; capitali uitam degere. Tu tamen officiis municipalibus functus honore ſacerdotis in principibus tuæ ciuitatis conſpicuus, ordinis etiã equeſtris dignitate gradum prouincialium ſupergreſſus, non modo ſine reprehenſione & inuidia, ſemper fuiſti: uerum etiam omniũ omnino amorem cum maxima gloria conſecutus, quis à te noſci, aut ex ampliſſimo Senatus ordine non expetiuit? aut ex humiliore plebis non optauit? quis mortalium uel te uidit, uel de tuo nomine accepit: quin & loco fratris germani diligat, & iure parentis ueneretur?

Quis ignorat probitatem primam, fidem, ſummam benignitatem, incredibilem modeſtiam, uerecundiamq́; ſingularem? cæteraq; humanitatis officia penes te unum eſſe? & quidem maiora, q̃ poſſint dignè à quoq̃ referri? Quare & ego his nunc commemorandis ſuperſedebo. De eloquentia quoq; ſileo, quam omnia noſtrarum prouinciarum tribunalia, omnes præſides nouere. Quam deniq; urbs Roma, & auditoria ſacra mirata ſunt, hæc ſe & ad præſens, & in futura ſæcula ſatis ipſa nobilitat. Nũc uero quatenus de die natali ſcribo, meum munus implere conabor: tempus quoq; hodiernũ, quo maxime flores q̃ potero lucidiſſimis notis ſignabo: ex quo etiam primus ille tuus natalis liquido noſcetur. tempus autem non diem tantummodo, uel menſem, uel annum uertentem appello: ſed & quod quidã luſtrum, aut unum annum magnum uocant, et quod ſæculum nominant. Cæterum de æuo quod eſt tempus unũ

& maximum non multum eſt, quod in præſentia dica tur. eſt enim menſium ſine origine, ſine fine: quod eodē modo ſemper fuit, ſemper futurū eſt: neq; ad quenq̄ hominum magis, q̄ ad alterum pertinet. hoc in tria diuiditur tempora præteritum, præſens, futurum: ex quibus præteritum initio caret, exitu futurum. præſens autem quod medium eſt, adeo exiguum, & incomprehenſibile eſt, ut nullam accipiat longitudinem: neq; aliud eſſe uideatur, q̄ tranſacti futuriq; coniunctio: adeo porrò inſtabile ut ibidem ſit nunq̄, & quicquid tranſcurrit, à futuro decerpit. Hæc inter ſe tempora ante actum dico, & futurum, neq; propria ſunt, neq; ita ut alterum altero lōgius, breuius'ue uideatur. quicquid enim non habet finem collationem menſuræ non recipit. Quapropter æuum, neq; annorum, neq; ſæculorum numero, nec deniq; ullo finito temporis modulo metiri conabor. hæc enim ad ætatem infinitam non ſunt brumalis unius inſtar horæ. Itaq; ut ſæcula poſſim percurrere, et hoc noſtrum præſens deſignare omiſſis aureis argenteiſq;, & hoc genus poeticis à conditu urbis Romæ patriæ noſtræ communis exordiar.

De ſæculo.

ſ Aeculum eſt ſpatium uitæ humanæ longiſſimum, partu, & morte diffinitum, quare qui annos. xxx. ſæculum putarunt, multum uidētur erraſſe. hoc enim tempus γενεὰν uocari Heraclitus autor eſt: quia orbis ætatis in eo ſit ſpatio. Orbem autem uocant ætatis, dum natura humana ad ſementem reuertitur. hoc quidem geneas tempus, alij aliter diffiniere. Heraclitus annos. y. & . xx. ſcribit dici Genean: Zenō. xxx. Sæculum autem quid ſit, uſq; adhuc arbitror ad

ſubtile examinatum non eſſe. Poetæ quidem multa incredibilia ſcripſerunt, nec minus hiſtorici Græci: q̃uis à uero par non fuit decedere: ut Herodotus, apud quem legimus, Argathonium Tharteſſiorum regem. c. & l. annorum fuiſſe: aut Ephorus qui tradit Arcadas dicere, apud ſe reges antiquos aliquot ad. ccc. uixiſſe ãnos. Verum hæc ut fabuloſa prætereo. Sed inter ipſos aſtrologos, qui in ſtellarum, ſignorumq́; ratione uerum ſcrutantur, nequaq̃ etiam conuenit. Epigenes. cxij. annis longiſſimam uitam cõſtituit. Beroſus autẽ. cxi. alij ad. cxx. annos produci poſſe. quidam etiam ultra credidere. Fuere qui non idem putarent ubiq; obſeruandum. Sed uarie per diuerſas regiones prout in ſingulis ſit, cœli ad circulum finitorem inclinatio, quod uocatur clima: ſed licet ueritas in obſcuro lateat: tamen in una quaq; ciuitate, quæ ſint naturalia ſæcula rituales Ethruſcorũ uidẽtur docere: in quibus ſcriptum eſſe fertur, initia ſic poni ſæculorum. Quo die urbes, atq; ciuitates conſtituerentur: de his qui eo die nati eſſent, eum qui diutiſſime uixiſſet, die mortis ſuæ primi ſæculi modulum finire. Eoq́; die qui eſſent reliqui in ciuitate de his rurſum eius mortem: qui q̃ longiſſimam egiſſet ætatẽ, finem eſſe ſæculi ſecundi, ſic deinceps tempus reliquorum terminari. Sed ea ꝙ ignorarent homines portenta mitti diuinitus, quibus admonerentur, unum quodq; ſæculum eſſe finitũ: Hæc portẽta Ethruſci pro aruſpicij, diſciplinæq́; ſuæ peritia diligenter obſeruata, in libros rettulerunt. Quare in Thuſcis hiſtorijs, quæ octauo eorum ſæculo ſcriptæ ſunt (ut Varro teſtatur) & quot numero ſæcula ei genti data ſint, & tranſactorum ſingula quanta fuerint,

quibus'ue oſtentis eorum exitus deſignati ſint, continetur. Itaq; ſcriptum eſt Quatuor prima ſæcula annorum fuiſſe.cy. Quintum.cxxiij. Sextum unum de uiginti,& .c. Septimum totidem. Octauum tun demũ agi. Nonum,& decimum ſupereſſe. quibus tranſactis finem fore nominis Ethruſci. Romanorum autem ſæcula quidam ludis ſæcularibus putant diſtingui. cui rei fides ſi certa eſt, modus Ro. ſæculi eſt incertus. Temporum enim interualla, quibus ludi iſti debeant referri, non modo quanta fuerint retro, ignoratur: ſed ne quidem quanta eſſe debeant, ſcitur. Nam ita inſtitutum eſſe centeſimo quoque anno fierent. Id tum Antias, aliiq; Hiſtorici authores ſunt. tum Varro de Scænicis originibus libro primo » ita ſcriptum reliquit. Cum multa portenta fierent, & » murus, & turris, quæ ſunt inter portã Collinam, & Ex» quilinam, de cælo eſſent tacta. Et ideo libros ſybillinos » Decemuiri adiſſent: renunciarunt uti diti patri, & Pro» ſerpinæ ludi Tarentini in campo Martio fierent tri» bus noctibus, & hoſtiæ furuæ immolarentur: utiq; ludi » centeſimo quoq; anno fierẽt. Itẽ T. Liuius. L.c.xxxyi. eodem anno ludos ſæculares Cæſar ingenti apparatu fecit: quos centeſimo quoq; anno (his enim terminus ſæculi) fieri mos, utq; contra.x.c. quoq; anno repetantur, tum commentarij.xy.uirorum, q̃ diui Augusti edicta teſtari uidentur. adeo ut Horatius Flaccus in carmine, qđ de ſæcularibus ludis cantatum eſt, id tempus hoc modo » deſignauerit. Certus undenos decies per annos Orbis » ut cantus referatq; ludos: Ter die clara, totidemq; gra» ta Nocte frequentes.

De temporibus ad pariendum aptis.

Vpereſt dicere de temporibus, quibus partus ſoleant eſſe ad naſcendum maturi. Qui locus eo mihi cura maiore tractandus eſt: ꝙ quædã neceſſe eſt de Aſtrologia, Muſicaq́;, & Arithmetica attingere. Iam primum quoto poſt conceptionem menſe infantes ædi ſoleat: frequenter agitatum inter ueteres nõdum conuenit. Hippon Metapontinus à ſeptimo ad decimum menſem naſci poſſe exiſtimauit: nam ſeptimo partum iam eſſe maturum, eo ꝙ in omnibus numeris ſeptẽnarius plurimum poſſit. Si quidem ſeptimis formentur dentes menſibus, additisq́; alteris recti conſiſtere incipiamus: & poſt ſeptimum cadant annum. xiiij. autem, pubeſcere ſoleamus. Sed hanc à ſeptem menſibus incipientẽ maturitatem, uſq; ad decimũ perductam. Ideo ꝙ in alijs omnibus hæc eadẽ natura eſt: ut. vij. menſibus, annis'ue tres, aut menſes, aut anni ad conſumationem accedant. Nam dentes. vij. menſium infanti naſci, & maxime. x. ꝑfici menſe. vij. anno primos eorum excidere, decimo ultimos: poſt. xiiij. annum nonnullos: ſed omnis intra ſeptimum decimum annum pubeſcere: huic opinioni in parte aliqui repugnant. Alij in parte conſentiunt. Nam. vij. menſe parere mulierẽ poſſe plurimi affirmant: ut Theano Pythagoricus, Ariſtoteles Peripateticus, Diocles, Euenus, Straton, Empedocles, Epigenes: multiq́; præterea, quorum omnium conſenſus, Euriphonem Gnidium non deterret, id ipſum intrepide pernegantem. Contra eum fermè omnes Epicarmum ſecuti octauo menſe naſci negauerunt. Diocles tamen Cariſtius, & Ariſtoteles Stagirites aliter ſentiunt. ix. autem & . x. menſe tum Caldæi

plurimi, & idem ſupranominatus Ariſtoteles ædi poſſe, partum putauerunt. Neque Epigenes Bizantius ix. fieri poſſe contendit. Nec Hippocrates Cous. x. Cæterum. xi. menſe Ariſtoteles ſolus recipit: cæteri uniuerſi improbarunt. Sed nunc Chaldæorum ratio breuiter tractanda eſt. Explicandumq; cur. vij. menſe, & viij. & ix. tantũ poſſe naſci homines arbitrentur. Rationes Chaldæorum de tempore partus. Ante omnia igitur dicunt actum, uitamq; noſtram ſtellis tam uagis, q̃ ſtantibus eſſe ſubiectam: earumq; uario multipliciq; curſu genus humanũ gubernari: ſed ipſarum motus, ſchemataq;, & effectus à ſole crebro immutari. nam ut aliæ occaſum nonnullæ ſtationem faciant: noſq; omnes hac ſua diſparilitate pariter afficiant Solis fieri potentia. Itaq; eum, qui ſtellas ipſas quibus mouentur permouet, animam nobis dare, qua regamur: potentiſſimũq; in nos eſſe, moderariq; quãdo poſt conceptionem ueniamus in lucem. ſed hoc ptres facere conſpectus. Quicquid autem ſit conſpectus, & quot eius genera ut liquido perſpici poſſit, pauca prædicam.

De circulo Zodiaci.

c Irculus eſt, ut ferunt, ſigniferi, quem Græci uocant ζωδιακὸν: in quo ſol & luna, cæteræq; ſtellæ uagæ feruntur. hic in. xij. partes totidẽ ſignis redditas æquabiliter diuiſus eſt. eũ ſol annuo ſpatio metitur. ita in uno quoq; ſigno fermè unum menſem moratur. Sed ſignum quolibet cum cæteris ſingulis habet mutuum conſpectum, non tamen uniformem cum omnibus. nam ualidiores alij, infirmiores alij habentur. Igitur quo tempore partus concipitur, ſol in aliquo ſigno ſit, neceſſe eſt in aliqua eius particula, quem locum

conceptionis proprie appellant. Sunt autem hæ particu
læ in uno quoq; ſigno tricenæ: totius uero zodiaci nume
ro. ccclx. has μοίρας Græci uocant: & hæ particulæ
nobis uelut fata ſunt. nam qua potiſſimum oriente na-
ſcantur plurimum refert. ſol ergo cum in proximum
ſignum tranſcendit, locum illum conceptionis aut imbe
cillo uidet conſpectu: aut etiam nec cõſpicit. Nam plures
proximantia ſibimet zodia inuicem ſe uidere omnino
negauere. At cum in tertio eſt ſigno, hoc eſt uno medio
interpoſito, tum primum illum locum, unde profectus
eſt, uidere dicitur. Sed ualde obliquo, & inualido lumi-
ne, qui conſpectus dicitur κατ' ἑξάγωνον, quia ſextã par
tem circuli ſuccidit. Natura cuius à primo zodio ad ter
tium ſit, à tertio ad quintum. Inde porrò ad ſeptimum,
ac deinceps alternæ lineæ emittantur Hexagoniæ, quæ
lateralis forma in eodem circulo ſcriberetur. hunc q-
dam conſpectum non uſquequaq; receperunt: quod mini
mum ad maturitatem partus uidebatur conferre. Cũ
uero in quartum ſignum peruenit, & media duo ſunt:
uidet κατὰ τετράγωνον: quoniam linea, qua uiſus per-
tendit, quartam partem orbis abſcidit. cum autem in
quinto eſt tribus interiacentibus medijs κατὰ τρίγωνον
aſpicit: nam tertiam ſigniferi partem uiſus ille metitur,
quæ duæ uiſiones τετράγωνι, καὶ τρίγωνι perq̃ efficaces
incrementum partus multum ammiculant. Cæterum à
loco ſexto conſpectus omni caret efficientia. eius enim li
nea nullius poligoniæ efficit latus. At à ſeptimo zodio,
quod eſt contrarium, pleniſſimus potentiſſimusq; conſpe
ctus quoſdam iam maturos infantes educat: qui ſeptem
menſtres appellãtur, quia. vij. menſe naſcuntur. At ſi in-

tra hoc ſpacium matureſcere uterus non potuerit. viij. menſe non editur: ab octauo enim ſigno, ut à ſexto inefficax uiſus, ſed uel nono menſe, uel. x. Sol enim à nono zodio particulam conceptionis rurſum conſpicit κατὰ τρίγωνον: & à. x. κατὰ τετράγωνον q̃ conſpectus, ut ſupra iam dictum eſt, perq̃ efficaces ſunt. Cæterum. xi. non putant naſci: quia languido iam radio infirmum lumen κατ᾽ ἑξάγωνον mittatur, multominus. xij. unde conſpectus pro nullo habetur. Itaq; ſecundum rationem hanc ἑπτάμηνοι naſcuntur κατὰ διάμετρον. ἐννεάμηνοι autem κατὰ τρίγωνον. δεκάμηνοι uero κατὰ τετράγωνον.

Opiniones Pythagoricæ de partu.

Ac Chaldæorum ſententia explicata transeo ad opinionem Pythagoricam Varroni tractatam in libro qui uocatur Tubero, et intus ſcribitur de origine humana: quæ quidem ratio præcipue recipienda ad ueritatem proxime uidetur accedere. Alij enim pleriq; cum omnes partus non uno tempore fiant maturi: unà tamen eademq; tempora omnibus confirmãdis dederunt: ut Diogenes Apolliniates qui maſculis tempora omnibus confirmandis dederunt, ait corpus quatuor menſibus formari, & fœminis quinq; ut Hippon q̃ diebus. lx. infantem ſcribit formari, & quarto menſe carnem fieri concretam: quinto ungues capillos'ue naſci: vij. iam hominem eſſe perfectum. Pythgoras autem q̃d erat credibilius, dixit partus eſſe genera duo, alterum vij. menſium: alterum. x. ſed priorem alijs dierum numeris conformari, alijs poſteriorem. eos uero numeros, q̃ in uno quoq; partu aliquid ferunt mutationis, dum aut ſemen in ſanguinẽ, aut ſanguis in carnẽ, aut caro in hoĩs

figurã conuertitur inter ſe collatos rationem habere eã, quam uoces habent: quæ in muſica σύμφωνοι uocantur. Sed hæc quo ſint intellectu apertiora, prius aliqua de muſicæ regulis huic loco neceſſaria dicentur: eo quidem magis, ꝙ ea dicam, quæ ipſis muſicis ignota ſunt. Nam ſonos ſcienter tractauere: & congruenti ordine reddidere illos. Ipſis autem ſonis motuum modũ, menſuramq; inuenere Geometræ magis, q̃ Muſici. De Muſica.

m Vſica igitur eſt ſcientia bene modulandi. hæc autem in uoce, ſed uox aliâs grauior initur, aliâs acutior. Singulæ tamen uoces ſimplices, et utcunq; emiſſæ φθόγγος uocatur. diſcrimen uero quo alter φθόγγος acutior eſt, alter grauior appellatur διάστημα. Inter infimam, ſummamq; uocem multa eſſe poſſunt in ordine poſita, quã diaſtemata alia alijs maiora, minora'ue: ut eſt illud quod Tonon appellant: uel hoc minus ſemitonion, uel duorũ trium'ue, ac deinceps aliquot Tonorum interuallum. ſed non permiſtæ uoces omnes cũ alijs ut libet iunctæ concordabiles in cantu reddũt effectus: ut literæ noſtræ ſi inter ſe paſſim iungantur, & non congruenter ſæpe nec uerbis, nec ſyllabis copulãdis concordabunt. ſic in muſica certa quædam ſunt interualla, quæ Symphonias poſſint efficere. Eſt autem ſymphonia duarum uocum diſparium inter ſe iunctarum dulcis concentus: ſymphoniæ ſimplices, ac primæ ſunt tres: quibus reliquæ conſtant una duorum tonorum, & ſemitonij habens διάστημα, quæ uocatur diateſſaron: alia trium, & ſemitonij, quam uocant diapente. Tertia eſt diapaſon cuius diaſtema continet duas priores: eſt enim ſex tonorum, ut Ariſtoxenus, muſiciq; aſſeuerant: uel

quinq; & duorum ſemitoniorum, ut Pythagoras, Geometræq; demonſtrant. tria ſemitonia Tonum complere non poſſe. quare etiam huiuſmodi interuallũ Plato abu ſiue ſemitonion, proprie dieſis, uel lima appellat. Nũc uero ut liquide appareat quemadmodum uoces nec ſub oculos, nec ſub tactum cadẽtes, habere poſſint menſuras, admirabile Pythagoræ referam commentum, qui ſecreta naturæ ſcrutando reperit Phthongos muſicorum conuenire ad rationem numerorũ: nam chordas æque craſſas, pariq; longitudine diuerſis ponderibus tetendit. quibus ſæpe pulſis phthongis ad ullam ſymphoniam concordantibus pondera mutabat inter ſe collata, & identidem frequenter expertus poſtremo deprehendit: tunc duas chordas concinere, id quod eſt diateſſaron cum earum pondera inter ſe collata rationem haberent: quam tria ad quatuor, quem phthongon Arithmetici Græci epitritõ uocant, latini ſuper tertium ad eam ſymphoniã, quæ diapente dicitur: ubi inuenit ponderum diſcrimen in ſeſquitertia portione, quam duo faciunt ad tria collati quod hemiolion appellant. Cum altera chorda duplo maiore pondere, q̃ altera tenderetur, & eſſet diplaſion, locus diapaſon ſonabat: hoc & in tibijs ſi conueniret, tentauit, nec aliud inuenit. Nam quatuor tibias pari cauo parauit, impares longitudini. Primã uerbi cauſa, longam digitos. vi. ſecũdam tertia parte addita, ideſt digitorum. viij. tertiam digitorum. ix. ſeſcuplo longiorẽ, q̃ primam, quartam uero. xij. digitorum, quæ primam longitudine duplicaret. His itaq; inflatis, et binarum facta collatione omnium muſicorum auribus, approbauit, primam, & ſecundam reddere eã conuenientiam, quã

reddit Diateſſaron ſymphonia. ibiq́; eſſe portionem ſuper tertiam. Inter primam uero ac tertiam tibiam, ubi ſeſcupla portio eſt, reſonare diapente. Primæ autem & quartæ interuallum duplam portionem diaſtema facere diapaſon. ſed inter tibiarum, chordarumq́; naturam hoc intereſt, ꝙ tibiæ incremento longitudinis fiunt grauiores: chordæ autem augumento additi ponderis, acutiores: utrobiq; tamen eſt eadem proportio.

9 Pythagoræ opinio de partu.

His expoſitis forſitan quidem obſcure, ſed q̃ potui lucidiſſime, redeo ad propoſitum: ut doceã quid Pythagoras de numero dierum ad partus pertinentium ſenſerit. Primum ut ſupra memoraui, generaliter eſſe partus omnino duos dixit, alterum minorem, quem uocant ſeptimeſtrem qui decimo, & .cc. die poſt conceptionem exeat ab utero: alterum maiorem decimeſtrem, qui edatur die. cclxxiiij. quorum prior, ac minor ſenario maxime continetur numero. Nam quod ex ſemine conceptum eſt, ſex ut ait primis diebus humor eſt lacteus. deinde proximis octauo, ſanguineus: qui octo, cum ad primos ſex acceſſerunt, faciunt primã ſymphoniam Diateſſaron. Tertio gradu nouem dies accedunt, iam carnem facientes. Hi cum ſex illis primis collati, ſeſcuplam faciunt rationem, & ſecundam ſymphoniam diapente. Tũ deinceps ſequentibus duodecim diebus fit corpus iam formatum: horum quoq; ad eoſdem ſex collatio, tertiam diapaſon reddit, ſymphoniam dupla ratione ſubiectam. ij. quatuor numeri. vi. viij. ix. xij. coniuncti faciunt dies. xxxv. nec immerito ſenarius fundamentum gignendi eſt. Nam cum τέλειον Græci,

nos autem perfectum uocamus, q eius partes tres, ſexta & tertia, & dimidia. i. unus & duo, & tres eundem ipſum perficiunt. Sed ut initia ſeminis, & lacteum illud conceptionis fundamentum primitus hoc numero abſoluit. ſic hoc initium formati hominis, & uelut alterum matureſcendi fundamentum, quod eſt quinq; & triginta dierum ſexies ductum, cum ad diem. ccx. peruenenerint: maturum procreatur. Alter autem ille partus q maior eſt, maiore numero continetur. Septennario ſcilicet, quo uita humana finitur: & ut Solon ſcribit, & Iudæi in dierum omnium numeris ſequuntur. et Hethruſcorum libri rituales uidentur indicare. Hippocrates quoq; alijq; medici in corporum ualitudinibus nõ aliud oſtendunt, nam ſeptimum quenq; diem criſimon obſeruat. Itaq; ut alterius partus origo in ſex eſt diebus, poſt quos ſemen in ſanguinem uertitur: ita ut huius in ſeptẽ, & ut ibi quinq; & xxx. diebus infans membratur: ita hic proportio eſt diebus ferre. xl. Quare in Græcia dies habent quadrageſimos inſignes: nanq; prægnans ante diem. xl. non procedit in fanum: & poſt partum. xl. diebus pleræq; fœtæ grauiores ſunt: nec ſanguinem interdum continent: & paruuli ferme per hos ferè morbidi ſine riſu, nec ſine periculo ſunt. ob quam cauſam cũ is dies præterit, diem feſtum ſolent agitare: quod tẽpus appellãt τεσσαρακοσόν. Ii igitur dies. xl. p ſeptẽ illos initiales multiplicati fiũt dies. cclxxx. i. hebdomanes. xl. Sed qm ultimæ illius hebdomadis prio die editur ptus, ſex dies decedunt, & . cclxxiiij. obſeruãtur. Qui numerus dierũ ad tetragonũ illũ Chaldæorũ conſpectũ ſubtiliter congruit. Nã cum ſigniferum orbẽ dies. ccclxv.

& aliquot horis ſol circũeat: quarta neceſſe eſt parte dẽptu.i.diebus.lxxij.aliquotq́; horis tres: quadras reliqs diebus.cclxxiiij.non plenis percurrat uſq; dum perueniat ad id loci, unde conceptionis initiũ quadratus aſpiciat. unde autem mens humana dies iſtos commutationis ſpeculari, & arcana naturæ rimari potuerit, nemo miretur. hæc enim frequens medicorum experientia præuidet: qui cum multos animaduerterent, ſemen non retinere conceptum: compertum habuerunt. id quod intra ſex dies, ſeptem'ue eijciebatur eſſe lacteum, & uocari ἐκρυσιν, quod poſtea autem ſanguinem, idq́; ἔκρομος appellatur. quod uero ambo partus uidentur paribus, dierum numeris contineri. Pythagoras in partem laudat, tamen à ſecta non diſcrepat. Duos enim impares.cclxxij. dicit expleri, ad quorum conſumationem aliquid ex ſequentibus accedere: ꝙ tamen diem ſolidum nõ afferat, cuius exemplum uidemus tam in anni, q̃ menſis ſpacio ſeruaſſe naturã. cum & anni imparẽ, dierum.ccclxv. numerum aliquanto cumulauerit: & menſi lunari ad dies, unde.xxx. aliquid addiderit: nec uero incredibile eſt ad noſtros natales muſicam pertinere. Hæc enim ſiue in uoce tantũmodo eſt, ut Socrates ait: ſiue ut Ariſtoxenus in uoce, & corporis motu: ſiue in his, & præterea in animi motu, ut putat Theophraſtus. Certe multum obtinet diuinitatis, et animis permouendis plurimũ ualet. Nam niſi grata eſſet immortalibus dijs, qui ex anima conſtant diuina, profecto ludi ſcænici placandorũ deorum cauſa inſtituti nõ eſſent: nec tibicen omnibus ſupplicationibus in ſacris ædibus adhiberetur: non cum tibicine triumphus ageretur Marti, nõ Apollini cithara,

non muſis

non muſis tibiæ:cæteraq́; id genus eſſent attributa non tibicinibus per quos numina placantur,eſſet permiſſum ut ludos publicæ facere,aut ueſci í capitolio,aut quinqua tribus in muſoculis,ideſt Idibus Iunijs urbes ueſtitu quo uellent perſonatis temulentisq́; peruagari. Hominũ quoque mentes & ipſæ(q̃uis Epicuro reclamante)diuinæ, ſuam naturam per cantus agnoſcunt.Deniq; quo facilius ſufferant laborem uel in nauis metu,à uectore ſymphonia adhibetur.Legionibus quoq; in acie dimicantibus etiam metus mortis claſſico depellitur. ob quam rẽ Pythagoras,ut animũ ſua ſemper diuinitate imbueret, priusq̃ ſe ſomno daret:& cum eſſet experrectus cithara,ut ferunt,cantare conſueuerat. & Aſclepiades medicus fræneticorũ mentes morbo turbatas,ſæpe per ſymphoniam ſuæ naturæ reddidit. Erophilus autem artis eiuſdem profeſſor, uenarum pulſus Rythmis muſicis ait moueri.Itaq; ſi & in corporis,& animi motu eſt harmonia,proculdubio à natalibus noſtris muſica non eſt aliena.

De ſpacio terræ,& ſyderum diſtantia.

a D hoc [a]ccedit,quod Pythagoras prodidit,hũc totum mundũ muſica factum ratione.Septẽq; ſtellas inter cœlum et terram uagas,quæ mortalium geneſes moderantur,motum habere ἔνρυθμον: & interualla muſicis diaſtematis motum habere congrua:ſonitusq; uarios reddere pro ſua quoq; altitudine: ita concordes.ut dulciſſimam quidem concinant melodiã. Sed nobis inaudibilẽ propter uocis magnitudinem,quã non caperent aurium noſtrarum anguſtiæ: non ut Eratoſthenes geometrica ratione colligit maximum terræ circuitum eſſe ſtadiorum.cclij.millium. ita Pythagoras

quot ſtadia in terram, & ſingulas ſtellas eſſent, indicauit. Stadium autem in hac mundi menſura id potiſſimũ intelligendum eſt: quod Italicum uocant pedum.cxxv. Nam ſunt præterea & alia longitudine diſcrepantia, ut Olympicum, quod eſt pedum.dc. item Pythicum pedum mille. Igitur à terra ad lunam Pythagoras putauit eſſe ſtadiorum circiter.cxxvi.millia. Idq; eſſe toni interuallum. A luna autem ad Mercurij ſtellã, quæ Stilbon uocatur: dimidium eius uelut Semitonion: hinc ad Phoſphoron, quæ eſt Veneris ſtella ferè tantundem, hoc eſt aliud Semitonion. Inde porrò ad ſolem ter tantum, quaſi Tonum, & dimidium. Itaq; ſolis aſtrum abeſſe à terra tonos tres, & dimidium: quod uocatur diapente. à luna autem duos & dimidium: quod eſt diateſſaron. à ſole uero ad ſtellam Martis, cui nomen eſt Pyrois tantundẽ interualli eſſe, quantum à terra ad lunam: idq; facere tonon. Hinc ad Iouis ſtellam, quæ Phaeton appellatur, dimidium eius quod facit Hemitonion. Tantundem à Ioue ad Saturni ſtellam, cui Phanon nomen eſt, ideſt aliud Semitonion. Inde ad ſummum cœlũ ubi ſigna ſunt, perinde Semitonion. Itaq; à cœlo ſummo ad ſolem diaſtema eſſe diateſſaron. i. duorum tonorum, et dimidij. Terræ autem ſummitate ab eodem cœlo, tonos eſſe ſex. In quibus ſit diapaſon Symphonia. Præterea multa, quæ muſici tractant, rettulit. Stellas et hunc omnem mundũ enarmonion eſſe oſtendit. Quare Dorilaus ſcripſit, eſſe mundum organum dei. Alij addidere eſſe idem A ζonio, qui ſeptem ſint uagæ ſtellæ, quæ plurimum moueantur. Sed his omnibus ſubtiliter tractandis hic locus nõ eſt. quæ ſi uellem in unum librum ſeparatum congerere: tamen

in anguſtijs uerſarer. quin potius, quoniam me longius dulcedo muſicæ abduxit, ad propoſitum reuertor.

11 *Diſtinctiones ætatũ hoïs ſecundũ opiniones multorũ.*

Gitur expoſitis his, quæ ante diem Natalem ſunt, nunc ut Climacterici anni noſcantur, q̃d de gradibus ætatis humanæ ſenſum ſit, dicã. Varro quinq; gradus ætatis æquabiliter putat eſſe diuiſos: unumquenq; ſcilicet præter extremũ in annos. xv. Itaq; primo gradu uſq; ad annum. xv. pueros dictos, ꝙ ſint puri. i. impubes. Secundo ad. xxx. annum adoleſcẽtes ab adoleſcendo ſic nominatos. In tertio gradu, qui erat uſq; v. & xl. annos iuuenes appellatos, eo ꝙ rẽp. in re militari poſſent iuuare. In quarto uſq; ad. lx. annum ſeniores uocitatos, ꝙ nunc primũ ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſq; in finem uitæ uniuſcuiuſq; v. gradum factum: in quo qui eſſet, ſenex appellatur: ꝙ ea ætate corpus ſenio laboret. Hippo. medicus in. vij. gradus ætatum diſtribuit finem uitæ uniuſcuiuſq;. Primæ putauit finẽ eſſe. vij. annum. Secundæ. xiiij. Tertiæ duodeuigeſimum. Quartæ. xxxv. Quintæ duo de. xl. Sextæ. lxvi. Septimæ nouiſſimum annum uitæ humanæ. Solon autem partes fecit. x. & Hippo. gradum tertium & ſextum, & ſeptimum, ſingulos bifariam diuiſit: & unaquaq; ætas annos haberet ſeptennos. Staſeas Peripatheticus ad has Solonis. x. hebdomadas addidit duas, et ſpaciũ plenæ uitæ quatuor et. lxxx. annorũ eſſe dixit. quem terminũ uitæ ſiqs præterit, facere idẽ q̃d ſtadio dromi, ac quadrigæ faciũt: cũ extra finẽ procurrũt. Hethruſcisq; libris fatalẽ ætatẽ hoïs. xij. hebdomadibus deſcribi Varro cõmemorat; quæ ad. xvij. annos poſſet fatalia deprecando

rebus diuinis proferri. ab anno autem. lxx. nec poſtulari debere, nec poſſe à dijs impetrare. Cæterum poſt annos. lxxxiiij. à mēte ſua homines abire: neq; his fieri prodigia: ſed ex his hominibus proxime uidentur acceſſiſſe naturam, qui hebdomadibus humanam uitam emenſi ſunt. Ferè enim poſt. vij. quēq; annum articulos quoſdam, & in his aliquid noui natura oſtendit: ut & in elegia Solonis cognoſcere datur. At enim temporum ueterum ſi reuoluantur annales, longe magis in certo inuenietur. Primos enim ludos ſæculares exactis Regibus cum poſt Romam conditam annis. cclv. à Valerio Publicola inſtitutos eſſe ad. xl. uirorum commentarios, ante cclxxxix. M. Valerio. Spurio Virginio CONSS. anno poſt urbem conditam. vij. & xl. ut uero in commentarijs. xij. uirorū ſcriptū eſt, anno. cccc. & . x. M. Valerio Coruino, et. C. Petilio CONSS. tertij ludi fuerūt, Antiate, Liuioq; authoribus. P. Claudio Pulchro. L. Iunio Pullo conſul. anno. D. duodeuigeſimo. P. Cornelio Lentulo. C. Liuio Varro conſ. de quartorum ludorum anno, triplex opinio eſt. Antias enim, & Varro, & Li. relatos eſſe prodiderūt. L. Martio Cenſorio. M. Manlio cōſ. poſt Romam conditam anno. dcv. At Piſo Cenſorius, et Gn. Gellius, ſed & Caſſius Hemina, qui illo tempore uiuebat, poſt annum factos tertium affirmant. C. Cornelio Lentulo. L. Mūmio Achaico CONSS. id eſt. dc. anno. iij. In. xv. uirorū aūt cōmentarijs notātur ſub annis d. cxxix. Emilio Lepido. L. Aurelio Horeſte CONSS. Quintos ludos Furnio. C. Iunio Sillano CONSS. dccxxxvij. Cæſar Auguſtus, & Agrippa fecerunt. Sextos autem fecit. T. Claudius Cæſar ſe. iiij. & . L. Vitellio.

iij.CONSS.anno.dccxli.Septimos Domitianus ſe.xiiij. et L.Minutio Ruſo CONSS.āno.dcccxli.Octauos Imperator Septimius,& inde Aurelius Antoninus Cilone, & Iubeno CONSS.anno.dccclxvij.Hinc aiaduertere licet neq; poſt.c.annos,uti referuntur ludi,ſtatutum eſſe ſæculum,neq; poſt.cx.Quorum etiam ſi alterutrum retro fuiſſet obſeruatum: nō tamen ſatis id argumenti eēt, quo quis his ludis ſæcula diſcerni conſtanter affirmet. Præſertim cum ab urbis primordio ad reges exactos, annos.ccxliiij.factos eſſe author ſit nemo:quod tempus proculdubio naturali maius eſt ſæculo.quod ſi quis credit ludis ſæcularibus ſola nominis origine inductos,ſciat ſæculares dici potuiſſe:ꝙ plerunq; ſemel fiant hominis ætate:ut multa alia,quæ rara ſunt,poſt ſæculum euenire,loquentium conſuetudo uſurpat.Sed noſtri maiores quod naturale ſæculum quantum eſſet,exploratum nō habebant:ad certum annorum modulum,annorum.c. ſtatuere.teſtis eſt Piſo in cuius annali ſeptimo ſic ſcriptum eſt,Roma condita anno.dcvij. ſæculum accipit his CONSS.qui proximi ſunt Conſules.M.Emilius.M.Filius Lepidus.C.Pompilius.ij.abſens.ſed ut hunc annorum numerum conſtituerent noſtri,non nihil cauſæ fuit.Primum ꝙ multos ſuorum ciuiū ad hanc ætatem producere uidebant.Deinde ꝙ Hethruſcos,quorum prima ſæcula centum fuere annorum:etiam hic,et in alijs plerunq; imitari uoluerunt.Præterea fieri poteſt quod refert Varro,quod Dioſcorides aſtrologus ſcripſit Alexandriæ inter eos,qui mortuos ſolent conſeruare,hominem plus centum annis uiuere non poſſe.Id cor humanum declarare eorum,qui integri perierint ſine cor-

poris tabe. Ideo quod multis annis pependit cor hominis incrementa ætatis, & diminutiones conſeruent, & anniculi pendere duas dragmas. Bimi quatuor: & ſic in annos ſingulos uſq; ad. c. accedere binas, ab hijs. c. dragmis, atq; anno. L. Item decedere in uno quoq; binas: ex quo perſpicuum ſit centeſimo anno redire ad anni primi pondus: nec longius uitam poſſe producere. Quoniam igitur ciuile Romanorum ſæculum centum annis tranſigitur, ſcire licet in. x. ſæculo et primum Natalem tuum fuiſſe, et hodiernum eſſe. Quot autem ſæcula urbi Romæ debeantur, dicere meum non eſt. Sed quid apud Varronem legerim, non tacebo: qui libro antiquitatum duode. xx. ait fuiſſe Vectiũ Romæ in augurio non ignobilem ingenio: cuius doctori in diſceptando parem, eumſe audiuiſſe dicentem: ſi ita eſſet, ut tradebãt Hiſtorici de Romuli urbis condendæ augurijs, ac. xij. uulturibus: quoniam. cxx. annos incolumis præterijſſet Po. Ro. ad mille & cc. peruenturum.

De annis maioribus.

h Actenus dictum de ſæculo: nunc de annis maioribus dicam. quorum magnitudo adeo diuerſa etiam gentibus obſeruata, q̃ authoribus tradita eſt: ut alij unum annum magnum eſſe in annis uertentibus duobus, alij in multis millibus annorum arbitrati ſint: quod quale ſit, iam hinc conabor abſoluere. Veteres in Græcia ciuitates cum animaduerterent, dum ſol annuo curſu orbem ſuum circuit, lunam nouam interdum terdecies exoriri. idq; ſæpe alternis fieri arbitrati ſunt, lunares. xij. menſes & dimidiatum ad annũ naturalem conuenire. Itaq; annos ciuiles ſic ſtatuerunt, ut intercalando facerent alternos. xij. menſium, alter-

nos.xiij.utrunq; annum ſeparatum uertentem: iunctos ambo annum magnum uocantes. Id'q; tempus trieterida appellabant: ꝙ tertio quoq; anno intercalabatur: q̄uis biennij circuitus, & re uera diaſteres eſſet. unde myſteria, quæ libero alternis fiunt annis trieterica à poetis dicuntur. Poſtea cognito errore, hoc tempus duplicarunt, & tetracterida fecerunt. Sed ad eam, ꝙ quinto quoque anno redibat pentetorida nominabant. Qui annus magnus ex quadriennio commodior uiſus eſt: ſolis annum conſtare ex diebus. ccclxv. & diei parte circiter quartā, quæ primum quadrienniū conficeret. Quare Agon & in elide Ioui olympio, & Romæ capitolino. v. quoque anno redeunte celebraretur: hoc tempus, ꝙ ad ſolis modo curſum, nec ad lunæ congruere uidebatur, duplicatum eſt: & Octoteris facta: quæ tunc enneateris uocitata: quia primus eius annus nono quoq; āno redibat. hūc circuitum uere annum magnum eſſe pleraq; Græcia exiſtimauit: ꝙ ex annis uertentibus ſolidus conſtaret: ut proprie in anno magno fieri par eſt. Nā dies ſunt ſolidi uno minus centū: anniq; uertentes ſolidi viij. octoterida uulgo creditum eſt, ab Eudoxo Gnidio inſtitutam. Sed hanc Leoſtratum Tenedium primum ferunt compoſuiſſe: & poſtea alij aliter, qui menſibus uarie intercalandis ſuas octoeteridas protulerūt, ut fecit Harpalus Nautelis, Mneſtratus. Item alij in quis Doxitheus cuius maxime Octoeteris Eudoxi inſcribitur. ob hoc multæ in Græcia religiones hoc interuallo temporis ſumma cerimonia coluntur. Delphis quoque ludi, qui uocantur Pithia, poſt annum octauum olim conficiebantur. Proxime eſt hanc magnitudinem, quæ uo-

citur, δωδεκαετηρὶς ex ãnis uertentibus. xiј. huic anno Chaldaico nomen eſt: quem Genethliaci non ad ſolis lunæq́; curſus, ſed ab obſeruationes alias habent accommodatum: ꝙ in eo dicunt tempeſtates, frugumq́; prouentus ac ſterilitates, item morbosq́; circũire. Præterea ſunt anni magni complures: ut Metonticus, quem Meton Athenienſis ex annis unũ de. xx. conſtituit: eoq́; δεκαεννεαετηρὶς appellatur: & intercalatur ſepties: in eoq́; anno ſunt dierum ſex millia, &. ccccxl. Eſt & Philolai Pythagorici annus ex annis. lix. in quo ſunt menſes intercalares. xx. & unus. Item Calippi ex annis. lxxyi. ita ut menſes duodetrignta intercalarentur. & Democriti ex annis. lxxxiј. cum intercalares ſint. xxyiiј. Sed & Hipparchi ex annis. cciiiј in quo intercalantur centies decies bis. Hæc annorũ magnitudo eo diſcrepat: ꝙ inter aſtrologos non conuenit. quãto uel ſol plusq̃. ccclxy. dies in anno conficiat, uel luna minus q̃. xxx. in menſe. Ad Aegyptiorum uero magnum annum luna non pertinet: quem Græci κυνικὸν latine canicularem uocamus. propterea ꝙ initium illius ſummitur cũ primo die eius menſis, quem uocant Aegyptiј θώθυοι caniculæ ſidus exoritur: nã eorum annus ciuilis ſolus habet dies. ccclxy. ſine ullo intercalari: itaq; quadriennium apud eos uno circiter die minus eſt q̃ naturale quadriennium. eo fit: ut anno. M. cccclxi. ad idem reuoluatur principiũ. hic annus etiam Heliacos à quibuſdam dicitur: & ab aliјs ἐνιαυτός. Eſt præterea annus, quẽ Ariſtoteles maximũ potiusq̃ magnum appellat: quem ſolis, & lunæ uagarumq́; quinq; ſtellarum orbes conficiunt. Cum ad idem ſignum ubi quondam ſimul fuerunt, unà referuntur:

cuius anni hyems ſumma eſt, κατακλυσμὸς, quã noſtrĩ diluuionẽ uocant. Aeſtas autem ἐκπύρωσις quod eſt mũdi incendium. nam in his alternis temporibus mundus tum exigneſcere, tum exaqueſcere uidetur. hũc Ariſtarchus putauit eſſe annorum uertentium duum millium. cccclxxxiiij. Aretes Dyrrachinus quinq; millium. d. lij. Heraclitus, et Linus. x. millium. dccc. diem. xiij. dcccclxxxiiij. Orpheus centum. xx. Caſſandrus tricies ſexies centum millium. Alij uero infinitum eſſe: nec in ſe unq̃ reuerti exiſtimauerunt. Sed horum omnium πεντετηρίδας maxime notandas tẽporibus Græci obſeruant, idest quaternorũ annorum circuitus: quos uocant olympiadas. & nunc apud eos ducenteſima quinquageſima quarta olympias numeratur: eiuſq; annus hic ſecũdus. Idem tempus anni magni Romanis fuit: quod luſtrum appellabant. Ita quidem à Seruio Tullo inſtitutum, ut quinto quoq; anno cenſu ciuium habito luſtrum conderetur. Sed non ita à poſteris ſeruatum. Nam cum inter primum à Seruio Rege conditum luſtrum, & id quod ab Imperatore Veſpaſiano. v. et Cæſare. iij. CONSS. factum eſt, anni interfuerint paulominus. dcl. luſtra tamen per ea tempora non plura q̃. lxxv. ſunt facta: & poſtea planè fieri deſierunt. Rurſus tamen annus idem magnus per Capitolinos Agonas ceptus eſt diligentius ſeruari. quorum Agonum primus à Domitiano inſtitutus fuit die duodecimo eius, & Sergij Cornelij Dolobellæ conſulatu. Itaq; hoc nunc anno qui celebratus eſt, Agon unus de quadraginta numeratur: quod ad annos pertinet magnos in præſentia ſatis dictum eſt. Nunc de annis uertentibus dicendi locus uidetur.

13

De annis uertentibus.

Annus uertens eſt natura dum ſol percurrens xij. ſigna eodem, unde profectus eſt redit. Hoc tempus quot dierum eſſet ad certum, nondũ Aſtrologi reperire potuerunt. Philolaus annum naturalem dies habere prodidit. ccclxiiij. & dimidiatum. Aphrodius. ccc. ſexagintaquinq;, & partem dierum octauam. Callippus autem. ccclxv & Ariſtarchus Samius tantundẽ, & præterea diei partem. Marcus. dcxxij. Supermeton uero. ccclxv. & dierum quinq;. unde. xx. partem. Venopides. ccclxv. & dierum duorum, et. xx. partem, unde ſexageſimam. Arpalus autem. ccclxv. et horas æquinoctiales. xiij. At noſter Ennius. ccclxvi. Pleriq; præterea incomprehenſibilem quidem & innumerabilem eſſe exiſtimauerunt: ſed pro uero quod proximum putabant, amplexi ſunt dies ſcilicet. ccclxv. Igitur cum tanta inter uiros doctiſſimos fuerit diſſenſio, quid mirum ſi anni ciuiles, quus diuerſæ ciuitates rudes etiam tum ſibi quæq; ſtatuebant: & tam inter ſe diſcrepent, q̃ cum illo naturali non congruant. Et in Aegypto quidem antiquiſſimum ferunt annum bimeſtrem fuiſſe. Poſt deinde à Piſone rege quadrimeſtrem factũ: nouiſſime annum ad. xiij. menſes, & dies quinq; produxiſſe. Item in Achaia Arcades Trimeſtrem annum primum habuiſſe dicuntur, & ob id Proſelena appellant: id ut quidam putant, quod ante ſint nati, q̃ lunæ aſtrũ cœlo eſſet. ſed ꝙ prius habuerint annum is in Græcia ad lunæ curſum conſtitueretur. Sunt qui tradunt hunc Trimeſtrem Horo inſtituiſſe, eoq; uer, æſtatem, autumnũ hyemem ὥρας, & annum dici: et Græcos annales ὥρας.

Eorum ſcriptores horographos. Itaq; quatuor annorũ circuitu in modum penteteris annum magnũ dicebãt. Cares autem, & Acarnanes Semeſtrem habuerunt annos inter ſe diſſimiles: quibus alternis dies augeſcerent, aut ſeneſcerent: eosq; cunctos ueluti trieterida annum magnum, ſed ut hos annos omittam, caligine iam profundæ uetuſtatis obductos: in his quoq; qui ſunt recentiores memoria, & ad curſum lunæ uel ſolis inſtituti, quãta ſit uarietas, facile eſt cognoſcere: ſiqs uel in unius Italiæ gentibus ne dicam peregrinis uelit inquirere. Nam ut alium Ferentini, alium Lauinij, item Albani, uel Romani habuerunt annum: ita & aliæ gentes. omnibus tamen fuit propoſitum ſuos ciuiles annos uarie intercalandis menſibus ab unum uerum illum naturalem'q; corrigere: de quibus omnibus diſſerere, quoniam longum ẽ, ad Romanorum annum tranſibimus.

De annis Romanis.

Annum uertentem Romæ Licinius quidem Macer, & poſtea Feneſtella ſtatim ab initio. xxij. menſium ſcripſerunt, ſed magis Iunio Gracco. & Fuluio, & Varroni, & Suetonio, alijs'q; credendum eſt: qui. x. menſium putauerunt fuiſſe: ut tunc Albanis erat: orti unde Romani in. x. mẽſes dies. ccc. in hoc modo habebãt. Martius. xxxi. Aprilis. xxx. Maius. xxxi. Iunius xxx. Quintilis. xxxi. Sextilis, et September trĩcenos. October. xxxi. Nouẽber, et December. xxx. quorum quatuor maiores pleni: cæteri ſex caui uocabantur. poſtea ſiue à Numa, ut ait Fuluius, ſiue ut Iunius à Tarquinio. xij. facti ſunt menſes: & dies. ccclxv. q̃uis luna xij ſuis menſibus. cccliiij. dies uidebatur explere. Sed

ut dies unus abundaret: aut per imprudentiam accidit: aut ꝙ magis credo ea ſuperſtitione qua impar numerus plenus, & magis fauſtus habebatur. Certe *ad annum priorem unus & quinquaginta dies acceſſerunt: qui quia menſes duos non implerent, ſex his cauis menſibus ſunt ſinguli detracti: & ad eos additi: factiq; dies lvij: & ex his duos menſes* Ianuarius *undetriginta dierum.* Februarius *duo de.xxx.* Atq; *omnes menſes pleni & impari dierum numero eſſe cæperunt excepto* Februario, *qui ſolus cauus, & ob hoc cæteris infauſtior eſt habitus.* Deniq; *cum intercalarium menſem uigeſimum ſecundum, uel uigeſimum tertium dierum alternis annis addi placuiſſet: ut ciuilis annus ad naturalem exæquetur in menſe potiſſimo* Februario *inter terminalia, & regifugium intercallatum eſt.* Id'q; *diu factum priusꝙ ſentiretur annos ciuiles aliquanto naturalibus eſſe maiores: quod delictum, ut corrigeretur,* Pontificibus *datū eſt negocium: eorum'q; arbitrio intercallandi ratio permiſſa.* Sed *horum pleriq; ob odium, uel quo quis magiſtratu citius abiret, diutius'q; fungeretur, aut publica redemptores anni magnitudine in lucro, damno'ue eſſent: plus minus'ue ex libidine intercalandi rem ſibi ad corrigendum mandatam uitioſe deprauarunt: adeo aberratum eſt, ut.* C. Cæſar *Pontifex* Maximus *ſuo.iij.* & M, Emilij Lepidi CONSS. *quo retro delictū corrigeret, duos menſes intercalares dierum.lxiiij.in menſem* Nouembrem, & Decembrem *interponeret: cum iam menſe* Februario *dies.iij. & .xx. intercalaſſet, faceret'q; eum annum dierum.ccccxlv.ſimul prouidens in futurū ne iterum erraretur.* Nam *intercalario menſe ſublato, an-*

nũ ciuilẽ ad ſolis curſum formauit. Itaq; diebus.ccclv. addidit.x.quos per ſeptem menſes qui dies unde tricẽ nos habebant, ita diſtribuit, ut Ianuario, & Sextili, et Decembri bini accederent, cæteris ſinguli: eosq́; dies ex tremis partibus menſium appoſuit: ſcilicet regiones ſui cuiuſq; menſis à loco ſummo uerterentur. Quapropter nunc cũ in ſeptem menſibus dies ſinguli, et triceni ſint, quatuor tamen illi ita primitus inſtituti eò dinoſcuntur: ꝙ nonas habent ſeptimanas. cæteri tres omnes reliqui quintanas. Præterea pro quadrante diei, qui annũ uerum ſuppleturus uidebatur, inſtituit ut peracto quadriennij circuitu, dies unus, ubi menſis quõdam ſolebat poſt terminalia intercalaretur: quod nunc biſſextum uocatur. Ex hoc anno ita à Iulio Cæſare ordinato, cæteri ad noſtram memoriam Iuliani appellãtur: eiq́; conſurgunt ex iiij. Cæſaris CONSS. qui etiã ſi nõ optimi ſoli, tamen ad annum naturæ aptati ſunt. Nam & priores alij etiam qui decem menſes fuerunt, nec Romæ modo, uel per Italiam, ſed & apud gentes omnes q̃tum ijdem poſtea fuere correcti. Itaq; cum de aliquo annorum numero hic dicatur: non alios par erit, q̃ naturales accipere: & ſi origo mundi in hominum notitiã ueniſſet. Inde exordium ſumeremus. Nunc uero id interuallum tẽporis tractabo: quod ἱστορικὸν Varro appellat. hic. n. tria diſcrimina temporum eſſe tradit. Primum ab hominum principio ad Cathacliſmum priorem: ſecundũ ad Olympiadem primam: quod quia in eo multa fabuloſa referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à prima olympiade ad nos, quod dicitur ἱστορικὸν: quia res eo geſtæ ueris hiſtorijs continentur. Primum tempus ſi-

ue habuit initium, ſeu ſemper fuit, certe quot annorum ſit non poteſt comprehendi: ſecundum non planè quidē ſcitur: ſed tamen ad mille circiter & .dc. annos eſſe creditur à priore ſcilicet Cataclyſmo: quē dicunt Aegyptij ad Inachi regnum annis circiter .cccc. hinc ad Olympiadem primam pauloplus .cccc. quos ſolos q̄uis Mythici temporis poſtremos non quia à memoria ſcriptorum proximos quidam certius diffinire uoluere: et quod Soſibius ſcripſit eſſe .ccclxxxxv. Erathoſthenes autem .vij. & .cccc. Timæus .cccexvij. Orethes .clxiiij. Et præterea multi diuerſæ, quorum etiam ipſa diſſenſio incertum eſſe declarat. De tertio autem tempore fuit aliqua inter authores diſſenſio in ſex ſeptem'ue tantummodo annis uerſata. Sed hoc quodcunq; Caliginis Varro diſcuſſit; et pro cætera ſua ſagacitate, nunc diuerſarum ciuitatum conferens tempora, nunc defectus eorumq; interualla, retro dinumerans eruit uerum, lucemq; oſtendit: per quā numerus certus non annorum modo, ſed & dierum perſpici poſſit. ſecundum quam rationem niſi fallor, hic annus, cuius uelut index, & titulus quidā eſt, ut pij Vulpij, & Pontiani conſulatus, ab Olympiade prima .M.ē & .xiiij. ex diebus dūtaxat æſtiuis: quibus Agon Olympiacus celebratur. à Roma autē condita .dcccclxxxxi. & quidem ex palilibus: unde urbis anni numerantur. Eorū uero annorū quibus Iulianis nomen ē .cclxxxiij. ſed ex die .kal. Ianua. unde Iulius Cæſar anni à ſe conſtituti fecit principium. At eorum qui uocantur anni Auguſtani .cclxv. perinde .kal. Ianua. q̄uis & ante diē xvi. kal. Februa. Iul. Cæſar diui filius Imperator Auguſtus, ſentētia Numatij Planci à Senatu, cæteriſq; ciuibus

appellatus eſt: ſe ſeptimum, & .M. Vipſano Agrippa CONSS. ſed Aegyptij ꝙ biennio ante in poteſtatem, ditionemq́; Po. Ro. uenerunt, hn̄t Auguſtorū annum .cclxyiij. nam ut à noſtris, ita ab Aegyptijs quidam anni in literas relati ſunt, ut quos Nabonagarij nominant: ꝙ à primo Imperij eius anno conſurgūt, quorū hic .dcccclxxxyi. eſt. Item Philippi, qui ab exceſſu Alexādri Magni numerantur: & adhuc uſq; perducti annos. dlxij. conſumant. Sed horum initia ſemper à die primo menſis eius ſummūtur: cui apud Aegyptos nomē eſt Thoth. quoq; hic Imperator Cæſ. anno fuit ante diem .yij. Kal. Iul. ꝑ eum ab hinc annos centum Vlpio, & Brutio præſente Romæ CONSS. Iidem dies fuerunt ante diem .xij. Kal. Augu. quo tempore ſolet canicula in Aegypto facere exortum. Quare ſcire etiam licet anni illius magni, qui ut ſupra dictum eſt ſolaris, & canicularis, & trieteris uocatur. Nunc agi uertentem annum centeſimum. Initia autem iſtorum annorum propterea notaui: ne quis eos aut ex Kal. Ianua. aut ex aliquo tempore ſimili putaret incipere, cum his conditorum uoluntates, quæ nō minus diuerſæ ſint, q̄ opiniones philoſophorū. Iccirco alijs à nouo ſole, ideſt à brumali, ab æſtiuo ſolſtitio pleriſq; ab æquinoctio uerno, partim ab autumnali æquinoctio, quibuſdam ab ortu Vergiliarum, nonnullis ab earum occaſu, multis à canis exortu incipere annus naturalis uidetur.

De menſibus.

m Enſium duo genera, nam alij ſunt naturales, alij ciuiles. naturalium ſpecies duæ, ꝙ partim ſolis, partim lunæ eſſe dn̄r. Scd̄m ſolē fit menſis, dum ſol unūquodq; in zodiaco orbe ſignū ꝑcurrit.

Lunaris eſt autem temporis quoddam ſpacium à noua luna: ciuiles menſes ſunt numeri quidam dierum, quos unaquæq; ciuitas ſuo inſtituto obſeruat: ut nunc Roma à kal. in kal. naturales, & antiquiores, & omnium gentium communes ſunt. Ciuiles & poſterius inſtituti ad unam quanq; pertinent ciuitatem: qui ſunt cœleſtes ſeu ſolis, ſeu lunæ. nec peræq; inter ſe pares ſunt: nec dies habent totos. Quippe ſol in Aquario moratur circiter. unde. xxx. in Piſcæ ferè. xxx. in Ariete unum, &. xxx. in Geminis propè. xxxij. & ſic in cæteris inæquabiliter: ſed uſq; adeo nõ totos dies in ſingulis: ut annum ſuũ .i. dies. ccclxv. & portionem neſcio quam adhuc Aſtrologis inexploratum in. xij. ſuos diuidat menſes. Luna autem ſingulos ſuos menſes conficit diebus, unde trigīta circiter, & dimidiato. Sed & hos inter ſe diſpares, alios longiores, alios breuiores. At ciuitatum menſes uel magis numero dierũ inter ſe diſcrepant: ſed dies ubiq; habent totos: apud Albanos Martius ẽ. vi. et. xxx. Maius. xij. Sextilis duode. xxx. September. xvi. Thuſculanorũ Quintilisq; dies habet trigīta ſex. October triginta duos. idẽ October apud Aricinos trigīta nouẽ. minime uidentur erraſſe, qui ad lunæ curſum menſes ciuiles accommodarunt: ut in Græcia pleraq; apud quos alterni menſes ad. xxx. dies ſunt facti: maiores quoq; noſtri idem ſunt æmulati: cum annum dierum. ccclxv. haberent. Sed diuus Iulius cum uideret hac ratione, nec ad lunam menſes, ut oportebat, neq; annum ad ſolem cõuenire: maluit annum corrigere. Et ſic etiam menſes, uel cum ueris illis ſolaribus, etſi non ſinguli, tamen uniuerſi ad anni finem neceſſario concurrent. nomina decem menſibus

cem menſibus antiquis Romulum *fecíſſe,*Fuluius *&* Iulius *authores ſunt: & quidem duos primos à parẽtibus ſuis noiaſſe* Martiũ *à* Marte *patre,*Aprilẽ *ab* Aphrodite Venere*:unde maiores eius oriundi dicebantur:proximos duos à populo,*Maium *à maioribus natu,*Iunium *à iunioribus.cæteros ab ordine quo ſinguli erant.*Quintilem *uſq; ad* Decembrem *perinde à numero.*Varro *autem* Romanos *à* Latinis *nomina menſium accepiſſe arbitratur,authores eorũ antiquiores fuiſſe,quã urbem,ſatis ἀρχῇ docet.*Itaq; Martiũ *menſem à* Marte *quidẽ nominatum credit,non quia* Romuli *fuerit pater, ſed ꝙ gens latina bellicoſa.*Aprilem *autem non ab* Aphrodite*,ſed ab aperiendo:ꝙ tunc ferè cuncta gignantur, & naſcendi clauſtra aperiat natura.* Maium *uero non à maioribus,ſed à maia nomen accepiſſe:ꝙ eo menſe tum* Romæ*:ꝗ antea in latio res diuina* Maiæ *fit,&* Mercurio*.*Iunium *quoq; à* Iunone *potiusꝗ* Iunioribus*: ꝙ illo menſe maximi* Iunoni *habentur honores.* Quintilem *ꝙ loco apud latinos fuerit quinto'item ſextilem ac deinceps ad* Decembrem *numeris appellatos:cæterum* Ianua*.&* Februa*.poſtea quidem additos, ſed nominibus iã ex latio ſumptis:*Ianu*.À* Iano*,cui attributus,nomẽ traxiſſe.*Febru*.à* Februo*.*Eſt *februm quicquid expiat, purgatq;:et februamenta purgamenta.*Itẽ *februare purgare, & purum facere.*Februm *autem non idem uſque quaq; dicitur.nam aliter in alijs ſacris februatur, hoc ẽ purgatur.*In *hoc autem menſe* Lupercalibus *cum* Roma *luſtratur,ſalem calidum ferunt:quod februm appellãt.*

Cenſor. Q

Vnde dies Lupercalium proprie februatus, et ab eo porrò menſis Februarius uocitatus. Ex his .xij. mēſibus, duorū tantum noīa mutata: nam Quintilis Iulius cognominatus ē .C. Cæſare .v. et .M. Antonio CONSS. *anno Iuliano .ij. Qui aūt ſextilis fuerat .C. Marco Cenſorino C. Aſſinio Gallo* CONSS. *in Auguſti honorē dictus eſt Auguſtus. anno Auguſto .xx. quæ nomina etiam nunc ad hanc permanent memoriam. Poſtea uero multi principes nomina quædam menſium mutauere, ſuis nuncupā do nominibus: quod aut ipſi poſtmodum mutauerunt: aut poſt obitum eorum, illa nomina priſtina ſuis reddita menſibus.*

De diebus.

ſ *Vpereſt pauca de die dicere: qui ut menſis, aut annus partim ciuilis eſt. Naturalis dies tempus ab exoriente ſole ad ſolis occaſum: cuius contrarium eſt tempus: nox ab occaſu ſolis ad ortum. Ciuilis autem dies uocatur tempus, quod fit uno cœli circumactu: quo dies uerus, & nox continetur. ut cum dicimus aliquem dies triginta tantum uixiſſe: relinquitur .n. etiam noctes intelligere. Huiſmodi dies ab aſtrologis, & ciuitatibus quattuor modis diffinitur. Babylonij quidem à ſolis exortu ad exortum eiuſdem ſtatuerunt. At in umbria pleriq; à meridie ad meridiem. Atheni. autem ab occaſu ſolis ad occaſum. Cæterum Roma à media nocte ad mediam noctem diem eſſe exiſtimauerunt. in-*

ditio ſunt ſacra pub. & auſpicia etiam magiſtratuum:
quorum ſi quid ante medium noctis eſt actum, diei, qui
præterijt, adſcribitur. Si quid autem poſt mediam no-
ctem & ante lucem factum eſt, eo die geſtum dicetur: q̃
eam ſequitur noctem. In his horis quattuor & uiginti
qui naſcuntur eundem diem habent natalem. In horas
xij. diuiſum eſſe diem, noctemq; in totidem uulgo notũ
eſt. Sed hoc credo Romæ poſt reperta ſolaria obſerua-
tum. quorum antiquiſſimum quod fuerit inuentu diffi-
cile eſt. Alij.n. apud ædem Quirini primum ſtatutum
dicunt. Alij in capitolio: nonnulli ad ædẽ Dianæ in A-
uentino. Illud ſatis conſtat nullum in foro prius fuiſſe: q̃
id quod M. V. ex Sicilia aduectum ad roſtra in colũ-
na poſuit. quod cum à climate Siciliæ deſcriptum ad ho-
ras Romæ non conueniret. L. Philippus Cenſor aliud
iuxta conſtituit: deinde aliquanto poſt. P. Cornelius Na-
ſica cenſor ex aqua fecit horarium: quod & ipſum ex
conſuetudine noſcendi à ſole horas, horarium cœptum
uocari. Horarium nomen non minus annos. ccc. Romæ
ignoratum eſſe credibile eſt. Nam. xij. tabulis nuſquam
nominatas horas inuenies: ut in alijs poſtea legimus.
ſed ante meridiem, eo uidelicet quod partes diei bifariã
tum diuiſi meridies diſcernebat. alij die quadripartito,
ſed & noctem ſimiliter diuidebant. Id ſimilitudo teſta
tur militaris ubi dicitur uigilia prima. Item ſecunda,
& tertia, & quarta. Sunt etiam plura noctis, & diei
tempora ſubnotata, proprijsq; diſcreta nominibus: quæ
apud ueteres poetas paſſim ſcripta inueniuntur. ea o-

mnia ordine ſuo exponam. Incipio à nocte media quod tempus principium & poſtremum eſt diei Romani. tempus quod huic proximum eſt, uocatur, de media nocte. Sequitur Gallicinium: cum galli canere incipiunt: deinde Conticinium cum conticuere: tunc ante lucem & ſic Diluculum uocatur mane cum lux uidetur. ſol poſt hoc ad meridiem: tunc meridies quod eſt meridiei nomen. Inde de meridie. hinc ſuprema, q̃uis plurimi ſupremam poſt occaſum ſolis eſſe exiſtimant: quia eſt in. xij. tabulis ſcri-
» ptum ſic: ſolis occaſus. ſuprema tempeſtas eſto. ſed poſtea. M. Plectorius tribunus plebiſcitum tulit in quo
» ſcriptum eſt. Prætor Vrbanus qui nunc eſt: quiq; poſt
» hac fuerit, duos lictores apud ſe habeto. Iiſq; ſupremã
» ad ſolem occaſum ius inter ciues dicito. Poſt ſupremam dicitur ueſper: ante ortum ſcilicet eius ſtellæ, quã Plautus Veſperuginem: Ennius ueſperum: Virgilius heſperõ appellant. Inde porrò crepuſculum ſic fortaſſe appellatum, ꝙ res incertæ creperæ dicuntur. Idq; tempus noctis ſit, an diei incertum eſt. Poſt id ſequitur tempus q̃d dicimus luminibus accenſis: antiqui prima face dicebãt. Deinde concubium cum itum eſt cubitum: exinde intẽpeſta, ideſt multa nox, quia nihil agi tempeſtiuum tunc cum ad mediam noctem dicitur: & ſic media nox.

De naturali inſtitutione.

Nitia rerum eadem elementa, et principia dicuntur. ea ſtoici credunt tenorem, atq; mate-

riam. Tenorem, qui rareſcente materia, à medio tendat ad ſummum : eadem concreſcente rurſus à ſummo referatur ad medium. Thales Mileſius aquã principium omnium rerum dixit. Et aliaſq; opiniones ſupra retuli. Stoicorum opinio probanda, qui cum arte compoſitum mundi opus conſiderarent, introduxerunt naturam prouidam, ac ſapientem, quam ordo impermutabilis oſtenderet, induſtria factum prænũciauerunt: ſiue perpetuus, ſiue longæuus eſt mundus : & in flammas abit: & uiciſſim ex flammis renouatur, ac reſtituitur durantibus tamen principijs: nec recidere ad nihil uideri poteſt: quod in ſe deficit, in ſe regignitur. Et conſtat quidem quattuor elementis terra, aqua, igne, aëre: cuius principalem ſolem quidam putant, ut Cleantes, ut Chryſippus æthera, cuius motu perenni ſubiecta tenentur, et adminiſtrantur: & ipſe quidẽ æther nihil patitur, aera ſupra, infra aquam, aer ſupra aquam, infra terrã. Terra ex omnium permixtione progignit, & temperãtia fouetur: intemperantia læditur. Inuicem porrò elementa ſuccedere: & interitu ſingulorum fieri ſempiterna manifeſtum eſt.

17 De cœli poſitione.

Cœlum circuſculis quinq; diſtinguitur: quorum duo extremi, maxime frigidi, auſtralis humillimus, & Aquilonius excelſiſſimus : his utrinq; proximi duo paralellæ uocantur, ut ita dixerim

æquæ diſtãtes. ijdem Tropici, ijdem Solſticiales: alter Hibernus, per quem ſol tranſmittens octauam partem Capricorni ſolſticium hibernum facit. alter æſtiuus, per quẽ ſol octauam partem Cancri trãſcurrens, ſolſticium æſtiuum facit. Medius ẽ æquinoctialis, qui octaua parte Arietis æquinoctiũ uernum, octaua Libræ autumnale cõſtituit. ut circuli in cœlo, ita in terra zonæ uocãtur. Inhabitabilis infra frigidus circulus ob rigorem, quo ab alijs longiſſime ſol abeſt. Item in radios æquinoctiales, quod ſub uertice ſolis eſt, ſub quo quidam habitare putantur, & Aethiopiæ maximã partem. Item plurimas inſulas maris Rubri, aliosq; uertices, eminentiasq; terrarum noſtris ampliores ſub Tropicis habitare nihil dubium eſt. Noſter ſolſticialis æſtiuus eſt excelſus, atq; arduus. diuiſi à nobis circulo æquinoctiali, ἀντίχθονες nominantur. uidentur humiles, atq; depreſſi quibusq; antipodes. quod ut poſſe uideatur, efficiunt flexus, obliquitatesq; terrarum, ἀντίχθονες ijdem & ἀντίσοιχοι nominantur: incipit ſignifer non ab extremo circulo, nec ad extremũ protenditur: ſed ab initio Tropico auſtrali, brumaliq; eodem per æquinoctialem ab ſummum ſolſticialem, eundemq; æſtiualem per medium longitudinis, latitudinisq; porrectus obliquum. circuli ſigniferi partes. ccclx. ſigna duodecim, partus ſingula tricenarum: quorum quædam minora, quædam ampliora, et poplo anaphora dicunt. ſed compenſatio quinq; partes creditur applicare, ut ſint omnes ſigniferi partes. ccclxv. Horum incipientia ab Ariete altera ſunt: et maſculinis, fœ-

mininis, maſculorum naturalibus, alia fœminarum cõuenie͞tia. Item quantum eorum quoq; aut Tropicum, aut ſolidum, aut deforme: Incipiet dinumeratio ab Ariete qđ ſignum Tropicum ẽ. Tropicorum duo ſunt æquinoctialia Aries, &

Non pauca deſunt.

De ſtellis, & planetis.

Stellarum aliæ cum cœlo feruntur: ideo quia non excedunt ſuos locos fixæ no͞iantur. Aliæ cõra cœlũ, et in ortu cœli eunt: ſed mundi cęleritate uictæ occidere uidentur cum eo q̃uis curſum ſuũ peragant. Sol maximum ſydus ætheris medij lumine igneſcit ſingulis diebus, & noctes peragit ſingulas partes ſigniferum peruadit annum. luna à ſole flamınatur ambit circuitu breuiſſimo terram xxx. diebus, adeo uicina uertici terræ, iunctáq; ut in umbram eius incidere ſoleat, & uideri deficere. Eadem cum ſubijt ſolem, & ſubſtitit, radijs facit obſcuritatem, quæ defectio ſolis uidetur. Interim tamen citua paucioribus q̃. xxx. diebus, & circulum ſuum tranſit. Saturni ſtella per maximũ ambitum fertur. Ideo tricenis menſibus ſingulis ſignis reſtitit per. xxx. annos ſigniferum pertranſit frigida, & ſterilis infœcunda terris naſcentibus, non ſalutaris facit aduerſa, diurna, nec ſubita. Iouis ſtella in ſingulis ſignis anno manet. ſigniferum. xij. annis euadit ſalutaris & temperata, & uniuerſis euntibus proſpera. Martis

ſtella non eodem ſpatio ſignis ſingulis hæret, Sed ſignĩ ferum annis ferè nouẽ peruagatur, ignea intemperãs, & in aduerſis & in mortalibus ſubita: uel repentinis morbis uel ferro perimit. ſtella Mercurij & Veneris ſolem ſequũtur, eademq; ſpatia cuſtodiunt. Mercurij ſtella fit ſimilis illi: quam uidet Veneris, genitalis & roſida, & proſpera & ſalutaris. Luna Globum ſuum creditur habere: ſed ignem à ſole concipere: & quantum percutitur ardeſcere: quantum igitur à ſole diſcedit, augetur, quum uero contra ſtetit toto feritur aduerſo, & uelut ſpeculum non uerum, ſed imaginem reddit. hac creſcente uniuerſa gignentia pubeſcunt, tenuente tenuantur: humor etiam ſpiritus omnis augeſcit, tumeſcit oceanus. Deinde quum ipſius fulgore conſidit. Diuerſi ergò cœli ut uagantium ſtellarum concurſu, quod temperatur utrinq; deteritur, & infra fluit. Id excipit luna & ſoli tradit, quo & animalia uigeſcunt, & humus quodã modo animatur, genitali calore (ut ita dixerim) uiuo plurimũ in originibus ualent, quæ in ortu ſuo languẽt in occaſu ortũ facit ſtella: quã ſol præterit: deinde ſtationẽ matutinã quũ à quinto loco ſolis ſteterit, in eodẽ manet ſigno, donec ab eodem ſole moueatur: quæ contraria eſt ſoli, mane occidit: oritur ſimul nocte: et uocatur ἀκρόνυχος ortus. Deinde rurſus alterno latere à quinto ſigno deprehenſa, poſt meridianam ſtationem facit: donec ingreſſo ſole idem ſignum ſub radijs eius deliteſcat, & in totum occidat: aſpiciant inter ſe ſtellæ ex quinto ſigno, qđ dicitur τρίγωνον, et habet maximam conſenſionem. Itẽ

à quarto quod dicitur τετράγωνον, & κέντρον uocatur, et in alterutrum maximum præſtat effectum. Item ex contrario quod ēſt ſeptimum ſignum, & diametron uocatur, eſtq́; maxime aduerſum. Cætera diſſident uel lẽuiter aſpiciunt: ut tertium quodq; dicitur ἑξάγωνον. Signa tropica peregrinationibus præſunt: & omnino mobilibus, & in conſilijs ſubinde uariant, atq; permutant. Biformi geminatione rerum omnium repetitione ſignificant: & interim dilatione ſolida uehementer, et inſtanter efficiunt: & ad exitum uel proſpera uel aduerſa pducunt: ſicut aſpiciuntur à ſtellis, uel fauentibus, uel repugnantibus. Multũ tamen refert cuius quæq; ſtellæ domus aliena, an ipſius ſit. Domus ſolis Leo. Lunæ Cancer. Mercurij Virgo, & Gemini. Veneris Libra, et Taurus. Martis Scorpio, & Aries. Iouis Sagittarius, & Piſces. Saturni Capricornus, & Aquarius. Nocturnis originibus fauent Luna, Mars, Venus. plus die proſunt Sol Saturnus, Iuppiter. Mercurius uarie, & quodammodo cõſenſit, ut uiſus eſt.

De terra.

t Erra media oı̃um rerũ ẽ, forma globoſa, aq̃s cingitur: in aëre prominet: excipit cœlum: à quo omni uel tpe q̃tũ afficitur: ita q̃cunq; ſuſtinet afficit, & mouet. Poterat finem liber plenus omnibus neceſſarijs iam uideri conſequutus. Sed cum & mũdi dimenſiones, & plurima præterea in uniuerſis re-

bus ratio Geometricæ impleuerit: pauca de numeris, mẽſuriſq́; dicemus.

De Geometria.

21 Geometria eſt ſcientia digerendi figuras, numeroſe metiendi cum ſuis reſolutionibus. Numerus eſt congregatio ſingulorum finita ſemper, & infinita natura deformis. Nota eſt cuius pars nulla eſt, linea longitudo ſine latitudine. Lineæ autem finis, notæ. Recta linea eſt, quæ ſuper ſe poſitis notis æquabiliter poſita, & ſummiſſa eſt: quod longitudinem tantum habet. Sũmitatis finis, lineæ ſuper plana, quæ dicitur ἐπίπεδος. Summitas ẽ quæ ſuper ſe poſitis rectis lineis æquabiliter poſita eſt. Planus angulus eſt in planitie duarum linearum non è regione poſitarum ad unum ſignum contingens curuatio. hæ lineæ, quæ angulum cõtinent, cum rectæ ſint, is angulus rectis lineis contineri dicitur. ſi recta linea ſupra rectam lineam ſtans, continuos angulos inter ſe pares facit: tum utrq́; ex paribus angulis rectus dicitur: & ea linea Græce κάθετος, latine normalis dicitur. rectus angulus eſt modicus, & ſibi congruens. hebes maior recto, acutus minor.

De figuris.

Figura eſt quæ aliquo fine, aut aliquibus finibus continetur. Circulus eſt figura plana una

linea comprehenſa, intra quem mediæ omnes lineæ inter ſe pares ſint. Centron eſt nota circuli medij. Diametrus eſt recta linea per Centron immiſſa, & in utrãq; partem ſecans circulum, hemicyclus eſt circuli dimidium. Εὐθύγραμμοι formæ ſunt, quæ rectis lineis continentur, Trigonum, Trilaterũ, Tetragonum, quod quattuor multilaterum, quod pluribus. Triãgulum æquilaterũ, quod paribus trinis lateribus. Iſoſceles, quod duo tantum latera paria habet. Scalenon, quod tria latera inæqualia habet. Orthogonium quod habet omnes rectos angulos. ambligonium, quod habet eundẽ angulum hebetem. Oxygonium quod habet omnes tres acutos angulos. Quadrilaterũ formarum quadratum eſt, quod omnia quattuor latera habet angulos rectos. Heteromeces, quod neq; angulos, nec latera paria habet: nec angulos rectos ſimiles ſcutellæ: cuius contraria latera & contrarij anguli inter ſe pares ſunt. Sed quadrĩlaterũ omne quod rectis angulis eſt trapezia. Cætera nominantur, paralellæ lineæ: quæ in eadem planitie poſitæ, nunquam inter ſe contingunt.

De poſtulatis.

Poſtulata Geometrarum ſunt quinq;: ut liceat ab omni ſigno ad omne rectam lineam ducere: & omnem finitam rectam lineam è regione eijcere: & omni modo ſigno ex interuallo circulum ſcribere: & omnes rectos angulos minores duos re-

ctis pares eſſe: & ſi linea recta linea immiſſa interiores angulos minores duos rectis pares fecerit: eiectas lineas concurrere: Si paribus paria adiecta fuerunt omnia paria erunt. et ſi paribus paria dempta reliqua erunt paria: & quæ eiſdem paria ſunt: & inter ſe paria ſunt.

De muſicæ.

PRior eſt muſicæ inuentione metricæ. Cum ſint enim antiquiſſimi poetarum Homerus, Heſiodus, Piſander: hos ſecuti elegiarij Callimachus, Mimmermus, Euhemerus: mox Archilocus & ſimonides trimetrum iambicum choricum, cathalecticū, tetrametron compoſuere: Archilochus etiam Comatæ uerſibus applicando uariauit. Eupolis per plurimas ſpecies ſecuit. Alcmam numeros etiam minuit in carmen: hinc poeticæ melicæ ἀτελὴς. Illa etiam argua minutiores edidit numeros. Quæ ſpecies cum iam diſpliceret: & integra breuior diceretur, magnitudine Pindari aſſerta eſt: qui etiam libros innumeris modis edidit. Hos ſecuti muſici Timotheus, & Pondos: & Hypericles, & Follis, & clariſſimus tum peritia tum eloquentia Ariſtoxenus modulati protinus cantus: nec tamen enim nō putes antiquiores cantus eſſe numeris: Sed ruſticos, & inconditos poſt quos poeticæ ualuit, ueluti legitima muſicæ licentior magiſq́; modulata.

De rhythmo.

r Hythmus creditur dictus à rhythmonio Orphei filio & Idmoneæ nymphæ maricæ: ut tradit Niceratus libro quem compoſuit de muſico fratre rhythmonij: tradit hymenæ, Varrithonis autem & cloridis Thireſiæ filiæ Pendemenum & peridemen: qui primus cecinerit res geſtas eorum muſicis cãtibus. Muſica eſt peritia faciendorum: & canendorum modorum: eius partes harmonica, rhythmica, cruſmatica. Cruſmata pulſus decori ſiue carminis uocantur. Harmonica eſt conſonantia organica: ῥυθμὸς Græce modus dicitur latine. Nominatur uerſus ab eo ꝙ fluat: ſéqꝫ ipſe circumeat. Modus autem eſt lex quædam & ordo uocalium internallum & differentia uelut Ariſtoxenus diffinit: non utrunqꝫ compoſitum uocalium temporum interuallũ. Carmen eſt modus uocibus iunctus: cuius diſcrimina cantus, modus, motus. Tempus eſt ſyllabæ ſpacium: huius elementum. Breuis ſyllabæ diuiſio, breuis alia longa, alia & neutris ratio eſt.

De modulatione.

m Odulatio eſt modorũ prudens diſpoſitio, eius tres ſpecies τόνος, χρῶμα, ἁρμονία, ſpecies carminum. xiij. Ex quibus primum ſunt, Dorium, Phrygium, Lydium: his acceſſerunt grauiſſimum Hyppodorium. Mox duo hyppophrygij grauior, & acu

tior. deinde Dorius medius. tum Phrygius grauis, & alter excelſus. totidem Lydij grauis, & acutus. tum Mixolydij pari diuerſitate. Poſtremus Hypermixolydius acutiſſimus. Organum quōdam habuit tres intentiones, grauem, mediam, & acutam. Inde muſæ quoq; tres olim æſtimatæ, hyppate, meſe, nete. Nūc in ampliore numero ſoni conſiderantur, ut ſit προσλαμβανόμενος ὑπάτη. ὑπατ:ν. Deinde παρυπάτη ὕπατον. Deinde λυχανὸς ὕπατον. Deinde ὑπάτη. Deinde ὑπάτης μέσον. Deinde

παραμέση διεζευγμένον, παρανήτη διεζευμένον τρίτη ὑπερβόλεον: quas animaduertiſſe cum reſonantia ſuauitatis in arcu ſororis Apollinem tradunt: & intendiſſe potius Dytarantium notaſſe ꝙ aſtrictoria fila neruorum in acumen excitarētur, grauibus reſponderent remiſſa. inde feciſſe tres primos de quibus ſupradictum eſt. hanc excepiſſe intentionem linon: quem quidam Apollinis filium tradunt, & nymphæ parameſæ chryſthenidi reliquiſſe: ab ea adiūctum modum, qui συνημμένος dicitur. hunc numerum auxiſſe Therpādrum adiectione διεζευγμένου, qui primus à grauibus in acumen auertit. Deinde Thimotheus addidit duos parameſon, & hyperboleon. Initium modi dicitur dieſis: dimidium ſemitonium: totum tonos. Toni duo, & dimidius διὰ τεσσάρων nominatur. Tres & dimidius διὰ πέντε: ſex διὰ πασῶν. hæc muſicæ ſumma ſunt.

De metris,& pedibus.

Etrumgræce,latine numerus uocatur. Nume-
m rus eſt æqualium pedum legitima ordinatio.
Huius arſis theſis per partes ſunt pedum ſyl
laba,elementa numerorum,modorum elementa, ſpacia
ſyllabarum,ac tempora. Pedes componuntur ex ſylla-
bis:minimum binis ad ſe perueniunt. Diſyllaba.iiij.tri-
ſyllaba.viij.plureſq̃.xij.eſſe non poſſunt. Pyrrichius ex
duabus breuibus,cuius exemplum Deus.chorius ex lon
ga,& breui ut Roma. Iambus ex breui & longa,ut ſa
lus. Spondeus ex duabus longis,ut uates. Duo igitur q̃ti
tate contrarij,ſpondeus & pyrrichius.duorum alter,al
ter quatuor temporum Iambus,& Chorius. Ita nõ plu
res q̃ quatuor pedes ſunt:nec eſſe poſſunt trinarum ſyl
labarum. Primus eſt Dactylus qui conſtat ex longa et
duabus breuibus,cuius exemplum Aeolus.huic contra
rius Anapeſtus ex duabus breuibus & longa,ut pietas.
Amphibrachus ex breui & longa & breui,cuius exẽ
plum auarus. Brachiſyllabus ex tribus breuibus,cuius
exemplum Cicero.& contrarius Moloſſus ex tribus lõ
gis,cuius exemplum Mecœnas. Itẽ tres quinum tempo
rum:Brachius ex duabus longis,et breui, cuius exem
plũ latona.huic ordini aduerſus Palimbacchius ex bre
ui & duabus longis,ut aquinâs. Creticus,et Amphima
crus ex longa breui,& longa,ut ſanitas.duobus à quan
titate contrarijs brachiſyllabo,& moloſſo:quorum al-

ter trium temporum, alter ſex: ordine ſex in quaternis, tres in quinis temporibus

De legitimis numeris.

PRimus eſt & legitimus maxime numerus hexameter heroicus. huius pedes, & dactyli ſunt & ſpondæi: raro & in uerſu extremo
» reperietur trocheus. eius exemplum. Auia pieridum
» peragro loca nullius ante. totus iſte dactylus fuit. & habuit ſummum trocheum. Sed mixtus ex ſpondæis
» hic erit. Italiam fato profugus lauinaq; uenit. Totus
» ex ſpondæis. ciues Romani, tunc facti ſunt campani: hoc genus numeri pauciſſimarum. xij. ſyllabarum, plurimarum. xyiij. tempora recipit. xxiiij. Interea. xxiij. ſedibus tribus tantum conficit, forma excipit. xxij. quas enumerare feſtinantibus longum eſſet. Pentameter
» elegiacus habet exemplum. dũ meus aſſiduo luceat igne
» focus. recipit dactylum ſpondeum anapeſtos duos in fine uerſus aliquando brachiſyllabos. fit ſyllabarum pauciſſimarum. xij. plurimarum. xiiij. Tertium pedem ſpondeum ſemper habet. quartum & quintum aliquando brachiſyllabum. Trimetros iambicus la-
» tine ſenarius dicitur: cuius exemplum: Phaſelus ille:
» quem uidetis hoſpites. xij. ſyllabarum eſt. Recipit aliquã do præter cæteros Iambum extremo pyrrichiõ: Trime
» tros tragicus. pro ueſte pinnis membra textis contegit. et
» aquilonis ſtridor gelidas molitur niues. recipit in parte

prima

prima ſcanſionis ſpondeum, & alio loco dactylon, &
anapeſtum. & pro iambo chorium & tribracon. fit
ſyllabarum paucißimarum. xij. plurimarum. xyij. reci
pit tempora plurima. xix. paucißima. xiiij. Comicus
trimetros ſolet magis in beues minui. Trimetros hip-
ponaticus pedem nouißimum aſſumens ſpondeum, uel
» chorium talis eſt: Calentibusq; lympha fontibus ſem-
per eoſdem pedes: quos reliqui trimetri: præter nouiſſi
mum recipit: & tetrametros, qui latine quadratus uoca
» tur: choriacus talis eſt. Tela famuli tela propere ſequi-
» tur me thoas: recipit eoſdem pedes: peruenit ad ſeptem,
& ſemipedem: ſummum pedem petit, aut creticum, aut
» dactylum. Octonarius iambus: proinde & abſte regi=
» men argos. dum eſt poteſtas conſulendi. Septenarius hæc
» bellicoſis, cui mater pater'ue minerua. Conſtat ex pedi-
» bus iiſdem Ionicus ſeptenarius. Ibant mala eluere uene
» riam coronam. Ionicus maior eſt ille: Ictus retrocedit
» innate: ſupinus habet uitium in tertia ſyllaba minor,
» metuentis patriæ uerbera linguæ præcipiunt inſerere
maxime pyrrichium, & ſpondeum: ſolent diuiſi ſylla
bis longis plurimum ſyllabarum pedes admittere Ari
» ſtophanius, anapeſtus. A xena ponti per freta colcos de-
» niq; delatus adheſi. recipit pedes quaternorum tempo-
rum: omnis implet pedes præter ſemipedem: Anapeſto
» octonarius ore beato lumine uolitans, qui per cœlum can
» didus equitas. recipit eoſdem pedes præter ſemipedem
» Ariſtobolius quædam terribilis tua pectora turbat ter
» rifico ſonitu intulit. is circuitus magisq; uerſus eſt: Da=
ctylum crebrum habet. rarum ſpondeum: peon duode-

» narium. Quis meum nominans nomen excitet: quamuis
» tumultu inuocans incolarum fidem. Et hic circuitus ma
» gis q̃ uerſus eſt. huic ſuberunt denarius, qui repens ſe=
» mipulſus onere graui fores ſtrepitu terrent. recipiunt pe
des, creticos, chorios, ſpondios iambos, brachiſyllabos,
» anapeſtos undecim ſyllabarum Falentius. Paſſer de=
» litiæ meæ puellæ. recipit pedes ſpondeum, dactylum,
creticum palimbacchium. Angellicus numerus, &
» ſyllabam coarctat hexametro, ut Hectoris Andro=
» mache Pyrrhin connubia ſeruas. Anacreontium, Miſe=
» ri inuidi uiuimus ſcientes. recipit pyrrichium chorium
ſpondeum brachiſyllabum anapeſtum. Primus eſt ſem
» per pyrrichius. numerus Saturnius: Magnum numerum
» triumphat hoſtibus deuictis. Sunt qui hunc ariſtolochiō
uocant, recipit pedem ſpondeum, Iambum, pirrichium,
chorium, dactylum, brachiſyllabum, anapeſtum. Pria=
peius hunc loco tibi dedico, conſecroq; Priape. Tertium
pedem pro dactylo creticum habet: alioquin exametrō
» eſſet. De numeris ſimplicibus. Pirrichius, rapite, agite,
» ruite, celeripedes pedes. Contrarius eſt huic & duode
» caſyllabon ſpondaicon. Olli crateribus ſex auratis hauſe
» runt, dactylicus. Puluerulenta putrem ſonitu quatit un
» gula campum. Amphibrachius non facit numerum. A-
» napeſtus agilis. Sonipes rapitur, celeri ſonitu crepitans.
» Creticus horridi tranſerunt ad pedes ex equis. Palim-
» bachius amicos ad hanc rem ſi uoles aduoca. Bachius
non facit numerum. Moloſſus idem eſt qui ſpondaicon.
Nunc quemadmodum à principali heroico plures nu-
meri transfigurantur, oſtendam: ac primus Trimetrus

» fit heroicus ſpondaicon. Ciues Romani tunc facti ſunt
» campani. Syllabam unam, quæ eſt extrema ex longa
» contrahe: ut ciues Romani tunc facti apuli. Et eſſe cœpit
» trimetron: elegiacum tranſibit. Bella per æmathios. rur
» ſus ad pentametros: ut componam heroicos ſumo par-
» tem poſteriorem. Dum meus aſſiduo luceat igne focus. et
» compono, luceat igne focus Troiæ qui prius ab oris. Fa
» lentium numerum qui eſt: Altis flumina uallibus tume
» ſcunt. Inſertis uerbis facio heroicum. Altis flumina pro
» dita uallibus inde tumeſcunt. Ionicus eſt. Metuentis pa
» triæ uerbera linguæ: adijcia trinas uerbis ſingulis ſyl-
» labas: nunc metuentis, nunc patriæ, nunc uerbera lin-
» guæ. Verto Italiam fato profugus lauinaq; uenit. Ariſto
» phanius fit heroico: Arma uirumq; cano troiæ qui pri
» mus ab oris. Nunc angellicum ſyllaba breuiata eſſe mō
ſtraui heroicum. Item priapeium ſi ſyllabam ſurri-
pias, fieri heroicum.

FINIS.

** a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z*

& A B C D E F G H I K L M N O P Q R

Omnes ſunt quaterniones præter R *duernionem.*

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI, ET

ANDREAE ASVLANI SOCERI.

M. D. XXVIII. MEN=

SE APRILI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO

323

AL DVS.

Muliebrium corporũ qualitas. 171.a.b.et deinceps.
Mulierum uox exilior. 278.b.& deinceps.
Mullus. 183.b.
Mundus in duo diuiſus. 30.b.
Idem trifariam diuiſus. 31.a.
Mundus dei templũ. 36.a
Mundus utrum æternus. 77.b. & deinceps.
Murenæ cognomen. 182.a.
Murenam mortuam luxit Craſſus. 182.a.
Murenæ item. 182.b.
Muſæ quid ſignificent. 64.a.
Muſa urania. ibidem.
Muſicæ melodiæ genera tria. 67.a.
Muſto cur non ebrij fiant. 273.b.& deinceps.
Mus ſiue Mys ſeruus qui et philoſophus. 120.a.
Myſia. 233.b. et deinceps.

N.

Nectar. 31.b.
Nemeſis ſol. 148.a.
Næniæ. 64.b.
Neruorũ συζυγίαι. 277.a.
Nonæ. 128.b.129.a.
Nox pro noctu. 101.a.
Noctu. 101.a.
Nox concubia ibidem, & 100.b.
Nox in tempeſta. 100.b.
Noctiuagus. 150.b.
Nomenculator. 158.b.
Noxa apud Virg. 195.a.
Numenius philoſophus. 9.a
Numeri pleni. 13.a.
Numerus octonarius. 14.a. & deinceps.
Numerus linea ſuperficie & corpore prior. 14.a.
Numerus par & impar. 15.a.
Numeri tantum ſex muſici ſunt. 60.b.
Numerus binarius. 61.a.
Nundinarum dies. 125.b. 126.a.
Nundinæ. 130.b.131.a.
& item. 132.b.
& item. 133.a.
Nundina dea. 133.a.
Nuces & mala quatenus differant. 187.b.
Nux pinea. 161.b.

Nucum genera. 186.b. 187.a.

O

Obnuptæ obtectæ. 146.a.
Oceani incremēta. 21.a.b.
Oceanus qua terram ara=bit. 75.b.76.a.
Occipitium. 278.a.
October menſis. 124.a.
Olearum genera. 189.a.
Opis dea. 115.a.
Opalia. 115.a.
Opis item aliter. 115.b.
Opis comes Dianæ. 236.b. 237.
Oraculum. 9.b.10.a.
Oratæ. 182.a.
Orbis. 39.a.
Orphi deus. 229.a.
Oſiris Sol. 146.b.
Ouum ne prius an gallina. 289.b.290.a. et deiceps.

P

Palici dij. 232.a.
Pan deus. Sol. 148.a.
Panos & lunæ fabula. 237.a.
Papyrius puer. 106.b.
Paralleli quinq;. 40.a.b.
Partus hominis. 16.b.
Parthorum in conuiuijs mos. 258.a.b.
Patera. 235.a.
Pathos 189.b. & deinceps.
Pathetica oratio. 190.a.
Pauonis pretium. 179.a.
Pauonis oua. 179.a.
παιανίζειν. 167.b.
Pede altero nudo prælium ineuntes. 230.a.b.
πέμματα. 164.a.
Penates dij. 170.a.b.
Per pro inter. 75.b.
Perſonarum ætates in dialogis. 79.a.
Perſicum. 187.a.b.188.a.
Petulacus. 250.a.
Phlegma. 278.a.
Philoſophia in conuiuijs. 258.a.b. & deinceps.
Philoſophus item ibidem.
Philoſophiæ partes tres. 94.b.
Phædon ſeruus. 119.b.
φυτικόν. 49.a.
φῶτα. 110.a.b.
Pindarum imitatus Virgilius. 227.b.228.a.
Pinea nux. 187.b.
Pinarij cuſtodes Herculis.

ſacrorum. 137.a.
Piper. 174.b.
Piſcium copia apud Romanos. 182.a.b.
Piſces propagati in mare. 183.b.
Piſiſtratus. 259.a.
Planetarum ratio ad nos. 48.b.49.a.
Planetarum ordo. 56.a.
Platonis diſtichon. 155.b.
Plato quid de uino ſenſerit. 164.b.
Idem de duplici uia cibi et potus. 188.a.b. & deinceps.
Planicies. 13.b.
Plenitudo rerum. 13.a.
Plotæ. 181.b.
Poculorum genera. 234.b. 235.a. & deinceps.
Pollex. 284.b.
Polus philoſophus. 120.a.
Pontica nux. 187.a.
Populeæ coronæ. 178.a.
Porricere. 167.a.
Portæ ſomni. 11.a.
Portæ ſolis. 31.b.
Poſt uortæ. 109.a.b.
Potio qualis & ieiuno & pranſo. 281.a.
Potus etiam famem leuat. 281.a.
Præliares dies. 130.b. 131.b.
Præmaturus. 256.a.b.
Prætextæ origo. 105.a. & deinceps.
Prætextati cognom. 106.b.
Præneſtina nux. 187.a.
Pridie. 102.b.
Proiectus. 249.a.
Profanum. 168.a.b.
Profeſti dies. 130.b. 131.b.
Proteruia. 154.b.
ψόροs. 262.a.
Publij dicta. 163.a.b.
Pudor cauſaruboris. 279.a.
Punctum. 42.a. 62.a.
Putei frigdi æſtiuo tempore. 275.a.
Putredinis cauſa. 291.a.b.
Pythagoræ ſollertia deprahendentis rationem muſicæ. 59.b. 60.a.
Pylades. 163.b.
Pythonis fabula. 138.b.
Pyrorum genera. 188.a.b.

X. ii.

Quadruplus numerus. 60.b.
Quæſtiones etiam in libertos. 117.b.
Quarti & quarto & quartæ die. 102.b.
Quaternarius numerus. 15.a.17.a.b.143.b.
Querquedulæ. 180.a.
Quinarius. 16.b.
Quintilis. 123.b.
Quirianũ malum. 188.a.
R.
Radius oleæ. 189.a.
Rationis uis. 287.a.
Reboare. 249.b.
Religioſũ et religio. 169.a
Reus noti. 167.a.
Rhetores decem. 200.a.
Rheumata. 266.b.
Rex ſacrorum. 131.a
Ritus ſacrorum Herculis. 123.a.b.
Roſcij hiſtrionis cum Cicerone certamen. 181 b.
Rubor ex pudore. 179.a.
Rubor ex gaudio. 179.a.
S.
Sabinarum raptus. 106.a. 113.b.
Sacrificandi ritus diuerſi. 166.a.b.& deinceps.
Sacrum. 168.a 173.b.
Sacra operto capite. 173.a.b.
Saltandi ſtudium. 181.a.
Salij Herculis. 178.a.
Salis in conſeruando ratio. 179.b.& deinceps.
Sãmonicus Serenus. 183.a.
Sanctum. 168.b.
Saturnalium & Saturnaliorum. 101.a.
Eorundem origo. 109.a. b.& deinceps.
Saturnus Iani hoſpes. 109.b.
Saturnia terra. 110.a.110
Saturnaliorũ uetuſtas. (b. 111.a.
Saturni templum. 111 a.b.
idem cur ærarium. 111.b.
Saturnus cur in compedibus. 111.b.
Saturnus unde dictus. 112.a.
Cur falcem habeat. 112.a.
Idem pulſus & uinctus. 112.b.
Saturnalibus quid non liceret. 114.a.

eadem ſacra uno die fini
ebantur. 114.a.
Saturnus ſol. 148.b.
Saturnalibus ſerui dominis
anteponuntur. 152.b.
Saxum uetuſtum apud
Virg. 172.a.b.
Satrus. 183.b.
Scipionum nomen unde
107.a.
Scommata. 262.a.b.
Scommatum genera.ibidẽ.
Item.263.a.& deinceps.
Item 264.a.b.
Scrophæ cognomen.107.a
Scyphus. 234.b.236.a.
Semitonius. 61.a.
Senes loquaces. 262.a.
Senes facile ebrij fiunt.
271.b.272.a.
Senarius numerus. 16.a.
item. 248.a.
Senſus quinq;. 165.a.
Senſu quædam corporis
partes carent.170.a.b.
Septenarius numerus.14.b.
15.a.
De eodem. 15.b.16.a.
De eodem.20.b.& dein-
ceps fuſius.
Seruos dijs curæ eſſe.116.a
Serui non contemnendi.
ibidem.
Serui dominis hoſtes.117.a
Seruorum fidelitas.117.b.
118.a.b.
Seruus pro domino morti
ſeſe offerens. 117.b.
Serui fortes. 118.a.b.
Serui philoſophi 119.b.
120.a.
Serapis Sol. 145.a.b. &
deinceps.
Siene. 74.a.b.
Signa diuerſis numinibus
dicata.55.b.& deinceps.
Simulachra in aquis.285.
b.286.a.
Sinapi uariam uim habet.
274.b.& deinceps.
Sirenes in cœlo. 64.a.
Sitim ſedare dulcius q̃ fa-
mem. 281.a.
Sol quotus planetarũ.46.b
Idem unde dictus. 49.b.
Eiuſdem uaria nomina.
49.b.50.a.
Eiuſdem magnitudo.50.b.
Ea magnitudo quomodo de
prehenſa. 52.a.b.

Idem ſol octies terra ipſa maior. 52.b.
Idem ſol unde ingrediatur. 73.b.74.a.
Idem ubi umbram non iaciat. 74.b.
Σῶμα. 30.a.
Somnia quæ uera quæ falſa. 10.a.b.11.a.
Somniorũ quinq; gña. 9.b.
Somnium. 9.b.10.a.
Sonus acutior. 65.b.
Sonus grauior. ibidem.
Sphæra. 38.b.
Sphæra extima ſummus deus. 44.a.
Squallere. 254.b.
Stati dies. 131.b.
σταυρός. 116.b.
στερεῖν. 14.a.
Stella & ſydus. 38.b.
Stellæ errantes. 39.a.
Stellarũ quæ ſemper, quæ nunquam cernuntur in noſtro orbe. 41.b.
Stellæ ſingulæ uniuerſam terram magnitudine uincunt. 42.a.
Stellarum fixarum motus proprius. 44.b.
Stellarum errantium motus. 44.b.45.a.
Stellarum nomina. 48.b.
Stellæ inferiorum ſphærarum quomodo in ſignis Zodiaci. 53.a.b. & deinceps.
Stellæ alias citius, alias tardius ſigna percurrunt. 53.b.54.a.
Stili dicendi. 199.a.
Stare. 88.a.
Superficies. 61.b.
Syluicolæ. 250.b.
Sylla qui Sibylla. 136.b.
Sylla de Cæſare loquens. 157.a.
Symphoniæ quinq;. 61.a.
Συζυγίαι neruorũ. 277.a. & deinceps.

T

Taciturnitas. 197.b.
Tactus. 165.a.b.
Tarentina nux. 187.b.
Tarquinus. 105.a. 170.a.111.a.123.b.
Taurus uictima. 176.b.
Eadem uictima Ioui cur apud poetam. 176.b.
Tempeſtiua pinus. 249.a.

Terræ habitabilis latitu-do. 75.a.
Terræ umbra. 51.a.
Eiuſdem ambitus. 51.b.
Terra immobilis. 149.b. 57.a.
Terram mediam petunt quæ grauia ſunt. 57.b. 58.a.b.
Terræ pars ad noſtrum orbem inferior qualis. 69.b.70.a.
Terram quadrifariam habitari. 69.b.70.b.
Terræ quota pars habitabilis. 71.a.b.
Ternarij & quaternarij ſocietas & uis. 17.a.
Teſſera 13.b.62.a.
Thaſia nux. 187.a.
Theocritus Chius. 263.a.
Thuricremus. 250.a.
Timentes laxationem uentris patiuntur. 279.b.
Tonus. 61.a.
Tranſmittere. 248.b.
Traianus conſulens oraculum. 150.a.
Tremulum lumen. 248.a.
Tria impoſſibilia. 203.a.
Triplaris. 60.b.
Triſtis pro amaro. 250.a.
Tritones in templo Saturni 111.b.
Τύχη. 226.a.
Tyros urbs. 244.b.

V

Vadimoniũ dicere. 131.b.
Valeſij. 167.a.
Væ particula. 256.b.
Veſtibulum. 256.a.b.
Veſanus. 256.b.
Vehemens. 256.b.
Vetus. 256.b.
Vectigaliorum. 101.b.
Veliuolum. 250.b.
Venus mas & fœmina. 174.a.b.
Verba obſoleta uitanda. 203.a.
Veſpera. 100.b.
Vexare. 253.b.254.a.
Vidẽdi ratio. 285.b.286.a
Vidua. 129.b.
Vinum quod ualidius & minus durans. 280.a.
Vinum natura frigidum. 270.b.271.a.
Vina in ægypto. 174.b. 275.a.

Vinum optimum. 280. a. b.
Vinum in medio uaſis. 280. b.
Vina cur non congelaſcãt. 282. a.
Virgilij teſtamentũ. 151. a.
Eiuſdem gloria. 151. b.
Eiuſdem epiſtola ad Auguſtum. 151. b.
Eiuſdem cum Cicerone comparatio. 198. b.
Idem in omni genere dicendi præcipuus. 199. a.
Eiuſdem laus. 200. a.
Idem græce peritiſſimus. 200. b.
Quæ idem à græcis acceperit. 200. b. & deinceps.
Idem Homero ſuperior. 213. b. 214. a.
Idem eidem par. 216. b. 217. a. & deinceps.
Idem eodem inferior. 218. a. & deinceps.
Idem quam admiratus ſit eundem. 222. b.
Eiuſdem uerſus uitioſi quidam. 222. b.
Eiuſdem catalogus ab Homeri catalogo diſtat. 223. b. 224. a.
Eiuſdem & Homeri catalogorum ſimilitudo. 225. b.
Eiuſdem ſententiæ. 226. a.
Idem in quibus deſciſcat ab Homero. 226. a. b.
Idem q̃ apte belli cauſas ſtruxerit inter Troianos & latinos. 227. a. b.
Idẽ unde ſumpſerit quartum æneidos. 227. b.
Idem Pindarum imitatus. 227. b. 228. a.
Idem amator græcorum nominum. 228. b. 229. a.
Idem quid à latinis prioribus poëtis acceperit. 238. 239. & deinceps per plures paginas.
Idem etiam à Cicerone accepit quod ſuo carmini inſereret. 246. a.
Quid noue ab eodem dictum. 251. a. b.
Idem de duobus incipiens dicere, & in unum deſinens. 252. a.
Virgines cur feſtis diebus non nuberent. 130. a.
Viridia uiridiorũ. 101. b.

Virtus ſola beatum facit.
25.b.

Virtutum genera quatuor.
25.b.26.a.

Virtutum genus duplex
93.b.

Viſio. 9.b.10.a.

Viſio quomodo fiat. 285.b
286.a.

Viſum. 9.b.

Vitiſator. 250.b.

Vitula. 167.b.

Vitulari. 167.b.

Vmbracula 248.b.

Voluptates quæ turpiſſimæ. 165.a.b.

Vomere. 248.a.b.

Vomitoria in Theatris.
248.a.

Vris 249.b.

Viarum genera. 289.a.

Vultur Tityi. 29.a.b.

Z.

Zil miſſus collis. 141.a.

Zodiacus. 39.b.40.a.

Idem quomodo diuiſus. 52.
a.b.54.a.b. & deinceps.

Idem unde dictus. 55.b.

Eiuſdem ſigna ad naturā ſolis relata. 147.a.b. & deinceps.

Zonæ quinq;. 68.a.

Eædem tam in cœlo q̃ in terra. 72.b.73.a.

Earundem incolæ. 69.a.
& deinceps.

Ζωνός. 121.b.

VIRGILII VERSVS À MACROBIO
Expoſiti. κατὰ στοιχεῖον.

Ab Ioue principium muſæ. 44.a.
Balantumq́; gregem fluuio. 131.a.b.
Candida ſuccinctam. 253.a.b.
Candidus auratis. 46.a.
Cœlicolum regi mactabam. 176.b.
Cui tu lacte fauos. 177.a.
Dardanidæ duri. 24.b.25.a.
Defectus ſolis uarios, 40.a.
Dixit & in menſam laticum. 177.a.
Exceſſere omnes adytis. 237.a.
Explebo numerum. 35.a.
Felicis mali quo non præſentius. 188.a.
Frigidus Agricolam ſiquando. 255.b.
Has inter mediamq́; duæ mortalibus. 75.a.
Heu ſtirpem inuiſam. 190.a.
Hic uertex nobis. 41.b.
Humida ſolſtitia atq;. 233.a.
Hyberno lætiſſima puluere farra. 234.b.
Ianiculum huic, illi fuerat. 109.b.
Interea magnum ſol. 127.a.
In menſam læti. 177.a.
Ipſe quirinali lituo. 254.b.255.a.
Liber & alma Ceres. 229.a.b.234.a.
Nondum illi flauum. 231.a.
O terq; quaterq; beati. 19.b.
per tunicam ſqualentem auro. 253.b.
prohibent nam cætera parcæ. 24.a.

principio cœlum ac terras. 37.a.
pinguis ubi & placabilis ara palici. 232.a.b.
Quæ phœbo pater omnipotens. 237.b.
Quæ gratia currum. 28.a.
Quiſq; ſuos patimur manes. 30.a.
Quantum ignes animæq; ualent. 37.b.
Quo numine læſo. 134.b.
Quos Amaſene pater. 130.a.
Quis aut Euryſthea durum. 253.b. & deinceps.
Stat ſua cuiq; dies. 134.a.
Torquet medios nox humida curſus. 100.a.
Tum ſalij ad cantus. 178.a.
Vitaq; cum gemitu. 27.b. Sed uerſu ipſo tacito.
Vos o clariſſima mundi lumina. 134.a.

FINIS.

1968
Cav. G. DI GIACO
Restauro del Libro Antico e Le
Via Caravaggio, 265/I - Tel.
PESCARA